

Statsråd Tonje Brenna
Kunnskapsdepartementet
Postboks 8119 Dep.
0032 Oslo

Vår ref.:

Deres ref.:

Dato:
21.06.2023

Vedr. spørsmål om habilitet

Kontroll- og konstitusjonskomiteen viser til statsrådens informasjon til media vedrørende håndtering av spørsmålet om habilitet.

Komiteen ber på denne bakgrunn om all relevant informasjon i saken og en skriftlig redegjørelse til komiteen fra statsråden.

Av hensyn til fremdriften i saken ber komiteen om svar snarest mulig.

Med vennlig hilsen

Kontroll- og konstitusjonskomiteen

Peter Frølich
komitéleder

Kunnskapsministeren

Stortinget
Karl Johansgate 22
0026 OSLO

Deres ref

Vår ref
23/3236-

Dato
27. juni 2023

Svar på spørsmål fra Kontroll og konstitusjonskomiteen om håndtering av spørsmålet om habilitet

Jeg viser til spørsmål fra Kontroll- og konstitusjonskomiteen av 21. juni 2023. Komiteen ber om all relevant informasjon knyttet til saken om min habilitet, og en skriftlig redegjørelse fra meg.

Innledning

Jeg har gjort feil ved håndteringen av spørsmål om min habilitet. Det er alvorlig, og det beklager jeg. Jeg har et ønske om å være åpen og ærlig om denne saken og å rydde opp på best mulig måte. Jeg setter derfor pris på muligheten til å redegjøre for saken for komiteen.

Jeg er nær venn med tre av styremedlemmene i Utøya AS. Dette fører til at jeg er inhabil i saker som innebærer en særlig fordel for disse personene, jf. forvaltningsloven § 6 annet ledd. Saker som har økonomisk betydning for Utøya AS vil kunne ha en slik betydning for disse personene at jeg er inhabil til å delta i saksforberedelsen av eller ta avgjørelser i sakene.

Jeg er også god venn med Frode Elgesem. Jeg har kommet til at jeg er inhabil også i saker som berører ham. Det betyr at jeg ikke skal delta i saksforberedelse eller ta avgjørelser i saker som kan innebære særlig fordel, tap eller ulempe for ham.

Fordi jeg ikke vurderte min habilitet overfor disse personene på en god nok måte på et tidligere tidspunkt, har jeg tatt avgjørelser som jeg ikke skulle vært involvert i. Dette beklager jeg.

Redegjørelse

Jeg tiltrådte som kunnskapsminister 14. oktober 2021. Kort tid etter tiltredelsen hadde jeg en samtale med daværende departementsråd i Kunnskapsdepartementet. Samtalen dreide seg primært om det var forhold vi burde være oppmerksomme på i min rolle som statsråd i Kunnskapsdepartementet. I den forbindelse omtalte jeg Frode Elgesem som en god venn, og nevnte at problemstillinger kunne komme opp som følge av at jeg er overlevende etter terroren 22. juli 2011.

Jeg burde allerede på dette tidspunktet gått gjennom min habilitet overfor ulike aktører som har eller har hatt en rolle i forbindelse med terroren 22. juli. Habilitet må alltid vurderes knyttet til konkrete saker, for eksempel konkrete utnevnelser eller tilskudd, og en generell gjennomgang kunne bidratt til å synliggjøre disse problemstillingene.

Jeg vil nedenfor redegjøre for både hendelser og vurderinger som har vært sentrale i denne saken.

Den nasjonale støttegruppen etter 22. juli

I mars 2022 ba jeg embetsverket om bistand til å vurdere min habilitet i forbindelse med vurdering av tilskuddet til Den nasjonale støttegruppen etter 22. juli (heretter Støttegruppen) i revidert nasjonalbudsjett for 2022, fordi jeg er medlem av Støttegruppen. Jeg mente selv at jeg ikke var inhabil, men ba likevel om bistand til en vurdering 18. mars 2022. Embetsverkets vurdering 21. mars 2022 var at jeg ikke var inhabil i saker som berører Støttegruppen, og jeg konkluderte også selv med at jeg ikke var inhabil.

Utøya AS

Jeg er nær venn med tre av styremedlemmene i Utøya AS. Jeg har vært samboer med Martin Henriksen, og vi har barn sammen. Hilde Firman Fjellså og Marianne Wilhelmsen er mine nære venner. Vennskapene er av en slik karakter at jeg er inhabil i saker som innebærer en særlig fordel for disse personene.

I saker som har betydning for Utøya AS, enten økonomisk eller på andre måter, skulle jeg vurdert om min inhabilitet overfor disse styremedlemmene gjør at jeg ikke kan delta i saksforberedelsen av eller ta avgjørelser i disse sakene.

Utøya AS er et non-profit selskap, der eventuelt overskudd går tilbake til virksomheten. Utøya AS har som formål å tilrettelegge for arrangementer og aktiviteter som fremmer demokrati og menneskerettigheter, videreutvikle Utøya som et viktig leir-, kurs- og møtested for AUF og arbeiderbevegelsen, samt ivareta Utøya som minnested og læringscenter for nåværende og fremtidige generasjoner. AUF utnevner styremedlemmene til Utøya AS, og styremedlemmene mottar ikke honorar for sitt styrearbeid. AUF er eier av Utøya AS. Utøya AS mottar ikke direkte støtte fra Kunnskapsdepartementet.

Det Europeiske Wergelandsenteret (Wergelandsenteret) ble stiftet av Stortinget og Europarådet i 2008 som et ressurscenter for opplæring i demokratisk medborgerskap, menneskerettigheter og mellomkulturell forståelse for medlemsstatene i Europarådet. Senteret mottar driftsstøtte fra Kunnskapsdepartementet, men hovedinntekten er prosjektstøtte gjennom bl.a. EØS-midler til arbeid med demokrati, menneskerettigheter og sivilsamfunn i Øst-Europa. Senteret har siden 2017 mottatt tilskudd til skoleprosjektet «22. juli og demokratisk medborgerskap» (heretter kalt prosjektet). Wergelandsenteret sender årlige søknader til Kunnskapsdepartementet, og senteret rapporterer årlig på bruk av midlene til departementet. Det er et fast årlig møte mellom Wergelandsenteret og embetsverket om hele omfanget av aktiviteten deres, der dette prosjektet også tas opp særskilt. I budsjettene for 2022 og 2023 hadde jeg som kunnskapsminister ansvaret for tilskuddet til prosjektet, som ble videreført på samme nivå som under Solberg-regjeringen, med 5 millioner kroner per år.

Jeg har ikke foreslått endringer i tilskuddet til verken Wergelandsenteret eller prosjektet ut over ordinær prisjustering av driftsbevilgningen, men forslag om videreføring av tilskuddet i de årlige statsbudsjettene er uansett mitt ansvar.

Utøya AS har en helt sentral rolle i prosjektet. Utøya AS har samarbeidet med Wergelandsenteret og 22. juli-senteret om utviklingen av prosjektet, og det foregår i stor grad på Utøya. Prosjektet kan ikke gjennomføres uten deltakelse fra driftsselskapet Utøya AS. Wergelandsenteret mottar tilskuddet, og Utøya AS fakturerer Wergelandsenteret basert på faktisk aktivitet på øya i forbindelse med prosjektet. Prosjektet har stor betydning for Utøya AS fordi det bidrar til oppnåelse av formålet med virksomheten på øya. På grunn av denne nære forbindelsen blir tilskuddet til Wergelandsenteret i habilitetssammenheng derfor også sett på som økonomisk støtte til Utøya AS. Ettersom tilskuddet er av såpass stor betydning for Utøya AS, er det etter min vurdering slik at dette likevel innebærer en «særlig fordel» for styremedlemmene personlig selv om de økonomisk ikke tjener på tilskuddet.

Det er forholdene omtalt over som gjør at jeg er inhabil i avgjørelser om tilskuddet til skoleprosjektet «22. juli og demokratisk medborgerskap». Jeg burde vurdert om mitt vennskap med styremedlemmene i Utøya AS gjorde at jeg ikke kunne være involvert i avgjørelsene om dette tilskuddet allerede da jeg tiltrådte som statsråd. Ettersom Wergelandsenteret var mottaker av støtten, oppfattet jeg ikke at min relasjon til styremedlemmer i Utøya AS var relevant. Det var feil. Jeg burde forstått på et tidligere tidspunkt at samarbeidet mellom Wergelandsenteret og Utøya AS i dette prosjektet er så tett at tilskuddet til Wergelandsenteret kan anses som økonomisk støtte til Utøya AS, og at jeg derfor burde vurdert min habilitet.

Wergelandsenteret sendte 31. mars 2023 den ordinære søknaden til departementet om støtte i kommende budsjettår. For 2024 ber de om økt driftsstøtte og søker om en økning til prosjektet «22. juli og demokratisk medborgerskap», fra 5 millioner kroner til 6,5 millioner kroner.

I forbindelse med budsjettarbeidet for 2024 ba politisk ledelse ved Sindre Lysø 25. april 2023 fagavdelingen i departementet om en gjennomgang av støtten til de ulike freds- og menneskerettighetssentrene, som ligger i min portefølje.

I samme periode ba statssekretær Sindre Lysø embetsverket om å vurdere hans habilitet i saker som berører Utøya AS. Vurderingen fra embetsverket ble gjort på generelt grunnlag og var ikke knyttet til en konkret sak. Den 20. mars 2023 hadde embetsverket et møte med Lysø for å belyse saken. Det forelå en første vurdering fra embetsverket 10. april 2023 som konkluderer med at han verken på bakgrunn av sin tidligere rolle som styremedlem i Utøya AS eller sitt bekjentskap med daglig leder for Utøya AS, er inhabil overfor Utøya AS eller Støttegruppen. Den 25. april 2023 ba Lysø om en tilleggsvurdering basert på sitt vennskap med personer i AUF-ledelsen og det forhold at AUF er eier av Utøya AS. Den 4. mai 2023 mottok han embetsverkets endelige vurdering om at han på dette grunnlaget er inhabil i saker som gjelder økonomisk støtte til Utøya AS. Sindre Lysø konkluderte med at han er inhabil i saker om økonomisk støtte til Utøya AS.

Statssekretærens inhabilitet utløste et behov for justeringer av saksgangen i politisk ledelse for saker som vedrører tilskuddet til skoleprosjektet i forberedelsene til statsbudsjettet for 2024, slik at Lysø ikke ble involvert i forberedelser eller beslutning av saker som var berørt av hans inhabilitet. I den forbindelse ble jeg 16. mai 2023 oppmerksom på Lysø sin habilitetsvurdering knyttet til Utøya AS. Jeg ba samme dag departementsråden om en habilitetsvurdering av meg knyttet til Utøya AS. Denne forelå 31. mai 2023, og jeg konkluderte samme dag med at jeg er inhabil i saker som gjelder økonomisk støtte til Utøya AS. Den 6. juni 2023 anmodet jeg Statsministerens kontor om at det ble oppnevnt settestatsråd i saker om økonomisk støtte til Utøya AS. Embetsverket gjorde også en tilleggsvurdering knyttet til det konkrete skoleprosjektet, som jeg mottok 14. juni 2023. Jeg konkluderte med at jeg, selv om Utøya AS ikke mottar støtte direkte fra Kunnskapsdepartementet, også er inhabil i saker om økonomisk støtte til skoleprosjektet «22. juli og demokratisk medborgerskap».

Jeg har i min tid som statsråd ikke diskutert driften av Utøya AS eller dette prosjektet med noen av styremedlemmene i Utøya AS. Jeg har heller ikke hatt egne møter med Wergelandsenteret. I møter jeg har hatt med direktørene for freds- og menneskerettighetssentrene, har også direktøren for Wergelandsenteret deltatt. Den 14. februar 2022 ble det avholdt et felles møte mellom meg og direktørene ved de syv freds- og menneskerettighetssentrene, der sentrene orienterte om sitt arbeid, og kommenterte regjeringsplattformens ambisjoner knyttet til menneskerettigheter, rasisme og ekstremisme. Den 22. november 2022 arrangerte jeg et seminar med freds- og menneskerettighetssentrene om deres arbeid i sektoren.

Jeg deltok på en konferanse på Utøya 27. mars i år, om skolens rolle og ansvar i forebyggingen av radikaliserings og voldelig ekstremisme. Den ble arrangert av Utøya AS og Wergelandsenteret, i samarbeid med Ekstremismekommisjonen.

Jeg har heller ikke hatt egne møter med Utøya AS. Jeg har truffet daglig leder og andre ansatte i Utøya AS når jeg har vært på Utøya, men ikke hatt møter med dem. Min statssekretær har hatt en samtale med daglig leder for Utøya AS, der de snakket om bygging av nytt 22. juli-senter og samarbeid med Støttegruppen.

Jeg har ellers besøkt Utøya ved flere anledninger, og blant annet truffet elever som er der gjennom prosjektet.

Konsekvenser av min inhabilitet

Den 20. juni 2023 ble det oppnevnt settestatsråd i saker der jeg er inhabil på grunn av min relasjon til Martin Henriksen, Hilde Firman Fjellså og Marianne Wilhelmsen.

Det er settestatsråden som skal behandle saker der jeg på grunn av relasjonen med de aktuelle styremedlemmene er inhabil, og behandlingen av tilskuddet til prosjektet i kommende budsjetter vil bli håndtert av settestatsråden. Saken vil bli forberedt av embetsverket i Kunnskapsdepartementet på vanlig måte.

Frode Elgesem

Frode Elgesem og jeg ble kjent i juli 2011. Han var AUFs bistandsadvokat under 22. juli-rettsaken, og vi jobbet tett i årene etter terroren. Han ble en god venn og vi har holdt jevnlig kontakt.

Jeg tenkte opprinnelig at jeg ikke var inhabil overfor Elgesem. Jeg burde vurdert min habilitet overfor Elgesem på en grundigere måte allerede høsten 2021, herunder konsekvenser av en eventuell inhabilitet.

Elgesem er dommer i Borgarting lagmannsrett, leder av Norges OECD-kontaktpunkt for ansvarlig næringsliv, medlem av Dommerforeningens menneskerettighetsutvalg, og tidligere leder av Advokatforeningens menneskerettighetsutvalg. Han er styreleder i Raftostiftelsen, som er ett av syv freds- og menneskerettssentre som mottar tilskudd fra Kunnskapsdepartementet. Kunnskapsdepartementet utnevner ikke styreleder for Raftostiftelsen. Jeg burde imidlertid sett at dersom jeg var inhabil overfor Elgesem, ville tildeling av midler til Raftostiftelsen kunne utgjøre en slik fordel for Elgesem som styreleder at jeg kunne være inhabil til å delta i avgjørelser om tildelingen.

Raftostiftelsen mottar driftsstøtte fra Kunnskapsdepartementet. I forbindelse med budsjettforliket på Stortinget i desember 2021 ble det besluttet å tildele 3 mill. kr. til prosjektering av nytt bygg (Raftohuset). Forslaget om å øke bevilgningen kom ikke fra regjeringen.

Jeg mottok 3. mars 2023 en SMS fra Elgesem der han tok opp saken om mulig tilskudd til nytt bygg for Raftostiftelsen. I meldingen tok han opp spørsmålet om habilitet: «(...) *Saken er selvfølgelig veldig viktig for Rafto, men jeg er ikke helt sikker på hvordan en habilitetsvurdering vil falle ut. Jeg vil bare at du er klar over dette i god tid slik at det kan*

håndteres ryddig fra alle sider – og slik at saken ikke skaper noen problemer for deg. (...)»
Dagen etter svarte jeg følgende om dette: «(...) Jeg skal selvsagt sjekke at alt slikt er i orden.
Fint at du er ryddig! (...)»

Etter denne meldingen tenkte jeg som tidligere at jeg var habil, da det i utgangspunktet skal mye til før vennskap i seg selv fører til inhabilitet. Det var en vurdering jeg burde gjort på en grundigere måte. Vi har jevnlig, men ikke hyppig kontakt, og samtalene dreier seg i hovedsak om samfunnsspørsmål. Han var i mitt bryllup i 2022 sammen med 120 andre gjester, og han hadde et innslag på mitt utdrikningslag i forkant. Jeg lånte også hans hage i forbindelse med at jeg i juni 2021 ga ut bok om terroren 22. juli 2011, noe som virket naturlig på grunn av relasjonen til tema for boken.

Departementet mottok 24. mars 2023 budsjettinnspillet fra Raftostiftelsen. Innspillet er per dags dato ikke forelagt politisk ledelse i departementet.

I samme periode skulle det utnevnes ett nytt medlem og ett varamedlem i styret for Wergelandsenteret. Senterets styre utnevnes av Kunnskapsdepartementet, men tre av syv styremedlemmer nomineres av Europarådet. Jeg har fått opplyst at senteret har et styrehonorar på kr 2 000 per styremøte, og ordinært avholder to styremøter i året.

Jeg mottok først ett notat fra embetsverket og besluttet å oppnevne de styremedlemmene som var nominert av Europarådet eller som var foreslått gjenoppnevnt. Deretter mottok jeg 13. mars 2023 notat fra embetsverket med forslag til navn for å fylle ledige styre- og varaplasser. Elgesem var ikke en av de foreslåtte kandidatene. Det er helt vanlig prosedyre å få forslag fra embetsverket før det gjøres en politisk vurdering av hvem som skal utnevnes. Vi hadde en diskusjon i politisk ledelse med ulike navn og kom frem til at Elgesem var den vi ønsket å utnevne som styremedlem på grunn av hans solide kompetanse som jurist og engasjement i Rafto-stiftelsen. Det er mitt ansvar at vi diskuterte Elgesem, at jeg foreslo Elgesem, og at jeg utnevnte Elgesem. Den 30. mars 2023 hadde statssekretær Sindre Lysø og Elgesem kontakt på SMS og telefon om styrevervet. Den 13. april 2023 besluttet jeg å utnevne Elgesem til styremedlem i Wergelandsenteret. Dette burde jeg ikke gjort uten at jeg først på en tilfredsstillende måte hadde vurdert min habilitet overfor ham.

I etterkant av vurderingene av habilitet knyttet til Utøya AS tenkte jeg gjennom om det kunne være ytterligere habilitetsutfordringer overfor personer jeg har en relasjon til ifm. Utøya, 22. juli og relaterte temaer. At jeg kunne være inhabil ovenfor styremedlemmer i et selskap som samarbeider med en institusjon jeg har som en del av min portefølje, gjorde også at jeg tenkte gjennom de institusjonene jeg har ansvar for som statsråd og som, direkte eller indirekte, er i befatning med 22. juli. 12. juni 2023 ba jeg om bistand til å vurdere min habilitet overfor Elgesem på nytt, med tanke på at jeg i april hadde oppnevnt han til styremedlem i Wergelandsenteret. Jeg burde bedt om bistand til å gjøre en ny vurdering før denne utnevnelsen.

Jeg hadde frem til dette tidspunktet vurdert meg selv som habil ovenfor Elgesem. Jeg hadde tenkt igjennom de spørsmålene vi normalt stiller oss knyttet til habilitet, som hvordan vi ble kjent, hvor ofte og i hvilke sammenhenger vi har truffet hverandre, hva vi snakker om når vi møtes, hvor ofte vi har hatt kontakt og ved hvilke anledninger osv. Jeg hadde tenkt mindre på andre sider ved min relasjon til Elgesem, som følger av temaet som binder oss sammen.

Jeg mottok habilitetsvurderingen 14. juni 2023. Embetsverkets vurdering var da at jeg ikke var inhabil overfor Elgesem. Etter å ha lest vurderingen tenkte jeg grundigere over min relasjon til Elgesem, og gikk systematisk gjennom den kommunikasjonen jeg har hatt med ham. Da festet jeg meg særlig ved SMS-en fra Elgesem 3. mars 2023 der han tok opp spørsmålet om habilitet. Jeg tenkte også gjennom vennskapets karakter og bakgrunn.

Det som etter min vurdering skiller dette vennskapet fra andre lignende vennsksforhold, er det at vi sammen håndterte oppfølgingen etter terroren, noe som binder oss sammen på en spesiell måte. Frode Elgesem var en viktig støtte for meg, både i tiden da vi hadde mye kontakt på grunn av rettssaken, og i årene etter. Etter en helhetsvurdering kom jeg 16. juni til at jeg er inhabil i saker som innebærer en særlig fordel for Frode Elgesem.

Meldingen fra ham 3. mars og mitt svar 4. mars skulle vært journalført tidligere.

Konsekvenser av min inhabilitet

Den 20. juni 2023 ble det oppnevnt setttestatsråd i saker der jeg på grunn av relasjonen med ham er inhabil.

Behandlingen av saker som har eller kan ha betydning for Elgesem vil bli håndtert av setttestatsråden. Sakene vil bli forberedt av embetsverket i Kunnskapsdepartementet på vanlig måte. Settestatsråden vil også vurdere hvilke konsekvenser min inhabilitet skal ha for utnevnelsen av Elgesem som styremedlem i Wergelandsenteret, og for andre saker knyttet til Wergelandsenteret og Raftostiftelsen.

Oppsummering

Feilen jeg gjorde ved ikke å vurdere min habilitet i disse to sakskompleksene tidlig nok og grundig nok, har ført til at jeg har vært involvert i flere saker der jeg på grunn av inhabilitet skulle fratrådt. Dette gjelder tilskuddene til skoleprosjektet for 2022 og 2023, til Raftostiftelsen i 2022 og 2023 og utnevnelsen av Frode Elgesem som styremedlem i Wergelandsenteret 2. mai 2023.

Jeg setter pris på muligheten til å svare dersom Kontroll- og konstitusjonskomiteen har spørsmål til det som er opplyst over eller ønsker ytterligere informasjon.

Vedlagt er tilskuddsbrev til Wergelandsenteret, habilitetsvurderingene som er gjort i saken, kontakt mellom meg og Frode Elgesem om Raftostiftelsen/habilitet, samt dokumenter knyttet til styreoppnevning i Wergelandsenteret. Jeg har også lagt ved en liste over offentlige

søknader, årsrapporter, invitasjoner osv., der jeg pga. omfanget ikke legger ved dokumentene. Disse kan ettersendes dersom det er ønskelig.

Med hilsen

A handwritten signature in purple ink, reading "Tonje Brenna". The signature is written in a cursive, flowing style.

Tonje Brenna

Dokumentet er godkjent elektronisk og påført statsrådets signatur

Statsminister Jonas Gahr Støre
Statsministerens kontor
Postboks 8001 Dep
0030 Oslo

Vår ref.:

Deres ref.:

Dato:
29.06.2023

Vedr. spørsmål om habilitet

Kontroll- og konstitusjonskomiteen viser til korrespondansen med kunnskapsminister Tonje Brenna og har følgende spørsmål til statsministeren:

1. Komiteen ber om en redegjørelse for opplæringen om habilitet som blir gitt til statsråder.
2. Hvilke rutiner har regjeringen for å sikre at statsråder ikke fatter eller deltar i beslutninger der det foreligger inhabilitet? Det bes særskilt om en redegjørelse for rutinene ved utnevnelser og oppnevnelser.
3. Har det i etterkant av habilitetssakene til Tonje Brenna blitt gitt noen ny informasjon om oppfordringer til gjennomgang av bekjentskaper og habilitetsproblematikk til statsrådene?
4. Komiteen ber om å få en oversikt over alle habilitetsvurderingene som er foretatt i regjeringen fra den tiltrådte til dags dato. Det bes opplyst om hvilken dato vurderingen ble forespurt, og eventuelt når det er bedt om en tilleggsvurdering.
5. Har statsministeren undersøkt om flere utnevnelser i perioden er foretatt av inhabile statsråder, og kan han utelukke dette?
6. Komiteen har flere ganger tidligere gjennomført undersøkelser om oppnevnelser hvor det har blitt stilt spørsmål ved politiske koblinger. Komiteen ber regjeringen redegjøre for gjeldende føringer ved slike tilfeller, eller hvis slike tilfeller skulle oppstå.

7. Komiteen ber om en oversikt over eventuelle endringer i departementenes rutiner fra 2012 til i dag for å ivareta habilitetsreglene.
8. Har departementenes embetsverk gode nok rutiner for å oppdage og følge opp saker hvor det kan oppstå problemstillinger rundt habilitet?
9. Hvilke rutiner har embetsverket i Kultur- og likestillingsdepartementet for å oppdage og følge opp saker hvor det kan oppstå problemstillinger om habilitet? Dette spørsmålet kan eventuelt videresendes Kultur- og likestillingsdepartementet for besvarelse derfra.

Komiteen ber om svar så raskt som mulig, men har forståelse for at det grunnet ferieavvikling kan ta mer tid enn vanlig. Komiteen ser derfor bort fra den vanlige fristen.

Med vennlig hilsen
Kontroll- og konstitusjonskomiteen

Peter Frølich
komitéleder

Statsråd Tonje Brenna
Kunnskapsdepartementet
Postboks 8119 Dep.
0032 Oslo

Vår ref.:

Deres ref.:

Dato:
29.06.2023

Vedr. spørsmål om habilitet

Kontroll- og konstitusjonskomiteen viser til statsrådens svarbrev av 27. juni 2023 og har følgende oppfølgingsspørsmål:

1. Komiteen ber om en oversikt over alle beslutninger statsråden har vært involvert i, hvor hun har vært inhabil.
2. Kan statsrådens inhabilitet ha påvirket behandlingen av saker i departementet?
I så fall hvilke og hvordan?
3. Hva var bakgrunnen for at statssekretær Sindre Lysø tok initiativ til en habilitetsvurdering overfor Utøya AS og Støttegruppen for 22. juli?
4. Når fikk statsråden for første gang kunnskap om
 - a. at statssekretær Sindre Lysø hadde bedt om en habilitetsvurdering overfor Utøya AS og Støttegruppen for 22. juli?
 - b. at statssekretær Sindre Lysø hadde bedt om en tilleggsvurdering av habiliteten for saker knyttet til Utøya AS, på grunnlag av sine vennskap med flere personer i AUF-ledelsen og at AUF er eier av Utøya AS?
 - c. at statssekretær Sindre Lysø hadde mottatt tilleggsvurderingen habiliteten, der vurderingen konkluderte med at han var inhabil i saker som gjelder økonomisk støtte til Utøya AS.
5. Det er vanlig at statsråden blir kjent med statssekretærers habilitetsvurderinger uten ugrunnet opphold. Hvis dette ikke skjedd; hvorfor?

6. I tidslinjen publisert på regjeringens nettside fremkommer det at et notat datert 13. mars 2023 fra fagavdeling med forslag til navn på styremedlemmer til Wergelandsenteret sendes til politisk ledelse. Frode Elgesem blir hverken foreslått eller vurdert av embetsverket i notatet. Når ble Frode Elgesem for første gang nevnt i forbindelse med styrevervet, og hvem tok initiativ til å dra han inn i diskusjonen om styrevervet?
7. Komiteen viser til at tidslinjen publisert på regjeringens nettside der det fremkommer at det 30. mars 2023 var SMS-korrespondanse mellom statssekretær Sindre Lysø og Frode Elgesem om styrevervet i Wergelandsenteret og at de også snakker sammen på telefon. Ble habilitet nevnt i dialogen med Elgesem eller internt i departementet ved håndteringen av utnevnelsen?
8. I tidslinjen publisert på regjeringens nettside fremkommer det at statsråden mottok en SMS 3. mars 2023 fra Frode Elgesem med en påminnelse om en mulig habilitetsproblematikk. Når ble nevnte SMS journalført? Hvis den ikke ble journalført med en gang, hva var bakgrunnen for det?
9. Hvorfor fulgte ikke statsråden opp sin egen lovnad i SMS 4. mars 2023 om å «... sjekke at alt er i orden» tilknyttet habilitetsvurderingen ovenfor Elgesem og Raftostiftelsen?
10. Komiteen ber om en redegjørelse for statsrådens involvering i behandlingen av samtlige søknader om driftstilskudd og budsjettinnspill fra Raftostiftelsen.
11. Komiteen ber om en redegjørelse for statsrådens involvering i behandlingen av samtlige søknader om driftstilskudd og budsjettinnspill fra Wergelandsenteret og søknader eller budsjettinnspill der Utøya AS er omtalt.
12. Av tidslinjen publisert på regjeringens nettside fremkommer det at det ultimo oktober 2021 var «dialog mellom statsråd Brenna og departementsråd i Kunnskapsdepartementet om ulike saker knyttet til habilitet, der Brenna nevner Frode Elgesem som en god venn.» Samtalen er videre nevnt i svaret som komiteen mottok 27. juni 2023.
 - a. Dersom det foreligger noe referat eller skriftlig korrespondansen fra ovennevnte dialog, ber komiteen om å få tilsendt dette.
 - b. Komiteen ber om en redegjørelse for hva som ble sagt om relasjonen til Frode Elgesem.
 - c. Ble eventuell habilitetsproblematikk overfor styremedlemmene i Utøya AS eller andre nevnt i dialogen?
13. Har statsråden blitt advart om habilitetsutfordringer overfor Elgesem eller overfor styremedlemmene i Utøya AS? I så fall bes det opplyst av hvem og når eventuelle advarsler har blitt gitt.
14. Er det andre saker hvor statsrådens habilitet burde vært vurdert, og hvor det ikke ble gjort?
15. Dersom det er andre ting som enten er eller ikke er journalført som kan ha relevans for saken, ber komiteen om å få oversendt dette.

16. Finnes det andre journalpliktige henvendelser til andre i politisk ledelse som er relevante for saken? Komiteen ber om at disse blir oversendt.
17. Hvorfor ga ikke statsråden all informasjon, som hun senere selv brukte til å vurdere seg selv inhabil, til de som skulle vurdere habiliteten hennes?
18. Hvorfor fulgte ikke embetsverket i Kunnskapsdepartementet opp samtalen om habilitet i 2021, ved å gå gjennom hvilke av departementets budsjettposter som kunne være berørt?
19. Hvilke rutiner har embetsverket i Kunnskapsdepartementet for å oppdage og følge opp saker hvor det kan oppstå problemstillinger rundt habilitet?

Komiteen ber om svar så raskt som mulig, men har forståelse for at det på grunn av ferieavvikling kan ta mer tid enn vanlig. Komiteen ser derfor bort fra den vanlige fristen.

Med vennlig hilsen
Kontroll- og konstitusjonskomiteen

Peter Frølich
komitéleder

Kunnskapsministeren

Stortinget
Karl Johansgate 22
0026 OSLO

Deres ref

Vår ref
23/3236-

Dato
6. juli 2023

Svar på oppfølgingsspørsmål fra Kontroll- og konstitusjonskomiteen om håndtering av spørsmål om habilitet

Jeg viser til Kontroll- og konstitusjonskomiteens brev av 29. juni 2023 med oppfølgingsspørsmål til min redegjørelse av 27. juni 2023.

Innledning

Jeg vil innledningsvis gjenta at jeg har håndtert spørsmål om min egen habilitet for sent og for dårlig, og jeg ønsker å være helt åpen om de feilene jeg har gjort og beklage dem.

Det er oppnevnt settestatsråd for behandling av saker der jeg på grunn av mine relasjoner med tre av styremedlemmene i Utøya AS er inhabil. Jeg har også fått oppnevnt settestatsråd i saker knyttet til Frode Elgesem, som er styreleder i Raftostiftelsen og inntil nylig var styremedlem i Wergelandsenteret.

Jeg setter pris på muligheten til å redegjøre for saken og vil her svare på oppfølgingsspørsmålene fra komiteen.

Svar på spørsmålene fra Kontroll- og konstitusjonskomiteen

1. Komiteen ber om en oversikt over alle beslutninger statsråden har vært involvert i, hvor hun har vært inhabil.

Svar:

I arbeidet med Tillegg 1 til Prop. 1 S (2021-2022), ble det besluttet å videreføre tilskuddet til Raftostiftelsen og prosjektet «22. juli og demokratisk medborgerskap» på samme nivå som forslaget fra avtroppende regjering i Prop. 1 S (2021-2022). Jeg vil understreke at gitt

tidsrammen for arbeid med Tillegg 1 er det ikke vanlig at påtroppende regjering tar eksplisitt stilling til alle tildelinger fra avtroppende regjering, og tildelingen til Raftostiftelsen og «22. juli og demokratisk medborgerskap» ble ikke særskilt behandlet av ny politisk ledelse. Som nevnt i min redegjørelse av 27. juni 2023, ble det i forbindelse med budsjettforliket på Stortinget i desember 2021 besluttet å tildele 3 mill. kr. til prosjektering av nytt bygg (Raftohuset). Forslaget om å øke bevilgningen kom ikke fra regjeringen.

Inn mot regjeringens budsjettkonferanse i august for statsbudsjettet 2023 besluttet jeg våren 2022 å foreslå en videreføring av driftstilskuddet til alle freds- og menneskerettighetssentrene, herunder Raftostiftelsen fra 2022, inkludert prisjustering. I samme prosess besluttet jeg å foreslå en nominell videreføring av tilskuddet til prosjektet «22. juli og demokratisk medborgerskap». Siden jeg tiltrådte har Raftostiftelsen og Wergelandsenteret fått videreført driftstøtte på samme nivå som under tidligere regjering. Støtten har kun blitt oppjustert i henhold til generell prisvekst. Når det gjelder midler til prosjektet «22. juli og demokratisk medborgerskap», er dette videreført med samme nominelle sum.

Våren 2023 ble Frode Elgesem utnevnt til medlem i styret for Wergelandsenteret. For nærmere detaljer om dette viser jeg til min redegjørelse av 27. juni 2023.

2. Kan statsrådens inhabilitet ha påvirket behandlingen av saker i departementet? I så fall hvilke og hvordan?

Svar:

Jeg var inhabil i sakene som gjelder tilskudd til Wergelandsenteret til prosjektet «22. juli og demokratisk medborgerskap» for 2022 og 2023, drifts- og prosjekttilskudd til Raftostiftelsen for 2022 og 2023 og ved utnevnelsen av Frode Elgesem som styremedlem i Wergelandsenteret. Spørsmålet om min inhabilitet har påvirket behandlingen av disse sakene, er en del av vurderingen av hvilke konsekvenser min inhabilitet får for tidligere avgjørelser. Settestatsråden, som ble oppnevnt i statsråd 20. juni 2023, vurderer dette.

Ingen av de berørte tilskuddsmottakerne har fått særskilt oppmerksomhet i form av besøk eller lignende.

Det er ikke avdekket andre saker i departementet der jeg har vært inhabil, bortsett fra en sak som gjaldt klage over godkjenning av Akademiet-skoler, der det ble oppnevnt settestatsråd.

3. Hva var bakgrunnen for at statssekretær Sindre Lysø tok initiativ til en habilitetsvurdering overfor Utøya AS og Støttegruppen for 22. juli?

Svar:

Statssekretæren opplyser at han ønsket en vurdering av habilitet for å vite hvordan han på en korrekt måte skulle forholde seg dersom det på et tidspunkt skulle komme en sak til departementet knyttet til Utøya AS eller Støttegruppen for 22. juli. Dette med utgangspunkt i

hans relasjoner til personer i AUF-ledelsen. Det var på dette tidspunkt ingen definert problemstilling i departementet knyttet til habilitetsutfordringer i forbindelse med prosjektet «22. juli og demokratisk medborgerskap», hvor Utøya AS mottar midler via Wergelandsenteret, slik vi senere har identifisert ifm. statsbudsjettene for 2022 og 2023.

4. Når fikk statsråden for første gang kunnskap om

- a) at statssekretær Sindre Lysø hadde bedt om en habilitetsvurdering overfor Utøya AS og Støttegruppen for 22. juli?*
- b) at statssekretær Sindre Lysø hadde bedt om en tilleggsvurdering av habiliteten for saker knyttet til Utøya AS, på grunnlag av sine vennskap med flere personer i AUF-ledelsen og at AUF er eier av Utøya AS?*
- c) at Statssekretær Sindre Lysø hadde mottatt tilleggsvurderingen habiliteten, der vurderingen konkluderte med at han var inhabil i saker som gjelder økonomisk støtte til Utøya AS.*

Svar:

For alle tre spørsmålene er svaret 16. mai 2023. Jeg viser for øvrig til mitt svar på spørsmål 5 nedenfor.

5. Det er vanlig at statsråden blir kjent med statssekretærens habilitetsvurderinger uten ugrunnet opphold. Hvis dette ikke skjedde; hvorfor?

Svar:

Statssekretær Lysø mottok 4. mai 2023 vurderingen fra embetsverket om at han var inhabil i saker som gjelder økonomisk støtte til Utøya AS. Dette på bakgrunn av sitt vennskap med personer i AUF-ledelsen og at AUF er eier av Utøya AS. Dette er ikke personer jeg har en tilsvarende nær relasjon til. Siden statsrådets habilitet ikke påvirkes av en inhabilitet hos statssekretæren, og det ennå ikke forelå en konkret sak som var berørt av hans inhabilitet, var det ikke behov for å umiddelbart orientere meg som statsråd om at statssekretær Lysø hadde bedt om og mottatt bistand til å vurdere sin habilitet.

Departementsråden mottok 15. mai 2023 fra fagavdelingen et notat til politisk ledelse om bevilgninger og søknader knyttet til freds- og menneskerettighetssentrene. Dette notatet, som var bestilt av Lysø 25. april 2023, jf. offentliggjort tidslinje i saken, kunne ikke sendes Lysø om han var inhabil. Departementsråden etterspurte derfor Lysøs konklusjon på habilitetsvurderingen. Den 16. mai 2023 meddelte statssekretæren muntlig til departementsråden at han var enig i vurderingen av sin habilitet. Jeg ble orientert om dette samme dag.

6. I tidslinjen publisert på regjeringens nettside fremkommer det at et notat datert 13. mars 2023 fra fagavdeling med forslag til navn på styremedlemmer til Wergelandsenteret sendes til politisk ledelse. Frode Elgesem blir hverken foreslått eller vurdert av embetsverket i notatet. Når ble Frode Elgesem for første gang nevnt i forbindelse med styrevervet, og hvem tok initiativ til å dra han inn i diskusjonen om styrevervet?

Svar:

Jeg mottok 13. mars 2023 et notat fra embetsverket med forslag til navn for å fylle ledige styre- og varaplasser i styret for Wergelandsenteret. Vi hadde i forkant av beslutningen en diskusjon i politisk ledelse om utnevnelsen. Notatet av 13. mars 2023 ble påtegnet 13. april 2023, først av statssekretær Sindre Lysø og deretter av meg, i samsvar med vanlig saksgang. Min beslutning om å utnevne Elgesem til styremedlem i Wergelandsenteret ble dermed tatt 13. april 2023. Som omtalt i min redegjørelse av 27. juni 2023, er det mitt ansvar at vi diskuterte Elgesem, at jeg foreslo Elgesem, og at jeg utnevnte Elgesem. Dette burde jeg ikke gjort uten at jeg først hadde gjort en grundigere vurdering av min habilitet overfor ham.

7. Komiteen viser til at tidslinjen publisert på regjeringens nettside der det fremkommer at det 30. mars 2023 var SMS-korrespondanse mellom statssekretær Sindre Lysø og Frode Elgesem om styrevervet i Wergelandsenteret og at de også snakker sammen på telefon. Ble habilitet nevnt i dialogen med Elgesem eller internt i departementet ved håndteringen av utnevnelsen?

Svar:

Habilitet ble ikke nevnt i dialogen mellom statssekretær Sindre Lysø og Frode Elgesem eller internt i departementet ved håndteringen av utnevnelsen.

8. I tidslinjen publisert på regjeringens nettside fremkommer det at statsråden mottok en SMS 3. mars 2023 fra Frode Elgesem med en påminnelse om en mulig habilitetsproblematikk. Når ble nevnte SMS journalført? Hvis den ikke ble journalført med en gang, hva var bakgrunnen for det?

Svar:

SMS-en av 3. mars og mitt svar av 4. mars ble journalført 17. juni 2023. Jeg burde journalført disse umiddelbart.

9. Hvorfor fulgte ikke statsråden opp sin egen lovnad i SMS 4. mars 2023 om å «... sjekke at alt er i orden» tilknyttet habilitetsvurderingen ovenfor Elgesem og Raftostiftelsen?

Svar:

Som omtalt i min redegjørelse av 27. juni 2023, tenkte jeg også etter meldingen fra Elgesem 3.mars 2023 at jeg var habil. Det er ingen formkrav til habilitetsvurderinger, og det er den enkeltes ansvar å vurdere sin egen habilitet. Denne vurderingen burde jeg åpenbart gjort på en grundigere måte.

10. Komiteen ber om en redegjørelse for statsrådens involvering i behandlingen av samtlige søknader om driftstilskudd og budsjettinnspill fra Raftostiftelsen.

11. Komiteen ber om en redegjørelse for statsrådens involvering i behandlingen av samtlige søknader om driftstilskudd og budsjettinnspill fra Wergelandsenteret og søknader eller budsjettinnspill der Utøya AS er omtalt.

Svar:

For redegjørelse av behandling av tillegg 1 til Prop 1 S (2021-2022) viser jeg til svar under spm. 1.

Ettersom behandling av søknader om driftstilskudd og budsjettinnspill fra Raftostiftelsen og Wergelandsenteret, herunder prosjektet «22. juli og demokratisk medborgerskap», inngår i samme prosess, vurderer jeg det som naturlig å gi en felles redegjørelse for spørsmål 10 og 11.

Kunnskapsdepartementet mottar årlig søknader fra de syv freds- og menneskerettighetssentrene om driftsstøtte og innspill til videreføring og etablering av nye prosjekter. Søknad fra Wergelandsenteret om driftsstøtte og prosjektstøtte til «22. juli og demokratisk medborgerskap» ble oversendt 26. mars 2022, og søknad fra Raftostiftelsen ble oversendt 26. april 2022. Søknadene ble behandlet av embetsverket og inngikk i arbeidet med i ordinær budsjettbehandling våren 2022. I denne prosessen inngikk blant annet nivået til navngitte tilskuddsmottakere under Kunnskapsdepartementet. Jeg besluttet i den sammenheng å videreføre tilskudd til fredssentrene med prisjustering og nominelt videreføre støtten til prosjektet «22. juli og demokratisk medborgerskap» i tråd med fagavdelingens anbefalinger.

Jeg understreker at min inhabilitet kun gjelder behandling av driftsstøtte til Raftostiftelsen og prosjektstøtte til «22. juli og demokratisk medborgerskap», ikke den generelle driftsstøtten til Wergelandsenteret for statsbudsjettet i 2022 eller 2023.

12. Av tidslinjen publisert på regjeringens nettside fremkommer det at det ultimo oktober 2021 var «dialog mellom statsråd Brenna og departementsråd i Kunnskapsdepartementet om ulike saker knyttet til habilitet, der Brenna nevner Frode Elgesem som en god venn.» Samtalen er videre nevnt i svaret som komiteen mottok 27. juni 2023.

- a) *Dersom det foreligger noe referat eller skriftlig korrespondansen fra ovennevnte dialog, ber komiteen om å få tilsendt dette.*
- b) *Komiteen ber om en redegjørelse for hva som ble sagt om relasjonen til Frode Elgesem.*
- c) *Ble eventuell habilitetsproblematikk overfor styremedlemmene i Utøya AS eller andre nevnt i dialogen?*

Svar:

- a) Det foreligger verken referat eller skriftlig korrespondanse mellom meg og daværende departementsråd om innholdet i samtalen. Departementsråden gjorde egne uformelle notater under samtalen. Jeg pekte på to forhold jeg tenkte var relevant å nevne med utgangspunkt i Kunnskapsdepartementets portefølje. Jeg nevnte vennskapet med Frode Elgesem, da jeg var klar over at han var styreleder i Raftostiftelsen som mottar tilskudd fra departementet. Jeg tenkte også det var relevant å trekke fram det faktum

at jeg er overlevende fra terroren på Utøya, siden 22. juli-senteret sorterer under Kunnskapsdepartementet. Mitt utgangspunkt for å nevne disse forholdene var ikke at jeg mente jeg var inhabil, men dette var forhold som jeg vurderte berørte Kunnskapsdepartementets portefølje. Andre personer ble ikke trukket frem av meg i samtalen. Jeg burde allerede på dette tidspunktet gått gjennom min habilitet overfor ulike aktører som har eller har hatt en rolle i forbindelse med terroren 22. juli. Habilitet må alltid vurderes knyttet til konkrete saker, for eksempel konkrete utnevnelser eller tilskudd, og en generell gjennomgang kunne bidratt til å synliggjøre disse problemstillingene.

- b) Jeg karakteriserte Elgesem som en god venn som er styreleder i Raftostiftelsen. Ut over det ble det så jeg ikke noe mer om min relasjon til Elgesem.
- c) Nei.

13. Har statsråden blitt advart om habilitetsutfordringer overfor Elgesem eller overfor styremedlemmene i Utøya AS? I så fall bes det opplyst av hvem og når eventuelle advarsler har blitt gitt.

Svar:

Jeg har ikke blitt advart om dette, ut over SMS fra Frode Elgesem av 3. mars 2023.

14. Er det andre saker hvor statsrådens habilitet burde vært vurdert, og hvor det ikke ble gjort?

Svar:

Jeg kjenner ikke til andre saker enn sakene knyttet til styremedlemmene i Utøya AS og til Frode Elgesem.

15. Dersom det er andre ting som enten er eller ikke er journalført som kan ha relevans for saken, ber komiteen om å få oversendt dette.

Svar:

Jeg har foretatt en bred gjennomgang, og har ikke funnet andre dokumenter eller opplysninger som etter min vurdering kan ha relevans for saken.

16. Finnes det andre journalpliktige henvendelser til andre i politisk ledelse som er relevante for saken? Komiteen ber om at disse blir oversendt.

Svar:

Jeg og øvrig politisk ledelse har gått gjennom de ulike kanaler vi kan ha fått henvendelser gjennom, og har ikke funnet andre journalpliktige henvendelser.

17. Hvorfor ga ikke statsråden all informasjon, som hun senere selv brukte til å vurdere seg selv inhabil, til de som skulle vurdere habiliteten hennes?

Svar:

I samtalen med embetsverket som var grunnlaget for deres habilitetsvurdering, ga jeg en beskrivelse av min relasjon til Elgesem. Jeg hadde tenkt over og gjorde rede for de vanlige spørsmålene som stilles, som hvordan vi ble kjent, hvor ofte og i hvilke sammenhenger vi har truffet hverandre, hva vi snakker om når vi møtes, hvor ofte vi har hatt kontakt og ved hvilke anledninger osv. Da jeg leste vurderingen fra embetsverket som anså meg som habil overfor Elgesem, tenkte jeg grundigere over relasjonen og dens karakter og bakgrunn. Jeg kom da til at den beskrivelsen jeg hadde gitt til embetsverket ikke fullt ut reflekterte det særskilte ved vår relasjon, og konkluderte etter en helhetsvurdering med at jeg var inhabil overfor Elgesem. Jeg har ikke holdt tilbake informasjon overfor embetsverket, men gjorde nye refleksjoner rundt relasjonen som ble avgjørende i min helhetsvurdering. Jeg oppfatter at denne situasjonen nettopp illustrerer hvorfor det er jeg selv som er ansvarlig for vurderingen av min habilitet, og at den endelige konklusjonen trekkes av meg.

18. Hvorfor fulgte ikke embetsverket i Kunnskapsdepartementet opp samtalen om habilitet i 2021, ved å gå gjennom hvilke av departementets budsjettposter som kunne være berørt?

Svar:

Samtalen dreide seg primært om det var forhold vi burde være oppmerksomme på i min rolle som statsråd i Kunnskapsdepartementet, og var en anledning for meg til å tenke gjennom hvilke relasjoner jeg hadde på det tidspunkt som kunne ha berøringspunkter med Kunnskapsdepartementets portefølje. Habilitet vurderes ikke generelt, og det er den enkelte selv som vurderer og tar stilling til egen habilitet i tilknytning til konkrete saker. At det ikke ble identifisert habilitetsutfordringer knyttet til enkelte styremedlemmer i Utøya AS, som altså mottar midler via Wergelandsenteret, eller Frode Elgesem i rollen som styreleder for Raftostiftelsen ifm. statsbudsjettene for 2022 og 2023, er beklagelig. Det er mitt ansvar at dette ikke ble gjort.

19. Hvilke rutiner har embetsverket i Kunnskapsdepartementet for å oppdage og følge opp saker hvor det kan oppstå problemstillinger rundt habilitet?

Svar:

Det er den enkelte politiker som etter forvaltningsloven har ansvar for å vurdere egen habilitet, jf. også formuleringen i Håndbok for politisk ledelse:

Politisk ledelse skal ha god kjennskap til habilitetsreglene og på eget initiativ gjøre embetsverket oppmerksomme på forhold som gjør at en er eller kan være inhabil i behandlingen av en sak. En skal selv ta stilling til sin habilitet, se forvaltningsloven § 8. Hvis noen i politisk ledelse er i tvil om egen habilitet, eller ønsker embetsverkets bistand til å vurdere habiliteten, skal vedkommende gi de opplysningene embetsverket trenger for å kunne vurdere habilitetsspørsmålet.

Det tilligger altså det enkelte medlem av politisk ledelse å løfte ev problemstillinger knyttet til habilitet. Rutiner i embetsverket for å oppdage og følge opp saker hvor det kan oppstå problemstillinger rundt politisk ledelses habilitet, er ikke standardisert i Kunnskapsdepartementet. Det er igangsatt en gjennomgang i departementet av rutiner og praksis knyttet til dette. Her vil læringspunkter fra denne saken selvsagt være viktige. Uansett vil rutiner aldri fjerne behovet for høy bevissthet om habilitetsmessige forhold hos en statsråd. Det er kun jeg som kan ha tilstrekkelig og oppdatert oversikt over mine personlige relasjoner og den karakter disse har.

Jeg takker igjen for anledningen til å utdype min redegjørelse av 27. juni 2023 gjennom svarene på komiteens spørsmål. Dersom komiteen skulle ha ytterligere spørsmål, står jeg selvsagt til disposisjon for å besvare disse.

Med hilsen

Tonje Brenna

STATSMINISTEREN

Oslo, 20. juli 2023

Kontroll- og konstitusjonskomitéen
Stortinget
0026 Oslo

Vedrørende spørsmål om habilitet

Jeg viser til brev fra Kontroll- og konstitusjonskomiteen av 29. juni i år. I brevet bes det om svar på ni spørsmål knyttet til habilitet. Spørsmålene gjengis og besvares fortløpende nedenfor.

Komiteéns spørsmål foranlediger enkelte innledende kommentarer om habilitetsreglene.

Habilitetsreglene bestemmer hvem som kan forberede og treffe avgjørelser. Forvaltningsloven § 6 første ledd gir absolutte regler for når slektskap eller tilknytning som part gjør en inhabil. Annet ledd åpner for en bred, skjønnsmessig vurdering, og bestemmer at en person er inhabil hvis det foreligger «*andre særegne forhold*» som er «*egnet til å svekke tilliten*» til hans upartiskhet. Dette er sentrale regler som sikrer at beslutninger blir riktige og de skal bidra til å ivareta tilliten til forvaltningen. Hvis en inhabil person har behandlet en sak, vil det være en klar saksbehandlingsfeil.

Forvaltningsloven § 10 fastsetter at habilitetsreglene gjelder for alle som utfører tjeneste eller arbeid for et forvaltningsorgan. Statsrådene er derfor omfattet i arbeidet som departementssjefer for sitt departement. Det tidligere unntaket i annet ledd, for statsråder i egenskap av regjeringsmedlemmer, ble opphevet i 2022. Habilitetsreglene ble likevel også før dette praktisert for regjeringsmedlemmene i deres arbeid i statsråd og regjeringens øvrige møter og saksforberedelse.

Det følger av forvaltningsloven § 8 første ledd at habilitetsspørsmålet avgjøres av vedkommende selv. For kollegiale organer bestemmer annet og tredje ledd at det er organet selv som treffer avgjørelsen, uten at vedkommende deltar. Det stilles ingen krav til skriftlighet. Det at en statsråd for eksempel ser over en liste med navn til et verv og raskt registrerer at han ikke kjenner noen av personene er følgelig en habilitetsvurdering. Dersom man ønsker, kan man be embetsverket om bistand til

habilitetsvurderingen eller man kan anmode Lovavdelingen i Justis- og beredskapsdepartementet om en uttalelse.

Habilitet må alltid vurderes konkret, med utgangspunkt i den enkelte avgjørelsen det er snakk om å treffe. En vennskapsrelasjon vil for eksempel kunne innebære inhabilitet i vennens byggesak, men ikke nødvendigvis ved behandlingen av en utslippstillatelse til selskapet hvor vennen er ansatt. Dette betyr at habilitet ikke kan forhåndsavklares på generelt grunnlag. Den enkelte plikter derfor å vurdere sin egen habilitet løpende for alle saker han er i befatning med.

Svar på komiteens spørsmål

1. *Komiteen ber om en redegjørelse for opplæringen om habilitet som blir gitt til statsråder.*

Potensielle habilitetsutfordringer er tema i den samtalen mulige nye statsråder har med min stabssjef i forkant av tiltredelsen. I samtalen gjennomgår stabssjefen blant annet generelle aktsomhetsregler alle må følge, i tillegg til en gjennomgang av spørsmål av særskilt relevans for den enkelte kandidaten/statsråden. Ved statsrådsskifter minner også regjeringsråden alle departementsrådene om behovet for orientering til den nye statsråden om habilitet, offentleglova, journalføring, etikk mv.

Straks etter tiltredelse får politisk ledelse en e-post med informasjon om og lenke til Håndbok for politisk ledelse. Det er denne jeg ved ulike anledninger har omtalt som «pensum» for statsrådene. Her står det helt klart hva habilitetsreglene er, hva de omfatter og hva som er konsekvensene av dem. I håndboken punkt 4.3 gis det en generell redegjørelse for habilitetsreglene, eksempler på typetilfeller der habilitet må vurderes nærmere, og en beskrivelse av hvordan den enkelte kan gå frem for å få støtte til egen habilitetsvurdering og eventuelt å be om at det oppnevnes settestatsråd. I syvende til niende avsnitt står det:

«Politisk ledelse skal ha god kjennskap til habilitetsreglene og på eget initiativ gjøre embetsverket oppmerksomme på forhold som gjør at en er eller kan være inhabil i behandlingen av en sak. En skal selv ta stilling til sin habilitet, se forvaltningsloven § 8. Hvis noen i politisk ledelse er i tvil om egen habilitet, eller ønsker embetsverkets bistand til å vurdere habiliteten, skal vedkommende gi de opplysningene embetsverket trenger for å kunne vurdere habilitetsspørsmålet. Når det er tvil om en statsråd er habil, kan embetsverket be Lovavdelingen i Justis- og beredskapsdepartementet vurdere habilitetsspørsmålet.

Hvis statsråden er inhabil i en sak som er til behandling i departementet, vil også resten av politisk ledelse og hele embetsverket i departementet være inhabilt til å ta beslutning i saken. Embetsverket kan imidlertid fortsatt forberede saken forutsatt at den inhabile statsråden ikke involveres. Er statsråden inhabil, må vedkommende be Statsministerens kontor om at det oppnevnes en settestatsråd som kan forberede og ta beslutning i saken.

En inhabil statsråd kan ikke delta i noen deler av behandlingen av den aktuelle saken, hverken i forberedende møter, dokumenthåndtering eller på andre måter, heller ikke etter at det er oppnevnt settestatsråd. En kan ikke avstå fra å forberede, behandle eller fatte en avgjørelse i en sak dersom det ikke er reelle grunner til det, det vil si i tilfeller der det ikke foreligger noen rettslig inhabilitet eller man er nær grensen for inhabilitet. En kan altså ikke avstå fra å behandle kontroversielle saker, eller saker som man ikke ønsker befatning med, bare fordi det vil oppleves som ubehagelig eller krevende.»

Nyutnevnte statsråder får i tillegg blant annet utlevert retningslinjene «Om kongen i statsråd». I retningslinjene punkt 11.3 er det gitt veiledning om håndtering av habilitetsspørsmål i saker som behandles av Kongen i statsråd og hvordan man går frem for å få oppnevnt settestatsråd. Det fremkommer her at statsrådene må si klart fra til statsministeren dersom de er inhabile eller nær grensen for inhabilitet, senest i forberedende statsråd. I retningslinjen punkt 8, er det gitt mer informasjon om forberedende statsråd. I forberedende statsråd gjennomgås sakene som skal behandles i neste statsrådsmøte. Formålet med denne gjennomgangen er å avklare at sakene som er meldt opp er ferdigbehandlet og at statsrådene er habile til å delta i behandlingen.

Jeg inkluderte en grundig gjennomgang av sentrale saksbehandlingsregler på en dagssamling i regjeringen rett etter tiltredelse, lørdag 16. oktober 2021. Habilitetsreglene ble viet særlig oppmerksomhet. En tilsvarende opplæring på Statsministerens kontor gis til alle nye statsråder samt til alle statssekretærer og politiske rådgivere.

Alle statsråder har dessuten en innledende samtale med departementsråden i eget departement. I disse samtalene blir blant annet statsråden bedt om å tenke nøye gjennom forhold som kan lede til habilitetsutfordringer.

I tillegg får regjeringsmedlemmene av meg jevnlig påminnelser om habilitetsreglene i forbindelse med forberedelsene til oppnevning av styrer og råd og til utnevnelser. Dette gjelder for eksempel i forberedende statsråd der sakene som skal behandles i neste statsrådsmøte gjennomgås for å avklare at sakene er ferdigbehandlet og at statsrådene er habile til å delta i statsråd. Det samme gjelder i andre fora der

oppnevninger drøftes. Stabssjefen ved SMK gjør det samme i samlinger med statssekretærer og politiske rådgivere.

2. *Hvilke rutiner har regjeringen for å sikre at statsråder ikke fatter eller deltar i beslutninger der det foreligger inhabilitet? Det bes særskilt om en redegjørelse for rutinene ved utnevnelser og oppnevnelser.*

Som redegjort for i forbindelse med svaret på spørsmål 1, gis det opplæring på Statsministerens kontor og i departementene i habilitetsreglene. Videre er reglene blant annet omtalt i Håndbok for politisk ledelse. Det er imidlertid som påpekt innledningsvis den enkelte som selv må vurdere sin egen habilitet løpende i alle saker han har befattning med. Det er bare en selv som kan ha en fullstendig oversikt over egne bindinger til personer og saker. Gjennomgangen av habilitetsreglene sikrer at statsrådene blir bevisste på hvilke spørsmål som kan oppstå og setter dem i stand til å foreta egne habilitetsvurderinger og til be om bistand i enkeltsaker fra eget embetsverk eller Lovavdelingen ved behov. Dette gjelder både i saker som behandles i deres eget departement og i saker som behandles i regjeringen og i statsråd.

Oppnevnelser av personer til styrer, råd og utvalg kan enten skje i departementet eller i statsråd, avhengig av hvilket organ som har myndighet til å fatte vedtak. Utnevnelser i embeter må skje i statsråd. Det er som nevnt fokus på spørsmål om habilitet forbindelse med regjeringens behandling av utnevnelser, oppnevnelser mv., bl.a. fordi statsrådene i regjeringens møter blir involvert i behandlingen av saker fra andre statsråder og ansvarsområder enn sitt eget og hvor de ikke har kunnet vurdere sin habilitet tidligere. I forkant av hvert statsrådsmøte avholdes et forberedende statsrådsmøte, hvor sakene som skal behandles i neste statsrådsmøte gjennomgås, inkludert oppnevnings- og utnevningssaker. Der leses navnene til personer som skal oppnevnes eller utnevnes opp. Det samme gjelder når oppnevnelser og utnevnelser diskuteres i regjeringens øvrige møter. Gjennomføringen av forberedende statsråd er omtalt i pkt. 8 i «Om Kongen i statsråd.». Er en statsråd inhabil i en oppnevnings- eller utnevningssak, skal vedkommende avstå fra å delta i behandlingen av den, både i eget departement og i regjeringen.

3. *Har det i etterkant av habilitetssakene til Tonje Brenna blitt gitt noen ny informasjon om oppfordringer til å gjennomgang av bekjenskaper og habilitetsproblematikk til statsrådene?*

I lys av habilitetssakene knyttet til statsrådene Brenna og Trettebergstuen, er det etter mitt syn naturlig at alle i regjeringen og i politisk ledelse tar en ekstra gjennomgang av egen habilitet. Dette gjelder både i saker som allerede er behandlet og for potensielle habilitetsspørsmål som kan oppstå i fremtiden. Jeg har bedt alle statsrådene om å følge opp dette i sine departementer.

4. *Komiteen ber om å få en oversikt over alle habilitetsvurderingene som er foretatt i regjeringen fra den tiltrådte til dags dato. Det bes opplys om hvilken dato vurderingen ble forespurt, og eventuelt når det er bedt om en tilleggsvurdering.*

Forvaltningsloven legger opp til at den enkelte løpende tar stilling til egen habilitet i alle saker man har befatning med. For kurante habilitetsspørsmål, der det er helt klart at den enkelte enten er habil eller inhabil, vil vurderingen skje raskt og formløst. Som beskrevet innledningsvis, vil det å se over en liste med navn og registrere at ingen av dem er kjente, være en habilitetsvurdering. Det samme vil gjelde dersom man umiddelbart registrerer et navn eller en sak man har en sterk tilknytning til og kommer til at man er inhabil. Det er ingen krav til at habilitetsavgjørelser skrives ned eller til at den enkelte fører lister over sine relasjoner eller potensielle habilitetsspørsmål som kan oppstå. Det eksisterer følgelig ingen oversikt over habilitetsvurderingene som er foretatt i regjeringen eller av enkeltstatsråder.

Dersom en statsråd er i tvil om sin egen habilitet i en konkret sak, kan som nevnt vedkommende be embetsverket om bistand til habilitetsvurderingen. Heller ikke her gjelder det noen krav til skriftlighet, og det eksisterer derfor heller ikke her noen oversikt over hvilke løpende vurderinger som er gjort med bistand fra eget embetsverk. En statsråd kan også velge å anmode Lovavdelingen om en offentlig tolkningsuttalelse i saken. Under denne regjeringen er det bedt om 11 tolkningsuttalelser fra Lovavdelingen. Uttalelsene publiseres fortløpende på regjeringen.no, og er lagt ved.

Jeg har vedlagt en oversikt over alle tolkningsuttalelser Lovavdelingen har avgitt for medlemmer i politisk ledelse i min regjering.

5. *Har statsministeren undersøkt om flere utnevnelser i perioden er foretatt av inhabile statsråder, og kan han utelukke dette?*

Jeg viser til svar på spørsmål 3. Jeg er ikke kjent med at det foreligger andre utnevnelser hvor statsråder har vært inhabile.

6. *Komiteen har flere ganger tidligere gjennomført undersøkelser om oppnevnelser hvor det har blitt stilt spørsmål ved politiske koblinger. Komiteen ber regjeringen redegjøre for gjeldende føringer ved slike tilfeller, eller hvis slike tilfeller skulle oppstå.*

Jeg har ikke gitt nye føringer for oppnevnelser, utnevnelser mv. ut over at partene i arbeidslivet skal være representert i alle relevante regjeringsutvalg. For øvrig gjelder de alminnelige saksbehandlingsreglene samt regler om kvalifikasjonskrav, krav til kompetanse, krav til kjønnssammensetning mv.

7. Komiteen ber om en oversikt over eventuelle endringer i departementenes rutiner fra 2012 til i dag for å ivareta habilitetsreglene.

Departementene er som selvstendige forvaltningsorganer, selv ansvarlige for å sørge for at habilitets- og andre regler og krav følges i saksbehandlingen i departementet. Jeg er ikke kjent med at det foreligger en oversikt over eventuelle endringer i departementenes rutiner for å ivareta habilitetsreglene. Jeg viser ellers til svaret på spørsmål 8, om ansvarsfordelingen mellom statsråden og embetsverket for å være oppmerksom på og vurdere habilitetsspørsmål.

8. Har departementenes embetsverk gode nok rutiner for å oppdage og følge opp saker hvor det kan oppstå problemstillinger rundt habilitet?

Jeg minner om at det er den enkelte selv som løpende og i alle saker må vurdere og ta stilling til sin egen habilitet. Det viktigste arbeidet regjeringen og departementene gjør, er derfor å sette statsråden i stand til å foreta egne habilitetsvurderinger og til å be om bistand ved behov. Dette gjøres gjennom opplæring i habilitetsreglene på SMK og i departementene, gjennom Håndbok for politisk ledelse mv. Regjeringens løpende arbeid gir dessuten jevnlig påminnelser om habilitetsreglene. Her viser jeg til svaret på spørsmål 1 og 2.

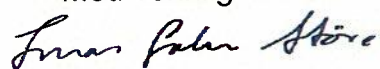
Ansvar for å være oppmerksom på eventuelle habilitetsspørsmål og foreta selve vurderingen, ligger altså hos vedkommende statsråd og ikke hos embetsverket. Embetsverket kan midlertid bli involvert i habilitetsspørsmål statsråden ber om bistand til en habilitetsvurdering eller dersom statsråden av andre grunner gjør embetsverket oppmerksom på personer/saker som han har en særlig forbindelse til.

Man kunne sett for seg et system der embetsverket hadde ansvar for eller en større rolle i statsrådens habilitetsvurderinger. De kunne for eksempel hatt som oppgave å føre lister over alle relasjoner og bindinger til sin statsråd og følge med på om noen eller noe fra listen dukket opp i saksbehandlingen. Det er flere grunner til at man ikke har lagt det opp slik. For det første ville et slikt system gitt en falsk trygghet. Det lar seg ikke gjøre å lage en utførmende liste over alle relasjoner og bindinger som bør lede til en habilitetsvurdering – det er bare den det gjelder som kan ha fullstendig og oppdatert innsikt i egne relasjoner, bindinger etc. Man kunne lett komme til å tenke at man automatisk var habil dersom en person eller en sak ikke stod oppført på embetsverkets lister. For det andre må habilitet alltid vurderes konkret med utgangspunkt i den avgjørelsen det er aktuelt å treffe. Som beskrevet innledningsvis kan en venns relasjon for eksempel tilsa inhabilitet i vennens byggesak, men ikke nødvendigvis ved behandlingen av en utslippstillatelse gitt til selskapet hvor vennen jobber. Man kan derfor ikke avklare habilitetsspørsmål en gang for alle, for eksempel i forbindelse med tiltredelse. Den enkelte må i stedet vurdere sin egen habilitet løpende for alle saker man har befatning med, og be om hjelp ved behov.

9. *Hvilke rutiner har embetsverket i Kultur- og likestillingsdepartementet for å oppdage og følge opp saker hvor det kan oppstå problemstillinger om habilitet. Dette spørsmålet kan eventuelt videresendes til Kultur- og likestillingsdepartementet for besvarelse derfra.*

Dette spørsmålet vil bli besvart av Kultur- og likestillingsdepartementet.

Med vennlig hilsen

Jonas Gahr Støre

Vedlegg: Oversikt over tolkningsuttalelser fra Lovavdelingen i Justis- og beredskapsdepartementet om habilitet.

Statsminister Jonas Gahr Støre
Statsministerens kontor
Postboks 8001 Dep
0030 Oslo

Vår ref.:
2023/2815

Deres ref.:

Dato:
10.08.2023

Vedr. spørsmål om regjeringsapparatets håndtering av habilitetsregelverk mv.

Kontroll- og konstitusjonskomiteen viser til saken om regjeringsapparatets håndtering av habilitetsregelverk mv. Komiteen ønsker å foreta en gjennomgang av rutiner og praksis i samtlige departementer knyttet til håndtering av habilitetsregelverket. På denne bakgrunn har komiteen følgende behov for informasjon om den overordnede praktiseringen av habilitetsregelverket.

1. Komiteen ber om at Statsministerens kontor på vegne av samtlige departementer informerer komiteen om departementenes respektive rutiner for praktisering av habilitetsreglene.
2. Komiteen ber Statsministerens kontor klargjøre hvilken status de relevante delene av Håndbok for politisk ledelse har som opplæring i habilitetsvurderinger, samt hvem som har ansvar for utarbeidelse av håndboken og opplæring i den.
3. Komiteen ber regjeringen redegjøre for hvorvidt det planlegges endringer i enten regelverket for habilitet eller regjeringens praktisering av nevnte regelverk.
4. Komiteen ber regjeringen redegjøre for eventuelle politisk iverksatte rutiner for å ivareta habilitetsregelverket, utover det som er påkrevd etter det formelle regelverket som enhver regjering skal forholde seg til. Dette kan være alt fra interne retningslinjer til rolleansvar for oppfølging av den enkelte statsråd.
5. Komiteen understreker at Stortinget har vedtatt i lov at det er hver tjenesteperson som har ansvaret for egen habilitet. Har departementene rutiner for å gjennomgå egne budsjetter og andre relevante saksporteføljer for å fange opp saksbehandling som kan bli berørt når en ny statsråd har hatt innledende samtale med departementsråden og gått gjennom mulige habilitetsutfordringer? Det bes videre om en konkret redegjørelse for hvilke rutiner Kunnskapsdepartementet og Kultur- og likestillingsdepartementet har for slik oppfølging av den innledende samtalen med ny statsråd.
6. Det vises til statsministeren svarbrev av 20. juli 2023 på spørsmål nr. 6 der komiteen ber statsministeren redegjøre for gjeldende føringer ved tilfeller der det er blitt stilt spørsmål

ved politiske koblinger i forbindelse med oppnevnelser. Komiteen har flere ganger tidligere gjennomført undersøkelser om oppnevnelser hvor det har blitt stilt spørsmål ved politiske koblinger, eksempelvis partipolitiske relasjoner eller oppnevnelser av medlemmer i sittende regjeringer, og viser til eksemplene i Innst. 621 S (2020–2021). Komiteen ber regjeringen redegjøre for gjeldende føringer ved slike tilfeller, eller hvis slike tilfeller skulle oppstå.

7. Komiteen ber om at Statsministerens kontor samler inn og oversender en oversikt over eventuelle endringer i departementenes rutiner fra 2017 til i dag for å ivareta habilitetsreglene.

Komiteen viser til regjeringens pressemelding 20. juni 2023 der det framkom at kunnskapsminister Brenna hadde håndtert spørsmål om egen habilitet feil, regjeringens pressemelding 23. juni om at Trettebergstuen går av som kultur- og likestillingsminister fordi hun har gjort flere svært alvorlige feil knyttet til habilitet, og pressemelding 21. juli om at Borten Moe går av som forsknings- og høyere utdanningsminister fordi han har gjort alvorlige feil knyttet til habilitet. Komiteen har følgende spørsmål og oppfølgingsspørsmål om enkeltsaker i regjeringen Støre.

8. Komiteen ber om en fullstendig liste over beslutninger som statsråder har fattet eller deltatt i, hvor det i ettertid er avdekket inhabilitet.
9. Komiteen viser til svar på spørsmål 4 i statsministerens svarbrev til kontroll- og konstitusjonskomiteen datert 20. juli 2023. Komiteen ber om å få en oversikt over alle skriftlige habilitetsvurderinger som er foretatt i regjeringen fra den tiltrådte til dags dato. Det bes opplyst om hvilken dato vurderingen ble forespurt, og eventuelt når det er bedt om en tilleggsvurdering.
10. Komiteen viser til svar på spørsmål 4 i statsministerens svar til kontroll- og konstitusjonskomiteen datert 20. juli 2023. Komiteen ber regjeringen samle en oversikt over alle tilfeller der en statsråd har bedt embetsverket om bistand til habilitetsvurdering fra regjeringen tiltrådte til dags dato. Ettersom en slik oversikt ifølge statsministerens svarbrev ikke allerede foreligger, har komiteen forståelse for at detaljeringsgraden vil variere for de enkelte oppføringene.
11. Komiteen ber regjeringen redegjøre for eventuelle rapporteringsrutiner for politisk ledelse i departementene som omfatter privatøkonomiske forhold. Komiteen ber om at redegjørelsen inkluderer informasjon om formålet med eventuell rapportering og hvilke opplysninger som i så fall rapporteres inn til Statsministerens kontor eller til det enkelte departement.
12. Komiteen ber om liste, fordelt på departement og statsråd, over alle utnevnelser/oppnevnelser foretatt av statsråder eller regjering til råd, styrer og andre relevante verv eller organ fra oktober 2017 til i dag.
13. Det vises til at SMK har bedt departementene om å gjøre en grundig gjennomgang av saker der habilitet kan være tema, jf. statsministerens svarbrev av 20. juli 2023. Komiteen ber om å få oversendt departementenes gjennomgang.

Kontroll- og konstitusjonskomiteen viser i tillegg spesielt til tidligere korrespondanse i saken og regjeringens pressemelding av 21. juli 2023 om at Borten Moe har valgt å trekke seg som forsknings- og høyere utdanningsminister fordi han har gjort alvorlige feil knyttet til habilitet. Det

vises også til statsministerens pressekonferanse 21. juli 2023 om at Borten Moe hadde valgt å trekke seg som forsknings- og høyere utdanningsminister.

14. Komiteen ber om en redegjørelse for hvilke rutiner statsministeren har etablert for kjøp og salg av aksjer og andre verdipapirer for statsråder og øvrige ansatte i regjeringsapparatet. Dersom rutinene er endret i løpet av regjeringsperioden, bes det opplyst om dette og fra hvilken dato endringene er foretatt.
15. Vil statsministeren vurdere å endre rutinene som følge av at Borten Moe etter det opplyste har brutt habilitetsregelverket og regjeringens retningslinjer for aksjehandel?
16. Komiteen ber om en redegjørelse for hvordan regjeringen har praktisert innsidereregelverket i sakene knyttet til våpenproduksjon i Nammo, eksempelvis om det er ført innsideliste og hvem som er listeført.
17. Kongsberg Gruppen er hjørnesteinsinvestor og en viktig teknologipartner i Loke Marine Minerals, et av tre havbunnsmineralselskap i Norge. Deltok statsråd Ola Borten Moe på noe tidspunkt etter sitt aksjekjøp i regjeringens behandling av beslutningen om å åpne områder for mineralvirksomhet på norsk sokkel? Hvis ja, er statsrådets habilitet i forbindelse med denne saken vurdert?

Komiteen ber om svar innen fredag 1. september 2023.

Med vennlig hilsen
Kontroll- og konstitusjonskomiteen

Peter Frølich
komitéleder

**DET KONGELIGE
KULTUR- OG LIKESTILLINGSDEPARTEMENT**

Statsråden

Stortingets kontroll- og konstitusjonskomité
Stortinget
0026 OSLO

Deres ref

Vår ref

23/3939-3

Dato

18. august 2023

Rutiner i Kultur- og likestillingsdepartementet

Jeg viser til statsministerens brev av 20. juli 2023 til kontroll og konstitusjonskomitéen om habilitet, der han opplyser at jeg vil besvare spørsmålet om hvilke rutiner embetsverket i Kultur- og likestillingsdepartementet har for å oppdage og følge opp saker hvor det kan oppstå problemstillinger om habilitet.

Politikere får ved tiltredelse utlevert «Håndbok for politisk ledelse». Denne beskriver tydelig hva habilitetsreglene er, hva de omfatter og konsekvensene av dem. Håndboken gir også eksempler på typetilfeller der habilitet må vurderes.

I Kultur- og likestillingsdepartementet får politikere også utlevert et informasjonshefte ved tiltredelse. Dette heftet gir generell informasjon om departementet og fremhever også viktig innhold fra Håndbok for politisk ledelse om blant annet representasjon, gaver, habilitet, opplysningsplikt om økonomiske verv og interesser og kjøp av finansielle instrumenter. Heftet beskriver videre saksbehandlingen i Kultur- og likestillingsdepartementet herunder kort om offentleglova, forvaltningsloven, arkivlova, journalføring og innsyn etter offentleglova. Dette heftet blir gått igjennom som en del av de første samtalene departementsråden har med politikere.

I forlengelsen av opplæringen som gis av Statsministerens kontor avholder departementsråden en samtale med nye politikere for å kartlegge eventuelle utfordringer knyttet til habilitet. Denne samtalen gjennomføres normalt en eller to dager etter at de har tiltrådt.

Det kommer klart fram av det skriftlige materialet at det er den enkelte politiker og tjenestemann selv som har ansvaret for å vurdere sin habilitet etter forvaltningsloven. Det er

bare den enkelte som har en fullstendig oversikt over egne bindinger til personer og saker, og som dermed må ta opp problemstillinger knyttet til dette.

I samtaler med departementsråden, både ved tiltredelse og senere, kommer det ofte frem navn eller saker/organisasjoner der vedkommende enten selv raskt konkluderer med at de er inhabile eller nær grensen til inhabilitet, men også tvilstilfeller. I tvilstilfeller bistår departementet med vurderinger. I enkelte saker ber også departementet Lovavdelingen i Justis- og beredskapsdepartementet om uttalelser. I etterkant av habilitetsvurderingene orienterer departementsråden toppledergruppen i departementet om disse.

Både opplæringen ved Statsministerens kontor, og den umiddelbare gjennomgangen sammen med departementsråden, skal sikre at politikere er bevisste på habilitetsreglene, forstår hvordan de foretar habilitetsvurderinger og at de gjennom dette også vet hvilken bistand de kan få av departementet i slike vurderinger.

I konkrete saker forventer departementet at politikere selv foretar løpende vurderinger og sier ifra hvis de møter habilitetsutfordringer, for eksempel ved uformelle drøftinger der ulike navn kommer opp ved for eksempel styresammensetninger. Det legges også til grunn at politikere melder ifra dersom det dukker opp navn i forslag fra departementet der det er habilitetsutfordringer for dem.

Med hilsen

Lubna Jaffery

Kopi

Statsministerens kontor

STATSMINISTEREN

Oslo, 1. september 2023

Kontroll- og konstitusjonskomiteén
Stortinget
0026 Oslo

Spørsmål om regjeringsapparatets håndtering av habilitetsregelverk mv.

Jeg viser til Kontroll- og konstitusjonskomiteens brev 10. august 2023. Komiteens spørsmål gjengis og besvares fortløpende nedenfor. Jeg har bedt statsråder i alle departementer om å sende supplerende svar på spørsmålene 1, 5, 7, 8, 9, 10, 11, 12 og 13. I de departementer som ledes av to statsråder, er det statsråden som også er departementssjef som svarer. I tillegg har jeg bedt justis- og beredskapsministeren om å besvare spørsmål 3 og forsvarsministeren om å besvare spørsmål 16.

Komiteén oppgir at den vil foreta en gjennomgang av rutiner i alle departementene knyttet til håndtering av habilitetsregelverket, og at komiteén på denne bakgrunn har behov for informasjon om den overordnede praktiseringen av regelverket. Jeg vil som følge av komiteéns anmodning gi enkelte innledende kommentarer om habilitetsreglens formål og innretning.

Habilitetsreglene setter skranker for hvem som kan forberede, behandle og treffe avgjørelse i saker. Habilitetsreglene i forvaltningsloven har et bredt virkeområde. Reglene skal blant annet tilrettelegge for riktige og formålstjenlige avgjørelser, og de skal bidra til å bygge og opprettholde tillit til at forvaltningen treffer sine avgjørelser på saklig og uhildet grunnlag.

Alle mennesker har en rekke relasjoner og andre tilknytninger i sine liv som kan lede til inhabilitet. Slike tilknytninger utvikles og endres hele tiden, og det er derfor bare den enkelte selv som kan ha oversikt over disse. Habilitetsreglene i forvaltningsloven legger i tråd med dette opp til at det er den enkelte selv som må være oppmerksom på og vurdere egen habilitet.

Habilitet skal alltid vurderes konkret med utgangspunkt i den saken som skal behandles. I mitt brev 20. juli nevnte jeg som eksempel at en venns relasjon kan innebære inhabilitet i vennens byggesak, men ikke nødvendigvis ved behandling av en utslippstillatelse til selskapet der vennen er ansatt.

Forvaltningsloven fastsetter ingen særskilte formkrav til habilitetsvurderinger, det er for eksempel ikke krav om at habilitetsvurderinger registreres eller at vurderingene skjer skriftlig. Forvaltningslovutvalget har heller ikke foreslått at det innføres denne type krav, se NOU

2019:5 punkt 16.9.1. Dette er det gode grunner til. Det kan gå raskt og formløst å konstatere at man ikke er inhabil overfor en tidligere nabo, og det kan gå like raskt å konstatere at man er inhabil overfor sin beste venn. I andre tilfeller kan det være behov for en muntlig drøftelse med en annen, og i atter andre tilfeller kan det være behov for å be om bistand til en skriftlig vurdering av habilitetsspørsmålet.

Det vil aldri være mulig å lage en uttømmende oversikt over mulige habilitetstilfeller, verken for politikere eller ansatte i forvaltningen. Virkeligheten er omskiftelig, og inhabilitetsforhold kan endre seg raskt. Nye bindinger og interesser kan oppstå og gamle lojaliteter kan svekkes over tid. For å være til nytte vil en slik oversikt derfor måtte oppdateres løpende, og selv ikke da vil man kunne legge til grunn at en slik liste vil fange opp alle habilitetsspørsmål eller foregripe alle sakstyper som kan dukke opp. En registreringsordning vil også kunne skape falsk trygghet, gi mer uklare ansvarsforhold og medføre risiko for at den enkelte oppfatter rapporteringen som en ansvarsavgivelse til den som registrerer opplysningene, jf. også mitt svar på spørsmål 8 i brev 20. juli i år.

Habilitet kan og må derfor vurderes løpende og i takt med hvilke saker som tilflyter den enkelte.

Av Håndbok for politisk ledelse punkt 4.3 følger det at:

«Hvis noen i politisk ledelse er i tvil om egen habilitet, eller ønsker embetsverkets bistand til å vurdere habiliteten, skal vedkommende gi de opplysningene embetsverket trenger for å kunne vurdere habilitetsspørsmålet. Når det er tvil om en statsråd er habil, kan embetsverket be Lovavdelingen i Justis- og beredskapsdepartementet vurdere habilitetsspørsmålet».

I lys av habilitetsreglenes formål og innretning mener jeg opplæring, veiledning og løpende rådgivning er det viktigste og mest effektive verktøyet vi har for å redusere risikoen for brudd på habilitetsregelverket. Jeg vil derfor gjenta at det viktigste vi gjør er å sette statsrådene i stand til å foreta egne vurderinger og til å be om bistand ved behov. Opplæringsrutiner, retningslinjer og rådgivning om rettsregler og retningslinjer som skal sikre tillit, videreutvikles jevnlig. Dette er et arbeid regjeringen forfølger fortløpende. Når det oppdages brudd på regler, er det riktig og viktig å stille spørsmål, både ved reglenes innretning, og ved tiltakene som skal redusere risikoen for brudd. Det har også vært tilfelle i etterkant av de feil som har vært avdekket denne sommeren. Samtidig vil vi aldri kunne forsikre oss fullt og helt mot feil.

Svar på komitéens spørsmål:

1. *Komiteen ber om at Statsministerens kontor på vegne av samtlige departementer informerer komiteen om departementenes respektive rutiner for praktiseringen av habilitetsreglene.*

Spørsmålet er generelt formulert, men jeg anser ut fra konteksten at det etterspørres praktisering av habilitetsregler for politisk ledelse.

Spørsmålet er oversendt departementene for besvarelse, og jeg viser til de respektive svarene.

For statsrådene må det sondres mellom inhabilitet som oppstår i rollen som departementssjef og inhabilitet som oppstår i egenskap av regjeringsmedlem og på andre statsråders saksområder. Inhabilitetsvurderingen vil være den samme, men de praktiske konsekvensene av inhabilitet er ulike. Om en statsråd er inhabil i en sak innenfor eget ansvarsområde, må det oppnevnes en settestatsråd som kan ta beslutninger og eventuelt fremme saken til behandling i regjering eller statsråd. Om en statsråd er inhabil i egenskap av regjeringsmedlem – altså i en sak som en annen statsråd fremmer til behandling i regjering eller statsråd – er det ikke behov for settestatsråd. Vedkommende statsråd avstår fra å delta under behandlingen av saken. Det er gitt veiledning til håndteringen av en statsråds inhabilitet i retningslinjene «Om Kongen i statsråd» punkt 11.3 og i «Om r-konferanser» punkt 7.3.

I mitt brev 20. juli, siterte jeg omtalen i Håndbok for politisk ledelse om at en ikke kan avstå fra å forberede, behandle eller fatte en avgjørelse i en sak dersom det ikke er reelle grunner til det, det vil si i tilfeller der det ikke foreligger noen rettslig inhabilitet eller man er nær grensen for inhabilitet. Dette utgangspunktet kan nyanseres ved habilitetsspørsmål som oppstår for statsrådene i egenskap av å være regjeringsmedlem: Om en statsråd er i tvil om egen habilitet i en sak som fremmes av en annen statsråd, kan en pragmatisk løsning være å avstå av forsiktighetsgrunner, siden statsrådet uansett vil være beslutningsdyktig, jf. Grunnloven § 27. På den annen side må man sørge for at man ikke med en slik pragmatisk tilnærming setter terskelen for inhabilitet lavere enn det er rettslig grunnlag for.

Selv om avståelse fra å delta i regjeringskonferanser eller statsråd ikke krever den samme formaliserte prosessen som oppnevning av settestatsråd, vil jeg i høst vurdere behovet for rutiner som gir bedre notoritet også i denne type situasjoner.

Hva gjelder praktiseringen av habilitetsreglene ved Statsministerens kontor, viser jeg til redegjørelsen for opplæringen om habilitet som blir gitt til statsråder, jf. svar på spørsmål 1 i mitt brev 20. juli 2023.

Statsministerens kontor har en koordinerende rolle i regjeringsapparatet og i liten grad egne forvaltningsoppgaver. For meg og min stab vil habilitetsspørsmål derfor primært oppstå i forbindelse med saker som fremmes av de øvrige regjeringsmedlemmene til behandling i regjering eller statsråd.

Ved tiltredelse hadde jeg en samtale med regjeringsråden ved Statsministerens kontor, herunder om habilitetsreglene og potensielle interessekonflikter. Øvrige medlemmer av politisk ledelse ved Statsministerens kontor får ved tiltredelse eller kort tid etter tiltredelse en innføring i rettsregler og retningslinjer som skal sikre tillit. Habilitetsreglene er en sentral del av denne innføringen. Håndbok for politisk ledelse blir utdelt, med en klar oppfordring om å sette seg godt inn i innholdet.

Alle i politisk ledelse ved Statsministerens kontor får gjennom tjenesten jevnlige påminnelser om habilitetsreglene. Utover dette har Statsministerens kontor ingen generell, skriftlig rutine om praktiseringen av habilitetsreglene, utover det som følger av Håndbok for politisk ledelse.

Redegjørelsene fra departementene viser at samtlige har en praksis for opplæring og innledende samtaler mellom embetsverk og politisk ledelse. Disse innledende samtalene er av stor betydning. For å sikre at alle er innom de mest sentrale temaene i forbindelse med tiltredelsen, vil jeg igangsette et arbeid med å fastsette felles føringer for innledende samtaler mellom embetsverk og politisk ledelse i alle departementer. Samtidig må det tas høyde for særeghetene i saksområdene til det enkelte departement.

I tillegg vil jeg legge opp til at det med jevne mellomrom sendes en skriftlig påminnelse og orientering om det som eventuelt er nytt på relevante rettsområder, og at det med jevne mellomrom settes av tid på regjeringens møter til en forberedt presentasjon av et utvalg rettsregler og retningslinjer som skal sikre tillit.

2. *Komiteen ber Statsministerens kontor klargjøre hvilken status de relevante delene av Håndbok for politisk ledelse har som opplæring i habilitetsvurderinger, samt hvem som har ansvar for utarbeidelse av håndboken og opplæring i den.*

Håndbok for politisk ledelse gir oversikt over og veiledning til sentrale rettsregler og retningslinjer som skal sikre tillit. Håndboken utgis og oppdateres av Statsministerens kontor. Ved behov bes det om bistand fra relevante fagdepartementer. For eksempel kan det være aktuelt at Justis- og beredskapsdepartementet bidrar ved omtale av forvaltningsloven eller sikkerhetsloven.

Ved tiltredelse får alle i politisk ledelse både en fysisk kopi av og en lenke til www.regjeringen.no der den til enhver tid gjeldende versjonen av Håndbok for politisk ledelse ligger tilgjengelig. Håndboken presenteres også på opplæringsdagen for nye statsråder, statssekretærer og politiske rådgivere, omtalt i mitt brev 20. juli 2023.

Jeg har tidligere omtalt Håndbok for politisk ledelse som «pensum» for statsrådene og jeg forventer at alle i politisk ledelse i departementene ved tiltredelse gjør seg kjent med innholdet i håndboken. I regjeringens løpende arbeid gjøres det regelmessig henvisning til håndbokens ulike bestemmelser.

I håndboken kapittel 4 gis det oversikt over og veiledning til rettsregler og retningslinjer som skal sikre tillit, herunder om habilitetsreglene i forvaltningsloven i punkt 4.3. Disse delene av håndboken utgjør en viktig del av opplæringen i habilitetsreglene og et godt utgangspunkt til støtte for konkrete habilitetsvurderinger. I punkt 4.3 fjerde og femte avsnitt heter det at:

Forvaltningsloven § 6 annet ledd slår fast at en kan være inhabil dersom det foreligger «andre særegne forhold ... som er egnet til å svekke tilliten til hans upartiskhet». Om det foreligger slike særegne forhold, skal vurderes konkret ut fra omstendighetene i saken som skal behandles. Spørsmålet er om ens tilknytning til saken er av en slik art, og så nær og sterk, at den kan gi grunn til å anta at noen vil kunne bli særbehandlet – positivt eller negativt. En må også vurdere om det utad vil fremstå som om det er fare for en slik særbehandling, da det vil svekke tilliten til avgjørelsen. Følgende typetilfeller gir grunn til å vurdere habilitet (listen er ikke uttømmende):

- *Tidligere befatning med saken i annen egenskap, for eksempel hos en tidligere arbeidsgiver.*

- *Egne eller nærstående økonomiske interesser i utfallet av en sak, eksempelvis som følge av eierskap til aksjer.*
- *Egne eller nærstående bindinger til private virksomheter og organisasjoner, for eksempel tidligere eller fremtidige ansettelsesforhold.*
- *Nært personlig vennskap eller sterkt motsetningsforhold til personer som kan ha en interesse i utfallet av en sak, også der personene ikke er å anse som part i den aktuelle saken. Vanlig, godt bekjentskap, samarbeid og profesjonelle forhold er gjennomgående ikke nok til at en anses som inhabil.*
- *Forhåndsstandpunkt i en klagesak. Lovavdelingen har uttrykt at inhabilitet kan tenkes «der tjenestemannen før klagesaksbehandlingen har inntatt et så klart og uforbeholdt standpunkt til vedtaket i underinstansen at det kan reises berettiget tvil ved om klagen vil underkastes en reell og uavhengig behandling», se JDLOV-2003-759. Lovavdelingen har også uttrykt at det skal «svært mye til før en statsråds engasjement i en sak til fordel for et bestemt standpunkt, basert på et bestemt politisk syn eller bestemte politiske avveininger, kan føre til at han blir inhabil så lenge det ikke er grunn til å tro at dette også er utslag av en personlig særinteresse i saken», se JDLOV- 2012-3386.*

Håndboken vil aldri kunne gi en uttømmende oversikt over situasjoner der en statsråd kan være inhabil.

Som nevnt mener jeg det viktigste arbeidet regjeringen og departementene gjør for å redusere risikoen for brudd på habilitetsreglene, er å sette statsråden i stand til å foreta egne vurdering og i stand til å vite når det er behov for å be om bistand. Veiledningen i håndboken sammen med løpende veiledning og rådgivning gir en god og dynamisk tilnærming til habilitetsspørsmål og konkrete habilitetsvurderinger. Både håndboken og andre retningslinjer og rutiner oppdateres og utvikles i takt med både regelverksutvikling og at det avdekkes muligheter for forbedringer.

3. *Komiteen ber regjeringen redegjøre for hvorvidt det planlegges for endringer i enten regelverket for habilitet eller regjeringens praktisering av nevnte regelverk.*

Spørsmålet er oversendt justis- og beredskapsministeren som ansvarlig statsråd for forvaltningsloven, og det vises til hennes svar knyttet til regelverket.

Hva gjelder praktiseringen, viser jeg til de tiltakene som er nevnt under spørsmål 1. Oppsummert er disse:

- Vurdere behovet for rutiner som gir bedre notoritet når en statsråd avstår fra behandling i regjeringskonferanser eller statsråd.
- Felles føringer for innledende samtaler mellom embetsverk og politisk ledelse i alle departementer.
- Jevnlige påminnelser og gjennomgang av aktuelt regelverk.

I tillegg har jeg denne uken revidert retningslinjene i Håndbok for politisk ledelse om eierskap, kjøp og salg av aksjer og andre finansielle instrumenter, se omtale under spørsmål 15.

4. *Komiteen ber regjeringen redegjøre for eventuelle politisk iverksatte rutiner for å ivareta habilitetsregelverket, utover det som er påkrevd utover det formelle regelverket som enhver regjering skal forholde seg til. Dette kan være alt fra interne retningslinjer til rolleansvar for oppfølging av den enkelte statsråd.*

Ivaretagelse av habilitet er et løpende og pågående arbeid. Det viktigste vi gjør er å sette statsrådene i stand til å foreta egne vurderinger og til å be om bistand ved behov. Som redegjort for i mitt brev 20. juli, får regjeringsmedlemmene av meg jevnlig påminnelser om habilitetsreglene, f.eks. i forberedende statsråd eller andre fora der oppnevninger er tema.

I lys av sakene denne våren og sommeren, har det vært naturlig å sette temaet på dagsorden i felles møter i regjeringen, samt å kartlegge og vurdere endringer i rutiner og praksis, se spørsmål 3. Som nevnt er arbeidet med videreutvikling og forbedring av opplæringsrutiner, retningslinjer og rådgivning et arbeid man aldri kan anse seg ferdig med.

5. *Komiteen understreker at Stortinget har vedtatt i lov at det er hver tjenesteperson som har ansvaret for egen habilitet. Har departementene rutiner for å gjennomgå egne budsjetter og andre relevante sakporteføljer for å fange opp saksbehandling som kan bli berørt når en ny statsråd har hatt innledende samtaler med departementsråden og gått igjennom mulige habilitetsutfordringer? Det bes videre om en konkret redegjørelse for hvilke rutiner Kunnskapsdepartementet og Kultur- og likestillingsdepartementet har for slik oppfølging av innledende samtalen med ny statsråd.*

Jeg forstår spørsmålet slik at det bes om redegjørelser for hvordan departementene følger opp saksbehandlingen når et mulig habilitetsspørsmål må følges opp, for eksempel etter den innledende samtalen med departementsråd. Spørsmålet er oversendt departementene for besvarelse, og jeg viser til de respektive svarene.

For fullstendighetens skyld, nevner jeg at ingen i politisk ledelse kan beholde eller ta på seg betalte eller ubetalte bierverv, bistillinger e.l. uten skriftlig samtykke, se Håndbok for politisk ledelse punkt 6.2. Disse retningslinjene ble ytterligere klargjort og presisert 30. august 2023.

Hvis jeg blir kjent med en sak der jeg kan være inhabil, vil jeg først gjøre en egen vurdering av spørsmålet. Om det oppstår tvil, vil jeg rådføre meg med mitt embetsverk og eventuelt innhente en vurdering fra Lovavdelingen. Som leder av regjeringen anser jeg det særlig viktig at man kan ha full tillit til min upartiskhet, og jeg har derfor en noe lavere terskel for å be om Lovavdelingens vurdering.

Hvis det identifiseres en sak der jeg er inhabil, vil dette bli formidlet til relevante saksbehandlere og politisk stab på kontoret, samt til det aktuelle departementet. Jeg vil i så fall ikke delta i noen deler av behandlingen av den aktuelle saken, hverken i forberedende møter, dokumenthåndtering eller på andre måter. Embetsverket ved Statsministerens kontor vil sørge for at jeg ikke mottar saksdokumenter om saken, og jeg deltar ikke ved eventuell behandling av saken i regjering, statsråd eller andre møter.

Samme ordning praktiseres dersom det identifiseres saker der en statssekretær eller politisk rådgiver er inhabil.

6. *Det vises til statsministeren svarbrev av 20. juli 2023 på spørsmål nr. 6 der komiteen ber statsministeren redegjøre for gjeldende føringer ved tilfeller der det er blitt stilt spørsmål ved politiske koblinger i forbindelse med oppnevninger. Komiteen har flere ganger tidligere gjennomført undersøkelser om oppnevninger hvor det har blitt stilt spørsmål ved politiske koblinger, eksempelvis partipolitiske relasjoner eller oppnevninger av medlemmer i sittende regjeringer, og viser til eksemplene i Innst. 621 S (2020-2021). Komiteen ber regjeringen redegjøre for gjeldende føringer ved slike tilfeller eller hvis slike tilfeller skulle oppstå.*

Jeg viser til mitt brev 20. juli 2023 der jeg som svar på spørsmål 6 skriver at jeg ikke har gitt nye føringer for oppnevninger, utnevninger mv. ut over at partene i arbeidslivet skal være representert i relevante regjeringsutvalg, og ellers til at alminnelige saksbehandlingsregler, regler om kvalifikasjonskrav mv. gjelder.

7. *Komiteen ber om at Statsministerens kontor samler inn og oversender en oversikt over eventuelle endringer i departementenes rutiner for 2017 til i dag for å ivareta habilitetsreglene.*

Spørsmålet er oversendt departementene for besvarelse, og jeg viser til de respektive svarene.

Hva gjelder Statsministerens kontors rutiner, viser jeg til spørsmål 1 og 5. Vi ser nå på de forbedringspunkter som er oppsummert under spørsmål 3.

Håndbok for politisk ledelse ble revidert våren 2021, herunder ble omtalen av habilitetsreglene oppdatert. Ved revisjonen ble innholdet oppdatert, blant annet i lys av anbefalinger fra Europarådets antikorrupsjonsorgan (GRECO) i deres femte evalueringsrunde.

Den 30. august 2023 ble det innført nye og skjerpede retningslinjer for regjeringsspolitikerers eierskap, kjøp og salg av aksjer og andre finansielle instrumenter, se omtale under spørsmål 15.

Komiteen viser til regjeringens pressemelding 20. juli 2023 der det fremkom at kunnskapsminister Brenna hadde håndtert spørsmålet om egen habilitet feil, regjeringens pressemelding 23. juni om at Trettebergstuen går av sin kultur- og likestillingsminister fordi hun har gjort flere svært alvorlig feil knyttet til habilitet, og pressemelding 21. juli om at Borten Moe går av som forsknings- og høyere utdanningsminister for det han har gjort alvorlig feil knyttet til habilitet. Komiteen har følgende spørsmål oppfølgingsspørsmål om enkeltsaker i regjeringens Støre.

8. *Komiteen ber om en fullstendig liste over beslutninger som statsråder har fattet eller deltatt i, hvor det i ettertid er avdekket inhabilitet.*

Spørsmålet er oversendt departementene for besvarelse, og jeg viser til de respektive svarene.

I tillegg nevner jeg at daværende forsknings- og høyere utdanningsminister Ola Borten Moe deltok i behandlingen da Kongen i statsråd den 4. mars 2022 vedtok utdeling av utvinningstillatelser for petroleum på den norske kontinentalsokkelen under tildeling av forhåndsdefinerte områder i 2021. Saken ble fremmet av Olje- og energidepartementet.

Borten Moe hadde ikke deltatt i forberedende statsråd og ble derfor først oppmerksom på saken da den ble fremlagt på Slottet. Han varslet statsrådssekretæren umiddelbart etter statsrådsmøtet var avsluttet. Vurderingen i etterkant var at Borten Moes inhabilitet ikke kunne ha påvirket utfallet av saken, jf. forvaltningsloven § 41 og at det aktuelle vedtaket derfor var gyldig. For ordens skyld ble imidlertid saken behandlet på nytt i det påfølgende statsrådsmøtet 11. mars 2022.

For øvrig har ikke Statsministerens kontor vært involvert i konkrete saker hvor det i ettertid er avdekket inhabilitet. Jeg er heller ikke kjent med at jeg har vært inhabil i saker jeg har behandlet som medlem av regjeringen.

9. *Komiteen viser til svar på spørsmål 4 i statsministerens svarbrev til kontroll og konstitusjonskomiteen datert 20. juli 2023. Komiteen ber om å få en oversikt over alle skriftlige habilitetsvurderinger som er foretatt i regjeringen fra den tiltrådte til dags dato. Det bes opplyst om hvilken dato vurderingen ble forespurt, og eventuelt når det er bedt om en tilleggsvurdering.*

Spørsmålet er oversendt departementene for besvarelse, og jeg viser til de respektive svarene.

I mitt brev til komiteen 20. juli 2023 ble det gitt en oversikt over uttalelser fra Lovavdelingen. I ettertid har Lovavdelingen den 28. august 2023 avgitt en uttalelse om habilitet i situasjoner der en statsråds ektefelle eier aksjer i børsnoterte selskaper.

Som nevnt under spørsmål 5, har jeg som leder av regjeringen en noe lavere terskel for å be om Lovavdelingens vurdering av min habilitet.

Min habilitet er vurdert skriftlig i følgende saker:

- 17. november 2021 anmodet jeg Lovavdelingen om å vurdere om jeg er inhabil til å delta i behandlingen vedrørende HKH Kronprinsen og HKH Kronprinsessens apanasje.
- 7. februar 2022 anmodet jeg Lovavdelingen om å vurdere min habilitet i saker som vedrørte Norges bank, da Jens Stoltenberg nylig var beskikket som sentralbanksjef. Jeg deltok ikke i statsråd da han ble beskikket.
- 16. januar 2023 ba jeg mitt embetsverk på Statsministerens kontor om bistand til å vurdere min habilitet i saker som berører Torgeir Larsen. Jeg konkluderte etter dette

med at jeg av forsiktighetshensyn vil avstå fra behandling av saker som berører Larsen personlig.

10. Komiteen viser til svar på spørsmål 4 i statsministeren svar til Kontroll- og konstitusjonskomiteen datert 20. juli 2023. Komiteen ber regjeringen samle en oversikt over alle tilfeller der en statsråd har bedt embetsverket om bistand til habilitetsvurdering fra regjeringen tiltrådte til dags dato. Ettersom en slik oversikt ifølge statsministeren svarbrev ikke allerede foreligger, har komiteen forståelse for at detaljeringsgraden vil variere for de ulike oppføringene.

Spørsmålet er oversendt departementene for besvarelse, og jeg viser til de respektive svarene.

Som beskrevet i spørsmål 1, fastsetter forvaltningsloven ingen særskilte formkrav til habilitetsvurderinger, det er for eksempel ikke krav til at habilitetsvurderinger registreres eller at vurderingene skjer skriftlig. Statsrådenes svar må leses i lys av dette.

Embetsverket ved Statsministerens kontor opplyser at de til alle regjeringer fra tid til annen har gitt muntlige råd om habilitet i forbindelse med regjeringskonferanser eller statsråd. Eventuelle habilitetsspørsmål i statsrådenes egne saker vil være avklart på forhånd, men det kan oppstå tvil om habilitet ved behandling av saker som fremmes av en annen statsråd. Som beskrevet i spørsmål 1, kan resultatet bli at statsråden avstår fra behandlingen. Siden disse situasjonene ikke innebærer den samme formaliserte prosessen som oppnevning av settestatsråd, er det ikke mulig å lage noen oversikt over når dette har skjedd i min regjeringstid.

Som beskrevet i spørsmål 1, vil jeg vurdere behovet for rutiner som gir bedre notoritet også i denne type situasjoner.

For egen del har jeg ikke som statsminister bedt embetsverket om bistand til å vurdere min habilitet i andre situasjoner enn de som er nevnt i spørsmål 9.

11. Komiteen ber regjeringen redegjøre for eventuelle rapporteringsrutiner for politisk ledelse i departementene som omfatter privatøkonomiske forhold. Komiteen ber om at redegjørelsen inkluderer informasjon om formålet med eventuell rapportering og hvilke opplysninger som i så fall rapporteres inn til Statsministerens kontor eller til det enkelte departement.

Spørsmålet er oversendt departementene for besvarelse, og jeg viser til de respektive svarene.

Min stabssjef har rutinemessig en grundig samtale med alle som skal tiltre politisk ledelse ved Statsministerens kontor, herunder om privatøkonomiske forhold. Dialog om denne typen forhold skjer også løpende mellom stabssjefen og alle i politisk ledelse. Hvis noen i politisk ledelse er i tvil om egen habilitet, eller ønsker embetsverkets bistand til å vurdere habiliteten, skal vedkommende gi de opplysningene embetsverket trenger for å kunne vurdere habilitetsspørsmålet, herunder eventuelle opplysninger om privatøkonomiske forhold som er relevante for habilitetsvurderingen.

Statsministerens kontor har utover dette ikke en egen rapporteringsordning om privatøkonomiske forhold for politisk ledelse. Registreringsordningen som gjaldt frem til juni 2022 ble avvirket som følge av at det ble klart at en registreringsordning krever hjemmel i lov, se Prop. 224 L (2020-2021) side 6.

Statsråder har plikt til å registrere sine verv og økonomiske interesser i henhold til den til enhver tid gjeldende registreringsordningen som gjelder for stortingsrepresentanter, jf. forskrift om registrering av regjeringsmedlemmers verv og økonomiske interesser § 1. I Håndbok for politisk ledelse punkt 6.6 vises det til denne registreringsordningen.

Hva gjelder statssekretærer og politiske rådgivere, vil Kommunal- og distriktsdepartementet tidlig denne høsten sende på høring et forslag om at disse pålegges samme registreringsplikt som regjeringsmedlemmer og stortingsrepresentanter. Jeg mener det er behov for en registreringsordning som sikrer et allment tilgjengelig register med relevant og oppdatert informasjon om verv og økonomiske interesser for både stortings- og regjeringspolitikere. Jeg ser frem til videre dialog med Stortinget om hvordan vi kan sikre et slikt register.

12. Komiteen ber om en liste, fordelt på departementet og statsråd, over alle utnevnelser/oppnevnelser foretatt av statsråder eller regjering til råd, styrer og andre relevante verv eller organ fra oktober 2017 til i dag.

Spørsmålet er oversendt departementene for besvarelse, og jeg viser til de respektive svarene.

I oversiktene er det avgrenset mot ansettelser, både internt i departementene og av etatsledere.

Hva gjelder oppnevnelser til statlig eide selskaper, har departementene inkludert alle selskaper hvor staten har direkte eierandel hvor eierskapet forvaltes av departementene i den aktuelle perioden, også børsnoterte selskaper, samt unoterte selskaper hvor staten ikke har majoritetsandel. Oversikten inneholder valg av styremedlemmer for disse selskapene i perioden. For selskaper med valgkomite og ev. bedriftsforsamling inkluderer oversikten også valg av medlemmer til disse. For de børsnoterte selskapene har vi inntatt informasjon om at medlemmer til styrene, valgkomiteene og ev. bedriftsforsamlingene velges av generalforsamlingen ev. bedriftsforsamlingen.

Øvrige avgrensninger er omtalt i de aktuelle redegjørelsene fra departementene.

En oversikt over oppnevnelser fra Statsministerens kontor følger vedlagt.

13. Det vises til at SMK har bedt departementet om å gjøre en grundig gjennomgang av saker der habilitet kan være tema, jf. statsministerens svarbrev 20. juli 2023. Komiteen ber om å få oversendt departementenes gjennomgang.

Spørsmålet er oversendt departementene for besvarelse, og jeg viser til de respektive svarene.

I lys av habilitetssakene knyttet til statsrådene Brenna og Trettebergstuen ba jeg alle i regjeringen og i politisk ledelse om å ta en ekstra gjennomgang av egen habilitet, jf. mitt brev 20. juli 2023 i svar på spørsmål 3. Min stabssjef har fulgt opp dette i dialog med statsrådene, men det er for øvrig ikke bedt om skriftlig rapport e.l.

Kontroll- og konstitusjonskomiteen viser i tillegg spesielt til tidligere korrespondanse i saken og regjeringens pressemelding 21. juli 2023 om at Borten Moe har valgt å trekke seg som forsknings- og høyere utdanningsminister fordi han har gjort alvorlige feil knyttet til habilitet. Det vises også til Statsministerens pressekonferanse 21. juli 2023 om at Borten Moe hadde valgt å trekke seg som forsknings- og høyere utdanningsminister.

14. Komiteen ber om en redegjørelse for hvilke rutiner statsministeren har etablert for å kjøp og salg av aksjer og andre verdipapirer for statsråder og øvrige ansatte i regjeringsapparatet. Dersom rutinene er endret i løpet av regjeringsperioden, bes opplyst om dette og fra hvilken dato endringene er foretatt.

Håndbok for politisk ledelse fastsetter retningslinjer om politisk ledelses eierskap, kjøp og salg av aksjer og andre finansielle instrumenter.

Retningslinjene ble senest endret 30. august i år, se omtale under spørsmål 15.

Reglene om håndtering av innsideinformasjon gjelder også for arbeidet i departementene og regjeringen. Veiledning om disse reglene gis i Håndbok for politisk ledelse.

I tillegg nevner jeg at Finansdepartementet 10. juli 2023 sendte ut en mal for rutine for behandling av innsideinformasjon til Statsministerens kontor og departementene. Rutinemalen kan brukes som et utgangspunkt ved fastsettelsen av intern rutine for behandling av innsideinformasjon i det enkelte departement.

15. Vil statsministeren vurdere å endre rutinene som følge av at Borten Moe etter det opplyste har brutt habilitetsregler verk og regjeringens retningslinjer for aksjehandel?

I lys av de sakene som har kommet frem i løpet av sommeren, har jeg satt i gang et grundig arbeid for å se på om det er nødvendig med endringer, innstramminger eller skjerpelser av retningslinjer rundt habilitet og handel med finansielle instrumenter. Jeg fastsatte nye retningslinjer i Håndbok for politisk ledelse den 30. august 2023. Retningslinjene er tilgjengelige på regjeringen.no.

I de nye reglene for aksjehandel har det vært viktig å ivareta to hensyn: Reglene skal være strenge nok til at vi forebygger interessekonflikter og forhindrer inhabilitetssaker. Samtidig skal det være mulig å ha politiske verv selv om man har eierskap i næringslivet eller engasjement i norsk verdiskaping. Bred rekruttering til politiske verv er en viktig demokratisk verdi.

Med de nye retningslinjene må politikere ta et valg ved tiltredelse: å selge, fryse eierskapet eller delegere bort forvaltningen av aksjene. Dersom personen velger å selge, må salget gjennomføres snarest mulig. Etter at salget er gjennomført vil man da unngå habilitetsproblemstillinger knyttet til selskapet. I mange tilfeller er det ikke ønskelig å måtte

selge seg ut av for eksempel en familiebedrift. Da kan det være aktuelt å fryse aksjene, det betyr at man hverken kan kjøpe eller selge. Det siste alternativet er en forvalterordning. Det kan være aktuelt for dem som har en omfattende virksomhet med mange selskaper der det ofte må tas investeringsbeslutninger. Da kan forvaltningen av aksjene settes ut til en profesjonell og uavhengig part.

16. Komiteen ber om en redegjørelse for hvordan regjeringen har praktisert innsideregulverket i sakene knyttet til våpenproduksjon i Nammo, eksempelvis om det er ført innsideliste og hvem som er listeført.

Spørsmålet er oversendt forsvarsministeren som ansvarlig statsråd for saken, og det vises til hans svar.

17. Kongsberggruppen er hjørnesteinsinvestor og en viktig teknologi partner i Loke Marine Minerals, et av tre havbunnsmineralselskap i Norge. Deltok Ola Borten Moe på noe tidspunkt etter sitt aksjekjøp i regjeringens behandling av beslutningen om å åpne områder for mineralvirksomhet på norsk sokkel? Hvis ja, er statsrådets habilitet i forbindelse med denne saken vurdert?

Våren 2023 arbeidet regjeringen på overordnet nivå med prosesser og kriterier for å gi tillatelser etter havbunnsmineralloven. Den 20. juni 2023 fremla regjeringen stortingsmelding nr. 25 (2022-2023) *Mineralverksemd på norsk kontinentalsokkel – opning av areal og strategi for forvaltning av ressursane*.

Statsråd Borten Moe deltok i noen av de aktuelle regjeringskonferansene og i statsråd den 20. juni 2023 hvor stortingsmeldingen ble avgitt. Regjeringen har ikke vurdert hans habilitet.

Sakene gjelder generell politikkutforming og generelle retningslinjer for fremtidig utnyttelse av de potensielle havbunnsressursene på norsk sokkel. Hverken selskapet Loke Marine Minerals eller andre er gitt rettigheter, konsesjoner eller tillatelser i noen av sakene.

Med vennlig hilsen

Jonas Gahr Støre

Statsråden

Kontroll- og konstitusjonskomiteen
Postboks 1700 Sentrum
0026 OSLO

Deres ref

Vår ref
23/2929-

Dato
1. september 2023

Svar på spørsmål om regjeringsapparatets håndtering av habilitetsregelverk mv.

Jeg viser til Kontroll- og konstitusjonskomiteens brev 10. august 2023 til statsministeren og til statsministerens svar av i dag. Jeg er bedt om å svare for Arbeids- og inkluderingsdepartementets vedkommende på spørsmålene 1, 5, 7, 8, 9, 10, 11, 12 og 13.

Spørsmålene gjengis og besvares fortløpende nedenfor.

- 1. Komiteen ber om at Statsministerens kontor på vegne av samtlige departementer informerer komiteen om departementenes respektive rutiner for praktisering av habilitetsreglene.*

I Arbeids- og inkluderingsdepartementet sikres det at ny politisk ledelse har kunnskap om habilitetsregelverket ved at habilitet, herunder mulige habilitetsutfordringer, tas opp i innledende samtaler mellom departementsråden og nye statsråder. Formålet med å ta opp temaet er å bevisstgjøre og oppfordre den nye statsråden til å tenke gjennom forhold som kan lede til habilitetsutfordringer.

Nye statsråder samt statssekretærer og politiske rådgivere får opplæring i habilitetsreglene av Statsministerens kontor. Etter dette tas det en særskilt gjennomgang av aktuelle temaer for ny politisk ledelse i departementet, herunder en orientering om habilitetsregelverket. Det er videre løpende kontakt om mulige habilitetsutfordringer i departementet utover de innledende samtalene. Dersom det kommer inn nye medlemmer av politisk ledelse utenom statsrådsskiftet, får disse en egen særskilt orientering om habilitet.

Habilitet er også ett av punktene som inngår i det skriftlige materialet fra departementet til den nye statsråden og øvrig politisk ledelse ved tiltredelse. Dette gis i papirform og ligger tilgjengelig elektronisk for hele departementet. I punktet om habilitet henvises det til Håndbok for politisk ledelse punkt 4.3 om habilitetsregler.

Departementet følger retningslinjene i Håndbok for politisk ledelse, og håndboken er godt kjent for politisk ledelse.

Samlet sett skal dette bidra til at politisk ledelse har høy bevissthet om eventuelle habilitetsspørsmål som kan oppstå og har kunnskapen som trengs for å foreta egne løpende habilitetsvurderinger. Dette danner også grunnlag for at jeg eller andre i politisk ledelse kan be om bistand i enkeltsaker fra embetsverket i departementet eller eventuelt Lovavdelingen ved behov.

Habilitetsreglene stiller i utgangspunktet ingen krav til skriftlighet. Det foretas løpende habilitetsvurderinger, eksempelvis ved at jeg leser gjennom en liste med navn i forbindelse med en oppnevning og registrerer at jeg ikke kjenner noen av personene. I saker der jeg har bedt embetsverket om å foreta en særskilt skriftlig habilitetsvurdering, arkiveres vurderingene i departementets saks- og arkivsystem.

Hvis jeg er inhabil i en sak som er til behandling i departementet, vil jeg be Statsministerens kontor om at det oppnevnes en settestatsråd som kan forberede og ta beslutning i saken, i tråd med retningslinjene i Håndbok for politisk ledelse punkt 4.3. Jeg følger også retningslinjene «Om Kongen i statsråd» punkt 11.3 om håndtering av habilitetsspørsmål i saker som behandles av Kongen i statsråd.

5. Komiteen understreker at Stortinget har vedtatt i lov at det er hver tjenesteperson som har ansvaret for egen habilitet. Har departementene rutiner for å gjennomgå egne budsjetter og andre relevante saksporteføljer for å fange opp saksbehandling som kan bli berørt når en ny statsråd har hatt innledende samtale med departementsråden og gått gjennom mulige habilitetsutfordringer? Det bes videre om en konkret redegjørelse for hvilke rutiner Kunnskapsdepartementet og Kultur- og likestillingsdepartementet har for slik oppfølging av den innledende samtalen med ny statsråd.

I de innledende samtalene mellom departementsråden og statsråden er mulige habilitetsutfordringer et tema. Dersom samtalen avdekker habilitetsutfordringer, vil departementsråden videreformidle informasjonen til berørte ekspedisjonssjefer i departementet for å sikre at avdelingene får kjennskap til dette. Det avklares sammen med politisk ledelse hvordan habilitetsutfordringer skal håndteres i ulike sakstyper, herunder ved behandling av budsjettsaker.

7. *Komiteen ber om at Statsministerens kontor samler inn og oversender en oversikt over eventuelle endringer i departementenes rutiner fra 2017 til i dag for å ivareta habilitetsreglene.*

I Arbeids- og inkluderingsdepartementet er hovedtrekkene i håndteringen av habilitetsreglene ikke endret siden 2017. Praksis med systematisk arkivering av særskilte skriftlige habilitetsvurderinger fra embetsverket i departementets saks- og arkivsystem er imidlertid innskjerpet i denne perioden.

Selv om departementet har en praksis på dette området som er i tråd med habilitetsreglene, har vi igangsatt en gjennomgang av rutiner og praksis knyttet til habilitet for å vurdere forbedringer.

8. *Komiteen ber om en fullstendig liste over beslutninger som statsråder har fattet eller deltatt i, hvor det i ettertid er avdekket inhabilitet.*

Jeg har ikke vært involvert i noen konkrete saker i departementet hvor det i ettertid er avdekket inhabilitet. Jeg er heller ikke kjent med at jeg har vært inhabil i saker som jeg har behandlet som medlem av regjeringen.

9. *Komiteen viser til svar på spørsmål 4 i statsministerens svarbrev til kontroll- og konstitusjonskomiteen datert 20. juli 2023. Komiteen ber om å få en oversikt over alle skriftlige habilitetsvurderinger som er foretatt i regjeringen fra den tiltrådte til dags dato. Det bes opplyst hvilken dato vurderingen ble forespurt, og eventuelt når det er bedt om en tilleggsvurdering.*

Embetsverket i Arbeids- og inkluderingsdepartementet har på forespørsel foretatt tre skriftlige habilitetsvurderinger knyttet til politisk ledelse i denne stortingsperioden.

Den 5. desember 2022 ba jeg embetsverket om å foreta en generell vurdering av min habilitet med bakgrunn i at ektefellen min skulle tiltre i et advokatfirma den 1. januar 2023. Vurderingen er av 16. desember 2022, og angir forhold som må vurderes i eventuelle fremtidige saker knyttet til dette advokatfirmaet.

Den 13. januar 2023 ble det foretatt en habilitetsvurdering av tidligere statssekretær Nancy Herz. En tilleggsvurdering ble forespurt 31. januar 2023, og foretatt 6. februar 2023. Saken omhandlet Herz' habilitet knyttet til saker som berørte hennes tidligere arbeidsgivere, samarbeidspartnere, oppdragsgivere og relasjoner. På bakgrunn av vurderingen fra embetsverket, vurderte tidligere statssekretær Herz seg inhabil til å behandle tildelingssaker til forskningsinstituttet NOVA.

Den siste saken omhandlet habiliteten til statssekretær Samra Akhtar. Vurderingen ble forespurt 23. mars 2023, og er av 14. april 2023. Saken gjaldt Akhtars habilitet knyttet til saker som gjelder stiftelsen Minotenk, hvor hennes søster er styreleder. På bakgrunn av

vurderingen foretatt av embetsverket, konkluderte statssekretær Akhtar med at hun er inhabil i saker som gjelder Minotenk. Saker knyttet til tilskuddsordningen for nasjonale ressursmiljøer behandles derfor av en annen statssekretær i Arbeids- og inkluderingsdepartementet.

10. Komiteen viser til svar på spørsmål 4 i statsministerens svarbrev til kontroll- og konstitusjonskomiteen datert 20. juli 2023. Komiteen ber regjeringen samle en oversikt over alle tilfeller der en statsråd har bedt embetsverket om bistand til habilitetsvurdering fra regjeringen tiltrådte til dags dato. Ettersom en slik oversikt ifølge statsministerens svarbrev ikke allerede foreligger, har komiteen forståelse for at detaljeringsgraden vil variere for de enkelte oppføringene.

Embetsverket i Arbeids- og inkluderingsdepartementet vil alltid på forespørsel bistå statsråder i å foreta habilitetsvurderinger. Habilitetsvurderinger foregår løpende og muntlig, eksempelvis ved at jeg sammen med embetsverket går gjennom en liste med navn i forbindelse med en oppnevning og vurderer min habilitet. Det vil derfor ikke være mulig å gi en uttømmende liste over alle tilfeller der en statsråd har bedt embetsverket om bistand til en habilitetsvurdering.

Når det gjelder skriftlige habilitetsvurderinger, løftes en anmodning om dette fra meg eller andre i politisk ledelse til departementsråden, som deretter fordeler oppgaven til en av avdelingene. Som nevnt i svaret mitt på spørsmål 1, arkiveres skriftlige habilitetsvurderinger slik at disse blir dokumentert. Departementet har på denne bakgrunn oversikt over alle tilfeller der en statsråd har bedt om bistand til en skriftlig habilitetsvurdering fra regjeringen tiltrådte til dags dato.

Som det fremgår av mitt svar på spørsmål 9, har embetsverket foretatt én skriftlig habilitetsvurdering av meg av 16. desember 2022.

11. Komiteen ber regjeringen redegjøre for eventuelle rapporteringsrutiner for politisk ledelse i departementene som omfatter privatøkonomiske forhold. Komiteen ber om at redegjørelsen inkluderer informasjonen om formålet med eventuell rapportering og hvilke opplysninger som i så fall rapporteres inn til Statsministerens kontor eller til det enkelte departement.

Departementet sørger for at politisk ledelse er kjent med de til enhver tid gjeldende retningslinjene i Håndbok for politisk ledelse og Stortingets regelverk for registrering av regjeringsmedlemmers verv og økonomiske interesser.

Som nevnt i svaret mitt på spørsmål 1, foretas det samtaler innledningsvis med ny politisk ledelse om typiske forhold som kan føre til mulige habilitetsutfordringer, og det er videre løpende dialog om temaet utover de innledende samtalene. Jeg viser også til mitt svar på spørsmål 7, hvor det fremgår at departementet har igangsatt en gjennomgang av rutiner og praksis knyttet til habilitet for å vurdere forbedringer.

12. Komiteen ber om liste, fordelt på departement og statsråd, over alle utnevnelser/oppnevnelser foretatt av statsråder eller regjering til råd, styrer og andre relevante verv eller organ fra oktober 2017 til i dag.

Det er utarbeidet en liste med sikte på å gi en oversikt over utnevnelser/oppnevnelser foretatt av departementet eller Kongen i statsråd til råd, styrer og andre relevante verv eller organ fra oktober 2017 til i dag, som følger vedlagt.

Departementet gjør for ordens skyld oppmerksom på at ansettelser i Trygderetten, som har gått i statsråd, ikke fremgår av oversikten.

13. Det vises til at SMK har bedt departementene om å gjøre en grundig gjennomgang av saker der habilitet kan være et tema, jf. statsministerens svarbrev av 20. juli 2023. Komiteen ber om å få oversendt departementenes gjennomgang.

I lys av oppfordringen fra statsministeren og sakene som har oppstått, har jeg gjennomgått utnevnelser/oppnevnelser foretatt i min tid. Formålet med gjennomgangen har vært å finne ut om det har vært noen habilitetsforhold som ikke tidligere er avdekket. Dette er ikke funnet.

Jeg viser også til mitt svar på spørsmål 7, hvor det fremgår at departementet har igangsatt en gjennomgang av rutiner og praksis knyttet til habilitet.

Med hilsen

Marte Mjøs Persen

Vedlegg 1: Liste over utnevnelser/oppnevnelser fra oktober 2017 til i dag - AID

Statsråden

Stortinget
Kontroll og konstitusjonskomiteen
0026 OSLO

Dykkar ref

Vår ref
23/2775-

Dato
1. september 2023

Spørsmål om handteringa til regjeringsapparatet av habilitetsregelverket mv.

Eg viser til brev frå Stortingets kontroll- og konstitusjonskomité 10. august 2023 til statsministeren og til statsministerens svar av i dag. Eg er bedt om å svare for Barne- og familiedepartementet (BFD) på spørsmåla 1, 5, 7, 8, 9, 10, 11, 12 og 13.

- 1. Komiteen ber om at Statsministerens kontor på vegne av samtlige departementer informerer komiteen om departementenes respektive rutiner for praktisering av habilitetsreglene.*

BFD har ein rutine som gjeld habilitet som gjeld for alle tilsette i departementet i tillegg til politisk leiing. Det er presisert i rutinen at kvar einskild har eit ansvar for å setje seg inn i reglane om habilitet som står i forvaltningslova kap. II.

I løpet av dei to fyrste vekene etter at ny politisk leiing er på plass i departementet, har embetsverket eit møte med politisk leiing der reglar om habilitet vert gått gjennom. Normalt deltek departementsråden, leiar for administrasjonsavdelinga og ein sakshandsamar, jurist, i tillegg til politisk leiing. Moglege utfordringar knytt til arbeidstilhøve, vennskap osv. som gjeld ansvarsområda til departementet, vil bli drøfta i gjennomgangen av reglane om habilitet.

Om det oppstår ein situasjon der habiliteten til statsråden må vurderast nærare, gjer embetsverket ei vurdering. Statsråden tek stilling til habiliteten sin etter å ha motteke vurderinga frå embetsverket.

I det vidare arbeidet i departementet, skal politisk leiing orientere departementsråden eller ekspedisjonssjefen på det aktuelle fagområdet, om mogleg inhabilitet der det er aktuelt. Embetsverket kan bidra med ei vurdering av habilitet, som vert lagt fram for den personen i politisk leiing det gjeld. Statsråden vert orientert om saker som gjeld andre medlemmer av den politiske leiinga i departementet.

For at politisk leiing skal kunne vurdere om det er utfordringar knytt til habilitet i samband med tildeling av tilskot som departementet handterer, vert alle slike saker lagt fram for politisk leiing før utbetaling.

Som ledd i førebuinga til neste års budsjett, vert det lagt fram ei særskilt oversikt over alle namngjevne tilskotsmottakarar som vert foreslått i BFDs proposisjon 1 S. for heile politisk leiing. Politisk leiing må returnere oversikta til embetsverket med stadfesting på om vedkommande er habil ved tildeling til dei konkrete mottakarane.

- 5 *Komiteen understreker at Stortinget har vedtatt i lov at det er hver tjenesteperson som har ansvaret for egen habilitet. Har departementene rutiner for å gjennomgå egne budsjetter og andre relevante saksporteføljer for å fange opp saksbehandling som kan bli berørt når en ny statsråd har hatt innledende samtale med departementsråden og gått gjennom mulige habilitetsutfordringer? Det bes videre om en konkret redegjørelse for hvilke rutiner Kunnskapsdepartementet og Kultur- og likestillingsdepartementet har for slik oppfølging av den innledende samtalen med ny statsråd.*

Som det går fram av mitt svar på spørsmål 1, har embetsverket samtale med nye statsrådar der mellom anna reglane om habilitet og moglege interessekonfliktar er tema både generelt og særleg sett opp mot ansvarsområda til BFD og pågåande saker. Denne samtalen og vidare dialog om dette, gir grunnlag for at statsrådar kan vurdere kva for konsekvensar dette måtte ha for relevante saker og konkrete saker som er til handsaming i departementet eller i regjeringa.

Om statsråden er inhabil, kan ikkje statsråden førebu eller avgjere saka.

Ein settestatsråd vert oppnemnd. Embetsverket førebur saka til endeleg avgjerd hos ein settestatsråd. Ved inhabilitet hos statssekretær eller politisk rådgjevar, vert saksområda handtert av ein annan statssekretær eller av statsråden sjølv.

Som det framgår av svar på spørsmål 9, har statssekretær Fagervik erklært seg inhabil i saker som omhandlar Stine Sofies Stiftelse. Sakshandsamingsrutinene i departementet er derfor justert slik at saker om Stine Sofies Stiftelse går direkte frå embetsverket til Statsråden og ikkje via statssekretær Fagervik.

- 7 *Komiteen ber om at Statsministerens kontor samler inn og oversender en oversikt over eventuelle endringer i departementenes rutiner fra 2017 til i dag for å ivareta habilitetsreglene.*

BFD har ingen materielle endringar i rutinen når det gjeld habilitet frå 2017 til dags dato.

- 8 *Komiteen ber om en fullstendig liste over beslutninger som statsråder har fattet eller deltatt i, hvor det i ettertid er avdekket inhabilitet.*

Eg har ikkje vore involvert i nokon konkrete saker i departementet der det i ettertid er avdekt inhabilitet, og er heller ikkje kjend med at eg har vore inhabil i saker som eg har handsama som medlem av regjeringa.

- 9 *Komiteen viser til svar på spørsmål 4 i statsministerens svarbrev til kontroll- og konstitusjonskomiteen datert 20. juli 2023. Komiteen ber om å få en oversikt over alle skriftlige habilitetsvurderinger som er foretatt i regjeringen fra den tiltrådte til dags dato. Det bes opplyst hvilken dato vurderingen ble forespurt, og eventuelt når det er bedt om en tilleggsvurdering.*

Som det går fram av svar på spørsmål 1, har embetsverket eit møte med politisk leiing i løpet av dei to fyrste vekene etter tiltreding der reglar om habilitet vert gjennomgått og der moglege utfordringar knytt til tidlegare arbeidstilhøve, vennskap osv. opp mot ansvarsområda til departementet, vert drøfta. På dette møtet i oktober 2021, kom det fram at statssekretær Fagervik hadde ein relasjon til Ada Sofie Austegard, som tilsa ei vurdering av Fagerviks habilitet i saker som gjeld Stine Sofies Stiftelse. Konklusjonen av denne vurderinga var at Fagervik erklærte seg inhabil i saker som gjeld Stine Sofies Stiftelse.

Det vart teke ein ny gjennomgang knytt til habilitet i juni 2023. Ved denne gjennomgangen opplyste eg at bror min er medlem av meinighetsrådet i Salhus. Rådet frå embetsverket var etter dette at det kan vere grunnlag for å reise spørsmål til min habilitet i evt. saker som omhandlar Salhus meinigheit.

- 10 *Komiteen viser til svar på spørsmål 4 i statsministerens svarbrev til kontroll- og konstitusjonskomiteen datert 20. juli 2023. Komiteen ber regjeringen samle en oversikt over alle tilfeller der en statsråd har bedt embetsverket om bistand til habilitetsvurdering fra regjeringen tiltrådte til dags dato. Ettersom en slik oversikt ifølge statsministerens svarbrev ikke allerede foreligger, har komiteen forståelse for at detaljeringsgraden vil variere for de enkelte oppføringene.*

Politisk leiing skal orientere departementsråden eller ekspedisjonssjefen på det aktuelle fagområdet om mogleg inhabilitet. Enklare saker kan bli avklart ved ein samtale der og då, men meir kompliserte saker vil bli greidd ut skriftleg. Krevjande saker vert lagt føre Lovavdelinga i JD.

Sidan vurderingar om habilitet kan ha ulik form og også gjerast munnleg, vil det normalt ikkje eksistere ei samla oversikt over dette.

- 11 *Komiteen ber regjeringen redegjøre for eventuelle rapporteringsrutiner for politisk ledelse i departementene som omfatter privatøkonomiske forhold. Komiteen ber om at*

redegjørelsen inkluderer informasjonen om formålet med eventuell rapportering og hvilke opplysninger som i så fall rapporteres inn til Statsministerens kontor eller til det enkelte departement.

BFD har ingen særskilt rutine om rapportering av privatøkonomiske høve som gjeld politisk leiing.

- 12 Komiteen ber om liste, fordelt på departement og statsråd, over alle utnevnelser/oppnevnelser foretatt av statsråder eller regjering til råd, styrer og andre relevante verv eller organ fra oktober 2017 til i dag.*

Vedlagt følger oversikt over oppnemningar til råd, styrar og andre relevante verv eller organ gjort av Barne- og familiedepartementet sidan 2017.

- 13 Det vises til at SMK har bedt departementene om å gjøre en grundig gjennomgang av saker der habilitet kan være et tema, jf. statsministerens svarbrev av 20. juli 2023. Komiteen ber om å få oversendt departementenes gjennomgang.*

Eg viser til svar på spørsmål 9. Utover dette har eg ikkje identifisert opplysningar som har ført til ei særskilt vurdering av min habilitet.

Med helsing

Kjersti Toppe

Kontroll- og konstitusjonskomiteen
Stortinget
0026 Oslo

Deres ref

Vår ref
23/3893 -

Dato
01.09.2023

Vedr. spørsmål om regjeringsapparatets håndtering av habilitetsregelverk mv.

Jeg viser til Kontroll- og konstitusjonskomiteens brev 10. august 2023 til statsministeren og til statsministerens svar av i dag. Jeg er bedt om å svare for Finansdepartementets vedkommende på spørsmålene 1, 5, 7, 8, 9, 10, 11, 12 og 13.

Svar på komiteens spørsmål

1. Komiteen ber om at Statsministerens kontor på vegne av samtlige departementer informerer komiteen om departementenes respektive rutiner for praktisering av habilitetsreglene.

Finansdepartementet utarbeider en egen velkomstmappe med relevant informasjon for politisk ledelse i departementet som politisk ledelse får overlevert ved tiltredelse. I mappen redegjøres det for forvaltningslovens regler for habilitet og vises til omtalen av habilitetsreglene i «Håndbok for politisk ledelse» fra Statsministerens kontor. I mappen på side 15 om «Særlig relevante lover, forskrifter og instruksjer» står det om habilitet at:

«Forvaltningsloven beskriver alminnelige normer og gir konkrete bestemmelser om styring og saksbehandling for offentlig forvaltning. Av særlig relevans er bestemmelsene om habilitet. At en person er inhabil innebærer at det er forhold som er egnet til å svekke tilliten til hans eller hennes upartiskhet i håndteringen av en sak. Hvis slike forhold foreligger, forutsetter habilitetsreglene at vedkommende verken deltar i forberedelsen av en avgjørelse eller fatter avgjørelse i den konkrete saken. Disse bestemmelsene krever ofte utøvelse av skjønn. Det er den enkeltes plikt å vurdere egen habilitet. Ved tvil om habilitet kan politisk ledelse ta dette opp med

finansråd eller ADA, som igjen vil søke råd hos JDs lovavdeling om nødvendig.»

Mappen gjennomgås umiddelbart etter tiltredelse med politisk ledelse.

Embetsverket har praksis for å gjennomføre en samtale med nye statsråder for å blant annet kartlegge mulige habilitetsutfordringer. I samtalen blir statsråden bedt om å vurdere om statsråden har relasjoner som kan ha berøringspunkter med departementets ansvarsområder eller portefølje.

Det er videre fast praksis at øvrig politisk ledelse i Finansdepartementet ved tiltredelse tilbys en individuell samtale med gjennomgang av regler og bistand i konkrete vurderinger av habilitet. I samtalene deltar to ekspedisjonssjefer i departementet, hvorav den ene er leder for administrasjonsavdelingen. Det er i tillegg et uttalt stående tilbud om samtaler med departementets embetsverk for tilsvarende spørsmål i det løpende arbeidet.

Embetsverket bistår i vurdering av habilitet hos politisk ledelse i konkrete saker eller saksområde, enten som sparringspartner, eller ved å gi en rettslig vurdering når det er grunn til tvil.

Statsminister Støre viste i sitt svarbrev til komiteen 20. juli 2023 til at han gir jevnlige påminnelser til regjeringsmedlemmene om habilitetsreglene i forbindelse med forberedelsene til oppnevning av styre og råd til utnevnelser. Jeg er påpasselig med å tilsvarende minne politisk ledelse i Finansdepartementet om reglene. Jeg opplever at det er høy kunnskap og bevissthet om habilitetsregelverket i politisk ledelse og innad i embetsverket, og at den enkelte gjør løpende vurderinger av egen habilitet. Som oftest skjer vurderingene uten at de nedfelles skriftlig eller at andre i politisk ledelse eller embetsverket involveres.

5. Komiteen understreker at Stortinget har vedtatt i lov at det er hver tjenesteperson som har ansvaret for egen habilitet. Har departementene rutiner for å gjennomgå egne budsjetter og andre relevante saksporteføljer for å fange opp saksbehandling som kan bli berørt når en ny statsråd har hatt innledende samtale med departementsråden og gått gjennom mulige habilitetsutfordringer? Det bes videre om en konkret redegjørelse for hvilke rutiner Kunnskapsdepartementet og Kultur- og likestillingsdepartementet har for slik oppfølging av den innledende samtalen med ny statsråd.

Jeg viser til mitt svar under spørsmål 1. Dersom det konkluderes med inhabilitet eller nær grensen for inhabilitet innenfor et saksområde, vil embetsverket komme med tilråding om videre håndtering av dette, med vurdering av eventuelle konsekvenser for saksporteføljen og for konkrete saker som er til behandling i departementet eller i regjeringen.

Jeg viser også til at øvrig politisk ledelse får tilbud om samtaler med ansatte i embetsverket. En konklusjon som går ut på inhabilitet på bakgrunn av en slik samtale vil føre til konkrete endringer i den enkelte statssekretærs saksportefølje i departementet.

7. Komiteen ber om at Statsministerens kontor samler inn og oversender en oversikt over eventuelle endringer i departementenes rutiner fra 2017 til i dag for å ivareta habilitetsreglene.

Jeg viser til mitt svar under spørsmål 1. Det har ikke vært endringer i disse rutinene i tidsrommet som spørsmålet omhandler.

8. Komiteen ber om en fullstendig liste over beslutninger som statsråder har fattet eller deltatt i, hvor det i ettertid er avdekket inhabilitet.

Det er ingen saker hvor jeg har vurdert at jeg har vært inhabil i noen av de beslutningene jeg har fattet som statsråd i departementet. Det er heller ikke tilfellet i noen av de sakene som jeg har deltatt i behandlingen av i regjeringen og/eller Kongen i statsråd.

9. Komiteen viser til svar på spørsmål 4 i statsministerens svarbrev til kontroll- og konstitusjonskomiteen datert 20. juli 2023. Komiteen ber om å få en oversikt over alle skriftlige habilitetsvurderinger som er foretatt i regjeringen fra den tiltrådte til dags dato. Det bes opplyst om hvilken dato vurderingen ble forespurt, og eventuelt når det er bedt om en tilleggsvurdering.

Jeg forstår komiteens spørsmål slik at den ber om en oversikt over alle skriftlige habilitetsvurderinger som er foretatt for politisk ledelse i inneværende regjeringsperiode. Embetsverket har bistått i skriftlige habilitetsvurderinger for to av statssekretærene i Finansdepartementet i perioden, omtalt i kronologisk rekkefølge under.

I oktober 2021 ba statssekretær Lars Erik Bartnes embetsverket å vurdere hvorvidt hans permisjon fra sin stilling i Veidekke innebærer at han ikke bør ha saker som gjelder Samferdselsdepartementet i sin saksportefølje. Embetsverkets vurdering var at det ikke forelå inhabilitet og Bartnes var enig i vurderingen av egen habilitet.

I oktober 2021 ba Bartnes videre embetsverket om å vurdere hvorvidt hans relasjon til Thorstein Thinn, finansdirektør i NBX var til hinder for at Bartnes følger opp finansmarkedsavdelingens ansvarsområde. Embetsverkets vurderte det slik at han kunne ha saksfeltet som sitt ansvarsområde, og Bartnes' konklusjon var i tråd med dette.

Embetsverket ble i januar 2023 bedt om å vurdere hvorvidt statssekretær Jakob Bjellands permisjon fra sin stilling i Sunnhordland Kraftlag tilsa at han ikke bør delta i saksbehandlingen av eller møter som omhandler regulering eller betingelser for kraftbransjen, og om saker under Olje- og energidepartementet, Nærings- og fiskeridepartementet og Klima og miljødepartementet ikke burde være del av hans ansvarsområde. Embetsverkets vurdering var at han ikke skal ha befatning med saker som gjelder regulering eller betingelser for kraftbransjen og at nevnte departement ikke skulle inngå i hans portefølje. Bjelland var enig i vurderingen av egen inhabilitet. Ved noen etterfølgende anledninger har rammene for dette blitt ytterligere klarlagt.

I juni 2023 ba statssekretær Bartnes embetsverket vurdere om forhold rundt Bartnes' bror (deres felles hytte) tilsa inhabilitet for Bartnes i forbindelse med regjeringens behandling av Fosen-saken. I tråd med embetsverkets vurdering la Bartnes til grunn at slik saken da fremsto, syntes det ikke å foreligge inhabilitet. Bartnes har for øvrig ikke vært involvert i denne saken.

For min del har embetsverket ikke gjennomført skriftlige habilitetsvurderinger som gjelder mine forhold siden jeg tiltrådte.

10. Komiteen viser til svar på spørsmål 4 i statsministerens svar til kontroll- og konstitusjonskomiteen datert 20. juli 2023. Komiteen ber regjeringen samle en oversikt over alle tilfeller der en statsråd har bedt embetsverket om bistand til habilitetsvurdering fra regjeringen tiltrådte til dags dato. Ettersom en slik oversikt ifølge statsministerens svarbrev ikke allerede foreligger, har komiteen forståelse for at detaljeringsgraden vil variere for de enkelte oppføringene.

Gjennomgangen av mine personlige forhold avdekket ingen berøringspunkter med Finansdepartementets ansvarsområder eller saksportefølje. Jeg har hittil i regjeringssperioden i begrenset grad hatt behov for bistand fra embetsverket til å vurdere min habilitet.

11. Komiteen ber regjeringen redegjøre for eventuelle rapporteringsrutiner for politisk ledelse i departementene som omfatter privatøkonomiske forhold. Komiteen ber om at redegjørelsen inkluderer informasjon om formålet med eventuell rapportering og hvilke opplysninger som i så fall rapporteres inn til Statsministerens kontor eller til det enkelte departement.

Jeg viser i denne sammenheng til omtalen av departementets tilrettelegging for håndtering av habilitetsspørsmål under spørsmål 1. Disse rutinenene omfatter også vurdering av habilitet på bakgrunn av privatøkonomiske forhold.

12. Komiteen ber om liste, fordelt på departement og statsråd, over alle utnevnelser/oppnevnelser foretatt av statsråder eller regjering til råd, styrer og andre relevante verv eller organ fra oktober 2017 til i dag.

Se vedlagt oversikt.

13. Det vises til at SMK har bedt departementene om å gjøre en grundig gjennomgang av saker der habilitet kan være tema, Jf. statsministerens svarbrev av 20. juli 2023. Komiteen ber om å få oversendt departementenes gjennomgang.

I Finansdepartementet fikk politisk ledelse av meg beskjed om at hver enkelt skal gå igjennom egen saksportefølje i departementet med henblikk på å kartlegge eventuelle habilitetsutfordringer. Dersom gjennomgangen hadde ført til at den enkelte konkluderte med inhabilitet i en konkret sak, ville dette ha blitt fulgt opp i departementet som beskrevet i mitt svar til spørsmål 5 ovenfor.

Med hilsen

Trygve Slagsvold Vedum

Vedlegg: Oversikt over alle utnevnelser/oppnevnelser foretatt av Finansdepartementet.

Kontroll- og konstitusjonskomiteen
Stortinget
0026 OSLO

Deres ref.:

Vår ref.:

2023/1506-2/FD V 3/MIHA

Dato:

31.08.2023

Vedrørende spørsmål om regjeringsapparatets håndtering av habilitetsregelverket

Jeg viser til Kontroll- og konstitusjonskomiteens brev 10. august 2023 til statsministeren og til statsministerens svar av i dag. Jeg er bedt om å svare for Forsvarsdepartementets vedkommende på spørsmålene 1, 5, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 13 og 16.

Svar på komitéens spørsmål

1. Komiteen ber om at Statsministerens kontor på vegne av samtlige departementer informerer komiteen om departementenes respektive rutiner for praktisering av habilitetsreglene.

Ved utnevning av nye statsråder og øvrig politisk ledelse i Forsvarsdepartementet, gjennomfører departementsråden en individuell samtale med disse hvor regelverk og ansvar påpekes. Samtalen omhandler blant annet en gjennomgang av tidligere arbeidsforhold og personlige relasjoner, og hvorvidt disse forholdene kan innebære habilitetsmessige utfordringer sett opp mot departementets ansvarsområder.

I tillegg er det en løpende dialog mellom meg og departementsråden for å sikre at eventuelle habilitetsutfordringer avdekkes og vurderes. Samtidig vil jeg påpeke at jeg og øvrig politisk ledelse til enhver tid selv er ansvarlige for å ivareta vår egen habilitet. Departementsråden har også en løpende dialog med de respektive ekspedisjonssjefene i departementet for å sikre bevissthet om eventuelle habilitetsutfordringer, både i den generelle saksbehandlingen innenfor departementets ansvarsområder og i forbindelse med budsjettprosesser.

5. Komiteen understreker at Stortinget har vedtatt i lov at det er hver tjenesteperson som har ansvar for egen habilitet. Har departementene rutiner for å gjennomgå egne budsjetter og andre relevante saksporteføljer for å fange opp saksbehandling som kan bli berørt når en ny

statsråd har hatt innledende samtale med departementsråden og gått gjennom mulige habilitetsutfordringer?

De identifiserte forholdene som fremkommer i samtalen mellom departementsråden og nye statsråder følges opp og håndteres i daglig arbeid og beslutningsprosesser. Dersom det er behov for å gjøre nærmere vurderinger av habilitetsspørsmålet, kan jeg be departementets eget juridiske kompetansemiljø om bistand til å gjøre en habilitetsvurdering. Jeg kan også anmode om at sakene sendes til Lovavdelingen for uttalelse.

Dersom det avdekkes konkrete saksområder eller pågående saker hvor det foreligger inhabilitet eller hvor det kan være tvil om dette, benyttes settestatsråd når beslutningen skal fattes. I slike saker vil embetsverket påse at verken jeg eller øvrige politiske ledelse i departementet, blir involvert i saksbehandlingen. I de tilfeller hvor statssekretæren er inhabil, eller hvor det kan være tvil om dette, vil statssekretæren holdes utenfor saksbehandlingen.

7. Komiteen ber om at Statsministerens kontor samler inn og oversendes en oversikt over eventuelle endringer i departementenes rutiner fra 2017 til i dag for å ivareta habilitetsreglene.

Det har ikke vært endringer i Forsvarsdepartementets praktisering av habilitetsregelverket siden 2017.

8. Komiteen ber om en fullstendig liste over beslutninger som statsråder har fattet eller deltatt i, hvor det i ettertid er avdekket inhabilitet.

Jeg har ikke vært involvert i noen konkrete saker i departementet hvor det i ettertid er avdekket inhabilitet, og er heller ikke kjent med at jeg har vært inhabil i saker som jeg har behandlet som medlem av regjeringen.

9. Komiteen viser til svar på spørsmål 4 i statsministerens svar til kontroll- og konstitusjonskomiteen datert 20. juli 2023. Komiteen ber om å få en oversikt over alle skriftlige habilitetsvurderinger som er foretatt i regjeringen fra den tiltrådte til dags dato. Det bes opplyst om hvilken dato vurdering ble forespurt og eventuelt når det er bedt om en tilleggsvurdering.

I slutten av oktober 2021 ba daværende forsvarsminister Odd Roger Enoksen om bistand fra embetsverket til å gjøre en habilitetsvurdering knyttet til Forsvarsdepartementets involvering i prosessen med frigjøring av areal på Andøya flystasjon til næringsvirksomhet. I brev av 19. november 2021 anmodet departementet Lovavdelingen i Justis- og beredskapsdepartementet, om å gjøre en habilitetsvurdering. Lovavdelingen konkluderte 18. januar 2022. Vurderingen til lovavdelingen er publisert på regjeringen.no.

I slutten av desember 2021 ba i tillegg daværende statssekretær Bent-Joacim Bentzen om bistand fra embetsverket til å gjøre en habilitetsvurdering knyttet til saken om variable tillegg og pensjon. Bakgrunnen for vurderingen var at Bentzen hadde tidligere vært fast tilsatt i

Forsvaret. Basert på embetsverkets vurdering var statssekretær Bentzens konklusjon at han ikke var inhabil til å behandle saken om variable tillegg og pensjon.

I slutten av juli 2023 ba jeg embetsverket om bistand til å vurdere om mitt tidligere eierskap i NTS AS hadde noen betydning for min habilitet ved regjeringens behandling av saker som omhandlet havbruksnæringen. Basert på embetsverkets vurdering var min konklusjon at dette tidligere eierskapet ikke påvirket min habilitet.

I tillegg ba statssekretær Anne Marie Aanerud i juli 2023 om embetsverkets bistand til å vurdere hennes habilitet. Bakgrunnen for vurderingen var at hennes ektefelle var utnevnt som ny sjef for Akershus kommandantskap. Basert på embetsverkets vurdering ble det trukket opp noen generelle rammer for hvordan saker som berører Akershus kommandantskap og/eller Forsvarets fellestjenester skal håndteres for å unngå habilitetsutfordringer.

I slutten av august 2023 ba statssekretær Anne Marie Aanerud om bistand fra embetsverket til å vurdere hennes habilitet. Bakgrunnen for vurderingen er ektemannens styreverv i foreningen Norges hjemmefrontmuseums Venner. Vurderingen er fortsatt under utarbeidelse av embetsverket.

10. Komiteen viser til svar på spørsmål 4 i statsministerens svar til kontroll- og konstitusjonskomiteen datert 20. juli 2023. Komiteen ber regjeringen samle en oversikt over alle tilfeller der en statsråd har bedt embetsverket om bistand til habilitetsvurdering fra regjeringen tiltrådte til dagens dato. Ettersom en slik oversikt ifølge statsministerens svarbrev ikke allerede foreligger, har komiteen forståelse for at detaljeringsgraden vil variere for de enkelte oppføringene.

Som nevnt i svaret på spørsmål 1 er det en løpende dialog mellom meg og departementsråden om mulige habilitetsutfordringer i relasjon til departementets ansvarsområder og konkrete enkeltsaker.

Habilitetsreglene i forvaltningsloven stiller i utgangspunktet ikke krav til skriftlighet. I mange tilfeller vil habilitetsspørsmål kunne avklares muntlig i dialog med embetsverket, eksempelvis der det åpenbart ikke foreligger inhabilitet. Behovet for skriftlige vurderinger oppstår primært i tilknytning til saker der habilitetsspørsmålet er tvilsomt.

Utover tilfellene nevnt i svaret på spørsmål 9, viser jeg til svaret på spørsmål 1.

11. Komiteen ber regjeringen redegjøre for eventuelle rapporteringsrutiner for politisk ledelse i departementene som omfatter privatøkonomiske forhold. Komiteen ber om at redegjørelsen inkluderer informasjon om formålet med eventuell rapportering og hvilke opplysninger som rapporteres inn til Statsministerens kontor eller til det enkelte departement.

Departementsråden tar i sin samtale med meg og statssekretærer opp spørsmål om privatøkonomiske forhold som kan påvirke habilitet. Dersom det avdekkes forhold som

påvirker min/vår habilitet, vil dette bli håndtert gjennom tiltak for å avgrense eller hindre min/vår håndtering av berørte saker.

12. Komiteen ber om liste, fordelt på departement og statsråd, over alle utnevnelser /oppnevnelser foretatt av statsråder eller regjering til råd, styrer og andre relevante verv eller organ fra oktober 2017 til i dag.

Jeg viser til vedlagte oversikt over utnevnelser/oppnevnelser til styrer, råd, nemder, utvalg etc. foretatt i inneværende regjeringsperiode, og forrige regjeringsperiode.

13. Det vises til at SMK har bedt departementene om å gjøre en grundig gjennomgang av saker der habilitet kan være tema, jf. statsministerens svarbrev av 20. juli 2023. Komiteen ber om å få oversendt departementenes gjennomgang.

Ut over de sakene som er nevnt under spørsmål 9, har jeg ikke identifisert andre forhold som kan ha medført habilitetsutfordringer.

16. Komiteen ber om en redegjørelse for hvordan regjeringen har praktisert innsidereguleringen i sakene knyttet til våpenproduksjon i Nammo, eksempelvis om det er ført innsiderliste og hvem som er listeført.

NAMMO-konsernet er ikke børsnotert, men er eid av den norske stat og Patria Industries Oy (50 % hver). Kongsberggruppen ASA har en eierandel på 49,9 % i Patria Industries, mens staten eier 50,004 % av Kongsberggruppen ASA.

Sakene knyttet til våpenproduksjon ved NAMMO ble ikke håndtert som innsidesaker. Siden den aktuelle anskaffelsen ble gjort fra et ikke-børsnotert selskap, vil spørsmålet om innsidereguleringen kom til anvendelse bero på en konkret vurdering av hvorvidt ikke offentliggjorte opplysninger om de aktuelle anskaffelsene var egnet til å påvirke aksjekursen til Kongsberg-gruppen ASA via deres indirekte eierskap til NAMMO-konsernet.

Med hilsen

Bjørn Arild Gram

Dokumentet er elektronisk signert

Vedlegg:

- 1 Vedrørende spørsmål om regjeringsapparatets håndtering av habilitetsreguleringen

Kontroll- og konstitusjonskomiteen

Deres ref

Vår ref

Dato

23/3139-

1. september 2023

Helse- og omsorgsdepartementets svar på Kontroll- og konstitusjonskomiteens brev av 10. august 2023 om habilitet

Jeg viser til Kontroll- og konstitusjonskomiteens brev 10. august 2023 til statsministeren, og til statsministerens svar av i dag. Jeg er bedt om å svare for Helse- og omsorgsdepartementet på spørsmålene 1, 5, 7, 8, 9, 10, 11, 12 og 13.

Til spørsmål 1

Komiteen ber om at Statsministerens kontor på vegne av samtlige departementer informerer komiteen om departementenes respektive rutiner for praktisering av habilitetsreglene.

Helse- og omsorgsministerens svar

Helse- og omsorgsdepartementet har i flere år hatt som en fast praksis at nye statsråder og medlemmer av politisk ledelse ved tiltredelse får et eget notat fra departementets administrasjonsavdeling med orientering om habilitetsreglene.

I notatet blir den enkelte bedt om at vedkommende skriftlig eller muntlig redegjør for eventuelle habilitetsutfordringer som kan være innenfor departementets ansvarsområde. Inkludert i dette er også spørsmål om eventuelle eierskap av virksomheter, aksjer osv. som kan ha betydning for habilitet innenfor departementets ansvarsområde. Det mest vanlige er at det blir gjennomført en samtale med jurist fra administrasjonsavdelingen med særlig ansvar for habilitet i departementet. I særlige tilfeller blir Justis- og beredskapsdepartementets lovavdeling kontaktet for en vurdering. Med bakgrunn i dette, blir det skrevet

et notat som redegjør for departementets vurdering av vedkommende sin habilitet i forbindelse med tiltredelse. Notatet blir godkjent av departementsråden.

Utover dette vurderer den enkelte sin habilitet løpende, og i særlige tilfeller blir dette drøftet med departementsråden og administrasjonsavdelingen.

Det blir understreket for politisk ledelse at det er den enkeltes eget ansvar å ivareta sin egen habilitet, og at vurderinger som eventuelt blir foretatt er en konkret vurdering basert på opplysninger på det aktuelle tidspunktet.

Den praksis som er omtalt her er nå skriftliggjort. Dagens ordning videreføres, men innebærer også at departementsråden for fremtiden vil delta på habilitetssamtaler med politisk ledelse. Videre vil konkrete vurderinger av politisk ledelse sin habilitet i nødvendig utstrekning bli gjort kjent i hele departementet.

Til spørsmål 5:

Komiteen understreker at Stortinget har vedtatt i lov at det er hver tjenesteperson som har ansvaret for egen habilitet. Har departementene rutiner for å gjennomgå egne budsjetter og andre relevante saksporteføljer for å fange opp saksbehandling som kan bli berørt når en ny statsråd har hatt innledende samtale med departementsråden og gått gjennom mulige habilitetsutfordringer? Det bes videre om en konkret redegjørelse for hvilke rutiner Kunnskapsdepartementet og Kultur- og likestillingsdepartementet har for slik oppfølging av den innledende samtalen med ny statsråd.

Helse- og omsorgsministerens svar på spørsmålets del 1:

Jeg vil vise til svaret til spørsmål 1. Dersom det i de innledende samtalene blir klart at noen i politisk ledelse ikke kan håndtere oppgaver knyttet til deler av departementets ansvarsområde, blir det foretatt nødvendige tilpasninger til dette.

Til spørsmål 7

Komiteen ber om at Statsministerens kontor samler inn og oversender en oversikt over eventuelle endringer i departementenes rutiner fra 2017 til i dag for å ivareta habilitetsreglene.

Helse- og omsorgsministerens svar:

Det har ikke vært endringer i departementets rutiner siden 2017, men som omtalt under svaret til spørsmål 1 har nå rutinene blitt skriftliggjort og det er også foretatt noen justeringer.

Til spørsmål 8

Komiteen ber om en fullstendig liste over beslutninger som statsråder har fattet eller deltatt i, hvor det i ettertid er avdekket inhabilitet.

Helse- og omsorgsministerens svar:

Jeg er ikke kjent med at jeg har deltatt i eller fattet vedtak hvor jeg har vært inhabil.

Til spørsmål 9

Komiteen viser til svar på spørsmål 4 i statsministerens svarbrev til kontroll- og konstitusjonskomiteen datert 20. juli 2023. Komiteen ber om å få en oversikt over alle skriftlige habilitetsvurderinger som er foretatt i regjeringen fra den tiltrådte til dags dato. Det bes opplyst om hvilken dato vurderingen ble forespurt, og eventuelt når det er bedt om en tilleggsvurdering.

Helse- og omsorgsministerens svar:

Helse- og omsorgsdepartementet har som omtalt over, foretatt en innledende habilitetsvurdering av alle i politisk ledelse i forbindelse med tiltredelse. Dette har som også omtalt over, vært for å avklare om det er særlige forhold som vil være av betydning for den enkeltes ansvarsområde i departementet.

Da statssekretær Krat Bjørkholt tiltrådte, ba departementet om en særskilt vurdering fra lovavdelingen av hans habilitet. Dette med bakgrunn i at hans kone er fastlege. Denne uttalelsen er offentliggjort på lovdata JDLOV-2021-6054.

Utover dette har det vært en intern skriftlig vurdering av habilitet i departementet. Denne gjelder statssekretær Rønning-Arnesen og hennes vennskap med en person ansatt i et firma som leverer journalsystemer i kommunal sektor. Denne vurderingen ble gitt 9. august 2023.

Til spørsmål 10

Komiteen viser til svar på spørsmål 4 i statsministerens svar til kontroll- og konstitusjonskomiteen datert 20. juli 2023. Komiteen ber regjeringen samle en oversikt over alle tilfeller der en statsråd har bedt embetsverket om bistand til habilitetsvurdering fra regjeringen tiltrådte til dags dato. Ettersom en slik oversikt ifølge statsministerens svarbrev ikke allerede foreligger, har komiteen forståelse for at detaljeringsgraden vil variere for de enkelte oppføringene.

Helse- og omsorgsministerens svar:

Jeg har etter tiltredelsen, og etter det ble gjort en innledende samtale med meg om habilitet i forbindelse med tiltredelse, ikke bedt embetsverket om bistand til habilitetsvurdering.

Til spørsmål 11

Komiteen ber regjeringen redegjøre for eventuelle rapporteringsrutiner for politisk ledelse i departementene som omfatter privatøkonomiske forhold. Komiteen ber om at redegjørelsen inkluderer informasjon om formålet med eventuell rapportering og hvilke opplysninger som i så fall rapporteres inn til Statsministerens kontor eller til det enkelte departement.

Helse- og omsorgsministerens svar:

Spørsmål knyttet til politisk ledelses privatøkonomiske forhold har vært en del av de innledende samtalene om habilitet. Fokus i den forbindelse har vært privatøkonomiske forhold som kunne ha betydning for den enkeltes habilitet innenfor departementets ansvarsområde.

Videre ble det i oktober 2021 bedt om å få en oversikt fra politisk ledelse om noen hadde finansielle instrumenter som oversteg grenseverdier som var omtalt i de daværende retningslinjene fra SMK om kjøp og salg av finansielle instrumenter. Fra Helse- og omsorgsdepartementets side ble det ikke innrapportert noe til SMK, siden ingen i vår politisk ledelse hadde eierandeler som oversteg de omtalte grenseverdiene.

Etter å ha innhentet samtykke fra den enkelte i politisk ledelse, har departementet i sommer gjort en ny kartlegging. Heller ikke på dette tidspunkt hadde noen i politisk ledelse eierandeler i finansielle instrumenter som ville ha vært rapporteringspliktig etter de tidligere fastsatte reglene.

Til spørsmål 12

Komiteen ber om liste, fordelt på departement og statsråd, over alle utnevnelser/oppnevnelser foretatt av statsråder eller regjering til råd, styrer og andre relevante verv eller organ fra oktober 2017 til i dag.

Helse- og omsorgsministerens svar:

Se vedlagte liste.

Til spørsmål 13

Det vises til at SMK har bedt departementene om å gjøre en grundig gjennomgang av saker der habilitet kan være tema, jf. statsministerens svarbrev av 20. juli 2023. Komiteen ber om å få oversendt departementenes gjennomgang.

Helse- og omsorgsministerens svar:

Departementet har med bakgrunn i oppfordring fra SMK, og på eget initiativ, foretatt en gjennomgang av sin praktisering og opplæring i habilitetsreglene. Som omtalt i svaret til

spørsmål 1, har departementet nå skriftliggjort den praksis som departementet har hatt gjennom flere år.

Med hilsen

Ingvild Kjerkol

Med hilsen

Ingvild Kjerkol

Justis- og beredskapsministeren

Deres ref.

Vår ref.
23/3791 - ATA

Dato
01.09.2023

Svar på spørsmål om habilitetsregelverk mv. Svar til Stortinget

Jeg viser til Kontroll- og konstitusjonskomiteens brev 10. august 2023 til statsministeren og til statsministerens svar av i dag. Jeg er bedt om å svare for Justis- og beredskapsdepartementets vedkommende på spørsmålene 1, 3, 5, 7, 8, 9, 10, 11, 12 og 13.

- 1. Komiteen ber om at Statsministerens kontor på vegne av samtlige departementer informerer komiteen om departementenes respektive rutiner for praktisering av habilitetsreglene.*

Som redegjort for i Statsministerens brev til komiteen 20. juli 2023, har den enkelte statsråd eller statssekretær ansvar for selv løpende å vurdere egen habilitet i alle saker de behandler. Nedenfor redegjør jeg for hvordan Justis- og beredskapsdepartementet tilrettelegger for håndteringen av dette i departementet.

Etter utnevning av nye statsråder i Justis- og departementet, gjennomfører departementsråden en samtale med statsråden der bl.a. habilitetsreglene og potensielle interessekonflikter er tema. Samtalen gjennomføres så raskt som mulig etter tiltredelse. Samtalen omhandler både tidligere arbeidsforhold, vennskap, eierskap mv. I samtalen ses dette opp mot departementets ansvarsområder for å avklare mulige utfordringer. Dersom det er behov for nærmere vurderinger av habilitetsspørsmålet, vil embetsverket kunne bistå med en habilitetsvurdering. Statsråden kan også velge å anmode Lovavdelingen om en tolkningsuttalelse i saken.

Dette var også slik det ble håndtert da jeg tiltrådte.

En god oppfølging av habilitetsregelverket forutsetter en dynamisk tilnærming, og dette sikres ved at det videre i statsrådsperioden jevnlig er åpenhet og dialog om mulige habilitetsutfordringer mellom meg og departementsråden. Det er høy bevissthet om temaet generelt i departementet, både knyttet til departementets egne saksområder og for andre saker som behandles i regjeringen. Områder hvor jeg har angitt det ønskelig med særskilt oppmerksomhet, for eksempel knyttet til tidligere arbeidsforhold eller vennskap, blir også gjort kjent for øvrig ledelse i departementet, slik at det sikres bevissthet om problematikken.

Overfor statssekretærer er habilitet og interessekonflikter tema i tilknytning til autorisasjonssamtalen som gjennomføres av departementsråden.

3. Komiteen ber regjeringen redegjøre for hvorvidt det planlegges endringer i enten regelverket for habilitet eller regjeringens praktisering av nevnte regelverk.

Som redegjort for i statsministerens svar til komiteen 20. juli 2023, ble forvaltningsloven § 10 endret i 2022. Det tidligere unntaket i § 10 andre ledd, som slo fast at habilitetsreglene ikke gjaldt for statsråder i egenskap av departementsmedlemmer, ble opphevet. Etter endringen gjelder forvaltningslovens regler fullt ut for statsråder både når de opptrer som departementssjefer, og når de opptrer i egenskap av regjeringsmedlemmer, det vil si i Kongen i statsråd, forberedende statsråd og regjeringskonferanser. Også før endringen gjaldt det ulovfestede habilitetsregler for statsråder i egenskap av regjeringsmedlemmer, som i all hovedsak tilsvarte reglene i forvaltningsloven § 6.

Mitt departement arbeider for tiden med oppfølgingen av Forvaltningslovutvalgets utredning NOU 2019: 5 Ny forvaltningslov. Utvalget foreslår å videreføre hovedreglene om inhabilitet, samtidig som det foreslås språklige forenklinger på en rekke punkter, og at reglene struktureres på en annen måte enn i dag. Det foreslås flere endringer i inhabilitetsgrunnene som uten videre leder til inhabilitet, jf. forvaltningsloven § 6 første ledd, herunder at samboerskap likestilles med ekteskap, at flere avsluttende relasjoner omfattes, og at kretsen av slektskapsrelasjoner som automatisk skal medføre inhabilitet utvides til å omfatte søskenbarn. Videre foreslås det at enkelte forhold som i dag vurderes etter den skjønnsmessige reglen i andre ledd flyttes til bestemmelsen i første ledd, herunder tilfeller der tjenestemannen har en vesentlig økonomisk interesse i utfallet i en sak, og saker der en part i saken er hans eller hennes nære venn eller en person vedkommende har sterk uvilje mot.

Det er på det nåværende tidspunkt ikke avklart hvordan utvalgets forslag til endringer i habilitetsreglene vil bli fulgt opp.

5. Komiteen understreker at Stortinget har vedtatt i lov at det er hver tjenesteperson som har ansvaret for egen habilitet. Har departementene rutiner for å gjennomgå egne budsjetter og andre relevante saksporteføljer for å fange opp saksbehandling som kan bli berørt når en ny statsråd har hatt innledende samtale med

departementsråden og gått gjennom mulige habilitetsutfordringer? Det bes videre om en konkret redegjørelse for hvilke rutiner Kunnskapsdepartementet og Kultur- og likestillingsdepartementet har for slik oppfølging av den innledende samtalen med ny statsråd.

Som det fremgår av svaret på spørsmål 1 ovenfor, gjennomfører departementsråden samtale med nye statsråder der bl.a. habilitetsreglene og potensielle interessekonflikter er tema både generelt og sett opp mot departementets ansvarsområder og pågående saker. Denne samtalen og videre løpende dialog om dette gir grunnlag for at jeg løpende kan vurdere hvilke konsekvenser dette måtte ha for relevante saksporteføljer og konkrete saker som er til behandling i departementet eller i regjeringen.

Dersom det skulle være slik at jeg har en slik tilknytning til aktuelle saksområder eller pågående saker at det foreligger inhabilitet, vil det bli fremmet sak om settestatsråd I saker hvor jeg eventuelt er inhabil og det er oppnevnt settestatsråd, er det klare rutiner som sikrer at heller ikke øvrig politisk ledelse er involvert i sakene.

- 7. Komiteen ber om at Statsministerens kontor samler inn og oversender en oversikt over eventuelle endringer i departementenes rutiner fra 2017 til i dag for å ivareta habilitetsreglene.*

Hovedtrekkene i departementets håndtering av habilitetsreglene er ikke endret siden 2017. Bevisstheten om ulike sider er imidlertid styrket, og det er mer åpenhet og dialog rundt tematikken.

- 8. Komiteen ber om en fullstendig liste over beslutninger som statsråder har fattet eller deltatt i, hvor det i ettertid er avdekket inhabilitet.*

Jeg har ikke vært involvert i noen konkrete saker i departementet hvor det i ettertid er avdekket inhabilitet, og er heller ikke kjent med at jeg har vært inhabil i saker som jeg har behandlet som medlem av regjeringen.

- 9. Komiteen viser til svar på spørsmål 4 i statsministerens svarbrev til kontroll- og konstitusjonskomiteen datert 20. juli 2023. Komiteen ber om å få en oversikt over alle skriftlige habilitetsvurderinger som er foretatt i regjeringen fra den tiltrådte til dags dato. Det bes opplyst hvilken dato vurderingen ble forespurt, og eventuelt når det er bedt om en tilleggsvurdering.*

Det foreligger skriftlige vurderinger der det er oppnevnt settestatsråd for meg som følge av mitt vennskap med Fredrik Eken, som har eiendoms- og næringsinteresser på Svalbard. Jeg vurderte at jeg var inhabil eller nær grensen for inhabilitet, og ønsket derfor å fratre ved behandling av eventuelle saker relatert til Eken. Statsråd Odd Roger Enoksen ble oppnevnt som settestatsråd i statsråd 4. februar 2022. Etter hans avgang ble statsråd Bjørn Arild Gram ble oppnevnt som settestatsråd i statsråd 29. april 2022.

10. Komiteen viser til svar på spørsmål 4 i statsministerens svarbrev til kontroll- og konstitusjonskomiteen datert 20. juli 2023. Komiteen ber regjeringen samle en oversikt over alle tilfeller der en statsråd har bedt embetsverket om bistand til habilitetsvurdering fra regjeringen tiltrådte til dags dato. Ettersom en slik oversikt ifølge statsministerens svarbrev ikke allerede foreligger, har komiteen forståelse for at detaljeringsgraden vil variere for de enkelte oppføringene.

Som det fremgår av svar på spørsmål 1, er det løpende samtaler mellom departementsråden og meg om mulige utfordringer knyttet til tidligere arbeidsforhold, vennskap, eierskap mv., og dette ses opp mot departementets ansvarsområder for å avklare mulige utfordringer. Dersom det skulle være slik at jeg har en slik tilknytning til aktuelle saksområder eller pågående saker at det foreligger inhabilitet, vil det bli fremmet sak om settestatsråd. Dersom det er behov for nærmere vurderinger av habilitetsspørsmålet, vil embetsverket kunne bistå med en habilitetsvurdering.

Habilitetsreglene stiller i utgangspunktet ikke krav til skriftlighet. Ofte vil en habilitetsvurdering være enkel, for eksempel fordi det klart ikke foreligger inhabilitet eller – i motsatt retning – at en sak innebærer en fordel for noen man åpenbart har en så nær relasjon til at man er inhabil. En skriftlig vurdering av habilitet vil særlig være aktuell dersom habilitetsspørsmålet er tvilsomt. Ved oppnevning av settestatsråd vil det foreligge en skriftlig begrunnelse.

Jeg kan også velge å anmode Lovavdelingen om en tolkningsuttalelse i saken. Denne vil alltid være skriftlig.

Utover tilfellet nevnt i svaret på spørsmål 9, vises til svaret på spørsmål 1 om departementsrådets gjennomgang med meg ved tiltredelse og i det løpende arbeidet. Jeg har i den forbindelse blitt bistått med råd om min habilitet i enkelte tilfeller, eksempelvis i arealsaker fra områder der jeg har tilknytning eller knyttet til tidligere arbeidsgivere, uten at de har vært av en slik karakter at det har vært naturlig å nedfelle vurderingene skriftlig.

For eksempel tok jeg muntlig opp spørsmål om habilitet med departementsråden i forbindelse med at regjeringen i mars 2023 behandlet en sak om konsesjon til Svoldal småkraftverk i Kvinnherad kommune, da jeg har familiær tilknytning til kommunen. Jeg har imidlertid verken eierinteresser i kommunen, særlig personlig kjennskap til det berørte området eller tilknytning til involverte selskap, og kom til at saken var så avledet fra meg at jeg var habil. Det var ikke naturlig å skriftliggjøre dette.

Også når det gjelder min tidligere arbeidsgiver Advokatfirmaet Elden DA har jeg på ulike tidspunkt hatt muntlig utveksling med departementsråden for å løpende kunne vurdere eventuelle utfordringer eller interessekonflikter, for eksempel knyttet til at firmaet representerer klienter i mediasaker hvor jeg selv blir bedt om en kommentar. Det har imidlertid ikke vært noen saker til behandling i departementet som har ført til at habilitetsspørsmålet har kommet på spissen om dette.

11. Komiteen ber regjeringen redegjøre for eventuelle rapporteringsrutiner for politisk ledelse i departementene som omfatter privatøkonomiske forhold. Komiteen ber om at redegjørelsen inkluderer informasjonen om formålet med eventuell rapportering og hvilke opplysninger som i så fall rapporteres inn til Statsministerens kontor eller til det enkelte departement.

Justis- og beredskapsdepartementet følger opp at politikerne i departementet er kjent med rutinene som er angitt i Håndbok for politisk ledelse og reglene for registrering av regjeringsmedlemmers verv og økonomiske interesser. I tillegg er det som nevnt under svar på spørsmål 1, tema i samtaler mellom departementsråden og meg og i autorisasjonssamtaler med øvrig politisk ledelse. Det er høy bevissthet om forvaltningsloven, innsideregulering mv. i departementet. Det føres innsidelister i tråd med regelverket for børssensitive saker. Forvaltningslovens regler om habilitet, arkivlov og offentleglova er også jevnlig på agendaen ved fagsamlinger for politisk ledelse og for departementets øvrige ansatte.

12. Komiteen ber om liste, fordelt på departement og statsråd, over alle utnevnelser/oppnevninger foretatt av statsråder eller regjering til råd, styrer og andre relevante verv eller organ fra oktober 2017 til i dag.

Vedlagt følger oversikt over oppnevninger til råd, styrer og andre relevante verv eller organ gjort av Justis- og beredskapsdepartementet siden 2017. Oversikten er sammenstilt i etterkant av oppnevningene, og det tas derfor forbehold om at det kan være upresissheter.

13. Det vises til at SMK har bedt departementene om å gjøre en grundig gjennomgang av saker der habilitet kan være et tema, jf. statsministerens svarbrev av 20. juli 2023. Komiteen ber om å få oversendt departementenes gjennomgang.

Departementets gjennomgang har ikke avdekket nye saker der det kan være tvil om min habilitet.

Med hilsen

Emilie Mehl

Dokumentet er elektronisk godkjent og sendes uten signatur

Kopi Statsministerens kontor

DET KONGELIGE
KLIMA- OG MILJØDEPARTEMENT

Statsråden

Kontroll- og konstitusjonskomiteen
Stortinget
Postboks 1700 Sentrum
0026 OSLO

Deres ref
2023/2815

Vår ref
23/4991-

Dato
01. september 2023

Vedrørende spørsmål om regjeringsapparatets håndtering av habilitetsregelverk mv.

Jeg viser til Kontroll- og konstitusjonskomiteens brev 10. august 2023 til statsministeren og til statsministerens svar av i dag. Jeg er bedt om å svare for Klima- og miljødepartementets vedkommende på spørsmålene 1, 5, 7, 8, 9, 10, 11, 12 og 13.

1. Komiteen ber om at Statsministerens kontor på vegne av samtlige departementer informerer komiteen om departementenes respektive rutiner for praktisering av habilitetsreglene.

Svar: Ved tiltredelsen får statsråden og øvrig politisk ledelse i Klima- og miljødepartementet en skriftlig orientering om habilitetsreglene. I tillegg har departementsråden en muntlig gjennomgang med statsråden, hvor habilitet er ett av temaene.

Politisk ledelse får informasjon om de tilskuddsordningene som departementet forvalter og de mest sentrale i sektoren for øvrig, herunder hvem ordningene retter seg mot.

Departementet har rutine på å vurdere habilitet dersom politikerne foreslår å navngi mottakere av tilskuddsmidler.

5. Komiteen understreker at Stortinget har vedtatt i lov at det er hver tjenesteperson som har ansvaret for egen habilitet. Har departementene rutiner for å gjennomgå egne budsjetter og andre relevante saksporteføljer for å fange opp saksbehandling som kan bli berørt når en ny statsråd har hatt innledende samtale med departementsråden og

gått gjennom mulige habilitetsutfordringer? Det bes videre om en konkret redegjørelse for hvilke rutiner Kunnskapsdepartementet og Kultur- og likestillingsdepartementet har for slik oppfølging av den innledende samtalen med ny statsråd.

Svar: Dersom samtalen viser at det er forhold knyttet til habilitet som det er grunn til å være oppmerksom på i fremtidige saker, skal denne informasjonen deles med de relevante avdelinger. Det utarbeides rutiner for saksbehandling knyttet til de konkrete sakene eller saksområdene der habilitet kan være en problemstilling. Tilsvarende gjelder hvis det dukker opp habilitetsproblematikk på et senere tidspunkt.

7. Komiteen ber om at Statsministerens kontor samler inn og oversender en oversikt over eventuelle endringer i departementenes rutiner fra 2017 til i dag for å ivareta habilitetsreglene.

Svar: Klima- og miljødepartementet har ikke sett behov for eller gjort endringer i sine rutiner for å ivareta habilitetsreglene.

8. Komiteen ber om en fullstendig liste over beslutninger som statsråder har fattet eller deltatt i, hvor det i ettertid er avdekket inhabilitet.

Svar: Jeg er ikke kjent med at jeg har fattet eller deltatt i noen beslutninger hvor det i ettertid er avdekket inhabilitet.

9. Komiteen viser til svar på spørsmål 4 i statsministerens svarbrev til kontroll- og konstitusjonskomiteen datert 20. juli 2023. Komiteen ber om å få en oversikt over alle skriftlige habilitetsvurderinger som er foretatt i regjeringen fra den tiltrådte til dags dato. Det bes opplyst om hvilken dato vurderingen ble forespurt, og eventuelt når det er bedt om en tilleggsvurdering.

Svar: Før utnevningen av ny sentralbanksjef, der Jens Stoltenberg var en av søkerne, ba jeg om at min habilitet ble vurdert. Anmodningen om slik vurdering ble sendt til Lovavdelingen i brev av 12. januar 2022. For øvrig har verken jeg eller min politiske stab bedt om skriftlige vurderinger.

10. Komiteen viser til svar på spørsmål 4 i statsministerens svar til kontroll- og konstitusjonskomiteen datert 20. juli 2023. Komiteen ber regjeringen samle en oversikt over alle tilfeller der en statsråd har bedt embetsverket om bistand til habilitetsvurdering fra regjeringen tiltrådte til dags dato. Ettersom en slik oversikt ifølge statsministerens svarbrev ikke allerede foreligger, har komiteen forståelse for at detaljeringsgraden vil variere for de enkelte oppføringene.

Svar: I Klima- og miljødepartementet er det ingen slike tilfeller.

11. Komiteen ber regjeringen redegjøre for eventuelle rapporteringsrutiner for politisk ledelse i departementene som omfatter privatøkonomiske forhold. Komiteen ber om at redegjørelsen inkluderer informasjon om formålet med eventuell rapportering og hvilke opplysninger som i så fall rapporteres inn til Statsministerens kontor eller til det enkelte departement.

Svar: Klima- og miljødepartementet har ingen egne rapporteringsrutiner for politisk ledelse i departementene som omfatter privatøkonomiske forhold.

12. Komiteen ber om liste, fordelt på departement og statsråd, over alle utnevnelser/oppnevnelser foretatt av statsråder eller regjering til råd, styrer og andre relevante verv eller organ fra oktober 2017 til i dag.

Svar: Vedlagt følger en liste over oppnevnelser.

13. Det vises til at SMK har bedt departementene om å gjøre en grundig gjennomgang av saker der habilitet kan være tema, Jf. statsministerens svarbrev av 20. juli 2023. Komiteen ber om å få oversendt departementenes gjennomgang.

Svar: Embetsverket i departementets ulike avdelinger fikk i oppgave å gå gjennom alle saker de behandler eller har behandlet under nåværende politiske ledelse for å kvalitetssikre at det ikke finnes tilfeller som burde vært vurdert nærmere. Det ble ikke funnet noen slike tilfeller.

Med hilsen

Espen Barth Eide

Vedlegg: Liste over oppnevnelser oktober 2017 – 10. august 2023 Klima- og miljødepartementet

Stortingets kontroll- og konstitusjonskomite

Deres ref

Vår ref

Dato: 1. september 2023

Svar på spørsmål om regjeringsapparatets handtering av habilitetsregelverk mv.

Eg viser til brev frå Kontroll- og konstitusjonskomiteen av 10. august 2023 til statsministeren og til statsministerens svar av i dag. Eg er bedt om å svare for Kommunal- og distriktsdepartementets vedkommande på spørsmåla 1, 5, 7, 8, 9, 10, 11, 12 og 13.

1. Komiteen ber om at Statsministerens kontor på vegne av samtlige departementer informerer komiteen om departementenes respektive rutiner for praktisering av habilitetsreglene.

Departementsråden i KDD har kort tid etter at ny statsråd er utnemnd, ein samtale med den nye statsråden om arbeidet i departementet. I denne samtalen blir statsråden mellom anna minna om at han må passe på at han er habil i handsaminga av saker i departementet eller i regjeringa. Departementsråden viser til «Håndbok for politisk ledelse» for nærmare omtale av regelverket. Det ligg også ei lenke til denne handboka på departementet sitt intranett, i ein boks med overskrifta «Informasjon til politisk ledelse». Med unntak av dette, har KDD ikkje skriftlege rutinar for handtering av habilitet.

Det blir i samtalen understreka at det er den einskilde statsråd sitt eige ansvar å vurdere og ta avgjerd om sin habilitet. Dette må skje konkret før behandling av den enkelte sak. Dersom statsråden ber om det, vil han kunne få bistand frå embetsverket til å gjere disse vurderingane. Departementet vil då også kunne hente inn råd frå Lovavdelinga i Justis- og beredskapsdepartementet.

Departementsråden har også oppstartsamtale med nye statssekretærer og politiske rådgjevarar, der mellom anna habilitet er tema.

Postadresse
Postboks 8112 Dep
0032 Oslo
postmottak@kdd.dep.no

Kontoradresse
Akersg. 59
www.kdd.dep.no

Telefon*
22 24 90 90
Org.nr.
972 417 858

Avdeling
Kommunalavdelingen

Saksbehandler
Ida Bakke Husom
22 24 68 37

I arbeidet med statsbudsjett og revidert budsjett blir det utforma eit skjema med oversikt over alle direkte tilskot frå departementet til namngjevne organisasjonar, verksemder o.l. Her må alle i politisk leiing og departementsråden skrive under på at dei ikkje har bindingar til nokre av disse organisasjonane (ved ein inkurie blei dette ikkje gjort i arbeidet med statsbudsjettet for 2023). Departementet er også særskild merksam på saksfelt der departementet har myndigheit som vil kunne få konsekvensar for nokre få verksemder. Det viktigaste saksområdet her er reguleringa av ekom-sektoren, sjå også svar på spørsmål nr. 9.

5. Komiteen understreker at Stortinget har vedtatt i lov at det er hver tjenesteperson som har ansvaret for egen habilitet. Har departementene rutiner for å gjennomgå egne budsjetter og andre relevante saksporteføljer for å fange opp saksbehandling som kan bli berørt når en ny statsråd har hatt innledende samtale med departementsråden og gått gjennom mulige habilitetsutfordringer? Det bes videre om en konkret redegjørelse for hvilke rutiner Kunnskapsdepartementet og Kultur- og likestillingsdepartementet har for slik oppfølging av den innledende samtalen med ny statsråd.

Dersom habilitetsutfordringar i ei sak eller på eit saksområde er avdekka, blir det informert om dette frå departementsråden til dei aktuelle avdelingane og til øvrig politisk leiing. SMK blir også orientert, og det blir om naudsynt oppnemnd settestatsråd.

Eg viser elles til mitt svar på det første spørsmålet.

7. Komiteen ber om at Statsministerens kontor samler inn og oversender en oversikt over eventuelle endringer i departementenes rutiner fra 2017 til i dag for å ivareta habilitetsreglene.

Det har ikkje vore nokre endringar i Kommunal- og distriktsdepartementets rutinar knytt til habilitet i dette tidsrommet.

8. Komiteen ber om en fullstendig liste over beslutninger som statsråder har fattet eller deltatt i, hvor det i ettertid er avdekket inhabilitet.

Kommunal- og distriktsministeren har ikkje fatta eller deltatt i avgjerd der det i ettertid er avdekka inhabilitet.

9. Komiteen viser til svar på spørsmål 4 i statsministerens svarbrev til kontroll- og konstitusjonskomiteen datert 20. juli 2023. Komiteen ber om å få en oversikt over alle skriftlige habilitetsvurderinger som er foretatt i regjeringen fra den tiltrådte til dags dato. Det bes opplyst om hvilken dato vurderingen ble forespurt, og eventuelt når det er bedt om en tilleggsvurdering.

12. juni i år bad eg Lovavdelinga om ei vurdering i ei sak som gjaldt eit erstatningskrav mot staten som departementet skulle ta stilling til. Bakgrunnen for førespurnaden var at eg privat nytta dei same advokatane som representerte klagarane i erstatningssaka. Lovavdelinga si vurdering var at eg ikkje var inhabil til å ta stilling til erstatningskravet. Eg har difor vurdert meg habil i saka.

Eg vil også vise til at departementet 3. desember 2021 bad Lovavdelinga om ei vurdering av statssekretær Gunn Karin Gjuls habilitet i sakar som er av særleg betydning for Telenor. Bakgrunnen for vurderinga var statssekretærens vennskap med Rita Skjærvik som på det tidspunktet var konserndirektør for strategi og eksterne relasjonar i Telenor Group og styremedlem i Telenor Norge. Ettersom Kommunal- og distriktsdepartementet regulerer området for elektronisk kommunikasjon og forvaltar ei marknadsregulering som gjeld for Telenor, var det viktig å gjere ei habilitetsvurdering. Lovavdelinga vurderte at Gjøl truleg vil vere inhabil til å behandle individuelle sakar som angår selskap i Telenorkonsernet dersom avgjerda kan føre til ikkje ubetydelege økonomiske konsekvensar for Skjærvik, eller viss den angår ein del av Telenors verksemd som Skjærvik i særleg grad har arbeida med eller har vore særleg involvert i. I tråd med vurderinga til Lovavdelinga, konkluderte Gjøl med at ho var inhabil i slike saker.

På det tidspunkt tidlegare kommunal- og distriktsminister Bjørn Arild Gram blei utnemnd til statsråd, eigde han nokre aksjar i Telenor. På bakgrunn av KDD's reguleringsansvar for ekom-sektoren, bad han om ei vurdering av dette. Etter ei intern skriftleg vurdering i departementet 22. november 2021, konkluderte Gram med at han var inhabil, og valde å selje alle aksjane i Telenor.

10. Komiteen viser til svar på spørsmål 4 i statsministerens svar til kontroll- og konstitusjonskomiteen datert 20. juli 2023. komiteen ber regjeringen samle en oversikt over alle tilfeller der en statsråd har bedt embetsverket om bistand til habilitetsvurdering fra regjeringen tiltrådte til dags dato. Ettersom en slik oversikt ifølge statsministerens svarbrev ikke allerede foreligger, har komiteen forståelse for at detaljeringsgraden vil variere for de enkelte oppføringene.

Eg viser til mitt svar på spørsmål 9. I dei omtalte sakene bad statsrådene om bistand frå embetsverket.

11. Komiteen ber regjeringen redegjøre for eventuelle rapporteringsrutiner for politisk ledelse i departementene som omfatter privatøkonomiske forhold. Komiteen ber om at redegjørelsen inkluderer informasjon om formålet med eventuell rapportering og hvilke opplysninger som i så fall rapporteres inn til Statsministerens kontor eller til det enkelte departement.

Kommunal- og distriktsdepartementet har ikkje nedfelt slike rutinar skriftleg. Statsråden rapporterer til Stortingets register for stortingsrepresentantane og regjeringsmedlemmane sine verv og økonomiske interesser. Det er vanleg at statsråden informerer departementsråden om eventuelle registreringar i Stortingets register som vil kunne ha

betydning for saker som blir behandla i departementet. Statssekretærane informerer normalt også departementsråden om slike verv og økonomiske interesser når det er relevant.

12. Komiteen ber om liste, fordelt på departement og statsråd, over alle utnevelser/oppnevninger foretatt av statsråder eller regjering til råd, styrer og andre relevante verv eller organ fra oktober 2017 til i dag.

Ei liste over slike utnemningar/oppnemningar ligg vedlagt.

13. Det vises til at SMK har bedt departementene om å gjøre en grundig gjennomgang av saker der habilitet kan være tema, Jf. statsministerens svarbrev av 20. juli 2023. Komiteen ber om å få oversendt departementenes gjennomgang.

Eg har gjort ei ny vurdering om det kan være saker der min habilitet og habiliteten til andre i politisk leining kan vere tema. Vi har ikkje avdekka nokre nye slike saker. Eg viser elles til mine svar på spørsmål nr. 9.

Med helsing

Sigbjørn Gjelsvik

Vedlegg:

- Liste over utnemningar/oppnemningar frå oktober 2017 til i dag

Stortingets kontroll- og konstitusjonskomité
Stortinget
0026 OSLO

Deres ref

Vår ref
23/3939-6

Dato
1. september 2023

Vedr. spørsmål om regjeringsapparatets håndtering av habilitetsregelverk mv.

Jeg viser til Kontroll- og konstitusjonskomitéens brev 10. august 2023 til statsministeren og til statsministerens svar 1. september 2023. Jeg er bedt om å svare for Kultur- og likestillingsdepartementets vedkommende på spørsmålene 1, 5, 7, 8, 9, 10, 11, 12 og 13. Jeg viser også til mitt brev til komiteén av 18. august 2023 som tar opp noen av de samme spørsmålsstillingene.

Spørsmål 1

Komiteen ber om at Statsministerens kontor på vegne av samtlige departementer informerer komiteen om departementenes respektive rutiner for praktisering av habilitetsreglene.

I Kultur- og likestillingsdepartementet får politisk ledelse utlevert et informasjonshefte ved tiltredelse. Hftet gir generell informasjon om departementet og fremhever også viktig innhold fra Håndbok for politisk ledelse om blant annet representasjon, gaver, habilitet, opplysningsplikt om økonomiske verv og interesser og kjøp av finansielle instrumenter. Hftet beskriver videre saksbehandlingen i Kultur- og likestillingsdepartementet herunder kort om offentleglova, forvaltningsloven, arkivlova, journalføring og innsyn etter offentleglova. Hftet blir gått igjennom som en del av de første samtalene departementsråden har med ny politisk ledelse.

I forlengelsen av opplæringen som gis av Statsministerens kontor avholder departementsråden en samtale med politisk ledelse for å kartlegge eventuelle utfordringer knyttet til habilitet. Denne samtalen gjennomføres normalt en eller to dager etter at de har tiltrådt.

I samtaler med departementsråden, både ved tiltredelse og senere, kommer det ofte frem navn eller saker/organisasjoner der vedkommende enten selv raskt konkluderer med at de er inhabile eller nær grensen til inhabilitet, men også tvilstilfeller. I tvilstilfeller bistår departementet med vurderinger. I enkelte saker ber også departementet Lovavdelingen i Justis- og beredskapsdepartementet om uttalelser.

Både opplæringen ved Statsministerens kontor, og den umiddelbare gjennomgangen sammen med departementsråden, skal sikre at politikerne er bevisste på habilitetsreglene, forstår hvordan de foretar habilitetsvurderinger og at de gjennom dette også vet hvilken bistand de kan få av departementet i slike vurderinger.

Spørsmål 5

Komiteen understreker at Stortinget har vedtatt i lov at det er hver tjenesteperson som har ansvaret for egen habilitet. Har departementene rutiner for å gjennomgå egne budsjetter og andre relevante saksporteføljer for å fange opp saksbehandling som kan bli berørt når en ny statsråd har hatt innledende samtaler med departementsråden og gått gjennom mulige habilitetsutfordringer? Det bes videre om en konkret redegjørelse for hvilke rutiner Kunnskapsdepartementet og Kultur- og likestillingsdepartementet har for oppfølging av den innledende samtalen med ny statsråd.

Svaret på dette spørsmålet må ses i sammenheng med svaret på spørsmål 1.

Det kommer klart fram av det skriftlige materialet at det er den enkelte politiker og tjenestemann selv som har ansvaret for å vurdere sin habilitet etter forvaltningsloven. Det er bare den enkelte som har en fullstendig oversikt over egne bindinger til personer og saker, og som dermed må ta opp problemstillinger knyttet til dette.

I konkrete saker forventer departementet at politikerne hele tiden selv foretar løpende vurderinger og sier ifra hvis de møter habilitetsutfordringer, for eksempel ved uformelle drøftinger der ulike navn kommer opp ved for eksempel styresammensetninger. Det legges også til grunn at politikerne melder ifra dersom det dukker opp navn i forslag fra departementet der det er habilitetsutfordringer for dem.

Hvis noen politikere, i samtaler med departementsråden, opplyser at de er inhabile informerer hun departementets toppledergruppe om dette. Dersom statsråden er inhabil, vil det bli fremmet sak om settestatsråd.

Departementet har ikke etablert rutiner ut over dette, da det vil kunne undergrave ansvaret den enkelte har for fortløpende å vurdere sin egen habilitet. I Kultur- og likestillingsdepartementet har vi imidlertid, i etterkant av sommerens hendelser, etablert en ekstra påminnelse til politisk ledelse i saker som omhandler økonomi og utnevnelser. I slike saker må politikerne nå aktivt gjøre en skriftlig påtegning på saken der de bekrefter at de ikke er inhabile til å treffe beslutningen.

Spørsmål 7

Komiteen ber om at Statsministerens kontor samler inn og oversender en oversikt over eventuelle endringer i departementenes rutiner fra 2017 til i dag for å ivareta habilitetsreglene.

Svaret på dette spørsmålet må ses i sammenheng med svaret på spørsmål 5.

Kultur- og likestillingsdepartementet har ikke gjort vesentlige endringer i departementets egne rutiner fra 2017 ut over det som er beskrevet i spørsmål 5.

Spørsmål 8

Komiteen ber om en fullstendig liste over beslutninger som statsråder har fattet eller deltatt i, hvor det i ettertid er avdekket inhabilitet.

Kultur- og likestillingsdepartementet har ikke avdekket andre saker med inhabilitet enn de som er offentlig kjent gjennom denne sommeren. Disse sakene berører tidligere statsråd Anette Trettebergstuen, og er:

- Bård Nylund, Likestillings- og mangfoldsutvalget, utvalgsmedlem, november 2021
- Renate Larsen, Den norske opera og ballett, styremedlem, juni 2023
- Bård Nylund, Norsk folkemuseum, styremedlem, juni 2023

Spørsmål 9

Komiteen viser til svar på spørsmål 4 i statsministerens svarbrev til kontroll- og konstitusjonskomiteen datert 20. juli 2023. Komiteen ber om å få en oversikt over alle skriftlige habilitetsvurderinger som er foretatt i regjeringen fra den tiltrådte til dags dato. Det bes opplyst om hvilke dato vurderingene ble forspurt, og eventuelt når det er bedt om en tilleggsvurdering.

Lovavdelingen i Justis- og beredskapsdepartementet har gitt en tolkningsuttalelse om habilitet knyttet til daværende statsråd Anette Trettebergstuen av 23. februar 2022. I tillegg har Kultur- og likestillingsdepartementet gjort følgende skriftlige habilitetsvurderinger:

- 20. november 2021 – habilitetsvurdering av daværende politisk rådgiver Oda Malmin knyttet til hennes rolle som forfatter og arbeidstaker. Konklusjonen ble at Malmin ikke var inhabil i forhold til tidligere arbeidsgiver, men at hun måtte utvise forsiktighet. Det ble videre blant annet konkludert med at Malmin ikke skulle delta direkte i arbeid med utforming av litteraturpolitiske virkemidler i KUD.
- 1. juni 2022 – habilitetsvurdering av daværende statssekretær Gry Haugsbakken knyttet til ansatt i Mediebedriftenes Landsforening. Konklusjonen ble at Haugsbakken ikke var inhabil.
- 11. mai 2023 – habilitetsvurdering av daværende statsråd Anette Trettebergstuens relasjon til frilansdanser og koreograf Emma Portner på grunn av hennes engasjement på Den Norske Opera og Ballett (DNOB). Konklusjonen ble at selv om

Trettebergstuen var inhabil overfor Portner, så hadde ikke inhabiliteten noen betydning for saker som gjelder DNOB, herunder statsrådets eierstyring.

- 30. mai 2023 – habilitetsvurdering av daværende statsråd Anette Trettebergstuen knyttet til Tina Stiegler. Konklusjonen ble at Trettebergstuen var inhabil.

Spørsmål 10

Komiteen viser til svar på spørsmål 4 i statsministerens svar til kontroll- og konstitusjonskomiteen datert 20. juli 2023. Komiteen ber regjeringen samle en oversikt over alle tilfeller der en statsråd har bedt embetsverket om bistand til habilitetsvurdering fra regjeringen tiltrådte til dags dato. Ettersom en slik oversikt ifølge statsministerens svarbrev ikke allerede foreligger, har komiteen forståelse for at detaljeringsgraden vil variere for de enkelte oppføringene.

Dette spørsmålet må se i sammenheng med svaret til spørsmål 5.

Som det kommer frem av vedlegget til spørsmål 12 er det svært mange styreverv og utvalg som oppnevnes under Kultur- og likestillingsdepartementet. I perioden fra 2017 frem til 10. august 2023 har departementet utnevnt nærmere 800 personer. Det forventes derfor at statsrådene selv hele tiden foretar løpende vurderinger og sier ifra hvis de møter habilitetsutfordringer, for eksempel ved uformelle drøftinger der ulike navn kommer opp ved for eksempel styresammensetninger. Det legges også til grunn at politisk ledelse melder ifra dersom det dukker opp navn i forslag fra departementet der det er habilitetsutfordringer for dem.

Hvor mange ganger departementet gir bistand til habilitetsvurderinger er vanskelig å svare på. Det føres ingen slik oversikt. Bistand kan være alt fra en kort samtale, en konkret vurdering eller å forberede en forespørsel om vurdering til lovavdelingen i Justis- og beredskapsdepartementet.

Spørsmål 11

Komiteen ber regjeringen redegjøre for eventuelle rapporteringsrutiner for politisk ledelse i departementene som omfatter privatøkonomiske forhold. Komiteen ber om at redegjørelsen inkluderer informasjon om formålet med eventuell rapportering og hvilke opplysninger som i så fall rapporteres inn til Statsministerens kontor eller til det enkelte departement.

I Kultur- og likestillingsdepartementet fremheves pkt. 4.5 i Politisk håndbok om retningslinjer ved kjøp og salg av finansielle instrumenter både skriftlig i departementets eget informasjonshefte og i samtalene departementsråden har med den enkelte. Det blir også minnet om regjeringsmedlemmenes plikt til å registrere verv og økonomiske interesser i Stortingets register for verv og økonomiske interesser.

Spørsmål 12

Komiteen ber om liste, fordelt på departement, og statsråd, over alle utnevnelser/oppnevnelser foretatt av statsråder eller regjering til råd, styrer og andre relevante verv eller organ fra oktober 2017 til i dag.

Vedlagt følger en oversikt over utnevnelser/oppnevnelser som er foretatt fra oktober 2017 og frem til og med 10. august 2023 fordelt på råd, styrer verv mm^A. Som det kommer frem av vedlagte liste er den svært omfattende, nærmere 800 personer. Det må tas et forbehold om mindre feil eller mangler.

Spørsmål 13

Det vises til at SMK har bedt departementene om å gjøre en grundig gjennomgang av saker der habilitet kan være tema, jf. statsministerens svarbrev av 20. juli 2023. Komiteen ber om å få oversendt departementenes gjennomgang.

Kultur- og likestillingsdepartementet foretok en gjennomgang av alle saker i departementet for perioden oktober 2021 til juni 2023 der habilitet kan være tema. Se vedlagte oversikt over utnevnelser/oppnevnelser. Gjennomgangen avdekket ikke forhold ut over det som er besvart i spørsmål 8.

Med hilsen

Lubna Jaffery

Kopi

Lien Steinar

^A Oversikt over utnevnelser/oppnevnelser foretatt av statsråder eller regjering til råd, styrer og andre relevante verv eller organ fra oktober 2017 til i dag

Kunnskapsministeren

Kontroll- og konstitusjonskomiteen

Deres ref

Vår ref

Dato

23/3863-

1. september 2023

Svar på spørsmål fra Kontroll- og konstitusjonskomiteen om regjeringsapparatets håndtering av habilitetsregelverket mv.

Jeg viser til Kontroll- og konstitusjonskomiteens brev 10. august 2023 til statsministeren og til statsministerens svar av i dag. I denne sammenheng er jeg bedt om å svare for Kunnskapsdepartementets vedkommende på spørsmålene 1, 5, 7, 8, 9, 10, 11, 12 og 13. Kunnskapsdepartementet ledes av to konstitusjonelt ansvarlige statsråder. I egenskap av å være departementssjef, er det jeg som kunnskapsminister som er avsender av dette brevet.

1. Komiteen ber om at Statsministerens kontor på vegne av samtlige departementer informerer komiteen om departementenes respektive rutiner for praktisering av habilitetsreglene.

Kunnskapsdepartementet har i løpet av sommeren 2023 utarbeidet skriftlig rutine for oppfølging av habilitetsreglene overfor politisk ledelse. Rutinen ble benyttet ved statsråd Sandra Borchs tiltredelse. For omtale av tidligere praksis, se svar på spørsmål 7.

Ifølge rutinen skal nye statsråder og andre nye i politisk ledelse så raskt som mulig etter tiltredelsen ha en samtale med departementsråden og én eller to ekspedisjonssjefer om habilitet, bindinger og mulige interessekonflikter. Samtalene skal gjentas jevnlig. Formålet med samtalen er å identifisere mulige relasjoner og bindinger som politikerens selv og embetsverket bør være oppmerksom på ifm. embetsførselen og funksjonen som politiker i regjeringssystemet, for å best mulig sikre at mulige habilitetsutfordringer håndteres korrekt. Relevant informasjon fra samtalen deles med aktuelle avdelinger i departementet. Ved behov utarbeides det rutiner for saksbehandling knyttet til konkrete saker eller saksområder der habilitet kan være en problemstilling.

Juridisk avdeling i Kunnskapsdepartementet bistår med konkrete habilitetsvurderinger ved behov, med mindre særskilte forhold tilsier at vurderingen gjøres av Lovavdelingen i Justis- og beredskapsdepartementet. Politikerer tar deretter avgjørelsen om egen habilitet.

I forbindelse med budsjettprosessen, saker om tilskudd og andre beslutninger som kan være til vesentlig fordel eller ulempe for virksomheter eller enkeltpersoner, skal rutinen bidra til å avdekke om det finnes habilitetsproblematikk overfor tilskuddsmottakere, inkludert viktige samarbeidspartnere og underleverandører som departementet er kjent med. I saker som gjelder forslag til oppnevning til styrer, råd, utvalg o.l. skal rutinen sikre oppmerksomhet om og korrekt behandling av habilitetsspørsmål.

Fram til sommeren 2023 har Kunnskapsdepartementet ikke hatt egne skriftlige rutiner om oppfølging av habilitetsreglene overfor politisk ledelse. Habilitetsspørsmål har vært en del av departementsrådets innledende samtale med statsråden og øvrige i politisk ledelse, som også frem til nå har hatt som formål å bidra til oppmerksomhet om habilitetsspørsmål og å identifisere mulige bindinger og relasjoner som politikerer selv og embetsverket bør være oppmerksom på i forbindelse med embetsførselen. Departementsråden har gjort egne uformelle notater under samtalene.

5. Komiteen understreker at Stortinget har vedtatt i lov at det er hver tjenesteperson som har ansvaret for egen habilitet. Har departementene rutiner for å gjennomgå egne budsjetter og andre relevante saksporteføljer for å fange opp saksbehandling som kan bli berørt når en ny statsråd har hatt innledende samtale med departementsråden og gått gjennom mulige habilitetsutfordringer? Det bes videre om en konkret redegjørelse for hvilke rutiner Kunnskapsdepartementet og Kultur- og likestillingsdepartementet har for slik oppfølging av den innledende samtalen med ny statsråd.

Jeg viser til beskrivelsen av Kunnskapsdepartementets nye skriftlige rutine for oppfølging av habilitetsreglene overfor politisk ledelse som går fram av svar på spørsmål 1.

Dersom den innledende samtalen viser at det er behov for å gjøre en eller flere habilitetsvurderinger knyttet til konkrete, pågående saker, vil dette bli fulgt opp med konkrete vurderinger av habilitet i etterkant av samtalen. Dersom samtalen viser at det er forhold knyttet til habilitet som det er grunn til å være oppmerksom på i framtidige saker, skal denne informasjonen deles med de relevante avdelinger. Ved behov utarbeides det rutiner for saksbehandling knyttet til konkrete saker eller saksområder der habilitet kan være en problemstilling. I svar på spørsmål 1 er rutinen i saker om tilskudd og oppnevninger beskrevet.

7. Komiteen ber om at Statsministerens kontor samler inn og oversender en oversikt over eventuelle endringer i departementenes rutiner fra 2017 til i dag for å ivareta habilitetsreglene.

Jeg viser til svar på spørsmål 1, der det går fram at Kunnskapsdepartementet sommeren 2023 har fastsatt nye skriftlige rutiner for oppfølging av habilitetsreglene overfor politisk ledelse.

Komiteen viser til regjeringens pressemelding 20. juni 2023 der det framkom at kunnskapsminister Brenna hadde håndtert spørsmål om egen habilitet feil, regjeringens pressemelding 23. juni om at Trettebergstuen går av som kultur- og likestillingsminister fordi hun har gjort flere svært alvorlige feil knyttet til habilitet, og pressemelding 21. juli om at Borten Moe går av som forsknings- og høyere utdanningsminister fordi han har gjort alvorlige feil knyttet til habilitet. Komiteen har følgende spørsmål og oppfølgingsspørsmål om enkeltsaker i regjeringen Støre.

8. Komiteen ber om en fullstendig liste over beslutninger som statsråder har fattet eller deltatt i, hvor det i ettertid er avdekket inhabilitet.

Som det går fram av mine redegjørelser 27. juni og 6. juli 2023 til komiteen, er det i Kunnskapsdepartementet avdekket følgende beslutninger som jeg har tatt eller deltatt i, hvor det i ettertid er avdekket inhabilitet:

- Jeg var inhabil i saker om tilskudd til Wergelandsenteret for 2022 og 2023 til skoleprosjektet «22. juli og demokratisk medborgerskap», på grunn av vennskap med styremedlemmer i Utøya AS som er samarbeidspartner i skoleprosjektet som mottok tilskuddet.
- Jeg var inhabil ved oppnevningen av Frode Elgesem som styremedlem i Wergelandsenteret 13. april 2023, på grunn av vennskap med Frode Elgesem.
- Jeg var inhabil i saker om tildeling av midler til Raftostiftelsen for 2022 og 2023 på grunn av vennskap med Frode Elgesem som er styreleder i Raftostiftelsen.

Ut over disse sakene er jeg ikke kjent med at jeg har deltatt i behandlingen av saker der jeg har vært inhabil, verken på Kunnskapsdepartementets ansvarsområde eller i saker som har vært behandlet i regjering eller i statsråd.

Jeg har fått opplyst fra embetsverket at det ikke er konstatert at tidligere statsråd Ola Borten Moe har vært inhabil i saker på Kunnskapsdepartementets ansvarsområde, og at det ikke er gjort skriftlige habilitetsvurderinger av statsråd Sandra Borch i konkrete saker.

Tidligere statsråd Ola Borten Moe har offentlig opplyst at han var inhabil under regjeringens behandlinger av anskaffelse fra Nammo AS 12. januar og 30. mars 2023.

9. Komiteen viser til svar på spørsmål 4 i statsministerens svarbrev til kontroll- og konstitusjonskomiteen datert 20. juli 2023. Komiteen ber om å få en oversikt over alle skriftlige habilitetsvurderinger som er foretatt i regjeringen fra den tiltrådte til dags dato. Det bes opplyst om hvilken dato vurderingen ble forespurt, og eventuelt når det er bedt om en tilleggsvurdering.

Tabellen under viser de skriftlige habilitetsvurderingene som er gjort av politisk ledelse i Kunnskapsdepartementet i perioden fra regjeringen tiltrådte og til dags dato.

Komiteen ber om dato for når vurderingen ble forespurt. Denne datoen går ikke fram av arkiveringen av sakene. Normalt vil statsråden eller vedkommende i politisk ledelse be om en habilitetsvurdering, og deretter avholdes det en samtale om bakgrunnen for saken. Deretter gjør embetsverket en vurdering basert på de opplysningene som foreligger. Normalt vil embetsverket ferdigstille sin vurdering få dager etter å ha blitt forespurt, avhengig av hvor raskt samtalen med vedkommende i politisk ledelse kan gjennomføres.

		Notat sendt statsråden	Statsrådens konklusjon
Tonje Brenna	Behandling av visse klagesaker Akademiet	02.12.22	inhabil
Ola Borten Moe	Oppnevning av styreleder NUPI	16.12.21	habil
Tonje Brenna	Vurdering ifm. mulig ansettelse av Jens Stoltenberg som sentralbanksjef	17.01.22	habil
Tonje Brenna	Tilskudd til Støttegruppen 22. juli	21.03.22	habil
Sindre Lysø	Utøya AS og Støttegruppen 22. juli	10.04.23	Ba om tilleggsvurdering 25.04.23
Sindre Lysø	Utøya AS, tilleggsvurdering	04.05.23	inhabil
Tonje Brenna	Utøya AS, generelt i saker om økonomisk støtte	31.05.23	inhabil
Tonje Brenna	Utøya AS, konkret vurdering av tilskudd til Wergeland-senteret og skoleprosjekt	14.06.23	inhabil
Tonje Brenna	Utøya AS, oppnevning av Frode Elgesem til styreverv	14.06.23	inhabil

10. Komiteen viser til svar på spørsmål 4 i statsministerens svar til kontroll- og konstitusjonskomiteen datert 20. juli 2023. Komiteen ber regjeringen samle en oversikt over alle tilfeller der en statsråd har bedt embetsverket om bistand til habilitetsvurdering fra regjeringen tiltrådte til dags dato. Ettersom en slik oversikt ifølge statsministerens svarbrev ikke allerede foreligger, har komiteen forståelse for at detaljeringsgraden vil variere for de enkelte oppføringene.

I Kunnskapsdepartementet vil et spørsmål fra en statsråd om bistand normalt medføre at det gjøres en skriftlig vurdering av habiliteten. Det er kun de skriftlige vurderingene som arkiveres, og departementet har derfor ikke oversikt over om en statsråd har bedt om bistand fra embetsverket i departementet uten at dette har ført til en skriftlig vurdering. Det kan forekomme at en statsråd diskuterer spørsmål om habilitet med departementsråden. Dersom det i en slik samtale om temaet blir avdekket tvil om statsrådets habilitet, vil dette etter vanlig praksis føre til en skriftlig vurdering som blir arkivert. Det er lite sannsynlig at det har forekommet tilfeller der en statsråd i Kunnskapsdepartementet har bedt embetsverket om bistand til en habilitetsvurdering, uten at det foreligger en skriftlig vurdering.

I svar på spørsmål 9 er det gitt en oversikt over alle skriftlige habilitetsvurderinger som er foretatt i Kunnskapsdepartementet fra regjeringen tiltrådte til dags dato.

11. Komiteen ber regjeringen redegjøre for eventuelle rapporteringsrutiner for politisk ledelse i departementene som omfatter privatøkonomiske forhold. Komiteen ber om at redegjørelsen inkluderer informasjon om formålet med eventuell rapportering og hvilke opplysninger som i så fall rapporteres inn til Statsministerens kontor eller til det enkelte departement.

Dette er den del av en innledende samtale med departementsråden ved tiltredelse for nye medlemmer av politisk ledelse som har som formål å identifisere mulige bindinger og relasjoner som politikerne selv og embetsverket bør være oppmerksom på i forbindelse med embetsførselen og funksjonen som politiker i regjeringssystemet. Ut over dette har ikke Kunnskapsdepartementet egne rapporteringsrutiner for politisk ledelse som omfatter privatøkonomiske forhold. Det har vært gitt praktisk bistand til innrapportering til Stortingets register, men dette utløser ingen saksbehandling eller registrering i Kunnskapsdepartementet.

12. Komiteen ber om liste, fordelt på departement og statsråd, over alle utnevelser/oppnevnelser foretatt av statsråder eller regjering til råd, styrer og andre relevante verv eller organ fra oktober 2017 til i dag.

Listen er vedlagt dette brevet.

Listen er avgrenset mot oppnevninger av en rekke faglige råd og utvalg basert på forslag til medlemmer fra organisasjoner og virksomheter, eksempelvis til RETHOS (nasjonale retningslinjer for helse og sosialfagutdanningene). Oppnevningene gjøres på administrativt

nivå i Kunnskapsdepartementet. Listen er også avgrenset mot råd og referansegrupper hvor det er representanter for organisasjoner som deltar og hvor det ikke er personlig oppnevning.

13. Det vises til at SMK har bedt departementene om å gjøre en grundig gjennomgang av saker der habilitet kan være tema, jf. statsministerens svarbrev av 20. juli 2023. Komiteen ber om å få oversendt departementenes gjennomgang.

Politisk ledelse har gjennomgått saker der habilitet kan være tema i forhold til respektiv saksportefølje i Kunnskapsdepartementet. Embetsverket har bidratt med oversikter til denne gjennomgangen, herunder knyttet til blant annet klagebehandling, tilskuddsforvaltning og oppnevning av styrever, råd og utvalg.

Kunnskapsdepartementet oppnevner på administrativt nivå en rekke faglige råd og utvalg basert på forslag til medlemmer fra organisasjoner og virksomheter, eksempelvis til RETHOS (nasjonale retningslinjer for helse og sosialfagutdanningene). Gjennomgangen har vært avgrenset mot disse.

Gjennomgangen viste ikke behov for nærmere vurderinger av habilitet. For øvrig vises det til svar på spørsmål nr 9 og 12.

Med hilsen

Tonje Brenna

Dokumentet er godkjent elektronisk og påført statsrådets signatur

Vedlegg

Statsråden

Kontroll- og konstitusjonskomiteen
0026 OSLO

Deres ref

Vår ref
23/1692-

Dato
1. september 2023

Vedr. spørsmål om regjeringsapparatets handtering av habilitetsregelverk mv.

Eg syner til brevet frå kontroll- og konstitusjonskomiteen 10. august 2023 til statsministeren og til svaret til statsministeren av i dag. Eg er beden om å svara for Landbruks- og matdepartementet sitt vedkommande på spørsmåla 1, 5, 7, 8, 9, 10, 11, 12 og 13.

- 1. Komiteen ber om at Statsministerens kontor på vegne av samtlige departementer informerer komiteen om departementenes respektive rutiner for praktisering av habilitetsreglene.*

Etter utnemning av nye statsråder i Landbruks- og departementet, gjennomfører departementsråden ei samtale der m.a. habilitetsreglane og moglege interessekonfliktar er tema. Samtalen blir gjennomført så raskt som mogleg etter tiltreding. Samtalen omhandlar både tidlegare arbeidsforhold, familie, vennskap, eigarskap mv. I samtalen seest dette opp mot ansvarsområda til departementet for å avklara moglege utfordringar.

Landbruks- og matdepartementet har vidare ein rutinemessig gjennomgang av reglar innanfor innsyn, saksbehandling og habilitet for ny politisk leining. Dette blir halde av jurist i administrasjonsavdelinga. Dei enkelte punkta i habilitetsregelverket blir utdjupa og blir illustrerte ved relevante døme der habilitet er vurdert hos regjeringsmedlemmer. Det blir oppmoda sterkt til at sjølv den minste tvilen om eiga habilitet, blir teken opp til vurdering av embetsverket.

- 5. Komiteen understreker at Stortinget har vedtatt i lov at det er hver tjenesteperson som har ansvaret for egen habilitet. Har departementene rutiner for å gjennomgå*

egne budsjetter og andre relevante saksporteføljer for å fange opp saksbehandling som kan bli berørt når en ny statsråd har hatt innledende samtale med departementsråden og gått gjennom mulige habilitetsutfordringer? Det bes videre om en konkret redegjørelse for hvilke rutiner Kunnskapsdepartementet og Kultur- og likestillingsdepartementet har for slik oppfølging av den innledende samtalen med ny statsråd.

Dersom eg reknar at eg har ei slik tilknytning til aktuelle saksområde eller pågåande saker at det ligg føre inhabilitet, er det rutine for at det bli fremja sak om setjestatsråd. Dersom det er behov for nærare vurderingar av habilitetsspørsmålet, vil embetsverket kunna hjelpa til med ei habilitetsvurdering. Eg kan også be Justis- og beredskapsdepartementet si lovavdeling om ei tolkingsfråsegn i saka.

Ei god oppfølging av habilitetsregelverket føreset at det vidare i statsrådsperioden jamleg er openheit og dialog mellom meg og departementsråden om moglege habilitetsutfordringer. I saker der eg eventuelt er inhabil og det vil bli utnemnd setjestatsråd, er det rutinar som sikrar at heller ikkje anna politisk leing er involverte i sakene.

- 7. Komiteen ber om at Statsministerens kontor samler inn og oversender en oversikt over eventuelle endringer i departementenes rutiner fra 2017 til i dag for å ivareta habilitetsreglene.*

Hovudtrekka i departementets handtering av habilitetsreglane er ikkje endra sidan 2017. Merksemda om ulike sider av handteringa av habilitetsreglane er likevel styrka, og det er meir openheit og dialog rundt tematikken. Departementsråden har nyleg innarbeid ein rutine i saker om oppnemning eller tildeling av medlemmer til styrer, råd, verv etc., kor det i saksbehandlingssystemet skal dokumenterast at eigen habilitet er vurdert.

- 8. Komiteen ber om en fullstendig liste over beslutninger som statsråder har fattet eller deltatt i, hvor det i ettertid er avdekket inhabilitet.*

Eg tiltredde som statsråd den 4. august 2023. Eg har ikkje vore involvert i nokon konkrete saker i departementet eller som medlem av regjeringa der det er avdekket inhabilitet. Eg har fått opplyst at dette også gjeld forgjengaren min, Sandra Borch.

- 9. Komiteen viser til svar på spørsmål 4 i statsministerens svarbrev til kontroll- og konstitusjonskomiteen datert 20. juli 2023. Komiteen ber om å få en oversikt over alle skriftlige habilitetsvurderinger som er foretatt i regjeringen fra den tiltrådte til dags dato. Det bes opplyst hvilken dato vurderingen ble forespurt, og eventuelt når det er bedt om en tilleggsvurdering.*

Det ligg ikkje føre nokon skriftlege habilitetsvurderingar av meg frå eg tiltredde 4. august 2023. Det ligg heller ikkje føre nokon skriftlege habilitetsvurderingar av forgjengaren min Sandra Borch frå hennar tid som landbruks- og matminister.

Eg viser for orden skuld til at Sandra Borch i svar til Stortinget av 3. juli 2023 på skriftleg spørsmål nr. 2666 har svart at ho ikkje reknar seg inhabil ved behandling av ein evt. forvaltningssak om overprøving av Vestbys kommunes avgjerd i samband med etablering av eit IKEA-varehus i kommunen.

Landbruks- og matdepartementet har hatt ei anna sak der politisk leiing har bedd om ei skriftleg vurdering. Saka gjeld politisk rådgjevar Siv Sætran sin habilitet i ei sak der hennar familie potensielt kunne få ei økonomisk fordel ved endring av regelverk. Saken vart handtert av statsråden.

10. Komiteen viser til svar på spørsmål 4 i statsministerens svarbrev til kontroll- og konstitusjonskomiteen datert 20. juli 2023. Komiteen ber regjeringen samle en oversikt over alle tilfeller der en statsråd har bedt embetsverket om bistand til habilitetsvurdering fra regjeringen tiltrådte til dags dato. Ettersom en slik oversikt ifølge statsministerens svarbrev ikke allerede foreligger, har komiteen forståelse for at detaljeringsgraden vil variere for de enkelte oppføringene.

Som det kjem fram av svar på spørsmål 1 gjennomfører både departementsråden og administrasjonsavdelinga samtalar om habilitet og moglege utfordringar knytt til tidlegare arbeidsforhold, familie, vennskap, eigarskap osv.

Habilitetsreglane stiller i utgangspunktet ikkje krav om at vurderingane må vera skriftlege. Ofte vil ei habilitetsvurdering vera enkel, til dømes fordi det klart ikkje ligg føre inhabilitet.

Eg har fått bistand av embetsverket med råd om habiliteten min i eitt tilfelle utan at det har vore av ein slik karakter at det har vore naturleg å nedfella vurderinga skriftleg. Denne saka hadde samband med at regjeringa vurderer omlegging frå kronetoll til prosenttoll for landbruksvarer noko som òg inkluderer fjørfeprodukt, jf. Hurdalsplattformen. Foreldra mine og bror min har eigarinteresser i ei bedrift som driv fjørfeproduksjon. Det var her ikkje tale om inhabilitet.

11. Komiteen ber regjeringen redegjøre for eventuelle rapporteringsrutiner for politisk ledelse i departementene som omfatter privatøkonomiske forhold. Komiteen ber om at redegjørelsen inkluderer informasjonen om formålet med eventuell rapportering og hvilke opplysninger som i så fall rapporteres inn til Statsministerens kontor eller til det enkelte departement.

Landbruks- og matdepartementet følgjer opp at politikarane i departementet er kjent med rutinane som er angitt i *Håndbok for politisk ledelse* og reglane for registrering av regjeringsmedlemmers verv og økonomiske interesser. I tillegg er dette tema i samtale i samband med tiltredinga med departementsråden. Det føres òg innsidelistar i tråd med regelverk for børssensitive saker.

12. Komiteen ber om liste, fordelt på departement og statsråd, over alle utnevnelser/oppnevnelser foretatt av statsråder eller regjering til råd, styrer og andre relevante verv eller organ fra oktober 2017 til i dag.

Vedlagt følger oversikt over utnemningar til råd, styrar og andre relevante verv eller organ gjort av Landbruks- og matdepartementet sidan 2017.

13. Det vises til at SMK har bedt departementene om å gjøre en grundig gjennomgang av saker der habilitet kan være et tema, jf. statsministerens svarbrev av 20. juli 2023. Komiteen ber om å få oversendt departementenes gjennomgang.

Ut over de sakane eg viser til under punkt 9 og 10 er eg ikkje kjend med andre saker frå mitt departement.

Med hilsen

Geir Pollestad

Næringsministeren

Kontroll- og konstitusjonskomiteen
Stortinget
0026 Oslo

Deres ref

Vår ref

Dato

23/5174-2

1. september 2023

Vedrørende spørsmål om regjeringsapparatets håndtering av habilitetsregelverk mv.

Jeg viser til Kontroll- og konstitusjonskomiteens brev 10. august 2023 til statsministeren og til statsministerens svar av i dag. Jeg er bedt om å svare for Nærings- og fiskeridepartementets vedkommende på spørsmålene 1, 5, 7, 8, 9, 10, 11, 12 og 13.

Nærings- og fiskeridepartementet ledes av to konstitusjonelt ansvarlige statsråder. I egenskap av å være departementssjef, er det jeg, som næringsminister, som er avsender av dette brevet.

Svar på komiteens spørsmål

- 1. Komiteen ber om at Statsministerens kontor på vegne av samtlige departementer informerer komiteen om departementenes respektive rutiner for praktisering av habilitetsreglene.*

Nærings- og fiskeridepartementet har rutiner, herunder forstått som fast praksis, for praktisering av habilitetsreglene overfor politisk ledelse. I løpet av de første dagene etter at en statsråd har tiltrådt, orienterer departementsråden og/eller assisterende departementsråd statsråden generelt om habilitetsspørsmål og oppfordrer statsråden til å sette seg godt inn i Håndbok for politisk ledelse. Det opplyses også om at departementet har et system for å registrere forhold som kan reise problemstillinger knyttet til habilitet. Avhengig av behov kan

administrasjonen også være behjelpelig med at statsråden får rapportert inn til Stortingets register.

Når et nytt medlem av politisk ledelse tiltrer, gir det faglige embetsverket (administrasjonen) en gjennomgang av blant annet habilitetsregelverket. Rutinene knyttet til dette gjelder alle i politisk ledelse, det vil si statsråder, statssekretærer og politiske rådgivere. I etterkant av denne gjennomgangen bes alle i politisk ledelse fylle ut et skjema eller på annen måte redegjøre for relevant informasjon til embetsverket. For mitt vedkommende ble det gjort ved en grundig gjennomgang, blant annet av Lovavdelingen i Justis- og beredskapsdepartementet, jf. svar på spørsmål 9. Dette gir politisk ledelse anledning til å melde om forhold av betydning som vil kunne være relevant i forbindelse med habilitetsvurderinger. Jeg viser til mitt svar på spørsmål 11, hvor jeg redegjør for skjemaets innhold. Administrasjonen gjennomgår de innhentede opplysningene fra det enkelte medlem av politisk ledelse og bemerker om det er noe vedkommende etter administrasjonens vurdering bør være oppmerksom på. I tillegg blir medlemmer i politisk ledelse bedt om å gjøre en egenvurdering av om vedkommende selv har identifisert saker eller saksområder hvor vedkommende vurderer seg inhabil eller er kjent med forhold som kan gi opphav til inhabilitet eller interessekonflikter.

Videre bistår embetsverket i departementet i vurderingen av habilitetsspørsmål dersom statsrådene eller øvrige medlemmer av politisk ledelse ber om det, eller dersom embetsverket av andre grunner gjøres oppmerksom på personer/saker vedkommende har en særlig forbindelse til. Dersom saken reiser særlig tvil eller reiser mer generelle spørsmål om hvordan habilitet skal vurderes, ber vi Lovavdelingen i Justis- og beredskapsdepartementet vurdere habilitetsspørsmålet. For eksempel ble det gjort i forbindelse med at jeg tiltrådte som næringsminister. Jeg viser her til svar på spørsmål 9.

5. *Komiteen understreker at Stortinget har vedtatt i lov at det er hver tjenesteperson som har ansvaret for egen habilitet. Har departementene rutiner for å gjennomgå egne budsjetter og andre relevante saksporteføljer for å fange opp saksbehandling som kan bli berørt når en ny statsråd har hatt innledende samtale med departementsråden og gått gjennom mulige habilitetsutfordringer? Det bes videre om en konkret redegjørelse for hvilke rutiner Kunnskapsdepartementet og Kultur- og likestillingsdepartementet har for slik oppfølging av den innledende samtalen med ny statsråd.*

I forbindelse med den innledende gjennomgangen embetsverket har med politisk ledelse, avklares det om det er særskilte saksområder hvor habilitet kan være problematisk og hvor vi må håndtere konkrete saker annerledes for å hindre inhabilitet. For eksempel kan ansvarsfordelingen mellom statssekretærer endres. Dersom gjennomgangen viser at det er

forhold knyttet til habilitet som det er grunn til å være oppmerksom på i framtidige saker, deles informasjon om dette med relevante avdelinger.

Også i etterkant av den innledende gjennomgangen er vi oppmerksomme på habilitetsproblematikk i enkeltsaker vi befatter oss med, og vi har dialog med embetsverket om dette.

- 7. Komiteen ber om at Statsministerens kontor samler inn og oversender en oversikt over eventuelle endringer i departementenes rutiner fra 2017 til i dag for å ivareta habilitetsreglene.*

Hovedtrekkene i departementets håndtering av habilitetsreglene er ikke endret siden 2017. Bevisstheten om ulike sider er imidlertid styrket, blant annet ved at embetsverket i 2018 utarbeidet en presentasjon som holdes for nye medlemmer i politisk ledelse. Et av temaene i denne presentasjonen er habilitet.

Jeg viser til spørsmål 11, som omtaler skjemaet som politisk ledelse bes om å fylle ut ved tiltredelse. Fram til utgangen av juli 2023 har skjemaet også inneholdt melding om eierskap og handel i finansielle instrumenter. Denne delen av skjemaet skulle sikre rapportering i henhold til tidligere gjeldende retningslinjer i Håndbok for politisk ledelse og tidligere gjeldende retningslinjer for handel med verdipapirer i Nærings- og fiskeridepartementet. Etter at Håndbok for politisk ledelse ble endret og Nærings- og fiskeridepartementet utarbeidet nye retningslinjer for handel med verdipapirer,¹ endret Nærings- og fiskeridepartementet vår praksis når det gjelder skjemaet politisk ledelse bes fylle ut ved tiltredelse.

Avslutningsvis vil jeg nevne at det i slutten av august 2023 ble besluttet at statsrådene skal orienteres om planlagte administrative utnevnelser/oppnevnelser i forkant og på egnet vis, slik at ansvarlig statsråd kan vurdere om foreslåtte kandidater vil kunne føre til problemstillinger særlig knyttet til habilitet. Den nærmere innretningen på rutinen arbeides det med.

- 8. Komiteen ber om en fullstendig liste over beslutninger som statsråder har fattet eller deltatt i, hvor det i ettertid er avdekket inhabilitet.*

¹ Nye retningslinjer for registrering av verv og økonomiske interesser for ansatte i Nærings- og fiskeridepartementet trådte i kraft 7. mars 2023. Disse erstattet gjeldende retningslinjer for handel med verdipapir, som følge av lovendring i statsansatteloven. De nye retningslinjene gjelder ikke for politisk ledelse.

Jeg er ikke kjent med at verken jeg, som næringsminister, eller Bjørnar Selnes Skjæran, som fiskeri- og havminister, har fattet eller deltatt i beslutninger, hvor det i ettertid er avdekket inhabilitet.

9. *Komiteen viser til svar på spørsmål 4 i statsministerens svarbrev til kontroll- og konstitusjonskomiteen datert 20. juli 2023. Komiteen ber om å få en oversikt over alle skriftlige habilitetsvurderinger som er foretatt i regjeringen fra den tiltrådte til dags dato. Det bes opplyst om hvilken dato vurderingen ble forespurt, og eventuelt når det er bedt om en tilleggsvurdering.*

Som redegjort for i spørsmål 1, bes alle i politisk ledelse fylle ut skjema eller på annen måte redegjøre for relevant informasjon om forhold som kan påvirke deres habilitet ved tiltreden til embetsverket. Jeg bemerker at embetsverkets tilbakemelding på de innrapporterte opplysningene er av generell karakter, og denne kan ikke erstatte en konkret habilitetsvurdering i den enkelte saken politisk ledelse befatter seg med. Embetsverket hadde ingen bemerkninger til de innrapporterte opplysningene fra fiskeri- og havminister Bjørnar Selnes Skjæran, statssekretær Halvard Ingebrigtsen, tidligere statssekretær Odd Steinar Åfar Viseth og politisk rådgiver Bhanuja Rasiah. De innrapporterte opplysningene til tidligere statssekretær Janicke Andreassen og tidligere politisk rådgiver Peter Eide Walseth er i tråd med alminnelige rutiner slettet for å ivareta personvern hensyn.

For min del ba jeg om at embetsverket skulle utføre en habilitetsvurdering i forbindelse med mitt eierskap i Vestre AS, mine tidligere verv i «Vestre-sfæren» og verv i andre virksomheter og forretningsforholdet mellom Vestre AS og Norsk Hydro ASA. Embetsverket bemerket at departementet ikke på daværende tidspunkt hadde noen saker til behandling der ovennevnte kunne utløst habilitetsutfordringer, og jeg ble bedt om å vurdere eventuelle saker konkret. I tilknytning til samme tematikk anmodet jeg Lovavdelingen i Justis- og beredskapsdepartementet om en tolkningsuttalelse.

Statssekretær Anne Marit Bjørnflaten opplyste om at hun hadde aksjer i og tilknytning til blant annet et selskap innenfor fiskeri- og havbruksnæringen. Embetsverket ba Bjørnflaten være oppmerksom på habilitetsutfordringer som kan oppstå dersom hun befatter seg med en sak som gjelder dette selskapet.

Statssekretær Vidar Ulriksen ble i forbindelse med sin rapportering bedt av embetsverket om å gjøre en egenvurdering av habilitet i forbindelse med at noen i hans familie eier et fiskeriselskap. Ulriksen vil naturligvis ikke håndtere eventuelle saker som gjelder eller særskilt berører dette selskapet, og erklære seg inhabil. Det samme gjelder for statssekretær Kristina Sigurdsdottir-Hansen, som har familie og nær omgangskrets i fiskeriselskap.

Politisk rådgiver Anette Kristine Davidsen opplyste embetsverket om at hun ikke ville behandle eller få informasjon om saker relatert til havbruksnæringen de tre første månedene etter tiltreden som politisk rådgiver, på grunn av tidligere ansettelsesforhold i denne næringen. Ut over dette vil hun ikke behandle klagesaker som gjelder selskaper hun eller noen hun har en nær relasjon til har en tilknytning til.

Ut over dette har embetsverket bistått politisk ledelse med habilitetsvurderinger i enkelt saker.

Jeg har bedt embetsverket om en habilitetsvurdering i forbindelse med departementets behandling av en klagesak om avslag på søknad om tilskudd fra kompensasjonsordningen for næringslivet i oktober 2022. Departementet vurderte at min relasjon til direktøren til hotellet som var part i klagesaken ikke var et så nært personlig forhold som ville påvirke min habilitet. På bakgrunn av embetsverkets vurderinger, konkluderte jeg med at jeg var habil og at jeg kunne treffe avgjørelse i klagesaken.

Embetsverket har bistått fiskeri- og havminister Skjæran i januar 2022 med å vurdere om han vil være habil til å behandle eventuelle saker som berører et havbruksselskap, på grunn av at hans kone kunne få en tilknytning til dette selskapet, ved at hun hadde søkt på en deltidsstilling som renholder. Statsråden opplyste samtidig om at han i perioden 2011-15 var ordfører, samtidig som en av eierne i det samme selskapet var varaordfører. Embetsverket vurderte han til å ikke være inhabil, og statsråden kom til samme konklusjon. Hans kone valgte å ikke ta jobben. I mars 2023 bisto embetsverket Skjæran også med å vurdere habilitet i forbindelse med konsesjonsbehandling av en strømkabel statsråden hadde offentlig uttalt seg om. Embetsverket vurderte at han var habil i denne tilknytning, og statsråden konkluderte basert på dette at han kunne behandle denne saken.

Statssekretær Anne Marit Bjørnflaten vurderte seg inhabil til å behandle en sak om oppnevning av porteføljestyre for et selskap i juni 2023. Etter bistand til å vurdere habilitetsspørsmålet fra embetsverket, ble saken behandlet uten at Bjørnflaten var involvert.

Tidligere statssekretær Janicke Andreassen ba embetsverket i juni 2022 om en vurdering av hennes habilitet i saker innenfor dagligvarebransjen/-næringen, på grunn av hennes ektefelles arbeidsforhold i næringen. Statssekretæren ble rådet til å avstå fra å behandle eventuelle saker der selskapet hennes ektefelle jobbet i var part samt saker som særskilt berører dette selskapet på andre måter. Statssekretæren tok dette til etterretning.

Embetsverket har bistått politisk rådgiver Anette Kristine Davidsen med å vurdere habilitet i forbindelse med hennes tilknytning til og hennes samboers og andre nærstående aksjeinnehav og ansettelsesforhold i havbruksnæringen. En oppdatert vurdering av disse forholdene forelå i mars 2023. Davidsen ønsker ikke å ha befatning med eventuelle saker

som gjelder selskaper hun har hatt ansettelsesforhold i eller som hennes samboer har tilknytning til, og embetsverket ba Davidsen være oppmerksom på eventuell habilitetsproblematikk i saker som gjelder havbruksnæringen. Det presiseres at Davidsen ikke, siden hun tiltrådte som politisk rådgiver, har noen personlige engasjement i noen virksomhet.

I mai 2023 anmodet Davidsen om en habilitetsvurdering fra embetsverket, da hun lå an til å få en bonusutbetaling fra sin tidligere arbeidsgiver i havbruksnæringen. Bonusen var fordelt likt på alle ansatte i bedriften som hadde ansettelsesforhold i den aktuelle opptjeningsperioden og kriteriene var ikke forbundet med personlige prestasjoner. Det var derfor ingen skjønnsmessig vurdering som gjorde at Davidsen eller bedriften selv på noe som helst tidspunkt kunne påvirket om Davidsen fikk mer eller mindre utbetalt. Embetsverket vurderte at denne bonusutbetalingen ikke var egnet til å påvirke hennes habilitet i saker hun befatter seg med i Nærings- og fiskeridepartementet, og Davidsen konkluderte med at hun kunne motta bonusutbetalingen uten at dette påvirket hennes habilitet.

Sommeren 2023 bisto embetsverket meg med en ytterligere habilitetsvurdering. Da embetsverket sommeren i år behandlet krav om innsyn i alle utnevnelser og oppnevnelser til styrer, råd, nemnder, etater o.l. gjort av Nærings- og fiskeridepartementet siden Støre-regjeringen tiltrådte, bemerket jeg at jeg har kjennskap til ett nemndsmedlem som hadde blitt oppnevnt av embetsverket på fullmakt fra meg. Departementet vurderte at mitt personlige forhold til dette medlemmet ikke var så nært at det var egnet til å påvirke min habilitet, og jeg konkluderte at dette forholdet ikke reiste spørsmål om habilitet.

I tillegg vil jeg bemerke at Nærings- og fiskeridepartementet fikk en ny statssekretær den 31. juli 2023, Helge Flø Kvamsås. Basert på innrapporterte opplysninger, ba embetsverket han være oppmerksom på habilitetsspørsmål som kan oppstå hvis han skal befatte seg med eventuelle saker som gjelder et selskap noen han har nær personlig tilknytning til har aksjer i eller har et ansettelsesforhold i.

10. Komiteen viser til svar på spørsmål 4 i statsministerens svar til kontroll- og konstitusjonskomiteen datert 20. juli 2023. Komiteen ber regjeringen samle en oversikt over alle tilfeller der en statsråd har bedt embetsverket om bistand til habilitetsvurdering fra regjeringen tiltrådte til dags dato. Ettersom en slik oversikt ifølge statsministerens svarbrev ikke allerede foreligger, har komiteen forståelse for at detaljeringsgraden vil variere for de enkelte oppføringene.

Jeg viser til svar på spørsmål 9. Utover dette bemerker jeg at det ikke finnes en komplett oversikt over alle tilfeller der en statsråd har hatt dialog med embetsverket i Nærings- og fiskeridepartementet i forbindelse med habilitetsvurderinger fra Støre-regjeringen tiltrådte til dags dato.

11. Komiteen ber regjeringen redegjøre for eventuelle rapporteringsrutiner for politisk ledelse i departementene som omfatter privatøkonomiske forhold. Komiteen ber om at redegjørelsen inkluderer informasjon om formålet med eventuell rapportering og hvilke opplysninger som i så fall rapporteres inn til Statsministerens kontor eller til det enkelte departement.

Ved tiltredelse i departementet bes politisk ledelse fylle ut skjemaet «Melding om forhold som kan ha betydning for habilitet». I skjemaet skal det fylles ut eventuelle bindinger til selskaper, foreninger o.l. Her kan det for eksempel opplyses om økonomiske avtaler med selskaper, herunder innehav av aksjer eller andre verdipapirer. I tillegg skal andre tilknytningsforhold som vil kunne være relevante i forhold til habilitetsvurderinger fylles inn, for eksempel nærstående. Formålet er å avdekke forhold som kan ha betydning for habilitet. Her må det særlig ses hen til at Nærings- og fiskeridepartementet har en stor saksportefølje, og forvalter statens eierskap i en rekke selskaper. Skjemaet rapporteres inn til departementet. Det vises for øvrig til gjennomgangen i spørsmål 1 og spørsmål 7.

12. Komiteen ber om liste, fordelt på departement og statsråd, over alle utnevnelser/oppnevnelser foretatt av statsråder eller regjering til råd, styrer og andre relevante verv eller organ fra oktober 2017 til i dag.

Vedlagt dette brevet følger en liste over utnevnelser/oppnevnelser til råd, styrer og andre relevante verv eller organ gjort av Nærings- og fiskeridepartementet siden 1. oktober 2017 til 1. september, så langt departementet har klart å avdekke.

Departementet forvalter statens eierskap i en rekke selskaper, og vår medvirkning ved valg av styremedlemmer mv. til de ulike selskapene varierer:

- For selskaper som er heleid av staten er det staten v/Nærings- og fiskeridepartementet som innstiller og velger styremedlemmer på generalforsamling.
- For børsnoterte selskaper er det egne valgkomiteer valgt av generalforsamlingen som innstiller kandidater til styret og til valgkomiteen (og ev. bedriftsforsamlingen).
 - Der selskapet ikke har bedriftsforsamling går innstillingen fra valgkomiteen til generalforsamlingen som velger medlemmer til styret og valgkomiteen.
 - Der selskapet har bedriftsforsamling går innstillingen fra valgkomiteen til bedriftsforsamlingen som velger medlemmer til styret og til generalforsamling som velger medlemmene til valgkomiteen og bedriftsforsamlingen.
 - En fra embetsverket har i perioden vært medlem av de børsnoterte selskapenes valgkomiteer. Det er ingen fra embetsverket i bedriftsforsamlingene.

- I ikke børsnoterte selskaper som er deleid av staten uten valgkomité innstiller staten v/Nærings- og fiskeridepartementet til valg av styremedlemmer i samarbeid med øvrige aksjeeiere. For flere av disse selskapene foreligger det aksjonæravtaler som regulerer ulike eieres «rett» til å oppnevne et gitt antall styremedlem.

Jeg har i oversikten under kolonnen «dato for utnevnelsen/oppnevningen» lagt inn dato for når valg av styremedlem og eventuelt valgkomité- og bedriftsforsamlingsmedlem fant sted på generalforsamling eller i bedriftsforsamlingen. Tilsvarende har jeg i kolonnen «ansvarlig statsråd» lagt til grunn ansvarlig statsråd på dette tidspunktet. Styrevalg er imidlertid en prosess som pågår over tid i valgkomiteene, og hvor forankring av kandidater internt i departementet vil ha funnet sted i forkant av dette, og hvor tidligere statsråder (hvor det har vært skifte av statsråd) også vil kunne ha vært involvert i forankringen.

13. Det vises til at SMK har bedt departementene om å gjøre en grundig gjennomgang av saker der habilitet kan være tema, jf. statsministerens svarbrev av 20. juli 2023. Komiteen ber om å få oversendt departementenes gjennomgang.

I forbindelse med at Statsministerens kontor ba statsrådene gjøre en grundig gjennomgang av saker der habilitet kan være et tema, bisto embetsverket i Nærings- og fiskeridepartementet med å utarbeide en oversikt over skriftlige habilitetsvurderinger embetsverket har bistått med til samtlige i politisk ledelse. Disse er omtalt i svar på spørsmål 9.

I tillegg oppfordret embetsverket politisk ledelse til å gjøre en ny vurdering av habilitet hvis det foreligger nye eller endrede forhold knyttet til privatøkonomiske forhold og tilknytningsforhold som embetsverket ikke er gjort kjent med. Jeg vil også bemerke at alle i politisk ledelse i august i år har blitt bedt om å sende inn en oppdatert egenvurdering og at jeg har blitt bedt om å fylle ut skjema om forhold som kan ha betydning for habilitet, jf. spørsmål 1. Det kommer i tillegg til den grundige gjennomgangen som ble gjort i forbindelse med min tiltredelse, blant annet av Lovavdelingen i Justis- og beredskapsdepartementet.

Med hilsen

Jan Christian Vestre

Kontroll- og konstitusjonskomiteen
Stortinget
0026 Oslo

Deres ref

Vår ref
23/1626-

Dato
1. september 2023

**Vedrørende spørsmål om regjeringsapparatets håndtering av
habilitetsregelverket mv.**

Jeg viser til Kontroll- og konstitusjonskomiteens brev 10. august 2023 til statsministeren og til statsministerens svar av i dag. Jeg er bedt om å svare for Olje- og energidepartementets vedkommende på spørsmålene 1, 5, 7, 8, 9, 10, 11, 12 og 13.

1. Komiteen ber om at Statsministerens kontor på vegne av samtlige departementer informerer komiteen om departementenes respektive rutiner for praktisering av habilitetsreglene.

Departementet har etiske retningslinjer som bl.a. skal forhindre at det oppstår inhabilitetssituasjoner som kan svekke tilliten til forvaltningens avgjørelser. Disse er tilgjengelige for politiske ledelse og departementets ansatte på departementets intranett.

Etter utnevning av nye statsråder og øvrig politisk ledelse i Olje- og energidepartementet, gjennomfører departementsråden en samtale der bl.a. habilitetsreglene og potensielle interessekonflikter er tema. Samtalen tar utgangspunkt i og bygger videre på gjennomgangen som har vært på Statsministerens kontor. Departementsråden peker normalt på det som er særskilt for departementets ansvarsområder og vektlegger departementets rolle som konsesjonsmyndighet i de sektorene departementet forvalter.

5. Komiteen understreker at Stortinget har vedtatt i lov at det er hver tjenesteperson som har ansvaret for egen habilitet. Har departementene rutiner for å gjennomgå egne budsjetter og andre relevante saksporteføljer for å fange opp saksbehandling som kan bli berørt når en ny

statsråd har hatt innledende samtale med departementsråden og gått gjennom mulige habilitetsutfordringer? Det bes videre om en konkret redegjørelse for hvilke rutiner Kunnskapsdepartementet og Kultur- og likestillingsdepartementet har for slik oppfølging av den innledende samtalen med ny statsråd.

Som det fremgår av svaret på spørsmål 1 ovenfor, gjennomfører departementsråden samtale med nye statsråder der bl.a. habilitetsreglene og potensielle interessekonflikter er tema både generelt og sett opp mot departementets ansvarsområder og pågående saker. Denne samtalen og videre løpende dialog om dette gir grunnlag for at jeg løpende kan vurdere hvilke konsekvenser dette måtte ha for relevante saksporteføljer og konkrete saker som er til behandling i departementet eller i regjeringen.

Dersom det fremkommer forhold som kan tenkes å få betydning for habilitet, kan den relevante fagavdeling i departementet, eventuelt i enkelte tilfeller Lovavdelingen i Justis- og beredskapsdepartementet, bli bedt om å gjøre en habilitetsvurdering. Forhold knyttet til habilitet som det er grunn til å være oppmerksom på, deles med relevante avdelinger.

7. Komiteen ber om at Statsministerens kontor samler inn og oversender en oversikt over eventuelle endringer i departementenes rutiner fra 2017 til i dag for å ivareta habilitetsreglene.

Det har ikke skjedd endringer i Olje- og energidepartementets rutiner for å ivareta habilitetsreglene.

8. Komiteen ber om en fullstendig liste over beslutninger som statsråder har fattet eller deltatt i, hvor det i ettertid er avdekket inhabilitet.

Jeg har ikke vært involvert i noen konkrete saker i departementet hvor det i ettertid er avdekket inhabilitet, og er heller ikke kjent med at jeg har vært inhabil i saker som jeg har behandlet som medlem av regjeringen.

Jeg er heller ikke kjent med at statsråd Mjøs Persen, i den tiden hun var olje- og energiminister, har vært involvert i noen konkrete saker i departementet hvor det i ettertid er avdekket inhabilitet eller har vært inhabil i saker som hun har behandlet som medlem av regjeringen.

9. Komiteen viser til svar på spørsmål 4 i statsministerens svarbrev til kontroll- og konstitusjonskomiteen datert 20. juli 2023. Komiteen ber om å få en oversikt over alle skriftlige habilitetsvurderinger som er foretatt i regjeringen fra den tiltrådte til dags dato. Det bes opplyst om hvilken dato vurderingen ble forespurt, og eventuelt når det er bedt om en tilleggsvurdering.

Det har ikke vært forhold som har tilsagt at jeg skulle be om skriftlige habilitetsvurderinger i den tiden jeg har vært olje- og energiminister.

Jeg er ikke kjent med at statsråd Marte Mjøs Persen ba om skriftlige habilitetsvurderinger i tiden hun var olje- og energiminister.

10. Komiteen viser til svar på spørsmål 4 i statsministerens svar til kontroll- og konstitusjonskomiteen datert 20. juli 2023. Komiteen ber regjeringen samle en oversikt over alle tilfeller der en statsråd har bedt embetsverket om bistand til habilitetsvurdering fra regjeringen tiltrådte til dags dato. Ettersom en slik oversikt ifølge statsministerens svarbrev ikke allerede foreligger, har komiteen forståelse for at detaljeringsgraden vil variere for de enkelte oppføringene.

Det har ikke vært forhold som har tilsagt at jeg skulle be om skriftlige eller muntlige habilitetsvurderinger i den tiden jeg har vært olje- og energiminister.

Jeg er kjent med at statsråd Marte Mjøs Persen, i tiden hun var olje- og energiminister, drøftet sin habilitet med departementsråden i forbindelse med Jens Stoltenbergs søknad til stillingen som sentralbanksjef. Jeg er kjent med at statsråd Marte Mjøs Persen konkluderte at hun var habil i saken.

11. Komiteen ber regjeringen redegjøre for eventuelle rapporteringsrutiner for politisk ledelse i departementene som omfatter privatøkonomiske forhold. Komiteen ber om at redegjørelsen inkluderer informasjon om formålet med eventuell rapportering og hvilke opplysninger som i så fall rapporteres inn til Statsministerens kontor eller til det enkelte departement.

Som det fremgår av svaret på spørsmål 1 overfor, gjennomfører departementsråden etter utnevning av nye statsråder og øvrig politisk ledelse i Olje- og energidepartementet, en samtale der bl.a. habilitetsreglene og potensielle interessekonflikter er tema. Samtalene tar blant annet opp om det er privatøkonomiske forhold som kan medføre eller oppfattes å medføre habilitetsutfordringer eller interessekonflikter. Dette kan for eksempel medføre at medlemmer av politisk ledelse avhender aksjer som vedkommende eier. Statsråden blir også informert om sin plikt til å registrere sine verv og økonomiske interesser i henhold til den til enhver tid gjeldende registreringsordningen som gjelder for stortingsrepresentanter.

12. Komiteen ber om liste, fordelt på departement og statsråd, over alle utnevnelser/oppnevnelser foretatt av statsråder eller regjering til råd, styrer og andre relevante verv eller organ fra oktober 2017 til i dag.

Vedlagt følger oversikt over oppnevnelser til råd, styrer og andre relevante verv eller organ gjort av Olje- og energidepartementet siden oktober 2017. Når det gjelder styrer, bedriftsforsamling og valgkomite i selskaper eid av Olje- og energidepartementet i perioden, så er valg av nye medlemmer tatt med, ikke gjenvalg. Det presiseres at medlemmene velges av foretaksmøte, generalforsamling eller bedriftsforsamling, og ikke blir utnevnt av statsråden eller Kongen i statsråd.

13. Det vises til at SMK har bedt departementene om å gjøre en grundig gjennomgang av saker der habilitet kan være tema, Jf. statsministerens svarbrev av 20. juli 2023. Komiteen ber om å få oversendt departementenes gjennomgang.

Jeg har sammen med øvrig politisk ledelse i departementet foretatt en gjennomgang som nevnt i statsministerens brev 20. juli 2023. Gjennomgangen har bidratt til ytterlige oppmerksomhet om habilitetsspørsmål i departementet. Gjennomgangen er ikke nedfelt skriftlig.

Med hilsen

Terje Aasland

Statsråden

Stortingets kontroll- og konstitusjonskomité
Stortinget
Karl Johans gate 22
0026 OSLO

Deres ref
2023/2815

Vår ref
23/1696-

Dato
1. september 2023

Svar på spørsmål om regjeringsapparatets håndtering av habilitetsregelverket

Jeg viser til Kontroll- og konstitusjonskomiteens brev 10. august 2023 til statsministeren og til statsministerens svar av i dag. Jeg er bedt om å svare for Samferdselsdepartementets vedkommende på spørsmålene 1, 5, 7, 8, 9, 10, 11, 12 og 13.

1. Komiteen ber om at Statsministerens kontor på vegne av samtlige departementer informerer komiteen om departementenes respektive rutiner for praktisering av habilitetsreglene.

Samferdselsdepartementet har følgende interne prosedyre for praktisering av habilitetsregelverket for politisk ledelse:

1. Dag 1 gjennomføres det en-til-en samtale med departementsråden hvor departementsråden gjennomgår hovedinnholdet i politisk håndbok, informerer om habilitetsregelverket og diskuterer mulige habilitetskonflikter med vedkommende. Slike ev. habilitetsutfordringer vil også kunne ha betydning for håndtering av konkrete budsjettsaker. Dersom det kommer opp forhold som kan medføre en utfordring i forhold til habilitet vil vi kunne gjøre en vurdering internt i departementet, ev. sende spørsmålet til Lovavdelingen for uttalelse. Dersom statsråden er inhabil i forhold til å behandle en sak innenfor sitt saksområde vil vi be om settestatsråd for behandling av saken.
2. I løpet av de neste dagene følger departementsråden opp den første samtalen, etter at vedkommende i politisk ledelse har tenkt gjennom sine personlige forhold og blitt mer kjent med departementets og sitt saksområde, for å høre om det har kommet opp problemstillinger knyttet til habilitet.

3. Departementsråden inviterer til åpenhet om disse spørsmålene fremover fordi ulike saker kan dukke opp og personlige relasjoner kan være i utvikling.

Samferdselsdepartementet har en valgkomite per selskap hvor departementet er eier. Valgkomiteen utarbeider innstilling til styresammensetning for de ulike selskapene som forelegges for politisk ledelse. Tilsvarende utarbeider embetsverket forslag til sammensetning av utvalg som forelegges for politisk ledelse. Eventuelle problemstillinger knyttet til habilitet håndteres løpende i disse prosessene.

5. Komiteen understreker at Stortinget har vedtatt i lov at det er hver tjenesteperson som har ansvaret for egen habilitet. Har departementene rutiner for å gjennomgå egne budsjetter og andre relevante saksporteføljer for å fange opp saksbehandling som kan bli berørt når en ny statsråd har hatt innledende samtale med departementsråden og gått gjennom mulige habilitetsutfordringer? Det bes videre om en konkret redegjørelse for hvilke rutiner Kunnskapsdepartementet og Kultur- og likestillingsdepartementet har for slik oppfølging av den innledende samtalen med ny statsråd.

Jeg viser til beskrivelse av den interne prosedyren i svar på spørsmål 1. Dersom den innledende samtalen viser at det er forhold knyttet til habilitet som det er grunn til å være oppmerksom på i framtidige saker, skal denne informasjonen deles med relevante avdelinger. Ved behov utarbeides det rutiner for saksbehandling knyttet til konkrete saker eller saksområder der habilitet kan være en problemstilling.

7. Komiteen ber om at Statsministerens kontor samler inn og oversender en oversikt over eventuelle endringer i departementenes rutiner fra 2017 til i dag for å ivareta habilitetsreglene.

Det har ikke vært endringer i departementenes rutiner for å ivareta habilitetsreglene for politisk ledelse fra 2017 til i dag.

8. Komiteen ber om en fullstendig liste over beslutninger som statsråden har fattet, eller deltatt i, hvor det i ettertid er avdekket inhabilitet.

Jeg har ikke fattet eller deltatt i beslutninger hvor det i ettertid er avdekket inhabilitet i perioden. Jeg er heller ikke kjent med at jeg har vært inhabil i saker som jeg har behandlet som medlem i regjeringen.

9. Komiteen viser til svar på spørsmål 4 i statsministerens svarbrev til kontroll- og konstitusjonskomiteen datert 20. juli 2023. Komiteen ber om å få en oversikt over alle skriftlige habilitetsvurderinger som er foretatt i regjeringen fra den tiltrådte til dags dato. Det

bes opplyst hvilken dato vurderingen ble forespurt, og eventuelt når det ble foretatt en tilleggsvurdering.

Embetsverket i Samferdselsdepartementet har på forespørsel fra meg og tidligere statssekretær Mette Gundersen, foretatt to skriftlige habilitetsvurderinger knyttet til habiliteten til politisk ledelse i perioden. Den ene saken av 16. november 2021, omhandlet statssekretær Mette Gundersen sin habilitet knyttet til arbeid med byvekstavgift for Kristiansandregionen – på bakgrunn av hennes tidligere rolle som varaordfører i Kristiansand og representant i Kristiansand bystyre, samt min habilitet ifb. sak om ev. inngåelse av byvekstavgift for byområdet Nedre Glomma jf. min rolle som tidligere ordfører i Fredrikstad. Den andre av 25. oktober 2022, omhandler min habilitet i en sak om avhending av Infanterikasernen i Gamlebyen, Fredrikstad. På min forespørsel har departementet også bedt om en vurdering fra Lovavdelingen i Justis- og beredskapsdepartementet om min habilitet i en sak om ev. endringer av personalbillettordningen, jf. at min far som tidligere ansatt i en jernbanevirksomhet har personalbillett. Lovavdelingen avgav sin vurdering 22. juni 2023. Jeg vurderte at jeg ikke var inhabil i noen av sakene. Mette Gundersen vurderte at heller ikke hun var inhabil i sin sak.

10. Komiteen viser til svar på spørsmål 4 i statsministerens svar til kontroll og konstitusjonskomiteen datert 20. juli 2023. Komiteen ber regjeringen samle en oversikt over alle tilfeller der en statsråd har bedt embetsverket om bistand til habilitetsvurdering fra regjeringen tiltrådte til dags dato. Ettersom en slik oversikt ifølge statsministerens svarbrev ikke allerede foreligger, har komiteen forståelse for at detaljeringsgraden vil variere for de enkelte oppføringene.

Det er ikke mulig å lage en uttømmende liste/oversikt over alle tilfeller der det er bedt om embetsverkets bistand til habilitetsvurdering. Jeg viser derfor til svar på spørsmål 9. Jeg viser også til svar på spørsmål 1 der det beskrives en intern prosedyre hvor det i samtaler med departementsråden oppfordres til løpende dialog og åpenhet om eventuelle habilitetsspørsmål som kan dukke opp.

11. Komiteen ber regjeringen redegjøre for eventuelle rapporteringsrutiner for politisk ledelse i departementene som omfatter privatøkonomiske forhold. Komiteen ber om at redegjørelsen inkluderer informasjon om formålet med eventuell rapportering og hvilke opplysninger som i så fall rapporteres inn til Statsministerens kontor eller til det enkelte departement.

Samferdselsdepartementet har ingen skriftlige rapporteringsrutiner som omfatter privatøkonomiske forhold til politisk ledelse. Jeg viser imidlertid til svar på spørsmål 1 for en beskrivelse av en intern prosedyre om samtaler med departementsråden.

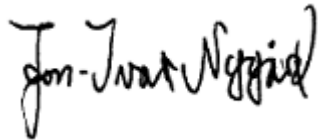
12. Komiteen ber om en liste, fordelt på departement og statsråd, over alle utnevnelser/oppnevnelser foretatt av statsråder eller regjering til råd, styrer og andre relevante verv og organ fra oktober 2017 til i dag.

Vedlagt følger en oversikt over utnevnelser/oppnevnelser foretatt av Samferdselsministeren fra oktober 2017 og til dags dato.

13. Det vises til at SMK har bedt departementene om å gjøre en grundig gjennomgang av saker der habilitet kan være et tema, jf. statsministerens svarbrev av 20. juli 2023. Komiteen ber om å få oversendt departementenes gjennomgang.

Problemstillingene som har kommet opp i løpet av sommeren har naturlig bidratt til en ytterligere bevisstgjøring rundt spørsmålet om habilitet. Jeg har tenkt grundig gjennom egne personlige relasjoner og saker, men ikke identifisert noen nye habilitetsutfordringer.

Med hilsen

A handwritten signature in black ink, reading "Jon-Ivar Nygård". The signature is written in a cursive, slightly slanted style.

Jon-Ivar Nygård

Kopi

Statsministerens kontor

Kontroll- og konstitusjonskomiteen
Stortinget
Postboks 1700 Sentrum
0026 Oslo

Oslo, 1 september 2023

Utenriksdepartementets håndtering av habilitetsregelverk

Jeg viser til Kontroll- og konstitusjonskomiteens brev 10. august 2023 til statsministeren og til statsministerens svar av i dag. Jeg er bedt om å svare for Utenriksdepartementets vedkommende på spørsmålene 1, 5, 7, 8, 9, 10, 11, 12 og 13.

Spørsmål 1: *komiteen ber om at Statsministerens kontor på vegne av samtlige departementer informerer komiteen om departementenes respektive rutiner for praktisering av habilitetsreglene.*

Jeg viser til statsministerens brev av 20.07.23 og brev av i dag til komiteen. I Utenriksdepartementet praktiseres at ny statsråd har en innledende samtale med departementsråden, snarlig etter utnevningen. Da går vi gjennom en rekke ulike spørsmål, inkludert knyttet til habilitet og mulige interessekonflikter. Samtalen baseres på de til enhver tid gjeldende regler, inkludert forvaltningsloven og Håndbok for politisk ledelse. Vi gjennomgår spørsmål som nære bekjentskap, privatøkonomi, ektefelles situasjon, tidligere arbeidsforhold mv. Dersom det fremkommer forhold som fordrer nærmere vurderinger så kan jeg når som helst konsultere embetsverket, og evt. be Justisdepartementets lovavdeling om en uttalelse. Se også mine svar nedenfor til spørsmål 5.

Videre er det en innarbeidet rutine at arbeidet med habilitet er en løpende prosess, hvor alle, basert på kunnskap om habilitetsregler og faktiske forhold, tar stilling til egen habilitet. Det er bevissthet i organisasjonen om habilitetsregler og hensynene bak hvor riktige beslutninger og tillit til forvaltningen står sentralt.

Spørsmål 5: *Komiteen understreker at Stortinget har vedtatt i lov at det er hver tjenesteperson som har ansvaret for egen habilitet. Har departementene rutiner for å gjennomgå egne budsjetter og andre relevante saksporteføljer for å fange opp saksbehandling som kan bli berørt når en ny statsråd har hatt innledende samtale med departementsråden og gått gjennom mulige habilitetsutfordringer? Det bes videre om en konkret redegjørelse for hvilke rutiner*

Kunnskapsdepartementet og Kultur- og likestillingsdepartementet har for slik oppfølging av den innledende samtalen med ny statsråd.

Dersom departementsrådets innledende samtale med ny statsråd skulle avdekke særskilte habilitetsutfordringer vil dette bli håndtert basert på de konkrete omstendighetene for å sikre at habilitetsreglene overholdes. Det kan i særlige tilfelle være aktuelt å be Justisdepartementets lovavdeling vurdere habilitetsspørsmålet. I praksis vil det måtte oppnevnes settestatsråd dersom det er aktuelt for departementet å treffe avgjørelse i spørsmål hvor det konstateres at statsråden er inhabil eller nær grensen for inhabilitet.

I min egen tid som utenriksminister har jeg selv konstatert at jeg på grunn av personlig vennsforhold er inhabil til å treffe avgjørelse om utnevning, ansettelse eller andre personalspørsmål for én av utenriktjenestens medarbeidere. Av denne grunn ble det ved kgl. resolusjon av 12. August 2022 oppnevnt settestatsråd for meg for behandling av slike spørsmål.

Spørsmål 7: *Komiteen ber om at Statsministerens kontor samler inn og oversender en oversikt over eventuelle endringer i departementenes rutiner fra 2017 til i dag for å ivareta habilitetsreglene.*

Utenriksdepartementet har ikke formelt endret rutinene, men det har blitt øket oppmerksomhet rundt habilitetsreglene og praktiseringen av disse.

Spørsmål 8: *Komiteen ber om en fullstendig liste over beslutninger som statsråder har fattet eller deltatt i, hvor det i ettertid er avdekket inhabilitet.*

Jeg vil først omtale saksforholdet som nylig er fremkommet om min manns aksjehandler og min habilitet. Den 6. august i år ble jeg klar over at min mann har handlet med norske, børsnoterte aksjer på en måte og i et omfang jeg inntil da ikke hadde vært klar over. Jeg tok umiddelbart opp med mitt embetsverk hvorvidt hans aksjehandel kunne ha betydning for min habilitet. Utenriksråden ga meg deretter, etter samråd med UD's rettsavdeling, en foreløpig vurdering vedrørende nærstående's handel med finansielle instrumenter. 23. august anmodet Utenriksdepartementet Justisdepartementets lovavdeling om en vurdering av tre konkrete spørsmål om min habilitet knyttet til min manns handel med aksjer. Lovavdelingen avga sin uttalelse 28. august.

I denne uttalelsen vurderte Lovavdelingen for det første hvilken plikt jeg hadde til å etterspørre opplysninger om min manns aksjehandel, slik at jeg kunne vurdere min egen habilitet. Der konkluderte Lovavdelingen med at jeg skulle gjort mer for å skaffe informasjon om hvilke konkrete aksjehandler min mann gjorde, for å sette meg i stand til å foreta habilitetsvurderinger knyttet til behandling av saker i regjering eller departementet som har betydning for selskap min mann har hatt en aksjepost i. Jeg innser på bakgrunn av de undersøkelsene jeg har gjort i saken etter at jeg ble konkret kjent med aksjehandlene, og på bakgrunn av Lovavdelingens uttalelse, at jeg burde etterspurt mer informasjon om dette tidligere.

Deretter vurderte Lovavdelingen om det er grunn til å tro at jeg har vært inhabil i saker regjeringen eller departementet har behandlet. Uten å konkret ha vurdert enkeltsaker trekker Lovavdelingen fram de elementene som man skal legge vekt på i den brede helhetsvurderingen

en slik habilitetsvurdering er. Basert på svaret fra Lovavdelingen er det grunn til å tro at jeg har vært inhabil i flere saker og jeg legger derfor selv det til grunn.

For det tredje vurderte Lovavdelingen hvilken betydning en eventuell inhabilitet har hatt for vedtak og beslutninger jeg har vært med på å treffe. Der konkluderte Lovavdelingen med at så lenge jeg ikke kjente til hvilke aksjer min mann eide kunne hans eierskap og min eventuelle inhabilitet heller ikke ha påvirket mine vurderinger. Om jeg har vært inhabil vil det derfor ikke påvirke gyldigheten av beslutninger jeg har truffet eller vært med på å treffe.

Min mann har nå via sitt investeringsselskap solgt alle enkeltaksjene i børsnoterte selskaper, slik at det ikke vil kunne oppstå nye habilitetsspørsmål knyttet til dette fremover. Han eier unoterte aksjer i sitt eget konsultentselskap og investeringsselskap, samt aksjer i det unoterte selskapet Kezzler AS, som han har hatt siden før jeg tiltrådte i oktober 2021

Både Utenriksdepartementets anmodning om vurdering og Lovavdelingens svar er gjort offentlig tilgjengelig.

For øvrig er jeg ikke kjent med saker hvor jeg har fattet eller deltatt i beslutninger og hvor det forelå inhabilitet.

Spørsmål 9: Komiteen viser til svar på spørsmål 4 i statsministerens svarbrev til kontroll- og konstitusjonskomiteen datert 20. juli 2023. Komiteen ber om å få en oversikt over alle skriftlige habilitetsvurderinger som er foretatt i regjeringen fra den tiltrådte til dags dato. Det bes opplyst hvilken dato vurderingen ble forespurt, og eventuelt når det er bedt om en tilleggsvurdering.

Dette besvares sammen med spørsmål 10 nedenfor.

Spørsmål 10 Komiteen viser til svar på spørsmål 4 i statsministerens svarbrev til kontroll- og konstitusjonskomiteen datert 20. juli 2023. Komiteen ber regjeringen samle en oversikt over alle tilfeller der en statsråd har bedt embetsverket om bistand til habilitetsvurdering fra regjeringen tiltrådte til dags dato. Ettersom en slik oversikt ifølge statsministerens svarbrev ikke allerede foreligger, har komiteen forståelse for at detaljeringsgraden vil variere for de enkelte oppføringene.

Den enkelte statsråd gjør fortløpende habilitetsvurderinger, uten formkrav eller skriftliggjøring. Dersom ønskelig kan statsråden anmode om vurderinger fra embetsverket. Jeg har gjort dette fire ganger: 1) anmodning om vurdering fra eget embetsverk 06.02.22 i anledning Jens Stoltenbergs søknad til stillingen som sentralbanksjef. Hensyntatt denne vurderte jeg meg som ikke inhabil. 2) da jeg selv vurderte meg som inhabil eller nær grensen til inhabil for enkelte beslutninger i forhold til UD-ansatt Kjersti Ertresvåg Andersen. Som en konsekvens av dette ble utviklingsminister Tvinnereim 12.08.22 oppnevnt som settestatsråd for slike beslutninger. 3) Anmodning om vurdering fra eget embetsverk 02.01.23 i forbindelse med utnevning av UD-ansatt Torgeir Larsen til utenriksråd. Hensyntatt denne vurderte jeg meg som ikke inhabil. 4) anmodning 23.08.23 om Justisdepartementets lovavdelings vurdering om min habilitet knyttet til min manns handel med aksjer, nærmere omtalt under svar på spørsmål 8 over.

Videre har jeg som del av den løpende dialogen med embetsverket muntlig utveksling av synspunkter ved behov. For min del anmoder jeg i så fall gjerne utenriksråden om slik bistand, og han trekker ofte på departementets rettsavdeling.

Den 02.09.22 ble jeg oppnevnt som settestatsråd for utviklingsminister Tvinnereim i saker hvor hun på grunn av sin tidligere stilling som underdirektør i Norad er inhabil eller ønsker å fratre fordi hun er nær grensen for inhabilitet.

Spørsmål 11: *Komiteen ber regjeringen redegjøre for eventuelle rapporteringsrutiner for politisk ledelse i departementene som omfatter privatøkonomiske forhold. Komiteen ber om at redegjørelsen inkluderer informasjonen om formålet med eventuell rapportering og hvilke opplysninger som i så fall rapporteres inn til Statsministerens kontor eller til det enkelte departement.*

Departementets praksis er at politisk ledelse rapporterer om aksjeinnehav ved tiltredelse og ved eventuelle endringer. Blant de nåværende statsråder, statssekretærer eller politiske rådgivere i UD har ingen kjøpt eller solgt enkeltaksjer etter at de tiltrådte.

Som statsråder registrerer vi våre verv og økonomiske interesser i henhold til den til enhver tid gjeldende registreringsordningen som gjelder for stortingsrepresentanter, jf. forskrift om registrering av regjeringsmedlemmers verv og økonomiske interesser § 1.

Spørsmål 12: *Komiteen ber om liste, fordelt på departement og statsråd, over alle utnevnelser/oppnevnelser foretatt av statsråder eller regjering til råd, styrever og andre relevante verv eller organ fra oktober 2017 til i dag.*

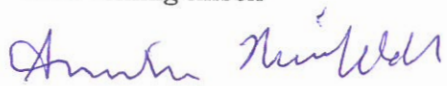
Jeg avgrenser mot utnevning av embetsmenn i departementet, verv mv. som de innehar som del av deres stilling, samt de som får stillinger etter en kompetitiv prosess f.eks. i FN. I kraft av min folkerettslige funksjon som utenriksminister oppnevner jeg en rekke delegasjoner til internasjonale møter (FNs generalforsamling, departementsansatte til forhandlingsprosesser og møter i internasjonale organisasjoner mv.). Jeg legger til grunn at også disse faller utenfor spørsmålet.

Vedlagt er en oversikt over relevante beslutninger truffet av utenriksministeren og utviklingsministeren siden oktober 2017, så langt vi har kunnet kartlegge og etter beste skjønn ved avgrensning av spørsmålet.

Spørsmål 13: *Det vises til at SMK har bedt departementene om å gjøre en grundig gjennomgang av saker der habilitet kan være et tema, jf. statsministerens svarbrev av 20. juli 2023. Komiteen ber om å få oversendt departementenes gjennomgang.*

Jeg viser til at statsministeren har bedt alle statsrådene om å følge opp en ekstra gjennomgang av egen habilitet. I Utenriksdepartementet er dette en fortløpende prosess, slik også omtalt ovenfor. Det er økt oppmerksomhet rundt habilitetsreglene og praktiseringen av disse.

Med vennlig hilsen

Anniken Huitfeldt

Vedlegg: liste over oppnevninger mv.

Statsminister Jonas Gahr Støre
Statsministerens kontor
Postboks 8001 Dep
0030 Oslo

Vår ref.:
2023/2815

Deres ref.:

Dato:
14.09.2023

Vedr. spørsmål om regjeringsapparatets håndtering av habilitetsregelverk mv.

Kontroll- og konstitusjonskomiteen viser til saken om regjeringsapparatets håndtering av habilitetsregelverk mv.

Komiteen ber statsministeren redegjøre for dialogen med utenriksministeren knyttet til hennes inhabilitet og relevante aksjeposisjoner for utenriksministeren og nærstående.

1. I svar fra statsministeren, avsnitt nederst første side og øverst andre side, omtales formkrav ved habilitetsvurdering. Det vises også til NOU 2019:5 punkt 16.9.1 Vurdering av inhabilitetsspørsmål. Det er uklart om utvalgets forslag til § 10 tredje ledd medfører krav om at enhver vurdering av inhabilitet skal nedtegnes (protokolleres).

I svar på side 5, under punkt 3 omtaler statsministeren at det skal vurderes «rutiner som gir bedre notoritet når en statsråd avstår fra behandling i regjeringskonferanser eller statsråd.» Vil statsministeren innføre rutiner for å sikre notoritet i alle saker hvor statsråd eller øvrig politisk ledelse avstår fra behandling av sak, også når saken avgjøres i eget departement?

2. I svar fra Klima- og miljødepartementet til spørsmål 1 står det «Departementet har rutine på å vurdere habilitet dersom politikerne foreslår å navngi mottakere av tilskuddsmidler.» Tilsvarende beskrives i svar fra Barne- og familiedepartementet, Kunnskapsdepartement, og Kommunal- og distriktsdepartementet. Ut fra dette kan det framstå som at det er ulike rutiner i departementene for dette. Dersom det er tilfelle; har statsministeren vurdert harmonisering av rutinene?
3. Kontroll- og konstitusjonskomiteen viser til at det i svar fra Kommunal- og distriktsdepartementets den 1. september 2023 til spørsmål 9 redegjøres for at tidligere kommunal- og distriktsminister Bjørn Arild Gram eide «nokre» aksjer i Telenor. Statsråden konkluderte med at han var inhabil, og valgte å selge alle aksjene i Telenor. I svar fra Nærings- og fiskeridepartementet til spørsmål 9 redegjøres det for at statssekretær Anne Marit Bjørnflaten hadde aksjer i og tilknytning til et selskap innenfor fiskeri- og

havbruksnæringen. Embetsverket ba Bjørnflaten være oppmerksom på habilitetsutfordringer. I øvrige svar fra ulike departement fremgår det at noen velger å selge aksjer, mens andre avstår fra å behandle saker som direkte involverer firma de har aksjer i. Komiteen ber statsministeren forklare hvorfor disse tilfellene praktiseres ulikt.

4. Er en statsråd som eier aksjer i oljeselskap habil til å delta i en regjerings behandling av utlysning og tildeling av lisenser på norsk sokkel, og andre beslutninger som kan påvirke verdien av disse aksjene?
5. Har noen statsråd med aksjer i oljeselskap deltatt i behandling av slike saker i denne eller forrige regjering?

Komiteen ber om svar innen 25. september 2023.

Med vennlig hilsen
Kontroll- og konstitusjonskomiteen

Peter Frølich
komitéleder

Utenriksminister Anniken Huitfeldt
Utenriksdepartementet
Postboks 8114 Dep
0032 Oslo

Vår ref.:
2023/2815

Deres ref.:

Dato:
14.09.2023

Vedr. spørsmål om regjeringsapparatets håndtering av habilitetsregelverk mv.

Kontroll- og konstitusjonskomiteen viser til saken om regjeringsapparatets håndtering av habilitetsregelverk mv.

1. Komiteen viser til utenriksministerens informasjon til media vedr. håndtering av spørsmål om habilitet. Komiteen ber på denne bakgrunn om all relevant informasjon i saken og en skriftlig redegjørelse til komiteen fra utenriksministeren. Komiteen ber utenriksministeren også oversende vurderingen(e) fra Lovavdelingen knyttet til hennes inhabilitet. Komiteen ber utenriksministeren formidle hvilke råd hun fikk knyttet til ektemanns aksjeposisjoner og i hvilken grad disse ble videreformidlet.
2. Komiteen viser til svar fra utenriksministeren 1. september 2023 hvor det redegjøres for at utenriksministeren har vært inhabil i en rekke saker. Det bes om en oversikt over alle beslutninger utenriksministeren har vært involvert i hvor hun har vært inhabil.
3. Det vises til utenriksministerens svarbrev av 1. september 2023 på spørsmål nr. 11, der det framgår at «Departementets praksis er at politisk ledelse rapporterer om aksjeinnehav ved tiltredelse og ved eventuelle endringer.». Utenriksministeren opplyser videre i svar på spørsmål nr. 7 at departementet ikke formelt har endret sine habilitetsrutiner siden 2017. Når departementet hadde en slik langvarig praksis, i tillegg til reglene som SMK fastsetter i Håndbok for politisk ledelse; hvorfor gjorde ikke utenriksministeren seg kjent med aksjeinnehavet til sin ektefelle?

Komiteen ber om svar innen 25. september 2023.

Med vennlig hilsen
Kontroll- og konstitusjonskomiteen

Peter Frølich
komitéleder

Forsvarsminister Bjørn Arild Gram
Forsvarsdepartementet
Postboks 8126 Dep
0032 Oslo

Vår ref.:
2023/2815

Deres ref.:

Dato:
14.09.2023

Vedr. spørsmål om regjeringsapparatets håndtering av habilitetsregelverk mv.

Kontroll- og konstitusjonskomiteen viser til saken om regjeringsapparatets håndtering av habilitetsregelverk mv.

1. Kontroll- og konstitusjonskomiteen viser til at det i svar fra Forsvarsdepartementet den 1. september 2023 på spørsmål 16, redegjøres for at innsideregulverket i sakene knyttet til våpenproduksjon i Nammo ikke ble håndtert som innsidesaker. Har det blitt innhentet en ekstern vurdering på om slike saker kan påvirke børsverdien til Kongsberg Gruppen?

Komiteen ber om svar innen 25. september 2023.

Med vennlig hilsen
Kontroll- og konstitusjonskomiteen

Peter Frølich
komitéleder

Olje- og energiminister Terje Aasland
Olje- og energidepartementet
Postboks 8148 Dep
0033 Oslo

Vår ref.:
2023/2815

Deres ref.:

Dato:
14.09.2023

Vedr. spørsmål om regjeringsapparatets håndtering av habilitetsregelverk mv.

Kontroll- og konstitusjonskomiteen viser til saken om regjeringsapparatets håndtering av habilitetsregelverk mv.

1. Er en statsråd som eier aksjer i oljeselskap habil til å delta i en regjerings behandling av utlysning og tildeling av lisenser på norsk sokkel, og andre beslutninger som kan påvirke verdien av disse aksjene?
2. Har noen statsråd med aksjer i oljeselskap deltatt i behandling av slike saker i denne eller forrige regjering?

Komiteen ber om svar innen 25. september 2023.

Med vennlig hilsen
Kontroll- og konstitusjonskomiteen

Peter Frølich
komitéleder

Kommunal- og distriktsminister Sigbjørn Gjelsvik
Kommunal- og distriktsdepartementet
Postboks 8112 Dep
0032 Oslo

Vår ref.:
2023/2815

Deres ref.:

Dato:
14.09.2023

Vedr. spørsmål om regjeringsapparatets håndtering av habilitetsregelverk mv.

Kontroll- og konstitusjonskomiteen viser til saken om regjeringsapparatets håndtering av habilitetsregelverk mv.

Komiteen viser til at det i svar fra Kommunal- og distriktsdepartementet den 1. september 2023 på spørsmål 9, redegjøres for at tidligere kommunal- og distriktsminister Bjørn Arild Gram eide «nokre» aksjer i Telenor. «Nokre» kan være noen få eller noen mange. Komiteen ber derfor om en presisering av hvor mange aksjer kommunal- og distriktsministeren eide.

Komiteen ber om svar innen 25. september 2023.

Med vennlig hilsen
Kontroll- og konstitusjonskomiteen

Peter Frølich
komitéleder

Kunnskapsminister Tonje Brenna
Kunnskapsdepartementet
Postboks 8119 Dep
0032 Oslo

Vår ref.:
2023/2815

Deres ref.:

Dato:
14.09.2023

Vedr. spørsmål om regjeringsapparatets håndtering av habilitetsregelverk mv.

Kontroll- og konstitusjonskomiteen viser til saken om regjeringsapparatets håndtering av habilitetsregelverk mv.

Komiteen ber om å få oversendt alle dokumenter knyttet til oppnevningen av Henrik Overgaard Madsen til styreleder i Norges forskningsråd og til oppnevningen av Bjørn Haugland til styremedlem ved Universitetet i Bergen.

Komiteen ber om svar innen 25. september 2023.

Med vennlig hilsen
Kontroll- og konstitusjonskomiteen

Peter Frølich
komitéleder

Arbeids- og inkluderingsminister Marte Mjøs Persen
Arbeids- og inkluderingsdepartementet
Postboks 8019 Dep
0030 Oslo

Vår ref.:
2023/2815

Deres ref.:

Dato:
14.09.2023

Vedr. spørsmål om regjeringsapparatets håndtering av habilitetsregelverk mv.

Kontroll- og konstitusjonskomiteen viser til saken om regjeringsapparatets håndtering av habilitetsregelverk mv.

Komiteen ber om å få oversendt alle dokumenter knyttet til Arbeids- og inkluderingsdepartementets møte med Kristian Siem i 2014, departementets møte med Arbeidstilsynet 14. mai 2014 og øvrige dokumenter knyttet til saken.

Komiteen ber om svar innen 25. september 2023.

Med vennlig hilsen
Kontroll- og konstitusjonskomiteen

Peter Frølich
komitéleder

Kontroll- og konstitusjonskomiteen
Stortinget
0026 OSLO

Deres ref.:

Vår ref.:

Dato:

2023/1506-6/FD V 3/FRI

15.09.2023

Spørsmål om regjeringsapparatets håndtering av habilitetsregelverket

Jeg viser til Kontroll- og konstitusjonskomiteens brev av 14. august 2023.

Svar på komiteens spørsmål

- 1. Kontroll- og konstitusjonskomiteen viser til at det i svar fra Forsvarsdepartementet den 1. september 2023 på spørsmål 16, redegjøres for at innsideregelverket i sakene knyttet til våpenproduksjon i Nammo ikke ble håndtert som innsidesaker. Har det blitt innhentet en ekstern vurdering på om slike saker kan påvirke børsverdien til Kongsberg Gruppen?*

Forsvarsdepartementet har ikke innhentet en ekstern vurdering på hvordan slike saker kan påvirke børsverdien til Kongsberg Gruppen ASA.

Jeg vil for orden skyld informere om at det i etterkant av mitt svar av 1. september 2023 til komiteen, har blitt ferdigstilt en intern gjennomgang i Forsvarsdepartementet av hvorvidt dette sakskomplekset burde blitt håndtert i henhold til innsideregelverket. I lys av det som har fremkommet den senere tiden, blant annet gjennom media, var det naturlig å igangsette en slik gjennomgang for å sikre at departementet har en tilfredsstillende praktisering av innsideregelverket. Gjennomgangen har vist at deler av sakskomplekset sannsynligvis burde vært håndtert som innsideinformasjon.

Det pågår et arbeid i FD med å se på praksis for håndtering av innsideinformasjon.

Med hilsen

Bjørn Arild Gram

Statsråden

Kontroll- og konstitusjonskomiteen
Stortinget
Postboks 1700 Sentrum
0026 Oslo

Deres ref

Vår ref
23/3191-

Dato
22. september 2023

Svar på spørsmål om regjeringsapparatets håndtering av habilitetsregler mv. fra Kontroll- og konstitusjonskomiteen

Det vises til brev av 14. september 2023 fra Kontroll- og konstitusjonskomiteen i forbindelse med saken om regjeringsapparatets håndtering av habilitetsregelverk mv.

Komiteen har bedt om å få oversendt «alle dokumenter knyttet til Arbeids- og inkluderingsdepartementets møte med Kristian Siem i 2014, departementets møte med Arbeidstilsynet 14. mai 2014 og øvrige dokumenter knyttet til saken.»

Arbeids- og inkluderingsdepartementet oversender følgende dokumenter basert på forespørselen:

- Siem Industries Inc – Anmodning om kort møte – Offshore
- Vedrørende anmodning om kort møte med statsråd Robert Eriksson
- Møte med statssekretæren 14.05.14
- Møte med statssekretæren
- Oppfølging etter møte med statssekretæren
- Arbeidstilsynets ledelse – Orientering (med vedlegget: dom fra Kristiansand tingrett 05.11.14)

I tillegg oversendes utdrag fra følgende dokument som kan unntas offentlighet etter offentleglova § 15 tredje ledd:

- Referat fra faglig kontaktmøte 11.06.14 (utdrag)

Dokumentene følger vedlagt.

Med hilsen

A handwritten signature in blue ink, reading "Marte Mjøs Persen". The signature is written in a cursive, flowing style.

Marte Mjøs Persen

STATSMINISTEREN

Oslo, 25. september 2023

Kontroll- og konstitusjonskomiteen
Stortinget
0026 Oslo

Spørsmål om regjeringsapparatets håndtering av habilitetsregelverk mv.

Jeg viser til Kontroll- og konstitusjonskomiteens brev 14. september 2023.

Komiteen har for det første bedt meg redegjøre for dialogen med utenriksministeren knyttet til hennes inhabilitet og relevante aksjeposisjoner for utenriksministeren og nærstående.

Den 7. august tok embetsverket i Utenriksdepartementet kontakt med embetsverket på Statsministerens kontor, og informerte om at de ville se nærmere på noen spørsmål knyttet til at utenriksministerens mann hadde aksjer. Det ble opplyst at Utenriksdepartementet ville komme tilbake til saken når de hadde mer informasjon.

Den 15. august ble det gitt en mer detaljert orientering fra embetsverket i Utenriksdepartementet til embetsverket på Statsministerens kontor om saken.

Deretter var det løpende dialog og flere møter mellom Statsministerens kontor og Utenriksdepartementet om denne saken, hvor både embetsverket og politisk ledelse var involvert. Det var viktig å bruke tid på å jobbe grundig gjennom saken og få all informasjon på bordet. Utenriksministeren har opplyst at hun mottok detaljert informasjon om ektemannens aksjetransaksjoner den 17. august. Stabssjef ved Statsministerens kontor fikk oversendt listen den 19. august.

Jeg ble selv orientert om saken den 18. august. Deretter ble jeg holdt løpende orientert og involvert av mine medarbeidere på Statsministerens kontor om saksgangen og dialogen med Utenriksdepartementet, herunder at det var sendt en henvendelse til Lovavdelingen. For å sikre klarhet i de rettslige konsekvensene av saken, var det naturlig å avvente denne uttalelsen før vi gikk ut med saken i offentligheten. Lovavdelingen avga sin uttalelse den 28. august. Jeg hadde selv en samtale med utenriksministeren 29. august.

1. I svar fra statsministeren, avsnitt nederst første side og øverst andre side, omtales formkrav ved habilitetsvurdering. Det vises også til NOU 2019:5 punkt 16.9.1 Vurdering av inhabilitetsspørsmål. Det er uklart om utvalgets forslag til § 10 tredje ledd medfører krav om at enhver vurdering av inhabilitet skal nedtegnes (protokolleres).

I svar på side 5, under punkt 3, omtaler statsministeren at det skal vurderes «rutiner som gir bedre notoritet når en statsråd avstår fra behandling i regjeringskonferanser eller statsråd». Vil statsministeren innføre rutiner for å sikre notoritet i alle saker hvor statsråd eller øvrig politisk ledelse avstår fra behandling av sak, også når saken avgjøres i eget departement?

Om en statsråd er inhabil i en sak innenfor eget ansvarsområde, innebærer reglene om avledet inhabilitet at øvrige medarbeidere i departementet, både politisk stab og embetsverk, blir inhabile. For å unngå dette oppnevnes en settestatsråd, som også kan fremme saken til behandling i regjering eller statsråd. Settestatsråden oppnevnes av Kongen i statsråd. Fremgangsmåten er beskrevet i retningslinjene Om Kongen i statsråd pkt. 11.3. En slik oppnevning innebærer dermed en formalisert prosess der notoritet og skriftlighet er fullt ut ivarettatt.

Siden statssekretærer og politiske rådgivere ikke er øverste ledere i departementet, oppstår ikke samme utfordring med avledet inhabilitet. Om det identifiseres inhabilitet i en enkeltsak, avstår vedkommende statssekretær/politisk rådgiver fra behandlingen av den, og saken håndteres om nødvendig av en annen i politisk ledelse. Om det identifiseres inhabilitet på et saksområde legges det til rette for at vedkommende statssekretær/politisk rådgiver ikke har det aktuelle saksområdet i sin portefølje.

2. I svar fra Klima- og miljødepartementet til spørsmål 1 står det «Departementet har rutine på å vurdere habilitet dersom politikerne foreslår å navngi mottakere av tilskuddsmidler.» Tilsvarende beskrives i svar fra Barne- og familiedepartementet, Kunnskapsdepartementet og Kommunal- og distriktsdepartementet. Ut fra dette kan det framstå som at det er ulike rutiner i departementene for dette. Dersom det er tilfelle; har statsministeren vurdert harmonisering av rutinene?

Departementenes svarbrev til komiteen 1. september illustrerer at departementene har ulike rutiner. Som nevnt vil jeg igangsette et arbeid med å fastsette felles føringer for innledende samtaler mellom embetsverk og politisk ledelse i alle departementer. Samtidig må det tas høyde for særegenhetene i saksområdene til det enkelte departement.

Tilskuddsforvaltning er en slik særegenhet som kan arte seg ulikt fra departement til departement. Både antall ordninger, antall mottakere og innretningen av tilskuddsordningene kan variere.

Uansett ordning er det alltid den aktuelle statsråden som er ansvarlig for å vurdere egen habilitet. Opplæring, veiledning og løpende rådgivning er det viktigste og mest effektive verktøyet vi har for å redusere risikoen for brudd på habilitetsregelverket.

3. Kontroll- og konstitusjonskomiteen viser til at det i svar fra Kommunal- og distriktsdepartementet den 1. september 2023 til spørsmål 9 redegjøres for at tidligere kommunal- og distriktsminister Bjørn Arild Gram eide «nokre» aksjer i Telenor. Statsråden konkluderte med at han var inhabil, og valgte å selge alle aksjene i Telenor. I svar fra Nærings- og fiskeridepartementet til spørsmål 9 redegjøres det for at statssekretær Anne Marit Bjørnflaten hadde aksjer i og tilknytning til et selskap innenfor fiskeri- og havbruksnæringen. Embetsverket ba Bjørnflaten være oppmerksom på habilitetsutfordringer. I øvrige svar fra ulike departement fremgår det at noen velger å selge aksjer, mens andre avstår fra å behandle saker som direkte involverer firma de har aksjer i. Komiteen ber statsministeren forklare hvorfor disse tilfellene praktiseres ulikt.

Habilitet skal og må alltid vurderes konkret med utgangspunkt i den saken som skal behandles. Aksjeposter og eierandeler kan variere. Departementenes tilknytninger til ulike selskaper vil også variere, for eksempel er det forskjell på å være regulatorisk myndighet, tilskuddsmyndighet og utøver av statlig eierskap. Som beskrevet i spørsmål 1, er de praktiske konsekvensene av inhabilitet hos statssekretærer og politiske rådgivere annerledes enn de praktiske konsekvensene av inhabilitet hos en statsråd.

Det er derfor ikke unaturlig at aksjeposter har vært håndtert ulikt i ulike situasjoner.

Jeg viser ellers til mitt svar på spørsmål 15 i brev 1. september til komiteen, der jeg redegjør for de nye retningslinjene for eierskap, kjøp og salg av aksjer og andre finansielle instrumenter som ble fastsatt 30. august 2023. Med de nye retningslinjene må politikere ta et valg om å selge aksjer, fryse eierskapet eller delegere bort forvaltningen av aksjene. Også fremover kan det derfor bli valgt ulike løsninger i ulike situasjoner.

4. Er en statsråd som eier aksjer i oljeselskap habil til å delta i en regjeringens behandling av utlysning og tildeling av lisenser på norsk sokkel, og andre beslutninger som kan påvirke verdien av disse aksjene?

Habilitet må alltid vurderes konkret, med utgangspunkt i den enkelte avgjørelsen det er snakk om å treffe. Det er derfor ikke mulig å svare generelt på når en statsråd som eier aksjer i oljeselskap vil være habil til å delta i regjeringens behandling av saker innenfor denne sektoren.

Lovavdelingen har uttalt at det bare unntaksvis vil foreligge inhabilitet i saker av generell karakter, for eksempel lov- og forskriftssaker, selv om avgjørelsen kan få konsekvenser for en selv eller et selskap man har nær tilknytning til. Hva gjelder aksjer, har Lovavdelingen i sine uttalelser lagt til grunn at det må foretas en konkret vurdering der det blant annet legges vekt både på den absolutte verdien av aksjeposten og den prosentvise eierandelen i selskapet, hva slags avgjørelse det er aktuelt å treffe, hva slags og hvor sterk interesse det berørte selskapet har i saken og i forlengelsen av dette hvilken betydning avgjørelsen vil kunne ha for tjenestepersonen.

En beslutning om utlysning av områder på norsk kontinentalsokkel gir ikke individuelle rettigheter til oljeselskapene og har normalt hatt liten betydning for selskapenes aksjekurser. Dette kan stille seg annerledes for beslutninger om tildeling av utvinningstillatelser.

Av øvrige sakstyper er det et begrenset antall saker som behandles av regjeringen og som kan tenkes å påvirke verdiene av aksjene til de berørte oljeselskapene. Hvorvidt verdien påvirkes er likevel bare ett av flere momenter i vurderingen av om et eventuelt eierskap er egnet til å svekke tilliten til vedkommendes upartiskhet, slik det fremgår over.

Det nevnes for øvrig at flere av aktørene i sektoren er store selskaper med bred portefølje og svært høy selskapsverdi, som i liten grad påvirkes av enkeltstående beslutninger. Flere aktører er også datterselskaper av utenlandske børsnoterte selskaper, slik at beslutninger i Norge i enda mindre grad får betydning for verdien av den utenlandske konsernspissen.

5. Har noen statsråd med aksjer i oljeselskap deltatt i behandling av slike saker i denne eller forrige regjering?

Tidligere statsråd Ola Borten Moe eide aksjer i oljeselskapet OKEA, og det ble derfor tidlig klart at han måtte vurdere sin habilitet ved regjeringens behandling av saker som angikk dette selskapet.

Som redegjort for i mitt forrige brev til komiteen, håndteres inhabilitet på en annen statsråds område ved at man avstår fra å delta ved behandlingen i regjering eller statsråd. Når Borten Moe var inhabil til å behandle saker i regjeringen, hadde han derfor ansvar for å forlate konferansesalen, se Om r-konferanser pkt.7.3. Det foreligger ingen oversikt som viser når dette ble gjort.

Som opplyst i mitt forrige brev til komiteen, deltok Borten Moe i behandlingen da Kongen i statsråd den 4. mars 2022 vedtok utdeling av utvinningstillatelser for petroleum på den norske kontinentalsokkelen under tildeling av forhåndsdefinerte områder i 2021. For ordens skyld ble saken behandlet på nytt i det påfølgende statsrådsmøtet 11. mars 2022, uten at han deltok. Jeg er ikke kjent med andre saker der han deltok ved behandling av saker han skulle avstått fra som følge av sitt eierskap i OKEA.

Jeg er heller ikke kjent med at noen annen statsråd med aksjer i oljeselskap har deltatt i behandling av slike saker i min regjering.

Som beskrevet i mitt forrige brev, vil jeg i høst vurdere behovet for rutiner som gir bedre notoritet når en statsråd som følge av inhabilitet på en annen statsråds saksområde avstår fra å delta i regjeringskonferanser eller statsråd.

Hva gjelder forrige regjering, har Solveig Horne opplyst til E24 at hun eide aksjer i oljeselskapet DNO samtidig som regjeringen tilbød letelisenser til selskapet. Embetsverket ved Statsministerens kontor opplyser at de ikke er kjent med andre situasjoner under forrige regjering der en statsråd med aksjer i oljeselskap deltok i behandling av slike saker.

Med vennlig hilsen

A handwritten signature in black ink, which appears to read 'Jonas Gahr Støre'.

Jonas Gahr Støre

Kontroll- og konstitusjonskomiteen
Stortinget
Postboks 1700 Sentrum
0026 Oslo

Oslo, 25. september 2023

Kontroll- og konstitusjonskomiteens sak om habilitet

Jeg viser til Kontroll- og konstitusjonskomiteens brev 14. september 2023.

Spørsmål 1: *Komiteen viser til utenriksministerens informasjon til media vedr. håndtering av spørsmål om habilitet. Komiteen ber på denne bakgrunn om all relevant informasjon i saken og en skriftlig redegjørelse til komiteen fra utenriksministeren. Komiteen ber utenriksministeren også oversende vurderingen (e) fra Lovavdelingen knyttet til hennes inhabilitet. Komiteen ber utenriksministeren formidle hvilke råd hun fikk knyttet til ektemannens aksjeposisjoner og i hvilken grad disse ble videreformidlet.*

Da jeg tiltrådte i oktober 2021 ble det på vanlig måte holdt en orientering på Statsministerens kontor (SMK) for regjeringsmedlemmene, om blant annet habilitetsreglene. Mulig inhabilitet som følge av egne eller nærstående eierskap til aksjer var en del av orienteringen. Jeg var den gangen klar over at min mann hadde plassert noe av overskuddet fra it-konsulentselskapet han drev sammen med en venn i et holdingselskap han eide (Flemo AS) med pensjonssparing som formål. Jeg var videre kjent med at dette selskapet i hovedsak hadde plasseringer i aksjefond, men også noen enkeltaksjer i norske selskaper. Jeg var ikke kjent med hvilke selskaper dette gjaldt, og heller ikke hvor store verdier dette omfattet, ut over at dette knyttet seg til plassering av overskudd fra min manns it-konsulentselskap.

På bakgrunn av orienteringen jeg fikk hos SMK ved tiltredelsen, viste jeg min mann utdrag fra Håndbok for politisk ledelse og ba ham være forsiktig og utvise særlig aktsomhet ved kjøp og salg av aksjer for å unngå mistanke om innsidehandel knyttet til saker departementene kan ha til behandling. Jeg fortalte også at reglene for inhabilitet både var knyttet til saker i regjeringen og at det lett kunne oppstå inhabilitet knyttet til enkeltsaker jeg hadde ansvar for i eget departement. Som eksempel på saker i eget departement nevnte jeg våpenaksjer og at dette var noe han måtte unngå, fordi UD har ansvar for eksportkontroll. I tillegg sa jeg til ham at han måtte melde fra til meg dersom han handlet aksjer i betydelig grad.

Den påfølgende uken hadde departementsråden i Utenriksdepartementet på vanlig måte ved statsrådsskifte en orientering, der han blant annet oppfordret til å tenke nøye gjennom mulige habilitetsutfordringer. Jeg ble i den forbindelse spurt om jeg hadde aksjer eller andre finansielle instrumenter, noe jeg avkreftet, jeg hadde bare banksparing. Jeg opplyste imidlertid om at min mann hadde plassert penger i aksjefond, men også noen enkeltaksjer.

I samtalen tok utenriksråden utgangspunkt i de daværende retningslinjene nedfelt i Håndbok for politisk ledelse og redegjorde nærmere for disse. Han viste til oppfordringen til aktsomhet som der er nedfelt for nærstående, og rådet til å ivareta forsiktighetsregler med hensyn til min manns aksjeplasseringer. Som et generelt råd viste han også til at det tryggeste nok ville være å investere i fond, men at for kjøp og salg av enkeltaksjer gjaldt aktsomhetsreglene nedfelt i håndboken. Han ba ikke om konkret informasjon om hvilke selskaper min ektemann hadde aksjer i, eller hvor store plasseringer det dreide seg om, noe jeg selv heller ikke hadde kunnskap om.

Jeg tenkte ikke noe mer på denne problemstillingen og diskuterte det heller ikke med min ektemann før sensommeren 2023. I kjølvannet av saken vedrørende forsknings- og høyere utdanningsminister Ola Borten Moe, spurte jeg den 6. august min mann om status for hans aksjer. Han opplyste da at han har foretatt kjøp og salg av aksjer i perioden etter at jeg tiltrådte og frem til tidspunktet for denne samtalen. Han forklarte videre at hans aksjehandel i den aktuelle perioden i stor grad baserte seg på en teknisk analyse hvor man ser på historiske kurser og handelsmønstre for å søke å forutsi fremtidig kursutvikling.

Basert på denne overordnede kunnskapen om min manns aksjehandel ba jeg den 7. august utenriksråden om en utdypende vurdering av regelverket knyttet til nærståendes handel med finansielle instrumenter. I de foreløpige vurderingene jeg fikk formidlet fra departementet ble det vist til at gjeldende regelverk presiserer at nærståendes investeringer i utgangspunktet skal vurderes på selvstendig grunnlag, men at det etter omstendighetene kan være grunn til å foreta nærmere vurderinger. Videre ble det vist til aktsomhetsnormen som gjelder for oss statsråder, og våre nærstående. De utdypende og endelige vurderingene ble foretatt av Justis- og beredskapsdepartementets lovavdeling, i deres skriftlige uttalelse som omtales nedenfor.

I møte med embetsverket den 10. august spurte jeg om jeg nå burde be min mann selge sine aksjer. Jeg ble rådet til å be ham inntil videre om å fryse aktiviteten – det vil si hverken selge eller kjøpe aksjer, inntil man hadde vurdert nærmere eventuelle habilitetsvirkninger av denne aktiviteten. Dette rådet videreformidlet jeg til min mann, som fulgte opp dette rådet. Hans siste transaksjon i aksjemarkedet ble gjort 31. juli 2023.

I videre samtaler med min mann om situasjonen forklarte han at for å sikre ivaretagelse av den aktsomhet vi hadde snakket om to år tidligere, hadde han etablert det han omtalte som et «vanntett skott» mellom meg og ham selv. Dette innebar at han ikke informerte meg om noen aksjer han hadde kjøpt eller solgt, og at jeg heller ikke ble informert om hans investeringsvalg, hverken i omfang eller type instrument. Hensikten med dette var fra hans side å skjerme meg mot interessekonflikter, ved at jeg ikke skulle ha noen som helst kunnskap om de disposisjoner han foretok seg med midler han hadde opptjent med egen arbeidsinnsats. Dette gjorde han for å være aktsom, men jeg var ikke klar over at det var hans tolkning av aktsomhetsreglene. Hadde jeg vært kjent med dette, ville jeg ha grepet inn.

Som nevnt har min mann ikke delt noen informasjon om eget selskaps aksjedisponeringer med meg. Jeg har på min side vært nøye med å overholde min forpliktelse til ikke å dele informasjon underlagt taushetsplikt med min mann.

Den 16. august fikk jeg råd fra embetsverket om å innhente en detaljert oversikt over min manns transaksjoner i tidsperioden jeg har sittet som utenriksminister. Samme dag fikk jeg en foreløpig oversikt over hans aksjeinvesteringer i perioden 1. oktober 2021 til 31. juli 2023. Oppstillingen viste at det i den aktuelle perioden ble gjennomført i underkant av 100 kjøp og salg av enkeltaksjeposter i selskaper notert på Oslo Børs. Typiske transaksjoner gjelder kjøp av enkeltposter i størrelsesorden 40–60 000 kr, som han hadde i en kort periode før salg, enkelte ganger med gevinst og enkelte ganger med tap. Men det forekommer også avvik i dette handlemønsteret, både i omfang og tidsperiode han sitter med plasseringene.

Dagen etter, 17. august, viste jeg denne foreløpige oversikten til en medarbeider i Rettsavdelingen.

Jeg har lagt til grunn at etter det tidspunkt jeg fikk kjennskap til min manns aksjebeholdning, 16. august i år, kunne jeg være inhabil etter forvaltningslovens § 6 andre ledd til å treffe avgjørelser knyttet til de samme selskapene, ettersom det vil kunne medføre en særlig fordel, tap eller ulempe for min mann i form av økt eller redusert verdi av hans aksjeposter. Ettersom jeg ville kunne være inhabil i disse sakene, la jeg til grunn at også hele embetsverket ville være forhindret fra å ta avgjørelse i de samme sakene.

Den 19. august oversendte jeg til stabssjefen på Statsministerens kontor og til Utenriksdepartementet en detaljert oversikt (verdipapir, handelsdato, antall aksjer, snittkurs, beløp) over transaksjonene, samt de selskapene min mann på det tidspunktet hadde aksjer i.

Etter råd fra embetsverket i Utenriksdepartementet ba jeg 22. august min mann om å selge alle enkeltaksjer i børsnoterte selskap. Dette ble gjort samme dag.

Den 23. august ba Utenriksdepartementet, på min oppfordring, Lovavdelingen i Justis- og beredskapsdepartementet om å foreta en vurdering av eventuelle habilitetsvirkninger foranlediget av min manns kjøp og salg av aksjer i selskaper i perioden før jeg fikk kunnskap om disse. Lovavdelingen avga sin uttalelse på kvelden den 28. august. Uttalelsen følger vedlagt, slik komiteen har anmodet om. Den 30. august inviterte jeg til pressekonferanse og orienterte om saken. Jeg hadde da også orientert lederen for Kontroll- og konstitusjonskomiteen.

Økokrim har vurdert saken, og besluttet 7. september at det ikke er grunnlag for å iverksette etterforskning.

Selv om denne saken gjelder meg og min ektefelles kjøp og salg av verdipapirer, har saken også bidratt til økt oppmerksomhet og bevissthet om de aktuelle regelverkene i Utenriksdepartementet. Blant annet har ledergruppen drøftet problemstillingene, med vekt på kunnskap om regelverket. Utenriksdepartementet igangsatte før sommeren et arbeid med å videreutvikle interne rutiner og retningslinjer for behandling av innsideinformasjon. Departementet vil også ha en prosess rundt rutiner for habilitet. Den 27. september avholdes et allmøte for alle ansatte, dedikert til opplæring i regelverket og spørsmål og svar om dette.

Som et supplement til denne redegjørelsen vedlegger jeg også en tidslinje som er utarbeidet i saken.

Spørsmål 2: *Komiteen viser til svar fra utenriksministeren 1. september 2023 hvor det redegjøres for at utenriksministeren har vært inhabil i en rekke saker. Det bes om en oversikt over alle beslutninger utenriksministeren har vært involvert i hvor hun har vært inhabil.*

I anmodningen fra Utenriksdepartementet til Lovavdelingen ble det bedt om en vurdering av hvilke konsekvenser det kan få for avgjørelser som er truffet, dersom jeg skulle ha deltatt i behandlingen av en sak der jeg var inhabil som følge av min manns verdipapirer. Her konkluderte Lovavdelingen med at så lenge jeg ikke kjente til hvilke aksjer min mann eide, kunne hans eierskap og min eventuelle inhabilitet heller ikke ha påvirket mine vurderinger. Om jeg har vært inhabil vil det derfor ikke påvirke gyldigheten av beslutninger jeg har truffet eller vært med på å treffe. Videre peker Lovavdelingen på at ettersom heller ingen av de som deltok i forberedelsen eller avgjørelsen av saken var kjent med de faktiske forhold som gjorde meg inhabil, kan inhabiliteten ikke ha virket inn på innholdet av avgjørelsen, og avgjørelsen vil derfor likevel være gyldig.

Utarbeidelse av en slik oversikt som komiteen etterspør ville fordre en gjennomgang av en betydelig mengde avgjørelser, både i departementet og på regjeringensnivå. For hver sak må det gjøres en konkret vurdering av om saken er av en slik karakter at den innebærer særlig fordel, tap eller ulempe for min mann gjennom hans eierskap i aksjer.

Jeg viser i den forbindelse til at Utenriksdepartementet under min ledelse tar en lang rekke avgjørelser i enkeltsaker som regelmessig vil kunne ha betydning for enkeltselskapers verdivurdering i markedet. Dette gjelder særlig innenfor saksområder som sanksjoner og eksportkontroll, men kan også gjelde andre saksområder som tilskudd, kontraktsinngåelser, mv. Også som regjeringsmedlem deltar jeg i en lang rekke avgjørelser som kan ha betydning for selskapers verdivurdering. Her kan man peke på konsesjonstildelinger, kontraktstildelinger som forankres på regjeringensnivå, budsjettsaker som påvirker enkeltnæringers rammevilkår, mv. Det vil være en nærmest umulig oppgave å identifisere alle relevante beslutninger og deres eventuelle koblinger til min manns enkelttransaksjoner i aksjer.

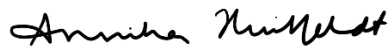
Spørsmål 3: *Det vises til utenriksministerens svarbrev av 1. september 2023 på spørsmål nr. 11, der det fremgår at «Departementets praksis er at politisk ledelse rapporterer om aksjeinnehav ved tiltredelse og ved eventuelle endringer.» Utenriksministeren opplyser videre i svar på spørsmål nr. 7 at departementet ikke formelt har endret sine habilitetsrutiner siden 2017. Når departementet hadde en slik langvarig praksis, i tillegg til reglene som SMK fastsetter i Håndbok for politisk ledelse; hvorfor gjorde ikke utenriksministeren seg kjent med aksjeinnehavet til sin ektefelle?»*

Forvaltningsloven legger opp til at habilitet vurderes løpende og i takt med hvilke saker som tilflyter den enkelte. Fordi det bare er den enkelte selv som kan ha oversikt over egne og nærstående relasjoner og andre tilknytninger, er det også den enkelte selv som har ansvar for dette. Jeg erkjenner at jeg burde gjort langt mer for å få oversikt over min ektemanns aksjehandel tidligere enn jeg gjorde. Det tar jeg det hele og fulle ansvaret for. Selv om jeg

fortalte min mann om aktsomhetsreglene, er det kun mitt ansvar at han ikke forstod hvordan disse skulle tolkes.

Jeg har i min statsrådsperiode vært opptatt av å følge forvaltningslovens habilitetsbestemmelser, og jeg trodde selv at jeg overholdt reglene. Da jeg ble kjent med min manns aksjehandel, ba jeg Lovavdelingen om en vurdering av hvordan aktsomhetsreglene for nærstående skal forstås. I vurderingen står det at jeg har en plikt til å skaffe meg kunnskap om min manns aksjeinnehav for fortløpende å kunne vurdere min habilitet. Lovavdelingens uttalelse i min sak er nå også innarbeidet i siste utgave av Håndbok for politisk ledelse. Hadde jeg hatt tilgang til dagens versjon av Håndbok for politisk ledelse i oktober 2021, ville jeg håndtert denne saken annerledes. Det fratar meg ikke for ansvar i denne situasjonen, men forklarer hvorfor jeg handlet som jeg gjorde.

Med vennlig hilsen

Anniken Huitfeldt

Vedlegg: Lovavdelingens uttalelse av 28. august 2023
Tidslinje i saken

Forsknings- og høyere utdanningsministeren

Stortinget
Karl Johansgate 22
0026 OSLO

Deres ref

Vår ref
23/3236-

Dato
25. september 2023

Svar på spørsmål om regjeringsapparatets håndtering av habilitetsregelverk

Jeg viser til brev 14. september 2023.

Norges forskningsråd (Forskningsrådet) og Universitetet i Bergen (UiB) hører til forsknings- og høyere utdanningsministerens ansvarsområde, og spørsmålene besvares derfor av meg.

Vedlagt følger dokumenter om oppnevning av Henrik Overgaard Madsen til styreleder i Forskningsrådet og oppnevning av Bjørn Haugland til styremedlem ved UiB. Dokumentene er offentlige.

Med hilsen

Sandra Borch

Dokumentet er godkjent elektronisk og påført statsrådets signatur

Statsråden

Stortingets kontroll- og konstitusjonskomite
0026 OSLO

Deres ref

Vår ref

Dato

23/4007-11

26. september 2023

Svar på oppfølgingsspørsmål om regjeringsapparatets håndtering av habilitetsregelverk

Eg viser til brev frå Kontroll- og konstitusjonskomiteen av 14. september.

Komiteen viser til at det i svar på spørsmål 9 blir gjort greie for at tidlegare kommunal- og distriktsminister Bjørn Arild Gram eide nokre aksjer i Telenor, og ber om ei presisering av kor mange aksjer kommunal- og distriktsministeren eide.

Tidlegare kommunal- og distriktsminister Bjørn Arild Gram eide 1220 aksjer i Telenor. Disse blei selde 1. desember 2021.

Med hilsen

Sigbjørn Gjelsvik

Statsminister Jonas Gahr Støre
Statsministerens kontor
Postboks 8001 Dep
0030 Oslo

Vår ref.:
2023/2815

Deres ref.:

Dato:
26.09.2023

Vedr. spørsmål om regjeringsapparatets håndtering av habilitetsregelverk mv.

Kontroll- og konstitusjonskomiteen viser til saken om regjeringsapparatets håndtering av habilitetsregelverk mv. og ber om svar på følgende spørsmål:

Om kjennskapen til tidligere saker, og hvilke tiltak det utløste:

1. SMK ble i 2013 gjort kjent med at statsministerens ektefelle eide aksjer. Ble det iverksatt tiltak for å sikre statsministerens habilitet i forbindelse med dette, og i så fall hvilke?
2. I 2014 ble det kjent at daværende statsministers ektefelle var aktiv i aksjemarkedet. Førte dette til konkrete endringer i hvordan SMK fulgte opp dette forholdet, og i så fall hvilke?
3. I en korrespondanse mellom daværende statsministers ektefelle og SMK i 2017, opplyste ektefellen om at han skulle selge aksjepostene sine, og sette pengene i fond. Hva foretok SMK seg for å påse at dette skjedde?
4. I 2019 opplyser en statssekretær ved SMK at daværende statsministers ektefelle «ikke er pålagt å rapportere om kjøp og salg av aksjer til Statsministerens kontor». Er dette en beskrivelse SMK vil si seg enig i?
5. Gitt at SMK ved flere anledninger, over flere år, ble gjort kjent med at ektefellen til daværende statsminister eide, kjøpte og solgte aksjer, hvorfor økte ikke årvåkenheten rundt dette forholdet?
6. Ser SMK at noe kunne vært gjort annerledes for å sikre en bedre kontroll rundt forhold som kunne påvirke tidligere statsminister Erna Solbergs habilitet?

7. Finansforetak er etter hvitvaskingsloven pålagt å undersøke om deres kunde, personer som kan handle på vegne av kunden eller reell rettighetshaver er politisk eksponert person eller nært familiemedlem til en politisk eksponert person. Dette skal i så fall utløse forsterkede kundetiltak fra foretakets side. Ble Statsministerens kontor noen gang kontaktet av noe finansforetak i forbindelse med investeringer gjort av statsministerens ektefelle, i lys av statsministerens status som en politisk eksponert person?

Om habilitet:

8. Komiteen ønsker oversendt alle vurderingene av habilitet som eventuelt er gjort i forbindelse med tidligere statsminister Erna Solbergs ektefelles aksjekjøp.
9. Komiteen ber om å få oversendt all korrespondanse mellom Statsministerens kontor og tidligere statsminister Solbergs ektefelle som angår hans investeringer.
10. Komiteen ber om å få oversendt all informasjon som SMK har registrert om de økonomiske interessene til tidligere statsminister Solbergs ektefelle.
11. Etter Statsministerens kontors vurdering, avhenger enten offentliggjøring eller oversending til komiteen av habilitetsdokumenter fra forrige regjering, av at daværende statsminister gir sitt samtykke?
12. Er det saker der eventuell inhabilitet påvirker gyldigheten av beslutninger regjeringen har tatt, begrenset til de sakene der aksjeandelen er over en viss størrelse?
13. Ble Statsministerens kontor involvert i å vurdere tidligere statsminister Solbergs habilitet i saker av betydning for Hydro, og påvirker statsministerens eventuelle inhabilitet gyldigheten av regjeringens beslutninger av betydning for Hydro, eksempelvis tillatelser gitt i forbindelse med opprettelsen av Lyse Kraft DA?
14. Hvilken veiledning har SMK gitt når det gjelder hvor høy en aksjeandel må være for at det ikke skal ha betydning for habiliteten, hvem har satt denne grensen, og hvem sitt ansvar er det å påse at investeringer over grensen blir rapportert og håndtert i tråd med habilitetsreglene?

Komiteen forutsetter at det om nødvendig gjøres avklaringer med tidligere statsminister Erna Solberg.

Komiteen ber om svar innen 3. oktober 2023.

Med vennlig hilsen
Kontroll- og konstitusjonskomiteen

Peter Frølich
komitéleder

Utenriksminister Anniken Huitfeldt
Utenriksdepartementet
Postboks 8114 Dep
0032 Oslo

Vår ref.:
2023/2815

Deres ref.:

Dato:
26.09.2023

Vedr. spørsmål om regjeringsapparatets håndtering av habilitetsregelverk mv.

Kontroll- og konstitusjonskomiteen viser til saken om regjeringsapparatets håndtering av habilitetsregelverk mv.

Finansforetak er etter hvitvaskingsloven pålagt å undersøke om deres kunde, personer som kan handle på vegne av kunden eller reell rettighetshaver er politisk eksponert person eller nært familiemedlem til en politisk eksponert person. Dette skal i så fall utløse forsterkede kundetiltak fra foretakets side. Ble Utenriksdepartementet noen gang kontaktet av noe finansforetak i forbindelse med investeringer gjort av utenriksministerens ektefelle, i lys av utenriksministerens status som en politisk eksponert person?

Komiteen ber om svar innen 3. oktober 2023.

Med vennlig hilsen
Kontroll- og konstitusjonskomiteen

Peter Frølich
komitéleder

Forsvarsminister Bjørn Arild Gram
Forsvarsdepartementet
Postboks 8126, Dep.
0032 Oslo

Vår ref.:
2023/2815

Deres ref.:

Dato:
26.09.2023

Vedr. spørsmål om regjeringsapparatets håndtering av habilitetsregelverk mv.

Komiteen viser til tidligere korrespondanse i saken, senest statsrådens brev til komiteen den 15. september 2023 der det fremkommer at deler av sakskomplekset knyttet til våpenproduksjon i Nammo sannsynligvis burde vært håndtert som innsideinformasjon.

1. Komiteen ber statsråden utdype hvilke deler av sakskomplekset som sannsynligvis burde vært håndtert som innsideinformasjon, herunder hvilke konkrete kontrakter og beslutninger dette gjelder.
2. Når ble departementet kjent med at deler av sakskomplekset burde vært håndtert som innsideinformasjon?

Det vises til statsrådens svar datert 31. august 2023 der det fremkommer at spørsmålet om insideregulverket kom til anvendelse beror på en konkret vurdering av hvorvidt ikke offentliggjorte opplysninger om de aktuelle anskaffelsene var egnet til å påvirke aksjekursen til Kongsberggruppen ASA.

3. Ble det foretatt en konkret vurdering i forkant av sakene knyttet til våpenproduksjon i Nammo?

Dersom det ble foretatt en vurdering i forkant av de nevnte sakene, ber komiteen om å få opplyst om når og hvordan denne vurderingen ble foretatt, samt en redegjørelse for hva som er begrunnelsen for at departementet i ettertid har endret vurdering og konkludert med at deler av sakskomplekset sannsynligvis burde vært håndtert som innsideinformasjon.

Komiteen ber om svar innen 3. oktober 2023.

Med vennlig hilsen

Kontroll- og konstitusjonskomiteen

Peter Frølich
komitéleder

Forsknings- og høyere
utdanningsminister Sandra Borch
Kunnskapsdepartementet
Postboks 8001 Dep
0030 Oslo

Vår ref.:
2023/2815

Deres ref.:

Dato:
26.09.2023

Vedr. spørsmål om regjeringsapparatets håndtering av habilitetsregelverk mv.

Kontroll- og konstitusjonskomiteen viser til saken om regjeringsapparatets håndtering av habilitetsregelverk mv.

Finansforetak er etter hvitvaskingsloven pålagt å undersøke om deres kunde, personer som kan handle på vegne av kunden eller reell rettighetshaver er politisk eksponert person eller nært familiemedlem til en politisk eksponert person. Dette skal i så fall utløse forsterkede kundetiltak fra foretakets side. Ble departementet noen gang kontaktet av noe finansforetak i forbindelse med investeringer gjort av tidligere statsråd Ola Borten Moes status som en politisk eksponert person?

Komiteen ber om svar innen 3. oktober 2023.

Med vennlig hilsen
Kontroll- og konstitusjonskomiteen

Peter Frølich
komitéleder

Erna Solberg

Her

Vår ref.:
2023/2815

Deres ref.:

Dato:
26.09.2023

Vedr. spørsmål om regjeringsapparatets håndtering av habilitetsregelverk mv.

Kontroll- og konstitusjonskomiteen viser til de opplysninger som er lagt fram i media om inhabilitet ved behandling av en eller flere saker i din tid som statsminister.

Komiteen ber på denne bakgrunn om all relevant informasjon i saken og en skriftlig redegjørelse til komiteen. Komiteen ber om at denne inkluderer betraktninger om omfanget av inhabilitet og hvilke råd du fikk knyttet til din ektemanns aksjeposisjoner og i hvilken grad disse ble videreformidlet.

Komiteen vil videre varsle at det kan bli aktuelt å også invitere deg til å svare på skriftlige spørsmål som komiteen måtte ha behov for å stille etter å ha mottatt en redegjørelse om saksforholdet.

Komiteen ber om svar innen 3. oktober 2023.

Med vennlig hilsen

Kontroll- og konstitusjonskomiteen

Peter Frølich
komitéleder

DET KONGELIGE
OLJE- OG ENERGIDEPARTEMENT

Statsråden

Kontroll- og konstitusjonskomiteen
Stortinget
0026 OSLO

Deres ref

Vår ref
23/1626-

Dato
27. september 2023

**Brev fra kontroll- og konstitusjonskomiteen - Spørsmål om regjeringens
håndtering av habilitetsregelverk mv**

Jeg viser til brev fra kontroll- og konstitusjonskomiteen 14. september i år. I brevet bes det om svar på følgende spørsmål:

- 1. Er en statsråd som eier aksjer i oljeselskap habil til å delta i en regjeringens behandling av utlysning og tildeling av lisenser på norsk sokkel, og andre beslutninger som kan påvirke verdien av disse aksjene?*
- 2. Har noen statsråd med aksjer i oljeselskap deltatt i behandling av slike saker i denne eller forrige regjering?*

Jeg er orientert om at likelydende spørsmål også er sendt statsministeren. Jeg viser på den bakgrunn til statsministerens svar i brev 25. september 2023.

Med hilsen

Terje Aasland

Kontroll- og konstitusjonskomiteen
Stortinget
Postboks 1700 Sentrum
0026 Oslo

Oslo, 02. oktober 2023

Kontroll- og konstitusjonskomiteens sak om habilitet

Jeg viser til Kontroll- og konstitusjonskomiteens brev 26. september 2023.

Spørsmål: *Finansforetak er etter hvitvaskingsloven pålagt å undersøke om deres kunde, personer som kan handle på vegne av kunden eller reell rettighetshaver er politisk eksponert person eller nært familiemedlem til en politisk eksponert person. Dette skal i så fall utløse forsterkede kundetiltak fra foretakets side. Ble Utenriksdepartementet noen gang kontaktet av noe finansforetak i forbindelse med investeringer gjort av utenriksministerens ektefelle, i lys av utenriksministerens status som politisk eksponert person?*

Vi har ikke funnet denne type henvendelser ved søk i våre arkiver.

Med vennlig hilsen

Anniken Huitfeldt

STATSMINISTEREN

Oslo, 3. oktober 2023

Kontroll- og konstitusjonskomiteen

Vedr. spørsmål om regjeringsapparatets håndtering av habilitetsregelverk mv.

Jeg viser til komiteens brev 26. september 2023. Samtlige spørsmål gjelder forhold knyttet til tidligere statsminister Erna Solberg. Det er en del av vår statsskikk at Stortingets kontroll med den utøvende makt også kan rette seg mot avgåtte regjeringsmedlemmer. Samtidig reiser det noen særskilte spørsmål om hvordan den sittende regjering og dens embetsverk skal forholde seg til slike kontrollundersøkelser.

I tråd med fast og langvarig praksis under skiftende regjeringer, har jeg ikke ved noen anledning bedt om eller ønsket tilgang til organinterne dokumenter ved Statsministerens kontor som gjelder tidligere statsminister og regjering. Dette dreier seg både om forholdet mellom sittende og avgått regjering, og forholdet mellom politisk ledelse og embetsverk. Det er nedfelt i retningslinjene «Om forholdet mellom politisk ledelse og embetsverk» s. 23 at *«Den til enhver tid sittende regjering må være trygg på at dialogen med embetsverket forblir mellom regjeringen og embetsverket.»*

Som statsminister er jeg ansvarlig for alt som skjer ved Statsministerens kontor, herunder håndtering av dokumenter, innsynskrav og henvendelser som gjelder tidligere statsminister. Samtidig er dette dokumenter og opplysninger som jeg selv prinsipielt sett ikke bør eller ønsker å behandle. Jeg har derfor overlatt all håndtering av spørsmål knyttet til tidligere statsminister Solbergs habilitet til mitt embetsverk. Noe annet ville utfordret embetsverkets lojalitet og den gjensidige tilliten mellom embetsverk og politikere som vårt styresett er avhengig av.

Jeg har stor forståelse for ønsket om åpenhet og at Kontroll- og konstitusjonskomiteen ønsker å få belyst saken på en best mulig måte. Samtidig må saken håndteres på en måte som er prinsipielt ryddig og som ikke bryter med vår langvarige praksis hva gjelder forholdet mellom sittende og avgått regjering.

På denne bakgrunn har jeg bedt embetsverket ved Statsministerens kontor om å utforme nedenstående svar.

1. SMK ble i 2013 gjort kjent med at statsministerens ektefelle eide aksjer. Ble det iverksatt tiltak for å sikre statsministerens habilitet i forbindelse med dette, og i så fall hvilke?

Det ble avholdt et møte mellom embetsverket på Statsministerens kontor og Sindre Finnes tidlig i oktober 2013 for blant annet å avklare forhold som kunne ha betydning for påtroppende statsministers habilitet. På bakgrunn av opplysninger i møtet, utarbeidet kontoret et notat til Finnes. Notatet ble oversendt til Finnes i e-post 11. oktober 2013 med kopi til Julie Margrethe Brodtkorb i Høyre.

I notatet ble Finnes opplyst om at hans handel med aksjer ville skape utfordringer for påtroppende statsminister. Det fremgikk at det ville oppstå vanskeligheter med å holde seg løpende orientert om bevegelsen i porteføljen, og at det ville være vanskelig å ha oversikt over porteføljens betydning for hennes habilitet i behandlingen av saker i regjeringen. Det ble uttrykt at hvis hans handel med aksjer fortsatte, ville det etter kontorets oppfatning være nødvendig at de rettslige problemstillingene dette medførte ble forelagt Finansdepartementet og eventuelt Lovavdelingen i Justis- og beredskapsdepartementet.

Deretter informerte påtroppende statsminister Solberg Statsministerens kontor om at Sindre Finnes var innforstått med at han ikke kunne fortsette med kortsiktig aksjehandel etter at hun tiltrådte som statsminister. Gitt denne opplysningen var det etter Statsministerens kontor sin vurdering ikke behov for veiledning fra Finansdepartementet eller Lovavdelingen knyttet til habilitetsutfordringer slik aksjehandel kunne gi.

Finnes hadde ingen plikt til å melde til Statsministerens kontor hvilke selskaper han eide aksjer i. På oppfordring fra påtroppende statsminister Solberg valgte han likevel å gi Statsministerens kontor en oversikt over sin aksjebeholdning. Basert på oversikten ble det gjort en administrativ vurdering av hvilke selskaper det var grunn til å være oppmerksom på når det gjaldt habiliteten til Solberg. Selskaper der Finnes hadde aksjeposter med samlet verdi under ca 23.000 kroner ble ikke satt på denne listen. Eierskap i utlandet ble heller ikke ført opp. Selskapene som ble ført opp var Q-Free, Kongsberg Automotive Holding, Marine Harvest, Wilh. Wilhelmsen ASA, TTS Group, Gjensidige forsikring ASA, Seadrill, Nordic Mining og Norsk Hydro.

Som nevnt ble det opplyst om at Finnes var innforstått med at han ikke kunne fortsette med kortsiktig aksjehandel uten at dette ville gi utfordringer for påtroppende statsminister. Med unntak av en opplysning om deltakelse i aksjeemisjon i firmaet Blueye Robotics AS, dreide senere korrespondanse med Finnes seg om at han solgte seg ned i aksjemarkedet:

- Den 29. oktober 2014 mottok Statsministerens kontor e-post fra Finnes om at han, for å redusere muligheten til politisk spill, hadde solgt alle sine aksjer i Nordic Mining, Kongsberg Automotive, Scania Industrier, Avocet mining, BIONOR, TTS Group og Photocure. Dette er også reflektert i en aksjeoppstilling fra Finnes av samme dato.

- I 2015 ble det nedtegnet at Finnes solgte alle sine aksjer i Seadrill ASA og Odfjell Drilling ASA.
- Den 8. september 2017 mottok Statsministerens kontor e-post fra Finnes der han opplyste at han forberedte overføring av mesteparten av aksjene til aksjefond.
- I 2019 ble det i forbindelse med en mediehenvendelse opplyst til daværende statssekretær Rune Alstadsæter at Finnes siden september 2017 ikke hadde eid aksjer i Q-free eller tilsvarende selskaper.

Ut over det over nevnte, ble det ikke iverksatt særskilte tiltak fra Statsministerens kontor knyttet til ivaretagelse av tidligere statsminister Ernas Solbergs habilitet som følge av Finnes' aksjer.

Vi viser for øvrig til omtalen av ektefellers handel med finansielle instrumenter i punkt 15.3.6 i daværende Håndbok for politisk ledelse:

Handel med finansielle instrumenter eller inngåelse av kundeforhold foretatt av medarbeidernes ektefelle/registrerte partner/samboer, vil etter forholdene kunne likestilles med disposisjoner foretatt av medarbeideren selv. Det vil være opp til den enkelte medarbeider om vedkommende vil gi melding som nevnt foran i slike tilfeller.

For fullstendighetens skyld nevnes at ivaretagelse av habilitet alltid er den enkeltes ansvar. Dette fremgår av forvaltningsloven, og har vært tydeliggjort i Håndbok for politisk ledelse og i samtaler mellom embetsverk og politisk ledelse. Politisk ledelse kan imidlertid alltid be embetsverket om bistand til å vurdere sin habilitet, om nødvendig fra Lovavdelingen i Justis- og beredskapsdepartementet.

2. I 2014 ble det kjent at daværende statsministers ektefelle var aktiv i aksjemarkedet. Førte dette til konkrete endringer i hvordan SMK fulgte opp dette forholdet, og i så fall hvilke?

Det vises til svar på spørsmål 1.

3. I en korrespondanse mellom daværende statsministers ektefelle og SMK i 2017, opplyste ektefellen om at han skulle selge aksjepostene sine, og sette pengene i fond. Hva foretok SMK seg for å påse at dette skjedde?

Statsministerens kontor har verken myndighet til eller ansvar for å påse eller kontrollere at statsministerens ektefelle selger aksjer. Videre vil det uansett være den enkelte politikers ansvar å ivareta egen habilitet.

4. I 2019 opplyser en statssekretær ved SMK at daværende statsministers ektefelle «ikke er pålagt å rapportere om kjøp og salg av aksjer til Statsministerens kontor.» Er dette en beskrivelse SMK vil si seg enig i?

Regjeringspolitikere hadde tidligere en plikt til å melde fra til eget departement om eget eierskap i aksjer mv. Frem til 2017 gjaldt dette aksjer med en verdi over 50.000 kroner i norske selskaper eller utenlandske selskaper med aktiviteter i Norge. I 2017 ble grensen for meldeplikt senket til 20.000 kroner. Ordningen ble avvirket i juni 2022, som følge av at det ble klart at en registreringsordning krever hjemmel i lov, se Prop. 224 L (2020-2021) side 6.

Det er korrekt at statsministerens ektefelle ikke var pålagt rapportering etter denne ordningen, men det fremgikk av daværende Håndbok for politisk ledelse pkt. 15.3.6 at

Handel med finansielle instrumenter eller inngåelse av kundeforhold foretatt av medarbeidernes ektefelle/registrerte partner/samboer, vil etter forholdene kunne likestilles med disposisjoner foretatt av medarbeideren selv. Det vil være opp til den enkelte medarbeider om vedkommende vil gi melding som nevnt foran i slike tilfeller.

Se for øvrig svar på spørsmål 6.

5. Gitt at SMK ved flere anledninger, over flere år, ble gjort kjent med at ektefellen til daværende statsminister eide, kjøpte og solgte aksjer, hvorfor økte ikke årvåkenheten rundt dette forholdet?

Statsministerens kontor har ikke myndighet til eller ansvar for å følge med på eller kartlegge aksjehandel hos regjeringspolitikeres nærstående.

Som redegjort for i spørsmål 1, ble det opplyst om at Finnes var innforstått med at han ikke kunne fortsette med kortsiktig aksjehandel uten at dette ville gi utfordringer for påtroppende statsminister. Med ett unntak dreide senere korrespondanse med Finnes seg om at han solgte seg ned i aksjemarkedet.

6. Ser SMK at noe kunne vært gjort annerledes for å sikre en bedre kontroll rundt forhold som kunne påvirke tidligere statsminister Erna Solbergs habilitet?

Verken opplæring, veiledning eller retningslinjer kan gi noen garanti mot feil og regelbrudd. I lys av sakene de siste månedene har det uansett vært naturlig for statsministeren og Statsministerens kontor å gjennomgå Håndbok for politisk ledelse og rutiner for opplæring av politisk ledelse, med sikte på å avdekke om det er behov for endringer.

Som en del av den vurderingen som så langt er gjort, ser Statsministerens kontor at ordninger som innebærer registrering av økonomiske eller andre forhold, kan ha en iboende risiko ved seg. Slik registrering kan skape falsk trygghet hos den som avgir opplysningene for at habiliteten blir ivarettatt av andre enn en selv. Dette kan igjen skape misforståelser om hvem som er ansvarlig for å følge opp at habiliteten vurderes i enkeltsaker. Som beskrevet i svar på spørsmål 4, hadde Håndbok for politisk ledelse tidligere en meldepliktordning til regjeringsspolitikerens eget departement for kjøp og salg av verdipapirer. Ordningen kan ha bidratt til den uklarhet som er nevnt over.

Det fremgikk videre av tidligere håndbok at retningslinjene for meldeplikt *«kunne være et nyttig hjelpemiddel for å vurdere spørsmål som måtte dukke opp knyttet til politiske medarbeideres habilitet.»* Meldeplikten og beløpsgrensene i den innebar imidlertid ikke at det gjaldt faste grenser for hvor stor en eierpost i et selskap måtte være for å ha betydning for habilitetsvurderingen, se svar på spørsmål 14. Meldeplikten kan ha bidratt til at disse spørsmålene ble forvekslet. Som beskrevet i spørsmål 4 ble meldeplikten avvirket i juni 2022, som følge av at det ble klart at en registreringsordning krever hjemmel i lov, se Prop. 224 L (2020-2021) side 6.

Statsråder har fortsatt plikt til å registrere sine verv og økonomiske interesser i henhold til den til enhver tid gjeldende registreringsordningen som gjelder for stortingsrepresentanter, jf. forskrift om registrering av regjeringsmedlemmers verv og økonomiske interesser § 1.

Statsministerens kontor kan ikke ha full oversikt over hvilke økonomiske og andre forhold som til enhver tid kan gjøre statsministeren eller andre regjeringsspolitikere inhabile i sakene de har til behandling, men kan gi politikerne opplæring og veiledning i forståelsen og praktiseringen av habilitetsreglene. Det er også årsaken til at forvaltningsloven legger opp til at det er den enkelte selv som må være oppmerksom på og vurdere egen habilitet.

7. Finansforetak er etter hvitvaskingsloven pålagt å undersøke om deres kunde, personer som kan handle på vegne av kunden eller reell rettighetshaver er politisk eksponert person eller nært familiemedlem til en politisk eksponert person. Dette skal i så fall utløse forsterkede kundetiltak fra foretakets side. Ble Statsministerens kontor noen gang kontaktet av noe finansforetak i forbindelse med investeringer gjort av statsministerens ektefelle, i lys av statsministerens status som en politisk eksponert person?

Vi har ikke funnet denne type henvendelser ved søk i Statsministerens kontors arkiver.

8. Komiteen ønsker oversendt alle vurderingene av habilitet som eventuelt er gjort i forbindelse med tidligere statsminister Erna Solbergs ektefelles aksjekjøp.

Statsministerens kontor oversendte 11. oktober 2013 et notat til Finnes om habilitetsproblemstillinger, se oversikt over dette under og øvrig korrespondanse i svar på spørsmål 9.

Basert på oversikten over Finnes' aksjer av 11. oktober 2013 ble det gjort en administrativ vurdering av hvilke selskaper det var grunn til å være oppmerksom på når det gjaldt habiliteten til Solberg. Selskaper der Finnes hadde aksjeposter med samlet verdi under ca. 23.000 kroner ble ikke satt på denne listen. Statsministerens kontor viser til utdrag av dokument om habilitet i Solberg-regjeringen datert henholdsvis 14. og 23. oktober 2013.

Ut over dette har Statsministerens kontor ikke funnet at det er gjort skriftlige vurderinger av habilitet for Solberg i forbindelse med Finnes' aksjekjøp. Forvaltningsloven krever ikke at habilitetsvurderinger skal være skriftlige eller at de skal registreres. Det kan derfor ikke utelukkes at Statsministerens kontor kan ha bistått daværende statsminister Solberg med muntlig rådgivning knyttet til Finnes' verdipapirer.

Statsministerens kontor har nedtegnet ulike relasjoner og saksforhold av betydning for potensielle habilitetsvurderinger i tilknytning til Finnes:

- Notat og e-post 11. oktober 2013 fra Statsministerens kontor til Sindre Finnes om habilitetsproblemstillinger.
- Utdrag av dokument om habilitet i Solberg-regjeringen datert 14. oktober 2013
- Utdrag av dokument om habilitet i Solberg-regjeringen datert 23. oktober 2013
- Opplysninger om Finnes' stilling i Norsk Industri.
- Opplysninger om aksjer Finnes eide før Solberg tiltrådte som statsminister som man skulle være oppmerksomme på. Gjelder selskapene Qfree, Kongsberg Automotive Holding, Marine Harvest, Wilh. Wilhelmsen ASA, TTS Group, Gjensidige forsikring ASA, Seadrill Nordic Mining og Norsk Hydro.
- Opplysninger om Finnes' salg av aksjer i 2014, jf. e-post fra Sindre Finnes til daværende ekspedisjonssjef Heidi Heggenes 29. oktober 2014. Gjelder alle aksjer i Nordic Mining, Kongsberg Automotive, Scana Industrier, Avocet Mining, BIONOR, TTS Group og Photocure.
- Opplysninger om at Finnes solgte alle sine aksjer i Seadrill ASA og Odfjell Drilling ASA i 2015.
- Opplysning om at Finnes deltok i aksjeemisjon i firmaet Blueye Robotics AS med en eierandel på ca. 0,06 prosent.
- Opplysninger om at Finnes forbereder en «... overføring av mesteparten av aksjene til aksjefond», jf. e-post fra Sindre Finnes til daværende ekspedisjonssjef Heidi Heggenes 8. september 2017.
- Opplysning om at Sindre Finnes solgte aksjene sine i Q-free i september 2017 og siden da ikke har eid aksjer i selskapet eller tilsvarende selskap, jf. e-post fra daværende statssekretær Rune Alstadsæter til faktisk.no 29. juli 2019.

- Opplysning om at Finnes i 2018 ble valgt som styremedlem i Forskerfabrikken Norge AS, jf. e-postkorrespondanse mellom Sindre Finnes og regjeringsråd Anne Nafstad Lyftingsmo 26. september 2018 og 14. november 2018.
- Opplysning om Finnes' bror, Jon Arne Finnes, og hans stilling og ansatteaksjer i Kværner Verdal AS, heleid datterselskap av Aker Kværner.
- Opplysning om at Bjørn Østbø, tidligere administrerende direktør i Silver, er Sindre Finnes' bestevenn.

9. Komiteen ber om å få oversendt all korrespondanse mellom Statsministerens kontor og tidligere statsminister Solbergs ektefelle som angår hans investeringer.

Vedlagt følger:

- Aksjeoppstilling 11. oktober 2013
- Notat og e-post 11. oktober 2013 fra Statsministerens kontor til Sindre Finnes med kopi til Julie Margrethe Brodtkorb om habilitetsproblemstillinger.
- E-post fra Sindre Finnes til daværende ekspedisjonssjef Heidi Heggnes 29. oktober 2014
- Aksjeoppstilling 29. oktober 2014
- E-post fra Sindre Finnes til daværende ekspedisjonssjef Heidi Heggnes 8. september 2017

10. Komiteen ber om å få oversendt all informasjon som SMK har registrert om de økonomiske interessene til tidligere statsminister Solbergs ektefelle.

Se svar på spørsmål 8 og 9. I tillegg til dokumentene omtalt i svar på spørsmål 9, vedlegges øvrige relevante dokumenter som er offentlige:

- Utdrag av dokument om habilitet i Solberg-regjeringen datert 14. oktober 2013
- Utdrag av dokument om habilitet i Solberg-regjeringen datert 23. oktober 2013
- E-poster 26. september 2018 og 14. november 2018 mellom Sindre Finnes og regjeringsråd Anne Nafstad Lyftingsmo om at Finnes ble valgt som styremedlem i Forskerfabrikken Norge AS
- E-post 29. juli 2019 fra daværende statssekretær Rune Alstadsæter til faktisk.no om Sindre Finnes' salg av aksjer i Q-free

11. Etter Statsministerens kontors vurdering, avhenger enten offentliggjøring eller oversending til komiteen av habilitetsdokumenter fra forrige regjering, av at daværende statsminister gir sitt samtykke?

Formelt avhenger ikke offentliggjøring eller oversending til komiteen av tidligere statsministers samtykke. Dette er interne dokumenter ved Statsministerens kontor, og det er derfor Statsministerens kontor som avgjør om det skal utvises merinnsyn.

Som det fremgår innledningsvis, har nåværende statsminister ikke ved noen anledning bedt om eller ønsket tilgang til organinterne dokumenter ved Statsministerens kontor som gjelder tidligere statsminister og regjering. Som statsminister er han ansvarlig for alt som skjer ved Statsministerens kontor, herunder håndtering av dokumenter, innsynskrav og henvendelser som gjelder tidligere statsminister. Samtidig er dette dokumenter og opplysninger som han prinsipielt sett ikke bør eller ønsker å behandle. På denne bakgrunn har han bedt embetsverket ta endelig stilling til innsynskrav og andre spørsmål på Statsministerens kontor som vedrører Solbergs regjering.

12. Er det saker der eventuell inhabilitet påvirker gyldigheten av beslutninger regjeringen har tatt, begrenset til de sakene der aksjeandelen er over en viss størrelse?

Statsministerens kontor har ikke gjort noen gjennomgang av saker der tidligere statsminister Solberg kan ha vært inhabil som følge av Finnes' aksjer.

Alle regjeringsnotater, dagsordener og protokoller for regjeringen Solberg avgis til Riksarkivet for oppbevaring, se retningslinjene Om r-konferanser punkt 9.2.1. Det følger av depoterklæringen datert 14. oktober 2021 at adgangen til å gjøre seg kjent med innholdet i sakene krever samtykke av Erna Solberg eller – når hun ikke kan avgjøre saken – av den til enhver tid fungerende leder for Høyre.

For øvrig viser Statsministerens kontor til utenriksministerens svar på spørsmål 2 til komiteen 25. september 2023. Også i Solbergs tilfelle, vil utarbeidelse av en oversikt over saker der hun kan ha vært inhabil fordre at noen gjennomgår en betydelig mengde avgjørelser. For hver sak må det gjøres en konkret vurdering av om saken er av en slik karakter at den innebar særlig fordel, tap eller ulempe for Solbergs ektemann gjennom hans eierskap i aksjer.

Det vises også til Lovavdelingens uttalelse 28. august 2023, der det ble uttalt at:

Dersom statsråden faktisk ikke var kjent med at ektemannen hadde eierinteresser i et bestemt selskap, vil inhabiliteten ikke kunne ha virket inn på vedtakets innhold. Avgjørelser hun har truffet i saken, eller vært med å tilrettelegge grunnlaget for, vil derfor være gyldige på tross av hennes inhabilitet.

Det samme vil gjøre seg gjeldende for gyldigheten av beslutninger tidligere statsminister Solberg var involvert i, om hun ikke var kjent med ektemannens eierinteresser.

13. Ble Statsministerens kontor involvert i å vurdere tidligere statsminister Solbergs habilitet i saker av betydning for Hydro, og påvirker statsministerens eventuelle inhabilitet gyldighet av regjeringens beslutninger av betydning for Hydro, eksempelvis tillatelser gitt i forbindelse med opprettelsen av Lyse Kraft DA?

Som det fremgår i svar på spørsmål 1, var Norsk Hydro ASA blant de selskapene som ble notert i oversikten over selskaper tidligere statsminister Solberg burde være spesielt oppmerksom på når det gjaldt habilitet.

Statsministerens kontor har ikke skriftlige nedtegnelser som viser at kontoret ble involvert i å vurdere Solbergs habilitet i konkrete saker av betydning for Norsk Hydro ASA.

Forvaltningsloven stiller ikke krav om at habilitetsvurderinger skal være skriftlige eller at de skal registreres. Det kan derfor ikke utelukkes at Statsministerens kontor kan ha bistått tidligere statsminister Solberg med en muntlig vurdering.

For øvrig vises det til svar på spørsmål 12.

14. Hvilken veiledning har SMK gitt når det gjelder hvor høy en aksjeandel må være for at det ikke skal ha betydning for habiliteten, hvem har satt denne grensen, og hvem sitt ansvar er det å påse at investeringer over grensen blir rapportert og håndtert i tråd med habilitetsreglene?

Det har aldri eksistert en fast grense for hvor stor en eierpost i et selskap skal være for å ha betydning for habilitetsvurderingen. Lovavdelingen har i flere uttalelser lagt til grunn at det må foretas en konkret vurdering der det blant annet legges vekt både på den absolutte verdien av aksjeposten og den prosentvise eierandelen i selskapet, hva slags avgjørelse det er aktuelt å treffe, hva slags og hvor sterk interesse det berørte selskapet har i saken og i forlengelsen av dette hvilken betydning avgjørelsen vil kunne ha for tjenestepersonen. Statsministerens kontor har gitt veiledning i tråd med dette.

Det fulgte av Håndbok for politisk ledelse fram til 2017 at det var en plikt for regjeringsspolitikere til å melde fra til eget departement om eierskap i aksjer mv. med en verdi over 50.000 kroner i norske selskaper eller utenlandske selskaper med aktiviteter i Norge. Det framgikk av håndboken at retningslinjene for meldeplikt kunne være et nyttig hjelpemiddel for å vurdere spørsmål som måtte dukke opp knyttet til politiske medarbeideres habilitet. Meldeplikten ble som omtalt avviklet i juni 2022, som følge av at det ble klart at en registreringsordning krever hjemmel i lov, se Prop. 224 L (2020-2021) side 6.

Som det fremgår i Statsministerens kontors svar på spørsmål 6, innebar ikke grensene for meldeplikt at det dermed gjaldt faste grenser for hvor stor en eierpost i et selskap måtte være for å ha betydning for habilitetsvurderingen. Meldeplikten kan ha bidratt til at disse spørsmålene ble forvekslet.

Med vennlig hilsen

A handwritten signature in blue ink, reading "Jonas Gahr Støre". The signature is fluid and cursive, with the first name "Jonas" and last name "Støre" clearly distinguishable.

Jonas Gahr Støre

Vedlegg

Kontroll- og konstitusjonskomiteen

Vår ref.:

Deres ref.:

Dato:
03.10.2023

Vedr. spørsmål om regjeringsapparatets håndtering av habilitetsregelverk mv.

Jeg viser til brev fra Kontroll- og konstitusjonskomiteen med forespørsel om å redegjøre for spørsmål om inhabilitet i en eller flere saker i min tid som statsminister. Komiteen ber om all relevant informasjon og en skriftlig redegjørelse. Særskilt bes det om betraktninger om omfanget av inhabilitet, hvilke råd jeg fikk knyttet til min ektemanns aksjeposisjoner og i hvilken grad disse ble videreformidlet.

Jeg har ikke lenger tilgang til bistand fra embetsverket, og må derfor basere meg på hva jeg husker fra tiltredelsen for ti år siden, supplert med de dokumenter som Statsministerens kontor (SMK) har gitt innsyn i og som er offentlig tilgjengelige. Jeg henviser til disse dokumentene og svaret på komiteens brev til Statsministerens kontor 26. september d.å., når det gjelder relevant informasjon som er skriftliggjort. Jeg kjenner ikke til at det finnes skriftlige vurderinger av min habilitet med utgangspunkt i aksjer min ektemann, Sindre Finnes, eide utover det som SMK har gitt innsyn i. En oversikt over hans aksjetransaksjoner ble gjort offentlig tilgjengelig 15. september d.å. med forbehold om at enkelte feil kan ha oppstått under sammenstillingen. Denne oversikten følger vedlagt. I ettertid er det konstatert at transaksjoner kan være dobbeltført, men omfanget er usikkert. Min ektemann har varslet at han, sammen med sin advokat, jobber med en korrigert oversikt med sikte på å gjøre også den offentlig tilgjengelig. Som jeg kommer tilbake til under, mener jeg at den tilgjengelige listen inneholder de opplysninger som er nødvendige for å vurdere min habilitet. Sindre Finnes står imidlertid helt fritt til å vurdere, sammen med sin advokat, om han ønsker å gjøre mer informasjon offentlig tilgjengelig.

Råd og formidlingen av disse

Sett bort fra helt ekstraordinære hendelser som pandemien, og sikkert også terrorangrepet 22. juli 2011, er ukene rundt regjeringsdannelsen den mest hektiske perioden for en regjering. På få uker skal det forhandles frem en politisk plattform. Statsråder, statssekretærer og politiske rådgivere skal utvelges og deres bakgrunn sjekkes. I tillegg skal budsjettet, som forrige regjering har brukt nesten ett år på, endres. Regjeringens interne rutiner og arbeidsformer skal etableres og arbeidet i departementene med å realisere den politiske plattformen startes opp. Samtidig gis det grundig opplæring i lover, regler og sedvane som har betydning for arbeidet i regjering. Også da min regjering tiltrådte, ble det satt av tid til opplæring hvor spørsmål om habilitet var ett av flere sentrale tema. I tillegg hadde jeg samtaler med embetsverket på SMK om eventuelle konkrete utfordringer for min habilitet, både før og etter tiltredelsen, og også senere i tilknytning konkrete saker.

En rekke mulige årsaker til inhabilitet ble drøftet i disse samtalene. På grunn av tiden jeg har fått til rådighet av komiteen, begrenser jeg denne redegjørelsen til spørsmål knyttet til aksjeeierskap. Det var kjent for meg da jeg skulle tiltre som statsminister at min ektemann handlet med aksjer. Ektefellers aksjer var et tema som kom opp både i samtalene med SMK og i opplæringen slik jeg husker det. Det var viktig for meg at disse spørsmålene ble grundig avklart slik at det ikke skulle være tvil rundt min habilitet. Jeg har i mange saker, både som statsminister og som tidligere kommunalminister, meldt meg inhabil når jeg har ment at det har vært riktig. Dette er en naturlig og selvfølgelig del av det å sitte i regjering.

Før jeg tiltrådte, ba jeg min ektemann ha et møte med embetsverket for å klargjøre hvordan blant annet hans aktivitet i finansmarkedene måtte håndteres. I et notat datert 11. oktober 2013 oppsummerer embetsverket, basert på informasjon gitt i dette møtet, at hans aktivitet kunne skape utfordringer for min habilitet. Det fremkommer ikke av notatet, men slik jeg husker det var det kjent for embetsverket at han drev med ulike typer kortsiktig handel. Med kortsiktig handel mener jeg handel med aksjer med en tidshorisont ned mot få dager samt tilsvarende handel med finansielle instrumenter som kan stige i verdi når den underliggende aksjen eller indeks stiger eller synker i verdi. Det fremkommer også av notatet at det ikke bør handles med aksjer før regjeringen har lagt frem sitt nye forslag til statsbudsjett.

Embetsverket anbefalte at dersom aktiviteten i finansmarkedene skulle opprettholdes, så burde Justis- og beredskapsdepartementets lovavdeling bes om en nærmere vurdering. Jeg ble imidlertid enig med min ektemann om at hans aktivitet i aksjemarkedet skulle begrenses. I samtaler oss imellom ble det avklart at den kortsiktige handelen skulle opphøre, han skulle selge seg ut av noen selskaper og orientere meg og embetsverket ved SMK om hvilke aksjer han valgte å beholde. Dette fulgte han opp ved at han senere solgte seg ned i en del aksjer og orienterte SMK om hvilke aksjer han valgte å beholde. Basert på møtet og dialogen han hadde med embetsverket, og mine samtaler med han, hadde jeg den klare oppfatning at han forstod at han ikke kunne handle slik han hadde gjort tidligere og hvorfor det måtte være slik. Basert på tilbakemeldingene fra han, som jeg formidlet til embetsverket på kontoret, så man ikke lenger noe behov for å be om en juridisk vurdering knyttet til kortsiktig handel. Jeg har imidlertid ikke oppfattet at var noen form for «forbud» eller forventning om at han aldri skulle kjøpe eller selge aksjer så lenge jeg var statsminister. Han var aldri pålagt å rapportere kjøp og salg til SMK. Han ga likevel informasjon til kontoret om sitt eierskap og enkelte senere endringer slik at man kunne være oppmerksom på de aktuelle selskapene som han hadde et langsiktig eierskap i. Jeg legger til grunn at han, basert på samtalene med meg og/eller embetsverket, hadde oppfattet at den informasjonen han ga var nyttig for SMK for at de skulle kunne bidra til å vurdere min habilitet

selv om ansvaret for vurderingen lå hos meg. Han informerte imidlertid verken SMK eller meg om den skjulte virksomheten som pågikk samtidig.

Gjennom de årene jeg var statsminister har hans aksjeposisjoner vært omtalt i pressen ved ulike anledninger. I ettertid er det lett å tenke at dette var anledninger til å avkreve mer informasjon fra han om hans aktivitet i finansmarkedene. Men slik det fremstod for meg da, bidro sakene snarere til å befestе troen på at han visste hva som var problematisk for meg og hvorfor.

I 2016 kontaktet han embetsverket på SMK for å høre om de så noen habilitetsproblemer for meg dersom han deltok i en aksjeemisjon i selskapet Blueye Robotics AS. Dette var et ikke børsnotert selskap startet av bekjente som han ønsket å bistå. Basert på tilbakemeldingene han fikk fra embetsverket, deltok han i emisjonen og eide disse aksjene resten av regjeringsperioden. Jeg var kjent med denne kontakten. Den underbygget min klare forståelse på denne tiden av at min ektemann var bevisst på problemstillingen og ikke handlet aksjer på en måte som var problematisk for min habilitet.

I 2017 ble det oppmerksomhet om hans aksjer i selskapet Q-Free. Det var oppmerksomhet både i redaksjonelle medier og påstander i sosiale medier om at han og jeg tjente penger på mest mulig bompenger på norske veier. Han solgte disse aksjene da han så hvilke utfordringer de skapte for mitt virke som statsminister. Jeg gjør oppmerksom på at formuleringene han benyttet i en e-post til embetsverket på SMK kan ha blitt forstått slik at han tok sikte på å selge alle sine aksjer, ikke bare aksjene i Q-Free. Min klare oppfatning på tidspunktet var at det kun var Q-Free-aksjene han tok sikte på å selge.

Da min søster ble valgt inn i styret i Nekar ASA, handlet han aksjer her ettersom jeg allerede ville være inhabil dersom det kom en sak til behandling med tilstrekkelig betydning for selskapet.

I løpet av de årene jeg satt i regjering snakket han også med meg om de aksjene det da var kjent for meg at han eide. Dette var muntlige samtaler langt tilbake i tid. Det er ikke mulig for meg i dag å redegjøre i detalj for hver og en av disse samtalene. Disse samtalene dreide seg blant annet om aksjeposisjoner som han solgte, om at han økte sine posisjoner noe i de selskapene jeg allerede var kjent med og om selskaper som ble fisjonert uten at det var noen handler fra hans side. Min opplevelse var at jeg hadde den oversikten jeg trengte for å kunne vurdere min habilitet, samt at han forstod hva han måtte orientere meg om og hvorfor. Han ga ved flere anledninger beskjed om endringer som kunne ha betydning for min habilitet og jeg fikk ikke avvikende opplysninger i de mediasakene der hans aksjer ble omtalt. Jeg kom aldri i tvil om de opplysninger han ga meg da jeg var statsminister, og vurderte derfor heller aldri å forlange dokumentasjon av min ektemann på at det han sa til meg var sant.

Jeg gikk forrige uke gjennom mine skattemeldinger på nytt for å se om det kan ha vært informasjon der som tilsa at jeg burde ha oppdaget noe. Frem til 2020 var det ingen endringer i min ektemanns formue som fremstod som unormal med tanke på det jeg da var kjent med av vår families økonomi og disponeringer mellom oss. I skattemeldingen for 2020, som jeg fikk våren 2021, var det imidlertid en økning i hans formue som kunne gitt grunnlag for spørsmål. Denne våren sjekket jeg imidlertid bare raskt at alle opplysninger som var relevante for mitt skatteoppgjør var meldt inn, før jeg godkjente skattemeldingen.

I ettertid har det som kjent vist seg at han, i tillegg til den aksjevirksomheten som han fortalte meg om, drev utstrakt handel med aksjer og finansielle instrumenter knyttet til en rekke norske

selskaper. Han tilpasset sine eierposisjoner mot slutten av hvert år til det han hadde vært åpen om, slik at aktiviteten kunne holdes skjult for meg og for offentlig tilgjengelige registre.

Konsekvenser for min habilitet

Konsekvensene den skjulte handelen i finansmarkedene har for min habilitet i tiden jeg var statsminister kan deles i to ulike problemstillinger.

Den første problemstillingen dreier seg om de mer langsiktige investeringene. Det vil si kjøp av aksjer som var eid gjennom uker og måneder, inntil de ble solgt mot slutten av året for ikke å synes i aksjonærregisteret. Eierskapet til disse aksjene var i flere tilfeller av en størrelse som innebærer at jeg har vært inhabil i saker som har hatt tilstrekkelig betydning for de ulike selskapene dette gjaldt. For å kunne fastslå inhabilitet i det enkelte tilfellet, må det like fullt gjøres en konkret vurdering. Her spiller, i tillegg til omfanget av eierskapet, både andel og verdi, beslutningens betydning for selskapet og eventuelle andre relevante forhold inn. Når verdien av eierskapet skal avgjøres, er det aksjenes verdi på tidspunktet saken skal behandles som er det riktige vurderingskriteriet.

For denne problemstillingen finnes det en del omtale i kommentarutgaver til forvaltningsloven og i tolkningsuttalelser fra Justis- og beredskapsdepartementets lovavdeling. Selv om denne omtalen er tilgjengelig, kan det være utfordrende at det ikke eksisterer noen konkret grense for når man blir inhabil. I Lovavdelingens uttalelse i forbindelse med Anniken Huitfeldts sak er det mer veiledning knyttet til den konkrete grensedragningen for inhabilitet som følge av aksjeeierskap og aksjehandel enn hva i hvert fall jeg har vært oppmerksom på tidligere. Jeg tenker da særlig på drøftelsen av beløp på side 11. I tillegg har jeg merket meg formuleringen på side 12 om at vurderingen i praksis kan falle noe ulikt ut for statsråder enn for andre tjenestemenn, som jeg leser slik at det for statsråder skal mindre til før en er inhabil.

Den andre problemstillingen dreier seg om de kortsiktige investeringene. Det vil si kjøp og salg av aksjer og finansielle instrumenter knyttet til aksjene med en tidshorisont på dager og timer. For disse tilfellene har det vært vanskelig å finne veiledning for habilitetsvurderingen i juridisk teori. I utgangspunktet kan det være nærliggende å bruke sammen tilnærming som for de langsiktige investeringene. I slike tilfeller er man habil før verdipapiret ble kjøpt, inhabil mens man eier det, og habil igjen når det er solgt. Anvendt på de kortsiktige investeringene kan det innebære at man vil veksle mellom å være habil og inhabil flere ganger i løpet av uken og i verste fall dagen. Det mener jeg er uholdbart og klart i strid med habilitetsreglenes formål om å ivareta tilliten til beslutningene som fattes. Jeg mener det vil være problematisk å hevde at man var habil da en beslutning ble tatt kl 12:00, men ikke kl 10:00 eller kl 15:00 samme dag. Jeg mener det derfor er riktig å tilnærme seg habilitetsvurderinger knyttet til de kortsiktige investeringene på en annen måte.

Det er to problemstillinger som må avklares: Hva skal til for at man er inhabil og på hvilket tidspunkt er man inhabil ved kortsiktige investeringer?

For å avgjøre hva som skal til for at man er inhabil, skal det «legges vekt på om avgjørelsen i saken kan innebære særlig fordel, tap eller ulempe for ham selv eller noen som han har nær personlig tilknytning til». En større eierpost vil følgelig innebære en større fordel og lettere inhabilitet alt annet likt, dersom en sak som er til behandling kan tenkes å påvirke et selskaps

verdi. Men mye av den kortsiktige handelen til min ektefelle skjedde i såkalte derivater. Disse har en innebygget «gearingfaktor» som gjør at utviklingen i verdipapirets kurs stiger eller faller i tråd med den underliggende aksjen multiplisert med gearingfaktoren. Dermed blir også den potensielle fordelene ved påvirkning av selskapets verdi mye større og det skal mye mindre til før inhabilitet inntreffer sammenlignet med vanlige aksjeinvesteringer. En rekke av handlene som ble foretatt i slike verdipapirer da jeg var statsminister, vil derfor trolig kunne føre til inhabilitet forutsatt at den aktuelle saken hadde tilstrekkelig betydning for selskapet.

Et gjenstående spørsmål er om noen av de kortsiktige investeringene var så små at jeg likevel kan ha vært habil. Kortsiktige investeringer, på tross av at de kan være basert på kunnskap, er risikopreget og vil bli oppfattet av mange som spekulative. Derivater og andre finansielle kontrakter kan virke fremmede og vanskelige å forstå for mange. Etter mitt syn vil det derfor, på tross av at beløpene kan være små, ikke være mulig å unngå at slik handel, på grunn av sin karakter, svekker tilliten til ens upartiskhet. Følgelig legger jeg til grunn at jeg ville vært inhabil uavhengig av størrelsen på de kortsiktige investeringene dersom jeg behandlet en konkret sak med tilstrekkelig betydning for det aktuelle selskapet.

Som jeg har vært inne på over, er det ikke holdbart å legge kjøps- og salgstidspunkt til grunn for vurderingen av hvilken tidsperiode man er inhabil ved kortsiktig aksjehandel. Selv om en ikke eier verdipapirer på tidspunktet en sak er til behandling, kan valg av både kjøps- og salgstidspunkt bidra til å svekke tilliten til ens upartiskhet. Det samme kan være tilfellet ved avvik fra et etablert handelsmønster. Det er vanskelig å vurdere hvor stor avstand det må være i tid mellom saksbehandlingen og handelsaktiviteten for å unngå at tilliten til den som skal forberede og treffe en beslutning blir svekket. Også her må det gjøres en konkret vurdering i den enkelte sak. Men jeg legger til grunn at det må være snakk om uker, som et minimum. Dersom det har foregått kortsiktig handel i samme selskap over lengre tid, eventuelt med pauser av varierende varighet, mener jeg at det trekker i retning av større avstand i tid.

Et tema i pressen har vært hvilke opplysninger som er aktuelle for vurderingen av min habilitet. Som en konsekvens av redegjørelsen over, blir nøyaktig klokkeslett for handlene så vel som anskaffelseskostnaden ikke avgjørende for min vurdering av min habilitet enten det er snakk om investeringer med normal tidshorisont eller kortsiktige investeringer.

Komiteen har bedt meg gjøre betraktninger rundt omfanget av min inhabilitet den tiden jeg var statsminister. Det er viktig å skille mellom mulig inhabilitet på grunn av forhold jeg ikke var kjent med, og mulig inhabilitet på grunn av forhold jeg var kjent med.

Jeg orienterte offentligheten den 15. september d.å. om at jeg har vært inhabil i saker behandlet da jeg var statsminister på grunn av min ektefelles aktivitet i finansmarkedene som jeg først da var blitt kjent med. Jeg trakk som et eksempel frem Norsk Hydro, både på grunn av omfanget av handelen knyttet til selskapet og fordi min regjering behandlet konkrete saker med stor betydning for selskapet. Særlig har jeg vist til lovendringen i 2016 (Prop. 96 L (2015–2016)). Av samme grunn var jeg også inhabil da regjeringen behandlet konsesjonssaken til Lyse Kraft DA i 2021.

Jeg har oppfattet det som viktig for komiteen å få flere eksempler på inhabilitet for å illustrere saken. En annen type saker enn de som angår et selskap direkte, som i tilfellet nevnt over, er generelle saker som kan få vesentlig betydning for enkeltelskaper. Et slikt eksempel kan være tiltakspakken for å opprettholde aktiviteten i olje- og gassnæringen og leverandørindustrien våren 2020. Jeg vil ikke utelukke at jeg var inhabil da jeg arbeidet med denne saken, gitt mitt

utgangspunkt om konsekvensene av kortsiktig handel for vurderingen av habilitet. Jeg har da lagt vekt på at tiltakspakken var viktig for selskapene og at det nært i tid fant sted kortsiktig handel knyttet til Equinor, som er den klart største aktøren på sokkelen, og knyttet til Aker BP, som hadde et særlig engasjement i saken. Et lignende eksempel kan være regjeringens arbeid med finansskatten i forslaget til statsbudsjett for 2018. Finansskatten kom til erstatning for merverdiavgift og medførte i dette tilfellet at finansnæringen ble unntatt fra den generelle reduksjonen i selskapsskatt som ble foreslått i budsjettet. Like før regjeringens behandling av disse spørsmålene, ble det foretatt kortsiktige handler i finansielle instrumenter knyttet til DnB.

Som statsminister kom jeg i befatning med en rekke ulike typer saker som kan tenkes å ha betydning for ulike selskaper. Eksempler på dette, utover konsesjoner, lovsaker og skattesaker nevnt over, kan være styreutnevnelser og andre eiersaker, bevilgninger til og utforming av støtteordninger, tildeling av tillatelser, utforming og tildeling av konsesjoner i andre næringer, utforming av auksjoner, tildeling av utvinningsrettigheter og behandling av klagesaker. Listen er ikke uttømmende.

Det er svært vanskelig å gjøre anslag på hvor mange saker jeg kan ha vært inhabil i. Den tidligere regjeringens dokumenter er ikke lenger enkelt tilgjengelig for meg og jeg har ikke lenger bistand fra embetsverket til å vurdere hver enkelt sak konkret slik forvaltningsloven krever. Men selv med slik bistand, og enkel tilgang til dokumentene, ville det vært en nesten uoverkommelig oppgave å vurdere hver enkelt beslutning med sikte på å avklare habiliteten. Det vil ikke være tilstrekkelig å vurdere saker hvor de mange selskapene har vært part. Inhabilitet kan også ha forekommet i saker hvor selskapene ikke er nevnt i saksdokumentene, men hvor det er grunn til å tro at de har sterke interesser av sakens utfall. Av samme grunn er det vanskelig å lage kvalifiserte anslag for omfanget. Jeg må derfor nøye meg med å si, i tråd med hva jeg har gitt uttrykk for tidligere, at det trolig er snakk om en rekke tilfeller. Etter mitt syn er saken uansett alvorlig, uavhengig av hvor mange tilfeller det er snakk om.

Lovavdelingen drøfter i sin uttalelse i saken til Anniken Huitfeldt spørsmålet om hvilken konsekvens inhabilitet har når den som har fattet en beslutning ikke har vært kjent med sin inhabilitet. I den forbindelse redegjør avdelingen for forvaltningsloven § 41 som regulerer når enkeltvedtak er gyldig på tross av at det er begått feil i saksbehandlingen: «Dersom statsråden faktisk ikke var kjent med at ektemannen hadde eierinteresser i et bestemt selskap, vil inhabiliteten ikke kunne ha virket inn på vedtakets innhold. Avgjørelser hun har truffet i saken, eller vært med å tilrettelegge grunnlaget for, vil derfor være gyldige på tross av hennes inhabilitet.» Jeg legger til grunn at det samme er tilfelle i min sak. I saker som har vært behandlet i Stortinget, som lovendringen i 2016, kommer i tillegg at saken ble endelig avgjort i Stortinget. Stortinget har som kjent ingen bestemmelser om habilitet i det hele tatt og vedtakene der er uansett gyldige.

Et annet spørsmål er om jeg kan ha vært inhabil i saker av årsaker som jeg var kjent med. Det har i pressen vært reist spørsmål om jeg, på bakgrunn av informasjonen jeg da hadde, burde meldt meg inhabil i konsesjonssaken til Lyse Kraft DA i 2021 der Norsk Hydro er part. Som nevnt over har det kommet veiledning fra Lovavdelingen i slike spørsmål den siste tiden som gjør det tydelig for meg nå i ettertid at jeg den gang burde ha innhentet råd om min habilitet i denne saken. Men jeg ser også at jeg, for å være på den sikre siden, burde ha bedt om et slikt råd i 2021 uansett ettersom jeg var kjent med at min ektemanns eierpost hadde økt på dette tidspunktet. Jeg kan med det jeg nå vet ikke fullstendig utelukke at rådet ville vært å avstå fra å delta i behandlingen av saken. Til spørsmålet om hvorfor jeg ikke ba om et råd, er det verdt å huske på at lovendringen i 2016, som åpnet for konsesjonen i 2021, ble enstemmig vedtatt i Stortinget. Det

var bred enighet om at lovforslaget min regjering fremmet var en god løsning for industriarbeidsplassene. Da konsesjonssaken kom til behandling i regjeringen i 2021, ble spørsmålet vilkårsrevisjon i forbindelse med konsesjonene reist i et representantforslag i Stortinget. Stortingets vedtak ble fulgt opp i konsesjonssaken, og det gjenstod dermed ikke vanskelige spørsmål i saken. Det prinsipielle var avklart i forbindelse med lovendringen i 2016 og lå dermed til grunn for behandlingen i 2021. Tvil om min habilitet i 2021, basert på den informasjon jeg da hadde, kan imidlertid reise spørsmål om vedtakets gyldighet. Selv om statsråder i egenskap av å være regjeringsmedlemmer på dette tidspunktet var unntatt forvaltningslovens bestemmelser (jf. forvaltningslovens tidligere § 10 annet punktum som nå er opphevet), la regjeringen til grunn for sin praksis at lovens bestemmelser skulle følges. Jf. forvaltningsloven § 41 er et vedtak likevel gyldig når det er grunn til å regne med at feilen ikke kan ha virket bestemmende på vedtakets innhold. I denne saken var det ingen uenighet i regjeringen og vedtaket ble fattet i tråd med tilrådingen fra olje- og energiministeren. Det er ingen grunn til å tro at vedtaket ville vært et annet dersom jeg hadde valgt å fratre. Den eventuelle feilen har dermed ikke virket bestemmende på vedtakets innhold og vedtaket vil derfor uansett fortsatt være gyldig.

Avslutning

Det er mitt ansvar å avklare min egen habilitet. Det inkluderer å ha kjennskap til forhold hos min ektemann som kan ha betydning for min habilitet. Da jeg tiltrådte sørget jeg for at han ble satt grundig inn i de utfordringer hans aktivitet kunne skape og vi hadde en enighet om hvordan han skulle opptre slik at det ville være mulig for meg å avklare min habilitet fortløpende. Frem til nylig så jeg ingen grunn til å mistro de opplysningene jeg fikk av min ektemann. Når det i ettertid viser seg at han likevel har drevet omfattende handel i det skjulte, er det klart for meg at jeg burde ha spurt og gravd mer om dette. Når jeg i ettertid har gått gjennom våre skattemeldinger, ser jeg at skattemeldingen for 2020, som jeg leverte våren 2021, kunne vært en slik anledning til å stille nærmere spørsmål. Det året sjekket jeg imidlertid bare raskt at de opplysningen som skulle være meldt inn for mitt eget skatteoppgjør var meldt inn, før jeg leverte skattemeldingen.

Jeg er svært lei meg for at jeg har behandlet saker som statsminister hvor jeg har vært inhabil. Habilitetsreglene er viktige både for å sikre at de riktige beslutningene blir fattet, men også for at det skal være mulig å ha tillit til at beslutningene blir fattet på riktig grunnlag. Denne saken bidrar til å svekke denne tilliten. Det er derfor alvorlig at jeg, selv om jeg på tidspunktet ikke var klar over dette, har deltatt i behandlingen av saker mens jeg har vært inhabil.

Med vennlig hilsen

Erna Solberg

Stortinget
Karl Johansgate 22
0026 OSLO

Deres ref
2023/2815

Vår ref
23/4552-

Dato
3. oktober 2023

Svar på spørsmål om henvendelser fra finansforetak

Jeg viser til kontroll- og konstitusjonskomiteens brev 26. september 2023 til forsknings- og høyere utdanningsminister Sandra Borch. I egenskap av at kunnskapsministeren er Kunnskapsdepartementets øverste leder, er det jeg som kunnskapsminister som er avsender av dette svarbrevet.

Når det gjelder spørsmål om Kunnskapsdepartementet har mottatt henvendelser fra finansforetak i forbindelse med investeringer gjort av tidligere statsråd Ole Borten Moe, har vi ikke funnet denne type henvendelser ved søk i våre arkiver.

Med hilsen

Tonje Brenna

Dokumentet er godkjent elektronisk og påført statsrådens signatur

DET KONGELIGE
FORSVARSDEPARTEMENT

Statsråden

Kontroll- og konstitusjonskomiteen

Postboks 1700 Sentrum
0026 OSLO

Deres ref

Vår ref

Dato

23/00296-2

04.10.2023

Svar på spørsmål

Jeg viser til brev fra Kontroll- og konstitusjonskomiteen av 26. september 2023.

Svar på komiteens spørsmål:

- 1. Komiteen ber statsråden utdype hvilke deler av sakskomplekset som sannsynligvis burde vært håndtert som innsideinformasjon, herunder hvilke konkrete kontrakter og beslutninger dette gjelder.*

Forsvarsdepartementet sin interne gjennomgang har hatt et bredere nedslagsfelt enn sakene knyttet til våpenproduksjon i Nammo. Gjennomgangen omfatter anskaffelser av ammunisjon fra Nammo AS og Kongsberg Gruppen ASA i tidsrommet juli 2021 til juli 2023.

For ett av disse investeringsprosjektene har vurderingen vært at denne sannsynligvis burde vært håndtert som innsideinformasjon. Dette gjelder anskaffelsen av Joint Strike Missile (JSM) i regi av kampflyprogrammet hvor det etter en lengre prosess ble skrevet kontrakt i oktober 2021. For andre prosjekter har vurderingen vært at det sannsynligvis ikke var innsideinformasjon i de aktuelle sakene. Dette gjelder et prosjekt om videreutvikling av APEX kanonammunisjon der FMA inngikk kontrakt med Nammo høsten 2021, anskaffelse av AMRAAM luftvernmissiler i november 2022 der Nammo er underleverandør til det amerikanske selskapet Raytheon og anskaffelse av torpedoer til P8 fra amerikanske myndigheter. For enkelte prosjekter har vurderingen vært at det er usikkert om sakene burde vært håndtert som innsideinformasjon. Anskaffelsen av Naval Strike Missile (NSM) til Storbritannia sommeren 2023, faller inn i denne kategorien. Det er også gjort vurderinger knyttet til pågående prosjekter, som ennå ikke er offentliggjort, og som jeg derfor ikke kan redegjøre nærmere for overfor komiteen.

Av hensyn til den pågående etterforskningen hos Økokrim, ber jeg om komiteens forståelse for at det ikke er naturlig å kommentere disse sakene nærmere. Jeg vil selvfølgelig bidra til at Økokrim får all informasjon de trenger.

2. Når ble departementet kjent med at deler av sakskomplekset burde vært håndtert som innsideinformasjon?

Den interne gjennomgangen ble ferdigstilt 4. september 2023.

3. Ble det foretatt en konkret vurdering i forkant av sakene knyttet til våpenproduksjon i Nammo?

Investeringsprosjektet som ledet frem til anskaffelsene av ammunisjon fra Nammo, ble igangsatt i mars 2021 gjennom et oppdrag til Forsvaret, med støtte fra Forsvarsmateriell, Forsvarsbygg og Forsvarets forskningsinstitutt, om å utarbeide en konseptvalgutredning for anskaffelse av 155 mm artilleriammunisjon.

Anskaffelsene ble gjort fra et ikke-børsnotert selskap, og spørsmålet om innsideregulverket kom til anvendelse vil bero på en konkret vurdering av hvorvidt ikke-offentliggjorte opplysninger om de aktuelle anskaffelsene var egnet til å påvirke aksjekursen til Kongsberg Gruppen ASA via deres indirekte eierskap til Nammo. En slik konkret vurdering ble ikke foretatt i forkant av sakene.

Departementet tar lærdom av måten disse sakene er håndtert på og har endret praktisering av regelverket for håndtering av innsideinformasjon. Ny rutine ble innført fra 25. september i år. Formålet med rutinen er å sikre lovlig og forsvarlig behandling av innsideinformasjon i departementet. Rutinen redegjør for regelverket og legger til rette for standardisert føring av innsidelister og standardisert kommunikasjon til de som er ført på innsidelister.

Anskaffelser i forsvarssektoren involverer som regel flere etater. Jeg har derfor bedt Forsvaret, Forsvarsmateriell, Forsvarsbygg og FFI om å beskrive sin praksis for håndtering av innsideinformasjon. Departementet vil på bakgrunn av besvarelsen vurdere behov for oppfølging i den ordinære etatsstyringen, og eventuelt behov for oppdrag med konkrete føringer for etablering av slike retningslinjer og interne rutiner.

Med hilsen

Bjørn Arild Gram

Dokumentet er elektronisk signert

Oversikt over Sindre Finnes' aksje- og
derivathandel til Stortinget
v/ Kontroll- og konstitusjonskomiteen

Utarbeidet av
advokat Thomas Skjelbred
i Elden Advokatfirma AS

www.elden.no / post@elden.no

Om oversikten

- Kontroll- og konstitusjonskomiteen ba i brev av 26. september d.å. Erna Solberg om «all relevant informasjon i saken». Da vesentlige deler av den relevante informasjonen tilhører hennes ektemann, Sindre Finnes, er denne oversikten utarbeidet av Elden Advokatfirma på oppdrag fra Sindre Finnes. Vi forstår begrepet «saken» til å omfatte Sindre Finnes' aksje- og derivathandel i perioden 1. oktober 2013 til 14. oktober 2021.
- Oversikten inneholde kjente aksje- og derivathandler utført av Sindre Finnes i perioden 1. oktober 2013 til 14. oktober 2021, samt hans beholdning ved årsslutt (for 2021 ved Regjeringens fratrede). Det er i denne perioden gjort handler i 154 ulike verdipapirer.
- Handlene er utført gjennom Sbanken (nå DnB) og Nordnet.
- Oversikten er utarbeidet på grunnlag av data innhentet fra Sbanken, Nordnet og Euronext (VPS) og Sindre Finnes personlig. Dette har vært et omfattende arbeid, og et stort datamateriale å bearbeide, både for finansinstitusjonene, Sindre Finnes og Elden Advokatfirma. Sist mottatte informasjon kom i dag, 6. oktober.
- Grunnet de spørsmål som er stilt ved oversiktene tilgjengeliggjort av Høyre har det vært et behov for en ekstern gjennomgang basert på eksterne data
- Handelsoversikten viser følgende datapunkter: 1) Handelsdato 2) ISIN 3) Verdipapirnavn 4) Antall 5) Kurs 6) Handelsbeløp (eksl. kurtasje) 7) Kilde for opplysningene
- Handelsoversikten er delt opp pr verdipapir (unikt ISIN nummer) og viser kronologisk de handler som er utført.
- Nødvendig data for å beregne aksjebeholdningen på enhver dato inngår i oversikten.
- Beholdningsoversikten viser følgende datapunkter: 1) Verdipapirnavn 2) Beholdningsdato 3) ISIN nummer 4) Verdipapirtype 5) Antall 6) Kursdato 7) Kurs 8) Omkostninger 9) Markedsverdi
- Skulle Stortingets Kontroll- og konstitusjonskomite finne at det er behov for ytterligere skriftlig informasjon er Sindre Finnes forberedt på å bidra med det så langt han rår over etterspurt informasjon.

- Oversikten tar utgangspunkt i den beholdningen av verdipapirer Sindre Finnes hadde 30.09.13.
- Oversikten over aksje- og derivathandler hensyntar ikke selskapshendelser. Dette gjør at det ut fra oversikten kan fremstå som Finnes har kjøpt eller solgt flere aksjer enn han har, eksempelvis som følge av en aksjesplitt/-spleis, konkurs, fusjon e.l.. samt at sum av gevinst/tap ikke nødvendig gir et riktig økonomisk bilde
 - Unntak er for MOWI hvor beholdningen er justert ned med 14085 aksjer som følge av en selskapshendelse 20. januar 2014 (Note 13 i Marine Harvests årsrapport for 2014)
 - To eksempler på selskapshendelser som ikke fremgår av handelsoversikten er innløsning av tegningsretter:
 - 17.04.2019: 1865 aksjer i NEL til kurs 5,45
 - 18.05.2021: 20 000 aksjer i ABL til kurs 6,10
- Det har ikke vært mulig å få utlevert informasjon om handelstidspunkter (klokkeslett) fra finansinstitusjonene for alle handlende.
- Oversiktene er utarbeidet basert på det datamaterialet Elden Advokatfirma har mottatt fra finansinstitusjonene og Sindre Finnes. Feil og unøyaktigheter kan likevel forekomme.

Statsminister Jonas Gahr Støre
Statsministerens kontor
Postboks 8001 Dep
0030 Oslo

Vår ref.:
2023/2815

Deres ref.:

Dato:
10.10.2023

Vedr. spørsmål om regjeringsapparatets håndtering av habilitetsregelverk mv.

Kontroll- og konstitusjonskomiteen viser til saken om regjeringsapparatets håndtering av habilitetsregelverk mv. Komiteen viser videre til svaret fra statsminister Jonas Gahr Støre av 3. oktober 2023 og det vedlagte utdraget fra dokument om habilitet i Solberg-regjeringen datert 23. oktober 2013. I det interne dokumentet står overskriften "Saksområder vi er oppmerksomme på ...", før det senere listes opp ni selskaper med påskriften «Forholdsvis små eierandeler. Sjekk hvis konkrete saker».

1. Hva var formålet med utarbeidelsen av dette dokumentet og hvem var dokumentet skrevet for?
2. Hvem siktes det til med "vi" i overskriften?
3. Hvem var adressaten for oppfordringen "Sjekk hvis konkrete saker"?

I notat sendt til Sindre Finnes med kopi til Julie Brodtkorp i Høyre den 11. oktober 2013, fremgår følgende: «Dersom det er ønskelig å fortsette med en slik handel er det etter vår oppfatning nødvendig at de rettslige problemstillingene dette medfører forelegges Finansdepartementet og eventuelt også Justis- og beredskapsdepartementets lovavdeling. En uttalelse fra Lovavdelingen vil være offentlig.»

Videre fremgår det av statsministerens brev av 3. oktober 2023 til komiteen: «I notatet ble Finnes opplyst om at hans handel med aksjer ville skape utfordringer for påtroppende statsminister. Det fremgikk at det ville oppstå vanskeligheter med å holde seg løpende orientert om bevegelsen i porteføljen, og at det ville være vanskelig å ha oversikt over porteføljens betydning for hennes habilitet i behandlingen av saker i regjeringen. Det ble uttrykt at hvis hans handel med aksjer fortsatte, ville det etter kontorets oppfatning være nødvendig at de rettslige problemstillingene dette medførte ble forelagt Finansdepartementet og eventuelt Lovavdelingen i Justis- og beredskapsdepartementet.

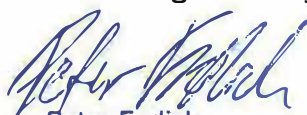
Deretter informerte påtroppende statsminister Solberg Statsministerens kontor om at Sindre Finnes var innforstått med at han ikke kunne fortsette med kortsiktig aksjehandel etter at hun

tiltrådte som statsminister. Gitt denne opplysningen var det etter Statsministerens kontor sin vurdering ikke behov for veiledning fra Finansdepartementet eller Lovavdelingen knyttet til habilitetsutfordringer slik aksjehandel kunne gi.»

4. Komiteen ønsker svar på om SMKs uttalelse kun henviste til den kortsiktige handelen som Solberg i sitt brev opplyser at hun i samtaler med sin ektemann avtalte at skulle opphøre, eller om SMK med denne uttalelsen henviste både til langsiktig og kortsiktig handel innenlands og til aksjer registret i andre land og utenlandsk valuta, som også var kjent på det tidspunktet?

Komiteen ber om svar innen 17. oktober 2023.

Med vennlig hilsen
Kontroll- og konstitusjonskomiteen

Peter Frølich
komitéleder

Utenriksminister Anniken Huitfeldt
Utenriksdepartementet
Postboks 8114 Dep
0032 Oslo

Vår ref.:
2023/2815

Deres ref.:

Dato:
10.10.2023

Vedr. spørsmål om regjeringsapparatets håndtering av habilitetsregelverk mv.

Kontroll- og konstitusjonskomiteen viser til saken om regjeringsapparatets håndtering av habilitetsregelverk mv. og utenriksministerens brev av 25. september 2023 med svar på komiteens spørsmål. Komiteen ønsker å stille utenriksministeren ytterligere oppfølgingsspørsmål:

1. Komiteen viser til svar på spørsmål 2, hvor utenriksministeren skriver: «Det vil være en nærmest umulig oppgave å identifisere alle relevante beslutninger og deres eventuelle koblinger til min manns enkelttransaksjoner i aksjer».

Komiteen har forståelse for dette, men viser til tidligere statsminister Solberg sitt svar til komiteen, der hun viste til flere eksempler. Komiteen vil i den forbindelse understreke at den ikke ber om en uttømmende liste, men en vurdering fra utenriksministeren om omfanget av antatte habilitetsbrudd. Komiteen ber derfor om at utenriksministeren foretar en slik vurdering og oversender den til Stortinget. Komiteen ønsker også at utenriksministeren oversender komiteen eksempler på habilitetsbrudd.

2. Komiteen ber om en nærmere utdypning av hvordan og i hvilken grad embetsverket har fulgt opp og vært involvert i vurderingen og oppfølgingen av utenriksministerens habilitet.

Komiteen viser til følgende omtale av utenriksministerens kjennskap til sin ektefelles aksjeaktivitet i utenriksministerens svarbrev til komiteen:

«Jeg var den gangen klar over at min mann hadde plassert noe av overskuddet fra it-konsulentselskapet han drev sammen med en venn i et holdingselskap han eide (Flemo AS) med pensjonssparing som formål. Jeg var videre kjent med at dette selskapet i hovedsak hadde plasseringer i aksjefond, men også noen enkeltaksjer i norske selskaper. Jeg var ikke kjent med hvilke selskaper dette gjaldt, og heller ikke hvor store verdier dette omfattet, ut over at dette knyttet seg til plassering av overskudd fra min manns it-konsulentselskap.

På bakgrunn av orienteringen jeg fikk hos SMK ved tiltredelsen, viste jeg min mann utdrag fra Håndbok for politisk ledelse og ba ham være forsiktig og utvise særlig aktsomhet ved kjøp og salg av aksjer for å unngå mistanke om innsidehandel knyttet til saker departementene kan ha til behandling. Jeg fortalte også at reglene for inhabilitet både var knyttet til saker i regjeringen og at det lett kunne oppstå inhabilitet knyttet til enkeltsaker jeg hadde ansvar for i eget departement. Som eksempel på saker i eget departement nevnte jeg våpenaksjer og at dette var noe han måtte unngå, fordi UD har ansvar for eksportkontroll. I tillegg sa jeg til ham at han måtte melde fra til meg dersom han handlet aksjer i betydelig grad».

På bakgrunn av denne omtalen ønsker komiteen svar på følgende spørsmål:

3. Var utenriksministerens avtale med sin ektemann at han ikke skulle kjøpe aksjer i nye selskaper uten å orientere utenriksministeren, og skulle han på noe tidspunkt orientere embetsverket om dette?
4. Hvordan sikret utenriksministeren seg mot at ektemannen ikke handlet aksjer i betydelig grad?
5. Var det utenriksministerens ektemann sitt ansvar å vurdere om de aksjene han kjøpte innenfor dette begrensede handlingsrommet var utfordrende for utenriksministerens habilitet eller ikke?
6. Siden familieøkonomi er relevant for vurdering av egen habilitet, burde ikke utenriksministeren ha avtalt at hun skulle ha informasjon om alle endringer i porteføljen og hvilke aksjer han hadde da hun tiltrådte? Hvorfor ba hun ikke om dette?

Komiteen ber om svar innen 17. oktober 2023.

Med vennlig hilsen

Kontroll- og konstitusjonskomiteen

Peter Frølich
komitéleder

Erna Solberg

Her

Vår ref.:
2023/2815

Deres ref.:

Dato:
10.10.2023

Vedr. spørsmål om regjeringsapparatets håndtering av habilitetsregelverk mv.

Kontroll- og konstitusjonskomiteen viser til saken om regjeringsapparatets håndtering av habilitetsregelverk mv., Erna Solbergs brev til komiteen av 3. oktober med svar på komiteens spørsmål, samt statsministerens brev til komiteen av 3. oktober med svar på komiteens spørsmål inkludert tilhørende vedlegg. Komiteen har følgende nye spørsmål til Erna Solberg:

1. I notatet oversendt fra SMK til Sindre Finnes 11. oktober 2013 ble det opplyst om at Finnes sine handler med aksjer ville skape utfordringer for påtroppende statsminister. Det står videre at "Det vil herunder oppstå vanskeligheter med å holde seg løpende orientert om bevegelsen i porteføljen, og det vil da være vanskelig å ha oversikt over porteføljens betydning for hennes habilitet i behandlingen av saker i regjeringen". Er den tidligere statsministeren av den oppfatning at det bare var den kortsiktige handelen det her ble siktet til?
2. I det interne dokumentet «Utdrag fra dokument om habilitet i Solberg-regjeringen» datert 23. oktober 2013 vedlagt statsministerens brev til komiteen 3. oktober, fremkommer det ni selskaper SMK skulle være oppmerksomme på, med påskriften «Forholdsvis små eierandeler. Sjekk hvis konkrete saker». Var dette et dokument som den tidligere statsministeren fikk tilsendt og i hvilken grad var hun selv bevisst på utfordringene tilknyttet sin ektefelles eierskap i selskapene på listen?
3. I sitt brev til komiteen videreformidler statsministeren følgende fra SMK: «Meldeplikten og beløpsgrensene i den innebar imidlertid ikke at det gjaldt faste grenser for hvor stor en eierpost i et selskap måtte være for å ha betydning for habilitetsvurderingen». Slutter tidligere statsminister Solberg seg til SMKs forståelse om beløpsgrenser?
4. Under pandemien kjøpte Sindre Finnes en rekke ganger finansielle produkter som innebar at han satset på børsnedgang. For eksempel satset han i september 2020 på kursfall i dagene før regjeringen gjennomførte nye korona-innstramninger. Kan den tidligere statsministeren ha vært inhabil ved noen av vedtakene om stenging og åpning av samfunnet under pandemien?

5. I både tidligere statsminister Solberg og statsminister Støres respektive svar til komiteen av 3. oktober 2023, adresseres embetsverkets involvering, veiledning og avklaring vedr. oppfølgingen av habilitet. Komiteen ber om en nærmere utdypning av hvordan og i hvilken grad embetsverket fulgte opp og var involvert i vurderingen og oppfølgingen av den tidligere statsministerens habilitet. Komiteen ber om eksempler på embetsverkets involvering. Eksempelene bør inkludere embetsverkets involvering i vurderinger av den tidligere statsministerens habilitet knyttet til saker som angikk Norsk Hydro og Marine Harvest.

I brevet til komiteen skriver den tidligere statsministeren at hun ble enig med Finnes om at aksjehandelen skulle begrenses. Hun skriver videre at det ble avklart at den kortsiktige handelen skulle opphøre, han solgte noen selskaper og orienterte den tidligere statsministeren og SMK om hvilke han valgte å beholde. Komiteen har følgende oppfølgingsspørsmål om dette:

6. Var tidligere statsminister Solbergs avtale med Finnes at han ikke skulle kjøpe aksjer i nye selskaper uten å orientere den tidligere statsministeren, og skulle han på noe tidspunkt orientere embetsverket om dette?
7. Hvordan sikret den tidligere statsministeren seg at Finnes ikke økte sine posisjoner i de selskaper hun allerede var orientert om, slik at det kunne utfordre hennes habilitet?
8. Var det Finnes sitt ansvar å vurdere om de aksjene han kjøpte innenfor dette begrensede handlingsrommet var utfordrende for den tidligere statsministerens habilitet eller ikke?
9. Siden familieøkonomi er relevant for vurdering av egen habilitet, burde ikke den tidligere statsministeren ha avtalt at hun skulle ha informasjon om alle endringer i porteføljen? Hvorfor ba hun ikke om dette?

I notat fra Statsministerens kontor sendt til Sindre Finnes med kopi til Julie Brodtkorp i Høyre den 11.oktober 2013, fremgår følgende: «Dersom det er ønskelig å fortsette med en slik handel er det etter vår oppfatning nødvendig at de rettslige vurderingene dette medfører forelegges Finansdepartementet og eventuelt også Justis- og beredskapsdepartementets lovavdeling. En uttalelse fra Lovavdelingen vil være offentlig.»

Videre står det om samme vurdering i statsministerens brev til komiteen 3. oktober 2023: «I notatet ble Finnes opplyst om at hans handel med aksjer ville skape utfordringer for påtroppende statsminister. Det fremgikk at det ville oppstå vanskeligheter med å holde seg løpende orientert om bevegelsen i porteføljen, og at det ville være vanskelig å ha oversikt over porteføljens betydning for hennes habilitet i behandlingen av saker i regjeringen. Det ble uttrykt at hvis hans handel med aksjer fortsatte, ville det etter kontorets oppfatning være nødvendig at de rettslige problemstillingene dette medførte ble forelagt Finansdepartementet og eventuelt Lovavdelingen i Justis- og beredskapsdepartementet.

Deretter informerte påtroppende statsminister Solberg Statsministerens kontor om at Sindre Finnes var innforstått med at han ikke kunne fortsette med kortsiktig aksjehandel etter at hun tiltrådte som statsminister. Gitt denne opplysningen var det etter Statsministerens kontor sin vurdering ikke behov for veiledning fra Finansdepartementet eller Lovavdelingen knyttet til habilitetsutfordringer slik aksjehandel kunne gi.»

10. Hvorfor valgte tidligere statsminister Solberg å følge opp påpekningen fra SMK i notatet den 11. oktober 2013 gjennom en samtale med ektemannen, framfor en foreleggelse for Justis- og beredskapsdepartementets lovavdeling?

11. Hvorfor understreket tidligere statsminister Solberg i sitt brev til komiteen av 3. oktober 2023: «Jeg har imidlertid ikke oppfattet at det var noen form for «forbud» eller forventning om at han aldri skulle kjøpe eller selge aksjer så lenge jeg var statsminister» gitt at daværende Håndbok for politisk ledelse punkt 15.3.6 omtalte ektefellers handel med finansielle instrumenter slik: «Handel med finansielle instrumenter eller inngåelse av kundeforhold foretatt av medarbeidernes ektefelle/registrerte partner/samboer, vil etter forholdene kunne likestilles med disposisjoner foretatt av medarbeideren selv.»?
12. I brevet til komiteen ble Norsk Hydro trukket frem som en aksjepost tidligere statsminister Solberg var klar over at Finnes hadde, og hvor hun burde meldt seg inhabil eller fått sin habilitet vurdert. Kan tidligere statsminister gi en tilsvarende vurdering av de andre selskapene hun var kjent med at Finnes eide aksjer i? Er det noen av de andre selskapene hun var kjent med hvor hun burde ha meldt deg inhabil?

Komiteen viser til at tidligere statsminister Solberg i sitt brev til komiteen den 3. oktober 2023 uttaler følgende om inhabilitet i forbindelse med konsesjonssaken til Lyse Kraft DA i 2021, der Norsk Hydro er part: «Det prinsipielle var avklart i forbindelse med lovendringen i 2016 og lå derfor til grunn for behandlingen i 2021.»

Komiteen har følgende spørsmål til lovendringen i 2016 som ble fremlagt av regjeringen Solberg den 15. april 2016 i Prop. 96 L (2015–2016) og vedtatt i Stortinget den 07.06.2016 i tråd med Innst. 332 L (2015-2016) fra energi- og miljøkomiteen:

I Prop. 96 L (2015–2016) viser departementet til høringsuttalelsen fra Landssamanslutninga av Vasskraftkommunar:

«LVK har vist til at høringsforslaget på flere punkter synes å bryte med departementets uttalelser i Ot.prp. nr. 61 (2007–2008) og stiller spørsmål ved om forslaget er EØS-robust og konsistent med konsolideringsmodellen. Praksis før innføringen av konsolideringsmodellen i 2008 var at private aktører kunne erverve inntil 1/3 av eierandelen og stemmene i offentlig eide ansvarlige kraftselskaper, uten at selskapets status som offentlig ble endret. Det ansvarlige selskapets konsesjon kunne dermed, etter datidens regler, videreføres uten vilkår om tidsbegrensning og hjemfall. I proposisjonen ga departementet uttrykk for at det i utgangspunktet ikke ville være mulig å ha reelt offentlig eierskap i selskaper som reguleres av selskapsloven.

Departementet foreslår at den offentlige eiermajoritetens rådighet over det ansvarlige selskapet og fallrettighetene må sikres tilsvarende som i et aksjeselskap gjennom flertallskrav, selskapsorganer, bestemmelser om endringer av selskapsavtalen og øvrige forhold. Etter departementets vurdering vil dette innebære reguleringer som fraviker selskapslovens deklarasjonspunkt på sentrale punkter, og som sikrer reell majoritetsstyring og eierkontroll. På denne bakgrunn mener departementet at avgrensningen med hensyn til selskapsform som ble lagt til grunn som et utgangspunkt i 2008 ikke lenger må fastholdes ettersom hensynet til reelt offentlig eierskap fortsatt sikres fullt ut.»

I sin høringsuttalelse av 9. februar 2016 uttaler Landssamanslutninga av Vasskraftkommunar følgende:

«Som nevnt over er det etter LVKs syn en svakhet ved lovforslaget at hvilke avvik som vil bli akseptert, først blir klarlagt gjennom enkeltvedtak fra Departementet. Når det reelle innholdet av lovendringen først kommer til syne gjennom forvaltningspraksis, blir det vanskelig å forutse hvilke selskapsavtaler i ANS/DA som vil bli akseptert av departementet. Det vil kunne gjøre dagens konsolideringsmodell mindre «helhetlig og konsistent».

I Prop. 96 L (2015–2016) gjengis høringsuttalelser fra Justis- og beredskapsdepartementet som mener at lovens ordlyd bør klargjøre hvilke vilkår et selskap må oppfylle for å få konsesjon og fra Hordaland fylkeskommune som viser til at det sentrale spørsmålet som krever avklaring er hvordan et selskap kan organiseres gjennom utformingen av selskapsavtalen, for at de offentlige majoritetseierne skal kunne ha kontroll og utøve reelt offentlig eierskap.

Departementet uttaler følgende om dette i proposisjonen:

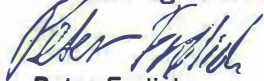
«Departementet mener at det ikke er hensiktsmessig å fastsette detaljerte krav i lov, forskrift eller standardavtaler som foreslått av Justis- og beredskapsdepartementet, LVK og Hordaland fylkeskommune. Departementet mener det er behov for å gjøre en helhetsvurdering av selskapsreguleringen, herunder selskapsavtalen, i det enkelte tilfellet ved konsesjonsbehandling. I tråd med innspillene fra Energi Norge og NHO anser departementet at det på sikt kan være hensiktsmessig å utvikle mer standardiserte selskapsavtaler. Departementet har også merket seg synspunktene fra Hydro og Energi Norge om utformingen av selskapsavtalene og behovet for minoritetsvern, samt reparasjonsmekanismer. Departementet tar ikke stilling til den konkrete utformingen av selskapsavtaler nå.»

13. Hvordan vektet regjeringen Solberg hensynene fremmet i høringen av Landssammenslutninga av Vasskraftkommunar opp mot hensyn fremmet av Hydro før endelig utforming av lovforslaget i Prop. 96 L (2015-2016)?
14. Hvordan har regjeringen Solberg vektlagt synspunktene fra Hydro og Energi Norge om utformingen av selskapsavtalene og behovet for minoritetsvern, samt reparasjonsmekanismer, i utforming av forvaltningspraksis ved tildeling av konsesjoner generelt og konsesjonssaken i Lyse DA i 2021 spesielt i etterkant av lovendringen i 2016?
15. Hva er tidligere statsminister Solbergs grunnlag for å hevde at det prinsipielle var avklart i forbindelse med lovendringen i 2016 og derfor lå til grunn for behandlingen i 2021? Komiteen viser til at departementet ved lovendringen i 2016 la til grunn at vilkårene et selskap må oppfylle for å få konsesjon skulle avgjøres i det enkelte tilfellet ved konsesjonsbehandling.

Komiteen ber om svar innen 17. oktober 2023.

Med vennlig hilsen

Kontroll- og konstitusjonskomiteen

Peter Frølich
komitéleder

Anette Trettebergstuen

Her

Vår ref.:
2023/2815

Deres ref.:

Dato:
10.10.2023

Vedr. spørsmål om regjeringsapparatets håndtering av habilitetsregelverk mv.

Kontroll- og konstitusjonskomiteen viser til de opplysninger som er lagt fram i media om inhabilitet ved behandling av en eller flere saker i din tid som kultur- og likestillingsminister.

Komiteen ber på denne bakgrunn om all relevant informasjon i saken og en skriftlig redegjørelse til komiteen. Komiteen vil videre varsle at det kan bli aktuelt å også invitere deg til å svare på skriftlige spørsmål som komiteen måtte ha behov for å stille etter å ha mottatt en redegjørelse om saksforholdet.

Komiteen ber om svar innen 17. oktober 2023.

Med vennlig hilsen

Kontroll- og konstitusjonskomiteen

Peter Frølich
komitéleder

Ola Borten Moe

Her

Vår ref.:
2023/2815

Deres ref.:

Dato:
10.10.2023

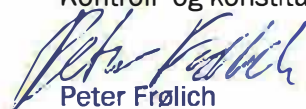
Vedr. spørsmål om regjeringsapparatets håndtering av habilitetsregelverk mv.

Kontroll- og konstitusjonskomiteen viser til de opplysninger som er lagt fram i media om inhabilitet ved behandling av en eller flere saker i din tid som forsknings- og høyere utdanningsminister.

Komiteen ber på denne bakgrunn om all relevant informasjon i saken og en skriftlig redegjørelse til komiteen. Komiteen vil videre varsle at det kan bli aktuelt å også invitere deg til å svare på skriftlige spørsmål som komiteen måtte ha behov for å stille etter å ha mottatt en redegjørelse om saksforholdet.

Komiteen ber om svar innen 17. oktober 2023.

Med vennlig hilsen
Kontroll- og konstitusjonskomiteen

Peter Frølich
komitéleder

STATSMINISTEREN

Oslo, 16. oktober 2023

Stortingets kontroll- og konstitusjonskomité
Stortinget
0026 Oslo

Vedrørende spørsmål om regjeringsapparatets håndtering av habilitetsregelverk mv.

Jeg viser til komiteens brev 10. oktober 2023. Jeg viser også til mitt svar til komiteen 3. oktober 2023, der jeg redegjør for hvorfor jeg har overlatt all håndtering av spørsmål knyttet til tidligere statsminister Solbergs habilitet til mitt embetsverk. Også nedenstående svar er utformet av embetsverket ved Statsministerens kontor.

1. Hva var formålet med utarbeidelsen av dette dokumentet og hvem var dokumentet skrevet for.

Det aktuelle dokumentet ble utarbeidet av embetsverket ved Statsministerens kontor, og ble oppdatert ved flere anledninger i perioden 2013-2021. Oversikten var ment som et hjelpedokument for embetsverket. Formålet var å holde en viss oversikt over identifiserte og mulige habilitetsutfordringer vedrørende statsminister Solberg og andre medlemmer av regjeringen, og å sette embetsverket best mulig i stand til å bistå politisk ledelse med å ivareta sin habilitet. Nedtegnelsene ble ikke forelagt tidligere statsminister Solberg.

Selv om nedtegnelsene hadde til formål å sette embetsverket i stand til å bistå politisk ledelse med å ivareta sin habilitet, hadde de begrenset verdi. De var verken fullstendige eller ga et tilstrekkelig grunnlag for å vurdere mulige habilitetsutfordringer i enkeltsaker på Statsministerens kontor, i regjeringskonferanser eller i Kongen i statsråd. Videre vil det alltid være den enkelte politikers ansvar å ivareta egen habilitet, herunder å gjøre embetsverket oppmerksom på eventuelle habilitetsutfordringer.

2. Hvem siktes det til med «vi» i overskriften?

Som nevnt under spørsmål 1 var dokumentet et hjelpedokument for embetsverket. Det siktes derfor til embetsverket med «vi» i overskriften.

3. Hvem var adressaten for oppfordringen «Sjekk hvis konkrete saker»?

Som nevnt under spørsmål 1 var dokumentet et hjelpedokument for embetsverket.

4. Komiteen ønsker svar på om SMKs uttalelse kun henviste til den kortsiktige handelen som Solberg i sitt brev opplyser at hun i samtaler med sin ektemann avtalte at skulle opphøre, eller om SMK med denne uttalelsen henviste både til langsiktig og kortsiktig handel innenlands og til aksjer registrert i andre land og utenlandsk valuta, som også var kjent på dette tidspunktet.

Svaret må leses med det forbehold at det har gått 10 år siden notatet ble skrevet.

I det aktuelle notatet er Sindre Finnes' aksjehandel beskrevet slik i første kulepunkt under overskriften «Aksjer»:

«SF har opplyst at han handler aksjer en til to ganger i måneden, og at det inkluderer kortsiktige investeringer. Videre har han aksjer registrert i andre land og utenlandsk valuta, som delvis håndteres av en forvalter i Sveits.»

Det antas at man med uttrykket «slik handel» i tredje kulepunkt sikter til den handelen som er beskrevet i første kulepunkt første setning. Det skulle mer til for at utenlandske aksjer og valuta ville påvirke statsminister Solbergs habilitet. Slikt eierskap medførte derfor ikke de samme utfordringene som aksjehandel innenlands.

Med vennlig hilsen

Jonas Gahr Støre

Kontroll- og konstitusjonskomiteen

Vår ref.:

Deres ref.:

Dato:
17.10.2023

Vedr. spørsmål om regjeringsapparatets håndtering av habilitet mv.

Jeg viser til brev fra komiteen datert 10. oktober d.å. Under følger svar på komiteens spørsmål.

1. I notatet oversendt fra SMK til Sindre Finnes 11. oktober 2013 ble det opplyst om at Finnes sine handler med aksjer ville skape utfordringer for påtroppende statsminister. Det står videre at "Det vil herunder oppstå vanskeligheter med å holde seg løpende orientert om bevegelsen i porteføljen, og det vil da være vanskelig å ha oversikt over porteføljens betydning for hennes habilitet i behandlingen av saker i regjeringen". Er den tidligere statsministeren av den oppfatning at det bare var den kortsiktige handelen det her ble siktet til?

Min oppfatning var og er at avsnittet først og fremst sikter til den kortsiktige handelen. Det var godt kjent at ektefelles aksjer kunne utløse inhabilitet og en langsiktig portefølje med få endringer er det enklere å ha oversikt over. Jeg har forstått avsnittet i lys av det påfølgende avsnittet som drøfter behovet for rettslige avklaringer på grunn av «slik handel». Det skulle ikke være behov for rettslige avklaringer knyttet til vanlig langsiktig aksjeeierskap ettersom det allerede fantes både omtale i juridiske kommentarutgaver og flere tolkningsuttalelser knyttet til dette. Det er også slik jeg forstår svaret fra embetsverket ved Statsministerens kontor, ved statsminister Støres svar til komiteen av 3. oktober 2023 og svaret på spørsmål 1 i avsnitt to og tre.

2. I det interne dokumentet «Utdrag fra dokument om habilitet i Solberg-regjeringen» datert 23. oktober 2013 vedlagt statsministerens brev til komiteen 3. oktober, fremkommer det ni selskaper SMK skulle være oppmerksomme på, med påskriften «Forholdsvis små eierandeler. Sjekk hvis konkrete saker». Var dette et dokument som den tidligere statsministeren fikk tilsendt og i

hvilken grad var hun selv bevisst på utfordringene tilknyttet sin ektefelles eierskap i selskapene på listen?

Jeg må på dette spørsmålet ta forbehold siden det har gått ti år siden dokumentet ble utarbeidet. Jeg var kjent med at embetsverket var i kontakt med min ektemann og at de hadde mottatt en oversikt over hans aksjer. Men så langt jeg husker, har jeg ikke blitt forelagt dokumentet det vises til. Imidlertid var jeg selv oppmerksom på at jeg måtte vurdere min habilitet knyttet til de aktuelle selskapene dersom det kom konkrete saker til behandling. Jeg viser her til min redegjørelse til komiteen 3. oktober 2023 når det gjelder opplæring etter regjeringens tiltredelse og den informasjon jeg mottok fra min ektemann.

3. I sitt brev til komiteen videreformidler statsministeren følgende fra SMK: «Meldeplikten og beløpsgrensene i den innebar imidlertid ikke at det gjaldt faste grenser for hvor stor en eierpost i et selskap måtte være for å ha betydning for habilitetsvurderingen». Slutter tidligere statsminister Solberg seg til SMKs forståelse om beløpsgrenser?

Ja. Jeg har hele tiden vært av den oppfatning at det ikke gjelder noen slik fast grense, men at dette må vurderes konkret fra sak til sak. Jeg har også gitt uttrykk for det en rekke ganger. Jeg var likevel av den oppfatning at aksjepostens absolutte verdi var av betydning for habilitetsvurderingen. Jeg viser i den anledning også til det som statsministeren videreformidlet fra embetsverket ved Statsministerens kontor til komiteen 3. oktober d.å. som svar på spørsmål 14 siste avsnitt:

«Det fulgte av Håndbok for politisk ledelse fram til 2017 at det var en plikt for regjeringsspolitikere til å melde fra til eget departement om eierskap i aksjer mv. med en verdi over 50. 000 kroner i norske selskaper eller utenlandske selskaper med aktiviteter i Norge. Det framgikk av håndboken at retningslinjene for meldeplikt kunne være et nyttig hjelpemiddel for å vurdere spørsmål som måtte dukke opp knyttet til politiske medarbeideres habilitet. (...)»

4. Under pandemien kjøpte Sindre Finnes en rekke ganger finansielle produkter som innebar at han satset på børsnedgang. For eksempel satset han i september 2020 på kursfall i dagene før regjeringen gjennomførte nye korona-innstramninger. Kan den tidligere statsministeren ha vært inhabil ved noen av vedtakene om stenging og åpning av samfunnet under pandemien?

Under pandemien fattet regjeringen en rekke vedtak om endringer i tiltaksnivå for å beskytte samfunnet mot konsekvensene av koronaviruset. Vedtakene det vises til var basert på klare medisinsk-faglige begrunnelser i tråd med smittevernlovens bestemmelser. Vedtakene fikk store konsekvenser, herunder økonomiske, for mange mennesker. Noen tjenesteytende næringer fikk vanskeligere kår når tiltakene var strenge, men deler av varehandelen opplevde også økt omsetning. Mange tilpasset sine posisjoner i finansmarkedene i tråd med egne forventninger til den økonomiske utviklingen. Jeg gjør for ordens skyld også oppmerksom på at mange av de store selskapene på Oslo Børs er vel så eksponert for den globale økonomiske utviklingen som for den norske.

I motsetning til beslutninger med direkte konsekvens enkelt-selskaper og hvor det var foretatt investeringer knyttet direkte til disse selskapene, var beslutningene under pandemien på et overordnet nivå og eierposisjonene mer generelle. Til sammenligning er man ikke inhabil ved behandling av nivået på inntektsskatten, selv om både en selv og ektefellen betaler inntektsskatt. En gårdbruker anses i utgangspunktet heller ikke inhabil ved behandling av jordbruksoppgjøret, på tross av at det kan innebære betydelige økonomiske overføringer til egen

eller nærstående's gård. Etter det jeg har forstått fordi slike beslutninger anses å være overordnede, av generell karakter og angå mange. Jeg kan derfor ikke se at jeg har vært inhabil da beslutningene om tiltaksnivå under pandemien ble fattet.

5. I både tidligere statsminister Solberg og statsminister Støres respektive svar til komiteen av 3. oktober 2023, adresseres embetsverkets involvering, veiledning og avklaring vedr. oppfølgingen av habilitet. Komiteen ber om en nærmere utdypning av hvordan og i hvilken grad embetsverket fulgte opp og var involvert i vurderingen og oppfølgingen av den tidligere statsministerens habilitet. Komiteen ber om eksempler på embetsverkets involvering. Eksempelene bør inkludere embetsverkets involvering i vurderinger av den tidligere statsministerens habilitet knyttet til saker som angikk Norsk Hydro og Marine Harvest.

Som komiteen nå er godt kjent med, innhentet embetsverket en rekke opplysninger da jeg tiltrådte for å bistå med å vurdere min habilitet. Det resulterte blant annet i at jeg meldte meg inhabil i en rekke saker knyttet til Marine Harvest. I de tilfellene gjorde embetsverket en vurdering av om den konkrete saken var en generell, overordnet sak som jeg kunne behandle, eller om det var en sak som berørte Marine Harvest på en slik måte at jeg måtte avstå fra å delta i behandlingen.

Embetsverkets involvering mer generelt kunne eksempelvis bestå i at de gjorde en vurdering av min habilitet knyttet til en kommende sak. Jeg ble så oppsøkt på mitt kontor og fikk beskjed om at en sak til en regjeringskonferanse ikke ville bli lagt inn i min saksmappe fordi jeg var inhabil. Det kunne også skje at jeg ble orientert om at det kom saker i statsråd hvor jeg ville være inhabil eller nær grensen, og hvor jeg derfor ikke var til stede. Jeg kan ikke huske noen tilfeller hvor embetsverket konkret advarte, tok ut saker av min saksmappe eller at jeg unnlot å delta i statsråd på grunn av deres betydning for Norsk Hydro. Jeg kan heller ikke huske at dette skjedde på grunn av sakers betydning for andre selskaper som det var kjent og opplyst at min ektefelle hadde eierinteresser i.

I andre tilfeller kunne jeg selv reise spørsmål om jeg ville være inhabil. Etter det jeg kan huske var det først og fremst på grunn av personer i min vennekrets eller familie. I slike tilfeller ble spørsmålet som regel avklart etter en kort diskusjon med embetsverket. Jeg har i slike tilfeller aldri vært uenig i embetsverkets anbefalinger. Når det kom saker knyttet til de personene, kunne embetsverket, dersom de fanget det opp, ta de aktuelle sakene ut av saksmappen eller gi meg beskjed om at jeg ikke kunne delta i et statsråd, jf. beskrivelsen over. Ellers ville jeg selv melde fra når jeg oppdaget navnene i sakspapirene.

Retningslinjene tilsier at Justis- og beredskapsdepartementets lovavdeling skal forespørres når det foreligger tvil. Embetsverket på SMK har lang erfaring og god kompetanse i spørsmål knyttet til habilitet, og trolig mindre behov for å forelegge spørsmål for lovavdelingen enn departementene. I min tid som statsminister ble for eksempel en sak om inhabilitet ved behandling av saker med betydning for flyselskapet SAS forelagt lovavdelingen.

Selv om embetsverket bistår med vurderinger, følger opp og holder et øye med saker som kommer til behandling, understreker jeg, slik jeg også gjorde i min redegjørelse til komiteen, at det er mitt ansvar å passe på at jeg er habil til å behandle de sakene som kommer til behandling.

6. Var tidligere statsminister Solbergs avtale med Finnes at han ikke skulle kjøpe aksjer i nye selskaper uten å orientere den tidligere statsministeren, og skulle han på noe tidspunkt orientere embetsverket om dette?

Jeg avtalte muntlig med min ektemann at han skulle begrense sin aktivitet i finansmarkedene betydelig slik at aktiviteten ikke ville skape problemer for min habilitet eller mitt virke som statsminister. Bakgrunnen for avtalen var tilbakemeldingen fra SMK om at det var behov for å stoppe kortsiktig handel eller å forelegge de rettslige problemstillingene for Finansdepartementet eller lovavdelingen. Den muntlige avtalen innebar at kortsiktig handel skulle opphøre og at han skulle orientere meg om større endringer. Det siste inkluderte både økninger i eksisterende portefølje og eventuelle nye selskaper slik at jeg hadde et grunnlag for å vurdere min habilitet. Jeg viser til min redegjørelse til komiteen for beskrivelse av den konkrete dialogen som fant sted mellom oss. Som det også fremkommer der, hadde min ektemann ingen plikt til å orientere embetsverket om kjøp og salg av aksjer. Han gjorde som kjent likevel det ved flere anledninger og ved ett tilfelle innhentet han også embetsverkets vurdering av om et aksjekjøp kunne skape habilitetsutfordringer for meg.

7. Hvordan sikret den tidligere statsministeren seg at Finnes ikke økte sine posisjoner i de selskaper hun allerede var orientert om, slik at det kunne utfordre hennes habilitet?

Jeg til svar på spørsmål 6.

8. Var det Finnes sitt ansvar å vurdere om de aksjene han kjøpte innenfor dette begrensede handlingsrommet var utfordrende for den tidligere statsministerens habilitet eller ikke?

Nei, vår avtale var at han skulle informere meg slik at jeg kunne gjøre slike vurderinger. Slik jeg opplevde det da, fulgte han opp den avtalen.

9. Siden familieøkonomi er relevant for vurdering av egen habilitet, burde ikke den tidligere statsministeren ha avtalt at hun skulle ha informasjon om alle endringer i porteføljen? Hvorfor ba hun ikke om dette?

Jeg mente at jeg hadde tilstrekkelig med informasjon til å kunne innhente ytterligere opplysninger dersom det kom en konkret sak med tilstrekkelig betydning for noen av de aktuelle selskapene. Som kjent opererte min ektemann med to porteføljer. En som han holdt skjult for meg og som han solgte seg ut av ved årsslutt for å unngå at den kom til syne i offentlige registre. Handler i denne porteføljen har medført at jeg har vært inhabil da jeg var statsminister. Den andre porteføljen er den han orienterte meg om. Jeg er ikke kjent med at jeg har vært inhabil fordi jeg ikke har hatt tilstrekkelig kunnskap om denne porteføljen. Jeg viser imidlertid her til min redegjørelse om saken knyttet til Lyse Kraft DA i 2021 hvor jeg i ettertid bl.a. i lys av tolkningsuttalelsen fra lovavdelingen fra august 2023 har kommet til at jeg burde ha bedt om råd for å vurdere min habilitet.

10. Hvorfor valgte tidligere statsminister Solberg å følge opp påpekningen fra SMK i notatet den 11. oktober 2013 gjennom en samtale med ektemannen, framfor en foreleggelse for Justis- og beredskapsdepartementets lovavdeling?

I samråd med min ektemann anså jeg det som mest hensiktsmessig at den kortsiktige handelen opphørte fremfor å utforske et uklart juridisk handlingsrom. Slik jeg forsto anbefalingen fra embetsverket var det ikke nødvendig å innhente veiledning fra Finansdepartementet eller lovavdelingen dersom min ektemann stoppet med kortsiktig aksjehandel.

11. Hvorfor understreket tidligere statsminister Solberg i sitt brev til komiteen av 3. oktober 2023: «Jeg har imidlertid ikke oppfattet at det var noen form for «forbud» eller forventning om at han

aldri skulle kjøpe eller selge aksjer så lenge jeg var statsminister» gitt at daværende Håndbok for politisk ledelse punkt 15.3.6 omtalte ektefellers handel med finansielle instrumenter slik: «Handel med finansielle instrumenter eller inngåelse av kundeforhold foretatt av medarbeidernes ektefelle/registrerte partner/samboer, vil etter forholdene kunne likestilles med disposisjoner foretatt av medarbeideren selv.»?

I mitt brev til komiteen av 3. oktober d.å. forsøkte jeg, på komiteens oppfordring, å gi en redegjørelse saken hvor de mest relevante forholdene kom frem. Jeg skrev at jeg aldri har oppfattet at det har vært noe «forbud» eller forventning om at min ektefelle aldri skulle kjøpe eller selge aksjer så lenge jeg var statsminister. Jeg tok det med fordi det var relevante opplysninger, men det var ikke noe jeg «understreket». Jeg kan ikke se at sitatet fra håndboken endrer på dette. Hele avsnittet, som det i spørsmålet er gjengitt deler av, lyder slik: «Handel med finansielle instrumenter eller inngåelse av kundeforhold foretatt av medarbeidernes ektefelle/registrerte partner /samboer, vil etter forholdene kunne likestilles med disposisjoner foretatt av medarbeideren selv. Det vil være opp til den enkelte medarbeider om vedkommende vil gi melding som nevnt foran i slike tilfeller.» I den anledning nevner jeg at den daværende håndboken ikke inneholdt noe forbud for verken statsråder selv eller deres ektefeller mot å handle aksjer. Det er en del av konteksten for svaret jeg ga i redegjørelsen 3. oktober d.å, og derfor jeg blant annet skrev at det ikke var noe forbud.

12. I brevet til komiteen ble Norsk Hydro trukket frem som en aksjepost tidligere statsminister Solberg var klar over at Finnes hadde, og hvor hun burde meldt seg inhabil eller fått sin habilitet vurdert. Kan tidligere statsminister gi en tilsvarende vurdering av de andre selskapene hun var kjent med at Finnes eide aksjer i? Er det noen av de andre selskapene hun var kjent med hvor hun burde ha meldt deg inhabil?

Regjeringen behandlet et svært stort antall saker de årene jeg var statsminister og jeg har ikke enkel tilgang til alle dokumentene og alle saker som ble behandlet. Det er derfor ikke mulig å gå gjennom alle sakene på nytt. Men ut fra det jeg kjenner til i dag, er det ikke flere saker hvor jeg har konkludert med at jeg burde ha bedt om råd for å vurdere min habilitet på bakgrunn av den kunnskapen jeg da hadde om min ektemanns aksjeeierskap.

13. Hvordan vektet regjeringen Solberg hensynene fremmet i høringen av Landssammenslutninga av Vasskraftkommunar opp mot hensyn fremmet av Hydro før endelig utforming av lovforslaget i Prop. 96 L (2015-2016)?

Landssammenslutninga av Vasskraftkommunar (LVK) var en av 27 instanser som ga høringsuttalelse i forbindelse med utarbeidelse av Prop. 96 L (2015-2016). LVK skrev i sitt hørings svar at de «ser i utgangspunktet positivt på regelendringer som kan bidra til et bedre rammeverk for industrien». LVK hadde likevel flere innvendinger til det konkrete forslaget som ble sendt på høring. Disse innvendingene ble grundig vurdert og det er gitt en omtale av dette i Prop. 96 L (2015-2016).

Når det gjelder spørsmålet om hvordan daværende regjering vektet ulike hensyn og synspunkter fremmet i høringen vil jeg i første rekke vise til det som kommer frem under departementets vurdering i proposisjonen. Jeg ber om forståelse for at det er vanskelig i ettertid helt presist å angi hvordan departementet og regjeringen vektet ulike innspill.

Til det konkrete som tas opp i komiteens spørsmål, ga LVK uttrykk for at «innføring av en forskriftshjemmel med en etterfølgende forskrift som nevnt i punkt 1, vil være et betraktelig mer

egnet lovteknisk grep». Olje- og energidepartementet var uenig i at dette ville være et bedre lovteknisk grep, og mente at det var «behov for å gjøre en helhetsvurdering av selskapsreguleringen, herunder selskapsavtalen, i det enkelte tilfellet ved konsesjonsbehandling». Norsk Hydro hadde ikke innsigelser til departementets forslag til lovteknisk utforming på dette punktet. Stortinget sluttet seg enstemmig til regjeringens forslag til lovteknisk løsning.

14. Hvordan har regjeringen Solberg vektlagt synspunktene fra Hydro og Energi Norge om utformingen av selskapsavtalene og behovet for minoritetsvern, samt reparasjonsmekanismer, i utforming av forvaltningspraksis ved tildeling av konsesjoner generelt og konsesjonssaken i Lyse DA i 2021 spesielt i etterkant av lovendringen i 2016?

Ved konsesjonsbehandlingen i 2021, ble søkerens synspunkter på utforming av selskapsavtale mv. vektlagt på vanlig måte ved behandling av søknader ellers i forvaltningen. I tillegg til det som ble anført i søknaden, innhentet departementet synspunkter fra NVE og andre berørte parter. De anførte synspunktene dreide seg for det meste om andre spørsmål enn utforming av selskapsavtale mv. Departementet foretok så en selvstendig vurdering av selskapsreguleringen, og konkluderte med at selskapet oppfyller kravet om at det åpenbart foreligger reelt offentlig eierskap. For den nærmere begrunnelsen viser jeg til vedtaket fattet i saken i Kongelig resolusjon den 11. juni 2021.

15. Hva er tidligere statsminister Solbergs grunnlag for å hevde at det prinsipielle var avklart i forbindelse med lovendringen i 2016 og derfor lå til grunn for behandlingen i 2021? Komiteen viser til at departementet ved lovendringen i 2016 la til grunn at vilkårene et selskap må oppfylle for å få konsesjon skulle avgjøres i det enkelte tilfellet ved konsesjonsbehandling.

Før lovendringen i 2016 kunne private aktører erverve inntil en tredjedel av aksjene i et offentlig selskap med begrenset ansvar som eier konsesjonspliktige rettigheter til vannfall. Lovendringen åpnet for at private aktører på samme måte kunne erverve inntil en tredjedel av kapitalen og stemmene i offentlige ansvarlige vannkraftselskaper. En konsekvens av dette er at den private minoritetsseieren, etter avtale med øvrige deltakere, vil kunne motta kraft som til enhver tid stilles til disposisjon av den offentlige eieren tilsvarende egen eierandel som utbytte. Dette var det prinsipielle i lovendringen og som lå til grunn for konsesjonsbehandlingen. Det fremgår av den daværende nye bestemmelsen § 37 a at konsesjon ikke kan gis dersom søker ikke oppfyller vilkårene i § 2 første ledd. Videre stilles det i bestemmelsen som ble vedtatt vilkår om at «[d]en offentlige eiermajoriteten skal gjennom flertallskrav, selskapsorganer, bestemmelser om endringer av selskapsavtalen og øvrige forhold sikres full rådighet over selskapet og fallrettighetene på tilsvarende måte som i et selskap med begrenset ansvar.» Det som skulle avgjøres i det enkelte tilfellet ved konsesjonsbehandlingen var hvorvidt selskapsreguleringen oppfylte disse vilkårene. Så lenge vilkårene er oppfylt, har søker rettslig krav på å få omgjøring av tidligere fastsatte vilkår om tidsbegrensning og hjemfall innvilget jf. vannfallrettighetsloven § 10.

Avslutning

Avslutningsvis vil jeg gjenta at det er mitt ansvar å avklare min egen habilitet. Det inkluderer å ha kjennskap til forhold hos min ektemann som kan ha betydning for min habilitet. Da jeg tiltrådte sørget jeg for at han ble satt grundig inn i de utfordringer hans aktivitet kunne skape og vi hadde en enighet om hvordan han skulle opptre slik at det ville være mulig for meg å avklare min

habilitet fortløpende. Frem til nylig så jeg ingen grunn til å mistro de opplysningen jeg fikk av min ektemann. Når det i ettertid viser seg at han likevel har drevet omfattende handel i det skjulte, er det klart for meg at jeg burde ha spurt og gravd mer om dette.

Jeg er svært lei meg for at jeg har behandlet saker som statsminister hvor jeg har vært inhabil. Habilitetsreglene er viktige både for å sikre at de riktige beslutningene blir fattet, men også for at det skal være mulig å ha tillit til at beslutningene blir fattet på riktig grunnlag. Denne saken bidrar til å svekke denne tilliten. Det er derfor alvorlig at jeg, selv om jeg på tidspunktet ikke var klar over dette, har deltatt i behandlingen av saker mens jeg har vært inhabil.

Med hilsen

Erna Solberg

Redegjørelse til Kontroll- og Konstitusjonskomiteen om habilitetsbrudd.

23 juni 2023 varslet jeg at jeg ville gå av som Kultur- og likestillingsminister etter å ha oppdaget at jeg har gjort feil i min håndtering av habilitet. Jeg vil derfor i denne redegjørelsen omtale utnevnelse av Bård Nylund i to roller, og også en utnevnelse av Renate Larsen, hvor jeg ikke anså meg inhabil. Jeg vil også omtale prosessen rundt utnevnelse av ny styreleder i Den Nationale Scene, siden den er omtalt i Kulturdepartementets publiserte tidslinje for saken.

Jeg ble selv bevisst på at jeg kunne ha gjort feil da sakene om Tone Brennass habilitetsfeil ble omtalt i mediene i juni. Jeg tok samme formiddag som Brennass saker ble omtalt i media kontakt med departementsråden i KUD, og så SMKs stabssjef, for å si at vi måtte se på utnevnelsen av Renate Larsen. Da jeg leste sakene begynte jeg å reflektere over at siden Brenna selv kjente seg inhabil overfor Elgesem, gitt beskrivelsen av deres vennskap, burde jeg selv kanskje ha fått gjort en habilitetsvurdering av mitt forhold til Larsen. Jeg kom også på at jeg måtte sjekke ut håndteringen av utnevnelsen av Nylund.

Sammen med Politisk ledelse og embetsverket gikk jeg samme kveld og dagen etter gjennom alle mulige forhold knyttet til habilitet og aktuelle utnevnelser i min tid som statsråd. I dette arbeidet og gjennom dialog med SMK ble det tydelig at vår forståelse og praksis, om at når man er inhabil kan man ikke utnevne, men man kan spille inn og foreslå navn, er feil. Det har vært min uriktige forståelse av habilitetsregelverket at man kan være med i forberedelsene av utnevnelse, men at selve utnevnelsen må foretas av andre. Jeg fikk så gjort en rask habilitetsvurdering av Larsen og meg, foretatt av en jurist i KUD, som da kom til at jeg var inhabil knyttet til Larsen. I ettertid har jeg reflektert over og kommet til at en slik habilitetsvurdering med fordel burde blitt gjort av lovavdelingen i JD, og jeg er fortsatt selv i tvil om jeg er inhabil, altså om jeg har den tilstrekkelige nærhet overfor henne slik habilitetsreglene forutsetter.

Gitt at det gjennom ulike saker i media har fremstått som om jeg har blitt advart om at denne forståelsen er feil, og at jeg har blitt advart mot å foreslå navn jeg er inhabil overfor, ønsker jeg også å presisere at det ikke er tilfellet. Verken jeg eller noen andre i politisk ledelse har blitt advart mot dette. Jeg er selv fullt ansvarlig for å sette meg godt nok inn i regelverket, og å følge en praksis som er i tråd med regelverket, det har jeg ikke gjort, og derfor har jeg også tatt konsekvensen av disse feilene og gått av.

Bård Nylund

Nylund arbeider som organisasjonssjef i LO, og har mye med kultursektoren å gjøre gjennom sitt arbeide, og han har hatt offentlige verv i kultursektoren tidligere.

Nylund er en nær venn av meg og har en fadderrolle for mitt barn, og jeg har alltid visst jeg er inhabil knyttet til Nylund. Han ble likevel utnevnt to ganger under mitt konstitusjonelle ansvar. I saken om Bård Nylund har jeg begått prosessuelle feil, da jeg hele tiden har visst at jeg i forhold til Nylund var inhabil; men dessverre valgte vi prosesser som likevel gjorde at han kunne bli utnevnt. Dette ble gjort i god tro; og det foreligger således ikke bevisst overtredelse av habilitetsregler.

1. Likestillings- og mangfoldsutvalget

I oktober 2021 fikk Politisk ledelse (heretter omtalt som PL) fikk bestilling fra SMK om at alle nedsatte utvalg skulle gjennomgå og eventuelt suppleres med representanter fra partene i arbeidslivet. Jeg hadde ingen videre befattning med saken da statssekretæren fulgte det opp.

Haugsbakken henvendte seg til LO og fikk beskjed om at LO ville ha inn Bård Nylund. Forslaget ble videreformidlet til fagavdelingen i KUD, som spurte Nylund og et administrativt brev om tiltredelse

ble sendt. Jeg tok ingen egne initiativ for å forsikre meg om at den som ble utnevnt var noen jeg var habil overfor. Det burde jeg gjort. Vi står her overfor et tilfelle av avledet inhabilitet, hvor departementet utover meg ikke kan fatte en slik beslutning. Dette skjedde dog uten min kunnskap, men under mitt politiske og konstitusjonelle ansvar.

2. Norsk Folkemuseum

Mars 2023: Fagavdelingen orienterte PL i et ledermøte om at styremedlem Terje Breivik ønsket avløsning som styrerepresentant, og spurte om PL hadde forslag til kandidater.

I en intern dialog i politisk ledelse foreslo jeg Bård Nylund på bakgrunn av hans relevante kompetanse og interesse for feltet Norsk Folkemuseum formidler, erfaring fra styrevirksomhet i kultursektoren, samt tilhørighet til fagbevegelsen. Statssekretær Bohman tok opp spørsmålet om oppnevningen var mulig gitt vennskapet. Jeg svarte at jeg er inhabil knyttet til Bård Nylund og ville erklære meg inhabil. Ergo måtte dette håndteres slik saker håndteres når statsråden er inhabil. Bohmann svarte at han skulle følge opp saken videre.

Det går så en E-post fra statssekretær Bohmann til fagavdelingen med forslag om at Bård Nylund kan vurderes som erstatning for Breivik. Bohmann forventet at vanlige rutiner her kom til å bli fulgt, ved at fagavdelingen gjør vurderinger av forslaget, og sender notat tilbake til PL ved statssekretær for endelig beslutning. Det var PLs oppfatning at håndtering av habilitet og evt valg av settestatsråd da skulle avgjøres når notat kom tilbake fra fagavdeling til PL med faglig vurdering. Jeg gjorde ikke mer for å følge opp dette, eller sjekke at prosedyrer vi var blitt vant til, ble fulgt opp. Det burde jeg gjort. Det ble ikke sendt tilbake noe notat til PL, da dette var et suppleringsvalg, men en saksbehandler i fagavdelingen ringte Nylund og opplyste at han var ønsket som styremedlem. Nylund takket ja.

Avdelingen orienterte muntlig i et senere sjefsmøte om at Nylund hadde sagt ja til vervet, da var ikke Bohmann til stede og vi har ikke klart å bringe på det rene om jeg var til stede på det tidspunktet siden vi vet jeg forlot sjefsmøtet tidligere enn vanlig. Det var derfor ikke i Bohmanns eller min kunnskap at utnevningen hadde funnet sted før Brennass saker ble omtalt i mediene.

Renate Larsen og Den Norske Opera & Ballett (DNOB)

Renate Larsen innehar en rekke offentlige styreverv, blant annet som styreleder i Helse Nord RHF, styremedlem i Bane Nor SF, tidligere styremedlem i Folketrygdfondet og tidligere styreleder for kulturinstitusjonen Hålogaland teater. Larsen og jeg er i en felles damegjeng som de siste 5 årene har møttes et par ganger i året, har vært på ferie i Frankrike sammen og deltar i en chatgruppe med sporadisk aktivitet.

Jeg har selv ansett meg selv som habil knyttet til Larsen, da jeg ikke anser vennskapet for nært nok, og vi omgås i en kontekst med andre. I min oppfatning av habilitet har jeg tenkt at det heller ikke skal være til åpenbar ulempe at man har kjennskap til hverandre og at terskelen for å erklære seg inhabil ikke må bli for lav. Renate Larsen er et navn som har sirkulert i departementet lenge før min tid som statsråd, grunnet hennes kompetanse og erfaring, og hun ble foreslått fra fagavdelingen til politisk ledelse som mulig nytt styremedlem i NRK i 21. I dette tilfellet valgte jeg en annen kandidat. Jeg har altså rett og slett gått ut ifra at jeg er habil knyttet til Larsen. Larsen ble utnevnt til styret i Den Norske Opera og Ballett i juni 23, og det skjedde på følgende måte:

November 2022: I et møte med ekspedisjonssjef og departementsråd drøftet vi mulige navn til verv i ulike kulturinstitusjoner. Vi trengte navn på damer med profesjonell styrebakgrunn samt erfaring fra kultursektoren, til en rekke styrer denne våren. Jeg spilte inn flere navn, blant andre Renate Larsen. Jeg oppga samtidig bekjentskapet. Ekspedisjonssjefen mente Larsen hadde en profil som vil passe i Operaen.

Januar 2023: Som et ledd i sonderingen av ulike damer som kunne passe i ulike roller ringte jeg Larsen for å høre om hun var ledig for styreverv generelt, da hun har mange. Larsen sa at hun var åpen for å vurdere verv i sektoren. Jeg ga beskjed om at det i så fall var fagavdelingen som ville ta kontakt om det ble aktuelt.

Mars 2023: Etter en vurdering av mange navn valgte fagavdelingen å gå videre med intervjuer av styrekandidatene Larsen og Bohr. Intervjuene ble gjort av avdelingen. Det ble ikke foretatt habilitetsvurderinger, men Larsen ble spurt i intervjuet om habilitetsutfordringer. Hun svarte nei.

I tidslinjen over habilitetssakene som ble lagt ut på Regjeringen.no i forbindelse med min avgang omtaler vi også en prosess med Tina Stiegler. Det ble ikke foretatt noen utnevning av Tina Stiegler, men prosessen er omtalt i tidslinjen og jeg vil redegjøre for hvorfor:

Tina Stiegler er et av navnene jeg satte opp på listen over navn vi måtte være obs på knyttet til habilitet i innledende samtaler med departementsråden da jeg tiltrådte. Dette fordi jeg klart er inhabil knyttet til Stiegler, og hun sitter i styret i TV2, samt flere andre offentlige styrever. I likhet med Larsen har Stieglers navn versert i departementet før min tid, og hun har vært aktuell i flere styreprosesser før min tid. I prosessen med å finne ny styreleder til Den Nationale Scene var Stiegler en profil som fylte alle, og helt spesifikke, kriterier vi var ute etter. Avdelingen tok kontakt med Stiegler og foretok intervjuer sammen med bemanningsbyrå. I intervjuet tok Stiegler opp habilitet, og fikk beskjed om at det skulle håndteres. Etter intervjuene kom vi, embetsverket og jeg, etter hvert frem til at jeg ikke bare ville være inhabil i selve utnevningen, men i alle saker knyttet til Den Nationale Scene, for eksempel statsbudsjettet, og at det ville bli for komplisert å måtte ha settestatsråd i alle slike saker. Vi gikk derfor ikke videre med Tina Stiegler og hun ble ikke utnevnt. Stiegler står derfor omtalt i tidslinjen, som et eksempel på en praksis jeg har trodd var rett, men som ikke har vært det.

Dette er min kortfattede redegjørelse av mine utnevninger i forbindelse med habilitetsgjennomgangen. Jeg vil igjen beklage på det sterkeste at jeg har brutt habilitetsreglene og at mine habilitetsbrudd også har gått ut over andre. Dette er mitt ansvar. Jeg ser frem til å svare Kontroll- og konstitusjonskomiteen på de spørsmål komiteen måtte ha, i åpen høring.

Mvh

Anette Trettebergstuen

Redegjørelse til Kontroll- og konstitusjonskomiteen.

Jeg viser til komiteens brev av 10.10.23 og takker for anledningen til å redegjøre for min sak i forkant av høringen 7.11.23.

Fasit for min del er allerede gitt, jeg har gått av og er på tur ut av norsk politikk. Jeg håper komiteen også av den grunn kan finne det nyttig med noen refleksjoner rundt hvordan systemet rundt oss som politikere kan forbedres slik at lignende situasjoner kan unngås i fremtiden uten at det tolkes som et forsøk på å bortforklare egne feil.

Jeg vil for ordens skyld innledningsvis slå fast at skikkelige administrative system og rutiner ikke i utgangspunktet er et politisk ansvar i tradisjonell forstand, snarere noe enhver regjering og politiker må kunne forvente at er på plass som en ramme rundt videre arbeide.

Bakgrunn:

Men det første først: Frem til E24 tok kontakt 18. juli i år var jeg sikker på at jeg hadde gjort alt riktig. Ved tiltredelse hadde jeg gjort rede for og registrert alle mine økonomiske interesser. De kjøp av aksjer som ble foretatt ble gjort i et langsiktig perspektiv. Ingen av de aksjene jeg kjøpte ble solgt før saken kom opp. Kjøpene ble videre registrert fortløpende i Stortingets register slik regelverket tilsier. Hva jeg eide når var dermed åpent tilgjengelig for alle som ville vite det, nærmest i sanntid.

Det kan være greit å nevne kort bakgrunnen for, og tankegangen bak, de disposisjoner som ble gjort. I 2015 var jeg med å starte OKEA, et oljeselskap på norsk sokkel. Våren 2022 begynte selskapet å gi utbytte. Dette bestemte jeg meg for å sette i store, norske og børsnoterte selskaper i ulike sektorer - på lik linje med hvordan svært mange andre nordmenn plasserer sparepengene sine. For min del falt valget på Yara, Kongsberg Gruppen og Sparebank1 SMN i tillegg til OKEA. Det mente jeg var en varsom, transparent og ansvarlig plassering av penger i et langsiktig perspektiv. Uten at det betyr mye for saken var det et selvstendig poeng for meg å investere i norske bedrifter.

Jeg hadde ved investeringstidspunktet et bevisst forhold til egen habilitet og krav til ryddighet. Som forsknings- og høyere utdanningsminister hadde jeg i egen portefølje ingenting med hverken disse selskapene, eller sektorene deres å gjøre. Altså ikke noe konstitusjonelt ansvar for hverken forvaltning av eierskap, eller rammevilkår som angikk dem direkte. Heller ingen enkeltsaker knyttet til disse dukket opp på mitt bord i perioden jeg var statsråd. Dette var min forståelse av rettstilstanden og habilitetsregelverket. At denne vurderingen var feil kommer jeg tilbake til.

Saken:

Den 12. januar behandlet regjeringen en sak om direktekjøp av granater fra Nammo. Jeg fikk tilgang til saken gjennom r - notat den 11. januar på ettermiddagen. Den 5. januar hadde jeg kjøpt aksjer i Kongsberggruppen. Regjeringen utvidet videre en bestilling av ammunisjon fra Nammo i mars. Jeg satt da med samme eierpost i Kongsberggruppen som i januar. Hensikten med habilitetsregelverket er både å sikre uhildet behandling av de saker som er oppe, og tillit til at så skjer. Det kan derfor være greit å nevne at som statsråd hadde jeg ingen annen rolle i saken enn å være til stede som passiv tilhører. Jeg har ikke påvirket saken i hverken den ene eller andre retning.

En habilitetsvurdering skal gjøres i forkant av at en sak er til behandling. Det ble ikke gjort i dette tilfellet, men dukket opp som problemstilling i forbindelse med at saken kom opp i juli i år. Kongsberggruppen har ingen eierandeler i, eller forbindelser til Nammo. Men Kongsberggruppen eier 50% i finske Patria, som igjen har 50% eierandel i Nammo. Mitt habilitetsproblem oppsto dermed som en konsekvens av at Kongsberggruppen i 2. ledd kan sies å ha interesser i Nammo. En

forutsetning for at jeg kunne bedt om en habilitetsvurdering i forkant av regjeringsbehandlingen var i dette tilfellet at jeg hadde både kjennskap og et bevisst forhold til den underliggende selskapsstrukturen til Kongsberggruppen og de selskap som de igjen måtte ha eierandeler i. Det er det, som Lovavdelingen påpeker, mitt ansvar som statsråd å vite. Vel, i dette tilfellet gjorde jeg ikke det, og konsekvensene ble deretter.

Når saken så dukket opp den 18. juli etter spørsmål fra E24 var problemstillingen helt ny for meg. Habiliteten min ble aldri vurdert av Lovavdelingen, men etter konsultasjoner med SMK konstaterte jeg selv den 21. juli både inhabilitet i selve regjeringsbehandlingen og brudd på regjeringens retningslinjer for handel med verdipapirer når det gjaldt varsomhet. På det tidspunktet, og med bakgrunn i både råd og den kjennskap jeg hadde til sakskomplekset, mente jeg det var en ærlig og redelig oppsummering av situasjonen. Som kjent gikk jeg av som statsråd senere samme dag.

Oppsummering av saken:

I etterpåklokskapens klare lys er det lett å slå fast at særlig investeringen min i Kongsberggruppen var problematisk. Uavhengig av situasjonen i Ukraina er norsk forsvarsindustri for tett på enhver regjering til at man som statsråd kan sitte med eierskap i forsvarsbedrifter. Så på det punktet var vurderingen min åpenbart feil.

Når det gjelder den inhabiliteten jeg erkjente den 21.7 vil jeg mene at det har vært en del saker i ettertid som kan sette saken i et noe annet lys. Ut fra dagens regelverk og praksis er det åpenbart at en aksjepost verdt om lag 375 000 kroner på vedtakstidspunktet kvalifiserer til inhabilitet. Men det forutsetter selvsagt at saken omhandlet en kontrakt med Kongsberggruppen. Det gjorde det som kjent ikke all den tid kontrakten var med Nammo.

For at det skal oppstå inhabilitet må det først godtgjøres at kontraktsinngåelsen med Nammo var relevant for verdiutviklingen av Kongsberg Gruppen. Det mener jeg er et åpent spørsmål. Kongsberg Gruppen eier ikke aksjer i Nammo, de rapporterer ikke på Nammo, de har ikke innflytelse på det som skjer i Nammo. Kongsberg Gruppen selv vurderer ikke at utviklingen i Nammo er relevant for aksjekursen i Kongsberggruppen.

Om man likevel skulle komme til at kontraktsinngåelsen med Nammo var relevant for verdifastsettelsen av Kongsberg Gruppen er det rimelig å anslå hvor stor økonomisk eksponering min aksjepost i Kongsberg Gruppen representerte i Nammo for å si noe om evt inhabilitet. Jeg skriver dette fordi det har kommet frem at det åpenbart er en grense for hvor liten eller stor en økonomisk eksponering skal være for at det kvalifiserer til inhabilitet. Det har kommet frem både i andre konkrete saker som har vært oppe i norsk offentlighet, og i Lovavdelingens vurderinger av habilitet i andre saker.

Siden Nammo ikke er børsnotert er det rimelig å vurdere verdien opp mot overskudd, omsetning og ordresreserve i Kongsberg Gruppen, som er børsnotert. Kongsberg Gruppen var den 12. januar 2023 (dagen saken var til behandling) verdt om lag 65 mrd kroner, og min aksjepost 375 000 kroner. Nammo hadde i 2022 en omsetning på 7,45 mrd, en EBIT på 0.736 mrd og en ordresreserve på 14,8 mrd. Tilsvarende tall for Kongsberg Gruppen er 31,8 mrd i omsetning, 3,3 mrd i EBIT og 63.2 mrd i ordresreserve. Tallene er hentet fra selskapenes årsrapporter for 2022. Rent matematisk gir det et forholdstall på om lag 4,3, mao er Kongsberg Gruppen verdt 4,3 ganger mer enn Nammo med denne metodikken. Dermed er det rimelig å anta at Nammo den 12. januar var verdt 15,11 mrd. Jeg vil mene at det er en generøs prissetting da en tommelfingerregel ellers er at et selskap er verdt om lag 10 ganger EBIT. At Kongsberggruppen, gjennom sitt eierskap i Patria, kan sies å være indirekte eksponert for 25% av Nammo «tilfører» dermed Kongsberg Gruppen en verdi på 3,77 mrd. Av

Kongsberg Gruppens totale verdi på 65 mrd representerer i så fall Nammo 3,77 mrd. Det betyr igjen at min mulige eksponering i Nammo på det tidspunktet med rimelighet kan sies å representere en verdi på 21 751 kr.

I seg selv representerer dette en verdi som kanskje må kunne sies å være innenfor det som kan defineres som bagatellmessig og ikke relevant av Lovavdelingen, og som det virker som det har vært aksept for i det politiske miljøet som sådan. Jeg vil her vise til to konkrete saker: Raymond Johansen eide aksjer i hhv Orkla og Telenor til 47 000 og 26 000 kr men behandlet likevel saker som angikk de to selskapene som Byrådsleder, og viser til Lovavdelingen og beløpets størrelse for hvorfor han ikke var inhabil. Videre eide Sindre Finnes aksjer for knapt 42 000 kroner i Hydro når Erna Solberg tiltrådte som Statsminister. Heller ikke hun, eller SMK, vurderte henne som automatisk inhabil i saker som angikk Hydro av den grunn. Jeg vil i tillegg mene at det er en vesensforskjell på å være Statsminister eller Byrådsleder og i kraft av å lede kollegiet ha avgjørende innflytelse på alle beslutninger som fattes, og det å som i mitt tilfelle, være en fjernere aktør i kraft av å være forsknings- og høyere utdanningsminister. Jeg vet at habilitet ikke er en matematisk øvelse, men vil likevel mene at jeg i alle fall ikke var mindre habil enn de to eksemplene jeg har vist til ovenfor.

Oppsummert ville jeg nok i dag, med det jeg nå vet, vurdert erkjennelsen av egen inhabilitet annerledes enn jeg gjorde 21. juli i år.

Læringspunkter videre:

Den norske kulturen rundt myndighetsutøvelse er i all hovedsak svært kollektiv på godt og vondt. Det skjer kun unntaksvis at feil som blir begått blir personifisert eller får konsekvenser for den enkelte. I skarp kontrast til slik jeg opplever for eksempel USA. Selv ikke det nasjonale traumet som 22. juli representerte, der sammenbruddet i nasjonal sikkerhet åpenbart kostet mange ungdommer livet, fikk konsekvenser for enkeltindivider. Unntaket er ansvaret man har som politiker, og spesielt som regjeringsmedlem. Der er det ingen rom for feil, uansett hvor rimelig eller urimelig det måtte være. Og sånn må det kanskje være, jeg kritiserer ikke det. Det er heller ingen menneskerettighet å være statsråd.

Men akkurat det faktum gjør etter mitt skjønn at de administrative rammene, oppfølgingen og veiledningen bør være bedre, mer finmasket og ha høyere kvalitet enn i mange andre situasjoner i samfunnet. Aksepten for feil er rett og slett mindre, og konsekvensene større både for den enkelte og for tilliten til systemet i seg selv. Min observasjon gjennom flere av de rundene norsk politikk har vært gjennom de siste årene tilsier at så ikke har vært tilfelle, snarere tvert imot. Jeg ser flere politikere som har gjort så godt de har kunnet, med de beste intensjoner, men som likevel havner i uføret på grunn av det som kanskje har vært et dårlig/uklart og vanskelig tilgjengelig regelverk, dårlige administrative rutiner og ingen å spørre om noe skulle dukke opp. En åpenbar observasjon er at mange av de som har fått problemer med pendelboliger er de yngste representantene som ikke har kommet inn på Stortinget med det utgangspunkt at de har hatt hjem og familie i eget valgdistrikt. Videre: At arbeidsgiver, enten det er Stortinget eller SMK, skyver fra seg ansvaret for hvordan evt skatt ved bruk av pendlerboliger skal beregnes i ulike varianter er etter mitt skjønn heller ikke tilfredsstillende. Det er sikkert flere slike problemstillinger. Men som innvalgt på Stortinget, eller utnevnt til Regjering, bør du som hovedregel slippe å forholde seg til dette selv. Det er ikke derfor noen av oss har engasjert oss i politikk. I kombinasjon med en politisk kultur som uansett definerer alt som måtte oppstå som et personlig ansvar for den enkelte blir totalen ikke bra hverken for den enkelte, eller for tilliten til det politiske systemet som sådan.

I de sakene som nå har vært rullet opp med habilitetsproblematikk knyttet til eierskap av i realiteten beskjedne aksjeposter er min påstand at dette har vært en blindsonesone for hele systemet, både

administrativt og politisk. Dommen felles i etterkant av offentligheten, ikke med utgangspunkt i et tydelig regelverk, som for eksempel «Politisk Håndbok» i kombinasjon med meldeplikt, og adekvat opplæring. Og systemet i statsforvaltningen på dette punktet står i skarp kontrast til systemet privat sektor er pålagt, noe som ytterligere bidrar til hoderysting og mistenkeliggjøring.

Jeg tror noe av årsaken kan ligge i et norsk styringssystem, og i en forvaltningskultur, der det aller meste handler om å ha mest mulig makt, med så lite ansvar som mulig, på toppen. Norge er i realiteten departements og regjeringsstyrt. Men det er alltid et direktorat, et annet forvaltningsorgan eller underliggende enhet/foretak å peke på om noe går galt. Og det er mange gode grunner til at det er sånn, men det betyr også at eksempelvis regelverksutformingen, og oppfølgingen, også på dette området har som grunnleggende filosofi at de er der, men heller ikke noe mer. Eksempelvis ville meldeplikt for politisk ledelse og nærstående ved kjøp av verdipapirer betydd at de som ble underrettet også måtte forholde seg til det og i noen grad være med å ta ansvar for det. Det tror jeg ikke de er interessert i. Jeg tror heller ikke man har vært interessert i et regelverk som avskjærer muligheten for handel fordi det i så fall naturlig ville avskåret alle tjenestemenn fra det samme og man ville fått uønskede avvisningseffekter. Resultatet blir dermed: Ja, det er tillatt, men vær forsiktig og om noe går galt eller viser seg å være feil er det ditt ansvar og ditt ansvar alene.

Det er verdt å merke seg at denne gangen var det habilitet knyttet til aksjekjøp, forrige gang pendlerboliger, neste gang kan det være noe annet. Jeg vil oppfordre komiteen til å se bredt på dette og initiere både en regelverksgjennomgang og et opplæringsprogram i tillegg til en omforent forventning til hva som skal være på plass av administrativ støttestruktur som gjør at vi unngår flere slike runder. Som utgangspunkt bør det være slik at om man gjør noe galt, så vet man i alle fall om det.

Enkeltmomenter:

Opplæring og regelverksutforming: Her mener jeg det er ganske mye å gå på. Da vi tiltrådte var det en felles opplæring i regelverket. Det jeg satt igjen med etter denne på dette punktet var at handel med verdipapirer var lov, men at man skulle være forsiktig og at daytrading uansett var uakseptabelt. Jeg er ikke enig i at politisk håndbok er så tydelig som flere vil ha den til. Inhabilitet som følge av aksjer er for eksempel ikke nevnt med et ord, hverken for objektet selv, langt mindre for nærstående. Tvert imot står det under punkt 8. om nærstående (utgave juni 2022): «Nærstående står rettslig fritt til å handle med finansielle instrumenter. Nærstående av ansatte vurderes i utgangspunktet på selvstendig grunnlag.» Vel, i dag vet vi at det er det stikk motsatte som er tilfelle; det spiller ingen rolle om det er deg selv eller en nærstående som har handlet verdipapirer, det blir sett på som to sider av samme sak. I dag er den normative rettstilstanden at hele politisk ledelse i alle departementer inkludert nærstående må holde seg unna alle former for verdipapirer. Den er for det første noe annet enn det som sto i håndboka, for det andre er det ikke bærekraftig over tid. Norsk politikk trenger et så bredt tilfang av talent som mulig, langsiktige investeringer bør derfor tillates, men reguleres på en måte som gir oversikt/transparens, tillit og forutsigbarhet. Komiteen bør ta initiativ til at så skjer.

I min spesifikke sak gjorde jeg rede for min rettsforståelse innledningsvis. Frem til en lovendring som ble gjort gjeldende sommeren 2022 var denne interessant nok korrekt. Først da ble habilitetsreglene gjort gjeldende for statsrådene når de opptre i kraft av å være regjeringsmedlemmer i Statsråd, forberedende statsråd og regjeringskonferanser. Endret rettstilstand bør normalt føre til nye rutiner og ny opplæring. Det skjedde ikke her, tvert imot: I dette tilfellet ble håndboken endret på det viset at meldeplikt for aksjekjøp over 20 000 kroner ble fjernet, altså stikk i strid med den reelle konsekvensen av lovendringen som ga et mye bredere tilfang av mulig inhabilitet.

Det er videre en slående forskjell på hvordan statsforvaltningen håndterer potensiell markedssensitiv informasjon og hvordan dette gjøres i privat sektor. Jeg kom fra ledelsen i et børsnotert selskap inn i regjering og trodde ting var like mye i orden i staten som i OKEA. I retrospekt må det være lov til å påpeke at det var feil. I statsforvaltningen er det ikke bare et annen lovverk som regulerer det, det er også mangel på rutiner og i den grad de er der blir de slik jeg ser det ikke fulgt opp. I OKEA var det sånn at du visste godt når du var på innsideliste og hva det betydde. Det var forutsigbart og enkelt å forholde seg til. På regjeringsnivå i Norge føres det etter min erfaring helt unntaksvis innsidelister. (Jeg har vært på en, og da i et sakskompleks som jeg vil betegne som langt mindre markedssensitivt enn flere andre saker jeg kan tenke på.) Jeg vil tro praksisen på departementsnivå er varierende. Nå skal man ikke overdrive hvor mye markedssensitiv informasjon det er i regjeringssystemet, men noe er det fra tid til annen. At det da ikke føres innsidelister, i kombinasjon med at det ikke har vært rapporteringsplikt hverken for deg selv eller nærstående, politikere eller embetsverk er i ettertid sett uforvarlig. Og veldig annerledes den praksis som er etablert i børsnoterte selskaper, banker og andre som kommer i kontakt med markedssensitiv informasjon. For det politiske nivået vil dette på kort sikt langt på vei være løst med de nye reglene som ble innført i høst (frys/nedsalg/meldeplikt for nærstående, med de åpenbare problemer dette fører med seg). Men regelverket for finansielle instrumenter er også, og kanskje først og fremst, det som regulerer embetsverkets rammer for handel med verdipapirer. De sitter med akkurat den samme tilgangen på informasjon, noen ganger mer avhengig av hvor de sitter, og igjen avhengig av hvor de sitter kan de ha vel så stor reell innflytelse på en beslutning som fattes som et ordinært medlem av regjeringen. DN hadde 7.9.23 en sak om eierskapsavdelingen i NFD som beskriver hvordan de som på vegne av fellesskapet forvalter enorme verdier på Oslo Børs sitter med private aksjer i akkurat de samme selskapene uten at offentligheten har fullt innsyn. Hvordan det er ellers i departementsfellesskapet vet jeg ikke, men i åpenbar mangel på gode rutiner knyttet til både innside, habilitet, åpenhet og meldeplikt fremstår det ikke optimalt, ei heller forvarlig. Et godt regelverk og gode rutiner er ikke til for å ta folk, men for å rettlegge, unngå at feil gjøres og for å unngå at folk uforvarende havner i uføret. I dag kan uskyldige mennesker i teorien bli dømt for ting de ikke ante var galt som konsekvens av mangel på system og rutiner.

Som eksempel har jeg sett på hva som kreves av opplæring og aktiv utsjekk for å sitte i styret i Nidaros Sparebank. La oss anta at Nidaros Sparebank har noe mindre tilgang på markedssensitiv informasjon, og ikke minst påvirkningskraft, enn en gjennomsnittlig norsk regjering. Opplæringen er likevel langt mer strukturert, skriftlig, sporbar og inkluderer nærstående, også i forhold til Oslo Børs. Ryddig og disiplinert vil jeg si.

Jeg tror ikke det sitter folk i det norske embetsverket som benytter seg av informasjon og påvirkningskraft til fordel for egne interesser. Like lite som det finnes norske politikere som gjør det samme. Men jeg tror det er to tradisjoner som nå i større grad møtes som en konsekvens av den generelle samfunnsutviklingen: Den norske (og hederlige) forvaltningstradisjonen og norsk forretningstradisjon som i tillegg er gjennomregulert gjennom Verdipapirloven og Finanstilsynet. Hvordan dette skjæringspunktet skal operasjonaliseres fremstår for meg som en blindsonen det bør tas tak i. Komiteen bør i sitt videre arbeid også se på hvordan man kan implementere et etterprøvbart og åpent regelverk som gjør at denne typen spørsmål ikke kan stilles i fremtiden. Det er etter mitt skjønn ikke et prerogativ for regjeringen hvordan dette håndteres/ikke håndteres, men et spørsmål for Stortinget som lovgiver.

Et annet moment som bør tilføres er opplæring av ektefelle/nærstående. I dag er den ikke - eksisterende, og jeg tror jeg snakker på vegne av flere når jeg påpeker at rollen som ektefelle/samboer av en statsråd er verdt i alle fall en brosjyre, et informasjonsskriv eller et

kontaktpunkt om det er noe man lurer på. Også nær familie av statsråder har blitt av offentlig interesse, og trenger innføring/veiledning. SMK bør ta ansvar for å ivareta dette.

Avslutningsvis vil jeg oppfordre komiteen og Stortinget til å ta aktivt tak i grensedragningen knyttet til operasjonaliseringen av habilitetsregelverket. Vi vil alle mene at alle skal være habile i alle sammenhenger til enhver tid, men hva det betyr i grensetilfeller er i dag overlatt til Lovavdelingen og saksbehandlerne der. Det er flere ting som i den siste vurderingen om utenriksministeren Stortinget med fordel kan ha en mening om:

1. Skal det være en beløpsgrense for når man er inhabil eller ikke, og hva skal den i så fall være? Man kan mene ulike ting om dette, men en beløpsgrense er mulig å forholde seg til på dette området som for svært mange andre. Det er videre en åpenbar forskjell på børssnoterte verdipapirer og de som ikke er det. Videre finnes aksjer av mer ideell karakter (jeg eier eksempelvis en aksje i Klassekampen) som kanskje bør behandles annerledes.
2. Hvor slutter ansvaret for å holde seg orientert med hva bekjentskapskrets og slekt holder på med? Jeg viser her til Lovavdelingens vurdering, side 7 der de refererer uttalelser fra Frihagen i 1985. Jeg vil mene at det med fordel bør defineres et skjæringspunkt som avskjærer både politikere og embetsverk fra hva annet enn nærstående holder på med. I motsatt fall er det ikke egne eller ektefellers gjøren og laden som dukker opp i VG neste gang, det er hva søskenbarnet ditt på Toten har drevet på med.

Selve saken min bør være relativt grei å forholde seg til. Jeg erkjenner å ha gjort feil vurdering i forhold til hvilke verdipapirer det var mulig for meg å sitte med som statsråd, men stiller spørsmålstegn ved om den habilitetsvurderingen jeg selv gjorde den 21. juli er korrekt sett i forhold til den kunnskap jeg nå har om saken. I seg selv endrer det selvfølgelig ingen ting, jeg håper imidlertid sakskomplekset kan føre til en felles refleksjon i komiteen om hvordan system og regelverk settes opp og følges opp i fremtiden slik at slike ting unngås i fremtiden.

Med vennlig hilsen

Ola Borten Moe

Kontroll- og konstitusjonskomiteen
Stortinget
Postboks 1700 Sentrum
0026 Oslo

Oslo, 18. oktober 2023

Kontroll- og konstitusjonskomiteens sak om habilitet

Jeg viser til Kontroll- og konstitusjonskomiteens brev 10. oktober 2023.

1. Komiteen viser til svar på spørsmål 2, hvor utenriksministeren skriver: «Det vil være en nærmest umulig oppgave å identifisere alle relevante beslutninger og deres eventuelle koblinger til min manns enkeltransaksjoner i aksjer.»

Komiteen har forståelse for dette, men viser til tidligere statsminister Solberg sitt svar til komiteen, der hun viste til flere eksempler. Komiteen vil i den forbindelse understreke at den ikke ber om en uttømmende liste, men en vurdering fra utenriksministeren om omfanget av antatte habilitetsbrudd. Komiteen ber derfor om at utenriksministeren foretar en slik vurdering og oversender den til Stortinget. Komiteen ønsker også at utenriksministeren oversender eksempler på habilitetsbrudd.

Habilitetsvurderinger må gjøres konkret. Hver enkelt sak må vurderes isolert. Når det gjelder vurderinger av mulig inhabilitet på grunn av min ektefelles eierskap til aksjer, må det i habilitetsvurderingen ses hen til hvilken forvaltningssak det gjelder og hvordan den kan påvirke selskapet økonomisk. Det er også relevant å se på investeringens art og omfang, altså aksjepostens verdi (beløp) og hvilken andel aksjepostens utgjør av selskapets totalverdi. Selv om min ektefelle eide aksjer i et selskap, var jeg ikke automatisk inhabil i enhver sak i forvaltningen som kan berøre selskapet. For eksempel vil generelle, næringspolitiske saker som kun i begrenset grad eller kun indirekte påvirker selskapet, normalt ikke lede til inhabilitet. Saker som gjelder én spesifikk bransje eller et enkeltselskap og som har konkrete økonomiske følger for selskapet, vil lettere lede til inhabilitet. Tildeling av konsesjoner eller tillatelser til et enkeltselskap er beslutninger som normalt ikke er forenlige med at en ektefelle eier aksjer i det samme selskapet.

Når det gjelder spørsmålet om omfanget av antatte habilitetsbrudd, har jeg på bakgrunn av departementets undersøkelser vurdert hvorvidt jeg kan ha vært inhabil i enkeltsaker innenfor sanksjonsfeltet som følge av min ektemanns aksjeinnehav. Først skal det bemerkes at store deler av departementets samhandling med enkeltselskaper på sanksjonsområdet er å anse som taushetsbelagt informasjon. Dette setter begrensninger på hvor konkret jeg kan være i omtale av eksempler på mulige habilitetsbrudd.

Videre er det av betydning at hovedtyngden av departementets saksbehandling på sanksjonsområdet gjelder *veiledning* om regelverket til enkeltbedrifter, næringsorganisasjoner, advokater mv. Det legges til grunn at alminnelig veiledning om forståelse av regelverket, der det ikke treffes beslutninger eller legges til rette for grunnlaget for en avgjørelse i en forvaltningssak, normalt ikke vil kunne lede til inhabilitet.

Når det derimot gjelder departementets beslutninger og avgjørelser i *sanksjonssaker*, har undersøkelsene så langt ikke avdekket noen enkeltsaker der jeg kan ha vært inhabil på grunn av min manns kjøp eller salg av aksjer. Dette skyldes først og fremst at min ektemanns aksjekjøp har funnet sted på senere tidspunkt enn departementets behandling av saker knyttet til vedkommende selskap.

Eller sagt på en annen måte: På de tidspunkt departementet fattet avgjørelse knyttet til relevante selskaper, hadde min mann ikke aksjer i disse selskapene.

Departementet har også vurdert saker der min ektemann har kjøpt aksjer i banker, der departementet innenfor samme tidsrom har vært mottaker av rapporteringspliktig informasjon, herunder særlig meldinger om frys av midler. Her er imidlertid departementet kun mottaker av informasjon, og fattet ingen beslutninger. Det legges derfor til grunn at departementets samhandling med banker til oppfyllelse av deres rapporteringsplikter ikke er egnet til å gjøre meg inhabil.

Videre har departementet vurdert saker som gjelder eksportkontroll, et område hvor departementet fattet avgjørelser i mange enkeltsaker. Det er identifisert eksportkontrollsaker hvor jeg kan ha vært inhabil, men på grunn av streng, lovbestemt taushetsplikt er jeg forhindret fra å kunne navngi enkeltsaker. Jeg viser her til eksportkontroll-lovens taushetsregler, som er mer omfattende enn for eksempel de generelle taushetspliktsbestemmelsene i forvaltningsloven. Dette er samtidig saker som bare i unntakstilfeller blir løftet til politisk ledelse for beslutning, da disse som et utgangspunkt blir avgjort på forvaltningsnivå. Beslutningsnivået vil kunne innvirke på hvorvidt det er rettslig grunnlag for å konstatere inhabilitet i disse sakene.

I den sammenheng er det viktig å presisere at forvaltningssaker som berører et selskap må ha en viss betydning for selskapet i den forstand at saken må ha potensial for å påvirke kursen på selskapets aksjer for at inhabilitet skal kunne oppstå. Dette følger av forvaltningslovens ordlyd og kravet om at avgjørelsen må kunne innebære en «særlig fordel». Dersom sakene ikke kommer over denne terskelen, kan man heller ikke konstatere inhabilitet.

På generelt grunnlag er også terskelen for mulig inhabilitet lavere i saker der jeg som departementssjef fattet beslutninger, altså saker «på mitt bord» – sammenliknet med saker der jeg som regjeringsmedlem har deltatt i kollektive beslutninger.

Min mann eide som kjent aksjer i Kongsberg-gruppen ASA i perioden 2. mai til 31. juli 2023. Jeg kan ikke utelukke at jeg kan ha vært inhabil da jeg deltok i behandlingen av saker i regjeringen knyttet til donasjon av forsvarsmateriell til Ukraina med tilhørende gjenanskaffelser fra Kongsberg-gruppen ASA, mens min ektemann eide aksjer i selskapet. Ett eksempel var regjeringens donasjon av NASAMS-luftvernmaterieill til Ukraina, offentliggjort i pressemelding 12. juli 2023.

Jeg vil samtidig minne om at verdien av min manns aksjepost i Kongsberg-gruppen var om lag 45.000 kroner. Som tidligere redegjort for hadde jeg heller ingen kunnskap om hans aksjeinnehav, og min eventuelle inhabilitet har ikke hatt innvirkning på beslutningenes gyldighet.

2. Komiteen ber om en nærmere utdyping av hvordan og i hvilken grad embetsverket har fulgt opp og vært involvert i vurderingen og oppfølgingen av utenriksministerens habilitet.

Jeg forstår spørsmålet til å gjelde hele min periode som utenriksminister. Som tidligere redegjort for hadde jeg en samtale med utenriksråden like etter min tiltredelse i oktober 2021.

Utenriksråden spurte meg da blant annet om jeg hadde aksjer eller andre finansielle instrumenter, noe jeg avkrefte. Jeg har selv bare banksparing. Jeg opplyste imidlertid at min mann hadde plassert penger i aksjefond, men også noen enkeltaksjer.

I samtalen tok utenriksråden utgangspunkt i retningslinjene nedfelt i daværende utgave av Politisk håndbok og redegjorde nærmere for disse. Han viste til oppfordringen til aktsomhet som der er nedfelt for nærstående og rådet til å ivareta forsiktighetsregler med hensyn til kjøp og salg av aksjer. Som et generelt råd sa han at det tryggeste nok var å investere i fond. Utenriksråden ba ikke om

konkret informasjon om hvilke selskaper min mann hadde aksjer i, eller hvor store plasseringer det dreide seg om. Jeg vil understreke at jeg ikke ønsker å gi ansvaret for det som skjedde på utenriksråden. Embetsverket ved Statsministerens kontor hadde ikke gitt noen generell instruks om hvordan samtaler om habilitet skulle avholdes, og han kunne heller ikke huske at dette sto på dagsorden for departementsrådslunsjer. Utenriksråden anså at dette var et ansvar som eventuelt ville ligge hos SMK som arbeidsgiver og ikke hos Utenriksdepartementet.

Som en selvstendig person har min ektefelle rett til å eie enkeltaksjer. Fram til 6. august i år hadde jeg ikke nærmere informasjon om hvilke aksjer han eide og hvor mye han eide. I ettertid, og med avklaringen fra Lovavdelingen 28. august, ser jeg at jeg burde gjort mer for å følge opp hvordan min mann fulgte opp rådene jeg videreformidlet. Det tar jeg det hele og fulle ansvaret for.

Slik situasjonen var høsten 2021 tenkte jeg ikke mer på spørsmålet om min manns aksjer som jeg ikke visste noe mer om, og eventuell betydning for min habilitet. Heller ikke fra embetsverkets side ble det initiert videre oppfølging på det tidspunktet.

Etter at jeg 6. august etterspurte og fikk mer informasjon fra min mann om hans aksjehandler, tok jeg dette opp med utenriksråden 7. august. Embetsverket ga snarlig en foreløpig vurdering av habilitetsregelverket. De kontaktet Statsministerens kontor, der jeg fikk råd om å skaffe mer informasjon om min manns aksjehandler, hvilket jeg gjorde. Jeg anmodet om en uttalelse fra Lovavdelingen.

Med Lovavdelingens uttalelse 28. august er det blitt tydeliggjort at jeg som statsråd har en plikt til å skaffe meg kunnskap om min manns aksjehandel, for å ha grunnlag for å kunne vurdere min inhabilitet. Dette er også blitt klargjort i håndbok for politisk ledelse og både jeg og embetsverket har fått høy bevissthet om dette i løpet av høsten. Som statsministeren sa på pressekonferanse 30. august: Hvis håndboka hadde hatt presiseringen fra dag 1, hadde denne saken vært unngått.

Komiteen viser til følgende omtale av utenriksministerens kjennskap til sin ektefelles aksjeaktivitet i utenriksministerens svarbrev til komiteen:

«Jeg var den gangen klar over at min mann hadde plassert noe av overskuddet fra it-konsulentselskapet han drev sammen med en venn i et holdingselskap han eide (Flemo AS) med pensjonssparing som formål. Jeg var videre kjent med at dette selskapet i hovedsak hadde plasseringer i aksjefond, men også noen enkeltaksjer i norske selskaper. Jeg var ikke kjent med hvilke selskaper dette gjaldt, og heller ikke hvor store verdier dette omfattet, ut over at dette knyttet seg til plassering av overskudd fra min manns it-konsulentselskap.

På bakgrunn av orienteringen jeg fikk hos SMK ved tiltredelsen, viste jeg min mann utdrag fra Håndbok for politisk ledelse og ba ham være forsiktig og utvise særlig aktsomhet ved kjøp og salg av aksjer for å unngå mistanke om innsidehandel knyttet til saker departementene kan ha til behandling. Jeg fortalte også at reglene for inhabilitet både var knyttet til saker i regjeringen og at det lett kunne oppstå inhabilitet knyttet til enkeltsaker jeg hadde ansvar for i eget departement. Som eksempel på saker i eget departement nevnte jeg våpenaksjer og at dette var noe han måtte unngå, fordi UD har ansvar for eksportkontroll. I tillegg sa jeg til ham at han måtte melde fra til meg dersom han handlet aksjer i betydelig grad.»

På bakgrunn av denne omtalen ønsker komiteen svar på følgende spørsmål:

3. Var utenriksministerens avtale med sin ektemann at han ikke skulle kjøpe aksjer i nye selskaper uten å orientere utenriksministeren, og skulle han på noe tidspunkt orientere embetsverket om dette?

Forståelsen med min ektemann var at han skulle utvise særlig aktsomhet. Etter vår samtale 6. august 2023 kom det fram at min mann, for å sikre ivaretagelse av aktsomheten regelverket fastsetter, på egenhånd og uten å konferere med meg, etablerte det han omtaler som et «vanntett skott» mellom ham selv og meg. Dette innebar at han fram til 6. august 2023 ikke informerte meg om noen av aksjeinvesteringene han gjorde, herunder ingen opplysninger om kjøp og salg eller investeringsvalg knyttet til type instrument. Min manns hensikt var å skjerme meg mot «oppfatning av eventuelle interessekonflikter».

I ettertid, og med avklaringene i Lovavdelingens uttalelse 28. august, ser jeg at jeg burde gjort mer for å følge opp hvordan han fulgte opp informasjon jeg videreformidlet i oktober 2021. Det tar jeg det hele og fulle ansvaret for. Jeg burde fra første stund – selv om jeg ikke ble spurt om det i relevante samtaler eller skriftlige skjemaer – spurt min mann hvilke aksjer han hadde, for å be Utenriksdepartementet bistå meg i spørsmål om jeg ville kunne være inhabil knyttet til noe av hans aksjeinnehav.

Min habilitet er mitt ansvar. Det ville vært helt unaturlig at min mann skulle orientere embetsverket om eventuelle aksjekjøp.

4. Hvordan sikret utenriksministeren seg mot at ektemannen ikke handlet aksjer i betydelig grad?

Ved å vise min mann relevante utdrag fra daværende utgave av Håndbok for politisk ledelse og ved å be ham være forsiktig og utvise særlig aktsomhet ved kjøp og salg av aksjer for å unngå mistanke om innsidehandel knyttet til saker departementene kan ha til behandling. Jeg fortalte også at reglene for inhabilitet både var knyttet til saker i regjeringen og at det lett kunne oppstå inhabilitet knyttet til enkeltsaker jeg hadde ansvar for i eget departement. Som tidligere omtalt ba jeg ham også melde fra til meg om han handlet aksjer i betydelig grad.

5. Var det utenriksministerens ektemann sitt ansvar å vurdere om de aksjene han kjøpte innenfor dette begrensede handlingsrommet var utfordrende for utenriksministerens habilitet eller ikke?

Min habilitet er mitt ansvar. Med Lovavdelingens uttalelse 28. august er det blitt tydeliggjort at statsråder har plikt til å skaffe seg kunnskap om ektefellers aksjehandel, for å ha grunnlag for å kunne vurdere egen inhabilitet.

6. Siden familieøkonomi er relevant for vurdering av egen habilitet, burde ikke utenriksministeren ha avtalt at hun skulle ha informasjon om alle endringer i porteføljen og hvilke aksjer han hadde da hun tiltrådte? Hvorfor ba hun ikke om dette?

Som tidligere redegjort var jeg i oktober 2021 kjent med at min mann, med sin egen langsiktige pensjonssparing som formål, hadde plassert noe av overskuddet fra it-konsulentselskapet han driver sammen med en venn i et holdingselskap han eide (Flemo AS) – og at dette selskapet i hovedsak hadde plasseringer i aksjefond, men også noen enkeltaksjer. Jeg har for min egen del en god pensjonsordning gjennom Statens pensjonskasse. Uavhengig av formålet for min manns investeringer, burde jeg ha sørget for å få mer detaljert informasjon om eierskapet i enkeltaksjer for bedre å kunne vurdere min egen habilitet.

Næringsministeren

Stortingets kontroll- og konstitusjonskomite

Deres ref

Vår ref

Dato

23/5174-3

20. oktober 2023

Vedrørende spørsmål om regjeringsapparatets håndtering av habilitetsregelverket

Jeg viser til sak i Kontroll- og konstitusjonskomiteen om regjeringsapparatets håndtering av habilitetsregelverk mv., og til mitt svarbrev av 1. september 2023.

Jeg ønsker å informere Kontroll- og konstitusjonskomiteen om at jeg har bedt om at det blir oppnevnt en settestatsråd for meg i saker om arbeidsforholdet knyttet til Hege Sandvik, som er ansatt i Nærings- og fiskeridepartementet. Bakgrunnen er at departementet har lyst ut embete som avdelingsdirektør, og Sandvik er en av søkerne. Sandvik og jeg ble kjent gjennom en felles venn i ungdomstiden, og har etter det vært venner. Vi møtes i ulike sosiale sammenhenger, som 17. maifeiringer, nyttårsfeiringer og hytteturer. Å bli utnevnt til avdelingsdirektør vil være en særlig fordel for den som får stillingen.

Jeg anser at vennskapsforholdet er av en slik karakter at det er egnet til å svekke tilliten til min upartiskhet, jf. forvaltningsloven § 6 annet ledd, og at jeg vil være inhabil eller nær grensen for inhabilitet ved behandling av eventuelle utnevnelser, ansettelse og andre personalspørsmål knyttet til Sandvik. Jeg har på denne bakgrunn anmodet statsministeren om at det oppnevnes settestatsråd.

I forbindelse med at jeg ba om settestatsråd, ble jeg også kjent med at Sandvik har fungert i midlertidige lederstillinger av en viss varighet. Det har skjedd ved tre anledninger mens jeg har vært statsråd. Sandvik har vært ansatt siden 2014, og har også fungert i midlertidige lederstillinger før jeg tiltrådte.

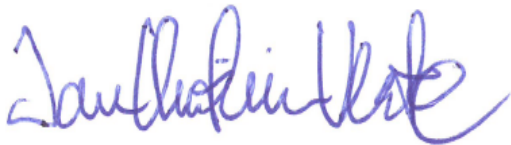
Da jeg ble næringsminister, informerte Sandvik sine nærmeste ledere om vennskapet. Jeg forsikret meg om at embetsverket var kjent med vennskapet. Jeg burde også bedt om en egen samtale med departementsråden om det.

Beslutningene om de midlertidige stillingene ble tatt administrativt. Lederne som forberedte beslutningene, var informert om vennskapet og mente det ikke var til hinder for de midlertidige lederstillingene. Jeg ble imidlertid ikke involvert i eller orientert om at Sandvik fikk midlertidige lederstillinger og fikk derfor ikke mulighet til å vurdere min habilitet. Alt som skjer i departementet, er mitt ansvar. Som næringsminister har jeg det administrative ansvaret i departementet. I denne saken har det skjedd feil. Det er uheldig.

Selv om jeg ikke var involvert i eller orientert om at Sandvik fikk midlertidige lederstillinger, legger jeg til grunn at jeg var inhabil eller nær grensen til inhabil også i disse beslutningene. Det må imidlertid en settestatsråd vurdere nærmere. Settestatsråden vil vurdere spørsmål knyttet til min habilitet i disse tre sakene og eventuelle konsekvenser. Jeg har derfor bedt om settestatsråd ved behandling av saker som gjelder utnevning, ansettelse og andre personalspørsmål knyttet til Sandvik, der jeg på grunn av min relasjon til henne er inhabil eller nær grensen for inhabilitet.

Dersom komiteen skulle ha ytterligere spørsmål, står jeg til disposisjon for å besvare disse.

Med hilsen

Jan Christian Vestre

Vedlegg:

- Oversikt over viktige datoer i saken.

Statsminister Jonas Gahr Støre
Statsministerens kontor
Postboks 8001 Dep
0030 Oslo

Vår ref.:
2023/2815

Deres ref.:

Dato:
24.10.2023

Vedr. spørsmål om bistand fra Lovavdelingen i Justis- og beredskapsdepartementet

Kontroll- og konstitusjonskomiteen viser til at komiteen 27. juli 2023 vedtok å åpne sak vedrørende regjeringsapparatets håndtering av habilitetsregelverk mv. Komiteen viser videre til sin invitasjon til kontrollhøring 7. november 2023. Sentralt for komiteens behandling er flere generelle forvaltningsrettslige problemstillinger om den nærmere fastsettelsen av grensen for habilitet for regjeringsmedlemmer og eventuelle følger av at inhabilitet foreligger.

Komiteen ønsker med dette å be Lovavdelingen i Justis- og beredskapsdepartement om bistand til å belyse de overordnede forvaltningsrettslige problemstillingene saken reiser. Komiteen viser til at Lovavdelingen er et juridisk ekspertorgan for regjeringen og sentralforvaltningen, som regelmessig kommer med tolkningsuttalelser som det er grunn til å feste lit til.

Komiteen ønsker at Lovavdelingen ser på problemstillingene under. Lovavdelingen kan også ta med andre generelle forvaltningsrettslige problemstillinger dersom de mener det er naturlig at komiteen gjøres oppmerksom på disse i forbindelse med saken. Tilbakemeldingen må sees i sammenheng med Lovavdelingens tidligere uttalelser, blant annet i sak JDLOV-2023-3736 av 28. august 2023.

- i) Hvilken rettslig betydning får det for deltakelsen i saksbehandlingen av oppnevningen til utvalg og styrer at en statsråd har en relasjon til en aktuell kandidat som medfører at statsråden er inhabil i saker som vedrører personen? I hvilken grad kan statsråden foreslå navn, og på hvilket tidspunkt i en slik prosess plikter statsråden å tre ut av behandlingen i saken?
- ii) Hvor går grensen for når en statsråd er inhabil som følge av direkte eller indirekte eierinteresser i børsnoterte eller unoterte foretak som er part eller berørt i en sak som er til behandling? Det bes om en redegjørelse for hvilke beløp eller intervaller som antas å være tilstrekkelig for at det foreligger inhabilitet og om terskelen for inhabilitet som følge av eierinteresser har vært konstant eller i utvikling de siste 10 årene.

- iii) Hvilken betydning har endringen av forvaltningsloven § 10 som ble kunngjort 17. juni 2022 (opphevelsen av andre setning) for spørsmål om habilitet for regjeringsmedlemmer og for eventuell rettsvirkning av at det forelå inhabilitet?
- iv) Har faktisk kunnskap om det inhabiliserende forholdet betydning for om det foreligger inhabilitet, og/eller får det betydning for gyldighetsspørsmålet? Hvilken betydning har det for habilitetsvurderingen hvorvidt det er statsråden selv eller ektefellen som har eierinteresser?
- v) Hvilken rettslig betydning får det for deltakelsen i saksbehandlingen dersom statsråden har en nær relasjon til en aktør som driver påvirkningsarbeid?

Problemstillingene over skal også vurderes for statsministerposten. Komiteen ønsker også Lovavdelingens vurdering av om det er særskilte hensyn som gjør seg gjeldende for statsministeren, grunnet vedkommendes formelle rang i regjeringen og vedkommendes praktiske og faktiske rolle som leder av regjeringen. Komiteen ønsker en vurdering av følgende problemstillinger:

- vi) Vil en statsministers tyngde inn i saksbehandlingen i regjeringskonferansen tilsi større aktsomhet i habilitetsvurderinger enn for alminnelige statsråder – og i så fall hvilke?
- vii) Er en statsministers undersøkelsesplikt i habilitetssaker under ellers like forhold viktigere enn for statsråder, gitt statsministerens sentrale posisjon i regjeringen?
- viii) Er det andre forhold av betydning som særskilt gjelder statsministerens habilitet sammenliknet med grunnlaget for vurderingen av statsrådenes habilitet?

Komiteen presiserer at det ikke er ønskelig at Lovavdelingen foretar en konkret vurdering av de aktuelle påståtte habilitetsbruddene, men Lovavdelingen bes redegjøre for de generelle retningslinjene og prinsippene som gjelder for de overnevnte spørsmålene.

Komiteen ber om svar senest innen 3. november 2023.

Med vennlig hilsen
Kontroll- og konstitusjonskomiteen

Peter Frølich
komitéleder

Næringsminister Jan Christian Vestre
Nærings- og fiskeridepartementet
Postboks 8090 Dep
0032 Oslo

Vår ref.:
2023/2815

Deres ref.:

Dato:
24.10.2023

Vedr. spørsmål om regjeringsapparatets håndtering av habilitetsregelverk mv.

Kontroll- og konstitusjonskomiteen viser til saken om regjeringsapparatets håndtering av habilitetsregelverk mv., samt statsrådens brev til komiteen 20. oktober 2023.

Komiteen har følgende spørsmål til statsråden:

1. Komiteen ber statsråden redegjøre for hvordan han forsikret seg om at embetsverket var kjent med vennskap og når dette ble gjort. Dersom dette ble gjort gjennom at Hege Sandvik fikk ansvar for å melde fra om relasjonen til sin nærmeste leder, hva var statsrådens begrunnelse for at det var Sandvik som fikk i ansvar å følge opp et forhold som kunne ha betydning for statsrådens egen habilitet?
2. Komiteen viser til statsrådens brev til komiteen av 1. september 2023 og svar på spørsmål 1 om rutiner for praktisering av habilitetsreglene. Komiteen ønsker opplyst hvorvidt det forelå noen skriftlige rutiner eller fast praksis i Nærings- og fiskeridepartementet som omhandler ansvar for å melde fra om relasjoner til personer som vil kunne være relevant i forbindelse med habilitetsvurderinger. Hvis slike rutiner eller praksis finnes, ber komiteen om å få en nærmere beskrivelse av dem, og statsråden bes vurdere om eventuelle habilitetsrutiner ble brutt i denne saken.
3. Komiteen viser til at statsråden i sitt brev til komiteen av 20. oktober 2023 fremhever at beslutningene om de midlertidige stillingene ble tatt administrativt. Komiteen ber om en nærmere redegjørelse for bakgrunnen for at det foreligger inhabilitet ved administrative beslutninger, herunder en oversikt over hvilke fullmakter beslutningene og utnevnelserne i saken bygger på.
4. Komiteen ber statsråden redegjøre for hvilke beslutninger og saker vedrørende Sandvik som vil berøres av eventuell inhabilitet og eventuelle konsekvenser det medfører.

5. Komiteen viser til at Sandvik, etter at statsråden ble utnevnt som næringsminister, fungerte som avdelingsleder i to ulike avdelinger i departementet i til sammen over 16 måneder. Komiteen ønsker opplyst om statsråden var klar over at Sandvik fungerte og var konstituert som avdelingsleder i de ulike avdelingene. Vurderte statsråden i denne perioden at dette kunne være problematisk med tanke på egen habilitet?

Komiteen ber om svar innen 31. oktober 2023.

Med vennlig hilsen
Kontroll- og konstitusjonskomiteen

Peter Frølich
komitéleder

Næringsministeren

Stortingets kontroll- og konstitusjonskomite
Stortinget
0026 OSLO

Deres ref

Vår ref
23/5174-7

Dato
31. oktober 2023

Vedrørende spørsmål om regjeringsapparatets håndtering av habilitetsregelverk mv.

Jeg viser til Kontroll- og konstitusjonskomiteens brev av 24. oktober 2023.

Svar på komiteens spørsmål

- 1. Komiteen ber statsråden redegjøre for hvordan han forsikret seg om at embetsverket var kjent med vennskap og når dette ble gjort. Dersom dette ble gjort gjennom at Hege Sandvik fikk ansvar for å melde fra om relasjonen til sin nærmeste leder, hva var statsrådens begrunnelse for at det var Sandvik som fikk i ansvar å følge opp et forhold som kunne ha betydning for statsrådens egen habilitet.*

Dagen jeg tiltrådte som næringsminister, orienterte Sandvik sin avdelingsdirektør og ekspedisjonssjef om vårt vennskap. Kort tid etter min tiltredelse hadde jeg en samtale med Sandvik hvor jeg forsikret meg om at embetsverket var kjent med vår vennsapsrelasjon, og fikk bekreftet at de var orientert. Gitt at embetsverket allerede hadde blitt orientert om vennsapsrelasjonen gjennom Sandvik, tenkte jeg ikke mer over saken da.

Sandvik og jeg har vært åpne om vår vennsapsrelasjon og mange kjente til den. Det fremkommer blant annet gjennom at lederne som forberedte samtlige av de tre administrative beslutningene om midlertidige stillinger, var informert om vennskapet. De mente det ikke var til hinder for de midlertidige lederstillingene. Jeg ble ikke involvert i eller orientert om beslutningene, og fikk dermed ikke anledning til å vurdere min habilitet. Alt som skjer i departementet er mitt ansvar og som jeg skrev i brev av 20. oktober 2023, burde jeg i tillegg til å forsikre meg om at embetsverket var informert, også ha bedt om en egen samtale med departementsråden om dette.

2. *Komiteen viser til statsrådens brev til komiteen av 1. september 2023 og svar på spørsmål 1 om rutiner og praktisering av habilitetsreglene. Komiteen ønsker opplyst hvorvidt det forelå noen skriftlige rutiner eller fast praksis i Nærings- og fiskeridepartementet som omhandler ansvar for å melde fra om relasjoner til personer som vil kunne være relevant i forbindelse med habilitetsvurderinger. Hvis slike rutiner eller praksis finnes, ber komiteen om å få en nærmere beskrivelse av dem, og statsråden bes vurdere om eventuelle habilitetsrutiner ble brutt i denne saken.*

Jeg redegjorde i mitt brev 1. september 2023 til komiteen og svar på spørsmål 1 for rutiner og praksis i Nærings- og fiskeridepartementet.

Når et nytt medlem av politisk ledelse tiltrer, gir embetsverket en gjennomgang av blant annet habilitetsregelverket. Rutinene knyttet til dette gjelder alle i politisk ledelse, det vil si statsråder, statssekretærer og politiske rådgivere. I etterkant av denne gjennomgangen bes alle i politisk ledelse fylle ut et skjema eller på annen måte redegjøre for relevant informasjon til embetsverket. For mitt vedkommende ble det gjort ved en grundig gjennomgang, blant annet i møte med departementsråden, Eierskapsavdelingen og Administrasjonsavdelingen og av Lovavdelingen i Justis- og beredskapsdepartementet. Disse gjennomgangene var fokusert på mitt eierskap i Vestre AS og evt. forretningsmessige tilknytninger til de selskapene staten er eier i. Ettersom det ikke var tema for gjennomgangen og jeg hadde forsikret meg om at embetsverket kjente til mitt vennskap med Sandvik, ble ikke dette diskutert. Jeg ser i ettertid at relasjonen til Sandvik også burde vært tema for gjennomgangen.

3. *Komiteen viser til at statsråden i sitt brev til komiteen av 20. oktober 2023 fremhever at beslutningene om de midlertidige stillingene ble tatt administrativt. Komiteen ber om en nærmere redegjørelse for bakgrunnen for at det foreligger inhabilitet ved administrative beslutninger, herunder en oversikt over hvilke fullmakter beslutningene og utnevnelserne i saken bygger på.*

Jeg har det administrative ansvaret for Nærings- og fiskeridepartementet, og er ansvarlig for alt som skjer i departementet. Det kan som følge av det også oppstå inhabilitet i administrative beslutninger uavhengig av om jeg har vært involvert i eller orientert om dem. Det er vanlig praksis at fungeringer og departementskonstitueringer i inntil seks måneder avgjøres administrativt. I tillegg har departementsråden fått delegert fullmakt til å fatte beslutninger i kurante saker om forlengelser mellom seks og tolv måneder. Embetsverket som forberedte og fattet beslutningene om de midlertidige stillingene vurderte på det tidspunktet at beslutningene var av en slik karakter.

Selv om jeg ikke var involvert i eller orientert om at Sandvik fikk midlertidige lederstillinger, legger jeg til grunn at jeg var inhabil eller nær grensen til inhabil også i disse beslutningene. Det må en settestatsråd vurdere nærmere. Jeg viser til at fiskeri- og havminister Cecilie

Terese Myrseth 20. oktober 2023 ble oppnevnt som settestatsråd ved behandling av saker som gjelder utnevning, ansettelse og andre personalspørsmål knyttet til Sandvik, der jeg på grunn av min relasjon til Sandvik er inhabil eller nær grensen for inhabilitet. Jeg avventer hennes vurdering av spørsmålet.

4. *Komiteen ber statsråden redegjøre for hvilke beslutninger og saker vedrørende Sandvik som vil berøres av eventuell inhabilitet og eventuelle konsekvenser det medfører.*

Jeg viser til mitt svar på spørsmål 3 om at det er oppnevnt settestatsråd ved behandling av saker som gjelder utnevning, ansettelse og andre personalspørsmål knyttet til Sandvik.

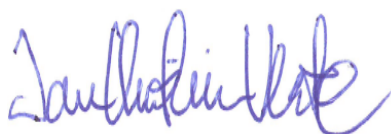
Hvilke beslutninger og saker vedrørende Sandvik som vil berøres av eventuell inhabilitet og eventuelle konsekvenser det medfører, faller inn under hva settestatsråden vil vurdere i det tilfellet at hun kommer til den konklusjonen at jeg var inhabil. Når jeg har lagt til grunn at jeg var inhabil eller nær grensen for inhabil må jeg avstå fra å delta i saksforberedelse og avgjørelse av saken.

5. *Komiteen viser til at Sandvik, etter at statsråden ble utnevnt som næringsminister, fungerte som avdelingsleder i to ulike avdelinger i departementet i til sammen over 16 måneder. Komiteen ønsker opplyst om statsråden var klar over at Sandvik fungerte og var konstituert som avdelingsleder i de ulike avdelingene. Vurderte statsråden i denne perioden at dette kunne være problematisk med tanke på egen habilitet.*

Med utgangspunkt i de tre beslutningene som jeg redegjorde for i mitt brev til Kontroll- og konstitusjonskomiteen 20. oktober 2023 hadde Sandvik midlertidige lederoppgaver som avdelingsdirektør i samme avdeling, men i to ulike seksjoner i avdelingen. Med unntak av korte ferieavviklingsperioder har hun ikke fungert som avdelingsleder (ekspedisjonssjef) i departementet i perioden hvor jeg har vært næringsminister. Sandvik har fast stilling som seniorrådgiver i departementet. Hun har vært ansatt i departementet siden 2014.

Når det gjelder spørsmål om jeg var klar over at Sandvik fungerte og var departementskonstituert som avdelingsdirektør, ble jeg ikke involvert i eller orientert om beslutningene om at hun fikk midlertidige lederstillinger. Jeg har i ettertid tenkt grundig gjennom hvorvidt jeg burde ha reflektert over hennes ansvar og oppgaver. I et departement er det til enhver tid mange fungeringer og lederskifter. I saksmøter vil det normalt være flere til stede fra embetsverket. Dette har også vært tilfelle i mine møter med Sandvik i departementet. Møter og annen kontakt politisk ledelse har med fagavdelingene dreier seg om næringspolitiske saker. Sandvik sin stilling i departementet har ikke vært tema. Derfor har jeg heller ikke reflektert over hvorvidt hennes rolle i departementet har endret seg på noe tidspunkt.

Med hilsen

Jan Christian Vestre

Statsministerens kontor
Stortinget

DET KONGELIGE
JUSTIS- OG BEREDSKAPSDEPARTEMENT

Justis- og beredskapsministeren

Stortinget - Kontroll- og konstitusjonskomiteen
Stortinget
0026 Oslo

Deres ref.
2023/2815

Vår ref.
23/4747 - TRR

Dato
02.11.2023

Spørsmål om bistand fra Lovavdelingen i Justis- og beredskapsdepartementet

Jeg viser til Kontroll- og konstitusjonskomiteens brev til statsministeren 24. oktober 2023 vedrørende spørsmål om bistand fra Lovavdelingen i Justis- og beredskapsdepartementet til å belyse enkelte forvaltningsrettslige problemstillinger. Statsministeren har bedt meg om å legge til rette for at Lovavdelingen kan bistå komiteen slik den ber om.

Vedlagt ligger Lovavdelingens uttalelse.

Med hilsen

Emilie Mehl

Dokumentet er elektronisk godkjent og sendes uten signatur

Kopi til
Statsministeren kontor

Vedlegg: Lovavdelingens vurdering

DET KONGELIGE
JUSTIS- OG BEREDSKAPSDEPARTEMENT

Lovavdelingen

Deres ref.

Vår ref.
23/4747

Dato
02.11.2023

Svar på henvendelse fra Kontroll- og konstitusjonskomiteen

Det vises til brev fra Kontroll- og konstitusjonskomiteen til statsminister Jonas Gahr Støre 24. oktober 2023, der komiteen ber om bistand fra Lovavdelingen i Justis- og beredskapsdepartementet til å belyse de overordnede forvaltningsrettslige problemstillingene saken reiser. Vi viser videre til statsministerens brev til justis- og beredskapsministeren 26. oktober, der justis- og beredskapsministeren blir bedt om å legge til rette for at Lovavdelingen kan bistå komiteen slik den ber om.

Lovavdelingen er et juridisk ekspertorgan for regjeringen og sentralforvaltningen, og avgir blant annet regelmessig tolkningsuttalelser om gjeldende rett. Det er langvarig praksis for at Lovavdelingen i denne rollen opptrer uavhengig av den politiske ledelsen i departementet, og uttaler seg i eget navn. I saker hvor avdelingen ikke opptrer i eget navn, er den underlagt justis- og beredskapsministerens instruksjonsmyndighet på lik linje med andre avdelinger i departementet.

Lovavdelingen bistår jevnlig andre departementer i vurderinger av statsråders habilitet, blant annet ved å avgi tolkningsuttalelser. Lovavdelingen vurderer de rettslige spørsmålene i saken på grunnlag av den beskrivelsen av de faktiske forholdene som gis av det departementet som ber om vurderingen. Den endelige avgjørelsen av habilitetsspørsmålet fattes i tråd med forvaltningsloven § 8 første ledd av statsråden selv, eller av regjeringen som kollegialt organ etter § 8 andre ledd. Som den klare hovedregel bistår Lovavdelingen med avklaringer av habilitet i forkant av at en sak tas til behandling eller avgjøres i departementet eller regjeringen. Lovavdelingen uttaler seg bare unntaksvis om habilitetsspørsmål etter at saken er ferdigbehandlet.

Postadresse
Postboks 8005
Dep 0030 Oslo

Kontoradresse
Gullhaug Torg 4A
0484 Oslo

Leveringsadresse
Varemottak
Akersgata 59
0180 Oslo

Telefon - sentralbord
22 24 90 90
Org.nr.: 972 417 831

Lovavdelingen
Maria Edvardsen
22 24 53 44
maria.edvardsen@jd.dep.no

I henvendelsen fra Kontroll- og konstitusjonskomiteen er det presisert at Lovavdelingen ikke er bedt om å vurdere de aktuelle sakene som komiteen har til behandling. Spørsmålene gjelder likevel det rettslige grunnlaget for konkrete, pågående kontroll saker rettet mot medlemmer av regjeringen. På bakgrunn av dette og det forholdet at Lovavdelingen er regjeringens juridiske ekspertorgan, finner vi det riktig i første rekke å gi en mer overordnet beskrivelse av de rettslige utgangspunktene, og da særlig på grunnlag av tidligere tolkningsuttalelser fra Lovavdelingen.

Kravene til habilitet etter forvaltningsloven § 6 er også behandlet i en rekke uttalelser fra Sivilombudet, og de er omtalt i den juridiske litteraturen. Videre er det klare likheter med – men også viktige forskjeller fra – habilitetsbestemmelsene i domstolloven. Felles for disse kildene er imidlertid at de i relativt begrenset grad går inn på de spørsmålene komiteen reiser om statsråders habilitet. Vi har av denne grunn, men også av tidshensyn, i begrenset grad henvist til slike kilder.

Vi understreker at vurderingen av en offentlig tjenestemanns habilitet alltid må gjøres konkret, med utgangspunkt i den enkelte avgjørelse det er tale om å treffe og de nærmere omstendighetene i saken for øvrig. Nettopp fordi de konkrete forholdene i den enkelte sak står sentralt, har vi i noen tilfeller også vist til de mer detaljerte vurderinger i tidligere tolkningsuttalelser. Vi gjør oppmerksom på at Lovavdelingen ikke har avgitt tolkningsuttalelser i tilknytning til sakene som nå er til behandling i komiteen, med unntak av uttalelsen i brev til Utenriksdepartementet 28. august 2023 (JDLOV-2023-3763 Huitfeldt). Heller ikke i denne saken foretok Lovavdelingen en konkret habilitetsvurdering.

- i) *Hvilken rettslig betydning får det for deltakelsen i saksbehandlingen av oppnevningen til utvalg og styrer at en statsråd har en relasjon til en aktuell kandidat som medfører at statsråden er inhabil i saker som vedrører personen? I hvilken grad kan statsråden foreslå navn, og på hvilket tidspunkt i en slik prosess plikter statsråden å tre ut av behandlingen i saken?*

Lovavdelingen har i flere tilfeller uttalt seg om statsråders habilitet i saker om utnevning til ulike stillinger og verv. Disse uttalelsene gjelder i hovedsak spørsmålet om relasjonen mellom statsråden og en kandidat til vervet er nær nok til at det foreligger inhabilitet, og går ikke nærmere inn på de spørsmålene komiteen reiser her. Vi viser som eksempler til JDLOV-2008-112 (Stoltenberg), JDLOV-2008-3393 (Huitfeldt), JDLOV-2018-2054 (Hofstad Helleland) og JDLOV-2022-304 (Barth Eide).

Dersom en statsråd er inhabil i en konkret sak om oppnevning, følger det av forvaltningsloven § 6 at han eller hun verken kan «tilrettelegge grunnlaget for» eller «treffe avgjørelse» i saken. Bestemmelsen innebærer at den som er inhabil, ved siden av å være avskåret fra å treffe avgjørelsen, også er avskåret fra å delta i saksforberedelse og -utredning. Som utgangspunkt vil den som er inhabil, være avskåret fra å utføre enhver oppgave som er rettet mot innholdet i den aktuelle

avgjørelsen. I NOU 2019: 5 Ny forvaltningslov punkt 16.8.1 har forvaltningslovutvalget lagt til grunn at det sentrale i vurderingen av om en person skal anses for å «tilrettelegge grunnlaget» i en sak, bør være om handlingene har en «viss reell eller formell mulighet til å påvirke utfallet». Dette gir etter vårt syn også uttrykk for gjeldende rett.

Dersom en statsråd foreslår kandidater i en konkret sak om oppnevning til et styre, utvalg mv., må det anses som tilrettelegging av grunnlaget for oppnevningssavgjørelsen. En statsråd kan dermed ikke på noe trinn i saksbehandlingen av en konkret sak om oppnevning foreslå en kandidat han eller hun vil være inhabil til å oppnevne. Dersom det er embetsverket som foreslår en kandidat statsråden vil være inhabil til å oppnevne, må statsråden avstå fra å delta i den videre saksbehandlingen, og det må oppnevnes en settestatsråd som kan fatte avgjørelsen.

Det følger av forvaltningsloven § 6 tredje ledd at dersom en overordnet tjenestemann er inhabil, kan avgjørelse i saken heller ikke treffes av en «direkte underordnet tjenestemann i samme forvaltningsorgan». Begrunnelsen for denne regelen er at den direkte underordnede ikke kan antas å stå så fritt og nøytralt som ellers når den overordnede er inhabil, se Frihagen: Inhabilitet etter forvaltningsloven (1985) side 372 og JDLOV-2002-8499 (konsekvenser av inhabilitet). Den underordnede kan likevel forberede saken. Dersom en statsråd er inhabil i en sak om oppnevning på grunn av en relasjon til en kandidat, medfører bestemmelsen dermed som utgangspunkt at underordnede i departementet kan forberede saken, men de vil være inhabile til å treffe avgjørelsen. Avgjørelsen må altså treffes av en settestatsråd, som nevnt over. I JDLOV-2002-8499 kommenterte vi spørsmålet om hva som regnes som «avgjørelse i saken» og hva som må anses å høre til saksforberedelsen.

I våre uttalelser i JDLOV-2002-8499 og JDLOV-2006-7244B (Storberget) ble det vurdert om en inhabil statsråds deltakelse i saksforberedelsen kunne lede til at også andre i politisk ledelse eller i departementet ellers ble inhabile til å delta i behandlingen av saken etter § 6 andre ledd på selvstendig grunnlag. I uttalelsene ble det lagt til grunn at statsrådets inhabilitet i utgangspunktet ikke i seg selv vil gjøre underordnede inhabile etter § 6 andre ledd, men det ble tatt forbehold om at konkrete omstendigheter kunne tilsi noe annet. I den sistnevnte saken uttalte vi følgende om dette:

«I snr. 02/08499 EO (JDLOV-2002-8499) har Lovavdelingen generelt gitt uttrykk for at '[d]et nære samarbeidsforholdet som det er mellom en statsråd og dennes statssekretær eller politiske rådgiver, vil i seg selv ikke være nok til at statsrådets inhabilitet gjør dem inhabile etter § 6 annet ledd'. Denne hovedregelen ligger fast. Den kan sies å følge av paragrafens oppbygging og er i tråd med den mer generelle regel at administrativt samarbeid innen forvaltningen ikke i seg selv er tilstrekkelig til å skape inhabilitet etter § 6 annet ledd, jf. Frihagen: Inhabilitet etter forvaltningsloven (Bergen 1985) s. 331.

Samtidig tok Lovavdelingen det forbehold at konkrete omstendigheter kan tilsi noe annet, 'noe som for eksempel kan tenkes hvis sakkomplekset har vært drøftet dem imellom før det kom opp til behandling som forvaltningssak'. Dette omfatter den situasjon at en

inhabil statsråd har gitt uttrykk for synspunkter på sakens realitet overfor sine politiske medarbeidere før disse har fått befatning med saken på selvstendig grunnlag. I en slik situasjon kan formålet med ugildhetsreglene slå inn, nemlig å hindre at en inhabil tjenestemann (statsråd) får legge avgjørende føringer på de beslutninger som tas i saken. Hvis derimot en statsråd fratrer som inhabil før vedkommende har gitt uttrykk for synspunkter i saken, er det klart at hans inhabilitet ikke kan medføre inhabilitet etter fvl. § 6 annet ledd for de underordnede – selv ikke for nære politiske medarbeidere.

Dersom statsråden på en eller annen måte *har deltatt* i saksforberedelsen eller gitt uttrykk for realitetssynspunkter før han fratrer som inhabil, er det trolig riktig å anlegge en mer nyansert vurdering. Dersom ugildhetsgrunnen er inntrådt så sent at han på tidligere tidspunkter av saksbehandlingen ikke var inhabil, vil det forhold at statsråden deltok i saksbehandlingen før hans inhabilitet inntrådte, ikke være tilstrekkelig til at den inntrådte inhabilitet kan gjøre statssekretæren inhabil etter fvl. § 6 annet ledd.

Spørsmålet om statssekretærens inhabilitet kan etter dette trolig bare reises når statsråden ikke har fratrådt fullstendig til tross for at han var inhabil etter fvl. § 6 annet ledd. Det kan være forskjellige årsaker til det som kan betegnes som en 'forsinket fratreden', inklusive at den inhabile selv først på et så sent tidspunkt er blitt oppmerksom på inhabilitetsgrunnen uten at dette kan bebreides vedkommende.

En statsråds kontakt med saken under forberedelsen kan variere – fra en ren orientering om saksbehandlingsstilling til detaljerte instruksjoner om hvilke mål eller resultater departementet skal ta sikte på i saken. Generelt gjelder i forhold til departementets tjenestemenn at graden av statsrådets involvering er uten betydning; de kan uansett fortsette saksforberedelsen på selvstendig grunnlag når han er fratrådt som inhabil, men må selvsagt se bort fra enhver form for instruks, retningslinje eller signal som den inhabile statsråden måtte ha gitt. Det tette samarbeid som en statsråd og en statssekretær har, kan imidlertid tale for at løsningen blir annerledes i enkelte tilfelle, iallfall hvor de to har samarbeidet tett om å utvikle de retningslinjer saken skal behandles etter og hvilke mål som skal nås. Situasjonen er annerledes om statssekretæren har arbeidet selvstendig med å forberede saken innenfor generelle retningslinjer som statsråden har gitt uten at disse legger andre spesielle føringer på resultatet enn dem som kan hentes på annet grunnlag. Om en inhabil statsråd i regjeringen Stoltenberg skulle instruere sin statssekretær til å legge opp behandlingen av en sak med sikte på effektivt å realisere bestemte poster i regjeringens Soria Moria-program, vil det altså ikke gjøre statssekretæren inhabil etter § 6 annet ledd.

Betydningen av statsrådets inhabilitet må videre ses i lys av inhabilitetsgrunnen. Det kan tenkes å ha betydning hvor klar inhabiliteten er. Når inhabilitetsgrunnen ikke knytter seg til statsrådets eget forhold, blir det langt mindre grunn enn ellers til å la den få betydning for statssekretæren. I nødnettsaken skyldes statsråd Storbergets ugildhet hans ektefelles tilknytning til et firma som har oppdrag for en mulig kontraktspart (uten at ektefellen har noe med oppdraget å gjøre). At statsråden blir inhabil, skyldes identifikasjonen med hans ektefelle – et forhold som ikke gjør seg gjeldende for statssekretæren. Allerede av den grunn er det etter Lovavdelingens syn klart at statsråd Storbergets inhabilitet når det gjelder inngåelse av kontrakt i nødnettsaken, ikke kan gjøre statssekretærene eller politisk rådgiver inhabile etter fvl. § 6 annet ledd.»

- ii) *Hvor går grensen for når en statsråd er inhabil som følge av direkte eller indirekte eierinteresser i børsnoterte eller unoterte foretak som er part eller berørt i en sak som er til behandling? Det bes om en redegjørelse for hvilke beløp eller intervaller som antas å være tilstrekkelig for at det foreligger inhabilitet og om terskelen for inhabilitet som følge av eierinteresser har vært konstant eller i utvikling de siste 10 årene.*

Vi nevner innledningsvis at vi antar at komiteen med «indirekte eierinteresser» mener en statsråds egne eierinteresser gjennom mellomliggende selskaper mv. Formuleringen kan muligens også forstås som en henvisning til nærstående eierinteresser. Uttalelsene vi har vist til i dette punktet, berører begge disse tilknytningsformene. Betydningen av nærstående eierinteresser kommer vi imidlertid nærmere inn på under punkt iv).

Betydningen av eierinteresser i selskaper som er part eller på annen måte berørt av en forvaltningssak, er behandlet i flere tolkningsuttalelser fra Lovavdelingen. I uttalelsen i JDLOV-2009-7092 omtaler vi utgangspunkter for vurderingen etter forvaltningsloven § 6 andre ledd. I saken, som gjaldt daværende fiskeri- og kystminister Lisbeth Berg-Hansens habilitet i saker som berørte selskapet Sinkaberg-Hansen AS, uttalte vi:

«Dersom tjenestemannen har eierandeler i et selskap som er part eller har sterke reelle interesser i en individuell sak for departementet, vil det som hovedregel foreligge inhabilitet med mindre det dreier seg om en meget beskjeden aksjepost både i verdi og i forhold til antall aksjer i selskapet. Dersom også tjenestemannens nære familie har eierandeler, trekker dette ytterligere i retning av inhabilitet. Ut fra det som er opplyst om at fiskeri- og kystministeren og hennes barn, foreldre og søsken eier til sammen 42,33 % av Sinkaberg-Hansen AS, vil statsråden således som klar hovedregel være inhabil til å behandle individuelle saker som dette selskapet er part eller har sterke interesser i. Det samme må gjelde for selskaper som fullt ut eies av Sinkaberg-Hansen AS. Også individuelle saker vedrørende selskaper som er delvis eid av Sinkaberg-Hansen AS eller datterselskaper, vil etter omstendighetene kunne innebære en særlig fordel, tap eller ulempe for statsråden eller hennes nærstående, i form av økt eller redusert verdi av aksjeposter i eierselskaper. For øvrig er det ikke lett å trekke konklusjoner på generell basis. Habilitetsspørsmålet vil bero på en skjønnsmessig vurdering av hennes tilknytning til dem som har interesser i saken og sakens betydning for de involverte. For generelle saker vises til det som er sagt under punkt 2.1 ovenfor.

Dersom andre i tjenestemannens aller nærmeste slekt eller familie har eierandeler i selskaper som berøres, vil det som hovedregel være naturlig å vurdere forholdet på samme måte som om tjenestemannen selv eide andelene. Ved fjernere tilknytning blir det større rom for en skjønnsmessig vurdering av tilknytningsforholdets art sett i forhold til de interesser som foreligger i saken.»

Det er i flere senere uttalelser vist til utgangspunktene som fremgår i dette sitatet, se for eksempel JDLOV-2009-8146 (Brekke), JDLOV-2010-2305 (Berg-Hansen), JDLOV-2012-3772 (Blakstad), JDLOV-2020-730 (Hareide) og JDLOV-2021-5774 (Vestre).

Vi viser videre til følgende fra vår uttalelse i brev til Utenriksdepartementet 28. august 2023 (JDLOV-2023-3763 Huitfeldt):

«Habilitet må alltid vurderes konkret og i tilknytning til den enkelte sak som er til behandling i forvaltningsorganet. Når det gjelder den generelle vurderingen, viser vi til de rettslige utgangspunktene som det er redegjort for i punkt 2 foran. I tråd med praksis vil utgangspunktet være at hvis statsråden selv har eierandeler i et selskap som er part eller har sterke reelle interesser i en individuell sak som behandles i departementet eller i regjeringen, vil det som hovedregel foreligge inhabilitet med mindre det dreier seg om en meget beskjeden aksjepost, jf. JDLOV-2009-7092. Det samme må langt på vei gjelde dersom det er statsrådens ektefelle som har slike eierandeler, selv om ektefellens eierandeler prinsipielt sett er noe litt annet enn statsrådens egne, jf. JDLOV-2012-3772 og JDLOV-2016-3452. I den samlede vurderingen vil det også måtte legges vekt på hva slags avgjørelse det er aktuelt å treffe, hva slags og hvor sterk interesse det berørte selskapet har i saken, og i forlengelsen av dette hvor sterk interesse ektefellen har i avgjørelsen. Som det fremgår av uttalelsene sitert i punkt 2, må eierskapet ha et visst omfang for å kunne føre til inhabilitet. Her vil det etter omstendighetene både måtte legges vekt på den absolutte verdien av aksjeposten, og den prosentvise eierandelen i selskapet.»

Når det gjelder spørsmålet om hvilken størrelsesorden som må til for at det skal lede til inhabilitet, kan en viss veiledning hentes i enkelte uttalelser der vi har omtalt beløp. I brev til Utenriksdepartementet 28. august 2023 (Huitfeldt) uttalte vi følgende:

«Utenriksdepartementet har opplyst at i perioden etter at Huitfeldt tiltrådte som utenriksminister, har ektefellen gjennomført ca. 100 transaksjoner i enkeltaksjeposter i selskaper notert på Oslo Børs. Den typiske transaksjonen er etter det vi har fått opplyst på mellom 40.000 og 60.000 kroner, mens enkelte transaksjoner er på mellom 100.000 og 200.000 kroner. Forutsatt at avgjørelsen har tilstrekkelig tilknytning til selskapet, er aksjekjøpene i en størrelsesorden som vil kunne føre til inhabilitet. Som understreket foran vil spørsmålet om det foreligger inhabilitet i den enkelte sak, bero på en konkret vurdering av de samlede omstendighetene i saken.»

Vi viser i samme uttalelse også til enkelte andre uttalelser der vi kommenterer aksjepostens verdi, se JDLOV-2002-10790 (Høybråten og Steensnæs) og JDLOV-2020-730 (Hareide).

Som uttalelsene viser, lar det seg ikke gjøre å angi et bestemt beløp eller en bestemt eierandel som vil utgjøre grensen for når det foreligger inhabilitet etter § 6 andre ledd. Habilitetsspørsmålet må alltid vurderes konkret, og det må gjøres en bred helhetsvurdering av omstendighetene i den aktuelle saken. Hvor stor verdi eller eierandel det må dreie seg om før inhabilitet er aktuelt, vil avhenge av flere faktorer. I tillegg til den absolutte verdien av aksjeposten og den prosentvise eierandelen i selskapet, vil det berørte selskapets interesse i saken, og i forlengelse statsrådets interesse, være av betydning. Det må etter vårt syn ses hen til avgjørelsens karakter og

det potensialet den har til å påvirke den aktuelle aksjepostens verdi. Dette kan bero på flere forhold, herunder selskapets størrelse. Vi nevner at Lovavdelingen 30. oktober 2023 mottok en anmodning om tolkningsuttalelse hvor det bes om en vurdering av når en statsråd må anses inhabil til å delta i behandling av saker i regjering som følge av nærstående eierinteresse i et stort norsk selskap. Saken er foreløpig ikke behandlet.

I vurderingen etter § 6 andre ledd vil det også være relevant om det dreier seg om indirekte eierinteresser i det selskapet som berøres av avgjørelsen. Det må vurderes konkret hvilken betydning dette har for statsrådets interesse i den avgjørelsen som skal treffes. Vi viser til JDLOV-2021-5774 (Vestre) der vi uttalte følgende:

«Statsrådets betydelige eierandel i selskapet fører etter vårt syn til at han som klar hovedregel være inhabil i saker i departementet der Vestre AS er part. At også statsrådets mor har en stor aksjepost i selskapet, og at hans mor, søster og fetter har posisjoner i selskapet, trekker ytterligere i retning av inhabilitet i slike tilfeller. Også dersom Vestre AS ikke er part, men har sterke reelle interesser i en individuell sak i departementet, vil statsråden som klar hovedregel være inhabil. Det samme må gjelde for selskaper som eies fullt ut av Vestre AS. Individuelle avgjørelser vedrørende selskaper som er delvis eid av Vestre AS eller av datterselskaper, vil etter omstendighetene også kunne innebære en særlig fordel, tap eller ulempe for statsråden og hans mor, i form av økt eller redusert verdi av aksjeposter, og eventuelt for hans mor, søster og fetter på bakgrunn av deres posisjoner i Vestre AS. Sentrale vurderingskriterier vil være hvor nær tilknytning statsråden eller hans nærstående har til det selskapet avgjørelsen gjelder og hvor sterk interesse de involverte har i den saken departementet skal behandle. Hvis statsråden har flere ulike forbindelser til en sak, skal alle forbindelsene vurderes samlet ved avgjørelsen av hans habilitet.»

Vi viser også til JDLOV-2002-10790 (Høybråten og Steensnæs) der statsrådene hver eide cirka 80 aksjer verdt om lag 50 kroner stykket i Vårt land AS. Vårt Land hadde igjen en eierandel på 11,27 prosent i Kanal 4 AS, som var en av søkerne i konsesjonssaken. Om dette uttalte vi:

«Statsrådenes og Venstres prosentvise eierandel i mediehuset må anses som ubetydelig, og den økonomiske verdien er liten. Mediehuset Vårt Land er dessuten ikke selv part i saken men har kun en eierandel i et selskap som er part. Statsrådenes økonomiske interesse i saken må ut fra dette betegnes som indirekte og marginal. Lovavdelingen finner det klart at den økonomiske interessen i saken ikke er tilstrekkelig til å danne grunnlag for inhabilitet.»

Uttalelsene viser også at det må foretas en samlet vurdering dersom statsråden har flere tilknytningsformer til et berørt selskap enn gjennom en økonomisk investering alene. Det må gjøres en konkret vurdering av den aktuelle eierinteressen og de øvrige omstendighetene i saken. Det avgjørende vil i alle tilfeller være om omstendighetene i saken samlet sett utgjør «særegne forhold» som er «egnet til å svekke tilliten» til statsrådets upartiskhet.

Vi nevner også at det i vurderingen etter § 6 andre ledd er et viktig skille mellom individuelle og generelle avgjørelser. Kravet til at det foreligger «særegne forhold» innebærer at det bare unntaksvis vil være aktuelt med inhabilitet i saker av generell karakter (eksempelvis lov- og forskriftssaker). Unntak kan tenkes i tilfeller der en avgjørelse etter sin art er generell, men reelt sett får konsekvenser bare for en liten krets rettssubjekter, eller der avgjørelsen får betydelig større konsekvenser for det aktuelle selskapet enn for andre som blir berørt av vedtaket.

Komiteen har også spurt om terskelen for inhabilitet som følge av eierinteresser i et berørt selskap har vært konstant, eller om den har vært i utvikling de siste ti årene. Etter vårt syn har de rettslige utgangspunktene for betydningen av eierinteresser i vurderingen etter § 6 andre ledd vært de samme i denne perioden. Vi viser til at redegjørelsen for de rettslige utgangspunktene som fremgår i JDLOV-2009-7092 (Berg-Hansen) er lagt til grunn i våre uttalelser om temaet etter 2009. Vi kan heller ikke se at det er grunnlag for å konkludere med at den nærmere terskelen for inhabilitet som følge av eierinteresser, har endret seg de siste ti årene.

iii) Hvilken betydning har endringen av forvaltningsloven § 10 som ble kunngjort 17. juni 2022 (opphevelsen av andre setning) for spørsmålet om habilitet for regjeringsmedlemmer og for eventuell rettsvirkning av at det forelå inhabilitet?

Ved lov 17. juni 2022 nr. 63 ble virkeområdet til forvaltningslovens habilitetsregler utvidet slik at reglene også kommer til anvendelse for statsråder når de opptrer i egenskap av regjeringsmedlemmer. Før lovendringen gjaldt habilitetsreglene direkte for statsråder bare i egenskap av departementssjefer. Endringen ble gjennomført ved at det tidligere unntaket for statsråder når de opptrer i egenskap av regjeringsmedlemmer i § 10 andre punktum, ble opphevet.

I Prop. 81 L (2021–2022) er det lagt til grunn at endringen vil ha liten praktisk betydning. Også før lovendringen i 2022 var det bred enighet om at det gjaldt ulovfestede habilitetsprinsipper for statsråder når de opptrer som regjeringsmedlemmer. De ulovfestede reglene tok utgangspunkt i og svarte i hovedsak til reglene i forvaltningsloven § 6, se proposisjonen punkt 8.2, der det understrekes at det i vurderingen av om en statsråd var inhabil i en konkret sak, var adgang til å legge vekt på om Kongen i statsråd ville være beslutningsdyktig. Etter Grunnloven § 27 andre punktum er Kongen i statsråd beslutningsdyktig når over halvparten av medlemmene er til stede. I Prop. 81 L (2021–2022) punkt 8.5 er det imidlertid vist til at hensynet til å sikre at regjeringen forblir et effektivt beslutningsorgan kan bli tillagt vekt også i habilitetsvurderingen etter forvaltningsloven § 6 andre ledd. Hensynet til statsrådets beslutningsdyktighet kan derimot neppe trekkes inn i vurderinger etter § 6 første ledd, som omhandler tilfeller der en tjenestemann blir automatisk inhabil, og der det ikke skal foretas noen nærmere vurdering dersom tjenestemannen har en slik tilknytning til saken eller partene som nevnt i bokstav a til e. Det vil imidlertid være vanskelig å se for seg saker der halvparten av statsrådene blir inhabile uten videre på grunn av en slik

tilknytning til saken, som omhandler situasjoner der tjenestemannen selv er part, er i nær slekt med en part, er eller har vært verge eller fullmektig for en part eller har en ledende stilling mv. i et selskap eller lignende som er part i saken.

I Prop. 81 L (2021–2022) punkt 8.5 heter det om praktiske ulemper og den skjønsmessige inhabilitetsregelen i forvaltningsloven § 6 andre ledd:

«Når det gjelder de særlige utfordringene som gjelder habilitet for statsråder i egenskap av regjeringsmedlemmer, har Lovavdelingen i enkelte saker uttalt at det også ved anvendelsen av forvaltningsloven § 6 annet ledd må legges vekt på at det særlig på regjeringsnivå har betydning at habilitetsreglene ikke anvendes slik at de lammer eller vesentlig hemmer eller fordreier beslutningssystemet, se bl.a. Lovavdelingens uttalelser 3. november 2005 (JDLOV-2005-7435A) og 19. april 2007 (JDLOV-2005-7435B). Disse sakene gjaldt imidlertid enkeltstatsråders habilitet, uten at det var spørsmål om et større antall statsråder ville være inhabile.

Det er dermed allerede i dag adgang til å ta hensyn til praktiske ulemper som kan oppstå ved inhabilitet i vurderingen etter § 6 annet ledd. Etter departementets syn bør det ved anvendelsen av § 6 annet ledd på statsråder som regjeringsmedlemmer være en videre adgang til å vektlegge eventuelle problemer som kan oppstå ved at Kongen i statsråd blir beslutningsdyktig, enn det som gjelder i de situasjonene som berører små fagmiljøer med videre. Kongen i statsråd er det øverste forvaltningsorganet i Norge, og en praktisering av habilitetsreglene som fører til beslutningsudyktighet for statsrådet, kan skape utfordringer av en helt annen karakter enn i de forannevnte eksemplene. Habilitetsreglene bør ikke anvendes slik at de lammer eller vesentlig fordreier beslutningssystemet i forvaltningen.

Dette betyr ikke at terskelen for inhabilitet på generelt grunnlag skal være lavere for statsråder som regjeringsmedlemmer enn som departementssjefer. Det klare utgangspunktet bør være at habilitetsreglene gjelder på samme måte for statsråder i begge rollene. Hensynet til statsrådets beslutningsdyktighet vil kun være relevant der inhabilitet faktisk vil kunne føre til at Kongen i statsråd ikke blir beslutningsdyktig. Eventuelle andre problemer som oppstår ved at én eller en mindre gruppe statsråder blir inhabile, vil som et klart utgangspunkt ikke være et relevant hensyn i habilitetsvurderingen. Det samme gjelder eventuelle praktiske problemer av annen art.

I hvilken grad hensynet til beslutningsdyktighet skal få gjennomslag i habilitetsvurderingen i en konkret sak vil bero på en samlet vurdering av omstendighetene i saken. Dersom saken befinner seg i grenseland for hva som etter en alminnelig vurdering av forvaltningslovens regler ville ført til inhabilitet, bør det etter departementets syn være større adgang til å vektlegge et slikt hensyn. Motsatt kan ikke hensynet til statsrådets beslutningsdyktighet føre til at klart inhabile statsråder likevel anses habile. Dette følger etter departementets syn allerede av gjeldende rett. De ulovfestede inhabilitetsreglene er i sin kjerne bindende rettsregler, og disse prinsippene kan neppe modereres i en slik grad at klart inhabile statsråder likevel kan delta i behandlingen av en sak for å sikre at Kongen i statsråd er beslutningsdyktig. Også i dag er statsråder rettslig forpliktet til å fratre behandlingen av en sak ved inhabilitet, selv om rekkevidden av de ulovfestede inhabilitetsprinsippene er noe usikker.»

I Innst. 386 L (2021–2022) viste justiskomiteen til at risikoen for at Kongen i statsråd ville bli beslutningsudyktig var for liten til å begrunne en videreføring av unntaket, og sluttet seg til departementets vurdering av at hensynet til at regjeringen forblir et effektivt beslutningsorgan kan trekkes inn i vurderingen etter § 6 andre ledd. Videre uttalte komiteen:

«Komiteen understreker at habilitetsreglene ikke bør anvendes så strengt at de lammer eller vesentlig fordreier beslutningssystemet i forvaltningen, og viser for øvrig til departementets vurdering i Prop. 81 L (2021–2022) kapittel 8.5.»

Lovavdelingen legger på etter dette til grunn at endringen av forvaltningsloven § 10 har begrenset praktisk betydning for vurderingen av når et medlem av regjeringen vil anses å være inhabil i en konkret sak.

Forarbeidene til lovendringen i 2022 berører ikke spørsmålet om i hvilken grad endringen vil kunne ha betydning for eventuelle rettsvirkninger av at et regjeringsmedlem har vært inhabil. Endringen innebærer at forvaltningsloven § 41 gjelder direkte i flere tilfeller. Bestemmelsen slår fast at dersom lovens saksbehandlingsregler ikke er fulgt ved behandlingen av en sak som gjelder enkeltvedtak, «er vedtaket likevel gyldig når det er grunn til å regne med at feilen ikke kan ha virket bestemmende på vedtakets innhold». Det følger imidlertid av rettspraksis at prinsippet i § 41 også kommer til anvendelse ved brudd på ulovfestede saksbehandlingsregler. Etter Lovavdelingens syn er det derfor ikke grunn til å tro at endringen i forvaltningsloven § 10 vil ha betydning for ugyldighetsvurderingen i situasjoner der en inhabil statsråd har deltatt i behandlingen av saker i regjeringen.

iv) Har faktisk kunnskap om det inhabiliserende forholdet betydning for om det foreligger inhabilitet, og/eller får det betydning for gyldighetsspørsmålet? Hvilken betydning har det for habilitetsvurderingen hvorvidt det er statsråden selv eller ektefellen som har eierinteresser?

a) Betydningen av manglende kunnskap om de faktiske forholdene for habilitetsvurderingen

Lovavdelingen uttalte seg om betydningen av manglende kunnskap om de faktiske forholdene som kan føre til inhabilitet, i brev til Utenriksdepartementet 28. august 2023 (JDLOV-2023-3763 Huitfeldt):

«Det sentrale vilkåret i forvaltningsloven § 6 andre ledd er om det foreligger 'særegne forhold' som er 'egnet til å svekke tilliten' til tjenstemannens upartiskhet. En tjenstemann vil derfor kunne være inhabil også i tilfeller hvor det reelt sett ikke er grunn til å tro at vedkommende lar seg påvirke. Det avgjørende er hvordan forholdet fremstår utad. Selv med manglende kunnskap om de faktiske forholdene vil statsråden like fullt være inhabil dersom det foreligger særegne forhold som objektivt sett er egnet til å

svekke publikums tillit til hennes upartiskhet. Det særlige fellesskapet som foreligger mellom ektefeller, både økonomisk og på andre måter, vil etter vårt syn, i alle fall som det klare utgangspunktet, innebære at det ikke vil ha betydning for selve habilitetsvurderingen om statsråden rent faktisk var kjent med ektefellens eierinteresse. Dersom det skulle oppstilles et slikt generelt vilkår om faktisk kunnskap, ville det også åpne for omgåelse av reglene.

Som over understreker vi at vi her begrenser oss til å vurdere situasjonen der det er ektefellen som har eierinteresser i selskaper som er part eller på annen måte er berørt i en sak til behandling i forvaltningsorganet. Vi finner ikke grunn til å gå nærmere inn på hvordan dette vil kunne stille seg dersom det er andre nærstående som har en slik eierinteresse, og der det i tråd med utgangspunktene redegjort for i punkt 2 foran vil måtte foretas en bredere vurdering av tjenestemannens habilitet.

Vi nevner også at vår vurdering er begrenset til tilfeller der ektefellen har egne, personlige eierinteresser. Utenriksdepartementet opplyser at utenriksministerens ektefelle har investert gjennom et heleid selskap med pensjonssparing som formål, og dette må anses som slike personlige eierinteresser som vi har omtalt til nå. I uttalelsen i JDLOV-2016-3452, sitert i punkt 2, er det i redegjørelsen for relevante momenter for habilitetsvurderingen i tilfeller der tjenestemannens nærstående forvalter, megler eller handler aksjer på vegne av sin arbeidsgiver, vist til at en også må 'ha for øyet at det ikke er gitt at tjenestemannen kjenner til hvilke aksjer den nærstående har befattning med i sitt arbeid'. Som det fremgår av samme avsnitt i uttalelsen, må det i disse tilfellene foretas en bred og konkret vurdering. Det kan derfor ikke utelukkes at tjenestemannens faktiske kunnskap i noe større grad kan være relevant her enn i tilfellene der ektefellen har personlige eierinteresser.

Videre kan det også på dette punktet være grunn til å legge vekt på hva slags stilling tjenestemannen har, slik at vurderingen i praksis kan falle noe ulikt ut for statsråder enn for andre tjenestemenn. På bakgrunn av spørsmålene som er stilt av Utenriksdepartementet i den konkrete saken, finner vi her ikke grunn til å gå nærmere inn på dette.»

Lovavdelingen har også tidligere uttalt seg om betydningen av manglende kunnskap om de faktiske forholdene for vurderingen av habilitet. I vår uttalelse i brev til Arbeids- og administrasjonsdepartementet 7. november 2003 var spørsmålet om forvaltningslovens habilitetsregler ble overholdt da departementet foreslo Christine B. Meyer som kandidat til Forskningsrådets divisjonsstyrer. I uttalelsen er det lagt til grunn at daværende arbeids- og administrasjonsminister Victor Norman ville ha vært inhabil til å foreslå Meyer etter forvaltningsloven § 6 andre ledd. Norman var imidlertid ikke involvert i avgjørelsen, som ble truffet på lavere nivå i departementet. De som traff avgjørelsen, var ikke kjent med de inhabiliserende forholdene. Etter forvaltningsloven § 6 tredje ledd kan avgjørelse i saken ikke treffes av noen som er direkte underordnet en inhabil tjenestemann. Lovavdelingen la til grunn at de underordnede hadde vært inhabile etter § 6 tredje ledd, og la til følgende:

«For øvrig nevner vi at det kan foreligge avledet inhabilitet i mange tilfeller uten at de tjenestemenn som behandler saken er klar over det og uten at noen subjektivt kan bebreides for at det skjer.»

Lovavdelingen behandlet i 2010 en rekke saker der spørsmålet var hvorvidt økonomiske bidrag gitt fra Eidsiva Energi AS og Troms Kraft AS til Senterpartiet gjorde bestemte personer i ulike departementer inhabile til å behandle saker som berørte giverselskapene eller personer tilknyttet giverselskapene. Vi viser til uttalelsene i JDLOV-2010-10040 (Riis-Johansen), JDLOV-2010-10364 (Sandbakken), JDLOV-2010-10368 (Meltveit Kleppa og Navarsete) og JDLOV-2010-10649 (Hjørnegård). I disse uttalelsene legges det til grunn at tjenestemannen måtte være klar over relevante faktiske forhold før det i et tilfelle som dette, kunne foreligge inhabilitet. Som eksempel vises til uttalelsen i JDLOV-2010-10368 om daværende samferdselsminister Magnhild Meltveit Kleppas habilitet:

«For at et forhold skal være egnet til å svekke tilliten til en tjenestemanns upartiskhet, må det etter vår vurdering i et tilfelle som det foreliggende i det minste være en forutsetning at tjenestemannen var klar over det aktuelle forholdet. Av Samferdselsdepartementets brev fremgår at statsråd Meltveit Kleppa og statssekretær Bartnes har opplyst at de 'første gang ble kjent med hvilke virksomheter som sto bak støtten, i begynnelsen av september 2010'. Hvis det ligger i dette at statsråd Meltveit Kleppa heller ikke før i september 2010 ble klar over at Eidsiva Energi AS vurderte eller hadde besluttet å yte støtte til Senterpartiet, har ikke støtten vært egnet til å påvirke statsråd Meltveit Kleppas upartiskhet før den tid. Dermed ser vi ikke at det er grunnlag for å konstatere inhabilitet for statsråd Meltveit Kleppa.»

Alle de omtalte uttalelsene gjelder vurderinger av habilitet etter den skjønnsmessige bestemmelsen i forvaltningsloven § 6 andre ledd. Når det gjelder de absolutte inhabilitetsgrunnene etter § 6 første ledd, følger det etter vårt syn av lovens ordlyd at manglende kunnskap om de faktiske forholdene i saken i utgangspunktet ikke vil være av betydning for selve habilitetsvurderingen.

Etter § 6 andre ledd er en tjenestemann inhabil dersom det foreligger «særegne forhold som er egnet til å svekke tilliten til hans upartiskhet». Bestemmelsen forutsetter at det foretas en konkret vurdering av de samlede omstendighetene i en sak, og det vil i vurderingen være sentralt hvordan forholdet fremstår utad. Det skal skje en objektiv vurdering av hvordan det vil bli oppfattet at en person med et slikt tilknytningsforhold til saken, deltar i saksbehandlingen. Selv om tjenestemannen ikke har kunnskap om de faktiske forholdene, vil han like fullt være inhabil dersom det etter en samlet vurdering foreligger særegne forhold som objektivt sett er egnet til å svekke publikums tillit til hans upartiskhet. Det vil derfor også måtte vurderes konkret i hvilken grad det har betydning om tjenestemannen var kjent med de faktiske forholdene eller ikke. Dette vil blant annet kunne bero på hva slags faktiske forhold det er snakk om, hvor nært de faktiske forholdene er knyttet opp mot tjenestemannen personlig, og i hvilken grad

avgjørelsen av saken vil kunne innebære en særlig fordel, tap eller ulempe for tjenestemannen personlig eller for hans nærstående.

I sakene fra 2010 om partistøtte til Senterpartiet er det lagt vekt på at behandlingen av de konkrete sakene ikke ville innebære noen særlig fordel, tap eller ulempe for statsrådene personlig, og at det heller ikke forelå noen nær personlig tilknytning mellom statsrådene og selskapene som hadde ytt økonomiske bidrag til partiet. Det er også vist til at det at et politisk parti mottar økonomisk støtte, i seg selv ikke er et særegent forhold. I uttalelsene konkluderes det med at det heller ikke forelå inhabilitet i de tilfellene der de aktuelle statsrådene eller statssekretærene faktisk var kjent med de økonomiske bidragene.

Vurderingene i brevet til Utenriksdepartementet 28. august 2023 gjaldt en ektefelles eierinteresser. I slike tilfeller vil etter vårt syn det faktum at ektefellen har eierinteresser i et selskap som berøres av en avgjørelse som skal treffes i departementet eller regjeringen, kunne være et slikt særegent forhold som er egnet til å svekke tilliten til statsrådets upartiskhet, uavhengig av om statsråden faktisk var kjent med eierskapet. Dersom det generelt åpnes for at statsråder kan velge å holde seg uvitende om en ektefelles investeringer av egne eller felles penger, og på denne måten unngå å måtte forholde seg til habilitetsreglene, vil dette etter vårt syn harmonere dårlig med forvaltningsloven § 6 andre ledd om at det blant annet skal legges vekt på om avgjørelsen vil innebære en særlig fordel for tjenestemannen selv eller noen som tjenestemannen har en nær personlig tilknytning til. Det vil også harmonere dårlig med de hensyn som ligger bak regelverket. Som vi også pekte på i brevet 28. august 2023, vil en regel der det kreves faktisk kunnskap om denne typen interesser i en avgjørelse, kunne åpne for omgåelse av reglene.

Som det fremgår av uttalelsene i brev 7. november 2003 (Norman), vil det samme kunne gjelde der inhabiliteten er begrunnet for eksempel i en nær relasjon til en person som er aktuell for en stilling eller et verv. Det vil som utgangspunkt heller ikke ha betydning om statsråden eller de som har truffet avgjørelsen, har opptrådt uaktsomt eller ikke. Det ble like fullt lagt til grunn at de som traff avgjørelsen, var inhabile etter § 6 tredje ledd.

I brevet 28. august 2023 er det presisert at vi kun uttaler oss om situasjonen der statsrådets ektefelle har personlige eierinteresser i selskaper som berøres av en sak til behandling i departementet eller regjeringen. Det er videre uttalt at tjenestemannens faktiske kunnskap i noe større grad kan være relevant i situasjoner der ektefellen forvalter, megler eller handler aksjer på vegne av sin arbeidsgiver. I slike tilfeller vil som regel avgjørelsen ha mindre og mer avledet betydning for ektefellens økonomi.

I brevet 28. august 2023 er det også vist til at situasjonen vil kunne stille seg annerledes når det gjelder andre nærståendes eierinteresser. Andre som lever i ekteskapslignende forhold, vil i stor utstrekning måtte likestilles med ektefeller. Annerledes vil det kunne

være når de som er berørt av en konkret sak, er slektninger som ikke er i statsrådens husstand eller blant de aller nærmeste, og for statsrådets venner. Dersom statsråden ikke var kjent med de faktiske forholdene i slike tilfeller, vil det etter vårt syn være mer naturlig at det i en konkret helhetsvurdering etter § 6 andre ledd også kan legges vekt på at statsråden ikke hadde kunnskap om de faktiske forholdene som eventuelt ville begrunne inhabilitet.

Videre er det vist til at det kan være grunn til å legge vekt på hva slags stilling tjenestemannen har, og at vurderingen i praksis kan falle noe ulikt ut for statsråder enn andre tjenestemenn.

Kontroll- og konstitusjonskomiteen har stilt direkte spørsmål om hvilken betydning det har for habilitetsvurderingen hvorvidt det er statsråden selv eller ektefellen som har eierinteresser. Vi forstår spørsmålet slik at også dette knytter seg til spørsmålet om i hvilken grad det i habilitetsvurderingen kan legges vekt på om statsråden var kjent med eierinteressene eller ikke. Som vist til foran, er det avgjørende om det foreligger særegne forhold som er egnet til å svekke tilliten til statsrådets upartiskhet. Når det gjelder ektefeller, tilsier som nevnt det særlige fellesskapet som foreligger mellom ektefeller, både økonomisk og på andre måter, at ektefellens eierinteresser langt på vei likestilles med statsrådets egne, og at manglende kunnskap om ektefellens eierinteresser i alle fall som den klare hovedregel ikke vil ha betydning for vurderingen av om statsråden var inhabil. Det vises for øvrig til gjennomgangen over og til de nærmere vurderingene i vår uttalelse 28. august 2023.

b) Betydningen av manglende kunnskap om de faktiske forholdene for gyldighetsspørsmålet

Forvaltningsloven § 41 gir regler om virkningen av saksbehandlingsfeil og slår fast at et enkeltvedtak i noen tilfeller er gyldig selv om det er begått feil i saksbehandlingen:

«Er reglene om behandlingsmåten i denne lov eller forskrifter gitt i medhold av loven ikke overholdt ved behandlingen av en sak som gjelder enkeltvedtak, er vedtaket likevel gyldig når det er grunn til å regne med at feilen ikke kan ha virket bestemmende på vedtakets innhold.»

Etter sin ordlyd gjelder bestemmelsen bare i saker som gjelder enkeltvedtak, og bare ved brudd på forvaltningslovens saksbehandlingsregler. Det er imidlertid lagt til grunn i praksis at prinsippet i forvaltningsloven § 41 også kommer til anvendelse ved andre typer avgjørelser og ved brudd på ulovfestede saksbehandlingsregler og saksbehandlingsregler i særlovgivningen.

Bestemmelsen i § 41 regulerer når et vedtak på tross av en feil er *gyldig*. Bestemmelsen kan ikke tolkes antitetisk, og innebærer dermed ikke at et vedtak automatisk skal anses som ugyldig dersom feilen kan ha virket inn på vedtakets innhold. Hvorvidt et vedtak er

ugyldig, beror på ulovfestede regler. Det skal foretas en samlet vurdering av blant annet feilens art og grovhet, om ugyldighet vil være til gunst eller skade for parten eller andre vedtaket direkte gjelder, hvor lang tid som har gått, om parten har innrettet seg etter vedtaket og om parten selv er å bebreide for feilen.

Det følger av § 41 at et vedtak som er beheftet med en saksbehandlingsfeil, likevel er gyldig dersom det er «grunn til å regne med at feilen ikke kan ha virket bestemmende på vedtakets innhold». Bestemmelsen gir anvisning om å foreta en sannsynlighetsvurdering, men det kreves ikke sannsynlighetsovervekt for at feilen kan ha påvirket resultat. Høyesterett har i flere saker formulert det slik at det er nok at det er «en ikke helt fjerntliggende mulighet» for at feilen kan ha virket inn, se for eksempel Rt. 2009 side 661.

Ved inhabilitet vil det ofte være grunn til å regne med at feilen kan ha virket inn på vedtakets innhold. Eckhoff og Smith: Forvaltningsrett, 12. utgave (2022) på side 487 uttaler følgende om innvirkningskravet i disse sakene:

«Muligheten for innvirkning beror også på hva slags feil det dreier seg om. At den som har truffet vedtaket eller vært sentral i forberedelsen av det, var *inhabil*, kan lett tenkes å ha påvirket resultatet. Men fordi det er viktig for tilliten til forvaltningen at habilitetsreglene blir overholdt, kan det være grunn til å la regelbrudd medføre ugyldighet selv om det er lite sannsynlig at inhabiliteten kan ha påvirket utfallet. [...] Hvis den inhabile er nært tilknyttet partene eller har sterke egeninteresser i saken, vil trekke i samme retning.»

Frihagen: Inhabilitet etter forvaltningsloven (1985) side 513 gir uttrykk for tilsvarende synspunkter:

«Det må likevel ut fra praksis og teori antas at brudd på inhabilitetsreglene er av de feil som forholdsvis lett fører til ugyldighet. Utgangspunktet bør således være at brudd på reglene om inhabilitet i større grad enn mange andre saksbehandlingsfeil, kan føre til ugyldighet så lenge det ikke kan påvises med forholdsvis høy grad av sikkerhet at feilen har vært uten betydning for vedtakets innhold.»

Lovavdelingen slutter seg til at det i utgangspunktet skal lite til for å legge til grunn at det kan ha virket inn på vedtakets innhold dersom den som traff eller forberedte vedtaket, var inhabil. I de tilfellene der det kan konstateres at tjenestemannen ikke var kjent med de faktiske forholdene som gjorde ham inhabil, gjør denne forutsetningen seg imidlertid ikke gjeldende. Hvis det er på det rene at tjenestemannen ikke var kjent med at avgjørelsen for eksempel kunne innebære en fordel for en av hans nærstående, vil dette – slik vi ser det – være et slikt tilfelle der det kan sies med forholdsvis høy grad av sikkerhet at feilen ikke har hatt betydning for vedtakets innhold.

Dette er bakgrunnen for at Lovavdelingen i brev til Utenriksdepartementet 28. august 2023 uttalte følgende om hvilke konsekvenser det vil kunne få dersom det konstateres

at utenriksminister Huitfeldt har deltatt i behandlingen av en sak der hun var inhabil på grunn av ektefellens aksjeinnehav:

«Dersom statsråden faktisk ikke var kjent med at ektemannen hadde eierinteresser i et bestemt selskap, vil inhabiliteten ikke kunne ha virket inn på vedtakets innhold. Avgjørelser hun har truffet i saken, eller vært med å tilrettelegge grunnlaget for, vil derfor være gyldige på tross av hennes inhabilitet. Det samme vil gjelde i de tilfellene der det er truffet vedtak i departementet uten at utenriksministeren har vært involvert. Dersom ingen av de som deltok i forberedelsen eller avgjørelsen av saken var kjent med de faktiske forhold som gjorde statsråden inhabil, kan inhabiliteten ikke ha virket inn på innholdet av avgjørelsen, og avgjørelsen er derfor likevel gyldig.»

Vi viser også til uttalelsen 7. november 2003 (Norman), omtalt foran, der tilsvarende synspunkter ble lagt til grunn. Vi uttalte der:

«Inhabiliteten får imidlertid ingen konsekvenser for forslaget i ettertid. Siden de som behandlet saken i AAD så vidt vi har fått opplyst ikke kjente til inhabilitetsgrunnen og derfor heller ikke til sin egen avledede inhabilitet, kan inhabiliteten ikke ha virket inn på resultatet, sml. forvaltningsloven § 41. For øvrig nevner vi at det kan foreligge avledet inhabilitet i mange tilfeller uten at de tjenestemenn som behandler saken er klar over det og uten at noen subjektivt kan bebreides for at det skjer. I slike tilfeller vil man normalt kunne regne med at forholdet ikke kan ha virket inn på avgjørelsen, sml. forvaltningsloven § 41.»

v) *Hvilken rettslig betydning får det for deltakelsen i saksbehandlingen dersom statsråden har en nær relasjon til en aktør som driver påvirkningsarbeid?*

Spørsmål v) er svært generelt formulert og kan omfatte ulike situasjoner. Det kan eksempelvis dreie seg om situasjoner der statsråden har en direkte relasjon til en virksomhet eller organisasjon som driver påvirkningsarbeid overfor myndighetene, for eksempel som styremedlem eller tidligere ansatt. Det kan også dreie seg om situasjoner der en av statsrådens nærstående er involvert i påvirkningsarbeid, for eksempel som ansatt i en virksomhet som fremmer synspunkter til fordel for egen virksomhet, som ansatt i kommunikasjonsbyrå på vegne av kunder, som ansatt i en organisasjon på vegne av medlemmer, eller som frivillig i interesseorganisasjoner eller frivillige organisasjoner. Påvirkningsarbeid kan i tråd med dette omfatte nokså ulike typer aktiviteter, fra generelle kampanjer knyttet til politikk- eller regelutvikling på et bestemt samfunnsområde, til forsøk på å påvirke resultatet i en konkret enkeltsak der en selv er part.

Innledningsvis vil vi nevne at dersom statsråden er medlem av styret eller bedriftsforsamlingen for et selskap som er part i saken, vil vedkommende automatisk være inhabil etter § 6 første ledd bokstav e. I de øvrige tilfellene vil habiliteten måtte vurderes etter den skjønnsmessige bestemmelsen i forvaltningsloven § 6 andre ledd. Om statsråden er inhabil, må vurderes konkret i lys av omstendighetene i den enkelte

saken som er til behandling i departementet eller regjeringen, og beror på en helhetsvurdering av både nærheten i relasjonen mellom statsråden og aktøren, og aktørens interesse i den konkrete saken. I praksis er skillet mellom generelle saker, slik som lov- eller forskriftsforslag, og individuelle saker viktig. Det vil normalt ikke foreligge inhabilitet i saker av generell karakter, med mindre avgjørelsen reelt sett bare får konsekvenser for en liten krets rettssubjekter, eller der avgjørelsen får betydelig større konsekvenser for tjenestemannen eller hans nærstående enn for andre som blir berørt av vedtaket, se JDLOV-2009-7092 (Berg-Hansen). Sakens art er også relevant i vurderingen, herunder hvor stor grad av skjønn som er involvert i avgjørelsen. Det kan også være grunn til å utvise større varsomhet der det er aktuelt å rette kritikk mot parter eller andre, jf. JDLOV-2008-532 (Støre) og JDLOV-2012-5516 (Faremo).

Lovavdelingen har ved flere anledninger uttalt seg i saker som gjelder spørsmålet om betydningen av statsrådets tidligere verv og den relasjonen statsråden da fortsatt kan ha til en aktør som kan ønske å påvirke beslutninger. Vi viser til uttalelsene i JDLOV-2018-4416 (Nesvik) og JDLOV-2021-6322 (Enoksen) med videre henvisninger til tidligere praksis. I JDLOV-2009-7092 (Berg-Hansen) uttalte vi følgende om de sentrale utgangspunktene i slike saker:

«Utgangspunktet må være at det normalt ikke medfører inhabilitet at statsråden tidligere hadde en posisjon hos en aktør som har interesser i en sak som departementet har til behandling. Vi ser imidlertid særlig to forhold som kan tenkes å lede til inhabilitet. *Det ene er at tjenestemannen hadde befatning med saken i sin sentrale posisjon for selskapet eller organisasjonen.* Hvor fremtredende posisjon tjenestemannen hadde og hvor sterkt involvert hun var i saken, vil i denne sammenhengen kunne ha betydning. Særlig hvis hun utad ga uttrykk for et bestemt syn på saken på vegne av selskapet eller organisasjonen, kan den tidligere tilknytningen være egnet til å svekke tilliten til hennes upartiskhet nå. I lys av det som nå er sagt om tidligere befatning med saken, antar vi at det kan være hensiktsmessig med et utgangspunkt om at statsråden anses inhabil i alle individuelle saker som ble styrebehandlet hos en aktør mens hun satt i styret for aktøren. Vi viser til Lovavdelingens uttalelse 26. mai 2000 (snr. 200006570) (JDLOV-2000-6570) om kulturminister Horns habilitet til å behandle saker vedrørende Nationaltheatret, der hun tidligere hadde vært teatersjef. I uttalelsen heter det blant annet:

‘Lovavdelingen er enig [...] i at statsråd Horn i egenskap av departementssjef er ugild til å behandle saker fra Nationaltheatret som hun selv har forberedt eller som er fremmet for departementet i hennes tid som teatersjef. Det samme gjelder for andre saker som gjelder Nationaltheatret i hennes tid som teatersjef, f.eks. ved utøving av kontrollfunksjoner, herunder rapportering til Riksrevisjonen og Stortinget. Lovavdelingen er – i forlengelsen av dette – tilbøyelig til å anta at statsråd Horn er ugild til å ha ansvaret for gjennomføring av en generalforsamling som vil behandle forhold fra hennes egen periode som teatersjef, men ikke når det gjelder senere generalforsamlinger.’

Sitatet gjelder individuelle saker, dvs. saker som direkte gjaldt Nationaltheatret. Det vil som nevnt kun unntaksvis oppstå inhabilitet i *generelle saker*. I helt særlige tilfeller kan imidlertid statsråden være inhabil også i slike saker, jf. det som er sagt under punkt 2.1

ovenfor. Hvis andre sentrale personer i selskapet eller organisasjonen ga uttrykk for klare oppfatninger om en generell sak mens statsråden var tilknyttet aktøren, saken har stor økonomisk betydning for aktøren og det samtidig er kort tid siden statsråden gikk ut av sin stilling eller sitt verv for aktøren, kan det være nærliggende å anta at statsråden er inhabil ved departementets behandling av saken.

Det andre forholdet som kan tenkes å medføre inhabilitet, er at *tjenestemannens tilknytning til selskapet eller organisasjonen ligger så nært i tid at det er nærliggende å tro at hun fortsatt identifiserer seg med denne aktørens interesser*. Hvor lang tid det tar før inhabilitet på dette grunnlaget 'slukner', kan avhenge blant annet av hvor sentral posisjon statsråden hadde og hvor sterk interesse aktøren har i saken.»

Dersom statsråden har permisjon fra en virksomhet som er part eller involvert i en sak til behandling i departementet, skal det normalt noe mindre til for å konstatere inhabilitet. Vi viser til uttalelsene i JDLOV-2012-3312 (Barth Eide) og JDLOV-2020-730 (Hareide) med videre henvisninger.

Dersom det er en av statsrådens nærstående som er ansatt eller har et verv i en virksomhet som er part eller på andre måter involvert i en sak, legges det blant annet vekt på hva slags stilling den nærstående har, om avgjørelsen i saken kan innebære en særlig fordel, tap eller ulempe for den nærstående, og om vedkommende har engasjert seg særlig i saken. Vi viser til uttalelsen i JDLOV-2021-6660 (Gjul) med videre henvisninger til tidligere saker. Videre nevner vi JDLOV-2006-7244A der Lovavdelingen vurderte om daværende justisminister Knut Storberget var inhabil til å delta i avgjørelsen om tildeling av kontrakt for nødnett. Bakgrunnen for spørsmålet var at hans ektefelle var ansatt i informasjonsrådgivningsfirmaet Geelmuyden.Kiese, som utførte oppdrag for et av selskapene som konkurrerte om kontrakten. I den konkrete vurderingen, der det for øvrig også er vist til uttalelsene i JDLOV-1989-3084 (Bugge Fougner) og sak nr. 4481/01 (Harlem), uttalte vi følgende:

«Etter det opplyste har Johnsgaard for tiden et ordinært tilsettingsforhold i GK, men det er opplyst at hun i nær fremtid vil få eierinteresser i firmaet gjennom aksjeinnehav. Hun vil da ha en (in)direkte, om enn begrenset, økonomisk interesse i hvordan firmaets forskjellige oppdrag løper av. Selv om hun ikke har nærmere informasjon om eller innflytelse på hvordan oppdrag utenfor hennes egne utføres, er det sett utenfra likevel rimelig å regne med at hun som medlem av ledergruppen kan bli involvert iallfall dersom særskilte problemer skulle oppstå.

Som nevnt ovenfor kjenner vi ikke til innholdet av den konkrete oppdragsavtalen som GK har med Siemens. Ut fra de generelle opplysningene om GKs honorarfastsetting nevnt i punkt 2 foran legger vi i det følgende at GKs vederlag er bestemt uavhengig av kontraktsutfallet for Siemens, for eksempel etter en timesats.

For habilitetsspørsmålet har karakteren av GKs oppdrag betydning, også slik det naturlig fremstår utad. Det må da legges vekt på at det gjelder bistand som må antas å ha til formål å styrke Siemens' muligheter for å oppnå nødnettskontrakten, enten det gjelder via omdømmet i media og generelt i samfunnet, eller ved kontakt med myndigheter som

behandler saken. At det internt søkes etablert vanntette skott mellom de forskjellige medarbeidere i GK når det gjelder deres respektive oppdrag, kan da neppe være avgjørende i motsatt retning.

I forhold til de saker som er nevnt under punkt 4, antar Lovavdelingen at den foreliggende sak på flere punkter ligger nærmere Bugge Fougner's situasjon enn Harlems situasjon. Riktignok var Bugge Fougner – i motsetning til Harlem – selv partner i det aktuelle firmaet, men i Bugge Fougner's tilfelle gjaldt det inhabilitet som følge av partnerkollegers oppdrag, mens inhabilitetsvurderingen i Harlems tilfelle ikke var knyttet til noe oppdrag for det aktuelle firmaet. Det kan hevdes at en advokat opptrer uttrykkelig som partsrepresentant og at dette tilsier inhabilitet i større grad enn for en informasjonsrådgiver, men det kan også anføres at informasjonsrådgiverens virksomhet som ikke skjer i full åpenhet, gjør det like viktig å anvende den ekstra garanti for saklige avgjørelser som ligger i inhabilitetsreglene. Sammenlignet med Strøm-Erichsens situasjon synes det dels å være den forskjell at det ikke gjaldt beslutning om en konkret kontraktsinngåelse, dels at ektemannen var knyttet til et større konsern enn GK, og hvor myndighetskontakt ikke var et selvstendig formål.

[...] Etter en samlet vurdering antar Lovavdelingen – under tvil – at Johnsgaards tilknytning til Geelmuyden.Kiese etter omstendighetene i saken utgjør et slikt særegt forhold som gjør at statsråd Knut Storberget etter forvaltningsloven § 6 annet ledd bør anses inhabil til å behandle i Justisdepartementet spørsmål på det nåværende stadium om inngåelse av nødnettskontrakten med Siemens.»

Normalt vil det ikke føre til inhabilitet dersom statsråden eller statsrådens nærstående er medlem eller har verv i en generell bransje- eller interesseorganisasjon. Uttalelsen i JDLOV-2001-9733 gjaldt fiskeriminister Svein Ludvigsens habilitet i saker som berørte Sildesalgslaget, der statsrådets bror var nestleder i styret. Lovavdelingen la til grunn at fiskeriministeren lett ville anses inhabil i saker der Sildesalgslaget hadde status som part, men at han normalt ikke ville være inhabil i saker der Sildesalgslaget opptrådte som interesseorganisasjon:

«Det synes å være et lite avklart rettslig spørsmål om en statsråd kan være inhabil til å forholde seg aktivt til innspill, initiativ og forslag fra interesseorganisasjoner han selv tilhører eller som han gjennom familie, vennskap etc. får et spesielt forhold til. Den praksis som har vært på området – den grad den er kartlagt – synes å ha vært liberal. Frihagen, det siterte verk s. 129, skriver:

‘En folkevalgt vil normalt også uten å bli inhabil kunne delta i saker om og vareta særlige yrkes- eller næringsinteresser han har tilknytning til. En ansatt tjenestemann vil normalt heller ikke være avskåret fra dette, selv om det noe lettere kan tenkes at hans særlige organisasjonstilknytning fører til inhabilitet etter § 6, 2. ledd.

Også en statsråd vil kunne vareta generelle gruppeinteresser ut fra tilsvarende synspunkter selv om han har sterk tilknytning til den berørte organisasjonen. F.eks. kan Landbruksministeren behandle saker hvor landbruksorganisasjonene har

sterke særinteresser og Fiskeriministeren behandle saker hvor fiskeriinteressene er sterkt engasjert.

Det er vel neppe helt i samsvar med tradisjonen at statsråden fungerer som formann i sin organisasjon så lenge han er statsråd. I alle fall må det antas at det ikke fører til inhabilitet etter § 6, 1. ledd (e) at organisasjonen har en sterk tilknytning til en sak så lenge den bare opptrer som generell interesserepresentant.

Er det en sak med et direkte partsforhold – f.eks. en jordbruks- eller fiskeritavtale, vil nok statsråden være inhabil om han fortsatt er formann, men ikke ellers.’

Et slikt syn var lagt til grunn i forvaltningspraksis i saken omhandlet i RG-1975-708 (Eidsivating lagmannsrett). Et av spørsmålene i saken var om daværende fiskeriminister Hoem – som i statsrådstiden var permittert fra sin stilling som direktør i Råfisklaget – var habil som departementssjef og statsråd til å behandle en kongelig resolusjon om godkjenning av kjøpere m.v. etter fiskeomsetningsloven av 1970. Som leder for Råfisklaget hadde Hoem arbeidet aktivt for å få til disse reglene, som i følge de saksøkende fisketilvirkerne bl.a. fikk som konsekvens at Råfisklaget fikk ‘den dominerende myndighet til å avgjøre tilvirkernes nærings-, omsetnings- og inntektsforhold’ (dommen s. 709).

Fra statens side ble det bl.a. anført at inhabilitetsspørsmålet var blitt drøftet i to regjeringskonferanser, og at det ble ‘besluttet at statsråd Hoem på vanlig måte skulle foredra saken. Begrunnelsen var at regjeringens medlemmer ofte rekrutteres fra store næringsorganisasjoner, og at slike medlemmer ikke bør utelukkes fra behandlingen av saker angående den næring de har best kjennskap til’ (dommen s. 715). I rettssaken ble staten frifunnet, uten at lagmannsretten tok stilling til habilitetsspørsmålet.

Av nyere praksis kan nevnes av at statssekretær Johannes Nakken, i statsråd Peter Angelsens tid som fiskeriminister 1997-99, hadde permisjon fra sentral stilling i Norges Sildesalgslag. Da praktiserte man at statssekretæren avsto fra å delta i behandlingen av saker som direkte gjaldt Sildesalgslagets rettigheter og plikter, mens han ikke erklærte seg inhabil i sin alminnelighet for alle saker som gjaldt sild, makrell og andre fiskeslag omfattet av salgslagets omsetningsenerett. Med en statsråd som utvilsomt var habil også i forhold til slike saker, oppsto det ikke problemer for departementet.

Om tidligere praksis – slik denne følger av faktum i lagmannsrettsdommen og sitatet fra Frihagen – legges til grunn som innenfor gjeldende rett, antar Lovavdelingen at statsråden ikke er inhabil til å behandle saker som er av generell interesse for Sildesalgslaget. Han har større avstand til laget ved at forbindelsen går via hans bror, enn en statsråd som f.eks. bare har permisjon fra sitt formannsverv.

Lovavdelingen antar således at statsråden ikke vil være inhabil til å treffe eller forberede avgjørelser der Sildesalgslagets rammevilkår blir endret som en konsekvens av statlige initiativ og omlegging av fiskeripolitikken. Habilitetsspørsmålet kan reise større tvil der det er Sildesalgslaget som har tatt initiativ til et forslag som har særlig betydning for laget, selv om det er tale om et mer generelt fiskeripolitisk tiltak. Et eksempel kan være det lovforslag om å utvide salgslagenes enerett til førstehåndsomsetning som

Fiskeridepartementet etter det opplyste har til vurdering. Man kan imidlertid vanskelig legge til grunn så vidtrekkende inhabilitetsregler at de vil avskjære interesserepresentanter fra å kunne gjennomføre sine synspunkter i regjeringsposisjon, f.eks. etter et stortingsvalg. På bakgrunn av bestemmelsen i Grunnloven § 12 tredje ledd første punktum antar Lovavdelingen at det skal mye til for at en statsråd kan anses inhabil etter forvaltningsloven i slike tilfelle. Det kan etter Lovavdelingens syn vanskelig være tilstrekkelig til å gjøre statsråden inhabil at det ikke er ham selv, men hans bror som eventuelt er med på å fremme forslagene. Dersom det er tale om avgjørelser som har sin hovedsakelige betydning for Sildesalgslaget uten å være noe klart virkemiddel i den alminnelige fiskeripolitikk, kan habilitetsspørsmålet stille seg annerledes.»

I uttalelsen i JDLOV-2005-7435A vurderte Lovavdelingen daværende statsminister Jens Stoltenbergs habilitet i saker som berørte Norges Røde Kors, der hans far var president. Etter å ha lagt til grunn at statsministeren ofte ville være inhabil i saker der Norges Røde Kors var part, uttalte Lovavdelingen følgende om saker der Norges Røde Kors forfølger foreningens formål uten å være part:

«I en annen stilling kommer saker der Norges Røde Kors i generelle saker forfølger de ideelle interesser som foreningen skal ivareta, for eksempel ved høring av utkast til lover eller forskrifter. Norges Røde Kors er en av mange interesseorganisasjoner innenfor området, målene er velkjente, det er tale om brede allmenntilgynnsge formål og de kommer ikke Thorvald Stoltenberg spesielt til nytte. I slike tilfeller kan vi vanskelig se for oss inhabilitet for statsministeren. Vi antar også at statsministeren neppe vil kunne bli inhabil i saker om humanitær bistand etter storulykker, men tar et lite forbehold om at en konkret vurdering kan føre til et annet resultat der Norges Røde Kors har utvist et helt særegent og konkret engasjement.»

vi) Øvrige spørsmål om statsministerens rolle i habilitetsvurderinger

Komiteen ber om en «vurdering av om det er særskilte hensyn som gjør seg gjeldende for statsministeren, grunnet vedkommendes formelle rang i regjeringen og vedkommendes praktiske og faktiske rolle som leder av regjeringen». I tillegg ber komiteen om en vurdering av tre problemstillinger knyttet til vurderinger av statsministerens habilitet. Spørsmålene er delvis overlappende, og vi vil derfor i det følgende behandle spørsmål vi) til viii) samlet.

Som Kontroll- og konstitusjonskomiteen selv er inne på, har statsministeren en svært sentral posisjon i regjeringen, både i kraft av formell rang og den praktiske og faktiske rollen som leder av regjeringen, blant annet i regjeringskonferanser, forberedende statsråd og statsråd.

Statsministerens særlige rolle vil neppe kunne tillegges vekt i vurderingen etter de absolutte inhabilitetsgrunnene i forvaltningsloven § 6 første ledd. Skal denne rollen i seg selv være av betydning i habilitetsvurderinger, vil det være i forbindelse med den skjønnsmessige vurderingen etter forvaltningsloven § 6 andre ledd av om det foreligger «særegne forhold» som er «egnet til å svekke tilliten» til statsministerens upartiskhet.

Lovavdelingen har ikke i tidligere uttalelser tatt uttrykkelig stilling til betydningen av statsministerens særegne rolle sammenlignet med andre statsråder. I JDLOV-2021-6259 har Lovavdelingen imidlertid reist *spørsmål* nettopp om statsministeren som leder av regjeringen må anses å ha en nærmere tilknytning til sakene som regjeringen behandler, enn de øvrige statsrådene har til saker fra andre departementer. Saken gjaldt statsminister Jonas Gahr Støres habilitet ved vurdering av apanasjen til kronprinsparet. Vi uttalte:

«Det kan anføres at statsministeren som leder av regjeringen må sies å ha en nærmere tilknytning til sakene som behandles i regjeringen enn de øvrige statsrådene har til saker fra andre departement. I lys av utviklingen av vennskapet mellom statsministeren og kronprinsparet siden uttalelsen i 2010, finner vi imidlertid ikke grunn til å gå nærmere inn på den eventuelle betydningen av dette.»

Uttalelsen må leses i lys av uttalelsen i JDLOV-2010-9957, der det ble lagt en viss vekt på at Støre som utenriksminister hadde begrenset påvirkning på avgjørelsene knyttet til kronprinsparets apanasje:

«I lovens uttrykk 'egnet til å svekke tilliten til hans upartiskhet' ligger at det ved habilitetsvurderingen må legges vekt på hvordan det særegne forholdet fremstår utad. Ved denne vurderingen kan det tenkes å ha en viss betydning hvilken innflytelse tjenestemannen reelt sett kan ha på utfallet av saken, jf. Frihagen, Inhabilitet etter forvaltningsloven (1985) side 201. Forslaget til apanasje fremlegges som nevnt av fornyings- administrasjons og kirkeministeren, og fremmes for Stortinget av regjeringen. Utenriksministerens innflytelse er dermed forutsetningsvis begrenset til den som ligger i å være medlem av regjeringskollegiet.»

Lovavdelingen kom i saken til at utenriksministeren ikke var inhabil, og la i den forbindelse noe vekt på hans antatte begrensede rolle ved behandling av saken:

«Vi antar at utenriksministerens vennskap med kronprinsparet ligger i grenseland for det som i utgangspunktet kan medføre inhabilitet. Under henvisning til de konstitusjonelle sidene ved apanasjen, mener vi at det samlet sett ikke er grunnlag for å konstatere inhabilitet. Utenriksministerens relativt perifere rolle ved fastsettelse av apanasjen trekker i noen grad i samme retning.»

Vi legger til at Lovavdelingen i en rekke uttalelser har lagt til grunn at det i vurderingen av om et medlem av regjeringen er inhabil, må tas hensyn til at habilitetsreglene ikke skal anvendes slik at de lammer eller vesentlig hemmer eller fordreier beslutningssystemet. Momentet er løftet frem generelt for regjeringsmedlemmer, og det må også gjelde for statsministeren. Det vises til JDLOV-2005-7435A (Stoltenberg), JDLOV-2005-7435B (Stoltenberg) og JDLOV-2011-5213 (pensjonsordning). Uttalelsene er basert på de ulovfestede habilitetsprinsippene som gjaldt før lovendringen i 2022, men momentene vil være relevante også etter forvaltningsloven § 6 andre ledd, se svaret på spørsmål iii) over med henvisning blant annet til uttalelser i Prop. 81 L (2021–

2022) og Innst. 386 L (2021–2022). Når det konkret gjelder hensynet til at statsrådet skal være vedtaksført, vil statsministerens formelle rolle som leder av regjeringen, neppe stille ham i en annen situasjon enn andre regjeringsmedlemmer. Det skyldes at Grunnloven § 27 andre punktum ikke skiller mellom statsministeren og øvrige statsråder.

Lovavdelingen har i flere uttalelser lagt til grunn at det *i alminnelighet* vil kunne være av betydning hvilken innflytelse en tjenestemann kan ha på utfallet av saken ved avgjørelse av om det foreligger «særegne forhold» som er «egnet til å svekke tilliten» til tjenestemannens upartiskhet etter forvaltningsloven § 6 andre ledd, se utsagn i denne retningen i JDLOV-2000-8596B (Bærumsaken), JDLOV-2006-2788 (Riis-Johansen), JDLOV-2009-4394 (Reiten), JDLOV-2010-450 (Aasrud), JDLOV-2010-9957 (Støre), JDLOV-2013-7690 (Jordahl), JDLOV-2016-3452 (verdipapirer), JDLOV-2016-5048 (Mæland) og Frihagen: Inhabilitet etter forvaltningsloven (1985) side 200–201. Det vil for eksempel være forskjell på en situasjon der vedkommende tjenestemann har en sentral rolle når departementets standpunkt skal inntas, og en situasjon der tjenestemannen som ledd i sine arbeidsoppgaver ellers, bidrar med generell bakgrunnsinformasjon i saken, jf. JDLOV-2016-3452 (verdipapirer).

En tjenstemanns rolle i en avgjørelse må følgelig vurderes konkret. Det samme må etter vårt syn kunne legges til grunn når det gjelder statsministerens særlige rolle og funksjon i regjeringen. Momentet vil som regel først kunne tillegges vekt i grensetilfeller etter forvaltningsloven § 6 andre ledd når de øvrige momentene i saken etterlater tvil om tjenestemannens inhabilitet, se også i denne retningen JDLOV-1997-11160 (Angelsen) og JDLOV-2013-7690 (Jordahl).

Hvor sentral rolle en tjenestemann har hatt i en avgjørelse eller tilretteleggingen av den, vil etter omstendighetene også kunne ha betydning i en eventuell ugyldighetsvurdering.

Med hilsen

Ketil Bøe Moen
ekspedisjonssjef

Ida Sørebo
avdelingsdirektør

Dokumentet er elektronisk godkjent og sendes uten signatur

STATSMINISTEREN

Oslo, 10. november 2023

Kontroll- og konstitusjonskomiteen
Stortinget
0026 OSLO

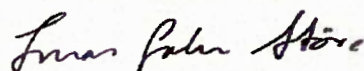
Vedr. spørsmål om regjeringsapparatets håndtering av habilitetsregelverk mv.

Det vises til Kontroll- og konstitusjonskomiteens høring 7. november, der komitémedlem Carl I. Hagen ba om en samlet oversikt over de tiltak som er iverksatt fra regjeringens side. Disse er følgende:

- I juni ba jeg alle statsråder ta en ekstra gjennomgang av egen habilitet.
- I juli sendte Finansdepartementet ut en rutinemal for hvordan departementene skal føre oversikter over hvem som får innsideinformasjon i enkeltsaker og veiledning i innsidereglene.
- I august oppdaterte Statsministerens kontor Håndbok for politisk ledelse. Retningslinjene for kjøp og salg av aksjer ble innskjerpet. Politikere som har aksjer eller andre finansielle instrumenter må velge mellom salg, frys eller at en uavhengig forvalter tar hånd om porteføljen. Vi tydeliggjorde plikten politikerne har til å skaffe seg kunnskap om ektefellens eller samboers eierinteresser.
- Gjennom høsten har alle i politisk ledelse i departementene og på Statsministerens kontor fått en ny gjennomgang av habilitetsreglene, reglene knyttet til innsideproblematikk og de oppdaterte retningslinjene for aksjer og andre finansielle instrumenter.
- Gjennom høsten har også departementene styrket sine interne rutiner for opplæring og veiledning av politisk ledelse.

- I oktober fastsatte Statsministerens kontor nye felles retningslinjer for den opplæringen som skal skje av politisk ledelse i alle departementer. Disse inneholder en oversikt over temaer statsrådene skal få opplæring i, herunder habilitet, dokumenthåndtering, innsideinformasjon, sikkerhetsloven mv. Samtidig må opplæringen ta høyde for departementenes egenart. I retningslinjene redegjøres det også for ansvars- og oppgavedelingen mellom departementene og Statsministerens kontor.
- I oktober oppdaterte Statsministerens kontor rutinene for å vurdere habilitet i regjeringskonferanser og i Kongen i statsråd. Det gir en grundigere vurdering av habilitetsspørsmål for den enkelte og for kollegiet samt sikrer notoritet.
- Forrige uke fremmet vi en proposisjon om innføring av samme registreringsplikt for statssekretærer og politiske rådgivere som for statsråder.
- Fremover vil det med jevne mellomrom settes av tid på regjeringens møter til en forberedt presentasjon av rettsregler og retningslinjer som skal sikre tillit.
- Tidligere i november jeg Kommunal- og distriktsdepartementet kartlegge og evaluere departementenes erfaringer med registrering av verv og økonomiske interesser, jf. statsansatteloven § 39a. Det vil belyse om de konkrete forskjellene i dagens retningslinjer er godt begrunnet, og om det er behov for justeringer.

Med vennlig hilsen

Jonas Gahr Støre

Erna Solberg

Her

Vår ref.:
2023/2815

Deres ref.:

Dato:
21.11.2023

Vedr. spørsmål om regjeringsapparatets håndtering av habilitetsregelverk mv.

I kontroll- og konstitusjonskomiteens kontrollhøring tirsdag 7. november 2023 uttalte tidligere statsminister Solberg:

«Det er veldig viktig å si at det er forskjell på håndboken fra 2013 og håndboken fra 2021. Under habilitetsspørsmål er det tilført noe i 2021 i forhold til i 2013. Det var ikke i utgangspunktet sett på som en utfordring at man hadde aksjer på det tidspunktet, eller at man handlet litt med aksjer, altså i den form at man justerte porteføljen, solgte og gjorde andre ting i den sammenheng. Men man skulle ha oversikt over det for å vite om habiliteten.»

Håndbok for politisk ledelse hadde i perioden september 2013 - 25.08.2021 følgende retningslinjer ved kjøp og salg av finansielle instrumenter i punkt 15.3:

1. Politiske medarbeidere som tiltrer i departementene/ved Statsministerens kontor skal melde fra dersom de har finansielle instrumenter (jf. særlig omsettelige verdipapirer og opsjoner) for mer enn 50 000 kroner knyttet til norsk selskap eller utenlandsk selskap med aktiviteter i Norge.
2. På samme måte skal det meldes fra om handel med finansielle instrumenter i norske selskaper eller utenlandske selskaper med aktiviteter i Norge som foretas for egen regning, i eget navn eller på vegne av mindreårige barn når transaksjonen gjelder beløp over 50 000 kroner.
3. Punkt 1 gjelder ikke andeler i verdipapirfond.
4. Medarbeidere skal også melde fra om kundeforhold med finansinstitusjoner når kundeforholdet må regnes som inngått på særlige gunstige betingelser.
5. Melding som nevnt skal sendes departementsråden i vedkommende departement/ regjeringsråden. Meldingen oppbevares på linje med andre fortrolige personopplysninger.

6. Handel med finansielle instrumenter eller inngåelse av kundeforhold foretatt av medarbeidernes ektefelle/registrerte partner/samboer, vil etter forholdene kunne likestilles med disposisjoner foretatt av medarbeideren selv. Det vil være opp til den enkelte medarbeider om vedkommende vil gi melding som nevnt foran i slike tilfeller.

Komiteen viser til at i januar 2017 ble beløpsgrensen i nr. 1 og 2 endret fra 50 000 kroner til 20 000 kroner, og det kom inn et punkt 15.3 nr. 7 med ordlyden: «Politikere bør generelt være aktsomme ved handel med verdipapirer i perioder der det særlig kan stilles spørsmålstegn ved den enkeltes informasjonstilgang. Eksempler på slike perioder er budsjettkonferansene og tiden før fremleggelse til Stortinget. Det anbefales at det uansett ikke handles med verdipapirer fra august og frem til statsbudsjettet er lagt frem i Stortinget.»

Spørsmål 1:

Innebar disse retningslinjene i håndboken at både statsråder og deres ektefeller hadde tillatelse til å eie aksjer innenfor rammene av retningslinjene i denne perioden?

Spørsmål 2:

Innebar formuleringen i håndbok for politisk ledelse punkt 15.3 nr. 6 at statsrådenes og deres ektefellers aksjehandel var ansett som et likestilt grunnlag for å vurdere statsrådenes habilitet i denne perioden?

Håndbok for politisk ledelse ble endret den 25. august 2021 og punkt 4.3 om habilitetsregler ble utvidet med en beskrivelse av typetilfeller som gir grunn til å vurdere habilitet. Ett av typetilfellene som nevnes er egne eller nærstående økonomiske interesser i utfallet av en sak, eksempelvis som følge av eierskap til aksjer.

Håndbok for politisk ledelse fikk den 25. august 2021 et nytt punkt 4.5 Retningslinjer ved kjøp og salg av finansielle instrumenter:

Politisk ledelse er underlagt reglene om innsidehandel, taushetsplikt og rådgivningsforbud i verdipapirhandelloven. Politisk ledelse skal generelt utvise en betydelig grad av aktsomhet ved sine disposisjoner i aksjemarkedet, uavhengig av de formelle grensene som følger av verdipapirhandelloven. Det samme gjelder politikernes nærstående, selv om de i utgangspunktet vurderes på selvstendig grunnlag etter verdipapirhandellovens bestemmelser.

Kravet om aktsomhet gjelder særlig i perioder der det kan stilles spørsmål ved den enkeltes informasjonstilgang, for eksempel i forbindelse med regjeringens budsjettkonferanser og tiden før fremleggelse av budsjettsaker til Stortinget.

For politisk ledelse gjelder også retningslinjer for kjøp og salg av finansielle instrumenter...

Håndbok for politisk ledelse fikk i september 2021 et eget vedlegg med retningslinjer ved kjøp og salg av finansielle instrumenter. I disse retningslinjene står følgende om nærståendes handel med finansielle instrumenter i punkt 9:

Nærstående står rettslig sett fritt til å handle med finansielle instrumenter. Nærstående av ansatte vurderes i utgangspunktet på selvstendig grunnlag, men etter omstendighetene kan det oppstå mistanke om at ektefelle eller annen nærstående har mottatt innsideinformasjon, eller handler på vegne av ansatte som har slik informasjon.

Spørsmål 3:

Hvilke vurderinger lå til grunn for endringene som ble gjennomført i habilitetsbestemmelsene og retningslinjer ved kjøp og salg av finansielle instrumenter i håndbok for politisk ledelse og innføringen av det nye vedlegget med retningslinjer ved kjøp og salg av finansielle instrumenter den 25. august 2021?

Spørsmål 4:

Hvorfor ble disse endringene innført på dette tidspunktet?

Spørsmål 5:

Var det noen endring i kravet til at statsrådenes og deres ektefelles aksjehandel var ansett som et likestilt grunnlag for å vurdere statsrådenes habilitet fra håndboken punkt. 15.3 nr. 6 i perioden september 2013 - 25.08.2021 til den nye formuleringen fra 25. august 2021 i retningslinjer ved kjøp og salg av finansielle instrumenter punkt 8? I så fall – hva var endringen?

I kontroll- og konstitusjonskomiteens høring tirsdag 7. november 2023 uttalte tidligere statsminister Solberg om regjeringens politiske rutiner som ikke involverte embetsverket:

«Gjennom de årene jeg var statsminister, ble det en gradvis strengere praksis på dette området. Den siste tiden ble det eksempelvis avtalt at aksjer enten måtte selges eller fryses, eller en kombinasjon av disse.»

Spørsmål 6:

Hvorfor var ikke disse rutinene tatt inn i håndboken?

I kontroll- og konstitusjonskomiteens høring tirsdag den 7. november 2023 uttalte tidligere statsminister Solberg:

«Det ble aldri i den sammenhengen tatt opp særlig nærstående på det tidspunktet. Nærstående ble klargjort. Vi har tre versjoner av håndboken, det er den i 2013 og den i 2017, og i 2021 kom det en tydeligere bit knyttet til habilitet inn mot selve aksjene. Men jeg har aldri vært i tvil om at habilitet gjelder for nærstående. Det har vært en del av det som vi startet med allerede i 2013. Det er min oppfatning at det var klart for alle.»

Spørsmål 7:

Med referanse til habilitetsregelverket i håndboken og endringene sitert ovenfor – hva konkret ble klargjort vedrørende nærstående i de ulike versjonene av regelverket?

Videre uttalte tidligere statsminister Solberg følgende i høringen om endringene i regelverket:
«Der er det ikke endret så mye, men det er tydeligere i 2021-varianten av reglene at også ektefelles aksjer kommer inn som habilitet.»

Spørsmål 8:

Hvilken konkret endring i regelverket henviser tidligere statsminister Solberg til med denne uttalelsen?

Spørsmål 9:

Innebærer ikke formuleringen i håndboken fra september 2013 punkt 15.3 nr. 6 om at «*Handel med finansielle instrumenter eller inngåelse av kundeforhold foretatt av medarbeidernes ektefelle/registrerte partner/samboer, vil etter forholdene kunne likestilles med disposisjoner foretatt av medarbeideren selv.*» at ektefellens aksjehandel var ansett som et likestilt grunnlag for å vurdere statsrådenes habilitet?

I kontroll- og konstitusjonskomiteens høring tirsdag 7. november 2023 uttalte tidligere statsminister Solberg:

«Det står klarere i 2021 under habilitetsvurderinger enn det stod i de tidligere håndbøkene når det gjelder de endringene som vi faktisk gjorde.»

Spørsmål 10:

Er det andre konkrete endringer Solberg-regjeringen gjennomførte knyttet til habilitetsvurderinger og aksjeeierskap som kom inn i den nye håndbok for politisk ledelse av 25. august 2021 enn det som er dekket av spørsmålene ovenfor?

Norsk Hydro var blant de selskapene som i 2013 ble notert i oversikten over selskaper statsminister Solberg burde være spesielt oppmerksom på når det gjaldt habilitet. I høringen i kontroll- og konstitusjonskomiteen 7. november 2023 kom det frem at det ble gjort en muntlig vurdering av statsminister Solbergs habilitet både i forbindelse med lovendringen i 2016 og i konsesjonssaken til Lyse Kraft DA i 2021 der Norsk Hydro er part. Komiteen forstår det slik at konklusjonen i den muntlige habilitetsvurderingen var at det ikke var grunnlag for inhabilitet i konsesjonssaken, jf. tidligere statsminister Solbergs uttalelse i høringen 7. november 2023:

«Det er sånn at jeg foretok en habilitetsvurdering, og den ble altså muntlig drøftet opp mot Sindres eierinteresser i forbindelse med fremleggelsen og lovendringen i 2016. Jeg klarer ikke å tidfeste akkurat når i 2015 eller 2016 det var en diskusjon om det hadde noen betydning eller ikke. Det var det da klart at den ikke hadde. Da konsesjonssaken om Lyse Kraft kom opp senere, i 2021, var jeg klar over at Sindre hadde økt sine investeringer i Norsk Hydro, men ikke så mye at det var tilstrekkelig til at utfallet ville vært noe annet på det tidspunktet. Den saken hadde også en helt annen side. Det er at den ikke var noe vanskelig. Det var ikke noe spørsmål, det var ikke noen store skjønnsmessige vurderinger knyttet til den saken. Det var en situasjon hvor man hadde rettskrav på å få konsesjon så lenge de faktiske kravene var oppfylt, og det var en sak som altså gikk rett gjennom i regjeringen.»

I brevet til komiteen av 3. oktober 2023 begrunner tidligere statsminister Solberg hvorfor hun ikke burde ha meldt seg inhabil ved behandlingen av konsesjonssaken i 2021 med at «*Det prinsipielle var avklart i forbindelse med lovendringen i 2016 og lå derfor til grunn for behandlingen i 2021.*»

I brev til komiteen 17. oktober 2023 utdyper tidligere statsminister Solberg dette med at så lenge vilkårene i vannfallsrettighetsloven § 37 a er oppfylt, har søker rettslig krav på å få omgjøring av tidligere fastsatte vilkår om tidsbegrensning og hjemfall innvilget.

dersom det er åpenbart at tjenestemannens tilknytning til saken eller partene ikke vil kunne påvirke hans standpunkt og verken offentlige eller private interesser tilsier at han viker sete».

Spørsmål 11:

Hvis resultatet i konsesjonssaken i 2021 var så åpenbart at vedtaket var kurant: Hvordan ble de sterke offentlige interessene som tilsa at statsministeren meldte seg inhabil i saken vurdert?

Vilkårene i vannfallsrettighetsloven § 37 a, som ble vedtatt ved Stortingets behandling av Innst. 332 L (2015-2016) den 7. juni 2016, var på konsesjonstidspunktet gjeldende § 25 i loven:

Det kreves konsesjon fra departementet for erverv av andel i ansvarlig selskap som direkte eller indirekte innehar rettigheter som det kreves konsesjon eller vedtak etter loven her for å kunne erverve. Det kan ikke gis konsesjon som medfører at et selskap, et foretak, et lag eller en sammenslutning ikke oppfyller vilkårene i § 5. Den offentlige eiermajoriteten skal gjennom flertallskrav, selskapsorganer, bestemmelser om endringer av selskapsavtalen og øvrige forhold sikres full rådighet over selskapet og fallrettighetene på tilsvarende måte som i et selskap med begrenset ansvar. Departementet kan til enhver tid og uten hinder av taushetsplikt kreve dokumentasjon for at det foreligger reelt offentlig eierskap. For øvrig gjelder § 23 tilsvarende så langt den passer.

Av både lovtekst og forarbeider følger at bestemmelsen ikke gir en «uttømmende angivelse av de vesentligste minstekravene» og at det var rom for skjønn:

- I lovproposisjonen fra 2016 omtaler departementet forslaget til ny § 37 a som «en ikke-uttømmende angivelse av de vesentligste minstekravene til reelt offentlig eierskap».
- Ved fremleggelsen av lovproposisjonen i 2016 valgte Olje- og energidepartementet å ikke følge innspillet fra Justis- og beredskapsdepartementets innspill i høringen den 25.01.2016 om at «*Det bør klargjøres direkte i ordlyden i lova kva for vilkår eit selskap må oppfylle for å få konsesjon, og om det skal liggje føre eit rettskrav på konsesjon dersom vilkåra er oppfylte.*»
- Olje- og energidepartementet i Prop. 96 L (2015–2016) uttaler at:
«*Departementet mener at det ikke er hensiktsmessig å fastsette detaljerte krav i lov, forskrift eller standardavtaler som foreslått av Justis- og beredskapsdepartementet, LVK og Hordaland fylkeskommune. Departementet mener det er behov for å gjøre en helhetsvurdering av selskapsreguleringen, herunder selskapsavtalen, i det enkelte tilfellet ved konsesjonsbehandling.*»
- Konsesjonen i 2021 ble innvilget «*etter en helhetsvurdering, hvor departementet har vurdert de momenter som er trukket frem i Prop. 96 L (2015-2016).*».
- Det var ikke gitt andre tilsvarende konsesjoner etter lovendringen i 2016 før konsesjonen til Lyse kraft DA i 2021.

Spørsmål 12:

Hvordan kunne statsminister Solberg legge til grunn for habilitetsvurderingen at søkeren hadde rettslig krav på omgjøring av tidligere fastsatte vilkår om tidsbegrensning og hjemfall, slik at inhabilitet ikke var aktuelt fordi saken var kurant?

Komiteen ber om svar innen 28.november 2023.

Med vennlig hilsen

Kontroll- og konstitusjonskomiteen

Peter Frølich
komitéleder

Statsråd Lubna Boby Jaffery
Kultur- og likestillingsdepartementet
Postboks 8030 Dep
0030 Oslo

Vår ref.:

Deres ref.:

Dato:
21.11.2023

2023/2815

Vedr. regjeringsapparatets håndtering av habilitetsregelverk mv.

Kontroll- og konstitusjonskomiteen viser til saken om regjeringsapparatets håndtering av habilitetsregelverk mv., hvor komiteen har behov for ytterligere informasjon.

Komiteen viser til svarbrev datert 1. september 2023 hvor det svares for departementets rutiner knyttet til habilitet. En beskrivelse av eventuell praksis knyttet til å foreslå, diskutere og vurdere navn hvor politisk ledelse er inhabil, er ikke tatt med.

Komiteen viser til kontrollhøringen 7. november 2023. Her uttaler tidligere statsråd Trettebergstuen følgende i sin innledning:

«Den viktigste feilen som jeg nå er klar over at jeg har gjort, er at jeg i det hele tatt spilte inn Nylunds navn. Jeg og vi i politisk ledelse trodde at det var selve beslutningen, altså utnevnelsene, vi måtte ha sett statsråd for, men at vi ikke var avskåret fra å kunne drøfte ulike kandidater, foreslå navn, så sant selve beslutningen ble gjennomgått og fattet av en annen statsråd.

Kultur- og likestillingsdepartementet er det departementet som har flest utnevnelser, og i min tid foretok vi mange utnevnelser. I departementet ble det praktisert slik at en kan foreslå personer en er inhabil overfor, men at en må fratre og ikke være en del av vurderingen og beslutningen. Denne praksisen redegjorde også departementsråden for i vårt første møte med SMK. Det ble i dette møtet med SMK klart at juristene på SMK mente at man heller ikke kan foreslå navn en vet en er inhabil overfor. Dette var nytt for oss fra dette øyeblikket.»

Som svar på spørsmål fra representanten Almeland uttaler hun:

«Så blir vi først etterpå, i møter med SMK nå i sommer, klar over at vi egentlig heller ikke, ifølge SMKs jurister, kan foreslå navn. Det var ikke klart for oss. Det var også en praksis i departementet der man gjorde det og kunne gjøre det. Den lente vi oss på. Det er allikevel mitt ansvar at det navnet ble nevnt. Det var også derfor jeg sa til statssekretæren min at jeg ikke kan utnevne Bård Nylund, jeg er åpenbart inhabil knyttet til ham.»

Som svar på spørsmål fra representanten Lysbakken uttaler hun:

«Det er riktig redegjort for hva departementsråden og departementet mener har vært praksis og har vært greit. Det stemmer nok. Men det er også slik at vi i politisk ledelse fikk inntrykk av fordi det skjedde, at man også kunne være med i vurderingene. Det er kun i ett tilfelle det har skjedd – det framgår av tidslinjen og den skriftlige redegjørelsen – og det er i tilfellet med Tina Stiegler. Jeg vil understreke at det er kun i det tilfellet.»

«I møtet med SMK redegjorde departementsråden for at det var praksis for, og de mente juridisk sett, at det var mulig og riktig å kunne diskutere navn. Så la vi alle tilfeller på bordet der dette hadde skjedd. Vi la også tilfellet Tina Stiegler på bordet selv om det ikke hadde skjedd en utnevnelse, fordi jeg var veldig opptatt av at alle tilfeller der jeg skal ha foreslått og diskutert navn på folk jeg var inhabil overfor, skulle på bordet. Det kom da fram i det tilfellet at der har jeg vært med på avsjekk etter at forslaget var gitt.»

Komiteen ber på denne bakgrunn om at det klargjøres hva som har vært gjeldende praksis for å foreslå, diskutere og vurdere navn for utnevnelser i departementet.

Komiteen ber om svar innen 28. november 2023.

Med vennlig hilsen
Kontroll- og konstitusjonskomiteen

Peter Frølich
komitéleder

Kontroll- og konstitusjonskomiteen

Vår ref.:

Deres ref.:

Dato:

28.11.2023

Vedr. spørsmål om regjeringsapparatets håndtering av habilitet mv.

Jeg viser til brev fra komiteen datert 21. november d.å. Under følger svar på komiteens spørsmål.

1. Innebar disse retningslinjene i håndboken at både statsråder og deres ektefeller hadde tillatelse til å eie aksjer innenfor rammene av retningslinjene i denne perioden?

Det vises her til «Retningslinjer ved kjøp og salg av finansielle instrumenter» gitt av Statsministeren kontor i september 2013 og januar 2017. Retningslinjene regulerer hvordan medlemmer av politiske ledelse skal gå frem dersom politikeren «for egen regning, i eget navn eller på vegne av mindreårige barn» eier finansielle instrumenter over en viss grense, eller ønsker å kjøpe eller selge slike instrumenter. Av retningslinjene fremgår det at slik handel foretatt av ektefelle «vil etter forholdene kunne likestilles med disposisjoner foretatt av medarbeideren selv. Det vil være opp til den enkelte medarbeider om vedkommende vil gi melding som nevnt foran i slike tilfeller.» Det fremkommer ikke her noe forbud mot innhav, kjøp eller salg av aksjer. Politisk medarbeidere i regjeringsapparatet var underlagt de alminnelige reglene som i noen tilfeller innebærer begrensninger for handel, jf. retningslinjene punkt 15.2 med videre henvisninger.

Den sittende regjeringen har nylig tatt følgende inn i retningslinjene omtalt i «Håndbok for politisk ledelse»: «Det skal være mulig å påta seg politiske verv selv om man har eierskap i næringslivet eller engasjement i norsk verdiskaping. Det vil for eksempel være urimelig at en person som har vært gründer av et selskap eller er medeier i et familieselskap, enten selskapet er børsnotert eller ikke, må selge seg ut av selskapet for å kunne ta politiske verv. Regler som i praksis forbyr, eller i for stor grad begrenser, personer med eierinteresser fra å kunne stille til valg og søke politiske verv, vil kunne stride mot retten for enhver til å ta del i demokratiet. Regler

som begrenser retten til demokratisk deltakelse vil kunne bryte med menneskerettslige regler. Begrensende regler må derfor være forholdsmessige og ikke gå lengre enn det som er nødvendig for å ivareta habilitets- og tillitshensynene.» Min oppfatning er at disse hensynene har ligget til grunn for regelverket i alle år jeg har vært politisk aktiv, selv om de ikke tidligere har vært uttrykt like tydelig som i dagens håndbok.

2. Innebar formuleringen i håndbok for politisk ledelse punkt 15.3 nr. 6 at statsrådenes og deres ektefellers aksjehandel var ansett som et likestilt grunnlag for å vurdere statsrådenes habilitet i denne perioden?

I utgangspunktet er det forvaltningslovens bestemmelser som regulerer spørsmålet om habilitet, ikke retningslinjer gitt av Statsministerens kontor (SMK). I håndbøkene datert september 2013 og januar 2017 redegjøres det for forvaltningslovens bestemmelser om habilitet i kapittel 14.6, mens retningslinjene det henvises til i spørsmålet er tatt inn i kapittel 15.3. Kapittel 15 handler om «Registrering av verv og økonomiske interesser» og omtaler først og fremst Stortingets interesseregister, innsidehandel og verdipapirhandelloven i tillegg til nevnte retningslinjer. Konteksten i kapittel 15 er altså en annen enn forvaltningsloven som er omtalt i kapittel 14.6. Retningslinjene i kapittel 15.3 har i utgangspunktet ingen rettslig betydning for tolkningen av forvaltningsloven. De er heller ingen oppsummering av hvordan SMK fortolker forvaltningsloven. I utgavene av håndboken datert september 2013 og januar 2017 fremgår det imidlertid også av kapittel 15.2 at «retningslinjene [vil] kunne være et nyttig hjelpemiddel for å vurdere spørsmål som måtte dukke opp knyttet til politiske medarbeideres habilitet.» Denne formuleringen er utelatt i senere utgaver. Etter det jeg har forstått skyldes det at embetsverket kom til at setningen var egnet til å skape misforståelser om at retningslinjene hadde noen betydning for fortolkningen av forvaltningslovens habilitetsbestemmelser som er omtalt på et separat sted i håndboken. SMK vil trolig kunne redegjøre nærmere for hvordan embetsverket har vurdert spørsmålene i perioden dersom komiteen ønsker det.

Jeg har uansett hele tiden lagt til grunn at min ektefelles aksjer har betydning for min habilitet. Det følger av de alminnelige habilitetsreglene i forvaltningsloven. Derfor ba jeg min ektefelle om å ha et møte med embetsverket på statsministerens kontor før jeg tiltrådte som statsminister. Her ga han SMK full oversikt over sine aksjeinvesteringer. På bakgrunn av møtet valgte han som kjent å selge seg ned i noen selskaper og vi avtalte at han skulle avslutte den kortsiktige handelen samt orientere meg om større endringer, det vil si økninger i eksisterende portefølje og eventuelle nye selskaper slik at jeg hadde et grunnlag for å vurdere min habilitet.

3. Hvilke vurderinger lå til grunn for endringene som ble gjennomført i habilitetsbestemmelsene og retningslinjer ved kjøp og salg av finansielle instrumenter i håndbok for politisk ledelse og innføringen av det nye vedlegget med retningslinjer ved kjøp og salg av finansielle instrumenter den 25. august 2021?

Habilitetsbestemmelsene følger av forvaltningsloven og endres ikke ved nye utgaver av politisk håndbok. Formålet med «Håndbok for politisk ledelse» er blant annet å gi en praktisk oversikt over viktige lover og regler som politisk ledelse må forholde seg til. Håndboken revideres jevnlig slik at den hele tiden skal være aktuell. Arbeidet foretas i utgangspunktet av embetsverket, men godkjennes politisk. Slik jeg forstår det, ble omtalen av habilitetsbestemmelsene endret fordi

embetsverket ønsket å gi en bedre og mer pedagogisk fremstilling gjennom å løfte frem typetilfeller som ofte er aktuelle. Jeg gjør også oppmerksom på at en liste med omtale av konkrete habilitetssaker tidligere var tatt inn i SMKs hefte «Om statsråd». I senere utgaver er omtalen av habilitetsbestemmelsene samlet i «Håndbok for politisk ledelse» for å tydeliggjøre omtalen og skape bedre oversikt. Når det gjelder innføringen av det nye vedlegget, minner jeg om at det ble foretatt en større revidering av håndbokens struktur i 2021, i tillegg til at innholdet på vanlig måte ble oppdatert i henhold til nytt regelverk. Dersom komiteen ønsker en mer detaljert forklaring på de konkrete endringene vil trolig SMK kunne redegjøre nærmere.

4. Hvorfor ble disse endringene innført på dette tidspunktet?

«Håndbok for politisk ledelse» revideres normalt om lag hvert fjerde år.

5. Var det noen endring i kravet til at statsrådenes og deres ektefelles aksjehandel var ansett som et likestilt grunnlag for å vurdere statsrådenes habilitet fra håndboken punkt. 15.3 nr. 6 i perioden september 2013 - 25.08.2021 til den nye formuleringen fra 25. august 2021 i retningslinjer ved kjøp og salg av finansielle instrumenter punkt 8? I så fall – hva var endringen?

Jeg viser til svar på spørsmål 2. I Håndboken datert august 2021 var det et enda tydeligere skille mellom omtalen av habilitetsbestemmelsene i kapittel 4.3 (som beskriver bestemmelsene i forvaltningsloven) og vedlegget med retningslinjer for kjøp og salg av finansielle instrumenter (som blant annet beskriver bestemmelser i verdipapirhandelloven) enn i tidligere utgaver.

6. Hvorfor var ikke disse rutinene tatt inn i håndboken?

Min regjering valgte utover i perioden å følge en praksis på dette området som gikk lenger enn de krav som ble stilt i håndboken. Flere av kravene i håndboken på dette området følger av bestemmelser i lov og fortolkninger av lovbestemmelsene. Det fremstod på tidspunktet som naturlig at hver regjering selv fikk ta stilling til om man ønsket å gå lengre i disse spørsmålene enn det lovverket og håndboken krever. Den regjeringen som tiltrådte etter min, valgte å ikke legge seg på en like streng linje inntil tilsvarende krav nylig ble tatt inn i håndboken.

7. Med referanse til habilitetsregelverket i håndboken og endringene sitert ovenfor – hva konkret ble klargjort vedrørende nærstående i de ulike versjonene av regelverket?

Sitatet er et utdrag fra mitt svar på spørsmål om jeg kjente til om ektefellers aksjeinnehav var tema i habilitetssamtalene for de øvrige medlemmene av regjeringen i 2013. Med denne uttalelsen siktet jeg til omtalen av nærstående i typetilfellene som ble tatt inn i håndboken datert august 2021 under kapittel 4.3. Jeg gjør for ordens skyld oppmerksom på at det ikke er ulike versjoner av regelverket. Regelverket følger av forvaltningsloven, men det er ulik omtale av regelverket i de ulike utgavene av håndbøkene.

8. Hvilken konkret endring i regelverket henviser tidligere statsminister Solberg til med denne uttalelsen?

Se svar på spørsmål 7. Med denne uttalelsen siktet jeg til at det ble gjort omfattende endringer av omtalen av habilitetsregleverket i kapittel 4.3. Helt konkret siktet jeg til tillegget under tredje avsnitt i kapittel 4.3: «(...) Følgende typetilfeller gir grunn til å vurdere habilitet (listen er ikke uttømmende): (...) Egne eller nærstående økonomiske interesser i utfallet av en sak, eksempelvis som følge av eierskap til aksjer.»

9. Innebærer ikke formuleringen i håndboken fra september 2013 punkt 15.3 nr. 6 om at «Handel med finansielle instrumenter eller inngåelse av kundeforhold foretatt av medarbeidernes ektefelle/registrerte partner/samboer, vil etter forholdene kunne likestilles med disposisjoner foretatt av medarbeideren selv.» at ektefellens aksjehandel var ansett som et likestilt grunnlag for å vurdere statsrådenes habilitet?

Se svar på spørsmål 2.

10. Er det andre konkrete endringer Solberg-regjeringen gjennomførte knyttet til habilitetsvurderinger og aksjeeierskap som kom inn i den nye håndbok for politisk ledelse av 25. august 2021 enn det som er dekket av spørsmålene ovenfor?

Jeg tolker spørsmålet slik at det dreier seg om endringer i omtale av habilitetsvurderinger knyttet til aksjeeierskap. De aktuelle endringer som er relevante for slike vurderinger er de som fremkommer av kapittel 4.3 «Habilitetsregler».

11. Hvis resultatet i konsesjonssaken i 2021 var så åpenbart at vedtaket var kurant: Hvordan ble de sterke offentlige interessene som tilsa at statsministeren meldte seg inhabil i saken vurdert?

Første setning i spørsmålsoppstillingen lyder: «Norsk Hydro var blant de selskapene som i 2013 ble notert i oversikten over selskaper Solberg burde være spesielt oppmerksom på når det gjelder habilitet.» Jeg gjør for ordens skyld oppmerksom på at SMK i brev til komiteen datert 16. oktober 2023 skriver: «Oversikten var ment som et hjelpedokument for embetsverket. (...) Nedtegnelsene ble ikke forelagt tidligere statsminister Solberg.» Jeg har imidlertid uansett vært klar over og bevisst at min ektemann eide aksjer i Norsk Hydro.

I mitt brev til komiteen datert 3. oktober d.å. skrev jeg: «Det har i pressen vært reist spørsmål om jeg, på bakgrunn av informasjonen jeg da hadde, burde meldt meg inhabil i konsesjonssaken til Lyse Kraft DA i 2021 der Norsk Hydro er part. Som nevnt over har det kommet veiledning fra Lovavdelingen i slike spørsmål den siste tiden som gjør det tydelig for meg nå i ettertid at jeg den gang burde ha innhentet råd om min habilitet i denne saken. Men jeg ser også at jeg, for å være på den sikre siden, burde ha bedt om et slikt råd i 2021 uansett ettersom jeg var kjent med at min ektemanns eierpost hadde økt på dette tidspunktet. Jeg kan med det jeg nå vet ikke fullstendig utelukke at rådet ville vært å avstå fra å delta i behandlingen av saken. Til spørsmålet om hvorfor jeg ikke ba om et råd, er det verdt å huske på at lovendringen i 2016, som åpnet for konsesjonen i 2021, ble enstemmig vedtatt i Stortinget. Det var bred enighet om at lovforslaget

min regjering fremmet var en god løsning for industriarbeidsplassene. Da konsesjonssaken kom til behandling i regjeringen i 2021, ble spørsmålet vilkårsrevisjon i forbindelse med konsesjonene reist i et representantforslag i Stortinget. Stortingets vedtak ble fulgt opp i konsesjonssaken, og det gjenstod dermed ikke vanskelige spørsmål i saken. Det prinsipielle var avklart i forbindelse med lovendringen i 2016 og lå dermed til grunn for behandlingen i 2021.» Jeg påpekte dessuten i svar til komiteen datert 17. oktober d.å., samt i høringen, at søker har rettslig krav på å få omgjøring av tidligere fastsatte vilkår om tidsbegrensning og hjemfall innvilget jf. vannfallrettighetsloven § 10. Jeg vurderte min habilitet i denne saken på vanlig måte, og ikke etter fjerde ledd slik det legges til grunn i spørsmålet. Det vil si at jeg vurderte habiliteten på bakgrunn av det jeg da visste om min ektemanns eierskap, sakens art, betydning for selskapet og hvor skjønnspreget beslutningen var. Jeg står ved at jeg, med det jeg nå vet, burde ha bedt om råd om min habilitet i denne saken. Et slikt råd kunne også avklart om forvaltningslovens § 6 fjerde ledd ville komme til anvendelse i dette tilfellet.

12. Hvordan kunne statsminister Solberg legge til grunn for habilitetsvurderingen at søkeren hadde rettslig krav på omgjøring av tidligere fastsatte vilkår om tidsbegrensning og hjemfall, slik at inhabilitet ikke var aktuelt fordi saken var kurant?

Jeg har ikke sagt at inhabilitet ikke var aktuelt fordi saken var kurant. Jeg trakk imidlertid fram var at søkeren hadde krav på konsesjonen om vilkårene var oppfylt.

Rettskravet fulgte av vannfallrettighetsloven § 10. Forutsetningen for rettskravet er at lovens vilkår er oppfylt. Det gjelder både det generelle vilkåret i § 5 og de spesielle vilkårene for ansvarlige selskap i § 25. Hvordan et selskap innretter seg for å oppfylle disse vilkårene vurderes i det enkelte tilfellet. I denne saken vurderte Olje- og energidepartementet at vilkårene var oppfylt. Jeg viser til Kongelig resolusjon 11. juni 2021:

«Hydro Energi søker om konsesjon for å erverve 25,6 prosent av andelene i LKDA, et ansvarlig selskap med delt ansvar. Det kreves konsesjon for erverv av andeler i ansvarlige selskap, som direkte eller indirekte har rettigheter som det kreves konsesjon eller vedtak etter loven for å erverve, jf. vannfallrettighetsloven § 25, jf. § 23 første ledd.

Etter vannfallrettighetsloven § 25 kreves det konsesjon fra departementet for erverv av andel i ansvarlig selskap som direkte eller indirekte innehar rettigheter som det kreves konsesjon etter vannfallrettighetsloven for å erverve.

Det kan, etter § 25 annet punktum, ikke gis konsesjon som medfører at et selskap ikke oppfyller vilkårene i lovens § 5. Departementet viser til at Lyse Produksjon, den offentlige eieren, etter Hydros Energis erverv fremdeles vil inneha minst to tredeler av kapitalen og stemmene i LKDA, jf. vannfallrettighetsloven § 5 annet punktum.

Det er også et krav etter § 5 at organiseringen er slik at det åpenbart foreligger reelt offentlig eierskap. Det fremgår av Ot.prp. nr. 61 (2007–2008) på s. 36 at det i denne vurderingen vil være relevant å vurdere om det foreligger vedtektsbestemmelser, aksjonæravtaler eller lignende som ikke er i samsvar med et reelt offentlig eierskap. Tilsvarende fremgår av Prop. 96 L (2015–2016) for ansvarlige selskaper og selskaper med delt ansvar.

Etter vannfallrettighetsloven § 25 tredje punktum stilles det krav om at den offentlige eiermajoriteten gjennom flertallskrav, selskapsorganer, bestemmelser om endringer av selskapsavtalen og øvrige forhold skal sikres full rådighet over selskapet og fallrettighetene på tilsvarende måte som i et selskap med begrenset ansvar. Det fremgår av Prop. 96 L (2015–2016) på s. 17 at "det er behov for å gjøre en helhetsvurdering av selskapsreguleringen, herunder selskapsavtalen, i det enkelte tilfellet ved konsesjonsbehandling".

Departementet har vurdert selskapsreguleringen i forbindelse med opprettelsen av LKDA basert på søknaden med vedlagte selskapsavtaler m.m. Etter en helhetsvurdering, hvor departementet har vurdert de momenter som er trukket frem i Prop. 96 L (2015–2016), har departementet kommet til at selskapet oppfyller kravet om at det åpenbart foreligger reelt offentlig eierskap.

Departementet tilrår derfor at Hydro Energi AS får konsesjon i medhold av vannfallrettighetsloven § 25 for erverv av 25,6 prosent av selskapsandelene i LKDA. Departementet tilrår at det ikke settes særlige vilkår for dette ervervet.»

For øvrig viser jeg til svar på spørsmål 11.

Med hilsen

Erna Solberg

Statsråden

Stortingets kontroll- og konstitusjonskomité
Stortinget
0026 OSLO

Deres ref
23/2815

Vår ref
23/3939-8

Dato
28. november 2023

Vedr. regjeringsapparatets håndtering av habilitetsregelverk mv.

Jeg viser til brev fra Kontroll- og konstitusjonskomiteen angående regjeringsapparatets håndtering av habilitetsregelverk mv. Komiteen ber om at det klargjøres hva som har vært gjeldende praksis for å foreslå, diskutere og vurdere navn for utnevnelser i departementet.

Jeg har fått opplyst følgende fra departementet:

Departementet understreker at praksis i departementet har som grunnleggende, underforstått forutsetning at habilitetsreglene er forstått av politisk ledelse og at alle politikere og tjenestemenn løpende vurderer sin habilitet slik forvaltningsloven krever. Dette er nærmere beskrevet i brev til komiteen 1. september.

Departementet har svært mange oppnevninger og utnevninger pr år, og det er jevnlig behov for å diskutere mulige navn med politisk ledelse. I departementet har det vært praksis at politikere kan være med å foreslå navn til styrer og utvalg.

Det har ikke vært vanlig praksis at politisk ledelse i departementet har foreslått personer de er inhabile ovenfor og at embetsverket deretter har arbeidet videre på vanlig måte med disse navnene. Skulle det komme frem at en i politisk ledelse er inhabil overfor en person som er foreslått, eller en de selv foreslår, så vil man ikke inkludere vedkommende i politisk ledelse videre i vurderingene og heller ikke i selve beslutningen. Dersom det er statsråden som er inhabil, vil saksbehandlingen stoppe opp og statsråden må be om å få oppnevnt settestatsråd fra Statsministerens kontor.

For at embetsverket skal kunne reagere på navn som foreslås av politisk ledelse, fordrer det at embetsverket er klar over eventuelle bindinger hos politisk ledelse som kan føre til

inhabilitet – som eksempelvis slektskap eller nære vennskap. Dette krever også at politisk ledelse er åpen om eventuelle habilitetsutfordringer hele veien, og løpende holder embetsverket orientert om mulige habilitetsutfordringer i alle saker.

Trettebergstuen trekker frem saken med Tina Stiegler i høringen i Kontroll- og konstitusjonskomiteen. Departementet ønsker å utdype dette.

I arbeidet med å finne navn til styreleder i Den Nationale Scene foreslo Trettebergstuen selv Tina Stiegler. Trettebergstuen hadde ved tiltredelsen opplyst at de var venner, men sa ikke at de var spesielt nære venner. Vennskap er i seg selv ikke til hinder for å bli vurdert til verv. Embetsverket var derfor ikke klar over at Trettebergstuen og Stiegler var så nære venner at forholdet medførte inhabilitet da det ble arbeidet videre med navnet i styresaken. I denne situasjonen la embetsverket til grunn at da navneforslaget kom fra statsråden selv, var det ikke habilitetsutfordringer ved å utnevne Stiegler.

I intervjuet som embetsverket hadde med Stiegler bekreftet Stiegler vennskapet, men omtalte vennskapet som uproblematisk i forhold til et eventuelt verv. Etter intervjuet bekreftet Trettebergstuen igjen at departementet kunne gå videre med Stiegler som styreleder i Den Nationale Scene. Utkast til notat om utnevning av Stiegler ble så oversendt til Eierskapsavdelingen i Nærings- og fiskeridepartementet (NFD) for uttalelse, i tråd med fast rutine. I oversendelsen gjorde departementet oppmerksom på vennskapet mellom Trettebergstuen og Stiegler, og oppfatningen om at dette ikke innebar en habilitetsutfordring – basert på opplysningene Trettebergstuen og Stiegler hadde gitt til embetsverket. NFD påpekte at en konkret habilitetsvurdering fra Trettebergstuen burde inngå i saken. På anmodning om en slik vurdering konkluderte Trettebergstuen med at hun var inhabil og informerte om dette. Departementet gikk da ikke videre med Stiegler.

Med hilsen

Lubna Jaffery

Oslo, 30. november 2023.

Kontroll- og konstitusjonskomiteen

Stortinget

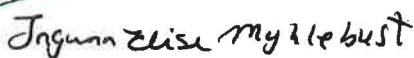
UTREDNING OM VISSE SPØRSMÅL OM STATSRAÐERS HABILITET

Vi viser til kontroll- og konstitusjonskomiteens oppnevning 26. oktober 2023 av et hurtigarbeidende ekspertutvalg til å bistå komiteen med å belyse overordnede forvaltningsrettslige problemstillinger i forbindelse med behandlingen av sak om regjeringsapparatets håndtering av habilitetsregelverk mv.

Vedlagt følger vår utredning om visse spørsmål om statsråders habilitet.

Med hilsen

Inge Lorange Backer

Ingunn Elise Myklebust

Marius Stub

UTREDNING OM VISSE SPØRSMÅL OM STATSRAÅDERS HABILITET

Innhold

I	Innledning	2
II	Generell oversikt over forvaltningslovens bestemmelser om inhabilitet	3
III	Folkerettslige forpliktelser og føringer	5
IV	Formålet med habilitetsreglene	7
V	Oversikt over generelle spørsmål om tolkingen av fvl. § 6 annet ledd	8
VI	Forholdet mellom habilitetsvurderinger for statsråder og for forvaltningsansatte generelt	10
VII	Oversikt over den videre fremstilling	11
VIII	Komiteens enkelte spørsmål	11
	i) (oppnevning til utvalg og styrer)	11
	ii) (eierinteresser i foretak)	15
	iii) (endringen av forvaltningsloven § 10)	20
	iv) (faktisk kunnskap om det inhabiliserende forholdet)	25
	v) (påvirkningsarbeid)	29
	vi) (aktsomhetsplikt)	34
	vii) (undersøkelsesplikt)	34
	viii) (andre forhold for statsministeren)	40
IX	Virkningen for underordnede av at en statsråd er inhabil – fvl. § 6 tredje ledd	40
X	Forholdet mellom forvaltningslovens habilitetsregler og retningslinjer	43
XI	Forholdet til Lovavdelingens utredning 2. november 2023	44

I Innledning

Stortingets kontroll- og konstitusjonskomité nedsatte 26. oktober 2023 et hurtigarbeidende ekspertutvalg til å bistå komiteen med å belyse overordnede forvaltningsrettslige problemstillinger i forbindelse med behandlingen av sak om regjeringsapparatets håndtering av habilitetsregelverk mv.

Utvalget ble sammensatt med tre medlemmer:

- Professor emeritus, dr. jur. Inge Lorange Backer, Oslo
- Professor, PhD Ingunn Elise Myklebust, Bergen
- Lagdommer, PhD Marius Stub, Oslo

Etter mandatet har vi i oppdrag å belyse åtte nærmere spørsmål, og kan også ta opp andre generelle forvaltningsrettslige problemstillinger som vi mener det er naturlig å gjøre komiteen oppmerksom på i forbindelse med saken som komiteen har til behandling. I tillegg er vi bedt om å gjøre en selvstendig vurdering av den utredningen som Lovavdelingen i Justis- og beredskapsdepartementet avga 3. november 2023. Det ligger utenfor oppdraget vårt å gjøre en konkret vurdering av de aktuelle påståtte habilitetsbruddene som ligger bak komiteens sak.

Mandatet for vårt oppdrag lyder i sin helhet:

«Kontroll- og konstitusjonskomiteen vedtok 27. juli 2023 å åpne sak vedrørende regjeringsapparatets håndtering av habilitetsregelverk mv., og det skal som ledd i behandlingen avholdes en kontrollhøring i saken 7. november 2023. Sentralt for komiteens behandling er flere generelle forvaltningsrettslige problemstillinger om den nærmere fastsettelsen av grensen for habilitet for regjeringsmedlemmer og eventuelle følger av at inhabilitet foreligger.

Komiteen ser behov for bistand til å belyse de overordnede forvaltningsrettslige problemstillingene saken reiser. Utvalget kan også ta med andre generelle forvaltningsrettslige problemstillinger dersom de mener det er naturlig at komiteen gjøres oppmerksom på disse i forbindelse med saken.

- i) Hvilken rettslig betydning får det for deltakelsen i saksbehandlingen av oppnevningen til utvalg og styrer at en statsråd har en relasjon til en aktuell kandidat som medfører at statsråden er inhabil i saker som vedrører personen? I hvilken grad kan statsråden foreslå navn, og på hvilket tidspunkt i en slik prosess plikter statsråden å tre ut av behandlingen i saken?
- ii) Hvor går grensen for når en statsråd er inhabil som følge av direkte eller indirekte eierinteresser i børsnoterte eller unoterte foretak som er part eller berørt i en sak som er til behandling? Det bes om en redegjørelse for hvilke beløp eller intervaller som antas å være tilstrekkelig for at det foreligger inhabilitet og om terskelen for inhabilitet som følge av eierinteresser har vært konstant eller i utvikling de siste 10 årene.
- iii) Hvilken betydning har endringen av forvaltningsloven § 10 som ble kunngjort 17. juni 2022 (opphevelsen av andre setning) for spørsmål om habilitet for regjeringsmedlemmer og for eventuell rettsvirkning av at det forelå inhabilitet?
- iv) Har faktisk kunnskap om det inhabiliserende forholdet betydning for om det foreligger inhabilitet, og/eller får det betydning for gyldighetsspørsmålet?

- Hvilken betydning har det for habilitetsvurderingen hvorvidt det er statsråden selv eller ektefellen som har eierinteresser?
- v) Hvilken rettslig betydning får det for deltakelsen i saksbehandlingen har en nær relasjon til en aktør som driver påvirkningsarbeid?

Problemstillingene over skal også vurderes for statsministerposten. Komiteen ønsker en vurdering av om det er særskilte hensyn som gjør seg gjeldende for statsministeren, grunnet vedkommendes formelle rang i regjeringen og vedkommendes praktiske og faktiske rolle som leder av regjeringen. Komiteen ønsker en vurdering av følgende problemstillinger:

- vi) Vil en statsministers tyngde i saksbehandlingen i regjeringskonferansen tilsi større aktsomhet i habilitetsvurderinger enn for alminnelige statsråder – og i så fall hvilke?
- vii) Er en statsministers undersøkelsesplikt i habilitetssaker under ellers like forhold viktigere enn for statsråder, gitt statsministerens sentrale posisjon i regjeringen?
- viii) Er det andre forhold av betydning som særskilt gjelder statsministerens habilitet sammenliknet med grunnlaget for vurderingen av statsrådenes habilitet?

Komiteen presiserer at det ikke er ønskelig at utvalget foretar en konkret vurdering av de aktuelle påståtte habilitetsbruddene, men utvalget bes redegjøre for de generelle retningslinjene og prinsippene som gjelder for de ovennevnte spørsmålene.

Komiteen viser til at den også har bedt Lovavdelingen i Justis- og beredskapsdepartementet om bistand i saken. Frist for arbeidet er satt til 3. november 2023.

Komiteen ønsker at dette utvalget også skal foreta en selvstendig og uavhengig vurdering av utredningen som Lovavdelingen leverer 3. november.»

II Generell oversikt over forvaltningslovens bestemmelser om inhabilitet

Forvaltningsloven har alminnelige regler om habilitet i offentlig forvaltning. Etter forvaltningsloven § 6 første ledd er en offentlig tjenestemann¹ inhabil i en forvaltningssak når hun eller han selv er part i saken eller har en nærmere bestemt tilknytning til en som er part i saken. Er ikke det tilfellet, er tjenestemannen etter § 6 annet ledd likevel inhabil når det foreligger andre særegne forhold som er egnet til å svekke tilliten til hans eller hennes upartiskhet. Den som er inhabil, skal ikke tilrettelegge grunnlaget for en avgjørelse i forvaltningssaken eller avgjøre den.

Når en overordnet tjenestemann er inhabil, følger det av forvaltningsloven § 6 tredje ledd at heller ikke en direkte underordnet tjenestemann innenfor samme forvaltningsorgan kan avgjøre saken, men vedkommende kan forberede avgjørelsen på vanlig måte.

Paragraf 6 fjerde ledd gjør et meget begrenset unntak fra inhabilitetsreglene, idet inhabilitet ikke inntreffer dersom det er åpenbart at tjenestemannens tilknytning til saken eller partene ikke

¹ En «offentlig tjenestemann» er i forvaltningsloven § 2 første ledd bokstav d definert som «en embetsmann eller annen som er ansatt i statens eller en kommunes tjeneste». Siden statsråder og statssekretærer utnevnes som embetsmenn, gjør dette at habilitetsreglene gjelder for dem om det ikke er gjort unntak.

kan påvirke hans eller hennes standpunkt i saken, og hverken offentlige eller private interesser tilsier at han eller hun viker sete.² Det er alminnelig antatt at denne regelen har liten praktisk betydning. Dersom det først foreligger «særegne forhold som er egnet til å svekke tilliten til [tjenestemannens] upartiskhet», er det som oftest vanskelig å se at hverken offentlige eller private interesser vil tilsi at han eller hun viker sete.

Etter forvaltningsloven § 10, slik den lyder etter en endringslov 17. juni 2022 nr. 63 som trådte i kraft 1. juli 2022, gjelder habilitetsreglene for enhver som behandler en forvaltningssak for et forvaltningsorgan. De gjelder derfor også for folkevalgte politikere. Inntil lovendringen var det gjort unntak for statsråder i egenskap av regjeringsmedlem (§ 10 tidligere annet punktum). Det følger nå av forvaltningslovens vide definisjon av «offentlig tjenestemann» at habilitetsreglene gjelder for statsråder både når de opptrer i regjeringen – herunder i statsråd – og som departementssjefer. De gjelder likeledes for statssekretærer og politiske rådgivere, enten disse behandler saker i et departement eller de deltar i arbeidsgrupper nedsatt av regjeringen med deltakelse fra flere departementer.

For folkevalgte i kommuner og fylkeskommuner er det sagt uttrykkelig i kommuneloven § 11-10 at forvaltningslovens regler om inhabilitet gjelder, med tillegg av enkelte særlige bestemmelser. Med tanke på utvalgets mandat har det særlig interesse at § 11-10 fjerde ledd bestemmer: «En folkevalgt er ikke inhabil når det skal velges personer til offentlige tillitsverv, eller når det skal fastsettes godtgjøring o.l. for slike verv.» Bestemmelsen går igjen fra tidligere kommunelover og gjelder blant annet for kommuneråd og fylkesråd. Lovgivningen har ingen tilsvarende bestemmelse for regjeringsmedlemmer.

I hierarkiske forvaltningsorganer, som et departement, følger det av forvaltningsloven § 8 første ledd at tjenestemannen avgjør selv om han eller hun er inhabil. I dette ligger at tjenestemannen skal ta stilling til eventuelle habilitetsspørsmål som saken reiser når det gjelder vedkommende. Loven har imidlertid ingen uttrykkelig bestemmelse om undersøkelsesplikt i habilitetsspørsmål. Loven har heller ikke andre regler om behandlingen av inhabilitetsspørsmålet, ut over det at spørsmålet i visse tilfeller skal forelegges for tjenestemannens nærmeste overordnede til avgjørelse. Også ellers må det antas at en overordnet kan treffe avgjørelse om inhabilitet i kraft av sin alminnelige instruksjonsmyndighet.

I kollegiale organer – som regjeringen – treffes avgjørelsen etter § 8 annet ledd av organet uten at vedkommende deltar. Hvis det i samme sak oppstår spørsmål om inhabilitet for så mange medlemmer av organet at det i tilfelle ikke blir vedtaksført, og varamedlemmer ikke kan innkalles uten vesentlig tidsspille eller kostnad, skal likevel alle medlemmene delta i avgjørelsen av inhabilitetsspørsmålene. Lederen av det kollegiale organet har ikke myndighet til å avgjøre alene om et medlem av organet er inhabil.

For en statsråd betyr forvaltningsloven § 8 at hun eller han selv avgjør spørsmålet om vedkommende er inhabil som departementssjef. Spørsmålet om inhabilitet ved deltakelse i regjeringen avgjøres av regjeringen uten at vedkommende deltar, med mindre saken reiser inhabilitetsspørsmål for et flertall av regjeringens medlemmer. Det er ikke et krav at det i slike tilfeller konstitueres et tilstrekkelig antall statsråder til at statsrådet blir vedtaksført i

² «Viker sete» brukes i forvaltningsloven som et generelt uttrykk for at vedkommende ikke skal delta ved behandling av en sak.

avgjørelsen om inhabilitet uten at mulig inhabile medlemmer deltar. Den enkelte statsråd plikter etter § 8 tredje ledd første punktum å si fra i god tid om forhold som kan gjøre vedkommende inhabil til å delta i regjeringens behandling av saken. Gir en statsråd beskjed om at hun eller han anser seg inhabil til å delta i regjeringens behandling av en sak, blir nok det i praksis lagt til grunn uten videre.

Spørsmål om inhabilitet for regjeringens medlemmer er ikke regulert i Grunnloven, som ellers har visse bestemmelser om regjeringens sammensetning (§ 12), vedtaksførhet (§ 27) og konstituering av statsråder ved forfall (§ 29). Det er bare i visse sammenhenger at disse bestemmelsene kan ha en begrenset betydning for spørsmål om habilitet.

III Folkerettslige forpliktelser og føringer

(1) Det finnes få folkerettslige forpliktelser som får betydning for de habilitetsspørsmål som er reist i mandatet. Når det gjelder traktatbestemmelser om menneskerettigheter, fremgår det av den europeiske menneskerettskonvensjon (EMK) artikkel 6 at enhver som er part i en sivil tvist eller straffesak, har rett til å få avgjort saken innen rimelig tid av en «independent tribunal established by law». Selv om dette kravet om uavhengighet kan favne om mer enn det som regnes som domstoler etter norsk rett, kan vi ikke se at bestemmelsen får betydning i vår sammenheng. Også EØS-retten vil ha begrenset betydning. Det finnes ingen alminnelige bestemmelser om habilitet i EØS-avtalens hoveddel eller i primærretten for øvrig. I sekundærretten finnes det enkelte forordninger og direktiver som rommer habilitetskrav, men for vårt formål er det ikke grunn til å gå nærmere inn på dem.³ I tillegg finnes det enkelte EU-/EØS-rettslige krav til at avgjørelser må treffes av uavhengige forvaltningsorganer, men heller ikke disse bestemmelsene gir veiledning for de spørsmål som skal drøftes her.⁴

(2) Internasjonale føringer kan også følge av rekommandasjoner. Rekommandasjoner skiller seg fra folkerettslige forpliktelser ved at det er tale om anbefalinger som ikke er bindende. Men selv om rekommandasjonene ikke er rettslig bindende, bør de tas i betraktning når ny lovgivning skal utformes. Det er ofte naturlig å se rekommandasjonene som en internasjonal konsensus om hva som er «beste praksis».

I denne sammenheng er det særlig grunn til å fremheve rekommandasjonene fra Europarådets ministerkomité. Komiteen er Europarådets høyeste politiske beslutningsorgan og er sammensatt av utenriksministere fra alle medlemsstatene.

Det er vedtatt flere rekommandasjoner som retter seg mot forvaltningsvirksomheten i medlemsstatene.⁵ I 2007 ble disse rekommandasjonene et stykke på vei konsumert av en generell rekommandasjon om god forvaltning, se Recommendation CM/Rec(2007)7 on good administration. Den sammenfatter i 23 artikler Europarådets prinsipper for god forvaltning i medlemsstatene.

³ I Niels Fenger: Forvaltning og fællesskab (København 2004) s. 208–237 drøftes EU-rettens bestemmelser om habilitet nærmere.

⁴ Se nærmere Christoffer C. Eriksen og Halvard Haukeland Fredriksen: Norges europeiske forvaltningsrett. EØS-avtalens krav til norske forvaltningsorganers organisering og saksbehandling (2019) kapittel 10, jf. også samme: EØS-rettslige rammer for ny forvaltningslov, i NOU 2019: 5 Ny forvaltningslov vedlegg 11 (s. 733–803, særlig s. 766–767 (punkt 8.7)).

⁵ Se nærmere omtale i NOU 2019: 5 Ny forvaltningslov s. 122 (punkt 7.4.3).

Artikkel 4 gjelder upartiskhet, og lyder slik:

“Article 4 – Principle of impartiality

1. Public authorities shall act in accordance with the principle of impartiality.
2. They shall act objectively, having regard to relevant matters only.
3. They shall not act in a biased manner.
4. They shall ensure that their public officials carry out their duties in an impartial manner, irrespective of their personal beliefs and interests.”

Bestemmelsen understreker betydningen av upartiskhet. Det er grunn til å merke seg at dette anses som et viktig kjennetegn på god forvaltning. Ut over dette gir artikkel 4 begrenset veiledning for de særlige spørsmål som knytter seg til statsråders habilitet.

(3) Det internasjonale arbeidet mot korrupsjon har betydning for offentlig forvaltning. Både i FN, Europarådet og OECD er det vedtatt konvensjoner om dette som Norge har ratifisert.

Av disse er FNs konvensjon mot korrupsjon fra 2003⁶ den viktigste for statens forvaltningsvirksomhet. FN-konvensjonen artikkel 5, 7 og 8 legger direkte føringer på medlemsstatenes offentlige forvaltning. Artikkel 5 nr. 1 stiller som overordnet krav at medlemsstatene skal «develop and implement or maintain effective, coordinated anti-corruption policies that promote the participation of society and reflect the principles of the rule of law, proper management of public affairs and public property, integrity, transparency and accountability». Etter artikkel 5 nr. 2 innebærer dette blant annet at staten skal «promote effective practices aimed at the prevention of corruption». Artikkel 7 nr. 4 krever at statene, for de nevnte formålene, skal «endeavour to adopt, maintain and strengthen systems that promote transparency and prevent conflicts of interest». Endelig inneholder artikkel 8 såkalte «codes of conduct for public officials», som både stiller krav til statens rekruttering og behandling av tjenstepersoner og til retningslinjer som offentlig tjenstepersoner skal arbeide etter. Artikkel 8 legger således føringer for innholdet i statenes etiske retningslinjer for ansatte i offentlig forvaltning.

Gjennom europarådssamarbeidet har Norge sluttet seg til to konvensjoner for å motarbeide korrupsjon: Europarådets strafferettslige konvensjon om korrupsjon og Europarådets sivilrettslige konvensjon om korrupsjon.⁷ For å fremme etterlevelsen av disse er det også opprettet et eget tilsyns-/overvåkingsorgan, kalt Group of States against Corruption (GRECO). GRECO overvåker hvordan konvensjonsstatene overholder konvensjonsforpliktelsene, men gruppens arbeid rekker også utover dette. I den egenskap utarbeider og vedtar GRECO evalueringsrapporter som kan resultere i observasjoner eller rekommandasjoner om konkrete handlinger, som statene anbefales å ta i betraktning. I GRECOs femte evalueringsrunde for Norge ble det eksempelvis fremhevet at forvaltningslovens regler om habilitet burde gjelde også når statsråder opptre i egenskap av regjeringsmedlem:

⁶ United Nations Convention against Corruption, 31. oktober 2003.

⁷ Criminal Law Convention on Corruption, 27. januar 1999, og Civil Law Convention on Corruption, 4. november 1999.

“GRECO recommends formalising the application of the rules on disqualification to ministers when they act in their capacity as members of government, similar to those applying to them in their capacity as head of a ministry.”⁸

Et lignende arbeid mot korrupsjon drives også av OECD med grunnlag i OECDs konvensjon om bekjempelse av korrupsjon og bestikkelser av utenlandske offentlige tjenestemenn.⁹ OECDs overvåkningsorgan, som også utarbeider evalueringsrapporter, er OECDs Working Group on Bribery in International Business Transactions (konvensjonen artikkel 12).

Til forskjell fra FN-konvensjonen har europarådskonvensjonene og OECD-konvensjonen få uttrykkelige forpliktelser som gjelder forvaltningen. I stedet legger konvensjonene føringer på innholdet i medlemstatenes lovgivning om korrupsjon, særlig ved å stille krav om straff og administrative sanksjoner. Hvordan organer for stat og kommune opptrer, har imidlertid stor betydning for etterlevelsen av det generelle formålet bak disse konvensjonene, siden staten har forpliktet seg til å bekjempe og forebygge all form for korrupsjon.

I alle de nevnte konvensjonene mot korrupsjon ligger det en rekke føringer for eller henvisninger til forvaltningsrettslige regler om åpenhet (innsyn mv.) og inhabilitet og til forvaltningsetiske normer. For vårt formål er det imidlertid ikke grunn til å gå nærmere inn på dette.

IV Formålet med habilitetsreglene

Det er i hovedsak tre hensyn som ligger bak reglene om inhabilitet i forvaltningsloven.¹⁰ For det første skal de bidra til å sikre at det blir truffet korrekte avgjørelser, og særlig at det ikke blir tatt utenforliggende hensyn når forvaltningen forbereder og avgjør en sak. For det annet skal de bidra til å bygge og opprettholde tillit hos folk til at forvaltningen treffer sine avgjørelser på saklig og uhildet grunnlag. For det tredje tjener de til å beskytte offentlige tjenestepersoner mot å måtte behandle og avgjøre saker der de selv har en særlig interesse i utfallet eller har nær tilknytning til noen som har det. Disse hensynene har betydning både når lovgiverne skal fastsette regler om habilitet, og når disse reglene skal tolkes og anvendes i konkrete situasjoner.

Også andre regler tjener til å ivareta slike formål. Det er for eksempel en ulovfestet regel om at forvaltningen ikke må legge vekt på usaklige hensyn.¹¹ Krav til begrunnelse for avgjørelsen kan tjene til å vise at den bygger på korrekt og saklig grunnlag, og regler om dokumentinnsyn kan utformes slik at de kan tjene til å avdekke om usaklige hensyn har vært fremme under saksforberedelsen. Regler om forbud mot bestemte sidegjøremål eller stillings- og vervkombinasjoner, og regler om karantenetid ved overgang til ny stilling, kan motvirke at myndighetsutøvingen i en bestemt posisjon blir påvirket av en annen eller tidligere rolle.

⁸ Se GrecoEval5Rep(2019)4 punkt 83. I forarbeidene til endringslov 17. juni 2022 nr. 63 er det vist til denne anbefalingen, jf. Prop. 81 L (2021–2022) s. 41–42 (punkt 8.5).

⁹ Convention on Combating Bribery of Foreign Public Officials in International Business Transactions, 21. november 1997.

¹⁰ Se Rt. 1996 s. 64 (på s. 68), NOU 2019: 5 Ny forvaltningslov s. 222–23 (kap. 16.1), Jan Fridthjof Bernt og Ørnulf Rasmussen: Frihagens forvaltningsrett bind 1 (2. utg., 2010) s. 203–04. Utvalgets medlemmer Inge Lorange Backer og Marius Stub var henholdsvis leder og sekretariatsleder for Forvaltningslovutvalget som avga utredningen NOU 2019: 5.

¹¹ I NOU 2019: 5 er en slik regel forslått lovfestet i utkastet til ny forvaltningslov § 40.

Regler om registrering av interesser som kan skape inhabilitet, kan synliggjøre mulige inhabiliserende forhold, og det kan gjøre inhabilitetsreglene mer effektive i praksis.¹² Også de etiske retningslinjene for statstjenesten hører med i dette bildet.¹³

I likhet med habilitetsreglene kan slike regler være med å fremme tillit til offentlig forvaltning. Når lovgiverne skal fastsette habilitetsregler, kan det i noen grad være et alternativ å fastsette slike regler i stedet for å stille strengere krav til habilitet. Ved tolking og anvendelse av gjeldende habilitetsregler kan det i grensetilfeller bli spørsmål om man kan konkludere med habilitet mot at det i saken til gjengjeld stilles skjerpete krav til begrunnelse eller merinnsyn.

Et hensyn som kan tale mot strenge krav til habilitet, er at det kan gjøre det vanskeligere for et forvaltningsorgan å utføre sine oppgaver effektivt når en sak ikke kan behandles av dem som ordinært skulle gjøre det. Særlig strenge habilitetsregler kan også tenkes å gjøre det vanskeligere å sikre en bred og representativ rekruttering til organet. Dette kan tenkes å være uheldig for både hierarkiske og kollegiale organer der organets kompetanse eller legitimitet blir påvirket av bredden i sammensetningen. At forvaltningen løser sine oppgaver på en god og effektiv måte, har betydning for folks tillit til forvaltningen.

Den som er inhabil i en sak, må vike sete og kan følgelig ikke utføre den oppgaven som vedkommende ordinært er satt til å gjøre i kraft av sin stilling i forvaltningen. Når lovgiverne skal fastsette regler om habilitet, er det derfor et motstående hensyn at de ikke bør føre til inhabilitet så ofte eller i slike situasjoner at det skaper et reelt problem for forvaltningens funksjonsdyktighet. Ved tolking og anvendelse av habilitetsreglene kan det i tvils- og grensetilfeller bli spørsmål om dette er et hensyn som kan tilsi at det ikke foreligger inhabilitet, iallfall dersom inhabilitet vil skape vesentlige problemer som vanskelig kan avbøtes på annen måte.

V Oversikt over generelle spørsmål om tolkingen av forvaltningsloven § 6 annet ledd

For de spørsmål som er reist i mandatet til utvalget, vil spørsmålet om inhabilitet i all hovedsak bero på forvaltningsloven § 6 annet ledd. I den grad reglene i paragrafens tredje og fjerde ledd kan ha betydning, vil utvalget kommentere det særskilt.

Bestemmelsen i forvaltningsloven § 6 annet ledd lyder:

«Likeså er han ugild når andre særegne forhold foreligger som er egnet til å svekke tilliten til hans upartiskhet, blant annet skal legges vekt på om avgjørelsen i saken kan innebære særlig fordel, tap eller ulempe for ham selv eller noen som han har nær

¹² Se lov 30. november 2012 nr. 70 om registrering av regjeringsmedlemmers verv og økonomiske interesser. Ved forskrift 30. november 2012 nr. 1114 § 2 er reglene i forskrift (reglement) 18. desember 2008 nr. 1617 om register for stortingsrepresentantenes verv og økonomiske interesser gjort gjeldende også for regjeringsmedlemmer. Spørsmålet om å innføre registre for lobbyvirksomhet, også for regjeringen og departementene, kan vært tatt opp i representantforslag en rekke ganger, se senest Dokument 8:223 S (2022–2023) jf. Innst. 501 S (2022–2023) og Dokument 8:11 S (2023–2024).

¹³ Etiske retningslinjer for statstjenesten (revidert utgave juni 2017, utgitt av Kommunal- og moderniseringsdepartementet), særlig punkt 4.

personlig tilknytning til. Det skal også legges vekt på om ugildhetsinnsigelse er reist av en part.»

Bestemmelsen er ikke skarp i kantene og legger opp til at det ofte må skje en nærmere vurdering og avveining av forskjellige forhold. Den bygger på en tilsvarende bestemmelse for dommere i domstoloven § 108. Det er på det rene at domstollovens bestemmelse er blitt tolket strengere i løpet av de siste 20–30 år, særlig som følge av praksis i Den europeiske menneskerettsdomstolen på grunnlag av EMK artikkel 6 nr. 1. Denne praksisen gjelder domstoler, og har ikke gyldighet for regjeringsmedlemmer. Det har ikke vært noen tilsvarende skjerping i anvendelsen av forvaltningslovens bestemmelse. Rettspraksis fra de siste 30 år som fastslår at en dommer er inhabil, har derfor begrenset betydning for anvendelsen av inhabilitetsstandarden i forvaltningsloven,¹⁴ mens eldre rettspraksis om dommerhabilitet lettere kan tenkes å gi en viss veiledning.

Regelen i § 6 annet ledd innebærer at det må foretas en nærmere vurdering i lys av de konkrete forholdene i saken. Den overordnede normen er om det foreligger «særegne forhold som er egnet til å svekke tilliten til [vedkommendes] upartiskhet». I dette ligger at det ikke er avgjørende hvordan forholdet vurderes internt i forvaltningen. Tillit vurderes best utenfra. Det er derfor sentralt hvordan forholdet fortoner seg for en utenforstående. En utenforståendes rent subjektive betraktning er imidlertid ikke avgjørende. Forventningen om upartiskhet må forstås med et visst forbehold når det gjelder statsråder (og politikere ellers), siden de har til oppgave å gjennomføre en politikk som de står for. Det har særlig betydning i saker av generell karakter, men kan etter omstendighetene også ha betydning for individuelle saker som det knytter seg politisk interesse til (f.eks. omfattende konsesjonssaker), så lenge politikeren ikke har personlige interesser i saken.

Bestemmelsen anviser selv enkelte forhold som det skal legges vekt på ved vurderingen, men dette er ingen uttømmende oppregning av hva som er relevant ved vurderingen. Loven angir for det første om «avgjørelsen i saken kan innebære særlig fordel, tap eller ulempe for ham selv eller noen som han har personlig tilknytning til». Fordeler og ulemper kan ha betydning etter § 6 annet ledd selv om de ikke gjør vedkommende til part i forvaltningssaken, og «personlig tilknytning» dekker flere tilfeller enn de familieforholdene som er nevnt i § 6 første ledd. For det annet skal det legges vekt på om «ugildhetsinnsigelse er reist av en part». Dette synes å ha liten aktualitet for de spørsmålene som er reist av komiteen, og vi går derfor ikke nærmere inn på det.

Innenfor habilitetsreglenes virkeområde gjelder § 6 annet ledd for alle, uten hensyn til stilling og plassering i forvaltningen. Etter ordlyden gjør den altså ikke forskjell på statsråder og saksbehandlere. Om det i enkelte tilfeller likevel er noen forskjeller, kommer vi tilbake til under VI.

I forvaltningsrettslig litteratur og praksis er det lagt til grunn at de mer presise og absolutte bestemmelsene i forvaltningsloven § 6 første ledd har betydning for hvordan den vurderingspregete bestemmelsen i § 6 annet ledd skal forstås. Inhabilitet etter § 6 annet ledd inntreffer ikke for andre slektskaps- og tilknytningsforhold til en part enn dem som er nevnt i første ledd, med mindre noe mer kommer til som taler for inhabilitet. Derimot er det på det

¹⁴ Vi tar et forbehold om at det kan stille seg annerledes for domstollignende forvaltningsorganer som blir regnet som «tribunal» etter EMK artikkel 6 nr. 1.

rene at disse tilknytningsforholdene kan utløse inhabilitet også som følge av interesser i saken som ikke er slik at det gir stilling som part i saken.

Både rettspraksis, ombudspraksis og forvaltningspraksis kan belyse hvordan forvaltningsloven § 6 annet ledd skal forstås og anvendes. Vi er imidlertid ikke kjent med rettspraksis fra Høyesterett som direkte gjelder statsråders inhabilitet. Det foreligger en betydelig praksis fra Sivilombudet, men heller ikke den synes direkte å gjelde saker om inhabilitet for statsråder.

Fra Justisdepartementets lovavdeling foreligger mange uttalelser som gjelder inhabilitet for statsråder med utgangspunkt i konkrete saker.¹⁵ Uttalelsene er regelmessig gitt etter anmodning fra vedkommende departement. I samsvar med fast praksis er henvendelsene besvart av Lovavdelingen på grunnlag av avdelingens fagkompetanse uten å bli forelagt for Justisdepartementets ledelse før uttalelsen blir avgitt. Uttalelsene har karakter av råd til mottakeren. Det er grunn til å anta at de i praksis blir fulgt hvis konklusjonen er at statsråden er inhabil. Men det kan nok forekomme at en statsråd har veket sete selv om Lovavdelingen har konkludert med at det ikke var nødvendig etter habilitetsreglene, iallfall hvis avdelingen har gitt uttrykk for en viss tvil om konklusjonen. På denne bakgrunn antar vi at Lovavdelingens praksis har vekt innenfor lovens rammer for å klarlegge gjeldende rett om inhabilitet for statsråder, når ikke andre, mer tungtveiende rettskildefaktorer kommer inn i bildet.

Inhabilitetsspørsmål er behandlet i forvaltningsrettslig litteratur. I det hele har juridisk litteratur har likevel i begrenset grad tatt for seg anvendelsen av inhabilitetsreglene på statsråder. Det sentrale og mest inngående verket er fortsatt Arvid Frihagen: *Inhabilitet i forvaltningsloven* (1985).

VI Forholdet mellom inhabilitetsvurderinger for statsråder og for forvaltningsansatte generelt

Som det fremgår ovenfor, gjelder det ikke egne lovbestemmelser om inhabilitet for statsråder. Også for dem må spørsmål om inhabilitet løses på grunnlag av reglene i forvaltningsloven som gjelder for alle forvaltningsansatte. Det gjør på den annen side at de standpunkter som inntas til forståelsen og anvendelsen av habilitetsreglene i saker i om statsråder, som utgangspunkt også vil bli lagt til grunn når det gjelder forvaltningsansatte generelt. Vi antar likevel at ved tolking og anvendelse av reglene er det et visst rom for å legge vekt på hvilken rolle vedkommende har i forvaltningen. Dette kan imidlertid slå noe forskjellig ut. På den ene siden kan hensynet til å sikre regjeringens beslutningsdyktighet, som vi kommer tilbake til under VIII ved besvarelsen av spørsmål iii), tale mot en streng habilitetsvurdering. Det forhold at statsråder – som medlem av regjeringen og som sjef for et departement – har til oppgave å gjennomføre en politikk, kan tale i samme retning, særlig når man sammenligner med forvaltningsansattes rolle i behandlingen av løpende enkeltsaker. På den annen side har statsråder en makt og posisjon som gjør det viktig å sikre legitimitet og forhindre maktmisbruk, noe som kan tale mot en lempelig anvendelse av habilitetsreglene. I konkrete

¹⁵ Vi nevner for ordens skyld at utvalgets medlem Inge Lorange Backer var ekspedisjonssjef for Justisdepartementets lovavdeling i årene 1995–2008.

tilfeller kan det være plass for delte meninger om hvordan slike (og andre) motstående hensyn skal avveies.

VII Oversikt over den videre fremstilling

Utvalget vil under VIII søke å besvare kontroll- og konstitusjonskomiteens spørsmål i den rekkefølgen som de er stilt. Når det gjelder betydningen av eierinteresser som ektefellen til en statsråd har, noe komiteen har tatt opp i spørsmål iv), finner vi det imidlertid mest naturlig å drøfte dette i spørsmål ii), sammen med spørsmålet om betydningen av statsrådets egne eierinteresser. Et par av spørsmålene som direkte gjelder statsministeren (spørsmål vi) og vii)), henger så nær sammen at vi velger å behandle dem under ett. Endelig finner vi grunn til å ta opp i et særskilt avsnitt VIII spørsmål om virkningen for de underordnede når en statsråd er inhabil, fordi dette er spørsmål som reiser seg i ulike situasjoner som er omtalt i forskjellige av komiteens spørsmål.

I tillegg til å redegjøre for vårt syn på de spørsmål komiteen reiser, er vi i mandatet bedt om å «foreta en selvstendig og uavhengig vurdering av utredningen som Lovavdelingen leverer 3. november». Vi vil derfor gjøre klart ved de enkelte spørsmålene om vårt syn avviker fra Lovavdelingens, særlig når det gjelder konklusjonene. En kort sammenfattende vurdering av forholdet til Lovavdelingens utredning gir vi i avsnitt XI.

VIII Komiteens enkelte spørsmål

i) *Hvilken rettslig betydning får det for deltakelsen i saksbehandlingen av oppnevningen til utvalg og styrer at en statsråd har en relasjon til en aktuell kandidat som medfører at statsråden er inhabil i saker som vedrører personen? I hvilken grad kan statsråden foreslå navn, og på hvilket tidspunkt i en slik prosess plikter statsråden å tre ut av behandlingen i saken?*

(1) Spørsmålet gjelder saker om oppnevning av medlemmer til utvalg og styrer, der en statsråd har «en relasjon» til en «aktuell kandidat», og retter seg direkte til statsrådets deltakelse i saksbehandlingen. Virkningen for underordnede i departementet kommer vi tilbake til under IX.

Tilsvarende spørsmål kan reise seg ved oppnevning til andre kollegiale organer, som nemnder og råd.¹⁶ Oppnevningen kan typisk gjelde deltakelse i utredningsutvalg eller styrer for offentlige selskaper. Det kan også gjelde forslag til representanter som blir oppnevnt av andre, typisk styremedlemmer i private aksjeselskaper med betydelige offentlige eierinteresser.

For oppnevningsorganet kan oppnevningen ha ulike formål. For eksempel kan oppnevning til utredningsutvalg skje for å legge til rette for at regjeringen kan gjennomføre sin politikk, mens oppnevning til et kollegialt tvisteløsningsorgan skjer med sikte på kyndig og upartisk løsning av visse tvister. Ulike formål ved oppnevningen kan ha betydning for hvilke forventninger det er rimelig å ha til upartiskhet ved oppnevningen.

¹⁶ Vi bruker nedenfor «kollegiale organer» som en fellesbetegnelse.

Oppnevning til kollegiale organer er utvilsomt en «avgjørelse» som forvaltningslovens habilitetsregler gjelder for. Hvis det legges til grunn at den som oppnevnes, må anses som part i saken, vil det kunne oppstå spørsmål om inhabilitet etter § 6 første ledd bokstav b og c. For øvrig vil habiliteten måtte vurderes etter § 6 annet ledd.

(2) Vi finner grunn til først å kommentere spørsmålet om statsråden er inhabil til å avgjøre saken. I spørsmålet synes det lagt til grunn at statsråden vil være inhabil i (andre) saker som gjelder personen. Om inhabilitet foreligger i en sak, kan imidlertid – iallfall i grensetilfeller – bero på hva saken gjelder.

Om inhabilitet foreligger, kan bero på relasjonens karakter. Uttrykket «relasjon» er ikke presist. I tillegg til familieforhold og nært slektskap, som vi ikke går nærmere inn på her, kan det blant annet dekke kjærlighetsforhold, vennsforhold og samarbeidsforhold ved yrkesutøvelse, i politisk virksomhet eller i organisasjonslivet. Relasjonen kan være nåtidig eller fortidig og kan variere i omfang, intensitet og varighet. Vurderingen av om inhabilitet foreligger, må ta hensyn til slike forhold. Etter § 6 annet ledd er det av betydning at relasjonen innebærer en «personlig tilknytning». Etter vårt syn er det i utgangspunktet særlig ved relasjoner av en personlig karakter – kjærlighetsforhold og nære vennsforhold – at relasjonen i seg selv leder til inhabilitet. Dette er en rimelig samstemt oppfatning i juridisk litteratur og i Lovavdelingens uttalelser.¹⁷ På den annen side vil samarbeidsforhold i og kontakt gjennom yrkeslivet, organisasjonslivet eller politisk virksomhet som utgangspunkt ikke lede til inhabilitet.

Det kan spørres om oppnevning til utvalg eller styre for den som blir oppnevnt, er en slik «fordel» som det etter § 6 annet ledd skal legges vekt på. Oppnevningen er vanligvis ikke et resultat av en søknad fra den som blir oppnevnt, men i praksis vil vedkommende ha samtykket i oppnevningen etter å ha blitt forespurt.

Oppnevningen kan ha forskjellige følger for den som blir oppnevnt. For den som er engasjert på et område, kan det ligge en tilfredsstillende i å få være med på å påvirke utviklingen på området ved å delta i et utvalg eller styre, og for noen kan oppnevningen innebære en faglig anerkjennelse. Å delta i et kollegialt organ kan være kompetansegivende – man kan lære av de andre medlemmene og av sakene som blir behandlet. Det hender nok likevel at oppnevning skjer til en tung eller vanskelig oppgave som den oppnevnte påtar seg fordi vedkommende følger seg forpliktet til det. Når den som blir oppnevnt, skal representere en bestemt gren i forvaltningen eller en organisasjon, vil oppnevningen i mange tilfeller skje fordi den oppnevnte er ansatt eller tillitsvalgt der. Da kan det ligge innenfor rammen av vedkommendes oppgave i forvaltningen eller organisasjonen å motta oppnevningen, kanskje uten særskilt godtgjøring for vervet, og det taler mot å se oppnevningen som en personlig fordel for vedkommende.

¹⁷ Torstein Eckhoff og Eivind Smith: Forvaltningsrett (12. utg., 2022) s. 223 sier det slik at «vennskapet må være virkelig nært eller uvennskapet markant», og Jan Fridthjof Bernt og Ørnulf Rasmussen: Frihagens forvaltningsrett bind 1 (2. utg., 2010) uttaler at det «kreves et klart og nært vennskap» (s. 217). Geir Woxholth: Forvaltningsloven med kommentarer (5. utg., 2011) snakker om «spesielt godt personlig vennsforhold» og «nært personlig vennskap» (s. 182–83). Ifølge NOU 2019: 5 Ny forvaltningslov s. 234 (punkt 16.6.4) er det «bare det nære vennskap og skarpe og direkte motsetningsforhold som i seg selv fører til inhabilitet». Utvalget foreslår å lovfeste dette og forutsetter samtidig at det sjelden vil inntre inhabilitet om vennskapet er mindre sterkt, men at dette likevel kan skje etter en samlet vurdering av de konkrete omstendigheter i saken.

For deltakelsen i et kollegialt organ gis det vanligvis økonomisk godtgjøring. I utvalg skjer det normalt på grunnlag av statens utvalsregulativ, mens det for styrer i selskap eller andre foretak kan være avhengig av hva som blir bestemt for det enkelte styret. I noen tilfeller kan det her være tale om ganske store beløp. Ofte vil det nok særlig være omfanget av økonomisk godtgjøring som vil ha betydning når det vurderes om oppnevning vil bety en «særlig fordel». I hvilken grad det skal legges vekt på anseelse, faglige utfordringer eller andre mulige fordeler, må etter vårt syn ses i sammenheng med hvor tett og nær relasjon det er mellom statsråden og den aktuelle kandidaten.

Hvilken funksjon det kollegiale organet har som oppnevningen skjer til, kan også ha betydning i en samlet vurdering etter forvaltningsloven § 6 annet ledd. Det er rimelig å stille noe strengere habilitetskrav ved oppnevning til en uavhengig nemnd enn til et utvalg som skal utrede hvordan regjeringens mål på et område best kan gjennomføres. Også hvilken valgfrihet statsråden rettslig eller reelt sett har ved oppnevningen, kan spille inn. Hvis en oppnevning etter regelverket eller praksis skal skje i samsvar med forslag fra en organisasjon, vil valgfriheten være liten, selv om organisasjonen normalt blir bedt om å foreslå både en kvinne og en mann, som oppnevningsorganet så kan velge mellom.

Når det etter en samlet vurdering foreligger inhabilitet i forhold til en aktuell kandidat, er det til hinder for at statsråden avgjør saken ved å oppnevne eller foreslå for regjeringen å oppnevne vedkommende til et utvalg eller styre.

(3) Etter forvaltningsloven § 6 innledningsvis er inhabilitet også til hinder for at den inhabile kan «tilrettelegge grunnlaget for en avgjørelse». Den inhabile kan derfor ikke innhente nærmere saksopplysninger, utrede saken eller utarbeide forslag til avgjørelse. Å «tilrettelegge grunnlaget» kan oppfattes så vidt at det også omfatter det å bringe på bane alternativer som i tilfelle må utredes og overveies nærmere.¹⁸ En slik forståelse vil utelukke at en statsråd kan bringe på bane et inhabiliserende navn, selv om statsråden deretter fratrer i saken.

Spørsmålet er om det her er rom for en snevrere eller innskrenkende tolking av bestemmelsen. Alternativt kan det spørres om habilitetskravet etter § 6 annet ledd kan tolkes og anvendes noe mer lempelig med tanke på enkelte former for tilrettelegging.

Det ser ikke ut til at spørsmålet er drøftet uttrykkelig i forvaltningsrettslig litteratur, og vi er heller ikke kjent med at det er tatt klart stilling til det i forvaltningspraksis. Frihagen har allment gitt uttrykk for at man bør være varsom med å legge inn begrensninger i inhabilitetsreglene ut fra en snever tolking av hva som er å «tilrettelegge grunnlaget» for avgjørelsen, og at det i tvilstilfeller iallfall bør kreves at vedkommende gjør oppmerksom på sin inhabilitet.¹⁹

Det er vanlig at en statsråd bringer inn mulige navn for oppnevning til et kollegialt organ. Dersom statsråden er avskåret fra å bringe på bane navnet til en som statsråden har en «relasjon» til, kan det føre til at enkelte, potensielt relevante, kandidater til vervet ikke blir

¹⁸ Forvaltningslovutvalget kan forstås i denne retning når det sier at den inhabile ikke skal «innhente informasjon eller bidra i mer uformelle samtaler og diskusjoner med dem som skal treffe avgjørelse» (s. 225, punkt 16.2.1.4). Utvalget foreslår å videreføre gjeldende lovtekst på dette punkt og sier at det sentrale for vurderingen da bør være «om handlingene har en viss reell eller formell mulighet til å påvirke utfallet» (s. 241, punkt 16.8.1).

¹⁹ Arvid Frihagen: Inhabilitet etter forvaltningsloven (1985) s. 92.

vurdert. For en optimal sammensetning av det aktuelle utvalget eller styret kan det være uheldig.

Faren ved at statsråden bringer på bane navn, er at dette bli oppfattet som et sterkt signal fra statsråden som kan påvirke den videre behandling trass i statsrådens inhabilitet. For å unngå det må det i tilfelle være en klar forutsetning at embetsverket i saksforberedelsen vurderer denne kandidaten fritt, uten å bli påvirket av at det er et innspill fra statsråden. Det forutsetter at embetsverket har integritet til å foreta selvstendige vurderinger uavhengig av antakelser om den politiske ledelsens konkrete ønsker, og at dette også er akseptert i forholdet mellom politisk ledelse og embetsverk. En annen forutsetning ville være at en statsråd som bringer et slikt navn på bane, samtidig gjør oppmerksom på den relasjonen som kan tilsi inhabilitet, og så trer helt ut av saksbehandlingen så lenge dette navnet ikke er utelukket som aktuell kandidat. Man kan imidlertid spørre om slike tiltak er tilstrekkelige til å motvirke at relasjonen bedømt utenfra er egnet til å svekke tilliten til forvaltningens upartiskhet.

I hvilken grad det er behov for en innskrenkende tolking av hva det vil si å «tilrettelegge grunnlaget for en avgjørelse» i denne sammenhengen, avhenger av hvordan man trekker grensene for når en «relasjon» fører til inhabilitet. Hvis det skal mye til for at «relasjon» fører til inhabilitet, vil det nok være sjelden at en kvalifisert kandidat blir oversett fordi vedkommende bare er kjent for statsråden, men ikke for embetsverket eller det politiske miljøet for øvrig. Dersom man legger dette til grunn, taler de beste grunner for en alminnelig regel om at fagstatsråden ikke kan bringe på bane et inhabiliserende navn som mulig eller aktuell kandidat. I Lovavdelingens utredning 2. november 2023 (side 3) er dette ansett som gjeldende rett.

(4) Når en oppnevning til utvalg eller styrer skal forberedes, kan en mulig kandidat som statsråden har en «relasjon» til, komme opp etter innspill utenfra, etter idémyldring i embetsverket, eller bli nevnt av andre i politisk ledelse. Det kan også forekomme at det er allment kjent at blant kvalifiserte kandidater til et verv er en som statsråden har en «relasjon» til. Denne kandidaten kan så bli utelukket av embetsverket etter en vurdering der, men god saksbehandling kan likevel tilsi at navnet blir omtalt i saksfremlegget til endelig avgjørelse.

Blir statsråden inhabil i disse tilfellene? Ett mulig standpunkt er at statsråden ikke blir inhabil så lenge embetsverket har sett bort fra vedkommende, som altså ikke er å regne som en aktuell kandidat så lenge navnet ikke blir bragt inn (eventuelt på ny) av politisk ledelse. Et annet mulig standpunkt er at statsråden blir inhabil så snart et inhabiliserende navn er bragt på bane. Det vil gjøre at statsråden må vike sete også i tilfeller hvor det inhabiliserende navnet ikke er noen reell kandidat for oppnevning, og det kan tenkes å gi mulighet for at noen utenfor forvaltningen kan påvirke statsrådets deltakelse i oppnevningsprosessen.

Etter vårt syn kan det ikke gjøre statsråden inhabil at andre bringer på bane et navn som statsråden har en «relasjon» til, dersom dette navnet umiddelbart blir lagt til side som en aktuell kandidat. Det må normalt også statsråden kunne bestemme. Statsråden kan heller ikke bli inhabil til å foreta oppnevning av andre selv om det er allment kjent at det også finnes en kvalifisert kandidat som statsråden har en «relasjon» til.

Lovavdelingen drøfter ikke uttrykkelig de situasjonene som vi har tatt opp her.

(5) Statsråder med andre ansvarsområder kan bli involvert i en oppnevningssak på forskjellige måter. For en settestatsråd vil spørsmålet om inhabilitet og virkningen av det reise

seg på samme måte som for den ordinært ansvarlige statsråd, dersom settestatsråden har en relasjon til en mulig kandidat for oppnevning.

Andre statsråder enn fagstatsråden og en eventuell settestatsråd kan bli kjent med en oppnevningssak ved uformell henvendelse fra den ansvarlige statsråden, ved omtale i en regjeringslunsj, behandling i regjeringskonferanse eller i forberedende statsråd eller statsråd. Det kan skje ved at fagstatsråden selv orienterer om mulige kandidater til vervet, eller ber om innspill om mulige kandidater. I disse tilfellene er det liten risiko for at embetsverket i fagdepartementet skal bli påvirket ut fra lojalitetshensyn til ikke å gjøre en selvstendig vurdering av innspill fra andre statsråder.

For andre statsråder kan spørsmålet om inhabilitet for det første melde seg der vedkommende selv vil bringe på bane et navn. For det annet kan inhabiliteten gjelde det navnet som fagstatsrådets henvendelse eller forslag til oppnevning gjelder. Den ansvarlige statsråden eller departementet kan i tillegg ha hatt i tankene et navn som den andre statsråden har en relasjon til. Så lenge det er unevnt, kan det normalt ikke ha betydning for vurderingen av den andre statsrådets habilitet.

Behandling i regjeringskonferanse og forberedende statsråd innebærer utvilsomt å tilrettelegge grunnlaget for avgjørelsen, og behandling i statsråd å treffe avgjørelsen. En annen statsråd som har hatt en inhabiliserende relasjon til den som (skal) oppnevnes, må derfor fratre ved behandlingen her.

Noe mer tvilsomt kan det stille seg når et navn blir bragt på bane ved en uformell henvendelse, herunder i en regjeringslunsj. God forvaltningsskikk tilsier at den annen statsråd enten avholder seg fra å si noe om det forelagte navnet, eller gjør oppmerksom på sin relasjon til vedkommende. Det kan imidlertid ikke være nødvendig at vedkommende statsråd forlater en regjeringslunsj når et slikt navn blir bragt på bane. Bringer statsråden selv på bane et navn som vedkommende har en mulig inhabiliserende relasjon til, må det forutsettes at han eller hun samtidig gjør oppmerksom på relasjonen.

Disse spørsmålene synes ikke å være tatt opp særskilt i Lovavdelingens utredning.

ii) Hvor går grensen for når en statsråd er inhabil som følge av direkte eller indirekte eierinteresser i børsnoterte eller unoterte foretak som er part eller berørt i en sak som er til behandling? Det bes om en redegjørelse for hvilke beløp eller intervaller som antas å være tilstrekkelig for at det foreligger inhabilitet og om terskelen for inhabilitet som følge av eierinteresser har vært konstant eller i utvikling de siste 10 årene.

(1) Om eierinteresser i foretak gjør en statsråd inhabil etter forvaltningsloven § 6 annet ledd, ved at det må regnes som et særegent forhold som er egnet til å svekke tilliten til statsrådets upartiskhet, beror på en samlet vurdering der viktige momenter er omfanget av eierinteressen, hvordan den er organisert, hvor direkte eierinteressen er, hvordan foretaket er berørt av saken, og derigjennom hvilke virkninger avgjørelsen av saken kan få for foretaket og for statsrådets økonomiske stilling. Et særskilt spørsmål er i hvilken grad tilsvarende eierinteresser for statsrådets ektefelle eller andre nærstående kan påvirke statsrådets habilitet, og hvilken betydning løpende aksjehandling som de foretar, kan ha.

Inhabilitet på grunn av eierinteresser har særlig til formål å sikre mot at den som utøver offentlig myndighet, drar økonomisk nytte av sin myndighetsutøving. Det er viktig for den allmenne tilliten til styringssystemet at folk ikke kan få inntrykk av at en statsråd utøver sin myndighet til fordel for seg og sine, slik at vedkommende selv eller nærstående får gevinst eller fortjeneste av det.

(2) Habilitetsvurderingen blir særlig påvirket av omfanget av eierinteressen. Omfanget er dels et spørsmål om størrelsen (verdien) av aksjeposten eller eierandelen, dels om hvor stor del (prosentvis) denne er av den samlede aksjekapital eller verdi av foretaket. Det kan dessuten ha betydning om en aksjepost eller eierandel blir kjøpt eller solgt mens saksbehandlingen pågår eller kort tid før eller etter det.

Det kan også reises spørsmål om eierinteressens omfang skal vurderes i lys av vedkommendes samlede økonomi. En aksjepost av en bestemt størrelse vil da lettere kunne medføre inhabilitet for en som for øvrig har trang økonomi, enn for en med en romslig økonomi. I lys av statsråders lønnsforhold antar vi at en slik betraktning vil ha lite å si i praksis, og vi går derfor ikke inn på dette spørsmålet. Det er for øvrig god grunn til at statsrådene prinsipielt bør behandles likt her.

Lovavdelingen har gitt en rekke uttalelser om statsråders habilitet hvor eierinteressens omfang har stått sentralt, men ofte har også andre forhold spilt inn i vurderingen etter § 6 annet ledd. En eierandel – sammen med familien – på 42 % i et oppdrettsselskap medførte inhabilitet (JDLOV-2009-7082 (Berg-Hansen)). Ektefellens eierandel på 7–9 % i et kraftverk gjorde en statssekretær inhabil (JDLOV-2012-3772 (Blakstad)). En ektefelles aksjetransaksjon i størrelsesorden kr 40 000 til 60 000 kan gjøre statsråden inhabil, med forbehold om en samlet vurdering av de konkrete omstendighetene i saken (JDLOV-2023-3763 (Huitfeldt)).

Da Høyesterett i 1979 behandlet en tvist om vederlag til aksjeeierne fordi de mistet bestemmelsesretten i forretningsbankenes styringsorganer («bankdemokratiseringsaken»), ble en dommer som hadde 1 289 aksjer (med pålydende kr 100) ansett inhabil, mens en annen dommer med 84 aksjer ikke ble kjent inhabil.²⁰

Også Lovavdelingen har i sine uttalelser antatt at mindre aksjeposter ikke fører til inhabilitet. En statsråd som eide ca. 80 aksjer i et medieselskap til en samlet verdi av ca. kr 4 000 ble ikke ansett inhabil (JDLOV-2002-10790 (Høybråten og Steensnæs)), og det samme gjaldt ved en aksjepost verdt mellom kr 3 000 og 6 000 i et annet medieselskap (JDLOV-2020-730 (Hareide)). I begge disse sakene kom det til at ingen av selskapene var parter i forvaltningssaken, men indirekte berørt på annen måte.

På denne bakgrunn kan vi – slik loven er formulert – vanskelig se sikkert grunnlag for å angi en bestemt størrelse for når en aksjepost eller eierandel uten videre vil medføre inhabilitet, eller en minste grense for at inhabilitet kan inntre. Selv om eierandelens størrelse har vesentlig betydning, må det ses i sammenheng med andre momenter, blant annet hvor sterkt foretaket kan bli berørt av utfallet i den aktuelle saken. Er det tale om en aksje hvor verdien er sterkt fluktuerende, vil nok det lettere medføre inhabilitet. I motsatt retning vil det tale at en

²⁰ Høyesteretts utrykte kjennelser 24. og 25. april 1979. Det ble her lagt til grunn at en «ikke [kan] gå så langt at enhver økonomisk interesse gjør en dommer inhabil». Siden er det skjedd en generell skjerping av habilitetskravene til dommere, og det er nå ikke usannsynlig at også en liten aksjepost ville føre til inhabilitet. Kr. 100 i 1979 svarer til kr. 475,39 i 2022.

aksjepost er «frosset» på en slik måte at en statsråd som eier ikke kan råde over den, hverken direkte eller indirekte, i eller umiddelbart etter sin funksjonstid. Enkeltaksjer vil lettere lede til inhabilitet enn aksjer som inngår i et aksjefond.

Det er på den annen side et hensyn at habilitetsreglene anvendes på en måte som tar rimelig hensyn til å unngå at rekrutteringen til statsrådsposter blir unødig påvirket. Det vil være uheldig om habilitetsreglene i praksis skulle føre til at det blir uaktuelt å gå inn i en regjering for en med erfaring fra næringslivet og aksjeportefølje. Det må imidlertid fastholdes at inhabilitet her bare vil inntre i saker der bestemte selskaper er part eller blir vesentlig berørt.

Skal vi etter dette likevel antyde noen beløpsmessige utgangspunkter, som må sammenholdes med momentene nevnt under (3) nedenfor, antar vi at en aksjepost med en markedsverdi på inntil kr 10 000 neppe vil føre til inhabilitet uten at saken har ekstraordinær betydning for selskapet. Dette kan ses som konkret utslag av at habilitetsvurderingen ikke blir påvirket av bagatellmessige aksjeposter. På den annen side vil aksjeposter med en markedsverdi som overstiger ca. kr 50 000, normalt medføre inhabilitet hvis selskapet er part i eller reelt berørt av saken. Også ved mindre aksjeposter kan inhabilitet inntre ut fra en samlet vurdering av omstendighetene, og særlig lett hvis sakens utfall kan få nevneverdig betydning for aksjekursen.

(3) I den konkrete helhetsvurderingen som vanligvis må gjøres for å ta stilling til om aksjeinnehav eller annen eierandel «kan svekke tilliten til [en statsråds] upartiskhet», og dermed gi grunnlag for inhabilitet, har forskjellige momenter betydning i tillegg til eierinteressens omfang:

- Forvaltningen av eierinteressen kan etter omstendighetene ha en viss betydning. Hvis porteføljen er «frosset» eller forvaltes av en uavhengig tredjeperson som ikke kan instrueres av eieren, kan det tale for at eierinteressen ikke medfører inhabilitet. Også det at eierinteressens omfang har ligget fast over tid, bortsett fra nytegning av aksjer ved bruk av tegningsretter knyttet til eksisterende portefølje, kan ha en viss betydning. Det må likevel has for øye at eventuell verdistigning kan komme eieren til gode på et senere tidspunkt (med tilsvarende interesse i å unngå et verditap). For aksjer kan det ha en viss – men begrenset – betydning at det i tilfelle ikke er knyttet stemmerett til aksjene.
- Om eierskapet er direkte eller indirekte, har betydning (jf. f.eks. JDLOV-2021-5774 (Vestre) og JDLOV-2002-10790 (Høybråten og Steensnæs)). Indirekte eierskap foreligger blant annet der statsråden eier aksjer i et morselskap og datterselskapet er berørt av den aktuelle forvaltningssaken. I slike tilfeller spiller det en rolle hvilken betydning datterselskapets utvikling har for morselskapet, og hvilken innflytelse morselskapet har over datterselskapet. Et indirekte eierskap som består i eierandeler i aksjefond, vil regelmessig ikke gi grunn til inhabilitet.
- Forvaltningssakens betydning for foretaket spiller en rolle i habilitetsvurderingen. Det har uten videre betydning om foretaket er part i forvaltningssaken eller bare berørt på annen måte. Jo større betydning forvaltningssakens utfall kan ha for foretaket, desto lettere vil det foreligge inhabilitet. Hvor sannsynlig dette utfallet er, og for at utfallet faktisk får merkbare følger for foretaket, kan også spille en rolle. Er det bare tale om en teoretisk mulighet, vil dette neppe ha noen betydning for habilitetsvurderingen,

iallfall hvis foretaket ikke har stilling som part i saken (sml. NOU 2019: 5 s. 590 sp. 1).

- Også forvaltningssakens karakter kan ha betydning. At saken er av generell art, slik at den ikke retter seg mot bestemt angitte foretak, vil gjerne tale mot at det foreligger et særegent forhold som kan føre til inhabilitet. Som utgangspunkt vil det sjelden bli tale om inhabilitet i saker om utarbeiding av lovforslag, forskrifter og generelle instruksjoner, sml. NOU 2019: 5 s. 589. Det kan likevel stille seg annerledes hvis saken har særlig betydning for et ganske begrenset antall foretak, eller dersom statsråden har betydelige eierinteresser i et foretak som ordningen vil ha betydning for, eller et foretak hvor statsråden har eierinteresser, har gitt foranledning til den aktuelle saken eller på annen måte engasjert seg sterkt i den.
- Hvilken rolle statsråden har i behandlingen av saken, kan være relevant for habilitetsvurderingen. Det taler for at den ansvarlige fagstatsråden lettere blir inhabil enn en statsråd med et ansvarsområde som ikke berører den aktuelle forvaltningssaken.

Det følger av dette at det etter vårt syn er vanskelig å stille opp bestemte regler for når et aksjeinnehaver eller annen eierinteresse vil gjøre en statsråd inhabil – med et visst unntak for tilfeller av bagatellmessige eierinteresser eller eierinteresser av en viss størrelse, jf. (2) ovenfor. Det avgjørende er om alle omstendighetene i saken samlet tilsier at det foreligger «særegne forhold» som er «egnet til å svekke tilliten» til statsrådets upartiskhet.

(4) Det er på det rene at også eierinteresser som en statsråds ektefelle eller andre nærstående har, kan ha betydning når statsrådets habilitet skal vurderes.

Mellom ektefeller er – rettslig sett – det økonomiske fellesskapet begrenset og avhengig av formuesordningen mellom ektefellene. Selv om de har felleseie som ekteskapelig formuesordning, råder hver over sitt når det gjelder slike eierinteresser som drøftes her, og den annen ektefelle vil ved oppløsning av ekteskapet bare få en andel hvis eierinteressene inngår i det felleseiet som skal likedeles. Ved særeie vil den annen ektefelle bare få en andel ved arv eller uskifte etter eierektefellens dødsfall. Mellom samboere vil dette gjelde bare når det følger av testament. Det samme er tilfellet for særboere.

Hovedgrunnen til at en ektefelles eller samboers eierinteresser kan være relevant for habilitetsvurderingen, ligger derfor i det livsfellesskapet som ekteskap og fast samboerskap innebærer. Det gjelder selv om utviklingen i senere år klart har gått i retning av å se partene som selvstendige individer. Aktiva som den ene parten har, vil i praksis ofte komme den andre til nytte eller representere en økonomisk trygghet også for denne. Det nære forholdet i et livsfellesskap vil også gjøre at partene søker å støtte og unngå å skade hverandre og hverandres interesser. Sett utenfra vil det gjerne være en forventning om at det skjer.

I forvaltningsrettslig litteratur og i Lovavdelingens uttalelser har man på denne bakgrunn lagt betydelig vekt på en ektefelles eierinteresser ved habilitetsvurderingen. Frihagen gir uttrykk for at «[d]en nære tilknytning mellom ektefeller og det inntrykk av felles interesser utenverden i hvert fall lett vil få, taler således for at en går nokså langt i å identifisere en med

ektefellen».²¹ Flere av sakene nevnt under (2) viser at ektefellens eierinteresser har vært avgjørende for at en statsråd ble ansett inhabil i en forvaltningssak som angikk et selskap der ektefellen var aksjeeier.

Vi legger etter dette til grunn at en ektefelles eierinteresser langt på vei vil ha samme betydning for habilitetsvurderingen som statsrådets eget aksjeinnehav eller andre eierinteresser. Det bør imidlertid neppe uttrykkes slik at ektefeller identifiseres med hverandre. Spørsmålet om interesser knyttet til ektefellen fører til inhabilitet, må stadig besvares ut fra at samlet vurdering basert på lovens kriterier i § 6 annet ledd første punktum. I grensetilfeller kan det likevel gjøre en forskjell at eierinteressene er knyttet til ektefellen og ikke til statsråden selv. Faste samboere må trolig likestilles med ektefeller.

Eierinteresser som statsrådets barn, foreldre eller andre nærstående har, står i en noe annen stilling ved habilitetsvurderingen. Det er – normalt – ikke tale om helt samme fellesskap som det er mellom ektefeller eller samboere. Ved vurderingen vil det da ha betydning om disse eierinteressene knytter seg til et familiefirma eller kan betraktes som en slags felles familieformue, der det kan være betydelig åpenhet og fellesskap i familien om forvaltningen av disse eierinteressene. Flere uttalelser fra Lovavdelingen gir eksempler på at slike nærståendes eierinteresser har spilt inn ved habilitetsvurderingen (JDLOV-2009-7092 (Berg-Hansen)) og JDLOV-2021-5774 (Vestre)), men det var neppe slik i disse sakene at de nærståendes eierinteresser var avgjørende for en konklusjon om inhabilitet. Derimot taler mye for at brorens interesse var avgjørende for inhabilitet i JD-2009-8146 (Brekke), der landbruksminister Lars Peder Brekke hadde en eierandel på drøyt 10 % i et familieholdingselskap som eide 0,25 % av aksjene i det oppdrettsselskapet som var part i forvaltningssaken, mens brorens eierandel i holdingselskapet var over 40 % samtidig som han var styreleder i oppdrettsselskapet.

Hvis det ikke er tale om eierinteresser med noen slik felles familietilknytning, skal det trolig mer til for at nærståendes eierinteresser kan føre til inhabilitet. Det må da foretas en bred helhetsvurdering. I denne vurderingen må det legges vekt på hvor nær innehaveren av eierinteressene er, særlig om det er barn eller foreldre, eller fjernere slekt eller familie, og hvor store eierinteressene er. Det kan også ha betydning om eierinteressene er kjent for statsråden, og om de er allment kjent.

(5) Løpende kjøp og salg av aksjer kan reise særlige spørsmål ved habilitetsvurderingen sammenlignet med betydningen av faste aksjeinnehav. Det er i praksis lite aktuelt for en statsråd selv å stå for slik aksjehandling. Det kan lettere forekomme når det gjelder ektefeller eller andre nærstående (jf. JDLOV-2023-3763 (Huitfeldt)).

Løpende aksjehandling – som i enkelte tilfeller kan være «day trading» – tar normalt sikte på å få maksimal fortjeneste ut av svingninger på aksjemarkedet. Vellykket aksjehandling kan være avhengig av innsikt i hva som påvirker aksjemarkedet. Informasjon om planer og beslutninger på regjerings- og departementsnivå kan ha betydning her.

Selv om det legges til grunn at en statsråd bevarer taushet overfor sin ektefelle om planer og beslutninger som nevnt, behøver ikke det være like klart sett utenfra. I det livsfellesskapet som ekteskap og faste samboerforhold er, kan slutninger om og fornemmelser av hva som er «i gjære» forekomme, og etter omstendighetene kan det tenkes å gi indikasjoner på virkninger

²¹ Arvid Frihagen: Inhabilitet etter forvaltningsloven (1985) s. 224.

i aksjemarkedet som en aktør kan handle på grunnlag av. Vi anser det som et grunnleggende trekk i norsk styringstradisjon at ledende politikere ikke skal bruke sin innsikt og myndighet til å oppnå fortjeneste for seg selv mens de innehar sitt verv. Det er av betydning at det også gjelder for deres nærstående.

Ved løpende aksjehandling kan det i praksis være vanskelig å klarlegge nøyaktig når det vil foreligge inhabilitet, siden aksjeinnehavet i forskjellige selskaper kan variere hyppig og sterkt. Både dette og det vanlige formålet med aksjehandling – å hente ut fortjeneste raskt – taler etter vårt syn for en strengere norm ved habilitetsvurderingen enn ved faste aksjeinnehav.

(6) Har det i de siste ti årene skjedd en utvikling av terskelen for habilitet som følge av eierinteresser?

Utgangspunktet er at loven er den samme siden vedtakelsen av forvaltningsloven av 1967. Forvaltningslovutvalget foreslår i hovedsak å videreføre gjeldende rett, selv om utvalget i sitt lovutkast foreslår enkelte endringer for å få tydeligere frem sentrale momenter i en habilitetsvurdering.

Etter vårt syn er det ikke holdepunkter for å si at det i løpet av de siste ti år er skjedd en generell endring i forståelsen av forvaltningsloven § 6 annet ledd og selve terskelen for vurdering av habilitet generelt. Dette gjelder nok også for hva som regnes som relevante momenter i en samlet vurdering av om det foreligger inhabilitet i et konkret tilfelle.

Det samme gjelder for saker som gjelder kjøp av aksjer og de vurderinger som er foretatt av Lovavdelingen i så måte. En annen sak er at kjøp av aksjer kan være blitt mer vanlig enn tidligere, slik at spørsmålet melder seg oftere enn det gjorde før. Det kan tilsi at retningslinjer i større grad enn i dag bør reflekteres i håndbøker og annen veiledning, men ikke i seg selv at terskelen for habilitet er endret. Imidlertid har endringer i pengeverdien hatt – og vil ha – konsekvenser for beløpsstørrelsen av de aksjeverdier som man kan inneha uten å utløse inhabilitet.

(7) Vi antar at vårt syn på disse spørsmålene i all hovedsak faller sammen med det Lovavdelingen har gitt uttrykk for i sin utredning 2. november 2023. Det synes likevel som om vi har gått lenger i å konkretisere hvor grensen går, og vi kan ikke helt utelukke at vi har sett noe strengere på betydningen av løpende aksjehandling.

iii) Hvilken betydning har endringen av forvaltningsloven § 10 som ble kunngjort 17. juni 2022 (opphevelsen av andre setning) for spørsmålet om habilitet for regjeringsmedlemmer og for eventuell rettsvirkning av at det forelå inhabilitet?

(1) Forvaltningsloven § 10 annet punktum lød før lovendringen i 2022 slik:

«Bestemmelsene gjelder ikke statsråd i egenskap av regjeringsmedlem.»

Bestemmelsen innebar at det for statsråders del måtte trekkes et skille mellom rollen som regjeringsmedlem og rollen som departementssjef. Forvaltningslovens habilitetsregler gjaldt uten videre når statsråden opptrådte som departementssjef. Når statsråden opptrådte som regjeringsmedlem, måtte habilitetsspørsmål i stedet løses etter ulovfestede regler.

Ved lov 17. juni 2022 nr. 63 ble § 10 annet punktum opphevet. Opphevingen trådte i kraft 1. juli 2022. Habilitetsreglene i forvaltningsloven gjelder nå også når statsråder opptrer som regjeringsmedlemmer.

Spørsmål iii) rommer to underspørsmål: For det første spørres det om lovendringen har noen betydning for spørsmålet om når regjeringsmedlemmer er inhabile (3). For det annet spørres det om lovendringen har noen betydning for spørsmålet hvilke rettsvirkninger en eventuell inhabilitet vil ha (4). For å kunne svare på spørsmålene vil vi først belyse lovgivernes intensjoner med unntaket i § 10, og i hvilken grad den senere rettsutviklingen kan gi et bidrag til en bredere forståelse av innholdet i de ulovfestede habilitetsreglene for regjeringsmedlemmer (2).

(2) Forvaltningskomiteen, som i 1958 avga sin innstilling med forslag til forvaltningsloven, la til grunn at man i praksis hadde operert med visse habilitetsprinsipper i forvaltningen der det ikke var positive regler om inhabilitet. I juridisk litteratur var det antatt at man kunne anvende habilitetskravene i domstolsprosessen, iallfall når forvaltningen utøvde skjønnsmessig myndighet, og at det for statsråder gjaldt samme habilitetsregler som for forvaltningen ellers. For statsråder ville det da gjelde habilitetskrav som stort sett svarte til forvaltningslovens alminnelige habilitetskrav. Forvaltningskomiteen stilte seg mer reservert til dette og fant ikke noe grunnlag for at prosesslovgivningen var oppfattet som mer enn i høyden veiledende regler for habilitetsvurderingen for statsråder, enten de opptrådte som departementssjefer eller som medlemmer av regjeringen.²²

Forvaltningskomiteen mente at det i praksis «trolig kunne by på vansker av forskjellig art å la en alminnelig lov om habilitet også gjelde for statsråder; [...] iallfall for så vidt angår deres virksomhet som medlem av regjeringen». Den foreslo derfor at habilitetsreglene bare skulle gjelde for statsråder i deres egenskap av departementssjefer, og at man på regjeringsplanet «som hittil» fikk avgjøre spørsmålet om inhabilitet etter en vurdering av omstendighetene i hvert enkelt tilfelle.²³

Forvaltningskomiteens forslag ble fulgt opp under den videre lovforberedelsen, men med noe varierende lovtekniske utforminger før unntaket for statsråder som regjeringsmedlemmer kom på plass i § 10 annet punktum.²⁴ I proposisjonen til loven om ikraftsetting av forvaltningsloven ble det uttalt at «[o]gså i statsråd anvendes inhabilitetsprinsippene, men det kan være uheldig med bindende lovregler».²⁵ Det ble i denne forbindelse særlig vist til § 6 annet ledd sammenholdt § 8 annet ledd, uten å si direkte hvilke sider ved disse bestemmelsene som ga grunn til bekymring. Stortingets justiskomite sluttet seg til dette og uttalte «som anført av departementet, at også i statsråd må selvsagt inhabilitetsprinsippene anvendes».²⁶

Etter at forvaltningsloven trådte i kraft, bygde altså habilitetsreglene for statsråder på to forskjellige rettsgrunnlag: på den ene siden lovfestede habilitetsregler for statsråder som opptrer i rollen som departementssjef, og på den andre siden ulovfestede habilitetsprinsipper for statsråder som opptrer i egenskap av regjeringsmedlem.

²² Forvaltningskomiteens innstilling (1958) s. 137–38 jf. s. 133, og Frede Castberg: Norges statsforfatning bind I (3. utg., Oslo 1964) s. 224.

²³ Forvaltningskomiteens innstilling (1958) s. 147.

²⁴ Ot.prp. nr. 38 (1964–65) s. 34 og Ot.prp. nr. 27 (1968–69) s. 40–41.

²⁵ Ot.prp. nr. 27 (1968–69) s. 41.

²⁶ Innst. O. XXII (1968–69) s. 11.

Forarbeidene indikerer at lovgiverne særlig hadde for øye praktiske problemer som kunne oppstå dersom Kongen i statsråd som følge av inhabilitet ikke var beslutningsdyktig, jf. Grunnloven § 27. Reelt sett ble denne bekymringen avhjulpet da forvaltningsloven § 8 annet ledd ble endret i 1977. Etter denne lovendringen kan kollegiale organer – herunder regjeringen – ta stilling til inhabilitetsspørsmål selv om det er reist inhabilitetsinnsigelse mot så mange medlemmer at organet ikke vil være vedtaksført uten dem.²⁷

Det er ingen praksis fra Høyesterett og lite underrettspraksis som kaster lys over rekkevidden av reglene om habilitet for regjeringsmedlemmer. I RG 1975 s. 708 (på side 720) la (daværende) Eidsivating lagmannsrett til grunn at fiskeriministeren som departementssjef var bundet av forvaltningslovens § 6 og antydnet at det gjelder visse habilitetsregler for regjeringsmedlemmer, uten å ta stilling til hvor langt disse reglene rakk.

I forvaltningsrettslig litteratur har det vært en alminnelig oppfatning at de ulovfestede reglene om habilitet for regjeringsmedlemmer stort sett svarte til reglene om habilitet i forvaltningsloven § 6 første og annet ledd.²⁸ Frihagen sa det i 1985 slik: «Selv om forvaltningslovens inhabilitetsregler ikke formelt gjelder, må antagelig regjeringsmedlemmer etter sedvanerett ansees forpliktet til å fratre hvor de har en slik særinteresse i saken som angitt i Fvl. § 6, 1. og 2. ledd.» Han føyde likevel til: «I hvilken utstrekning dette fullt ut er en rettslig plikt og om en helt vil stille samme krav som etter forvaltningsloven, er likevel noe usikkert.» På bakgrunn av justiskomiteens uttalelse i 1969 og praksis konkluderte han med at det er «nokså klart at det også for statsråder som regjeringsmedlemmer gjelder inhabilitetsprinsipper», og at de «i hvert fall i sin kjerne, ansees som direkte bindende rettsregler».²⁹ Han understreket at det «bare [blir] tale om en analogisk anvendelse» av forvaltningslovens regler, og at det derved blir «særlig plass for å ta hensyn til de særegne forhold og problemer ved anvendelse av inhabilitetsreglene fullt ut ved regjeringsbehandling».³⁰

Synspunktene om analogisk bruk av de lovfestede reglene om habilitet er lagt til grunn og videreutviklet i Lovavdelingens tolkningsuttalelser. Forvaltningslovutvalget oppsummerte i 2019 rettsstillingen slik: «I teori og praksis er det lagt til grunn at det for statsråder som regjeringsmedlemmer gjelder inhabilitetsprinsipper som tar utgangspunkt i fvl. § 6, men med modifikasjoner der de vil føre til at regjeringen ikke er vedtaksfør.»³¹

Vi er etter dette enige med Lovavdelingen i at det også før lovendringen i 2022 var «bred enighet om at det gjaldt ulovfestede habilitetsprinsipper for statsråder når de opptrer som regjeringsmedlemmer».

²⁷ Se Ot.prp. nr. 3 (1976–77) s. 64–66.

²⁸ Se allerede Arvid Frihagen: Forvaltningsloven – oversikt over innhold og forarbeider (Oslo 1967) s. 66–67. Frihagen bisto Stortingets justiskomite under dens behandling av lovsaken (Innst. O. II (1966–67)). Torstein Eckhoff: Forvaltningsrett (1. utg., Oslo 1978) s. 421 uttrykker seg mer forsiktig («må ... nok også der stilles visse krav til habilitet»). Se videre Jan Fridthjof Bernt og Ørnulf Rasmussen: Frihagens forvaltningsrett, bind 1, 2. utgave (Bergen 2010) s. 200–01 og 208, Torstein Eckhoff og Eivind Smith: Forvaltningsrett (12. utg., 2022) s. 220 og Hans Petter Graver: Alminnelig forvaltningsrett (5. utg., 2019) s. 316–17 («også gjelder visse habilitetskrav til medlem av regjeringen»). Se også Trygve O. Laake: Inhabilitet for storting og regjering. Fvl. § 4 fjerde ledd og § 10, i Rettferdighet og styring – en studenthilsen til Torstein Eckhoff (1986) s. 98–111.

²⁹ Se Arvid Frihagen: Inhabilitet etter forvaltningsloven (Bergen 1985) s. 441.

³⁰ Arvid Frihagen: Inhabilitet etter forvaltningsloven (Bergen 1985) s. 431.

³¹ NOU 2019: 5 Ny forvaltningslov s. 329 (punkt 16.5.2).

(3) Spørsmålet er så om opphevingen av § 10 annet punktum ved lov 17. juni 2022 nr. 63 har betydning for når regjeringsmedlemmer er inhabile. Det avgjørende er her om dagens habilitetsregler skiller seg fra de ulovfestede habilitetsreglene for statsråder i egenskap av regjeringsmedlemmer som gjaldt tidligere. Svaret på dette ligger dels i det som allerede er sagt, men sentralt er også lovgivernes vurdering i forarbeidene til endringsloven på forholdet mellom ulovfestede og lovfestede habilitetsregler for statsråder.

I forarbeidene til opphevingen av forvaltningsloven § 10 annet punktum klargjøres gjeldende rett slik, jf. Prop. 81 L (2021–2022) s. 40–41:

«Det er bred enighet om at det gjelder ulovfestede habilitetsprinsipper for statsråder når de opptrer som regjeringsmedlemmer, og at disse i sin kjerne må anses å være bindende rettsregler. Yttergrensene for en slik rettslig plikt til å fratre og i hvilken utstrekning habilitetsprinsippene i ethvert tilfelle svarer til reglene i forvaltningsloven, er derimot noe usikkert. Praksis viser imidlertid at det gjelder begrensninger for regjeringsmedlemmers deltakelse i saker dersom de er inhabile, og at habilitetsprinsippene tar utgangspunkt i og i hovedsak tilsvarer reglene i forvaltningsloven § 6.

Ved avgjørelsen av habilitetsspørsmål som gjelder statsråder i egenskap av å være regjeringsmedlemmer, skal det legges vekt på om Kongen i statsråd vil være beslutningsdyktig. Spørsmålet ble aktualisert i Lovavdelingens tolkningsuttalelse 30. august 2011 (JDLOV-2011-5213) som gjaldt flere statsråders habilitet ved behandlingen av et lovforslag om ny pensjonsordning for statsråder og stortingsrepresentanter. [...]

Det er også lagt til grunn at habilitetsprinsippene ikke kommer til anvendelse ved utnevning av nye statsråder. I slike tilfeller står regjeringen fritt innenfor den rammen Grunnloven § 12 oppstiller.»

Vi er enige i den forståelsen av gjeldende rett frem til 2022 som kommer til uttrykk her. Vi tilføyer at adgangen etter Grunnloven § 29 annet ledd til å konstituere statsråder i forfallstilfeller etter vårt syn ikke tilsier at man ved tolkingen av forvaltningsloven ser bort fra problemer som eventuell inhabilitet for et større antall regjeringsmedlemmer kan medføre.

Etter lovendringen skal habiliteten til regjeringsmedlemmer vurderes med utgangspunkt i de alminnelige reglene i forvaltningsloven § 6. Avgjørelse av habilitetsspørsmål skal videre skje etter reglene i forvaltningsloven § 8. Selv om habilitetsreglene for statsråder nå er samlet under de samme allmenne reglene, utelukker ikke det at særlige hensyn som gjør seg gjeldende når statsråder som opptrer som regjeringsmedlem, fortsatt skal inngå som momenter i den konkrete habilitetsvurderingen. I grensetilfeller kan det etter vårt syn da tas hensyn til særskilte behov for at den statsråden som er ansvarlig for et politikkområde, kan målbare saken under regjeringens drøftelser, jf. under VI ovenfor.

I forarbeidene er betydning av de særlige hensyn som knytter seg til regjeringsmedlemmer, drøftet slik, jf. Prop. 81 L (2021–2022) s. 43–44:

«Når det gjelder de særlige utfordringene som gjelder habilitet for statsråder i egenskap av regjeringsmedlemmer, har Lovavdelingen i enkelte saker uttalt at det også ved anvendelsen av forvaltningsloven § 6 annet ledd må legges vekt på at det særlig på regjeringsnivå har betydning at habilitetsreglene ikke anvendes slik at de lammer eller vesentlig hemmer eller fordreier beslutningssystemet, se bl.a. Lovavdelingens

uttalelser 3. november 2005 (JDLOV-2005-7435A) og 19. april 2007 (JDLOV-2005-7435B). Disse sakene gjaldt imidlertid enkeltstatsråders habilitet, uten at det var spørsmål om et større antall statsråder ville være inhabile.

Det er dermed allerede i dag adgang til å ta hensyn til praktiske ulemper som kan oppstå ved inhabilitet i vurderingen etter § 6 annet ledd. Etter departementets syn bør det ved anvendelsen av § 6 annet ledd på statsråder som regjeringsmedlemmer være en videre adgang til å vektlegge eventuelle problemer som kan oppstå ved at Kongen i statsråd blir beslutningsudyktig, enn det som gjelder i de situasjonene som berører små fagmiljøer med videre. Kongen i statsråd er det øverste forvaltningsorganet i Norge, og en praktisering av habilitetsreglene som fører til beslutningsudyktighet for statsrådet, kan skape utfordringer av en helt annen karakter enn i de forannevnte eksemplene. Habilitetsreglene bør ikke anvendes slik at de lammer eller vesentlig fordreier beslutningssystemet i forvaltningen.

Dette betyr ikke at terskelen for inhabilitet på generelt grunnlag skal være lavere for statsråder som regjeringsmedlemmer enn som departementssjefer. Det klare utgangspunktet bør være at habilitetsreglene gjelder på samme måte for statsråder i begge rollene. Hensynet til statsrådets beslutningsdyktighet vil kun være relevant der inhabilitet faktisk vil kunne føre til at Kongen i statsråd ikke blir beslutningsdyktig. Eventuelle andre problemer som oppstår ved at én eller en mindre gruppe statsråder blir inhabile, vil som et klart utgangspunkt ikke være et relevant hensyn i habilitetsvurderingen. Det samme gjelder eventuelle praktiske problemer av annen art.

I hvilken grad hensynet til beslutningsdyktighet skal få gjennomslag i habilitetsvurderingen i en konkret sak vil bero på en samlet vurdering av omstendighetene i saken. Dersom saken befinner seg i grenseland for hva som etter en alminnelig vurdering av forvaltningslovens regler ville ført til inhabilitet, bør det etter departementets syn være større adgang til å vektlegge et slikt hensyn. Motsatt kan ikke hensynet til statsrådets beslutningsdyktighet føre til at klart inhabile statsråder likevel anses habile. Dette følger etter departementets syn allerede av gjeldende rett. De ulovfestede inhabilitetsreglene er i sin kjerne bindende rettsregler, og disse prinsippene kan neppe modereres i en slik grad at klart inhabile statsråder likevel kan delta i behandlingen av en sak for å sikre at Kongen i statsråd er beslutningsdyktig. Også i dag er statsråder rettslig forpliktet til å fratre behandlingen av en sak ved inhabilitet, selv om rekkevidden av de ulovfestede inhabilitetsprinsippene er noe usikker.»

Justiskomiteen sluttet seg til departementets forslag. Komiteen sammenfatter sitt syn slik, jf. Innst. 386 L (2021–2022) s. 2–3:

«Komiteen viser til at departementet følger opp forvaltningslovutvalgets forslag om at habilitetsreglene skal komme til anvendelse på statsråder i egenskap av å være regjeringsmedlemmer. Forslaget er begrunnet i hensynet til tilliten til det politiske systemet.

Konkret innebærer forslaget at forvaltningsloven § 10 andre setning oppheves. Komiteen viser til at begrunnelsen for unntaket for regjeringsmedlemmer ikke lenger er like aktuell etter at forvaltningsloven § 8 ble endret i 1977, og at risikoen for at Kongen i statsråd blir beslutningsudyktig, er for liten til å begrunne en videreføring av unntaket. Dessuten kan hensynet til å sikre at regjeringen forblir et effektivt beslutningsorgan, trekkes inn i habilitetsvurderingen etter forvaltningsloven § 6 andre ledd. Komiteen understreker at habilitetsreglene ikke bør anvendes så strengt at de

lammer eller vesentlig fordreier beslutningssystemet i forvaltningen, og viser for øvrig til departementets vurdering i Prop.81 L (2021–2022) kapittel 8.5.»

Forarbeidene til endringsloven viser etter vårt syn at den ikke hadde til formål å gjøre vesentlige endringer av gjeldende rett, og at det innenfor de lovfestede habilitetsreglene vil være rom for å gjøre konkrete vurderinger fra sak til sak, der også hensynet til regjeringens arbeidsdyktighet inngår som en del.

Vi er på denne bakgrunn enige med Lovavdelingen i at endringen av forvaltningsloven § 10 har begrenset praktisk betydning for vurderingen av når et medlem av regjeringen vil bli ansett som inhabil i en bestemt sak. Selv om risikoen for at Kongen i statsråd blir beslutningsudyktig, ikke ble ansett for å være tilstrekkelig stor til å videreføre unntaket, er den praktiske betydningen av denne forskjellen nokså begrenset.

(4) Opphevingen av forvaltningsloven § 10 annet punktum har i utgangspunktet ingen betydning for spørsmålet om hvilke rettsvirkninger en eventuell inhabilitet vil ha. Dette vil bero på de regler som tillegger saksbehandlingsfeil rettslig betydning. Vi begrenser oss her til spørsmålet om inhabilitet vil gjøre avgjørelsen ugyldig.

Forvaltningsloven § 41 regulerer spørsmålet om brudd på «reglene om behandlingsmåten i denne lov eller forskrifter gitt i medhold av loven» har betydning for om vedtaket er gyldig. Etter opphevingen av forvaltningsloven § 10 annet punktum vil forvaltningsloven § 41 gjelde direkte for flere tilfeller enn tidligere. Den vil således gjelde dersom et regjeringsmedlem behandler en sak i strid med forvaltningsloven § 6. Vi er imidlertid enige med Lovavdelingen i at dette ikke vil medføre noen rettsendring. Det er sikker rett at bestemmelsen skal anvendes analogisk ved brudd på andre saksbehandlingsregler, og det gjaldt også før lovendringen i 2022.³²

At opphevingen ikke medfører noen endring i rettsvirkningene av brudd på inhabilitetsreglene, kan også forankres i de ulovfestede reglene om ugyldighet. Feil som ikke kan ha virket inn på avgjørelsens innhold, vil uansett ikke lede til ugyldighet, hva enten feilen består i brudd på lovfestede eller ulovfestede saksbehandlingsregler. Dette var gjeldende rett også før 2022.

iv) Har faktisk kunnskap om det inhabiliserende forholdet betydning for om det foreligger inhabilitet, og/eller får det betydning for gyldighetsspørsmålet? Hvilken betydning har det for habilitetsvurderingen hvorvidt det er statsråden selv eller ektefellen som har eierinteresser?

(1) Faktisk kunnskap om inhabilitetsgrunnen er en forutsetning for å etterleve plikten til å fratre når man er inhabil. Det er ikke grunn til å kritisere noen for at de er inhabile, men det er kritikkverdig om en ikke trer ut av saksbehandlingen hvis en er inhabil.³³

³² Jf. f.eks. Rt. 2009 s. 661 (avsnitt 71 forutsetningsvis).

³³ Se f.eks. Torstein Eckhoff og Eivind Smith: Forvaltningsrett (12. utg., 2022) s. 219–20. Det bør nok tas forbehold om at det i enkelte tilfeller kan være kritikkverdig å sette seg i en situasjon som medfører inhabilitet, men da er det egentlig ikke habilitetsreglene som vil være grunnlag for kritikken. Det er på den annen side ikke kritikkverdig om en lar være å fratre fordi en ikke er kjent med inhabilitetsgrunnen, men i et slikt tilfelle kan en lett bli utsatt for kritikk i praksis.

Vi ser først på spørsmålet om manglende kunnskap har betydning for spørsmålet om det foreligger inhabilitet. Ved denne drøftelsen er det nødvendig å skille mellom de forskjellige bestemmelsene om inhabilitet. De spørsmålene som knytter seg til inhabilitetens betydning for underordnede («avledet inhabilitet»), tar vi opp for seg under IX.

Forvaltningsloven § 6 første ledd regner opp en del tilfeller som uten videre leder til inhabilitet. Det skal mye til for at tjenestemannen i slike situasjoner ikke er kjent med de faktiske omstendigheter som utløser inhabilitet. Men det kan tenkes, for eksempel hvis ens tidligere ektefelle – uten å være den som saken direkte angår – er så sterkt berørt av en forvaltningssak at vedkommende må regnes som part (§ 6 første ledd bokstav c). Etter ordlyden er det ikke noe krav at tjenestemannen er kjent med tilknytningsforholdet, og det er heller ikke grunn til å innfortolke et kunnskapskrav. Vi er derfor enige med Lovavdelingen i at manglende kunnskap om en inhabilitetsgrunn ikke har noen betydning for spørsmålet om det foreligger inhabilitet etter forvaltningsloven § 6 første ledd.

Forvaltningsloven § 6 annet ledd slår fast at tjenesteperson «er [...] ugild» når det foreligger «andre særegne forhold» som «er egnet til å svekke tilliten til hans upartiskhet». Ordlyden stiller heller ikke her noe krav om at vedkommende er kjent med det inhabiliserende forholdet, men det er mer praktisk enn ved § 6 første ledd at det er ukjent for vedkommende. Mest praktisk er dette likevel ved avledet inhabilitet etter forvaltningsloven § 6 tredje ledd, og vi kommer tilbake til det under IX nedenfor.

Habilitetsreglene tjener som nevnt flere hensyn. Det er et sentralt formål med habilitetsreglene å bidra til å sikre at det ikke blir tatt usaklige hensyn når forvaltningen treffer en avgjørelse. Dersom statsråden ikke er kjent med habilitetsgrunnen, er det liten fare for at inhabiliteten vil kunne påvirke avgjørelsens innhold. Denne delen av lovens formål slår derfor ikke til i disse tilfellene.

Habilitetsreglene skal også bidra til å sikre folks tillit til at forvaltningen treffer sine avgjørelser på saklig grunnlag. For utenforstående vil det praktisk sett være uråd å bringe klarhet i hva en statsråd rent faktisk er kjent med. Skulle en statsråd bare bli inhabil der vedkommende kjenner til det inhabiliserende forholdet, vil det gi mulighet for å vise til manglende kunnskap i tilfeller hvor han eller hun får kritikk for ikke å ha fratrådt ved saksbehandlingen. Det vil ofte være umulig å etterprøve en slik påstand. Tillitshensyn trekker derfor i retning av at det ikke bør være avgjørende om statsråden er kjent med habilitetsgrunnen. Det ville være uheldig å tolke habilitetsreglene slik at statsråden får et incentiv til å holde seg uvitende om forhold som kan lede til inhabilitet – i strid med undersøkelsesplikten (se om denne under vi)–vii) nedenfor).

Dersom forvaltningsloven § 6 annet ledd tolkes slik at manglende kunnskap ikke utelukker inhabilitet, vil det kunne forekomme at en statsråd behandler og avgjør en sak som han eller hun egentlig ikke skulle ha hatt noen befatning med. Den som ikke er oppmerksom på at vedkommende er inhabil, har i praksis ingen grunn til å fratre som inhabil, og det er heller ikke ønskelig at vedkommende skal fratre hvis det ikke er noen reell grunn til å mistenke at det kan foreligge en inhabilitetsgrunn. Etter vårt syn kan neppe dette være avgjørende for tolkingen av lovens habilitetsregler. Som nevnt er det ikke noe kritikkverdig i å være inhabil, og en som hverken vet eller burde vite at han eller hun er inhabil, kan heller ikke bebreides for å ha behandlet saken i strid med lovens regler. Hensynet til folks tillit til forvaltningen bør imidlertid ha større vekt enn hensynet til den tjenesteperson som kan bli utsatt for kritikk.

Særlig når det gjelder statsråder, bør man i stedet forebygge slik kritikk ved en god forhåndskartlegging av forhold som potensielt kan gjøre statsråden inhabil.

En annen mulig innvending er at det kan oppfattes som anstaltsmakeri å statuere inhabilitet i et tilfelle hvor saksbehandlingsfeilen ofte ikke kan ha virket inn på avgjørelsens innhold. Da kan nemlig avgjørelsen være gyldig trass i feilen, jf. forvaltningsloven § 41. Heller ikke dette kan etter vårt syn være avgjørende. For det første er det en verdi i seg selv at habilitetsreglene bygger på objektive kriterier, og at de tolkes slik at de gir en oppfordring til å avklare egen habilitet på en samvittighetsfull måte. For det annet gir den forvaltningsrettslige ugyldighetslæren et bedre grunnlag enn habilitetsreglene for å skille mellom de tilfellene hvor inhabiliteten ikke kan ha virket bestemmende på avgjørelsens innhold, og de tilfellene hvor dette kan være mer uklart.

På denne bakgrunn er vårt syn at manglende faktisk kunnskap ikke utelukker inhabilitet, og at det vanligvis er uten betydning for habilitetsvurderingen. Vi ser likevel ikke helt bort fra at det i særlige tilfeller kan spille inn i vurderingen etter forvaltningsloven § 6 annet ledd at vedkommende ikke kjente til inhabilitetsgrunnen, kanskje lettest der forholdet heller ikke var kjent utad på den tid da saken ble behandlet. Hvis kunnskap om forholdet var mer allment tilgjengelig, kan det etter vårt syn neppe ha noen betydning for vurderingen at statsråden selv ikke kjente til det.

Vi antar at vi med vårt syn går noe lenger enn Lovavdelingen i å anse det uten betydning at statsråden ikke var kjent med det inhabiliserende forholdet – med andre ord at det kan være grunnlag for fastslå inhabilitet i noen flere tilfeller der statsråden selv ikke kjenner, eller burde kjenne, grunnlaget som fører til inhabilitet. I lys av uttalelsene om inhabilitet ved mangel på kjennskap til partistøtte (JDLOV-2010-10368 med flere) er vi i tvil om Lovavdelingen i dette spørsmålet har fulgt en helt konsekvent linje. Disse sakene gjaldt spørsmålet om noen energiselskapers støtte til et politisk parti gjorde statsråder fra partiet inhabile til å delta ved oppnevning av ledende ansatte eller styreledere i selskapene til styreledere i offentlige selskaper. Hvis støtte til et politisk parti i selv gir grunnlag for inhabilitet, kan det vanskelig gjøre en statsråd fra partiet habil at vedkommende ikke kjente til støttebidraget. Partistøtte av nevneverdig omfang skal for øvrig innberettes og offentliggjøres i henhold til partiloven. Vårt syn på dette skiller seg altså fra den vurderingen som Lovavdelingen gjorde i disse sakene.

(2) I dette punktet forutsetter vi at tjenestepersonen er inhabil til tross for at vedkommende ikke var kjent med inhabilitetsgrunnen. Spørsmålet blir da om manglende kunnskap kan ha betydning for spørsmålet om gyldigheten av de avgjørelser som vedkommende har vært med på å forberede eller treffe.

Forvaltningsloven § 41 gir regler om virkningen av saksbehandlingsfeil. Bestemmelsen slår fast at et enkeltvedtak kan være gyldig selv om det er begått feil i saksbehandlingen. Den lyder slik:

«Er reglene om behandlingsmåten i denne lov eller forskrifter gitt i medhold av loven ikke overholdt ved behandlingen av en sak som gjelder enkeltvedtak, er vedtaket likevel gyldig når det er grunn til å regne med at feilen ikke kan ha virket bestemmende på vedtakets innhold.»

Bestemmelsen i forvaltningsloven § 41 regulerer når et vedtak er gyldig på tross av at det foreligger feil ved behandlingsmåten. Det fremgår av forarbeidene at bestemmelsen ikke skal

tolkes antitetisk, og at den ikke løser spørsmålet om vedtaket blir ugyldig dersom feilen har virket bestemmende på innholdet, jf. Innst. O. II (1966–67) s. 16. Hvorvidt et enkeltvedtak i så fall er ugyldig, beror på ulovfestede regler.

Forvaltningsloven § 41 gjelder etter sin ordlyd bare ved brudd på «reglene om behandlingsmåten i denne lov eller forskrifter gitt i medhold av loven», og bare «ved behandlingen av en sak som gjelder enkeltvedtak». Det er sikker rett at bestemmelsen kan anvendes analogisk ved brudd på saksbehandlingsregler i særlovgivningen og ved brudd på eventuelle ulovfestede krav til saksbehandlingen, jf. Innst. O. II (1966–67) s. 16 og Rt. 1982 s. 241 (på s. 262). Det er videre på det rene at bestemmelsen kan anvendes analogisk ved andre avgjørelser enn enkeltvedtak, f.eks. individuelle pålegg som gis under behandlingen av en sak om enkeltvedtak.

Det sentrale vilkåret etter bestemmelsen er at «feilen ikke kan ha virket bestemmende på vedtakets innhold». Nyere praksis fra Høyesterett lar dette inngå som en del av et grunnkrav for ugyldighet, som utlegges slik at det for ugyldighet må foreligge en «ikke helt fjerntliggende mulighet» for at feilen har virket inn på avgjørelsen innhold.³⁴ Dersom innvirkningskravet er oppfylt, vil det videre måtte foretas en samlet vurdering av blant annet feilens art og grovhet, om ugyldighet vil være til gunst eller skade for parten eller andre vedtaket direkte gjelder, hvor lang tid som har gått, om parten har innrettet seg etter vedtaket og om parten selv er å bebreide for feilen.

I forvaltningsrettslig litteratur er det lagt til grunn at inhabilitet er en saksbehandlingsfeil som lett kan virke inn på avgjørelsens innhold.³⁵ Legges dette til grunn, vil en avgjørelse som er forberedt eller truffet av en tjenesteperson som er inhabil, bare helt unntaksvis kunne være gyldig etter forvaltningsloven § 41. Hvorvidt feilen leder til ugyldighet, vil som nevnt bero på den helhetsvurderingen som de ulovfestede reglene gir anvisning på.

Dersom tjenestepersonen ikke er klar over det forholdet som leder til inhabilitet, vil det være mindre sannsynlighet enn ellers for at feilen kan ha virket inn på avgjørelsens innhold. Lovavdelingen gir det derfor uttrykk for at inhabilitet i slike tilfeller ikke vil lede til ugyldighet:

«Hvis det er på det rene at tjenestemannen ikke var kjent med at avgjørelsen for eksempel kunne innebære en fordel for en av hans nærstående, vil dette – slik vi ser det – være et slikt tilfelle der det kan sies med forholdsvis høy grad av sikkerhet at feilen ikke har hatt betydning for vedtakets innhold.»

Etter vårt syn er det et spørsmål om denne sammenfatningen er for kategorisk. Situasjonen kan jo være at andre tjenestepersoner er kjent med inhabilitetsgrunnen, og som en følge av det for eksempel foreslår bestemte personer til et verv for å tekkes statsråden. I et slikt tilfelle kan feilen utvilsomt ha virket inn på avgjørelsens innhold. Inhabiliteten vil derimot ikke kunne lede til ugyldighet dersom verken statsråden eller noen annen som hadde med saken å gjøre, var kjent med den. På denne bakgrunn deler vi det syn som kommer til uttrykk i Lovavdelingens brev til Utenriksdepartementet 28. august 2023 (Huitfeldt):

³⁴ Jf. f.eks. Rt. 2009 s. 661 (ambassade, avsnitt 71) og Rt. 2015 s. 1388 (internflukt, avsnitt 282 og 300).

³⁵ Se f.eks. Torstein Eckhoff og Eivind Smith: Forvaltningsrett (12. utg., 2022) s. 487.

«Dersom statsråden faktisk ikke var kjent med at ektemannen hadde eierinteresser i et bestemt selskap, vil inhabiliteten ikke kunne ha virket inn på vedtakets innhold. Avgjørelser hun har truffet i saken, eller vært med å tilrettelegge grunnlaget for, vil derfor være gyldige på tross av hennes inhabilitet. Det samme vil gjelde i de tilfellene der det er truffet vedtak i departementet uten at utenriksministeren har vært involvert. Dersom ingen av de som deltok i forberedelsen eller avgjørelsen av saken var kjent med de faktiske forhold som gjorde statsråden inhabil, kan inhabiliteten ikke ha virket inn på innholdet av avgjørelsen, og avgjørelsen er derfor likevel gyldig.»

I kollegiale organer kan det være at inhabilitet bare lar seg spore tydelig for noen av medlemmene i organet, men hvor det samtidig er umulig å være sikker på i hvilken grad den eller de inhabile også har påvirket et flertall i organet. I slike tilfeller vil det lett være nok til å gjøre avgjørelsen ugyldig.³⁶

Endelig kan det spørres om vedtaket kan bli ugyldig dersom feilen oppfattes som grov, selv om det må legges til grunn at den faktisk ikke kan ha virket inn på vedtaket. Etter det vi kan se, er det ikke holdepunkter i forvaltningsrettslig litteratur eller praksis som tilsier at det kan statueres ugyldighet ut fra en mer overordnet betraktning av hva som kan oppfattes som tillitsskapende virksomhet. Men vi ser ikke bort fra at domstolene kan stille strengere krav til bevis for at et vedtak bygger på riktige faktiske forutsetninger, dersom det foreligger et klart brudd på inhabilitetsreglene. Det er også nærliggende at et brudd på inhabilitetsreglene vil skjerpe kravene til begrunnelse for vedtaket hvis ikke bruddet i seg selv gjør vedtaket ugyldig.

(3) Sammenlignet med Lovavdelingen synes vi å fremheve noe sterkere at hensynet til tillit til forvaltningen ofte er avgjørende ved habilitetsvurderingen for en statsråd der det angis at statsråden ikke kjente til det inhabiliserende forholdet. Det vil gjøre at en statsråd anses inhabil i noen flere tilfeller enn Lovavdelingen synes å gi anvisning på.

v) *Hvilken rettslig betydning får det for deltakelsen i saksbehandlingen dersom statsråden har en nær relasjon til en aktør som driver påvirkningsarbeid?*

(1) Spørsmålet om en statsråd blir inhabil fordi han eller hun har en nær relasjon til en aktør som driver påvirkningsarbeid, kan melde seg i forskjellige situasjoner. I den habilitetsvurderingen som skal finne sted etter forvaltningsloven § 6 annet ledd, vil det bero på en samlet vurdering av relasjonens karakter og påvirkningsarbeidets art, omfang og tilknytning til saken, og også sakens art og karakter, om det kan sies å utgjøre et særegent forhold som er egnet til å svekke tilliten til statsrådets upartiskhet.

(2) Slik spørsmålet er formulert, er det avgrenset til personer som statsråden har en «nær relasjon» til. Dette omfatter iallfall statsrådets nærstående, f.eks. en ektefelle, samboer eller nærmeste venner. Det er imidlertid ikke klart hvilke familierelasjoner som omfattes, og heller ikke skarpe skiller mellom nære venner og andre venner. Hvor nær personlig tilknytning det er tale om, vil i sin tur ha betydning for om tilkynningsforholdet er egnet til å svekke allmennhetens tillit til statsrådets upartiskhet.

³⁶ Se f.eks. Rt. 1998 s. 1398 (Torghatten), som gjaldt fylkesutvalgets vedtak om konsesjon og tilskudd til en hurtigbåtforbindelse, der 3 av 13 medlemmer i fylkesutvalget var inhabile.

Ved spørsmålene i) til iv) har vi ikke sett på tilfeller der relasjonen kan bestå i at statsråden har eller tidligere har hatt verv i eller vært ansatt hos den aktøren som driver påvirkningsarbeid. Vi antar imidlertid at slike situasjoner har interesse ved spørsmål v).

Spørsmålet er avgrenset til aktører som driver «påvirkningsarbeid». I vid forstand kan påvirkningsarbeid også ses som utøving av en demokratisk rettighet eller en rettssikkerhetsgaranti. Det sier derfor seg selv at den beslutningstaker som mottar opplysninger og synspunkter gjennom andres påvirkningsarbeid, ikke uten videre kan bli inhabil til å forberede eller avgjøre den aktuelle saken.

Påvirkningsarbeid kan være rettet mot den generelle politikk- eller regelverksutviklingen på et område, eller mot utfallet av konkrete enkeltsaker. Påvirkningsarbeid drives ofte av spesialiserte kommunikasjonsbyråer eller av bransje- eller interesseorganisasjoner, men også såkalte myndighetskontakter i private virksomheter kan drive tilsvarende arbeid. Det som gjerne blir omtalt som «lobbyvirksomhet», går inn under dette. Også advokater kan sies å drive påvirkningsarbeid på vegne av sine klienter. I sammenhengen her regner vi ikke deltakelse i alminnelige høringer, offentlig debatt eller offentlige utredninger som påvirkningsarbeid.

Påvirkningsarbeid kan skje ved rådgivning underhånden til en part eller interessert, eller utad. I en sak som blir behandlet i regjeringen eller et departement, er det disse som er den endelige adressaten for påvirkningsarbeidet. Men påvirkningsarbeidet kan også være rettet mot Stortinget eller enkelte stortingsrepresentanter og partigrupper, eller mot andre berørte departementer enn fagdepartementet, med det siktemål at disse vil øve innflytelse på regjeringen eller fagdepartementet som avgjør saken. Målbevisst påvirkningsarbeid mot en statsråd som har gitt til kjenne et klart syn på en sak, kan ha som mål å få vedkommende til å skifte mening, eller unntaksvis gjøre vedkommende inhabil til å behandle saken.

Vi finner det hensiktsmessig å nevne enkelte typetilfeller som vi antar kan ha praktisk betydning, og som vi deretter holder opp mot lovens vilkår under ett.

En som er part i en forvaltningssak, vil som oftest prøve å påvirke utfallet av saken, og på den måten drive et påvirkningsarbeid. Når statsråden har en nær relasjon til parten, er det det — og ikke påvirkningsarbeidet — som habilitetsvurderingen skjer på grunnlag av, og det faller utenfor vår drøftelse nedenfor. Men dersom parten i saken har noen andre til å utføre påvirkningsarbeid for seg, og statsråden, uavhengig av sitt forhold til parten, har en relasjon til den som driver påvirkningsarbeidet, er dette en situasjon vi vil behandle.

(3) Vi forutsetter at påvirkningsarbeidet drives av andre enn statsråden selv. Det er sikker rett og forvaltningspraksis at personer som er valgt eller oppnevnt på politisk grunnlag, enten det er til kommunestyre, fylkesting eller som statsråd, kan følge opp sine politiske ideer og ivareta interessene for sine velgergrupper uten å bli inhabil.³⁷ En samstemt juridisk litteratur legger til grunn at en folkevalgt normalt vil kunne delta i saker som gjelder politikk- og regelutforming for særlige yrkes- eller næringsinteresser han eller hun har tilknytning til, uten å bli inhabil.³⁸ Dette gjelder også statsråder. Frihagen har i 1985 uttalt om dette:

³⁷ Se for eksempel Ot.prp. nr. 27 (1968–69) s. 39.

³⁸ Se f.eks. Jan Fridthjof Bernt og Ørnulf Rasmussen: Frihagens forvaltningsrett, bind 1 (2. utg., 2010) s. 221–22, Torstein Eckhoff og Eivind Smith: Forvaltningsrett (12. utg., 2022) s. 225.

«Også en statsråd vil kunne vareta generelle gruppeinteresser ut fra tilsvarende synspunkter selv om han har sterk tilknytning til den berørte organisasjonen. F.eks. kan Landbruksministeren behandle saker hvor landbruksorganisasjonene har sterke særinteresser og Fiskeriministerens behandle saker hvor fiskeriinteressene er sterkt engasjert.»³⁹

Et særskilt spørsmål er om det kan medføre inhabilitet at en organisasjon statsråden var ansatt i eller knyttet til, har drevet påvirkningsarbeid innenfor departementets ansvarsområde. Er dette skjedd før statsråden tiltrådte, vil ikke påvirkningsarbeidet være rettet direkte mot statsråden. I tråd med det alminnelige utgangspunktet ovenfor taler det for at det ikke foreligger inhabilitet. Men en statsråd som i egenskap av advokat e.l. tidligere har opptrådt som representant for en part i en forvaltningssak, vil uten videre være inhabil i denne saken, jf. forvaltningsloven § 6 første ledd bokstav d.

(4) Ved påvirkningsarbeid skjer under statsrådets funksjonsperiode, beror det som nevnt på en samlet vurdering av de foreliggende omstendigheter om statsrådets relasjon til påvirkningsaktøren vil medføre inhabilitet. Vi skal utdype sentrale momenter i en slik vurdering, knyttet til relasjonen mellom statsråden og aktøren, påvirkningsarbeidet og forvaltningssaken.

Jo nærmere statsråden står aktøren, desto lettere vil det foreligge inhabilitet. I JDLOV-2006-7244A antok Lovavdelingen under tvil at ektefellens stilling i et kommunikasjonsbyrå som bisto en anbyder, gjorde justisminister Knut Storberget inhabil i saken om tildeling av kontrakten. Selv om ektefellen ikke selv hadde noe med oppdraget å gjøre og fremdeles bare hadde en ordinær stilling i byrået, ble det lagt vekt på at hun i nær fremtid kunne vente å få eierinteresser i byrået gjennom aksjeinnhav og formodentlig etter hvert bli med i ledergruppen. Anbudskontrakten – som gjaldt etablering av nødnett i Norge – hadde stor verdi for anbyderen, og oppdraget måtte nok derfor anses viktig for kommunikasjonsbyrået selv om man la til grunn at byråets vederlag ville være uavhengig av kontraktsutfallet.

En annen sak gjaldt fiskeriminister Svein Ludvigsens habilitet i saker som berørte Sildesalgslaget, der statsrådets bror var nestleder i styret (JDLOV-2001-9733). I Lovavdelingens uttalelse ble det sagt innledningsvis at spørsmål som gjelder statsråders habilitet ved «innspill, initiativ og forslag fra interesseorganisasjoner som vedkommende selv tilhører eller som han gjennom familie, vennskap eller annet har et spesielt forhold til», synes «å være et lite avklart rettslig spørsmål», men at praksis i «den grad den er kartlagt – synes å ha vært liberal». Lovavdelingen la til grunn at fiskeriministerens lett ville være inhabil i saker der Sildesalgslaget hadde stilling som part, men at han normalt ikke ville være inhabil i saker der laget opptrådte som interesseorganisasjon. Således ville statsråden ikke være inhabil «til å treffe eller forberede avgjørelser der Sildesalgslagets rammevilkår blir endret som en konsekvens av statlige initiativ og omlegging av fiskeripolitikken». Habilitetsspørsmålet ble ansett for å reise «større tvil der det er Sildesalgslaget som har tatt initiativ til et forslag som har særlig betydning for laget, selv om det er tale om et mer generelt fiskeripolitisk tiltak».

Når påvirkningsarbeidet utføres av et firma eller en organisasjon som statsrådets nærstående har en tilknytning til, har det betydning om påvirkningsarbeidet utføres av den nærstående selv, og om dette skjer utad, eller om det gjøres av andre i firmaet eller organisasjonen. Når

³⁹ Arvid Frihagen: Inhabilitet etter forvaltningsloven (1985) s. 129.

det ikke utføres av den nærstående selv, kan det – som forvaltningspraksis viser – ha betydning hvilken stilling og eierinteresse den nærstående har der.

Etter vårt syn kan det etter forvaltningspraksis ikke utelukkes at det lettere vil inntre inhabilitet når påvirkningsarbeidet blir gjort av et kommunikasjonsbyrå enn av en interesseorganisasjon. Det kan synes som om kommunikasjonsbyråets virke i mange tilfeller vil ligge tettere opp til den rollen en advokat eller annen fullmektig har, enn det som vil være tilfellet for en interesseorganisasjon. Det påvirkningsarbeidet som en interesseorganisasjon gjør, skjer på vegne av medlemmene (dersom det er tale om en medlemsorganisasjon). I mange tilfeller kan slikt arbeid ses som et bidrag i den alminnelige samfunnsdebatten for å fremme formål som interesseorganisasjonen selv står for. Påvirkningsarbeid som utføres av et kommunikasjonsbyrå (eller advokatfirma), vil typisk skje for å tilgodese bestemte interesserte i henhold til et nærmere oppdrag som oppdragsgiveren betaler for. Det trenger ikke være offentlig kjent hvem et kommunikasjonsbyrå opptrer på vegne av og dermed hvilke interesser det arbeider for å fremme, mens dette vanligvis er ganske klart når det gjelder interesseorganisasjoner eller ideelle organisasjoner.

En særlig form for relasjon foreligger når en statsråd før utnevning til regjeringen har hatt verv eller vært ansatt, eventuelt medeier, i et firma eller en organisasjon som driver påvirkningsarbeid. Det er særlig posisjonen i firmaet eller organisasjonen og nærheten i tid som sett utenfra kan gi grunnlag for å oppfatte en identifikasjon med aktørens interesser, og det kan i sin tur lede til en oppfatning om at statsråden handler eller vil handle for å tilgodese disse interessene. Medlemskap i en forening som driver påvirkningsarbeid, vil ikke være tilstrekkelig til inhabilitet. Hvis statsråden bare har permisjon fra sin tidligere stilling, vil det trekke i retning av inhabilitet i saker hvor firmaet utøver påvirkningsarbeid på vegne av en bestemt interessent.

Spørsmålet om en statsråd blir inhabil i saker som firmaet eller organisasjonen opptrer i, har vært fremme flere ganger. Lovavdelingen har ansett justisministeren inhabil til å behandle utlendingssaker der utlendingen ble representert av det advokatfirmaet som statsråden hadde vært kompanjong i da hun ble utnevnt som statsråd (JDLOV-1989-3084 (Bugge Fougner)). Det ble lagt vekt på at det forelå et økonomisk fellesskap, og at advokatene i et advokatfirma både faglig og personlig ofte vil være nært knyttet til hverandre. En lignende tilknytning til et kommunikasjonsbyrå som bistår en part i saken, må etter vårt syn bedømmes på tilsvarende måte.

Fra rettspraksis om tilknytning til interesseorganisasjoner kan nevnes RG 1975 side 708 (Eidsivating lagmannsrett), uten at retten der tok stilling til habilitetsspørsmålet. Forvaltningen hadde lagt til grunn at daværende fiskeriminister Knut Hoem – som i statsrådstiden var permittert fra sin stilling som direktør i Råfisklaget – var habil som departementssjef og statsråd til å behandle en kongelig resolusjon om godkjennelse av kjøpere mv. etter fiskeomsetningsloven av 1970. Som leder for Råfisklaget hadde Knut Hoem arbeidet aktivt for å få til disse reglene. Inhabilitetsspørsmålet var blitt drøftet i to regjeringsskonferanser, og det ble besluttet at statsråd Hoem på vanlig måte skulle foredra saken. Begrunnelsen var at regjeringens medlemmer ofte rekrutteres fra store næringsorganisasjoner, og at slike medlemmer ikke bør utelukkes fra behandlingen av saker angående den næring de har best kjennskap til. Retten fant det unødvendig å ta stilling til habilitetsspørsmålet, fordi eventuelle feil uansett ikke ville gjøre det omstridte vedtaket

ugyldig. Det ble lagt til grunn at resultatet ville ha blitt det samme om en annen statsråd hadde lagt saken frem for regjeringen.

Et annet eksempel gjelder statssekretær i Fiskeridepartementet Johannes Nakken, som i 1997–99 hadde permisjon fra en sentral stilling i Norges Sildesalgslag. Da praktiserte departementet habilitetsreglene slik at statssekretæren avsto fra å delta i behandlingen av saker som direkte gjaldt Sildesalgslagets rettigheter og plikter, mens han ikke erklærte seg inhabil i sin alminnelighet for alle saker som gjaldt sild, makrell og andre fiskeslag omfattet av salgslagets omsetningsenerett. Vi forstår det slik at denne praktiseringen ikke gikk ut over en fungerende og effektiv forvaltning.⁴⁰

Når en slik tilknytning opphører ved at statsråden fratrer stillingen eller vervet i samband med utnevningen, svekkes betydningen av den. Hvor lang tid det tar før inhabilitet på dette grunnlaget «slukner», har vært fremme flere ganger i forvaltningspraksis.⁴¹ Det kan blant annet avhenge av hvor sentral posisjon statsråden hadde, og hvor sterk interesse aktøren har i saken. Illustrerende er Lovavdelingens tre uttalelser om betydningen av utenriksminister Jonas Gahr Støres forhold til Norges Røde Kors i saken om inntekter fra gevinstautomater.⁴² I den første uttalelsen (4. november 2005) ble det lagt vekt på den korte tiden som var gått siden han forlot sin stilling som generalsekretær i Norges Røde Kors. I uttalelsen 27. januar 2006 ble det fortsatt konkludert med inhabilitet, men uttalt at spørsmålet da var vesentlig mer tvilsomt. I den siste uttalelsen 5. mai 2006 fant Lovavdelingen at utenriksministeren ikke lenger var inhabil til å delta i behandlingen av saken.

Sakens art og karakter vil også være et moment i vurderingen. Et viktig skille går mellom saker av generell karakter og konkrete saker som gjelder bestemte parter. For saker av generell karakter skal det etter forvaltningspraksis vanligvis mye til for at en statsråd blir inhabil fordi nærstående har tilknytning til påvirkningsarbeid. Det gjelder kanskje enda mer der det er tale om generelle saker som knytter seg til ideelle formål. På den annen side kan vurderingen i generelle saker som bare får betydning for et lite antall identifiserbare interessenter, bli på linje med den som foretas i konkrete saker.

Slike synspunkter kom til uttrykk da Lovavdelingen vurderte statsminister Jens Stoltenbergs habilitet i saker som berørte Norges Røde Kors, der hans far var president (JDLOV-2005-7435A). Det trekkes her et skille mellom saker som gjelder utkast til lover og forskrifter på den ene siden, og eventuelle saker der Norges Røde Kors har vist et «helt særegent og konkret engasjement» på den andre. Med sikte på saker om generelle regler for fordelingen av inntekter fra pengespill (gevinstautomater i den aktuelle sammenheng), ga Lovavdelingen likevel uttrykk for tvil om habilitetsvurderingen på bakgrunn av den store betydningen dette ville ha for Norges Røde Kors og andre berørte frivillige organisasjoner.

Det har vært ganske vanlig å utnevne som statsråd noen som har vært ansatt i eller hatt tilknytning til store næringsorganisasjoner, og det ville være uheldig om personer med en slik bakgrunn skal utelukkes fra behandlingen av saker som gjelder de næringer som de har best kjennskap til. Politisk valgte medlemmer bør i videst mulig omfang kunne vareta de interesser som de er satt til å tjene. At organisasjonen har drevet og fortsetter å drive påvirkningsarbeid når det gjelder generelle politiske spørsmål, kan ikke gjøre statsråden inhabil til å behandle

⁴⁰ Eksemplet er nevnt i JDLOV-2001-9733.

⁴¹ Se blant annet JDLOV-2009-7092 (Berg-Hansen).

⁴² JDLOV-2005-7710a, JDLOV-2005-7710b og JDLOV-2005-7710c.

slike spørsmål så lenge statsrådens nærstående ikke opptrer aktivt på vegne av organisasjonen. En motsatt løsning kunne begrense den friheten Grunnloven § 12 når det gjelder valg av medlemmer til regjeringen og ville etter omstendighetene kunne svekke regjeringens demokratiske legitimitet.

Ut fra en samlet betraktning kan habilitetsspørsmålet likevel stille seg annerledes dersom utfallet av saken har avgjørende eller meget stor betydning for organisasjonen, særlig hvis den står i fremste rekke i påvirkningsarbeidet og dette målbæres av et nært familiemedlem av statsråden.

(5) Vi er enige med Lovavdelingen i at «påvirkningsarbeid» kan dekke mange forskjellige situasjoner, som også omfatter legitime og viktige demokratiske prosesser. I habilitetsvurderingene må det gjøres en konkret vurdering av både statsrådets relasjon til virksomheten, sakens karakter og påvirkningsarbeidets art, omfang og tilknytning til saken. Det synes som om en tilknytning til kommunikasjonsbyråer og advokatfirmaer lettere kan medføre inhabilitet enn en tilknytning til interesseorganisasjoner og ideelle organisasjoner, men også i de sistnevnte tilfellene vil konklusjonen ofte bero på en bred og konkret vurdering.

vi) *Vil en statsministers tyngde inn i saksbehandlingen i regjeringskonferansen tilsi større aktsomhet i habilitetsvurderinger enn for alminnelige statsråder – og i så fall hvilke?*

vii) *Er en statsministers undersøkelsesplikt i habilitetssaker under ellers like forhold viktigere enn for statsråder, gitt statsministerens sentrale posisjon i regjeringen?*

(1) Spørsmålene i mandatet vi)–viii) gjelder direkte statsministeren. Flere av dem har også betydning for regjeringsmedlemmer generelt, og i noen tilfeller for alle som habilitetsreglene i forvaltningsloven gjelder for. Forvaltningsloven har ingen bestemmelser som gjelder særskilt for statsministeren.

Spørsmålene om aktsomhetsplikt og undersøkelsesplikt ved mulig inhabiliserende forhold henger i noen grad sammen. Særlig kan en aktsomhetsplikt tenkes å ha betydning for hvor omfattende undersøkelser som en må gjøre. På den annen side vil undersøkelsene tjene til å klarlegge forhold som kan gi grunnlag for aktsomhet. Vi velger derfor å ta utgangspunkt i spørsmålet om undersøkelsesplikt.

(2) Den som kan være inhabil, vil ofte kjenne godt til de inhabiliserende forholdene. Da er det bare behov for å opplyse om dette, og ikke behov for noen nærmere undersøkelser. Det forekommer likevel at inhabilitet skyldes forhold som den inhabile ikke er fullt oppmerksom på. Som tidligere nevnt vil en habilitetsvurdering etter forvaltningsloven § 6 annet ledd bero på en samlet bedømmelse og avveining av forskjellige momenter, og det kan være behov for å undersøke disse nærmere – for eksempel for å klarlegge hvilken interesse en som statsråden har tilknytning til, har i utfallet av en bestemt sak. Omfanget og karakteren av denne interessen behøver ikke være kjent for den mulig inhabile på forhånd.

En undersøkelse kan foretas på forskjellige måter. Det kan stilles spørsmål til den som forårsaker det mulig inhabiliserende forholdet og innhentes opplysninger fra tilgjengelige registre eller annen dokumentasjon. En form for undersøkelse vil det også være når den mulig inhabile selv undersøker sine arkiver eller graver i sin hukommelse om det aktuelle forholdet.

Forvaltningsloven har ikke uttrykkelige regler om undersøkelsesplikt for å klarlegge mulig inhabiliserende forhold.

Saksbehandlingen blir ikke tillitvekkende og iallfall ikke fullt forsvarlig hvis en inhabil person har deltatt i behandlingen av en sak. For å unngå dette er det behov for at relevante forhold blir klarlagt så langt det kan skje på lovlig måte og uten urimelige anstrengelser. Det følger av god forvaltningsskikk at det blir gjort. Rettslig sett kan det sies at habilitetskravene og reglene om avgjørelse av habilitetsspørsmål bygger på en forutsetning om et minstemål av undersøkelser for å klarlegge relevante forhold, avhengig av de konkrete omstendighetene. Når forvaltningsloven § 8 første ledd bestemmer at tjenestemannen «avgjør selv» sin habilitet, er det rimelig å forstå dette slik at avgjørelsen må bygge på faktiske forhold som er tilstrekkelig klarlagt.

Uavhengig av forvaltningsloven § 8 første og tredje ledd tilsier hensynet til en forsvarlig saksbehandling at det gjelder en viss undersøkelsesplikt, tilpasset forholdene i saken. I saker hvor det treffes enkeltvedtak, kan det sies å følge av følge av forvaltningsloven § 17 første ledd at også spørsmål om inhabilitet skal være «så godt opplyst som mulig før vedtak treffes», men det er ikke gitt at denne bestemmelsen også får anvendelse for spørsmål som oppstår under saksforberedelsen.

I forvaltningsloven § 8 tredje ledd er det fastsatt at et medlem av et kollegialt organ – som regjeringen – «skal i god tid si fra om forhold som gjør eller kan gjøre ham ugild». Denne bestemmelsen begrenser seg til å gjelde deltakelse i kollegiale organer og er særlig begrunnet i behovet for tid til å innkalle et varamedlem eller annen stedfortreder. Den gjelder (nå) også for regjeringen. I regjeringen blir det riktignok ikke spørsmål om å innkalle varamedlem (annet enn helt unntaksvis ved å konstituere en statsråd etter Grunnloven § 29 annet ledd), men derimot å sørge for en settestatsråd, særlig til å foredra en sak i stedet for den ordinært ansvarlige statsråden, eller til å legge frem synspunkter på saken fra departementet til den inhabile statsråden.

For å oppfylle plikten til å melde fra etter § 8 tredje ledd må vedkommende ha kunnskap om det forholdet som kan medføre inhabilitet, og dessuten forstå at det kan ha betydning for vurderingen av habiliteten. Det siste vil ofte ha sammenheng med den enkelte sak som skal behandles. I mange tilfeller vil et medlem av et kollegialt organ først bli oppmerksom på mulig inhabilitet når hun eller han går gjennom saklisten for møtet eller på annen måte blir kjent med at saken skal behandles i organet. Det er imidlertid mulig på forhånd å ha formening om en del forhold som typisk kan reise spørsmål om inhabilitet, iallfall i bestemte typer saker.

Undersøkelsesplikten knytter seg til den konkrete saken som er til behandling. Men den kan et godt stykke på vei kunne bli oppfylt ved at relevante forhold blir klarlagt på forhånd. For statsråder kan det naturlig skje i samband med utnevningen.

God forvaltningsskikk kan tilsi at det da blir etablert en oversikt over personlige eller økonomiske interesser som kan gjøre en statsråd inhabil i en forvaltningssak. For statsministeren ligger det særlig godt til rette for å få i stand en slik oversikt, siden Statsministerens kontor fungerer både som sekretariat for statsministeren selv og for regjeringen som kollegialt organ. I de enkelte departementene vil en slik oversikt gjøre at mulig inhabilitet ofte kan bli avklart og tatt i betraktning på et tidlig tidspunkt av

saksbehandlingen. En slik oversikt kan gjøre saksbehandlingen mer effektiv og forebygge at en inhabil statsråd deltar i behandlingen av en sak, uten at det fritar statsråden for fortsatt ansvar for om nødvendig å melde fra om mulig inhabilitet.

Enhver tjenestemann må forutsettes å ha oversikt over forhold knyttet til seg selv som kan medføre inhabilitet, selv om det i praksis nok forekommer at man kan overse relevante forhold, for eksempel hvis de ligger litt tilbake i tiden. Det er derimot ikke gitt at tjenestemannen har kunnskap om forhold ved andre som hun eller han «har nær personlig tilknytning til» (forvaltningsloven § 6 annet ledd), og som kan medføre inhabilitet. Det er særlig her en undersøkelsesplikt vil ha betydning.

Omfanget av undersøkelsesplikten kan variere, både med sakens art, karakter og betydning, og med vedkommendes rolle i behandlingen av saken. Det taler for at denne undersøkelsesplikten kan være mest omfattende i saker som behandles i statsråd eller treffes av den enkelte statsråd, ofte etter en drøfting i regjeringen. Undersøkelsesplikten vil antakelig være mer avdempet i saker hvor departementsansatte treffer avgjørelse etter delegasjon.

For statsministeren blir det spørsmål om undersøkelsesplikten stiller andre krav enn den gjør for de enkelte statsrådene. Slike krav kan i tilfelle knytte seg til andre statsråder som følge av statsministerens rolle ved utnevning og avskjedigelse av regjeringens medlemmer, eller til forhold som gjelder statsministeren selv eller andre personer som står statsministeren nær.

Statsministeren har som leder av regjeringen avgjørende innflytelse på utnevning og avskjedigelse av statsråder. Selv om det er Kongen i statsråd som utnevner og avskjediger statsråder, setter reglene i Grunnloven § 31 om statsministerens kontrasignatur statsministeren i en annen stilling enn den som lederen av andre kollegiale forvaltningsorganer har. De enkelte statsrådene er ansvarlige for vurderinger av sin egen habilitet, men statsministeren har en overordnet oppgave i å se til at vedtak som treffes i regjeringen, bygger på en forsvarlig saksbehandling, og i å sikre at regjeringen arbeider effektivt for å ivareta alle oppgaver som ligger til den. For statsministeren kommer det videre inn at om en inhabil statsråd deltar ved regjeringens behandling av en sak, kan det på forskjellig vis virke inn på hele regjeringens posisjon. Det er på denne bakgrunn naturlig å si at statsministeren har en viss undersøkelsesplikt også når det gjelder de enkelte statsrådene. Det vil bidra til å oppfylle denne siden av undersøkelsesplikten om en statsminister sørger for at Statsministerens kontor har tilgjengelig oversikter over nærliggende inhabilitetssituasjoner for de enkelte statsrådene, og eventuelt at det blir etablert et regelverk som kan forhindre at inhabilitetssituasjoner oppstår.

For statsministeren selv er spørsmålet om undersøkelsesplikten er den samme som for statsrådene ellers, eller om den er noe mer omfattende. Statsministerens posisjon som leder av regjeringen kan være et argument for det siste. Vi har imidlertid vanskelig for å se at klart rettslig grunnlag for at undersøkelsesplikten er strengere for statsministeren selv enn for de enkelte statsrådene.

Omfanget av undersøkelsesplikten kan som nevnt variere, og kan by på tvil. Hva som kreves av undersøkelser, er avhengig av hvor nær den aktuelle relasjonen er. Det kan vanskelig kreves av selv en statsråd at vedkommende fra samtlige som hun eller han «har nær personlig tilknytning til», innhenter kunnskap om sider ved deres liv og virke som kan ha betydning for saker som statsråden kan komme til å behandle. Den kretsen som en har nær personlig

tilknytning til, vil uten videre omfatte ektefelle eller samboer, barn og foreldre, men kan også omfatte flere. Hvis det foreligger en konkret foranledning, kan undersøkelsesplikten bli mer aktuell. Det livsfellesskapet som ligger i et ekteskap eller et fast samboerskap, tilsier generelt at undersøkelsesplikten er mer omfattende når det gjelder en ektefelle eller samboer. I enkelte tilfeller vil dessuten en ektefelles eller samboers disposisjoner kunne få mer konkrete virkninger for vedkommendes rettslige eller faktiske situasjon.

Hvilke muligheter det rettslig er for å få oversikt over aktuelle forhold, har betydning for hvor langt undersøkelsesplikten strekker seg. Ektefeller har etter ekteskapsloven § 39 en gjensidig opplysningsplikt om økonomiske forhold. En ektefelle kan derfor kreve opplysninger om skattemeldingen og fastsetting av formues- og inntektsskatt for den andre ektefellen fra denne og fra skattemyndighetene, og kan dessuten kreve opplysninger fra finansierings- og forsikringsforetak og andre som har midler til forvaltning. Det synes rimelig å vente at en statsråd benytter seg av dette i nødvendig utstrekning for å klarlegge mulige inhabilitetssituasjoner.

Det er situasjoner hvor en undersøkelsesplikt støter på særlige utfordringer. Det er tilfellet i møte med taushetsplikt.

Slik er det når en ektefelle eller samboer representerer en som er part i den aktuelle forvaltningssaken, og en lovfestet eller avtalefestet taushetsplikt er til hinder for at ektefellen eller samboeren opplyser om representasjonsforholdet. Selv om det skulle være grunnlag for å tolke taushetsplikten innskrenkende for å unngå inhabilitet i offentlig tjeneste og særlig i regjeringen, er det ikke gitt at et spørsmål eller oppfordring om å si fra om forholdet, alltid vil bli etterkommet i praksis. Gir ektefellen eller samboeren opplysning om det aktuelle forholdet enda vedkommende har taushetsplikt om det, ligger det nær å si at opplysningen er undergitt taushetsplikt på den mottakende statsråds og regjeringens hånd. Opplysningen vil imidlertid bli lagt til grunn ved habilitetsvurderingen, og det vil enten gjøre at den aktuelle statsråden viker sete, eller underbygge at det ikke anses å foreligge inhabilitet. Da er det neppe en avgjørende innvending at taushetsplikten vil hindre for at andre kan få kjennskap til opplysningen. Men når det i slike tilfeller ikke er mulig å praktisere full åpenhet om grunnlaget for habilitetsvurderingen, kan det tale for å være forsiktig med å anse seg habil på et usikkert grunnlag som andre ikke kan etterprøve, jf. under (3) nedenfor.

En lignende situasjon foreligger hvis relevante opplysninger kan foreligge hos et offentlig organ som har taushetsplikt. Forvaltningslovens alminnelige regler om taushetsplikt gir organet adgang til å gi ut opplysningene hvis den som har krav på taushet, samtykker (forvaltningsloven § 13 a nr. 1). Hvis det av forskjellige grunner ikke foreligger samtykke, er det vanskelig å se at forvaltningslovens regler åpner for å gi ut opplysningene med det formål å klarlegge eventuell inhabilitet hos en statsråd.⁴³

(3) Spørsmålet om aktsomhetsplikt i habilitetsvurderinger har flere sider. Vi vil først knytte noen generelle kommentarer til hva en aktsomhetsnorm er, og hvordan en slik norm eventuelt kan utledes av gjeldende lovverk og allmenne hensyn.

⁴³ Muligens kan forvaltningsloven § 13 b første ledd nr. 3 forstås slik at en taushetsbelagt opplysning som finnes i en forvaltningsetat underlagt statsrådets departement, kan gis ut til statsråden når det kan tjene til å klarlegge statsrådets habilitet i en annen sak.

Forvaltningsloven har ingen uttrykkelige bestemmelser om krav til aktsomhet ved vurdering av habilitet, og heller ikke om plikt til å oppgi omstendigheter som kan føre til inhabilitet.⁴⁴ En plikt til å gjøre seg vurderinger av egen habilitet følger indirekte av forvaltningsloven § 8 første ledd, som fastsetter at tjenestemannen «avgjør selv» sin egen habilitet. Foreligger det omstendigheter som kan reise spørsmål om habiliteten, er dette en vurdering som må gjøres for at saksbehandlingen skal være i tråd med lovens krav. Det er rimelig å si at vurderingen må være aktsom, men vanskeligere å si hva som ligger i dette, og om det vil ha noen konsekvenser at vurderingen ikke har vært aktsom nok hvis den tross i dette har ledet til et riktig standpunkt til habilitetsspørsmålet. Vi har ikke sett at spørsmålet er drøftet i lovforarbeider eller forvaltningspraksis.

Når et krav om aktsomhet knyttes til kunnskap om forhold som er relevante for habilitetsvurderingen, kan det skilles mellom uvitenhet om rettslige og faktiske forhold (rettslig og faktisk villfarelse). Når det gjelder rettsreglene om habilitet, fritar ikke manglende kunnskap for et eventuelt ansvar for at man ikke har satt seg inn i dem. Her som på andre rettsområder gjelder det et krav om å kjenne rettsreglene i hovedtrekk, selv om reglene kan være uklare. Med forbehold for uavklarte tvilsomme tolkingsspørsmål kan dette sies å bety et strengt aktsomhetskrav når det gjelder kunnskap om habilitetsreglene.

Et krav om aktsomhet kan etter dette forstås slik at det gjelder ved klarlegging av faktiske forhold som kan ha betydning når spørsmål om inhabilitet skal vurderes. Dette henger nært sammen med undersøkelsesplikten, jf. (2) ovenfor. Når det er knyttet tvil til slike faktiske omstendigheter, kan en aktsomhetsplikt innebære at man – for å begrense risikoen for at det foreligger inhabilitet uten at vedkommende viker sete – legger til grunn den oppfatningen av et faktisk forhold som lettest vil utløse inhabilitet. En aktsomhetsplikt kunne da tenkes å ha betydning f.eks. der man er i tvil om man selv, eller noen man har en relasjon til, har så mange aksjer eller eierandeler i et selskap at det gir grunnlag for inhabilitet. Følgen vil være at man stiller ytterligere spørsmål eller foretar undersøkelser for å klarlegge antallet, eller viker sete fordi det er usikkert om man har nådd det punktet der inhabilitet slår inn.

En annen forståelse av aktsomhetsplikten gjelder hvordan tjenestemenn og politikere vurderer sin egen situasjon opp mot de rettslige rammene. Ettersom disse kan være vage i kantene og innebære skjønnsmessige helhetsvurderinger, er ikke slike vurderinger av habilitet alltid en enkel øvelse. En aktsomhetsplikt kan da bety at hvis det er tvilsomt om gitte faktiske omstendigheter medfører inhabilitet etter forvaltningsloven, skal man legge til grunn at det foreligger inhabilitet. Et eksempel er at man har en venn som i sin tid sto en meget nær, og som har interesser i saken, men at det er så lenge siden dette vennskapet ble pleiet at man er usikker på om relasjonen kan anses som «særegen». I denne betydningen vil aktsomhetsplikten gjelde subsumsjonen – den konkrete anvendelsen av lovens regler om inhabilitet på foreliggende faktiske omstendigheter. Også her vil det medføre at man forsiktigvis fastslår inhabilitet for å unngå at det foreligger inhabilitet uten at vedkommende viker sete. Siden særlig inhabilitetsregelen i forvaltningsloven § 6 annet ledd er utpreget

⁴⁴ Sml. Hans Petter Graver, *Alminnelig forvaltningsrett* (5. utg., 2019) s. 332, som uttaler at det er en svakhet ved det norske systemet at det ikke er en «uttrykkelig plikt» til å oppgi omstendigheter som kan innebære at de har interesser i saker som de behandler, som for eksempel eierinteresser, forretningsforbindelser eller andre forhold.

vurderingspreget, vil dette kunne gi den større slagvidde enn det følger av en ordinær rettslig betraktning.

Spørsmålet om en aktsomhetsplikt må vurderes i lys av hvor viktig det er å unngå at en som i realiteten er inhabil, likevel gjør tjeneste, og hvor uheldig det vil være at den som ordinært skulle gjøre tjeneste, fratrer. En som utfører offentlig tjeneste, er vanligvis pliktig til å gjøre dette og kan ikke unnlate å utføre tjenesten når hun eller han selv finner det for godt. En oppgave kan likevel som utgangspunkt overføres til andre på samme eller høyere stillingsnivå i forvaltningsorganet når det er hensiktsmessig for å utføre organets oppgaver. En slik hensiktsmessighetsvurdering kan bidra til å unngå inhabilitet og sikre allmenn tillit til organets arbeid. Det kan gi et rettslig grunnlag for praksis med bruk av settestatsråd i tilfeller hvor en statsråd «er nær grensen for inhabilitet».⁴⁵ Denne praksisen kan også bygges på Grunnloven § 12 annet ledd første punktum, som bestemmer at «Kongen fordeler forretningene blant statsrådets medlemmer således som han finner det tjenlig».

Det er vanskelig å si noe bestemt om hva det ligger i et krav til aktsomhet ved habilitetsvurderinger etter gjeldende rett. Det kan være større grunn til å anta at det er en aktsomhetsplikt dersom det er tvil om det foreligger forhold som klart vil utløse inhabilitet, enn dersom de aktuelle forholdene bare gjør at man er i grensesonen for inhabilitet. Det kan videre være grunn til at en aktsomhetsplikt som utgangspunkt heller bør få utslag i subsumsjonen – ved anvendelsen av forvaltningslovens habilitetsregel – enn ved å legge til grunn at det faktisk foreligger bestemte, klart inhabiliserende forhold som det i utgangspunktet er tvil om.

Et krav til aktsomhet i habilitetsvurderinger vil gjelde for alle i offentlig tjeneste eller verv. Det vil gjelde for alle regjeringsmedlemmer. Det er ikke noe klart grunnlag for å si at det gjelder et markert større krav til aktsomhet for en statsminister enn for andre medlemmer av regjeringen. Selv om statsministeren anses for å ha større ansvar og innflytelse enn statsrådene ellers for saker som regjeringen behandler, kan det på den annen side være desto mer problematisk om en statsminister må vike sete. Statsministerens behov for å holde samlet oversikt over regjeringens virke gjør det uheldig om statsministeren mer enn andre statsråder må vike sete under ellers like forhold. Det kan tilføyes at etter omstendighetene kan også andre medlemmer i regjeringen ha en tyngde i saksbehandlingen som overstiger andre statsrådskolleger og til og med måle seg med statsministerens tyngde, for eksempel en annen partileder i en flerpartiregjering, finansministeren i saker med økonomiske konsekvenser av betydning, eller foredragende statsråd. Det synes derfor vanskelig å gå lenger enn å si at særlig en statsminister bør utvise aktsomhet i vurderingen av habilitetsspørsmål.

⁴⁵ Til sammenligning kan en folkevalgt etter kommuneloven § 11-11 bli fritatt av personlige grunner for å delta i behandlingen av en sak. Bestemmelsen skriver seg fra kommunestyreloven 1954 og fylkeskommuneloven 1961. Selv om den ikke kan anvendes analogisk i statsforvaltningen, kan begrunnelsen for den ha interesse for anvendelsen av den vurderingspregete regelen i forvaltningsloven § 6 annet ledd. I Ot.prp. nr. 27 (1968–69) s. 89 heter det at selv om regelen – som ble opprettholdt da forvaltningsloven lovfestet alminnelige habilitetsregler – «vil få mindre betydning enn før, synes det hensiktsmessig å ha et slikt supplement for å kunne forenkle organets behandling i en del tilfelle. Noen risiko for at ombudsmennene med hjemmel i disse bestemmelser vil fratre i større utstrekning enn ønskelig, er det neppe, vurdert ut fra de erfaringer en allerede har på dette felt.» Tilsvarende kan i noen grad sies for statsråder og tjenestemenn i staten.

viii) *Er det andre forhold av betydning som særskilt gjelder statsministerens habilitet sammenliknet med grunnlaget for vurderingen av statsrådenes habilitet?*

Enkelte sider ved statsministerens rolle kan reise særlige spørsmål om vurderingen eller de praktiske konsekvensene av inhabilitet.

Statsministeren kan i kraft av sin rolle komme i kontakt med flere og et større spenn av saker enn de enkelte fagstatsrådene gjør. Blant annet kan statsministeren bli orientert om saker som behandles i det enkelte departement uten at de blir forelagt for regjeringen. Det kan ha praktiske konsekvenser som virker urimelig hemmende på statsministerens arbeid om statsministeren i slike tilfeller må foreta nærmere vurdering av sin habilitet eller avstå fra å bli orientert av fagstatsråden. Dette tilsier at statsministerens undersøkelsesplikt må være begrenset i slike situasjoner.

Spennvidden i statsministerens arbeid kan i tilfelle av inhabilitet føre til at statsministeren må fratre under en del av behandlingen i statsråd, forberedende statsråd eller en regjeringsskonferanse, som vanligvis behandler også en rekke andre saker hvor statsministeren er fullt habil til å delta. Dette må enten løses ved at statsministeren fratrer under den aktuelle saken, eller unnlater helt å delta i møtet. Det siste vil ha klare ulemper for regjeringsskonferanser, mens det i statsråd og forberedende statsråd trolig vil ha større ulemper om statsministeren fratrer i den aktuelle saken og for øvrig deltar.

IX Virkningen for underordnede av at en statsråd er inhabil – forvaltningsloven § 6 tredje ledd

(1) Etter forvaltningsloven skal den som er inhabil, fratre ved behandlingen av en sak. Når statsråden (eller en overordnet tjenestemann overhodet) er inhabil, får det også virkninger for underordnede i samme forvaltningsorgan. Dette blir gjerne omtalt som «avledet inhabilitet». Forvaltningsloven § 6 tredje ledd gir regler om det:

«Er den overordnede tjenestemann ugild, kan avgjørelse i saken heller ikke treffes av en direkte underordnet tjenestemann i samme forvaltningsorgan.»

I et tilfelle hvor statsråden er inhabil, innebærer bestemmelsen at avgjørelse av saken ikke kan treffes av direkte underordnede tjenestepersoner i samme departement. I praksis betyr dette at det må oppnevnes en settestatsråd, og avgjørelse deretter må treffes av settestatsråden selv.⁴⁶ De underordnede i den inhabile statsrådens departement kan forberede saken på vanlig måte før den legges frem for settestatsråden. Dette vil blant annet sikre at fagkunnskapen og den administrative erfaring som et fagdepartement har på sitt ansvarsområde, kan komme til nytte i saken.

Bestemmelsen kan ses som en naturlig forlengelse av habilitetsreglene i forvaltningsloven § 6 første og annet ledd. Når departementsavgjørelser treffes av andre enn statsråden, skjer det etter fullmakt fra – og på vegne av – ham eller henne.⁴⁷ De grunner som leder til at en statsråd ikke kan treffe avgjørelse i en sak hvor vedkommende er inhabil, kan derfor tale for at avgjørelsen heller ikke bør treffes av underordnede i statsrådens departement. I slike tilfeller

⁴⁶ Det kan nok være at settestatsråden kan delegere avgjørelsen, men det vil neppe være aktuelt uten at avgjørelsen ordinært ville ha blitt truffet på embetsnivå i den inhabile statsrådens departement.

⁴⁷ Se Forvaltningskomiteens innstilling (1958) s. 143.

kan det være fare for at over-/underordningsforholdet mellom statsråden og vedkommende tjenesteperson kan øve innflytelse på avgjørelsen.

Forvaltningsloven § 6 tredje ledd har ikke betydning i forholdet mellom statsministeren og de enkelte statsrådene. De enkelte statsrådene er ikke «direkte underordnet» statsministeren som «overordnet» i den forstand bestemmelsen bruker disse begrepene.

Tar man forvaltningsloven § 6 tredje ledd på ordet, gjelder bestemmelsen om avledet inhabilitet også i tilfeller hvor statsråden ikke er klar over at hun eller han er inhabil. Årsaken kan være at statsråden ikke er klar over inhabilitetsgrunnen, eller at statsråden ikke kjenner til at departementet har til behandling en sak hvor inhabilitetsgrunnen gjør seg gjeldende. I tillegg kan det spørres om avledet inhabilitet også inntreffer for saker som etter skrevne instruksjoner eller fast praksis blir avgjort på embetsnivå. I alle disse tilfellene reiser det seg spørsmål om forvaltningsloven § 6 tredje ledd bør tolkes innskrenkende, slik at avgjørelsen likevel kan treffes av underordnede. I det følgende drøfter vi hvert tilfelle for seg.

(2) Den første gruppen av tilfeller gjelder saker hvor statsråden (eller annen overordnet) ikke er kjent med grunnen til at vedkommende er inhabil.

Det er flere forhold som gir grunn til å reise spørsmål ved om forvaltningslovens regel om avledet inhabilitet bør gis anvendelse i slike tilfeller.

For det første er det her en liten fare for at inhabiliteten ville kunne påvirke avgjørelsens innhold. Dersom statsråden ikke er kjent med inhabilitetsgrunnen, vil normalt heller ikke den underordnede være det. En sentral begrunnelse for habilitetsreglene slår dermed ikke til i disse tilfellene. Når inhabilitetsgrunnen ikke er kjent for statsråden, vil ikke statsråden erklære seg inhabil og vike sete, og siden den heller ikke er kjent for underordnede i departementet, vil heller ikke de vike sete.

For det annet kan det spørres om det vil svekke tilliten til forvaltningens upartiskhet om en underordnet tjenesteperson treffer avgjørelse i de tilfeller vi her har for øye. Grunnen til at tillitsaspektet kan vurderes annerledes her enn ved inhabilitet etter forvaltningsloven § 6 annet ledd, er at den avledete inhabiliteten etter forvaltningsloven § 6 tredje ledd ikke springer ut av forhold med tilknytning til den underordnede selv. Faren for omgåelse av reglene vil da være mindre. Samtidig vil det kunne ha betydning om tjenestepersonen er en betrodd medarbeider i statsrådets innerste krets eller ikke.

For det tredje antar vi at det må være noe større adgang enn ellers til å legge vekt på praktiske hensyn i tilfeller som ligger i lovens yttergrense. Dersom man ser for seg at underordnede tjenestepersoner kan bli inhabile i tilfeller hvor hverken statsråden eller den underordnede er kjent med inhabilitetsgrunnen, vil det være nødvendig å avklare statsrådets habilitet i langt flere saker enn det som nødvendigvis skjer i dag. Etter vårt syn er det vanskelig å se at fordelene ved en slik ordning kan oppveie ulempene, selv om det er mulig med en viss forhåndsavklaring uavhengig av den enkelte sak.

Under forberedelsen av forvaltningsloven ga flere høringsinstanser uttrykk for at forslaget til bestemmelse om avledet inhabilitet rakk for langt – selv i tilfeller hvor det var klart at statsråden var inhabil. Justisdepartementet var ikke enig i det, og fremhevet at de praktiske vanskene som ble fremhevet av høringsinstansene, var overdrevne:

«Også her synes vanskene noe overdrevet Som for andre tjenestemenn, må det også for helsedirektøren kunne oppnevnes en settehelsedirektør til å treffe avgjørelse i saker der direktøren er ugild, jf. prp. § 9. De underordnete vil kunne førebu saken på vanlig måte i direktoratet, jf. innstillingen s. 146–147.»⁴⁸

Etter vårt syn viser departementets argumentasjon at man først og fremst hadde for øye den praktiske ulempen som ligger i at det må oppnevnes en person som kan treffe avgjørelse. Det vil imidlertid være uforholdsmessig arbeidskrevende å undersøke om statsråden er inhabil i alle de saker departementet har til behandling. Dette taler mot at forvaltningsloven § 6 tredje ledd tolkes så vidt at det blir nødvendig undersøke om statsråden er inhabil i saker som han eller hun ellers ikke ville bli involvert i og ofte ikke vil ha kunnskap om.

Det som her er sagt, stiller seg annerledes hvor den underordnete *er* kjent med at statsråden ville ha vært inhabil til å avgjøre saken, enda statsråden foreløpig ikke er kjent med det. Det kan være tilfellet hvor saken gjelder en av statsrådens nære slektninger eller nærmeste venner som den underordnete pleier omgang med, uten at statsråden vet at departementet har en sak til behandling som gjelder vedkommende. I slike tilfeller er det omtrent samme fare for at over-/underordningsforholdet kan øve innflytelse på avgjørelsen som der statsråden selv er klar over inhabiliteten, og den underordnede bør derfor anses som inhabil etter forvaltningsloven § 6 tredje ledd.

(3) Det er en annen situasjon hvis statsråden er klar over det forhold som vil medføre inhabilitet, men ukjent med at departementet har til behandling en sak hvor det er aktuelt. I slike tilfeller har Lovavdelingen i brev 7. november 2003 til Arbeids- og administrasjonsdepartementet⁴⁹ lagt til grunn at også en underordnet tjenesteperson som behandler saken, vil være inhabil:

«For øvrig nevner vi at det kan foreligge avledet inhabilitet i mange tilfeller uten at de tjenestemenn som behandler saken er klar over det og uten at noen subjektivt kan bebreides for at det skjer.»

Dersom man forutsetter at den underordnede ikke er klar over at statsråden er inhabil, er det reelt sett ingen fare for at inhabiliteten gjennom over-/underordningsforholdet kan øve innflytelse på avgjørelsen. Men det kan forekomme at inhabilitetsgrunnen er kjent i enkelte kretser utenfor forvaltningen, uten at den er kjent for embetsverket. For utenforstående vil det praktisk sett være uråd å bringe klarhet i hva en statsråd faktisk har formidlet til sine underordnede. Dette skaper en mulighet for å omgå reglene. Habilitetsreglene skal bidra til å sikre folks tillit til at forvaltningen treffer sine avgjørelser på saklig grunnlag. Tillitshensyn taler for at det ikke bør være avgjørende her hvorvidt den underordnede tjenestepersonen er kjent med habilitetsgrunnen eller ikke. Vi er derfor enige med Lovavdelingen at forvaltningsloven § 6 tredje ledd må gis anvendelse i tilfeller som nevnt.

(4) Det siste spørsmålet er om avledet inhabilitet gjør at underordnede heller ikke kan treffe en avgjørelse der statsråden er inhabil, når slike avgjørelser etter skrevne instruksjoner eller fast praksis blir truffet på embetsnivå. Dette spørsmålet kan melde seg både der statsråden er på det rene med sin inhabilitet, og der han eller hun ikke er det.

⁴⁸ Jf. Ot.prp. nr. 38 (1964–65) s. 46.

⁴⁹ Snr. 200308607 EO, omtalt i Lovavdelingens utredning 2. november 2023.

Siden forvaltningsloven ble vedtatt, er myndigheten til å treffe enkeltvedtak overfor private i stor utstrekning delegert til underordnede organer, som ikke vil bli berørt av avledet inhabilitet der en statsråd er inhabil. Det kan derfor være at spørsmålet nå lettest vil melde seg ved interne avgjørelser i departementet, typisk knyttet til disponeringen av departementets tjenestemenn. Det virker uklart i hvilken grad man har hatt slike avgjørelser for øye ved vedtakelsen av regelen om avledet inhabilitet og senere tolking av den.

Vi kan likevel vanskelig se tilstrekkelig grunnlag for en innskrenkende tolking av § 6 tredje ledd for disse tilfellene. Når det gjelder interne avgjørelser, kan det imidlertid etter omstendighetene være grunnlag for å si at det ikke inntreffer avledet inhabilitet fordi vilkårene i forvaltningsloven § 6 fjerde ledd er oppfylt. For mange slike avgjørelser som ikke gjelder noen utenfor departementet, vil man lettere kunne si at det er «åpenbart at tjenestemannens tilknytning til saken eller partene ikke vil kunne påvirke hans standpunkt og verken offentlige eller private interesser tilsier at han viker sete». Det gjelder særlig hvis den interne avgjørelsen må sies å være kurant og vanlig forekommende.

X Forholdet mellom forvaltningslovens habilitetsregler og retningslinjer

Det fremgår foran at sentrale regler om habilitet i forvaltningsloven gir rom for skjønnsmessige vurderinger, og det kan i konkrete situasjoner – iallfall i grensetilfeller – være usikkert hvordan de skal anvendes. Gjennom praksis skjer det en viss avklaring, som da bør legges til grunn senere. Det følger av dette at det er behov for og nyttig med veiledning og retningslinjer som angir nærmere når det foreligger inhabilitet, og når det ikke er tilfellet. Slik veiledning er gitt for statsråder i Håndbok for politisk ledelse, som Statsministerens kontor har utgitt og ved flere anledninger oppdatert. De retningslinjene som finnes her, har ikke lovs kraft og kan ikke anvendes på tvers av reglene i forvaltningsloven. De kan likevel etter omstendighetene ha betydning som tolkingsmomenter eller indikasjoner på en forvaltningspraksis når innholdet av forvaltningslovens regler om habilitet skal fastlegges ved tolking.

Slike retningslinjer kan altså ikke selv føre til at en statsråd anses habil der en samlet tolking og anvendelse av forvaltningslovens regler tilsier inhabilitet. På den annen side må retningslinjene kunne gå ut på at en statsråd skal fratre ved behandlingen av en sak selv om det ikke foreligger inhabilitet etter forvaltningsloven. En slik ordning kan gjøre det enklere å forebygge brudd på lovens habilitetsregler.

Retningslinjer av den nevnte typen gjør at en statsråd blir fritatt for å utføre enkelte oppgaver som vedkommende i henhold til sin utnevning er satt til å gjøre. Dette er det rettslig grunnlag for i Grunnloven § 12 annet ledd første punktum. Rettslig sett må slike retningslinjer anses som en instruks eller som veiledning. Skulle en statsråd la være å fratre i samsvar med retningslinjene, vil det bero på en vurdering etter forvaltningslovens habilitetsregler om det foreligger en slik feil i saksbehandlingen at vedtaket kan bli ugyldig.

Det kan nok tenkes at retningslinjer som i utgangspunktet er en intern instruks, gjennom praksis gir grunnlag for endring av gjeldende rett innenfor lovens ramme. I så fall vil den nye rettstilstanden ikke kunne endres bare ved å endre retningslinjene ved en ny instruks. Vi antar likevel at det skal en del til for at denne situasjonen vil oppstå.

Dersom man ønsker det, kan det som i utgangspunktet er retningslinjer, gjøres rettslig bindende ved å gi dem som forskrift med hjemmel i forvaltningsloven § 6 femte ledd. En slik forskrift må i tilfelle forberedes etter de vanlige reglene i forvaltningsloven kapittel VII, blant annet med alminnelig høring. En hovedforskjell mellom en slik forskrift og retningslinjer som ikke er fastsatt i forskrift, gjelder rettsvirkningen ved overtredelse. Overtredelse av forskriften kan i seg selv gjøre avgjørelsen ugyldig, mens det ved overtredelse av retningslinjer vil bero på hvordan lovens regel tolkes i lys av blant annet retningslinjene. Videre vil retningslinjer kunne endres uten videre av det organet som har gitt dem, mens en forskrift bare kan endres ved ny forskrift i samsvar med forvaltningsloven kapittel VII.

XI Forholdet til Lovavdelingens utredning 2. november 2023

Justisdepartementets lovavdeling har i sin utredning 2. november 2023 gitt svar på de samme åtte spørsmålene som vi er bedt om å utrede. Vår vurdering av de enkelte spørsmålene fremgår ovenfor under VIII. I mandatet vårt er vi i tillegg bedt om å gjøre en «selvstendig og uavhengig vurdering» av Lovavdelingens utredning.

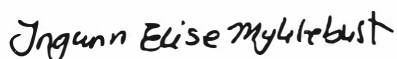
Vi konstaterer at Lovavdelingens utredning først og fremst redegjør for den praksis som bygger på avdelingens uttalelser om statsråders habilitet. I den grad habilitetsspørsmål for statsråder er blitt vurdert utenfor det aktuelle fagdepartementet, ser det ut til at det nesten alltid er skjedd ved å forelegge spørsmålet for Lovavdelingen. Iallfall når det gjelder spørsmål som reiser seg særskilt for statsråder, gjør det at Lovavdelingens uttalelser er blitt toneangivende for den rettstilstand som er blitt lagt til grunn i praksis.

I vår utredning har vi trukket veksler på prinsipielle hensyn bak reglene og overordnede synspunkter, og vi har i noe større grad enn Lovavdelingen trukket inn annet rettskildemateriale og juridisk litteratur i drøftingene. I klargjøringen av gjeldende rett mener vi at Lovavdelingens praksis har vekt og illustrerer mange aktuelle problemstillinger, samtidig som vi har tatt opp enkelte spørsmål som ikke synes å ha vært klart fremme i Lovavdelingens praksis. Med den dokumentasjon som Lovavdelingen selv har gitt av sine uttalelser i utredningen 2. november 2023, har ikke vi funnet grunn til en like omfattende dokumentasjon av disse. På en del punkter har vi pekt på situasjoner eller argumenter som ikke er tatt opp uttrykkelig i Lovavdelingens utredning. Vanligvis dreier det seg her om spørsmål som Lovavdelingen ikke har hatt foranledning til å uttale seg om i sin praksis.

Våre konklusjoner faller stort sett sammen med de konklusjoner som Lovavdelingen har gitt uttrykk for. På noen punkter ser det ut til å være enkelte nyanser i oppfatningene. Dette gjelder i noen grad for spørsmålene ii) om betydningen av eierinteresser i foretak og særlig iv) om betydningen av manglende kunnskap om de forhold som gir grunnlag for inhabilitet.

Oslo, 30. november 2023.

Inge Lorange Backer

Ingunn Elise Myklebust

Marius Stub

Statsminister Jonas Gahr Støre
Statsministerens kontor
Postboks 8001 Dep
0030 Oslo

Vår ref.:
2023/2815

Deres ref.:

Dato:
30.11.2023

Vedr. sak om regjeringsapparatets håndtering av habilitetsregelverk mv.

Kontroll- og konstitusjonskomiteen viser til oppslag i Aftenposten/E24 datert mandag 27. november 2023 om journalføringen av dokumenter som omhandler korrespondanse mellom Erna Solbergs ektefelle og Statsministerens kontor.

Komiteen har følgende spørsmål:

1. Ble noen dokumenter som omhandler Sindre Finnes aksjehandler eller Erna Solbergs habilitet journalført av politisk ledelse eller embetsverk i hennes regjeringstid?
2. Finnes det flere relevante dokumenter hos SMK om denne saken?
3. Er relevante tekstmeldinger mellom Sindre Finnes og politisk ledelse eller embetsverk ved SMK journalført?
4. Ble det gitt beskjed om journalføring av korrespondansen om aksjehandel og/eller habilitetsutfordringer på SMK?
5. Var Erna Solberg eller noen andre i politisk ledelse involvert i, eller kjent med, beslutningen om å ikke journalføre e-poster og dokumenter omhandlende korrespondansen mellom Finnes og Statsministerens kontor? Om politisk ledelse ikke var involvert i en slik beslutning, hvor ble beslutningen tatt?
6. Var beslutningene om å ikke journalføre i tråd med rutinene SMK opererte med på den tiden?
7. Er all journalført korrespondanse påført all nødvendig/pliktig informasjon, slik som avsender og mottaker, og av hvem og når den ble journalført? Hvis det ikke er påført, hvorfor er det i så fall tilfelle?

8. Ble listen over Finnes innmeldte aksjeposisjoner journalført i tråd med loven? Hvis ikke, hvorfor?
9. Det var korrespondanse mellom Finnes og SMK om at «NRK har de siste dagene vist urovekkende interesser for mitt eierskap til aksjer». Hvorfor ble ikke dette journalført, og hvem tok beslutningen om å ikke journalføre?
10. Da faktisk.no sendte spørsmål og innsynsbegjæring i 2019, ble det ikke opplyst om at Finnes tidligere hadde rapportert om sin aksjeportefølje, og innsynsbegjæring ble ikke behandlet som det. Hvem besvarte henvendelsen, hvorfor ble den ikke besvart riktig og fullstendig, og hvorfor ble ikke henvendelsen behandlet som en innsynsbegjæring?
11. Ifølge artikkelen ble e-poster om Finnes' aksjehandel lagret i et papirarkiv på SMK. Komiteen ber om å få tilsendt en kopi av dette arkivet.
12. Hvordan, når og av hvem ble den manglende journalføringen oppdaget?

Komiteen ber om svar innen 7. desember 2023.

Med vennlig hilsen
Kontroll- og konstitusjonskomiteen

Frode Jacobsen
Første nestleder

Utenriksminister Espen Barth Eide
Utenriksdepartementet
Postboks 8114 Dep
0032 Oslo

Vår ref.:
2023/2815

Deres ref.:

Dato:
30.11.2023

Vedr. spørsmål om regjeringsapparatets håndtering av habilitetsregelverk mv.

Kontroll- og konstitusjonskomiteen viser til oppslag i VG datert 8. september 2023 om journalføringen av dokumenter i Utenriksdepartementet som vedrørte Flems aksjehandel og tidligere utenriksminister Huitfeldts habilitet.

1. Komiteen ber om en redegjørelse for når dokumentene som omtales i artikkelen ble journalført, samt en vurdering av om tidspunktet for journalføringen av dokumentene har vært i tråd med kravene som følger av lov og forskrift. Dersom kravene til journalføring er brutt, ber komiteen om en redegjørelse for bakgrunnen for dette.

Komiteen ber om svar innen 7. desember 2023.

Med vennlig hilsen
Kontroll- og konstitusjonskomiteen

Frode Jacobsen
Første nestleder

Næringsminister Jan Christian Vestre
Nærings- og fiskeridepartementet
Postboks 8090 Dep
0032 Oslo

Vår ref.:
2023/2815

Deres ref.:

Dato:
05.12.2023

Vedr. spørsmål om regjeringsapparatets håndtering av habilitetsregelverk mv.

Kontroll- og konstitusjonskomiteen viser til saken om regjeringsapparatets håndtering av habilitetsregelverk mv. herunder statsrådets brev til komiteen 20. oktober og 31. oktober 2023.

1. Komiteen viser til spørsmål 2 i kontroll- og konstitusjonskomiteens brev av 24. oktober 2023 og statsrådets svar på spørsmålet i brev av 31. oktober 2023.

I spørsmål 2 stilte komiteen følgende spørsmål:

«Komiteen viser til statsrådets brev til komiteen av 1. september 2023 og svar på spørsmål 1 om rutiner og praktisering av habilitetsreglene. Komiteen ønsker opplyst hvorvidt det forelå noen skriftlige rutiner eller fast praksis i Nærings- og fiskeridepartementet som omhandler ansvar for å melde fra om relasjoner til personer som vil kunne være relevant i forbindelse med habilitetsvurderinger. Hvis slike rutiner eller praksis finnes, ber komiteen om å få en nærmere beskrivelse av dem, og statsråden bes vurdere om eventuelle habilitetsrutiner ble brutt i denne saken.»

Komiteen ber om at statsråden eksplisitt besvarer spørsmålet om det forelå noen skriftlige rutiner eller fast praksis som omhandler ansvar for å melde fra om relasjoner til personer som vil kunne være relevant i forbindelse med habilitetsvurderinger. Dersom det forelå slike rutiner eller praksis, ber komiteen om å få en nærmere beskrivelse av disse rutinene og/eller praksisen, og statsråden bes eksplisitt vurdere om disse habilitetsrutinene ble brutt i denne saken.

2. Komiteen viser til spørsmål 5 i kontroll- og konstitusjonskomiteens brev av 24. oktober 2023 og statsrådets svar på spørsmålet i brev av 31. oktober 2023.

I spørsmål 5 stilte komiteen følgende spørsmål:

«Komiteen viser til at Sandvik, etter at statsråden ble utnevnt som næringsminister, fungerte som avdelingsleder i to ulike avdelinger i departementet i til sammen over 16

måneder. Komiteen ønsker opplyst om statsråden var klar over at Sandvik fungerte og var konstituert som avdelingsleder i de ulike avdelingene. Vurderte statsråden i denne perioden at dette kunne være problematisk med tanke på egen habilitet.»

Komiteen ber om at statsråden eksplisitt besvarer spørsmålet om statsråden var klar over at Sandvik fungerte og var konstituert som avdelingsleder i de ulike avdelingene og om statsråden i denne perioden vurderte at dette kunne være problematisk med tanke på egen habilitet.

Komiteen ber om svar innen 12. desember 2023.

Med vennlig hilsen
Kontroll- og konstitusjonskomiteen

Peter Frølich
komitéleder

STORTINGET

Statsråd Cecilie Terese Myrseth
Nærings- og fiskeridepartementet
Postboks 8090 Dep
0032 Oslo

Vår ref.:
2023/2815

Deres ref.:

Dato:
05.12.2023

Vedr. spørsmål om regjeringsapparatets håndtering av habilitetsregelverk mv.

Kontroll- og konstitusjonskomiteen viser til saken om regjeringsapparatets håndtering av habilitetsregelverk mv. herunder næringsministerens brev til komiteen 20. oktober 2023 og 31. oktober 2023.

Næringsministeren opplyser til komiteen at fiskeri- og havminister Cecilie Terese Myrseth 20. oktober 2023 ble oppnevnt som settestatsråd ved behandling av saker som gjelder utnevning, ansettelse og andre personalspørsmål knyttet til Sandvik.

Næringsministeren henviser svar på videre spørsmål om omfang og eventuelle konsekvenser av inhabilitet til fiskeri- og havministeren.

Komiteen ber statsråden redegjøre for hvilke beslutninger og saker vedrørende Sandvik som vil berøres av eventuell inhabilitet og eventuelle konsekvenser det medfører.

Komiteen ber om svar innen 12. desember 2023.

Med vennlig hilsen
Kontroll- og konstitusjonskomiteen

Peter Frølich
komitéleder

STATSMINISTEREN

Oslo, 7. desember 2023

Kontroll- og konstitusjonskomitéen
Stortinget
0026 Oslo

Spørsmål om regjeringsapparatets håndtering av habilitetsregelverk mv.

Jeg viser til brev fra Kontroll- og konstitusjonskomitéen av 30. november i år. Samtlige spørsmål gjelder forhold knyttet til tidligere statsminister Erna Solberg. Som ved tidligere brev til komiteen om forhold knyttet til hennes regjeringsperiode, har jeg bedt embetsverket ved Statsministerens kontor om å utforme nedenstående svar.

Som bakgrunn for sine spørsmål viser komitéen til oppslag i Aftenposten/E24 datert mandag 24. november 2023 om journalføringen av dokumenter som omhandler korrespondanse mellom Erna Solbergs ektefelle og Statsministerens kontor. Statsministerens kontor finner derfor innledningsvis grunn til å redegjøre kort for formålet med og hovedreglene om journalføring.

Formålet med journalføringsplikten er å tilrettelegge for åpen og gjennomiktig saksbehandling i offentlige organer. Forskrift om offentlige arkiv (heretter «arkivforskriften») § 9 fastsetter tre kriterier som må være oppfylt for at et dokument skal være journalføringspliktig:

- Dokumentet må være et saksdokument for organet, jf. offentleglova § 4.
- Dokumentet må enten ha blitt sendt inn til eller ut fra organet.
- Dokumentet må *både* være gjenstand for saksbehandling og ha verdi som dokumentasjon.

Enkelte organinterne dokumenter er journalføringspliktige, jf. arkivforskriften § 9 første ledd fjerde punktum bokstav a. Dette gjelder for eksempel dokumenter som inneholder virksomhetens endelige avgjørelse i en sak. Virksomheten selv avgjør om og eventuelt hvilke andre interne dokumenter som skal journalføres, jf. arkivforskriften § 9 første ledd tredje punktum. Dokumenter som verken har inngått i saksbehandlingen eller har verdi som dokumentasjon, skal holdes utenfor arkivet gjennom arkivavgrensing, jf. arkivforskriften § 14. Hvilke dokumenter som skal arkiveres og/eller journalføres, beror på en konkret vurdering av hvert enkelt dokument. Arkivregelverket gir ingen konkret frist for når journalføring skal skje, men det følger av arkivloven § 6 at arkivet skal være ordnet og innrettet slik at dokumentene sikres som informasjonskilder i samtiden. Sivilombudet har på denne bakgrunn bekreftet at

dette utgangspunktet forutsetter en kontinuerlig og fortløpende journalføring, se for eksempel sak 2020/1047.

Statsministerens kontor prioriterer arbeidet med rutiner for og opplæring i regler om dokument- og informasjonsforvaltning høyt. Kontoret har de siste årene hatt en grundig gjennomgang av arkivplan og rutiner. Alle kontorets medarbeidere og politikere får opplæring i reglene i arkivloven og offentleglova. Kontoret er opptatt av å vise åpenhet og å etterleve reglene om arkivering, journalføring og dokumentoffentlighet. Statsministerens kontor hadde i oktober 2019 tilsyn av Arkivverket. I tilsynsrapporten av 10. desember 2019 uttaler Arkivverket:

Arkivholdet tas meget alvorlig og er tilført ekstra ressurser. Det er tett dialog mellom arkivtjenesten og saksbehandlerne, det drøftes daglig hva som skal journalføres og terskelen er lav for å ta kontakt begge veier. Arkivet blir opplevd som å ha faglig kontroll, og nyter en høy grad av tillitt. Ledelsen forventer at mest mulig blir arkivert uavhengig av hvilket format dokumentasjonen mottas på. Arkivet samarbeider med Arkivverket om mediekonvertering som en av de første statlige organer.

Komiteéns spørsmål gjengis og besvares fortløpende nedenfor.

1. *Ble noen dokumenter som omhandler Sindre Finnes aksjehandler eller Erna Solbergs habilitet journalført av politisk ledelse eller embetsverk i hennes regjeringstid?*

Statsministerens kontor har flere organinterne dokumenter knyttet til tidligere statsminister Solbergs habilitet. Statsministerens kontor journalfører ikke organinterne dokumenter som ikke er omfattet av journalføringsplikten, jf. arkivforskriften § 9 første ledd tredje og fjerde punktum. Organinterne dokumenter som er utarbeidet for egen interne saksforberedelse kan videre unntas offentlighet, jf. offentleglova § 14 første ledd. Meroffentlighet skal vurderes på vanlig måte, jf. offentleglova § 11. I lys av den offentlige interessen i habilitetssakene de siste månedene, har Statsministerens kontor utvist meroffentlighet ved å gi innsyn i deler av organinterne dokumenter av henholdsvis 14. oktober og 23. oktober 2013. Delene det er gitt innsyn i gjelder vurderinger av habilitet for daværende statsminister Erna Solberg knyttet til ektefellens aksjeeierskap. Videre har Statsministerens kontor utvist meroffentlighet ved å gi innsyn i opplysninger fra organinterne dokumenter om relasjoner og saksforhold som kunne ha betydning for potensielle habilitetsvurderinger for Solberg.

I forbindelse med spørsmål knyttet til tidligere statsminister Solbergs habilitet og Sindre Finnes sine aksjehandler, har kontoret gjennomgått våre arkiv og funnet noen ytterligere dokumenter av relevans for saken.

Dette gjelder for det første korrespondanse knyttet til påtroppende statsminister Solbergs habilitet. Det er i tråd med fast og langvarig praksis at Statsministerens kontor, i forkant av et regjeringsskifte, har kontakt med påtroppende statsminister eller den hun/han bemyndiger knyttet til praktiske og juridiske forhold forut for et skifte. Et element i denne kontakten er å avklare eventuelle habilitetsutfordringer for påtroppende statsminister. Etter avtale ble det i denne forbindelse sendt e-poster til Solbergs ektefelle Sindre Finnes da flere av

spørsmålene om habilitet knyttet seg til hans arbeidsforhold i Norsk Industri og hans aksjer. Påtroppende stabssjef for Solberg, Julie Brodtkorb, var satt på kopi på korrespondansen. Det er videre fast og langvarig praksis for at kommunikasjon med påtroppende statsminister/stabssjef har vært ansett som organintern. Gitt at korrespondansen i dette tilfellet også gikk til Finnes, har Statsministerens kontor etter en helhetsvurdering kommet til at disse e-postene likevel skulle vært journalført.

For det andre har Statsministerens kontor i gjennomgangen av arkivene funnet to oversikter over Finnes' aksjer datert henholdsvis 11. oktober 2013 og 29. oktober 2014. Disse er funnet i papirform. Vi har vært i kontakt med tidligere og nåværende ansatte, men har ikke med sikkerhet kunnet konkludere på hvordan de ble overlevert kontoret. Dokumentene kan ha vært organinterne og av den grunn ikke journalført. I lys av usikkerheten har Statsministerens kontor valgt å legge til grunn at de ble oversendt fra Finnes, og at de derfor skulle ha vært journalført.

Av øvrig korrespondanse er:

- En e-post fra Finnes til Statsministerens kontor 29. oktober 2014 der han informerer om en pressehenvendelse om hans aksjer og at han har solgt seg ut av flere selskaper.
- En e-post fra Finnes 8. september 2017, hvor han informerer om at han overfører mesteparten av aksjene til aksjefond.

Disse henvendelsene ble kun tatt til orientering og det kan derfor stilles spørsmål ved om de var «gjenstand for saksbehandling» og dermed omfattet av journalføringsplikten, jf. arkivforskriften § 9 første ledd tredje punktum. Statsministerens kontor har likevel i høst valgt å journalføre dem.

I e-post datert 26. september 2018 skriver Finnes at han ønsker å gå inn i styret i Forskerfabrikken. Finnes hadde ingen plikt til å varsle Statsministerens kontor om dette. Kontoret ba derfor kun om å bli orientert etter en eventuell utnevning, for å kunne være oppmerksomme på eventuelle habilitetsspørsmål. Også her kan det stilles spørsmål ved om den konkrete henvendelsen var «gjenstand for saksbehandling», og dermed omfattet av journalføringsplikten. Kontoret har likevel i høst valgt å journalføre korrespondansen.

2. Finnes det flere relevante dokumenter hos SMK om denne saken?

Statsministerens kontor har som nevnt hatt en grundig gjennomgang av våre interne arkiv. Kontoret har ikke funnet andre relevante dokumenter enn dem som er redegjort for ovenfor og som det ble orientert om i kontorets brev av 3. oktober 2023 til Kontroll- og konstitusjonskomiteen.

3. Er relevante tekstmeldinger mellom Sindre Finnes og politisk ledelse eller embetsverk ved SMK journalført?

Til spørsmålet finner Statsministerens kontor innledningsvis grunn til å påpeke at private tekstmeldinger mellom Finnes og medlemmer av politisk stab ikke er saksdokumenter for organet og følgelig ikke skal journalføres eller arkiveres ved kontoret. Statsministerens kontor er ikke kjent med at Finnes har sendt tekstmeldinger til daværende politisk ledelse som var å anse som saksdokumenter i henhold til arkivloven og offentleglova.

Når det gjelder tekstmeldinger til embetsverket, var det en SMS-utveksling mellom Finnes og tidligere ekspedisjonssjef Heidi Heggnes i forkant av oversendelsen av et notat om habilitetsproblemstillinger 11. oktober 2013. Kontoret har vært i kontakt med Heggnes. Hun har opplyst at hennes erindring av SMS-ene er at disse kun var om praktiske forhold som utveksling av e-postadresser ol. SMS-ene utgjorde ikke saksdokumenter som skulle vært journalført eller arkivert.

4. Ble det gitt beskjed om journalføring av korrespondansen om aksjehandel og/eller habilitetsutfordringer på SMK?

I forbindelse med henvendelsen fra Kontroll- og konstitusjonskomiteen har Statsministerens kontor vært i kontakt med tidligere administrativ ledelse på kontoret. Tidligere regjeringsråd Nina Frisak og tidligere ekspedisjonssjef Heidi Heggnes bekrefter begge at det ikke på noe tidspunkt har vært gitt føringer fra politisk ledelse og/eller administrativ ledelse om at dokumenter som omfattes av journalføringsplikten skal unndras journalføring. Det samme bekrefter regjeringsråd Anne Nafstad Lyftingsmo og ekspedisjonssjef Therese Steen, som tiltrådte henholdsvis juli 2016 og oktober 2018.

Som gjennomgangen under spørsmål 1 viser, har det vært noe korrespondanse med Finnes om forhold knyttet til habilitet og aksjer. Vurderingen av hvorvidt denne var journalføringspliktig er også redegjort for under svaret på spørsmål 1. Vurderingene ble på vanlig måte gjort for hver enkelt sak, og det var som nevnt aldri fattet noen generell beslutning om at korrespondanse med Finnes ikke skulle journalføres.

5. Var Erna Solberg eller noen andre i politisk ledelse involvert i, eller kjent med beslutningen om å ikke journalføre e-post og dokumenter omhandlende korrespondansen mellom Finnes og Statsministerens kontor? Om politisk ledelse ikke var involvert i en slik beslutning, hvor ble beslutningen tatt?

Som påpekt under spørsmål 4, ble det ikke på noe tidspunkt fattet en beslutning om ikke å journalføre korrespondanse med Finnes. Når det gjelder de konkrete vurderingene knyttet til journalføringsplikten for korrespondansen, vises det til gjennomgangen under spørsmål 1.

6. Var beslutningen om å ikke journalføre i tråd med rutinene som SMK opererte med på den tiden?

Det vises her til svar under spørsmål 1 og 4.

7. *Er all journalført korrespondanse påført all nødvendig/pliktig informasjon, slik som avsender og mottaker, og av hvem og når den ble journalført? Hvis det ikke er påført, hvorfor er det i så fall tilfelle?*

Arkivforskriften § 10 første ledd fastsetter krav til opplysninger i journalen. Journalføring av dokumenter ved Statsministerens kontor skjer i henhold til disse kravene, og for alle saksdokumenter som journalføres registreres opplysninger om blant annet journalføringsdato, saks- og dokumentnummer og navnet på avsender/mottaker.

Vi viser for øvrig til svar på spørsmål 1 om tidspunkt for journalføring av korrespondanse mellom Finnes og Statsministerens kontor.

For fullstendigheten skyld, nevner vi at Statsministerens kontor har papirbasert (analogt) arkiv, men med elektronisk journal og mange elektroniske dokumenter. De fleste arkivdokumentene skannes eller importeres i databasen slik at de også er tilgjengelige elektronisk. For dokumenter som arkiveres analogt, men ikke journalføres, genereres det ikke metadata.

8. *Ble listen over Finnes innmeldte aksjeposisjoner journalført i tråd med loven? Hvis ikke, hvorfor?*

Det vises her til svaret under spørsmål 1 og 4.

9. *Det var korrespondanse mellom Finnes og SMK om at «NRK har de siste dagene vist urovekkende interesse for mitt eierskap til aksjer». Hvorfor ble ikke dette journalført, og hvem tok beslutningen om å ikke journalføre?*

Det vises her til svaret under spørsmål 1 og 4.

10. *Da faktisk.no sendte spørsmål og innsynsbegjæring i 2019, ble det ikke opplyst om at Finnes tidligere hadde rapportert om sin aksjeportefølje, og innsynsbegjæring ble ikke behandlet som det. Hvem besvarte henvendelsen, hvorfor ble den ikke besvart riktig og fullstendig, og hvorfor ble ikke henvendelsen behandlet som en innsynsbegjæring?*

Den 29. juli 2019 mottok kommunikasjonsseksjonen på Statsministerens kontor en mediehenvendelse fra en journalist i Faktisk.no med spørsmål knyttet til Finnes' aksjer i Q-Free ASA. Henvendelsen ble besvart av ansvarlig statssekretær for presse Rune Alstadsæter. Journalisten fulgte opp med et spørsmål om Finnes var pålagt å innrapportere aksjeposter til Statsministerens kontor og om det eventuelt kunne gis innsyn i rapporteringen.

Alstadsæter undersøkte internt på kontoret om det eksisterte en slik rapporteringsplikt, og da han fikk bekreftet at det ikke var tilfellet informerte han journalisten om dette. Fraværet av en rapporteringsplikt ledet til den feilslutningen at kontoret ikke hadde noen slike oversikter.

Henvendelsen fra Faktisk.no ble derfor ikke oversendt til Seksjon for informasjonsforvaltning for saksbehandling av innsynskravet.

11. Ifølge artikkelen ble e-poster om Finnes' aksjehandel lagret i et papirarkiv på SMK. Komitéen ber om å få tilsendt en kopi av dette arkivet.

De omtalte oversiktene over Finnes' aksjer ble oppbevart i en mappe sammen med korrespondansen med Finnes omtalt under spørsmål 1 ovenfor. Det var ikke andre dokumenter i mappen. Kontroll- og konstitusjonskomiteen fikk oversendt de aktuelle e-postene og annen informasjon Statsministerens kontor har registrert om Sindre Finnes økonomiske interesser, som vedlegg til brev 3. oktober 2023 fra Statsministerens kontor, se svar i dette brevets punkt 9 og 10.

12. Hvordan, når og av hvem ble den manglende journalføringen oppdaget?

Det vises her til svar under spørsmål 1.

Med vennlig hilsen

A handwritten signature in blue ink, reading "Jonas Gahr Støre".

Jonas Gahr Støre

**DET KONGELIGE
UTENRIKSDEPARTEMENT**

*Utenriksministeren
Utviklingsministeren*

Oslo, 7. desember 2023

Kontroll- og konstitusjonskomiteen
v/komiteleder Peter Frølich

Svar på brev av 30. november om journalføring

Jeg viser til Kontroll- og konstitusjonskomiteens brev av 30.11.23. I brevet ber komiteen om en redegjørelse for når dokumentene som ble omtalt i artikkelen i VG 08.09.23 ble journalført, samt en vurdering av om tidspunktet for journalføringen av dokumentene har vært i tråd med kravene som følger av lov og forskrift. Dersom kravene til journalføring er brutt, ber komiteen om en redegjørelse for bakgrunnen for dette.

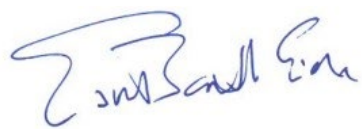
Svar:

Dokumentet som omtales i avisartikkelen er en komplett oversikt over aksjetransaksjonene til Ola Flem (Anniken Huitfeldts ektemann), samt de selskapene han på det tidspunkt hadde aksjer i. Dokumentet ble mottatt 19. august og gjort offentlig tilgjengelig gjennom publisering på departementets side på regjeringen.no 30. august 2023.

Dokumentet som omtales i avisartikkelen ble journalført først 20.09.23. Riktignok gir arkivregelverket ingen konkret frist for når journalføring skal skje. Etter arkivloven § 6 skal likevel arkivet være ordnet og innrettet slik at dokumentene sikres som informasjonskilder i samtiden. Journalføring skal skje på en måte som gjør det mulig å identifisere hvert enkelt dokument.

Arbeidet med saken medførte en betydelig arbeidsbelastning for berørte personer i departementet, med løpende avklaringer og innhenting av informasjon. Dette medførte en beklagelig forsinkelse i journalføringen. Det understrekes imidlertid i den forbindelse at dokumentet ble gjort offentlig tilgjengelig og også sikret som informasjonskilde en drøy uke etter oversendelsen.

Med vennlig hilsen

A handwritten signature in blue ink, reading "Espen Barth Eide". The signature is stylized, with a large, flowing initial "E" and the name written in a cursive script.

Espen Barth Eide

Næringsministeren

Stortingets kontroll- og konstitusjonskomite
Stortinget
0026 OSLO

Deres ref

Vår ref

Dato

23/5174-16

12. desember 2023

Vedrørende spørsmål om regjeringsapparatets håndtering av habilitetsregelverk mv.

Jeg viser til Kontroll- og konstitusjonskomiteens brev av 5. desember 2023.

Svar på komiteens spørsmål

1. Komiteen viser til spørsmål 2 i kontroll- og konstitusjonskomiteens brev av 24. oktober 2023 og statsrådens svar på spørsmålet i brev av 31. oktober 2023. Komiteen ber om at statsråden eksplisitt besvarer spørsmålet om det forelå noen skriftlige rutiner eller fast praksis som omhandler ansvar for å melde fra om relasjoner til personer som vil kunne være relevant i forbindelse med habilitetsvurderinger. Dersom det forelå slike rutiner eller praksis, ber komiteen om å få en nærmere beskrivelse av disse rutinene og/eller praksisen, og statsråden bes eksplisitt vurdere om disse habilitetsrutinene ble brutt i denne saken.

Jeg redegjorde i mitt brev 1. september 2023 til komiteen og i mine svar på spørsmål 1 og 11 for rutiner og praksis i Nærings- og fiskeridepartementet. Her fremgikk det at Nærings- og fiskeridepartementet har rutiner og fast praksis for praktisering av habilitetsreglene overfor politisk ledelse. Gitt habilitetsreglenes natur, vil det ikke være mulig å gi uttømmende informasjon om situasjoner hvor habilitetsspørsmål kan oppstå. Departementets interne rutiner har som formål å bidra til at embetsverket får et bedre overblikk over situasjoner hvor inhabilitet kan oppstå. Ved tiltredelse bes alle medlemmer av politisk ledelse om å fylle ut et skjema eller på annen måte redegjøre for relevant informasjon til embetsverket. For mitt vedkommende ble det gjort ved en grundig gjennomgang, blant annet i møte med

departementsråden, Eierskapsavdelingen og Administrasjonsavdelingen. De interne habilitetsrutinene ble i så måte fulgt. Videre ble det innhentet en vurdering fra Lovavdelingen i Justis- og beredskapsdepartementet.

Denne gjennomgangen fokuserte på mitt eierskap i Vestre AS og eventuelle forretningsmessige tilknytninger til de selskapene staten er eier i. Videre forsikret jeg meg om at embetsverket var kjent med mitt vennskap med Sandvik. Jeg tenkte på det tidspunktet at dette var tilstrekkelig. Jeg ser i ettertid at relasjonen til Sandvik også burde vært et eget tema for gjennomgangen av mulige habilitetsutfordringer.

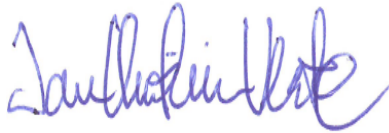
2. Komiteen viser til spørsmål 5 i kontroll- og konstitusjonskomiteens brev av 24. oktober 2023 og statsrådets svar på spørsmålet i brev av 31. oktober 2023. Komiteen ber om at statsråden eksplisitt besvarer spørsmålet om statsråden var klar over at Sandvik fungerte og var konstituert som avdelingsleder i de ulike avdelingene og om statsråden i denne perioden vurderte at dette kunne være problematisk med tanke på egen habilitet.

Jeg viser til mitt svarbrev datert 31. oktober 2023 til komiteen og svar på spørsmål 5. Jeg vil først bemerke at Sandvik har hatt midlertidige lederoppgaver som avdelingsdirektør i samme avdeling, men i to ulike seksjoner i avdelingen. Med unntak av korte ferieavviklingsperioder har hun ikke fungert som avdelingsleder (ekspedisjonssjef) i departementet i perioden hvor jeg har vært næringsminister.

Jeg ble ikke involvert i eller orientert om at Sandvik fikk midlertidige lederstillinger, og jeg fikk derfor ikke mulighet til å vurdere min habilitet før beslutningene ble fattet. Jeg ble informert om de tidligere administrative beslutningene knyttet til de midlertidige lederstillingene 5. oktober 2023. Den 14. oktober 2023 vurderte jeg min egen habilitet knyttet til Sandviks arbeidsforhold og jeg la til grunn at jeg var inhabil eller nær grensen til inhabil i spørsmål knyttet til disse sakene.

Til spørsmålet om jeg på et tidligere tidspunkt var klar over at Sandvik har fungert og blitt departementskonstituert som avdelingsdirektør, er svaret at jeg ikke var klar over at det ble fattet slike beslutninger før jeg ble orientert om dette 5. oktober 2023. Jeg har i ettertid tenkt grundig gjennom hvorvidt jeg burde ha reflektert over hennes ansvar og oppgaver. I et departement er det til enhver tid mange fungeringer og lederskifter. I saksmøter vil det normalt være flere til stede fra embetsverket. Dette har også vært tilfelle i mine møter med Sandvik i departementet. Saksbehandling, møter og annen kontakt politisk ledelse har med fagavdelingene dreier seg om næringspolitiske saker. Sandvik sin stilling i departementet har ikke vært tema. Derfor har jeg heller ikke reflektert over endringer av hennes rolle i departementet.

Med hilsen

Jan Christian Vestre

Fiskeri- og havministeren

Stortingets kontroll- og konstitusjonskomite
Stortinget
0026OSLO

Deres ref

Vår ref

Dato

23/5174-17

12. desember 2023

Vedrørende spørsmål om regjeringsapparatets håndtering av habilitetsregelverk mv.

Jeg viser til kontroll- og konstitusjonskomiteens brev 5. desember 2023. Komiteen ber om at jeg redegjør for hvilke beslutninger og saker vedrørende Sandvik som vil berøres av eventuell inhabilitet for næringsministeren og eventuelle konsekvenser i denne forbindelse.

Som det fremgikk av næringsministerens brev til komiteen 20. oktober 2023, er det siden næringsministerens tiltredelse ved tre anledninger truffet avgjørelser i departementet om midlertidige lederstillinger av en viss varighet for Hege Sandvik. Avgjørelser jeg har vurdert, er pålegg om fungering som avdelingsdirektør i januar 2022, avgjørelse om konstituering som avdelingsdirektør i september 2022 og avgjørelse om forlengelse av konstitueringen i mars 2023. Sandvik har i hele perioden vært fast ansatt som seniorrådgiver i departementet. Næringsministeren har selv vurdert at han var inhabil eller nær grensen for inhabilitet i forbindelse med de tre avgjørelsene. Som følge av denne vurderingen ble jeg i kongelig resolusjon 20. oktober 2023 oppnevnt som settestatsråd i saker som gjelder utnevne, ansettelse og andre personalspørsmål knyttet til Hege Sandvik, der næringsministeren på grunn av sin relasjon til Sandvik er inhabil eller ønsker å fratre fordi han er nær grensen for inhabilitet.

I tråd med en kongelig resolusjon jeg fremmet som settestatsråd, ble Sandvik i statsråd 10. november 2023 utnevnt til embetet som avdelingsdirektør. Ved at næringsministeren selv har erklært at han er over eller nær grensen for inhabilitet, har jeg ikke funnet grunn til å ta stilling til om vennskapet befinner seg over eller under terskelen for inhabilitet. Gitt at næringsministeren var inhabil, er spørsmålet om de tre utnevnelser av Sandvik er av en

slik karakter at de er ugyldige. For ordens skyld nevner jeg at jeg ved utformingen av dette svaret har konsultert Lovavdelingen i Justis- og beredskapsdepartementet.

Forutsatt at de aktuelle avgjørelsene ble truffet av embetsverket i strid med forvaltningsloven § 6 tredje ledd om avledet inhabilitet, foreligger det en saksbehandlingsfeil. Ved saksbehandlingsfeil vil avgjørelsene i utgangspunktet likevel være gyldige dersom feilen ikke kan ha påvirket avgjørelsens innhold, jf. prinsippet i forvaltningsloven § 41.

Brudd på habilitetsreglene er blant de feilene som ofte vil anses å ha virket inn på en avgjørelses innhold, i hvert fall ved skjønnsmessige avgjørelser. Bakgrunnen for dette er at habilitetsreglene skal ivareta tilliten til forvaltningen. Samtidig er det ikke slik at inhabilitet alltid kan anses å ha virket inn på en avgjørelse. Jeg nøyer meg her med å peke på at det er forhold som kan tale for at feilen ikke kan anses å ha virket inn på avgjørelsene i dette tilfellet. Sandvik har også jevnlig fungert i stillingen i kortere perioder fra 2015 og frem til Vestre tiltrådte som næringsminister. Det hefter ingen saksbehandlingsfeil ved disse avgjørelsene.

Dersom en avgjørelse ikke kan anses gyldig etter en slik innvirkningsvurdering, må det vurderes nærmere om saksbehandlingsfeilen fører til at avgjørelsene blir *ugyldige*. Ugyldighetsvurderingen beror på ulovfestede regler, og flere momenter er relevante. I vurderingen må det blant annet vektlegges hvilke virkninger en eventuell ugyldighet vil få for de berørte. Dreier det seg om en avgjørelse som er til gunst for en part, tilsier det at avgjørelsen ikke anses ugyldig. Det samme gjør det dersom parten har innrettet seg etter avgjørelsen og det har gått noe tid.

I denne saken vil det etter min mening måtte tillegges vekt at det dreier seg om avsluttede forhold som ligger tilbake i tid. I tillegg var avgjørelsene til gunst for Sandvik, som etter min vurdering ikke kan bebreides for feilen. En viss vekt vil det etter min mening også måtte ha at Sandvik jevnlig og over flere år har fungert i stillingen (ved fravær på grunn av ferie mv.) før Vestre tiltrådte, at hun var godt kvalifisert for stillingene og siden også er utnevnt til avdelingsdirektør. Det er slik sett ingen holdepunkter for å betvile hennes kvalifikasjoner for stillingen på de tidspunktene de aktuelle avgjørelsene ble fattet. Jeg mener på denne bakgrunn at avgjørelsene om Sandviks midlertidige lederstillinger ikke er ugyldige.

Med hilsen

Cecilie Terese Myrseth

Statsråd Kari Nessa Nordtun
Kunnskapsdepartementet
Postboks 8119 Dep
0032 Oslo

Vår ref.:
2023/2815

Deres ref.:

Dato:
19.12.2023

Vedr. spørsmål om regjeringsapparatets håndtering av habilitetsregelverk mv.

Kontroll- og konstitusjonskomiteen viser til sak om regjeringsapparatets håndtering av habilitetsregelverk mv. og til kontrollhøringen som ble avholdt 7. november 2023.

1. Komiteen ber om å få tilsendt habilitetsvurderinger av statssekretær Sindre Lysø, fra hhv. den 10. april og 4. mai 2023.

I kontrollhøringen sier tidligere kunnskapsminister Tonje Brenna at hun hele tiden har ansett seg for å være inhabil overfor styret i Utøya AS: «Det er også viktig for meg å si at min habilitet overfor de tre styremedlemmene i Utøya AS er opplagt. Jeg er helt åpenbart inhabil overfor dem – det har jeg ikke trengt hjelp til å vurdere. Det jeg ikke var klar over, var at samarbeidet mellom Wergelandsenteret og Utøya AS, selv om det kun er Wergelandsenteret som mottar støtte på mitt budsjett, var så tett at det var relevant å vurdere habilitet også overfor Utøya AS.»

På denne bakgrunn har komiteen følgende spørsmål:

2. Var statssekretær Sindre Lysø klar over at Tonje Brenna anså seg som inhabil overfor Utøya AS da han ba om sin habilitetsvurdering?
3. Tonje Brenna sier at hun aldri fikk vite om habilitetsforespørselen til Lysø. Hvorfor ble ikke statsråden informert? Visste ikke statssekretær Lysø at statsråden hadde nærstående i styret i Utøya AS og at han dermed uansett ville være (avledet) inhabil i saker som omhandler Utøya AS?
4. Hvem tok initiativ til møtet om Lysøs habilitetsvurdering den 20. mars 2023?

Komiteen ber om svar innen 5. januar 2024.

Med vennlig hilsen
Kontroll- og konstitusjonskomiteen

Peter Frølich
komitéleder

Statsminister Jonas Gahr Støre
Statsministerens kontor
Postboks 8001 Dep
0030 Oslo

Vår ref.:
2023/2815

Deres ref.:

Dato:
19.12.2023

Vedr. sak om regjeringsapparatets håndtering av habilitetsregelverk mv.

Kontroll- og konstitusjonskomiteen viser til svarbrev av 7. desember 2023. Som svar på spørsmål 4 blir det opplyst om at «det ikke på noe tidspunkt har vært gitt føringer fra politisk ledelse og/eller administrativ ledelse om at dokumenter som omfattes av journalføringsplikten skal unndras journalføring».

Komiteen ber Statsministerens kontor klargjøre om det ble gitt beskjed – politisk og/eller administrativt - om journalføring eller ikke-journalføring av følgende dokumenter, som ble oversendt til komiteen 3. oktober 2023:

1. Oversikten «Aksjer Sindre Finnes per 11.10.13»
2. E-post fra Heidi Heggenes av 11. oktober 2013 til Sindre Finnes, med vedlegg
3. E-post fra Heidi Heggenes av 29. oktober 2014 til Sindre Finnes, med vedlegg
4. E-post fra Sindre Finnes til Heidi Heggenes av 8. september 2017
5. E-post fra Sindre Finnes til Anne Nafstad Lyftingsmo av 26. september 2018
6. E-post fra Anne Nafstad Lyftingsmo til Sindre Finnes av 26. september 2018
7. E-post fra Sindre Finnes til Anne Nafstad Lyftingsmo av 14. november 2018

Komiteen ber også om å få oversendt kopi av samtlige dokument nevnt over med påført arkivstempling og/eller saksomslag. I den grad Statsministerens kontor har e-postene i originalformat ber vi om å få dem oversendt også i elektronisk originalversjon (eml-versjon).

Komiteen ber om svar innen 5. januar 2024.

Med vennlig hilsen
Kontroll- og konstitusjonskomiteen

Peter Frølich
komitéleder

Kunnskapsministeren

Stortinget
Karl Johansgate 22
0026 OSLO

Deres ref

Vår ref
23/6188-

Dato
5. januar 2024

Svar på spørsmål fra kontroll- og konstitusjonskomiteen om regjeringsapparatets håndtering av habilitetsregelverk mv.

Jeg viser til kontroll- og konstitusjonskomiteens brev 19. desember 2023.

1. Komiteen ber om å få tilsendt habilitetsvurderinger av statssekretær Sindre Lysø, fra hhv. den 10. april og 4. mai 2023.

Habilitetsvurderingene er organinterne dokumenter som kan unntas fra innsyn etter offentlighetsloven § 14 første ledd. Merinnsyn skal vurderes etter offentlighetsloven § 11. Departementet har ikke gitt merinnsyn i habilitetsvurderingene av statssekretær Sindre Lysø.

Det er langvarig konstitusjonell praksis at organinterne dokumenter i departementene ikke gis ut til Stortinget. Dette speiler oppgave- og myndighetsfordelingen mellom Stortinget og regjeringen. Se retningslinjer for Regjeringens forhold til Stortinget punkt 7.4.

2. Var statssekretær Sindre Lysø klar over at Tonje Brenna anså seg som inhabil overfor Utøya AS da han ba om sin habilitetsvurdering?

Statssekretær Sindre Lysø ba 20. mars 2023 embetsverket om bistand til å vurdere sin habilitet overfor Utøya AS og Støttegruppen 22. juli. Bakgrunnen for dette var hans vennskap med personer i ledelsen i AUF som er eier av Utøya AS, og hans roller som

generalsekretær i AUF, styremedlem i Utøya AS og styremedlem i støttegruppen fram til tiltredelsen som statssekretær i august 2022.

Det var på dette tidspunktet ikke gjort noen vurderinger i departementet av statsråd Tonje Brennass habilitet overfor styremedlemmer i Utøya AS. Som statsråd Brenna har forklart for komitéen, var hun ikke bevisst at deler av tilskuddet til Wergelandsenteret måtte anses som økonomisk støtte til Utøya AS, og det forelå på dette tidspunktet heller ingen konkret sak til behandling i departementet knyttet til Utøya AS. Kunnskapsdepartementet gir ikke direkte støtte til Utøya AS.

Da statssekretær Sindre Lysø 20. mars 2023 ba om bistand til å vurdere sin habilitet, har han opplyst at det ikke var kjent for ham at statsråden vurderte seg inhabil på grunn av personlig tilknytning til styremedlemmer i Utøya AS.

3. Tonje Brenna sier at hun aldri fikk vite om habilitetsforespørselen til Lysø. Hvorfor ble ikke statsråden informert? Visste ikke statssekretær Lysø at statsråden hadde nærstående i styret i Utøya AS og at han dermed uansett ville være (avledet) inhabil i saker som omhandler Utøya AS?

Statsråd Tonje Brenna ble 16. mai 2023 kjent med statssekretær Lysøs vurdering av sin habilitet i saker om økonomisk støtte til Utøya AS, se svar fra statsråd Tonje Brenna til komiteen 27. juni og 6. juli 2023. Dette var samme dag som statssekretær Lysø konkluderte med at han var inhabil i slike saker. Siden statsrådens habilitet ikke påvirkes av inhabilitet hos en statssekretær, og det på det tidspunktet ikke forelå en konkret sak som var berørt av hans inhabilitet, var det ikke behov for å umiddelbart orientere statsråd Brenna om at statssekretær Lysø hadde bedt om bistand til å vurdere sin habilitet. Som nevnt ovenfor, var det på dette tidspunkt ikke foretatt vurderinger i departementet av statsråd Brennass habilitet overfor styremedlemmer i Utøya AS.

Statssekretær Lysø har opplyst at han ikke var kjent med at han kunne være inhabil til å treffe avgjørelser i saker som berørte Utøya AS på grunn av statsråd Brennass tilknytning til styremedlemmer i Utøya AS. Statssekretæren opplyser at han ønsket en vurdering av habilitet for å vite hvordan han på en korrekt måte skulle forholde seg dersom det på et tidspunkt skulle komme en sak til departementet knyttet til Utøya AS eller Støttegruppen 22. juli, og vurderingen var ikke knyttet til en konkret sak som var til behandling i departementet.

4. Hvem tok initiativ til møtet om Lysøs habilitetsvurdering den 20. mars 2023?

Statssekretær Lysø ba om bistand til å vurdere sin habilitet, og det ble i samsvar med vanlig praksis avtalt et møte for at embetsverket skulle få den informasjonen som var

nødvendig for å gjennomføre vurderingen. Initiativet til habilitetsvurderingen kom fra statssekretær Lysø, og møtet ble arrangert av Lysø i dialog med departementsråden.

Med hilsen

A handwritten signature in purple ink that reads "Kari Nessa Nordtun". The script is cursive and fluid.

Kari Nessa Nordtun

STATSMINISTEREN

Oslo, 5. januar 2024

Kontroll- og konstitusjonskomitéen
Stortinget
0026 Oslo

Spørsmål om regjeringsapparatets håndtering av habilitetsregelverk mv.

Jeg viser til brev fra Kontroll- og konstitusjonskomitéen av 19. desember 2023. Samtlige spørsmål gjelder forhold knyttet til perioden Erna Solberg var statsminister. Som ved tidligere brev til komiteen om forhold knyttet til hennes regjeringsperiode, har jeg bedt embetsverket ved Statsministerens kontor om å utforme nedenstående svar.

Komiteen har bedt Statsministerens kontor klargjøre om «*det ble gitt beskjed – politisk og/eller administrativt – om journalføring eller ikke-journalføring*» av syv nærmere angitte dokumenter.

Statsministerens kontor har i svaret på spørsmål 4 i brev 7. desember 2023 redegjort for spørsmål om journalføring av dokumenter knyttet til aksjehandel og/eller habilitetsutfordringer. Både generelt, og i relasjon til de syv nærmere angitte dokumentene, kan kontoret igjen bekrefte at det ikke på noe tidspunkt har vært gitt føringer, hverken fra politisk ledelse og/eller administrativ ledelse, om at dokumenter skal unndras journalføring.

Til komiteens anmodning om oversendelse av kopi av de syv nevnte dokumentene påført arkivstempling og/eller saksomslag, kan vi opplyse om at Statsministerens kontor har papirbasert (analogt) arkiv, men med elektronisk journal og mange elektroniske dokumenter (de fleste arkivdokumentene skannes eller importeres i databasen slik at de også er tilgjengelig elektronisk). Under pandemien ble arkivet av smittevern hensyn og etter dialog med Arkivverket gjort delvis elektronisk, men vi har fremdeles ikke et fullelektronisk sak-/arkivsystem. Dette er bakgrunnen for at de syv etterspurte dokumentene ikke ble påført arkivstempling og/eller saksomslag da de ble journalført høsten 2023. Vedlagt følger imidlertid en oversikt over dokumentene slik de er journalført i kontorets arkivsak nummer 202000087.

Når det gjelder de fire første saksdokumentene fra årene 2013-2017, har ikke Statsministerens kontor disse i elektronisk originalversjon. De tre e-postene fra 2018 følger vedlagt i elektronisk originalversjon.

Med vennlig hilsen

A handwritten signature in blue ink, appearing to read 'Jonas Gahr Støre'.

Jonas Gahr Støre

Statsminister Jonas Gahr Støre
Statsministerens kontor
Postboks 8001 Dep
0030 Oslo

Vår ref.:
2023/2815

Deres ref.:

Dato:
09.01.2024

Vedr. sak om regjeringsapparatets håndtering av habilitetsregelverk mv.

Kontroll- og konstitusjonskomiteen viser til sak om regjeringsapparatets håndtering av habilitetsregelverk mv.

1. Det vises til artikkel på E24.no datert 22. desember 2023 «Sindre Finnes handlet aksjer i selskapene: Erna Solberg sto 14 ganger på innsidelister» <https://e24.no/boers-og-finans/i/KnVq5o/sindre-finnes-handlet-aksjer-i-selskapene-erna-solberg-sto-14-ganger-paa-innsidelister>

I artikkelen fremgår det at daværende statsminister Erna Solberg har stått på innsidelister 14 ganger i selskap som hennes ektemann Sindre Finnes har handlet aksjer i. SMK har ikke opplyst til E24 hvilke selskap det var eller når innsidelistene ble ført. Dermed er det ikke mulig å vurdere om hun var inhabil på de aktuelle tidspunktene.

Komiteen ber om å få oversendt fullstendig informasjon om innsidelistene.

2. Komiteen har så langt sendt 8 brev til SMK om habilitetssakene. Det er stilt en lang rekke spørsmål – mange detaljerte og mange mer generelle. I brev datert 30. november 2023 spurte kontrollkomiteen «Finnes det flere relevante dokumenter hos SMK om denne saken?»

Svaret fra SMK var: «Statsministerens kontor har som nevnt hatt en grundig gjennomgang av våre interne arkiv. Kontoret har ikke funnet andre relevante dokumenter enn dem som er redegjort for ovenfor og som det ble orientert om i kontorets brev av 3. oktober 2023 til Kontroll- og konstitusjonskomiteen.»

Komiteen merker seg at innsidelistene som ble omtalt i artikkelen i E24 (som vist til i spørsmål 1) ikke var i listen av 3. oktober eller i brev av 30. november 2023.

Hvorfor ble ikke innsidelistene nevnt i svarbrev 30. november?

Kan SMK svare på om det finnes flere relevante dokumenter hos SMK om denne saken?

Komiteen ber om at SMK sender over alle gjenværende relevante dokumenter.

Komiteen ber om svar innen 16. januar 2024.

Med vennlig hilsen

Kontroll- og konstitusjonskomiteen

A handwritten signature in blue ink, appearing to read 'Peter Frølich', is written over the printed name.

Peter Frølich
komitéleder

Til

Oslo 11.01.24

Kontrollkomiteen

Fra

Ola Borten Moe

Utfyllende kommentarer etter utredning fra ekspertutvalg.

Jeg har med interesse lest utredningen fra ekspertutvalget vedrørende habilitet, og har noen kommentarer i sakens anledning. La meg først si at min interesse i saken er todelt; det ene er hvor komiteen evt velger å trekke grensen for habilitet fordi det vil ha konsekvenser for hvordan praksis blir i fremtiden, det andre er selvsagt hvordan komiteen velger å formulere seg i min sak.

Den generelle samfunnsutviklingen trekker i retning av at stadig flere har eierskap i ulike verdipapirer. Ifølge AksjeNorge er det knapt 600 000 nordmenn som nå eier enkeltaksjer på Oslo Børs, et tall som har steget hvert år siden 2018. I tillegg kommer den sparingen mange har gjennom fond, unoterte verdipapirer og pensjon. I noen grad er dette en villet politikk fra statens side. Poenget er at mange er eksponert i verdipapirmarkedet på ett eller annet vis. Denne gruppen bør også kunne rekrutteres inn i politikk og embetsverk på høyt nivå for å sikre et representativt utvalg av befolkningen og tilgang på gode folk til viktige posisjoner. Det er et argument mot å legge lista for lavt for mulig inhabilitet.

Også i etterkant av de sakene som har kommet opp i høst, og etter kontrollkomiteens høring, er min observasjon at det i Norge ikke er kultur for å drive hverken med politikk eller administrasjon i egen vinnings øyemed. De sakene som har kommet opp, min inkludert, bidrar forhåpentligvis til bedre bevissthet, tydelige og lettere tilgjengelig regelverk og bedre opplæring.

Som redegjort for både i brev til komiteen og i høringen ble det ikke foretatt en habilitetsvurdering fra min side i forkant av regjeringens behandling av innkjøp av ammunisjon fra Nammo i januar i fjor. Det er mitt ansvar. På samme vis som det er mitt ansvar å kjenne til underliggende eierskap i de selskap man sparer i så lenge man er statsråd. Like fremt mener jeg det kommer frem interessante momenter i utredningen fra ekspertutvalget som er relevante for min sak.

1. Utvalget trekker frem omfanget av eierinteressen, hvordan den er organisert, hvor direkte den er, hvordan foretaket er berørt av saken og derigjennom hvilke virkninger avgjørelsen kan få for foretaket og den enkeltes økonomiske stilling.
2. Når det gjelder omfanget av min eierinteresse er den vel kjent og rapportert. På tidspunktet for regjeringens behandling eide jeg aksjer for om lag 375 000 i Kongsberg Gruppen. Selskapet eier igjen 49,9% i finske Patria, som igjen eier 50% i Nammo. I mitt brev til komiteen anslo jeg den indirekte, indirekte verdien Nammo representerte i min aksjepost i Kongsberg Gruppen til vel 20 000 NOK. Dette med utgangspunkt i at Nammo ville blitt verdsatt på om lag samme vis som Kongsberg Gruppen i markedet, dvs til om lag 15 mrd. NOK. Dette er sannsynligvis en svært generøs prissetting av flere årsaker, ikke minst fordi det finnes et forholdsvis nytt prispunkt: Kongsberg Gruppen betalte 2,6 mrd. NOK for 49,9% av Patria, inkludert deres 50% eierskap i Nammo, i 2016. Patria er en betydelig virksomhet i seg selv, med en omsetning på ca 7 mrd., 3300 ansatte og et overskudd på knapt 600 MNOK i 2022. Med en prising på Nammo til 15 mrd. samtidig som Patria verdsettes etter samme metodikk tilsier det en verdisetting på Patria på opp mot 20 mrd NOK, inkludert deres eierandel i Nammo, ved utgangen av 2022. I så fall har verdien økt med nesten firegangen fra 2016 til

2023, noe som langt overgår gjennomsnittlig avkastning på børsen i perioden på ca 10%. Alt i alt trekker dette i retning av at verdianslaget er generøst og sannsynligvis ligger godt i overkant av reell markedspris på vedtakstidspunktet. Dette er viktig fordi ekspertutvalget anslår noen grenser for hvor stor eksponering som skal til for ikke å være habil. Slik jeg leser det er man som hovedregel habil for verdier under 10 000 NOK, og inhabil for verdier over 50 000 NOK. Med et generøst verdianslag ligger min daværende eksponering i nedre intervall, ned mot grensen for det som omtales som bagatellmessig. Med en mer konservativ tilnærming ($10 \cdot \text{EBIT}$) er jeg på eller under grensen for hva som fører til inhabilitet.

3. Videre er det også slik at markedet for ammunisjon ikke fungerer som et ordinært marked der prisen er et produkt av forholdet mellom tilbud og etterspørsel. Prisen er regulert gjennom avtaler mellom produsent og det landet som kjøper, i dette tilfellet Norge. Stor etterspørsel resulterer dermed ikke i høyere pris og høyere marginer for produsent. Dette forklarer hvorfor Europa ikke har maktet å tilføre ny produksjonskapasitet på tross av stor etterspørsel og tilsvarende behov. Og det betyr også at marginene for produsent ikke går opp slik det er lett å tenke seg at den ville gjort i et «vanlig» marked. Det gir seg selv sagt igjen utslag i både potensiell lønnsomhet og påfølgende verdisetting. I dette tilfellet blir det som å kjøpe seg inn i et boligprosjekt i tredje ledd som skal utvikles i fremtiden med priser som er låst i eksisterende avtaler. Ikke åpenbart attraktivt eller likvid.
4. Til dette er det selv sagt å tilføye at det ikke finnes en nøyaktig og nøytral metodikk for verdifastsettelse for verdipapirer som ikke er børsnoterte. Dette må man like fullt forholde seg til. Det er mange selskaper som ikke er noterte, og det er mange fondsstrukturer og selskapsstrukturer som har unoterte selskaper i sin portefølje.
5. Når det gjelder organiseringen av eierskapet var den i dette tilfellet organisert først gjennom en minoritetspost i Patria, som deretter har 50% i Nammo. Kongsberg Gruppen eier ikke aksjer i Nammo, de rapporterer ikke på Nammo, de har ikke innflytelse på det som skjer i Nammo. Kongsberg Gruppen selv vurderer ikke at utviklingen i Nammo er relevant for aksjekursen i Kongsberggruppen. Det er i alle fall på det rene at en indirekte, indirekte minoritetspost gjør at eierskapet er et godt stykke unna den primære selskapsstrukturen i Kongsberg Gruppen, og dermed også muligheten for eierskapsutøvelse, eller verdiutslag. Dette omtales også av ekspertutvalget nederst på side 17: «Er det bare tale om en teoretisk mulighet, vil det neppe ha noen betydning for habilitetsvurderingen, iallfall hvis foretaket ikke har stilling som part i saken (sml. NOU 2019-5 s. 590 sp. 1)»
6. Ekspertutvalget påpeker også at det er relevant hvilken rolle statsråden har i saken. «Det taler for at den ansvarlige fagstatsråden lettere blir inhabil enn en statsråd med et ansvarsområde som ikke berører den aktuelle forvaltningssaken. Jeg hadde som kjent ingen rolle knyttet til denne saken.

Avsluttende kommentar:

Man kommer uansett tilbake til at dette er mer enn en matematisk øvelse knyttet til hva som skaper inhabilitet eller ikke. Kjernen blir om det er tilstrekkelig til å definere forholdet som særegent nok til å svekke tilliten til statsrådens upartiskhet. Det er, som ekspertutvalget skriver, viktig for den allmenne tillit til styringssystemet. På den ene siden kan man si at ethvert spørsmål som blir stilt, eller enhver kritikk som blir fremmet, i utgangspunktet er tilstrekkelig til å svekke tilliten til upartiskhet og dermed innebærer en svekkelse av tilliten til styringssystemet. Regjeringens nye regelverk for eierskap på politisk nivå har tatt konsekvensen av dette med å gjeninnføre de reglene som gjaldt under Erna Solbergs tid som statsminister; selg, frys eller sett bort forvaltningen til uavhengig tredjepart. Det er de nye faktiske og normative reglene som gjelder i etterkant av sakene som kom opp i sommer og høst. Jeg tror det er klokt. Men det var

likevel ikke de reglene som gjaldt når min sak oppsto. Videre er reglene om habilitet også der for å beskytte tjenestemenn og politikere mot urimelig kritikk. Det blir dermed i praksis et spørsmål som ikke bare handler om realiteter, men også om optikk, vinkling og kjennskap til regelverk og faktiske forhold på det tidspunktet saken kommer opp. I mitt tilfelle har det som jeg skrev til komiteen i redegjørelsen min kommet opp flere nye forhold og ny kunnskap rundt sakskomplekset i etterkant av at saken kom opp. Og jeg mener det definitivt er grunnlag for en annen vurdering enn den jeg gjorde i juli 2023 der jeg erkjente inhabilitet. Det er mye som trekker i retning av at jeg ikke var inhabil på det tidspunktet beslutningen om kjøp av ammunisjon fra Nammo ble fattet av regjeringen i januar 2023.

Mvh

Ola Borten Moe

Kunnskapsministeren

Stortinget
Karl Johansgate 22
0026 OSLO

Deres ref

Vår ref
23/3863-

Dato
16. januar 2024

Ang. svar til Kontroll- og konstitusjonskomiteen om regjeringsapparatets håndtering av habilitetsregelverket mv.

Jeg viser til svar 1. september 2023 fra statsråd Tonje Brenna til Kontroll- og konstitusjonskomiteen.

Tabellen på side 4 i svaret i gir en oversikt over skriftlige habilitetsvurderinger av politisk ledelse i departementet, herunder tidspunktet for når notater ble sendt fra embetsverket til politisk ledelse. Overskriftene i tredje og fjerde kolonne er misvisende. Som det går fram av øvrige redegjørelser i saken, ble habilitetsvurderingene av statssekretær Sindre Lysø sendt til ham, og det var han som konkluderte angående sin habilitet. Notatene av 10. april og 4. mai 2023 ble ikke sendt til statsråden. Statsråd Tonje Brenna ble 16. mai 2023 kjent med Lysøs habilitetsvurdering knyttet til Utøya AS.

Med hilsen

Kari Nessa Nordtun

STATSMINISTEREN

Oslo, 18. januar 2024

Kontroll- og konstitusjonskomitéen
Stortinget
0026 Oslo

Spørsmål om regjeringsapparatets håndtering av habilitetsregelverk mv.

Jeg viser til brev fra Kontroll- og konstitusjonskomitéen av 9. januar 2024. Samtlige spørsmål gjelder forhold knyttet til perioden Erna Solberg var statsminister. Som ved tidligere brev til komiteen om forhold knyttet til hennes regjeringsperiode, har jeg bedt embetsverket ved Statsministerens kontor (SMK) om å utforme svaret.

Punkt 1 i komiteens brev – anmodning om fullstendig informasjon om «innsidelistene»

Komiteen har vist til en artikkel i E24 hvor det angis at tidligere statsminister Erna Solberg har stått på innsidelister 14 ganger i selskap som Sindre Finnes har handlet aksjer i. Komiteen ber om å få oversendt fullstendig informasjon om innsidelistene.

Vi vil først redegjøre kort for kontorets praksis for å utarbeide oversikter i saker/sakskomplekser som kan inneholde informasjon som er forretningssensitiv, herunder innsideinformasjon. Vi vil deretter redegjøre for oversiktene som E24 har fått innsyn i.

Plikten til å føre innsidelister etter markedsmisbruksforordningen artikkel 18, jf. verdipapirhandelloven § 3-1, gjelder for «*[u]tstedere eller personer som opptrer på deres vegne eller for deres regning*». SMK faller i likhet med departementene utenfor denne gruppen. Det innebærer at de detaljerte kravene i markedsmisbruksforordningen om blant annet innsidelisters innhold og format, oppdatering og oppbevaring og rapportering og tilsyn fra Finanstilsynet, ikke gjelder for SMK. Kontoret fører derfor ikke innsidelister i verdipapirhandellovens forstand og praksis har variert. For å sikre en forsvarlig saksbehandling og informasjonsforvaltning i saker som innebærer behandling av innsideinformasjon, eller andre saker som har vært ansett som forretningssensitive, har det imidlertid vært vanlig å føre en oversikt over hvem som får tilgang til slik informasjon. Oversikter er et egnet virkemiddel til å bidra til at informasjonsflyten i saker som inneholder slik informasjon blir begrenset og kontrollerbar. De som er ført på en oversikt har gjennomgående ikke blitt informert om dette knyttet til den enkelte sak, men ansatte og politisk ledelse på SMK har fått opplæring i og er alltid forpliktet til å ivareta sin taushetsplikt i henhold til blant annet forvaltningsloven, verdipapirhandelloven og sikkerhetsloven.

SMKs oversikter er knyttet til saker/sakskomplekser som har vært planlagt behandlet og/eller faktisk er behandlet i regjeringen eller av et utvalg av statsråder som opptrer på regjeringens vegne. Den enkelte oversikt er med andre ord ikke nødvendigvis knyttet direkte til et selskap. En sak kan for eksempel gjelde regelverk eller rammebetingelser som i større eller mindre grad berører ett eller flere selskaper. Siden verdipapirhandellovens regler om føring av innsidelister uansett ikke gjelder for SMK, er det i flere tilfeller utarbeidet lister av forsiktighetsgrunner selv om saken ikke inneholdt innsideinformasjon etter verdipapirhandelloven, men som for eksempel har vært ansett som forretningssensitiv.

Nærmere om de 15 oversiktene det er gitt delvis innsyn i

E24 ba om innsyn i de gangene tidligere statsminister Erna Solberg var oppført på innsideliste eller som innehaver av innsideinformasjon for 76 navngitte selskap. Oversiktene E24 fikk delvis innsyn i er organinterne dokumenter i regjeringen Solberg.

Oversiktene er utarbeidet i saker med forretningssensitiv informasjon, herunder innsideinformasjon. De inneholder datoene tidligere statsminister Solberg fikk informasjon om saken, men flere av oversiktene angir ikke hvilke selskaper som kunne være berørt. Vi har derfor innhentet informasjon fra andre saksdokumenter.

I tabellen nedenfor har vi angitt selskapet/selskapene som (potensielt) var berørt av saken og tidspunktet Solberg fikk informasjon om saken. Noen av oversiktene var ført av forsiktighetsgrunner, dvs. at saken ikke ble vurdert å inneholde innsideinformasjon. Dette er påpekt i tabellen der det er tilfelle.

Nr.	Selskap mv.	Tidspunktet statsminister Solberg ble kjent med saken
1	Generell lovsak. - Norsk Hydro ASA - Oversikt ført av forsiktighetsgrunner - Offentlig kjent 5. august 2015	13. januar 2015
2	Fusjon. - Aker Solutions og Akastor ASA - Offentlig kjent 30. april 2014	23. april 2014
3	Mulig fusjon. Ikke gjennomført. - Yara ASA - Offentlig kjent 23. september 2014	11. august 2014
4	Yara ASA Oppfølging av samme sak som nr. 3.	29. september 2014

5	Utbytteaksjer - Statoil - Offentlig kjent 4. februar 2016	19. januar 2016
6	Departementstilhørighet. - Statoil - Oversikt ført av forsiktighetsgrunner. - Departementstilhørighet ble ikke endret da.	25. oktober 2016
7	Mulig transaksjon. Ikke gjennomført. - Hydro ASA - Saksbehandling avsluttet 19. juni 2017.	6. juni 2017
8	Oppkjøp. - Aker BP og Hess Norge - Offentlig kjent 18. desember 2017	23. november 2017
9	Mulig transaksjon. Ikke gjennomført og ikke offentlig kjent. - Hydro ASA - Saksbehandling avsluttet 19. november 2019.	29. oktober 2019
10	Statlig nedsalg. - Aker Carbon Capture ASA og Aker Offshore Wind ASA - Offentlig kjent 28. april 2021	4. mars 2021
11	Fusjon. - AKSO og Kværner ASA - Offentlig kjent 17. juli 2020.	24. juni 2020
12	Klimakvoter. - Norwegian Air Shuttle ASA - Offentlig kjent 12. mai 2021	26. april 2021

E24 fikk som nevnt delvis innsyn i 15 oversikter. Av disse var to av dem oversikter utarbeidet i samme sak (sak 3 og 4). Videre fikk E24 innsyn i to oversikter som ved nærmere undersøkelser ikke var omfattet av innsynskravet da sakene gjaldt selskaper som ikke stod på listen fra E24. Ytterligere en oversikt skulle ikke vært oversendt E24 da tidligere statsminister Solberg ikke stod oppført på den. Tabellen ovenfor inneholder derfor kun 12 saker.

Punkt 2 i komiteens brev – forholdet mellom «innsidelistene» og tidligere svar til komiteen

Komiteen har stilt spørsmål ved hvorfor de såkalte «innsidelistene» ikke var omtalt i vårt svarbrev av 30. november 2023.

SMK har i flere brev til komiteen besvart spørsmål og oversendt dokumenter knyttet til Sindre Finnes' aksjehandler og tidligere statsminister Solbergs habilitet. Dette var også temaet for komiteens brev av 30. november 2023. Som SMK tidligere har redegjort for i vårt brev av 3. oktober 2023 til komiteen, har ikke kontoret gjort noen gjennomgang av saker der tidligere statsminister Solberg kan ha vært inhabil som følge av Finnes sine aksjer. Kontoret har i forbindelse med utarbeidelsen av våre svar til komiteen derfor hverken gjennomgått oversikter over saker med forretningssensitiv informasjon, organinterne dokumenter på SMK eller regjeringen Solbergs dokumenter for å kunne anslå hvor mange saker det kan ha dreid seg om. Det var først da E24 rettet et innsynskrav i de såkalte «innsidelistene» at det ble gjort en gjennomgang av de nevnte oversiktene for å forsøke å identifisere saker som direkte eller indirekte berørte de 76 selskapene E24 ba om innsyn i. Et delvis innsyn i oversiktene som ble identifisert ble gitt 20. desember 2023.

Det er korrekt, som komiteen forutsetter i sin merknad, at informasjon i slike oversikter kan inngå i en habilitetsvurdering, men informasjonen må da sammenholdes med andre opplysninger om størrelsen på aksjekjøpene, tidspunkter for kjøp og salg, det berørte selskapets interesser i saken mv. Men som nevnt, SMK har hverken da oversiktene ble utarbeidet eller senere gjort slike vurderinger knyttet opp mot nye opplysninger om Finnes sin aksjehandel. Det er årsaken til at kontoret ikke har nevnt «innsidelistene» i vårt svarbrev av 7. desember 2023.

Komiteen har under punkt 2 stilt følgende spørsmål:

Kan SMK svare på om det finnes flere relevante dokumenter hos SMK om denne saken? Komiteen ber om at SMK sender over alle gjenværende relevante dokumenter.

SMK har ikke funnet andre dokumenter om Sindre Finnes' aksjehandler eller tidligere statsminister Solbergs habilitet. For øvrig bemerkes at det ikke er mulig å gjøre en vurdering av hvilke saker hun kan ha vært inhabil i som følge av mannens aksjer uten en gjennomgang av samtlige saksdokumenter behandlet i regjering, regjeringens sikkerhetsutvalg, på SMK, i departementet mv. Regjeringen Solberg behandlet mellom 11 000 og 12 000 saker i regjering (inklusive regjeringens koronautvalg) og rundt 700 saker i regjeringens sikkerhetsutvalg.

I tillegg kom budsjettmaterialet til de ulike budsjettprosessene og andre saker behandlet i politisk ledelse. En rekke av disse sakene kan direkte eller indirekte ha berørt selskaper hvor Finnes på det aktuelle tidspunktet hadde aksjer. Det vil på denne bakgrunn i praksis være en tilnærmet uoverkommelig oppgave å ta stilling til i hvilke saker tidligere statsminister Solberg har vært inhabil som følge av ektemannens aksjeerverv. Det vises i denne sammenheng til Solbergs brev til komiteen av 3 oktober 2023. Det samme forholdet gjør seg gjeldende for tidligere utenriksminister Huitfeldt, slik det også fremgår av hennes brev til komiteen av 1. september 2023.

Med vennlig hilsen

Jonas Gahr Støre

Referat
fra åpen høring i kontroll- og konstitusjonskomiteen
om

Regjeringsapparatets håndtering av habilitetsregelverk mv.

Del 1 – Angående habilitetsbruddene til enkeltmedlemmer av ulike regjeringer

Del 2 – Angående regjeringsapparatets håndtering av habilitetsregelverket

Høring 7. november 2023 kl. 8:30

Høring med tidligere statsminister Erna Solberg.....	*1
Høring med tidligere kultur- og likestillingsminister Anette Trettebergstuen....	*15
Høring med tidligere forsknings- og høyere utdanningsminister Ola Borten Moe	*27
Høring med tidligere utenriksminister Anniken Huitfeldt	*38
Høring med tidligere kunnskapsminister Tonje Brenna.....	*51
Høring med tidligere statsminister Erna Solberg.....	*64
Høring med statsminister Jonas Gahr Støre.....	*77

**Åpen høring i kontroll- og konstitusjonskomiteen
tirsdag den 7. november 2023 kl. 8.30**

Møteleder: Peter Frølich (H)
(komiteens leder)

Sak:

Regjeringsapparatets håndtering av habilitetsregelverk mv.

Del 1 – Angående habilitetsbruddene til enkeltmedlemmer av ulike regjeringer

Høring med tidligere statsminister Erna Solberg

Møtelederen: På vegne av kontroll- og konstitusjonskomiteen vil jeg få ønske hjertelig velkommen til høring om regjeringsapparatets håndtering av habilitetsregelverket.

Bakgrunnen for saken er velkjent etter hvert – det gjelder rekken av antatte brudd på habilitetsregelverket som er blitt kjent siden juni. Komiteen startet undersøkelser i saken 21. juni. Den 27. juli besluttet kontrollkomiteen å åpne sak, og den 10. august ble det bestemt at det skulle avholdes høring.

Komiteen har hatt en omfattende korrespondanse med Statsministerens kontor og departementene – vi er vel nå oppe i godt over 40 brev. Vi har også fått skriftlige redegjørelser fra alle de involverte som ikke lenger sitter i regjering. Den totale dokumentasjonen med vedlegg overstiger nå 1 000 sider, og den korrespondansen vil følge som vedlegg til komiteens innstilling når den er klar. I tillegg vil det bli innhentet en ekstern juridisk vurdering til hjelp for komiteen.

Kontrollhøringen i dag vil bestå av to deler. Litt forenklet omhandler del 1 enkeltsakene. Del 2 vil dreie seg om regjeringsapparatets rutiner og håndtering av habilitetsregelverket.

Nå skal jeg lese opp hvilke problemstillinger komiteen ønsker å belyse i høringen, og da starter jeg med første del:

1. Hva har påvirket habiliteten, og hvilke beslutninger er fattet i strid med habilitetsregelverket?
2. Hvilke konsekvenser har mulig inhabilitet hatt for beslutningene tatt i regjering, inkludert gyldigheten av vedtak?
3. Hvilke rutiner har eksistert i regjeringsapparatet siden 2013 for å følge og håndtere habilitetsregelverket og avdekke brudd i forkant av de avdekkede habilitetsbruddene?
4. Hva har den enkelte selv gjort for å forsikre seg om at habilitetsregelverket følges?

Så går jeg over til problemstillingene som skal belyses i del 2:

1. Hvilke rutiner har eksistert i regjeringsapparatet siden 2013 for å følge og håndtere habilitetsregelverket og avdekke brudd i forkant av de avdekkede habilitetsbruddene?
2. Hvilke beslutninger er tatt for å endre regelverk og rutiner i etterkant av habilitetsbruddene?
3. I hvilken grad er regelverk, praksis og rutiner tilpasset for å gjøre det mulig for offentligheten å ettergå mulige habilitetsutfordringer?
4. I hvilken grad er regelverk, praksis og rutiner tilpasset de særlige utfordringer som oppstår ved en statsministers inhabilitet?

Så vil jeg bare gå over til noen korte, praktiske ting. Man må selvfølgelig huske å skru på mikrofonen under taletiden. Denne høringen går ut til hele landet, så det er viktig at de får høre hva vi sier.

I det tenkte tilfellet at det skulle være behov for å gi noe taushetsbelagt informasjon, kan denne komiteen kun motta det ved lukkede dører, så da må det opplyses om.

Litt om opplegget rundt innleggene: De inviterte får 10 minutter til innledning. Etter innledningen starter utspørringen. Da er det saksordfører Grunde Almeland fra Venstre som først får 10 minutter til sine spørsmål, og deretter er det partigruppene i komiteen som får 5 minutter hver til sine spørsmål. Så blir det en åpen spørsmålsrunde på 10 minutter for oppklaringer, og helt til slutt blir det mulighet for den inviterte til å gi en oppsummering, hvis det er ønskelig.

Da ønsker jeg velkommen til stortingsrepresentant Erna Solberg, som er invitert i egenskap av å være tidligere statsminister. Du har inntil 10 minutter til en innledning – vær så god.

Erna Solberg (H): Takk for anledningen til å innlede om habilitetsbrudd i tiden da jeg var statsminister.

Som komiteen nå er vel kjent med, var jeg inhabil i en rekke saker jeg behandlet da jeg var statsminister. Årsaken til at jeg var inhabil, er min manns handel med aksjer og verdipapirer, som jeg den gangen var ukjent med. Det er snakk om til sammen over 3 000 handler. Mye av dette er kortsiktige handler, og det inkluderer handler med såkalte derivater, det vil si verdipapirer som er mer eksponert for svingningene i kursen på den underliggende aksjen eller indeksen.

Dersom jeg hadde kjent til denne handelen, ville jeg altså ha meldt meg inhabil i en rekke saker. Samtidig er det også klart at denne aktiviteten ikke ville ha vært videreført dersom den hadde vært kjent for meg.

Jeg viser til min skriftlige redegjørelse når det gjelder en nærmere beskrivelse av selve saken, men jeg vil gjerne si noe innledningsvis om hvorfor det i noen sam-

menhenger kan være vanskelig – der og da, men særlig i ettertid – å gjøre habilitetsvurderinger.

Mange av de sakene som må vurderes, er generelle og ikke individuelle avgjørelser. Det vil typisk være snakk om lov- eller forskriftsendringer som berører mange. Dersom man eier en mindre andel i et selskap, er det ikke nok i seg selv at beslutningene har konsekvenser for det selskapet. I slike tilfeller kreves det gjerne i tillegg at avgjørelsene får konsekvenser for en liten krets, eller at de får betydelig større konsekvenser for selskapet enn for øvrige som berøres. Dette er altså vurderinger som må gjøres konkret i det enkelte tilfellet, hvor også verdien av eierskapet, eierandelen i selskapet og eventuelle andre forhold i det enkelte selskapet spiller inn.

Dette er årsaken til at jeg, i flere av eksemplene jeg har trukket frem for komiteen, har sagt at jeg ikke kan utelukke at jeg var inhabil. En klarere konklusjon krever en grundigere gjennomgang av saken, tilgang på saksdokumenter og en klargjøring av hvilke faktagrunnlag som var kjent på tidspunktet da avgjørelsen ble fattet.

Jeg vil også gjerne si noe innledningsvis om interesseorganisasjoner og påvirkning av regjeringen. Trepartssamarbeidet er rotfestet i vår samfunnsmodell. Samarbeidet innebærer tett og nær kontakt mellom regjeringen og arbeidslivets parter. Jeg har selv hatt gleden av å delta i dette samarbeidet, både da jeg var kommunalminister, og da jeg var statsminister. I sin natur handler samarbeidet om at de tre partene søker å påvirke hverandre til å treffe gode beslutninger for fellesskapet. Denne påvirkningen bør ikke fremstilles som suspekt eller negativ, snarere tvert imot.

En rekke politikere beveger seg mellom politiske verv og ulike roller i organisasjoner som utgjør partene i arbeidslivet, uten at dette medfører inhabilitet. Det samme gjelder for den saks skyld andre typer organisasjoner. Mange har også, som jeg, nærstående som er tilknyttet eller ansatt i slike organisasjoner. Som et klart utgangspunkt har dette ikke i seg selv vært ansett å lede til inhabilitet i saker organisasjonene er opptatt av. Det er også slik jeg forstår det brevet komiteen nylig fikk fra lovavdelingen.

Unntak fra dette kan gjelde dersom det er snakk om beslutninger med store konsekvenser for organisasjonen selv. Unntak kan også tenkes der hvor det er utvist et helt særegent eller konkret engasjement. Jeg mener norsk politikk er tjent med å holde fast ved dette.

La meg så si noe om min konkrete sak. Da jeg tiltrådte som statsminister, var det godt kjent at ektefellers aksjer kunne lede til inhabilitet. Det var også klart at jeg som statsminister, som enhver annen politiker, hadde ansvar for å klargjøre eventuelle forhold hos min ektemann som kunne lede til inhabilitet for meg. Det ansvaret tok jeg på alvor. Da jeg tiltrådte, ba jeg min ektemann

om å ha et møte med embetsverket for å klargjøre forhold som kunne skape habilitetsutfordringer. Den kortsiktige handelen med aksjer var et slikt forhold, og embetsverket tilrådde at det ble innhentet juridiske råd dersom denne virksomheten skulle videreføres.

Jeg oppfattet dette som to alternative løsninger. Min ektemann og jeg ble enige om at den beste måten å følge opp anbefalingen fra embetsverket på ville være at den kortsiktige aksjehandelen opphørte. Han valgte også å selge noen av aksjene han på den tiden eide, og orienterte Statsministerens kontor og meg om hvilke aksjer han valgte å beholde. Han satt dermed igjen med en oversiktlig portefølje hvor flere av aksjepostene var ganske små.

Et relevant spørsmål er selvfølgelig om jeg kunne eller burde ha oppdaget den skjulte aktiviteten. De mediesaker som var knyttet til hans eierskap, bekreftet for meg de opplysningene han hadde gitt meg. Da han ønsket å foreta en langsiktig investering i et mindre oppstartsselskap, kontaktet han embetsverket på kontoret for å avklare om det ikke ville være noen utfordringer for min habilitet knyttet til det. Det som fremgikk av aksjonærregisteret de gangene jeg så over hva som var oppført der, stemte også med det han hadde fortalt meg. Jeg hadde altså ingen grunn til å mistro de opplysningene han ga meg.

Et viktig spørsmål komiteen tar opp, er hvilke konsekvenser min habilitet har fått. Jeg har her lagt vekt på lovavdelingens tolkningsuttalelser i saken til Anniken Huitfeldt. Lovavdelingen viser her til forvaltningsloven § 41, som regulerer når enkeltvedtak er gyldige på tross av at det er begått feil i saksbehandlingen. La meg sitere:

«Dersom statsråden faktisk ikke var kjent med at ektemannen hadde eierinteresser i et bestemt selskap, vil inhabiliteten ikke kunne ha virket inn på vedtakets innhold. Avgjørelser hun har truffet i saken, eller vært med å tilrettelegge grunnlaget for, vil derfor være gyldige på tross av hennes inhabilitet.»

Jeg har i mine svar til komiteen lagt dette til grunn også i mitt tilfelle. Det er derfor ikke noen vedtak som er ugyldige.

Avslutningsvis vil jeg gjerne understreke at det er mitt ansvar å avklare egen habilitet. Det inkluderer å ha kjennskap til forhold hos min ektemann som kan ha betydning for min habilitet. Jeg trodde jeg hadde avklart det og hadde god oversikt over det. Når det i ettertid viser seg at han likevel har drevet omfattende handel i det skjulte, er det klart for meg at jeg burde ha spurt og gravd mer om dette.

Jeg er svært lei meg for at jeg som statsminister har behandlet saker hvor jeg har vært inhabil. Habilitetsreglene er viktige, både for å sikre at riktige beslutninger blir fattet, og for at det skal være mulig å ha tillit til at be-

slutninger blir fattet på riktig grunnlag. Denne saken bidrar til å svekke denne tilliten. Derfor er det alvorlig at jeg, selv om jeg på det tidspunktet ikke var klar over dette, har deltatt i behandling av saker mens jeg har vært inhabil.

Møtelederen: Tusen takk skal du ha. Da er det saksordfører Grunde Almeland, fra Venstre, som har 10 minutter til å stille spørsmål. Vær så god.

Grunde Almeland (V): Jeg vil starte med å takke for grundige svar til komiteen gjennom den skriftlige korrespondansen. Så vil jeg si at jeg nå har 10 minutter, så om jeg avbryter, er det fordi jeg har mange spørsmål jeg må stille.

Da begynner jeg med første spørsmål. Utover det du nå beskrev om hva du og din ektemann avtalte etter møtet med embetsverket, hva gjorde du med tanke på rutiner og aktsomhet da du kom inn på Statsministerens kontor, for å prøve å unngå å havne i denne typen situasjoner som du nå har beskrevet?

Erna Solberg (H): Jeg vil bare spørre: Gjelder det alle typer habilitetssaker, eller gjelder det bare aksjene?

Grunde Almeland (V): Det gjelder generelt for din egen stilling.

Erna Solberg (H): Generelt gjorde jeg det ved at vi gjorde en gjennomgang, som også ligger i dokumentene dere har, av mine nærmeste venninner og mine nærmeste slektskap – de forholdene som dreier seg om hva slags posisjoner de har. Det er kjent at min søster hadde en ledende posisjon i det som nå heter Mowi igjen, den gangen het det Marine Harvest, vi fikk en gjennomgang av min andre søsters og hennes manns forhold til SAS da vi behandlet SAS, som lovavdelingen også har gjort en utredning om, og i flere enkeltsaker dukket det opp utnevnelser av personer som enten har vært gift med venner av meg, eller som jeg har hatt tidligere vennskap med. Så vi har vært årvåkne i alle de sakene så langt jeg kan se.

Grunde Almeland (V): Da du begynte som statsminister, har det i ettertid kommet fram i media, mente embetsverket at Finansdepartementet og lovavdelingen burde gjennomføre to habilitetsvurderinger, én på bakgrunn av din ektemanns aksjehandler og én på bakgrunn av hans arbeid i Norsk Industri. Ut fra det vi er kjent med, ble ingen av disse gjennomført. Kan representanten kommentere om dette stemmer, og kan du i så fall forklare hvorfor dette eventuelt ikke ble gjort?

Erna Solberg (H): Det tror jeg jeg kan forklare ganske enkelt. Punkt 1: Når det gjelder aksjer, er det spørsmålet knyttet til de kortsiktige aksjehandlene. Det var

ikke behov for noen lovavdelingsvurdering av at man hadde aksjer eller drev noe aksjehandel, så lenge man har oversikt over det. Det var avklart, og derfor ble dette orientert om til embetsverket, og embetsverket fant ut at dette ikke ga grunnlag for å be lovavdelingen om noen særlig vurdering, så lenge kortsiktig handel ble endret.

Spørsmålet om min manns jobb som var til vurdering, var ett forhold. Det var forholdet til tariffforhandlinger. Det som skjedde etter at Sindre hadde det møtet med embetsverket før jeg tiltrådte, var at man gjennomgikk hans arbeidsoppgaver. I de arbeidsoppgavene lå det også noen ganger å tilrettelegge for tariffavtaler. Etter det ble min manns jobb ganske radikalt endret i Norsk Industri, slik at han ikke var en del av det som gjaldt tariffavtaler i det hele tatt. Derfor falt det vekk, for han skulle ikke lenger ha den delen av arbeidet videre. Så langt jeg vet, har det ikke vært noen som helst jobb med tariffavtaler. Det har så vidt jeg vet, vært bare én – dette skyldes jo at regjeringen kunne komme til å foreslå tvungen lønnsnemnd mot Norsk Industri – tvungen lønnsnemnd mot Norsk Industri i en vaskerisak i 2014, og Sindre har aldri vært borti eller jobbet med den typen spørsmål.

Grunde Almeland (V): Bare for å kontrollere det: Mente du da at det ikke var behov for å gjøre den typen vurdering som embetsverket anbefalte?

Erna Solberg (H): Jeg rapporterte tilbake til embetsverket om hvordan vi ville håndtere disse sakene. Da mente embetsverket at det ikke var nødvendig at vi skulle foreta noen habilitetsvurderinger overfor lovavdelingen, at sånn situasjonen var beskrevet, ville det være håndterbart mellom den vurderingen jeg skulle gjøre, og den kompetansen SMK har.

Grunde Almeland (V): Den dialogen er i etterkant ikke skriftliggjort – bare for ordens skyld. Det er også derfor det er viktig for meg å spørre her.

Så til de konkrete aksjehandlene: Sånn jeg forstår det du beskrev i din innledning nå, og som du har beskrevet i de skriftlige svarene til komiteen, har du redegjort for denne avtalen du hadde med din mann da du tiltrådte. Men i hvilken grad stilte du spørsmål senere ved om han faktisk hadde sluttet med den typen «day trading», og i hvilken grad hadde dere samtaler om dette gjennom de åtte årene?

Erna Solberg (H): Vi har hatt samtaler om aksjer knyttet til at han har meldt fra til meg når han har kjøpt aksjer i enkeltselskaper som har vært nye. Det har vært når han har vært i kontakt med Statsministerens kontor knyttet til etablering, altså å kjøpe aksjer, hvor han kla-

rente ett forhold siden han var usikker på om det kunne skape habilitetsspørsmål. Vi har snakket om at han gikk inn i og hadde investert i Nekkar etter at min søster var blitt styremedlem, noe som da i utgangspunktet gjorde at jeg ville vært inhabil i ganske mange saker knyttet til det selskapet. De spørsmålene og diskusjonene har vi hatt, men utgangspunktet har vært at han skal melde til meg. Så har vi selvfølgelig diskutert de aksjene innimellom og hvilke saker det har vært, men jeg har altså ikke hatt noe grunnlag for å mistro min mann.

Grunde Almeland (V): Men spørsmålet var om dere hadde tatt opp den avtalen, og avtalen du beskrev nå, handlet jo om hvorvidt han skulle fortsette med «day trading» eller ikke.

Erna Solberg (H): Avtalen dreide seg om at han skulle opplyse meg om hvilke aksjer han hadde, sånn at jeg kunne vurdere habiliteten, og at han ikke skulle drive «day trading». Jeg hadde ikke noe grunnlag for å tro at det ikke skjedde, og han opplyste meg om hvilke aksjer han på ulike tidspunkt hadde, når det var gjort større endringer.

Grunde Almeland (V): Til Klassekampen 23. september i år uttalte du:

«Eg har også sjekka aksjeporteføljen på nokre tidspunkt, og sett på det i aksjonærregisteret.»

I hvilke forbindelser og med hvilken hyppighet gjorde du det?

Erna Solberg (H): Det har jeg gjort med noen års mellomrom. Blant annet tror jeg at jeg i 2015 så på aksjonærregisteret for å se på hvor vi sto i forhold til det – og etter hvert når vi hadde mye rundt Q-free i 2017, som jeg syntes var en vanskelig sak, for det ble både et oppslag i Dagbladet og også en del sosiale medier-kritikk mot at min mann hadde investert i et teknologiselskap som leverte teknologi til bompengeselskaper, og han sluttet med det som en konsekvens av det. Så om ikke hvert eneste år, så har det vært ganske jevnlig – en oversikt for å vite hva jeg har, for jeg har et behov for å vite om det kommer saker.

Det har ikke vært mange saker knyttet til de selskapene som har vært kjent. Det har i hovedsak vært Hydro og Mowi, og i Mowi var jeg i utgangspunktet allerede i en inhabilitetssituasjon som ble vurdert løpende.

Grunde Almeland (V): Sjekket du også verdien til de konkrete selskapene? Grunnen til at jeg spør om det, er at du tidligere har uttalt at porteføljen så lik ut fra år til år. Men i verdispørsmålet gjorde den vel ikke det?

Erna Solberg (H): Den så noenlunde lik ut, tror jeg jeg har sagt. Jeg har brukt et litt annet adjektiv foran det

enn det saksordføreren bruker nå. Det er jo ikke et forbud mot å kjøpe. Det som har vært viktig, er at jeg har visst omtrent hvor det er. Vi har ikke sjekket verdiene før det har vært konkrete saker knyttet til å behandle. Det er i hovedsak én sak dette har vært knyttet til, og det er å sjekke verdien og eierskapet på det tidspunktet vi i 2016 behandlet endringene i konsesjonsbestemmelsene og eierskapsbestemmelser i vannkraften.

Grunde Almeland (V): Så går jeg litt bort fra aksjespørsmålene. Det framkommer at du i 2014 mente at du ikke var inhabil i spørsmål om rullerende maksimalt tillatt biomasse for oppdrettsnæringen. I 2015 ønsket du ikke å svare på spørsmål om arealavgift for samme næring, og du uttalte at du var inhabil. I svar på et skriftlig spørsmål fra daværende representant Geir Pollestad står det:

«Dersom det er grunn til å tro at en sak direkte berører Marine Harvest mer enn andre markedsaktører, vil jeg av forsiktighetsgrunner unnlate å delta i behandlingen av saken.»

Kan du redegjøre for de prinsipielle grunnene til at du meldte deg inhabil i den ene saken jeg nevnte nå, men ikke den andre?

Erna Solberg (H): Da jeg ble statsminister i 2013, var det klart at jeg ville ha et inhabilitetsforhold i saker som hadde særlige konsekvenser for eller berørte selskapet Mowi, som den gang het Marine Harvest. Det gjorde også SMK en vurdering av, og i alle saker som dreide seg om havbruk, oppdrett, konsesjoner og alle regler om det, gjorde embetsverket en vurdering og anbefalte meg enten å ikke delta i saker eller å delta i saker. Jeg har aldri stilt spørsmål ved en eneste anbefaling fra embetsverket om det. Effekten av det ble at de sakene aldri kom på mitt bord. Så jeg kan ikke gi deg en vurdering av forskjellen på de to sakene, for jeg leste ikke papiret om arealavgift fordi det var tatt ut av min saksbehandlingsbunke. Det er det som skjer når man er inhabil i saker – man får aldri saksgrunnlaget, man får aldri lest saken, og man kan derfor heller ikke gi en vurdering av forskjellen mellom det ene og det andre. Dette er basert på de anbefalinger embetsverket ga meg om hvor viktig sakene var for selskapet, etter de premisser som er.

Grunde Almeland (V): Helt til slutt: Du sa til Klassekampen tidligere i år at du mente at undersøkelsesplikten din var oppfylt ved at du i 2013 ba din ektemann ha en samhandling med SMK for å lage et system hvor du trodde at dere var oppdaterte på hvilke selskap han hadde eierinteresser i. Mener du dette er et dekkende sitat med tanke på hvordan du oppfatter at undersøkelsesplikten er?

Erna Solberg (H): Jeg oppfatter at jeg gjorde det som på det tidspunktet var naturlig å gjøre med tanke på undersøkelsesplikten: Jeg laget en avtale med min mann om at jeg skulle være oppdatert på disse sakene. Så har jeg sagt at jeg i ettertid, i etterpåklokskapens lys – altså med den klokskapen man får når ting har skjedd og ting har vist seg – burde ha spurt og gravd mer. Det har jeg også skrevet i to runder til komiteen at jeg burde ha gjort, basert på at det viste seg at han gjorde noe annet enn det jeg trodde. Jeg må innrømme at jeg lever i et ekteskap hvor jeg har trodd på min mann.

Møtelederen: Da går ordet videre til Arbeiderpartiet og Frode Jacobsen, som har 5 minutter til å stille spørsmål.

Frode Jacobsen (A): Jeg skal prøve å bruke tiden effektivt. Du startet innlegget ditt her i dag – du har også skrevet det i begge brevene til komiteen – med at du er svært lei deg for at du som statsminister har behandlet saker hvor du har vært inhabil. Hvem hadde ansvaret for å passe på din habilitet da du var statsminister?

Erna Solberg (H): Det hadde jeg.

Frode Jacobsen (A): Det var verken embetsverket eller din ektemann som hadde det ansvaret?

Erna Solberg (H): Nei, og så er spørsmålet hvor langt man trekker det ansvaret med tanke på hva man vet om saker, og om man har overholdt undersøkelsesplikten sin godt nok.

Frode Jacobsen (A): Saksordføreren var inne på avtalen med din ektemann knyttet til aksjer. Jeg har et spørsmål til det. Mener du det var en god måte for deg, som sjef for en regjering, å ivareta din habilitet på når du overlater til din ektemann å melde fra til deg om hvilke transaksjoner som er vesentlige når det gjelder din habilitet?

Erna Solberg (H): Ja, jeg mente at det var en god måte, for jeg hadde ikke noe grunnlag for å tro at det ikke skulle være riktig, og at han ikke hadde forstått det. Tvert imot mener jeg at alle de medieoppslagene som har vært, og de handlene som skjedde, bekreftet det. Et eksempel er at da han gikk inn i Nekar igjen, gjorde han det på et tidspunkt da min søster var styremedlem. Jeg ville da i utgangspunktet ha vært inhabil i mange av de sakene. Så han forsto hele grunnlaget for det, og han satt på kilden til den informasjonen.

Frode Jacobsen (A): Hvis jeg skjønner den avtalen og det brevet du har skrevet til komiteen, riktig, skulle han melde fra om endringer i sin portefølje. Er det da

rett å forstå at du hele tiden har visst at han fortsatt satt på enkeltaksjer, jamfør den listen som SMK fikk?

Erna Solberg (H): Ja, og det har aldri vært tvil om det. Det har vi, fra SMKs side, også svart i forbindelse med en sak som faktisk.no hadde i 2019. Det har aldri vært forbud mot det, og det har alltid vært en bevissthet om at vi har hatt enkeltaksjer.

Frode Jacobsen (A): Da NRK i 2014 laget en sak om at din ektemann nektet å offentliggjøre aksjeinvesteringene sine, varslet din ektemann en av dine nærmeste medarbeidere, Sigbjørn Aanes, i en e-post, hvor han skriver:

«NRK har de siste dagene vist urovekkende interesser for mitt eierskap til aksjer.»

Gjorde du noe for å sikre at alt var i orden med din habilitet da dette dukket opp?

Erna Solberg (H): Det er ingen tvil om at min mann syntes det var ubehagelig at man stilte spørsmål, og han tok derfor kontakt med Statsministerens kontor om det. Det han gjorde, som vi var samsnakket om, var å oppdatere listen over hva han hadde solgt ut i løpet av det siste året. På det tidspunktet var listen over hva han eide, akkurat tilsvarende den listen han hadde, omtrent, året før. Hvis man går inn og ser på handlene i 2014, vil man se at det omtrent ikke er handler før i september 2014, siden de nedsalgene som skjedde før.

Frode Jacobsen (A): Som saksordføreren også var inne på, laget Dagbladet en sak i september 2017 om bompenginvesteringene til din ektemann. I den saken uttalte du: Jeg er opptatt av å være ryddig, og derfor har vi gjort vurderinger av hans aksjeinvesteringer for å være sikker på at ingen av disse er slik at de påvirker min habilitet.

Din ektemann eide da rundt 80 000 aksjer i Q-Free. Det er 450 pst. flere aksjer enn han hadde da du ble statsminister, og verdien var mer enn fordoblet. Gjorde du da noe mer for å sikre at det var orden i din habilitet i disse spørsmålene?

Erna Solberg (H): Jeg visste jo at vi hadde flere aksjer i Q-Free. Dette var en kjent sak for meg. De sakene som har blitt tatt opp med Q-Free, er generelle bompengesaker. Det ligger langt fra kriteriene om hva som skal til for at man er inhabil, som jeg listet opp i min innledning. Det at man vet hvilke aksjer man har, gjør at man skal vurdere om man er inhabil i enkeltsaker. Jeg mener at vi i de sakene som har vært oppe i media, ikke har funnet noen saker som gir grunnlag for å si at man generelt er inhabil i spørsmål om hvilke bompenger som skal være i ulike veitraséer, fordi det kan hende

at ett selskap man har aksjer i, vinner en kontrakt eller et anbud om å levere teknologi til det selskapet.

Frode Jacobsen (A): Jeg vil stille et hypotetisk spørsmål, som jeg tror mange har lurt på, helt til slutt: Du fortalte om dine mange habilitetsbrudd og mangel på kontroll i en pressekonferanse den 15. september i år. Dersom du hadde vært statsminister på det tidspunktet, ville pressekonferansen da ha handlet om at du skulle trekke deg og gå av som statsminister fordi du ikke hadde håndtert din habilitet på en god nok måte?

Erna Solberg (H): Det ville vært et spørsmål som de partiene som sto bak statsministeren på det tidspunktet, i så fall måtte ha tatt en avgjørelse om – om det hadde vært det riktige valget å ta på det tidspunktet. Det er et hypotetisk spørsmål, men det ville innebåret at man hadde måttet forholde seg til at det kunne ha vært vanskelig å være statsminister på det tidspunktet. Men det er, i et parlamentarisk system, alltid opp til flertallet. Har flertallet i Stortinget tillit til statsministeren eller ikke?

Møtelederen: Da går stafettpinnen videre til Høyre, og det blir jeg som skal stille spørsmål i løpet av våre 5 minutter.

Det første spørsmålet dreier seg om de ulike medie-henvendelsene som du fikk gjennom årene. Du har vært tydelig i svaret til komiteen på at det var ingenting i de medie-henvendelsene som gjorde at du fikk noen oppfordring til å undersøke nærmere. Var det opplysninger i de henvendelsene som avvek fra det du visste fra før, eller var alt kjent?

Erna Solberg (H): Det var ingenting som var ukjent i de opplysningene som lå i de sakene. Det tilsvarte de opplysningene som også var rapportert inn til SMK og embetsverket på et tidspunkt. Det tilsvarte opplysningene jeg hadde, og det omhandlet spørsmål vi var veldig kjent med. Så jeg oppfattet dette mer som en bekreftelse på at den informasjonen som ble gitt for at jeg skulle kunne vurdere min habilitet, faktisk ble gitt.

Møtelederen: Var det ingenting som tydet på endringer i volum eller verdi?

Erna Solberg (H): Jo, men det har aldri vært et forbud mot å gjøre endringer eller å kjøpe aksjer for min mann i den avtalen, så at volumet økte, betydde bare at jeg var nødt til å vite om at vi hadde en større portefølje og kunne vurdere det. Og det er viktig å huske at tidspunktet for når en vurdering vil komme, er hvis det foreligger en sak hvor man burde vurdere habiliteten. Så: 1) Man må vite at man har aksjer. 2) Man må, hvis det kommer opp en sak som berører det selskapet, gjør

re en vurdering av inhabilitet på grunnlag av enten hvor mye man eier, eller hvor stor andel av selskapet man eier.

Møtelederen: I redegjørelsen til komiteen skriver du om samtalene du hadde med din ektefelle om endringer i porteføljen. Kan du forklare hvordan du holdt styr på de endringene? Var det løse samtaler, eller var det noe som var satt i system, noe du noterte, eller var det noe som bare skulle ligge i bakhodet?

Erna Solberg (H): Jeg hadde nok både noe notert og noe jeg hadde med meg. Det var en oversiktlig portefølje av selskaper. Det viktigste er at jeg visste om det var endringer i selskapene.

Møtelederen: Vi har forsøkt gjennom arbeidet å få oversikt over omfanget av inhabiliteten, og du sier at du har vært inhabil i en rekke saker. Er det mulig å indikere hvor mange saker det egentlig er snakk om?

Erna Solberg (H): Som jeg sa i min innledning, tror jeg ikke det er mulig å vurdere det, for da må man gå tilbake til hvilke saker regjeringen har behandlet. Det vil være små og store saker. Når vi har pekt på to saker hvor det kan være inhabilitet, altså skatteendringene for finansnæringen og den store oljeskattepakken, har jeg også sagt at det kunne vært grunnlag for å vurdere habiliteten på det tidspunktet, basert på at Sindre da hadde kjøpt aksjer og investert i instrumenter knyttet til de sektorene. Om det hadde vært en konkret vurdering som hadde ledet til at jeg ble vurdert som inhabil, måtte man da vurdere: Hvor viktig var saken vi behandlet, for enkeltselskapene? Hvilket utslag hadde det i forhold til den eierandelen man har?

Dette gjelder også generelle skattesaker, og det er jo noen prinsipper for det. Det er kanskje noe av det som gir størst utslag for enkeltstatsråder i regjering – for folk som driver landbruk, og som er veldig avhengig av landbruksoppkjøret. Det kan bli ganske store beløp til tider – større enn det kanskje noen av aksjehandlene utgjør. Men fordi det er generelle regler, og fordi det gjelder alle bønder, er det oppfattet som ganske avklart at det ikke medfører inhabilitet. Og det er disse spørsmålene man må stille: Hvor langt går interessene dine i en enkeltsak? Hvor stort utslag har det for et enkeltselskap at man lager en generell forskrift eller lovregel?

Møtelederen: Sentralt for komiteen er aktsomheten din i møte med mange av disse spørsmålene. Det har vært fremmet påstander om at du ble advart, både av embetsverk og av media, og at du ikke tok de advarene tilstrekkelig på alvor. Hva er din kommentar til det?

Erna Solberg (H): Spørsmålet er hva man mener skal være grunnlaget for de advarslene. Nå har Statsministerens kontor avklart at den listen de hadde med såkalt obs på, ikke er en liste jeg har fått, men en liste de har hatt til eget bruk. Det er altså ikke sånn at SMK eller embetsverket har advart meg mot disse spesifikt eller sagt at de står på en obs-liste. Og de medieoppslagene som har vært, mener jeg har bekreftet mer enn de har avkreftet eller fremskaffet nye opplysninger knyttet til disse sakene. Hvis man mener at jeg har blitt advart, mener jeg man må være veldig konkret på hvor og når man i så fall har sett disse advarslene.

Med utgangspunkt i 2013 er det klart at den gjennomgangen vi hadde da, la grunnlag for at vi måtte passe på habiliteten. Og man kan godt si at det grunnlaget var en advarsel om å passe på, som jeg mener vi fulgte opp.

Møtelederen: Da går vi videre til Senterpartiet og Nils T. Bjørke, som har 5 minutter.

Nils T. Bjørke (Sp): Du uttalte til Aftenposten i juli at du tilrådde alle i bakgrunnssamtaler før dei gikk inn som regjeringsmedlem, at dei måtte anten frysa eller selja aksjar. Kvifor gjaldt det ikkje statsministeren?

Erna Solberg (H): Det jeg sa, og som jeg vel egentlig hadde tenkt å komme inn på i neste runde av høringen, var at vi over tid, mens vi satt i regjering, utviklet et prinsipp om at vi skulle fryse eller selge aksjer når man kom inn i regjering. På det tidspunktet gjaldt det aldri ektefeller. Jeg har ingen enkeltaksjer personlig. Min mann har hatt det i vår fellesøkonomi, men det var aldri et prinsipp som vi på det tidspunkt gjorde gjeldende for ektefeller.

Nils T. Bjørke (Sp): Ei lita oppfølging: Det står greitt i politisk handbok at ektefelle er likestilt med nærstående. Det står heilt tydeleg i handboka at ein likestiller egne aksjar og ektefellen sine aksjar.

Erna Solberg (H): Ja, men da vi innførte en strengere praksis fra 2017 og litt utover, gjorde vi det basert på enkeltaksjer. Vi gjorde aldri en gjennomgang av ektefeller på det tidspunktet. Dette var strengere enn det som var vanlig, men det var basert på at vi hadde noen personer i regjeringen som hadde mye aksjer.

Nils T. Bjørke (Sp): Du meiner altså at Håndbok for politisk ledelse ikkje har noko å seia?

Erna Solberg (H): Nei, men vi praktiserte for statsråder direkte et strengere regelverk enn det håndboken tilsier at vi skal ha. Håndboken gjelder, men at regjering-

gen internt innførte gradvis strengere regler overfor statsråder direkte, endrer ikke håndboken eller annet.

Nils T. Bjørke (Sp): Du viser i brev til oss at Finnes gav informasjon til SMK om enkelte endringer i sitt selskap, og at han skulle melda frå. Du opplyste at du hadde munnleg avtale med han om at han skulle orientera om større endringer i porteføljen. Det var altså opp til han å vurdere om han kunne påverka din habilitet – og ikkje du sjølv?

Erna Solberg (H): Nei, det var opp til han å rapportere når han gjorde større endringer i porteføljen, noe som gjorde at jeg kunne vurdere min habilitet i enkelt saker som regjeringen kom opp med. Som sagt mener jeg at han faktisk har fulgt det for den porteføljen vi kjente til.

Nils T. Bjørke (Sp): Ei veke før nyheita om at Norsk Hydro skulle inngå eit stort og viktig samarbeid med Lyse Kraft DA, kjøpte Sindre Finnes 4 500 aksjar i Hydro, og aksjane gikk markant opp etterpå. Korleis trur du det vert oppfatta av lokalbefolkninga som sterkt er råka av samanslåinga – denne samanblandinga mellom dine private interesser og handtering i regjering?

Erna Solberg (H): Dette er et spørsmål som indikerer innsidehandel, noe Økokrim på fredag avklarte veldig tydelig. De har gått igjennom disse kjøpene og sagt at de ikke finner noen indikasjoner på innsidehandel, eller at han har sittet med innsideopplysninger på det tidspunktet. Det dreier seg ikke om min habilitet. Nå har Økokrim vært tydelig i denne saken, og da håper jeg man også kan legge vekk antydninger om innsidehandel.

Nils T. Bjørke (Sp): I eigenskap av kva posisjon tok Sindre Finnes – som høvesvis tilsett i Norsk Industri eller medlem av Høgre – kontakt med forsvarsministeren i 2021 for å prøva å påverka innkjøp til FLO?

Erna Solberg (H): Jeg må si at jeg kjenner ikke mer til den saken enn det som har stått i media, og der har Frank Bakke-Jensen sagt at han har drukket en pils med min mann, og i den samtalen har de diskutert forsyningslinjer, og etter den samtalen tok han en telefon til FLO om en sak. Det har ikke vært en sak som har vært behandlet i regjering. Det er ikke en sak jeg visste om før media skrev om det, og det er ikke en sak som har påvirket noen saker jeg har behandlet i regjering.

Jeg oppfatter at dette er en høring om min habilitet. Da må jeg forutsette at det er en sak hvor min habilitet skal vurderes.

Nils T. Bjørke (Sp): Det er høyring om habilitet, og det er høyring om korleis ein skal sikra truverdet til det politiske systemet. Då tenkjer eg det er eit viktig tillegsspørsmål.

Erna Solberg (H): Som jeg sa, kjenner jeg ikke til det, og vi har ikke hatt dette til behandling. Jeg vil igjen understreke at min mann ikke har hatt yrkesforbud. Han jobber hos en av partene i trepartssamarbeidet, han jobber i en næringsorganisasjon, hvor han er med på å lage utredninger og legge premisser i saker som man behandler. Men han har lagt ganske store begrensninger på hvilken aktivitet han kan ha i forhold til hva han kunne før, og hva han nå gjør når det gjelder kontakt med departementer og andre, som en konsekvens av den samtalen Statsministerens kontor og min mann hadde før jeg tiltrådte. Dette var for å begrense hva det kan stilles vanskelige spørsmål ved knyttet til eventuell habilitet, men også det som kan oppleves som press fra underliggende etater.

Møtelederen: Da går ordet videre til Fremskrittspartiet og Carl I. Hagen, som har 5 minutter.

Carl I. Hagen (FrP): Mitt første spørsmål er en oppfølging av svaret du ga på Arbeiderpartiets spørsmål om hvilke konsekvenser det ville hatt dersom du hadde vært statsminister da dette ble kjent. Da sa du at det avgjørende er om flertallet har tillit til statsministeren – det flertallet som står bak. Er det et generelt prinsipp du innestår for?

Erna Solberg (H): Ja, jeg mener at det er viktig at man har tillit. Jeg mener det er grunnlaget for parlamentarismen.

Det som ville skjedd i en sånn sak, er selvfølgelig at man ville diskutert med de andre partiene og lederne av dem hvordan man ser på sakene og det samarbeidet. Jeg utelukker ikke at det kunne betydd at man måtte gått av etter en sånn sak, men hvem som er statsminister, og hvordan det håndteres, vil i utgangspunktet være opp til det flertallet.

Carl I. Hagen (FrP): Betyr det i realiteten at spørsmålet om du er statsministerkandidat i 2025, ikke bare er opp til Høyre, men også andre partier som måtte være nødvendig for å få et flertall bak ditt kandidatur?

Erna Solberg (H): Det er opp til Høyre hvem som er Høyres statsministerkandidat, og så er det selvfølgelig opp til andre partier om de er enig i det. I sum vil det være sånn, men jeg tror vi må passe på prinsippet om at det er hvert enkelt parti som både velger partilederen sin og stiller med kandidat. Så blir det et samsnakkings-spørsmål med andre partier.

Carl I. Hagen (FrP): Det betyr, slik jeg tolker det, at også når det gjelder fremtiden, er det litt avhengig av hva de andre også måtte mene.

Erna Solberg (H): Det er klart at for Høyre, som et parti som ønsker bredt borgerlig samarbeid – eller ikke-sosialistisk samarbeid, litt avhengig av hva man foretrekker av ord – vil det alltid være av betydning hva andre mener. Samtidig tror jeg det er grunnleggende viktig å respektere hvert enkelt partis valg av partileder.

Carl I. Hagen (FrP): Du sa at dersom dette hadde vært kjent, altså at din ektemann i realiteten – i dagligtale – har lurt deg ved ikke å innrømme at han drev med kortsiktig handel, ville det ikke vært videreført. Det sa du i et tidligere svar. Hvordan kan det ikke være videreført når dere allerede hadde en avtale fra 2013 om at han ikke skulle drive med kortsiktig aksjehandel?

Erna Solberg (H): Jeg tror at det ville vært så viktig for meg at Sindre ville forstått at det ikke var en ting han skulle drive med. Om du ser på handelen hans, har den gradvis tatt seg opp etter hvert og var veldig stor særlig under pandemien. Det er klart at jeg tror det i og for seg ville vært et privat spørsmål mellom oss, men jeg tror jeg kan garantere at det ikke hadde skjedd.

Carl I. Hagen (FrP): Du har også sagt i et annet svar at dette ansvaret for å vurdere din egen habilitet var noe du tok på alvor. Hvordan mener du det kan være troverdig når du nå i ettertid og i etterpåklokskapens lys ser – og har beklaget – at du ikke gjorde en tilstrekkelig innsats overfor din ektemann for å sikre at du ikke var inhabil? Hvordan kan du da fortsatt hevde at dette ansvaret var noe du tok på alvor?

Erna Solberg (H): Jeg tok det på alvor ved at vi fulgte opp de anbefalingene vi fikk fra Statsministerens kontor om de problemstillingene som var knyttet til både Sindres jobb og til Sindres aksjer, og at vi måtte vite hvilke saker det var.

Det er klart at jeg på det tidspunktet ikke hadde noe grunnlag for å mistenke at min mann gjorde noe annet enn det han faktisk sa han gjorde. Man kan godt si at man skal ha mistro til den man er gift med. Mitt utgangspunkt er at det er grunnleggende i et ekteskap at man faktisk tror på det.

Carl I. Hagen (FrP): Betyr det at du ikke på noe tidspunkt gjorde noe annet enn det embetsverket rådet deg til? Det var aldri noen uenighet mellom embetsverket og deg?

Erna Solberg (H): Jeg har aldri fått noen råd om habilitetsspørsmål fra embetsverket som jeg ikke har fulgt. Jeg har også fulgt opp og vurdert i disse sakene, uavhengig av embetsverket. Noen habilitetssaker er jo mine initiativ, hvor jeg vet at jeg er inhabil, og andre saker kommer fra embetsverket, basert på de forhåndsundersøkelsene som er gjort.

Carl I. Hagen (FrP): Du har nå innrømmet at du sannsynligvis var inhabil i en rekke saker som du behandlet som statsminister. Generelt sett: Hvilke eventuelle politiske konsekvenser mener du skal følge av at man har brutt regelverket for habilitet en rekke ganger?

Erna Solberg (H): Jeg mener at det er opp til denne komiteen å vurdere, og ikke meg. Jeg vil kanskje si at jeg i løpet av de siste åtte ukene har opplevd ganske store konsekvenser av dette, i form av den påkjenningen det er å stå i en sånn sak.

Møtelederen: Da går ordet videre til SV og Audun Lysbakken, 5 minutter.

Audun Lysbakken (SV): Du har erkjent en rekke tilfeller av habilitetsbrudd, og med det er det mest alvorlige i saken slått fast, så mine spørsmål er knyttet til undersøkelsesplikten. Du har gjentatt en rekke ganger at om du skulle krevd full oversikt over alt som endret seg i aksjeporteføljen, ville det være et uttrykk for mistro til din mann. Det synes jeg er vanskelig å forstå, for du visste at det ble handlet med aksjer, og du visste at det var ditt ansvar å vurdere din habilitet. Ville det ikke vært helt naturlig at du fikk en kontinuerlig og full oppdatering over alle endringer som skjedde i aksjeporteføljen?

Erna Solberg (H): Med det som er etterpåklokskapens lys, kan det være at det ville vært riktig, hvis jeg skulle mistrodd min mann. Men utgangspunktet var at jeg trodde vi hadde en klar og tydelig avtale hvor han også agerte på den avtalen ved å informere meg om større aksjekjøp og endringer i aksjeporteføljen, bl.a. – som jeg har nevnt flere ganger tidligere – oppkjøp i Nekar etter at min søster ble styremedlem, og den typen ting.

Audun Lysbakken (SV): Innholdet i den avtalen var jo ikke at du skulle oppdateres om alle endringer, men større endringer. Er det riktig?

Erna Solberg (H): Ja, og grunnlaget for det er at jeg måtte ha et grunnlag for å kunne stille nye spørsmål hvis det dukket opp enkeltsaker hvor jeg måtte vurdere min habilitet.

Audun Lysbakken (SV): Men da er det jo i praksis sånn at når han skulle gjøre vurderinger av større end-

ringer, var det han som måtte gjøre den første vurderingen av hva som kunne påvirke din habilitet, men svaret for å vurdere din habilitet er ditt. Så ville det ikke være helt naturlig for en statsminister å be om å få alle endringer kontinuerlig? For det er du, og bare du, som skal gjøre den vurderingen.

Erna Solberg (H): Den diskusjonen vi hadde på det tidspunktet, var at større endringer betyr at hvis man kjøper seg opp eller selger seg ut, må vi i sum vite hvilke selskaper han har aksjer i. Det medfører i neste trinn at om det kommer opp en enkeltsak, stiller du spørsmål om hvor mye aksjer han – eller vi – har i denne porteføljen. Utgangspunktet mitt er at jeg måtte ha nok kunnskap til å kunne vurdere habilitet hvis det kom saker hvor disse selskapene var involvert.

Audun Lysbakken (SV): Nettopp. Men så er spørsmålet: Hvorfor skulle han vurdere når den grensen inntraff? Du skriver, i forbindelse med medieoppslagene om hans aksjer, at de «bidro (...) til å befeste troen på at han visste hva som var problematisk for meg», men det var jo du som skulle vite hva som var problematisk for deg, ikke han. Så igjen: Ville det ikke vært mye mer naturlig, og helt uten mistro, å be om å få en oversikt over alle endringer til enhver tid?

Erna Solberg (H): Jeg mente at det var nødvendig at jeg visste hvilke selskaper vi eide i, i tilfelle det kom opp en sak og det ville kunne bli stilt nye spørsmål knyttet til det. Derfor var det viktig å vite om større oppkjøp, nye oppkjøp og mindre endringer, sånn at vi visste hvilke sektorer det gjaldt. Det var min vurdering på det tidspunktet, og jeg mener at det oppfylte undersøkelsesplikten, for det ville betydd at jeg hadde visst i hvilke selskaper vi måtte gjøre grundigere undersøkelser hvis det kom en sak som hadde påvirkning på de selskapene.

Audun Lysbakken (SV): Men altså ikke alle endringer. Skattemeldingen for 2020 viste et formueshopp på 1,1 mill. kr for din mann. Du har skrevet at du sjekket den raskt. Er det ikke naturlig for en statsminister å sjekke skattemeldingen grundig og stille spørsmål når formuen vel øker med 45 pst., som den gjorde det året?

Erna Solberg (H): Opp gjennom alle årene frem til 2020 har endringene i ligningene vært helt forklarlige med operasjoner i vår egen familie – hvem som har kjøpt bil, hvem som har betalt, hvem som har gjort den typen endringer som er kommet, og andre ting. Det er et hopp i 2020, og jeg må bare si at jeg på det tidspunktet leverte inn ligningen min veldig raskt. Dette er altså våren 2021, og vi sto i ganske mange andre saker. Jeg

hadde ikke noe grunnlag for å tenke at jeg, basert på den historikken, hadde noen mistanke...

Audun Lysbakken (SV): Men spørsmålet var egentlig: Er det ikke naturlig for en statsminister å sjekke skattemeldingen grundig?

Erna Solberg (H): Jo. Jeg sjekker jo min egen skattemelding grundig, og jeg har levert på de endringene som måtte være. I 2021 gjorde jeg det raskt fordi det så ut som det var en helt kurant ligning for mitt vedkommende, ingen store endringer, og jeg hadde inntekt fra ett sted: Statsministerens kontor.

Audun Lysbakken (SV): Siste spørsmål: Du ble i forbindelse med skattemeldingen for 2021 kjent med at din mann hadde tatt opp et stort lån, som vi nå vet ble brukt til å kjøpe aksjer. Spurte du aldri hva det lånet var blitt brukt til?

Erna Solberg (H): Jo, på det tidspunktet sa han at det er en kassakreditt som er knyttet til kjøp av aksjer. Han økte aksjeporteføljen sin på slutten av 2021, så det var synlig for meg at han hadde flere aksjer, men det var også forklarbart med at jeg gikk av som statsminister 15. oktober.

Møtelederen: Da går vi videre til Rødt. Seher Aydar, du har 5 minutter.

Seher Aydar (R): Jeg vil bare ha det klart: Stemmer det at du ikke på noe tidspunkt har gått til embetsverket på Statsministerens kontor, Justisdepartementets lovavdeling eller Finansdepartementet med spørsmål knyttet til din ektemanns aksjehandel og lobbyvirksomhet?

Erna Solberg (H): Jeg er ikke sikker på om jeg er enig i spørsmålet om lobbyvirksomhet. Min mann har ikke drevet lobbyvirksomhet.

Seher Aydar (R): Aksjehandel, da.

Erna Solberg (H): Ja. Vi hadde en diskusjon om aksjehandel i 2016 som avklarte at det var greit at jeg behandlet Hydro basert på den verdien vi hadde på det tidspunktet. Det var en sak enten i 2015 eller 2016 – jeg kan ikke tidfeste det akkurat, for det er en sak som går over litt lengre tid. Utover det er det ingen saker rundt dette som på det tidspunktet ga grunnlag for at vi skulle be om andre vurderinger.

Seher Aydar (R): Når du sier «vi hadde en diskusjon», mener du du og Statsministerens kontor?

Erna Solberg (H): Ja, vi hadde en diskusjon på vårt kontor om akkurat spørsmålet om behandlingen av

Hydro-saken, hvor det ble gjort en habilitetsvurdering. Min vurdering var at nivået Norsk Hydro-aksjene sto i på det tidspunktet, ikke ga grunnlag for at jeg skulle være inhabil til å behandle den konsesjonssaken.

Seher Aydar (R): Ok, så du ba om bistand fra SMKs embetsverk?

Erna Solberg (H): Dette var en muntlig diskusjon vi på et tidspunkt hadde knyttet til akkurat det spørsmålet. Det ble ganske raskt vurdert at det ikke var grunnlag i den saken for å så tvil om at jeg var habil til å behandle den.

Seher Aydar (R): Ok, så du vurderte din habilitet i forbindelse med Norsk Hydro i 2016, og det gjorde du på egen hånd. Er det da riktig at det kun er du selv som har vurdert deg habil til å behandle saker av betydning for Norsk Hydro? Har det vært gjort andre habilitetsvurderinger etter hvert? Vi vet – og det har du sagt i NRK Debatten selv – at dere hadde opptil 150 000–200 000 kr i aksjer i Hydro i 2020.

Erna Solberg (H): Det er sånn at jeg foretok en habilitetsvurdering, og den ble altså muntlig drøftet opp mot Sindres eierinteresser i forbindelse med fremleggelsen og lovendringen i 2016. Jeg klarer ikke å tidfeste akkurat når i 2015 eller 2016 det var en diskusjon om det hadde noen betydning eller ikke. Det var det da klart at den ikke hadde. Da konsesjonssaken om Lyse Kraft kom opp senere, i 2021, var jeg klar over at Sindre hadde økt sine investeringer i Norsk Hydro, men ikke så mye at det var tilstrekkelig til at utfallet ville vært noe annet på det tidspunktet.

Den saken hadde også en helt annen side. Det er at den ikke var noe vanskelig. Det var ikke noe spørsmål, det var ikke noen store skjønnsmessige vurderinger knyttet til den saken. Det var en situasjon hvor man hadde rettskrav på å få konsesjon så lenge de faktiske kravene var oppfylt, og det var en sak som altså gikk rett gjennom i regjeringen.

Seher Aydar (R): Takk for ...

Erna Solberg (H): Men jeg må oppklare, for hvis man slenger ut synspunkter på den måten, må jeg få lov til å oppklare hva som faktisk er gjort.

Seher Aydar (R): Det er fint at du forklarer. Dette var jo en veldig omstridt avgjørelse, med protester fra spesielt lokalbefolkningen. Det er også reelt.

Du har sagt at du visste i 2020 at han eide aksjer for et sted mellom 150 000 og 200 000 kr. Det er ingen steder hvor det er beskrevet at det er et lite eierskap som skulle tilsi at man ikke var inhabil. Svar gjerne på hvor du har det fra at det var et for lite eierskap.

Erna Solberg (H): Som jeg sa, er dette en vurdering som ble gjort på det tidspunktet, i 2021, om at det ikke var endret. Det var i lys av en sak som ikke var omstridt, fordi de forholdene som var omstridt, var hensyntatt i saken. Det var ingen stor diskusjon, dette var et rettskrav man har om å få en konsesjon, og derfor ble den behandlet i regjeringen uten at det ble noen endringer i den.

Seher Aydar (R): Det er en interessant tilnærming til habilitet.

Jeg vil bare spørre litt videre om den avtalen du hadde med din ektemann om aktiviteten i aksjemarkedet. Kan du beskrive hvordan du fulgte opp den avtalen?

Erna Solberg (H): Jeg fulgte den opp ved at jeg fikk all informasjon fra min mann som jeg trodde var nødvendig å ha på det tidspunktet. Vi fulgte det opp ved at jeg fulgte med på hvilke saker som kom i regjeringen, for å vurdere om det kom saker som hadde tilknytning til de selskapene vi – eller Sindre – hadde aksjer i på det tidspunktet, sånn at jeg skulle være klar over det og be om mer habilitetsvurdering hvis det kom saker som dreide seg om de selskapene det var snakk om.

Møtelederen: Da er tiden ute, og vi går videre til Miljøpartiet De Grønne og Lan Marie Berg, som har 5 minutter.

Lan Marie Nguyen Berg (MDG): Tusen takk for at du møter i komiteen til denne høringen. Nå har jeg bare 5 minutter, men jeg har flere spørsmål jeg gjerne vil stille, så jeg håper du fatter deg i korthet.

Det første gjelder at du sier at du ikke visste om din ektefelles omfattende kortsiktige aksjehandel, men han visste jo at han handlet med aksjer, og du kan ha blitt påvirket av ham og den risikoen han sto i, f.eks. når dere snakket sammen ved frokostbordet. Kan du være helt sikker på at din ektemann ikke har forsøkt å påvirke dine beslutninger knyttet til de aksjeinvesteringene han gjorde?

Erna Solberg (H): Ja.

Lan Marie Nguyen Berg (MDG): Nei. Problemet er at man kan jo ikke være helt sikker på det, siden du ikke visste at han handlet med aksjer. Omfanget av de problematiske bindingene i din periode som statsminister er jo svært omfattende.

Embetsverket sier at det er opp til deg og Høyre å lage en oversikt over sakene du kan ha vært inhabil i. Hvorfor har du ikke siden september gjort mer for å kartlegge hvilke konkrete saker du kan ha vært inhabil i, og alvorlighetsgraden?

Erna Solberg (H): Jeg har svart ganske utførlig på spørsmålet knyttet til hvorfor det er vanskelig å gjøre

disse vurderingene. De burde vært gjort på det tidspunktet man hadde de opplysningene. Vi har ikke de samme saksdokumentene for alle de spørsmålene tilgjengelig. Jeg mener jeg har svart ganske grundig på hvorfor jeg mener, på lik linje med det jeg har oppfattet at regjeringen har svart i Huitfeldt-saken også, at den ...

Lan Marie Nguyen Berg (MDG): Ja, jeg skjønner det, men det er jo opp til deg å velge om du f.eks. vil åpne Riksarkivet for å kunne ha tilgang til r-notatene. Det sier også embetsverket tydelig i sitt notat til oss. Vil du i det hele tatt forsøke å få gjennomgått dette, slik at offentligheten kan få en så fullstendig oversikt som mulig?

Erna Solberg (H): Jeg har svart at det etter min mening er en umulig oppgave å gå gjennom de sakene som har vært, med bakgrunn i den biten, og det vil kreve ganske mye. Det er klart at hvis man vil sette hele lovavdelingen til disposisjon for meg i et år, så kan vi kanskje gjøre det, men jeg tror ikke det er formålstjenlig i saken. Det er ikke ...

Lan Marie Nguyen Berg (MDG): Ja, ok, takk. Det har altså vært så mange saker som du har vært eller kan ha vært inhabil i at du mener at det er umulig eller veldig, veldig vanskelig å lage en sann oversikt. Det er ikke spesielt tillitvekkende for en som har vært statsminister i åtte år. Da lurer jeg på om du mener at det ville vært riktig for deg å gå av hvis dette f.eks. hadde blitt avslørt på slutten av din statsministerperiode?

Erna Solberg (H): Akkurat det spørsmålet har jeg vel nylig svart på i høringen. Jeg vil bare si at det som er krevende, er gjennomgangen av hvor man setter grensene for en generell sak, noe jeg også mener lovavdelingen har opplyst komiteen ganske grundig om. I generelle saker med f.eks. lov- og forskriftsendringer vil hvor mye det slår ut for et enkelt selskap, være en vanskelig vurdering. De vurderingene som bl.a. embetsverket gjorde i forbindelse med alle saker knyttet til oppdrettsnæringen, viser at du må gjøre konkrete vurderinger i enkeltsaker.

Lan Marie Nguyen Berg (MDG): Det er vi klar over, men her er det snakk om over 3 500 aksjehandler, og statsråder har jo vitterlig gått av på mindre alvorlige saker før.

Du sier her i høringen at om flertallet har tillit, er avgjørende for om du kunne ha blitt sittende. Er det beskrivende for din tilnærming til om en statsminister eller en statsråd bør bli sittende eller ikke? Uansett hvor grove feil som er gjort, så er det opp til et flertall?

Erna Solberg (H): Om en person er statsminister, er alltid opp til et flertall, men det er selvfølgelig avhengig

av hvor grove feil man har gjort, og hvilke vurderinger man gjør av de sakene. Jeg synes også at det i spørsmålsstillingen legges mange premisser. Blant annet er det et feil premiss at det er 3 500 handler – det er 3 300, bare sånn at vi har fakta på det rene.

Lan Marie Nguyen Berg (MDG): Ja, det er greit, det er ikke så stor forskjell. Men er du enig i at det ikke er et privat spørsmål hvilke økonomiske interesser Norges statsminister har?

Erna Solberg (H): Jeg er enig i at det ikke er et privat spørsmål. Jeg mener at det er bra å ha offentlighet rundt dem. Det er derfor Stortinget har et reglement og et regelverk for våre økonomiske interesser. Vi oppgir våre økonomiske interesser når vi sitter i regjering, og når vi er stortingsrepresentanter. Der har det aldri vært stilt spørsmål ved at man også skal oppgi ektefellers økonomiske interesser. Hvis Stortinget ønsker et annet regelverk for hvordan dette skal være, er det opp til Stortinget å gjøre det, men den typen krav om opplysninger har aldri vært stilt tidligere. Jeg er helt enig i at det er viktig å være åpen om ting.

Lan Marie Nguyen Berg (MDG): Det er bra. Likevel har du jo vært svært lite opptatt av å skaffe deg oversikt over din ektefelles aksjehandel. I forbindelse med denne høringen har du også overlatt store deler av kommunikasjonen til din ektefelle når komiteen har ønsket mer informasjon om hans aksjehandel, og latt ham vurdere hvilken informasjon vi kan få. Vil du også framover gjøre det samme om lignende saker skulle dukke opp – dersom du skulle bli statsminister igjen?

Erna Solberg (H): Jeg har ment at det er viktig å ivareta alle menneskers personvern, også om man er gift med en statsminister, og at det derfor er viktig at det er han som gir opplysninger som er knyttet til ham som person. Det har han også gitt. Han har gitt det som jeg forstår kontroll- og konstitusjonskomiteen har bedt om, en ny liste over alle selskapene for å være imøtekommende overfor kontroll- og konstitusjonskomiteen. Enkeltpersoners personvern oppheves ikke fordi man er gift med en statsminister. Jeg mener at han har svart på de spørsmålene som kontroll- og konstitusjonskomiteen har stilt – så vidt jeg vet.

Møtelederen: Da er vi ferdig med denne runden og går over til den åpne spørsmålsrunden på 10 minutter. Da må jeg be om veldig korte spørsmål og svar.

Den første inntegnede er Kari Henriksen, fra Arbeiderpartiet.

Kari Henriksen (A): Takk for at du er her og svarer komiteen.

Jeg registrerer at du ofte snakker i vi-form når du omtaler din ektemann, deg, aksjer og habilitet. Kortversjonen av undersøkelsesplikten som jeg opplever ligger til grunn her, er at avtalen du inngikk med din mann, ble fulgt opp av ham og embetsverket. Du ble kjent med aksjekjøp i bompengeselskapet, men gjorde ikke noe selv for å få sjekket din habilitet – i en rolle som statsminister og som øverste ledelse for et ministerium, for kollegiet, og det i en tid da tilliten til politikere ofte var et tema i media både økonomisk og habilitetsmessig. Vil du si at du har veket unna ditt ansvar som statsminister, som leder av et ministerium, og som bærer av et tillitsansvar overfor folket?

Erna Solberg (H): Jeg har lyst å si at jeg er grunnleggende uenig i premisset om at jeg har veket fra min habilitet. Jeg har tvert imot vurdert min habilitet i alle saker hvor det har vært naturlig å vurdere den. Jeg har ikke hatt godt nok informasjonsgrunnlag i spørsmålet om hva min mann gjorde. Det kan man diskutere i perspektiv av undersøkelsesplikten, men jeg har hele tiden vært opptatt av og har sjekket min habilitet. Utgangspunktet for en habilitetsvurdering er som lovavdelingen skriver i brevene til kontroll- og konstitusjonskomiteen, at de må vurderes i enkeltsaker. Derfor måtte jeg ha oversikt over hva vi eide – fordi vi har en felles økonomi – i selskaper for å kunne vurdere hvordan man skal vurdere habiliteten i det enkelte selskapet. Men det er først når det kommer en sak som berører selskapet ...

Kari Henriksen (A): Jeg tror jeg egentlig har fått svar på spørsmålet.

Møtelederen: Da er det Nils Bjørke, fra Senterpartiet, som er den neste inntegnede.

Nils T. Bjørke (Sp): Du gjer eit skilje mellom egne aksjekjøp og ektefellen sine aksjekjøp, og du seier at det aldri har vore reglar for nærstående, men i den politiske handboka står det heilt tydeleg at ein ikkje skil mellom dette, at ein har like stort ansvar uansett kven ein er. Så var du litt innom Suldal–Røldal, og du seier kva Økokrim har meint, men det var ikkje det som var spørsmålet mitt. Spørsmålet gjeld habilitet. Det var der det skjedde eit enkeltvedtak i 2020, som absolutt var innanfor, då de hadde store aksjeporteføljar.

Erna Solberg (H): La meg begynne med å si at jeg svarte på spørsmål om nærstående – i forbindelse med den praksis som vår regjering etter hvert utviklet med å be om at man stilte i bero eller solgte unna aksjer når man var statsråd i regjeringen. Det er ikke til forkleinelse – det er altså strammere enn det som ligger i politisk håndbok. Det ble ikke gjort gjeldende for ektefeller i den sammenhengen – det var en strammere politikk i

forhold til den enkelte statsråd. Så det er ikke noen forskjell utover at vi førte en noe strammere politikk knyttet til det hele.

På spørsmålet knyttet til 2021 har jeg lyst til å si at jeg også har skrevet til komiteen og sagt at i lys av beløpsgrenser, vurderingen i Huitfeldt-saken og brevet fra lovavdelingen, ser jeg at det kan stille seg i et annet lys. Men på det tidspunktet oppfattet jeg at det ikke var noen stor forandring i forhold til det – også knyttet til innholdet i saken.

Møtelederen: Da er neste inntegnede Carl I. Hagen, fra Fremskrittspartiet.

Carl I. Hagen (FrP): I lederens innledning nevnte han punkt 4, som var understrekingen av noe som også du har understreket, nemlig at det er den enkeltes selvstendige ansvar å vurdere habiliteten. Men det virker som, av dine svar på Audun Lysbakkens spørsmål, at du i realiteten i mange år overlot til din ektefelle å vurdere om dette var noe han gjorde, som han burde informere deg om. Det var altså ikke ditt initiativ. Hva med troverdigheten til dette når det er mye som tyder på at du på en måte hadde outsourcet habilitetsvurderingen som du skulle gjøre, til din ektemann?

Erna Solberg (H): Det var ikke outsourcet habilitetsvurdering til min ektemann. Det som var den klare avtalen, var at jeg måtte vite om større endringer, altså selskaper man eide i, sånn at jeg kunne gjøre habilitetsvurderinger på det tidspunktet det kom en sak i regjeringen. Jeg har aldri bedt min mann vurdere habiliteten min. Jeg har bedt om å ha de opplysningene som kunne gjøre det relevant for å vurdere det. Jeg mener at det er å ivareta habilitetsvurderingene med den avtalen.

Så er det en annen side av det, at min mann også drev med mye han aldri fortalte om. Det er på en måte delingen av disse to tingene i en sak: hva jeg visste om, hva jeg ba om. Det er klart at jeg ba om opplysninger som jeg måtte få for å vurdere min habilitet. Da er det ikke opp til ham å vurdere det, for det var ganske klart og tydelig at det var større endringer i selskaper. Endring av salg og eventuelt kjøp måtte jeg vite om, altså hvis vi hadde nye porteføljer, for å kunne vurdere det hvis det kom saker.

Møtelederen: Audun Lysbakken, SV.

Audun Lysbakken (SV): Jeg har to korte spørsmål som kan besvares i ett.

På din pressekonferanse i september sa du ingenting om ansvar. Senere har du skrevet at du har et ansvar for å avklare egen habilitet. Du har aldri, så vidt jeg har sett, sagt noe om politisk ansvar for habilitetsbruddene, som jo er uavhengig av omstendigheter og personlig

skyld. Jeg vil be deg si noe om det nå, om du vil erkjenne tydelig politisk ansvar for habilitetsbruddene.

Så er det dette som Carl I. Hagen kalte outsourcing: Jeg synes å se at det i dag er skapt en uklarhet om du mener at du burde undersøkt grundigere, eller om det bare er i etterpåklokskapens lys. Vi vet altså at du ikke ba om å få oversikt over alle endringer i aksjeporteføljen, du sjekket ikke skattemeldingen grundig for 2020. Da er spørsmålet: Skal en statsminister virkelig skaffe seg full oversikt over familiens økonomi bare ved mistanke om at ektefellen gjør noe galt, eller skal en gjøre det alltid for å ha all informasjon for å kunne sjekke sin egen habilitet?

Erna Solberg (H): Jeg tenker jeg begynner med å si at jeg ikke har outsourcet disse spørsmålene til noen. Jeg har som sagt bedt om tydelig og klar informasjon fra min mann på det tidspunktet, i 2013, sånn at jeg kunne vurdere det som er mitt vurderingsansvar: habilitet. Derfor måtte jeg ha den typen informasjon.

Jeg er helt enig i at det er et politisk ansvar å sørge for at du har det. Det er mulig at jeg i min innledning på pressekonferansen den 15. september ikke nødvendigvis sa mitt ansvar, jeg mener jeg svarte på det spørsmålet, og at det ble svart ut på det tidspunktet, og jeg har kontinuerlig – hele tiden – sagt at det er mitt ansvar å holde meg informert og opplyst. Så er spørsmålet: Hvor langt trekker man ansvaret for opplysningsplikten når noe blir holdt skjult – aktivt skjult for en? Det er selvfølgelig en vurdering som dere må gjøre, men utgangspunktet mitt er at det selvfølgelig er mitt ansvar å vurdere habilitet og sikre at jeg er på den riktige siden.

Møtelederen: Seher Aydar, Rødt.

Seher Aydar (R): Bare la meg understreke: Det er riktig at du i utgangspunktet egentlig var inhabil da du behandlet en kontroversiell Hydro-sak fordi dere hadde eierskap på 150 000–200 000 kr. Ser du nå i etterkant at du kanskje burde ha bedt om en vurdering av det også da?

For å følge opp litt kort når det gjelder dette med ansvar: Det virker som du egentlig mener at du ikke kunne ha gjort mer mens du var statsminister. Er det riktig forstått, eller mener du at du i det hele tatt kunne ha gjort noe som helst for ikke å havne i den situasjonen vi i dag er i, med den alvorlige kontrollaksjonen som vi har?

Erna Solberg (H): Jeg har sagt og skrevet til Stortinget, til punkt 1, at basert på det brevet som er kommet fra lovavdelingen om Huitfeldt, som antyder helt andre grenser for beløp, ville det ha vært naturlig for meg i 2021, med den kunnskapen, å be om en vurdering. Jeg vil ikke slå fast, slik representanten gjør, at jeg var inha-

bil, men jeg ville ha bedt om en vurdering av om jeg var det eller ikke. Det står også i mitt første svar til komiteen, så vidt jeg kan huske.

For å svare på det andre spørsmålet, om hvorvidt jeg mener jeg ikke kunne ha gjort noe annet: Jo, jeg kunne ha gjort noe annet. Så er det rimelige spørsmålet om det er rimelig grunn til at jeg skulle ha bedt om et helt annet system, basert på at jeg trodde at jeg fikk de opplysningene som jeg trengte for å vurdere min habilitet.

Møtelederen: Siste spørsmål går til saksordfører Grunde Almeland, Venstre.

Grunde Almeland (V): Vi har gjennom høringen og ut fra svarbrevene diskutert mye hva som er innenfor og utenfor den strenge juridiske definisjonen av habilitet, men i forlengelsen av det lurte jeg også på i hvilken grad du da stilte deg spørsmålet om hvorvidt det var heldig for offentlighetens tillit til ditt embete som øverste politiske leder av landet at det stadig, i løpet av din statsministerperiode, kom henvendelser fra medier knyttet til din ektemanns aksjer. Grunnen til at jeg stiller det spørsmålet, er at du, bl.a. i høringen i dag, nevnte Q-Free og hvordan du følte et ubehag, slik du beskrev det, knyttet til mediedekningen.

Erna Solberg (H): Det er viktig å huske at det er to mediehenvendelser, og så er det en faktisk.no-gjennomgang av sosiale mediers påstander om at jeg tjener penger på bompengevedtakene, hvor det er kommunikasjon knyttet til det. Jeg mener at de medieopplysningene bekreftet det jeg hadde, men det er klart at spørsmålet om Q-Free var et spørsmål som vi diskuterte i vår familie. Jeg sa at det var ubehagelig for meg at han hadde så mye aksjer i Q-Free at jeg ble anklaget for dette, selv om det er helt urimelig å bli anklaget for at man tjener penger på bompengevedtak. Men det er en sterk, stor og følsom sak for mange som vi kjenner godt – bompenger løfter endringer også i det politiske liv. Derfor var det den vurderingen som lå bak at han solgte alle aksjene i Q-Free.

Møtelederen: Da er utspørringen over, og vi er kommet til den avsluttende seansen hvor du gis en mulighet, på inntil 5 minutter, til å komme med noen avsluttende bemerkninger og betraktninger.

Erna Solberg (H): Jeg har bare noen få betraktninger. Jeg har lyst til å gjenta det jeg sa innledningsvis om forholdet mellom det å jobbe i en interesseorganisasjon og det å ha aktivitet. Det er viktig at vi ikke kommer opp i situasjoner hvor man ender med at folk som jobber innenfor trepartssamarbeidet, mistenkes fordi man deltar i utredninger, arbeid eller annet knyttet til de spørsmålene. Det tror jeg er viktig å ta med seg. Det

er svært mange som er tilknyttet politiske partier eller har ektefeller eller andre som jobber innenfor den typen sektor, og trepartssamarbeidet bør ikke være en kilde til å oppfattes som habilitetsutfordrende, iallfall ikke på den måten.

Jeg har også lyst til å understreke at det er mitt ansvar å sørge for å vite nok, og i ettertid ser jeg at jeg har stolt for mye på de opplysningene jeg fikk. Jeg trodde vi hadde en god og gjennomgående avtale som gjorde at jeg fikk de opplysningene jeg skulle ha. Det har jeg åpenbart ikke fått, og det betyr at jeg har vært inhabil i flere saker.

Til spørsmålet om gjennomgang av mange saker vil jeg gjenta at det er en veldig krevende gjennomgang, og når det gjelder de sakene jeg har antydnet til Stortinget at jeg kunne ha vært inhabil i, er det ikke sikkert man ville ha funnet at jeg var inhabil i de sakene. Det er jo avhengig av om dette var saker man oppfattet hadde så stor virkning for de selskapene som min mann på det tidspunktet hadde kjøpt aksjer i, eller om det var generelle saker, tilsvarende det vi har gjort og diskutert i en hel rekke andre spørsmål, nemlig det at det er virkninger for folk av skattevedtak for bransjer og annet, ikke nødvendigvis betyr at man er inhabil selv om man har økonomiske interesser. Landbruket er et av de største områdene for dette. Alle bønder, om de sitter på Stortinget, eller om de sitter i regjering, har direkte økonomisk interesse av et landbruksoppgjør. Det er klart og avklart at det ikke slår ut fordi det gjelder alle i den bransjen. Det samme vil gjelde også for ganske mange områder.

Det er viktig at man skiller mellom faktiske forhold i en sak, om det gjelder alle, eller om det er særlige interesser for det enkelte selskapet. Derfor er det viktig at jeg hadde hatt et grunnlag for å kunne vurdere om jeg hadde nok informasjon til å vurdere min habilitet. Jeg trodde jeg hadde det, og jeg kan bare beklage at jeg åpenbart ikke hadde det, fordi det ble foretatt helt andre handler enn det jeg var klar over.

Møtelederen: Tusen takk for din medvirkning så langt – du vil jo komme tilbake senere i dag i en del 2 av denne høringen.

Nå er det oppstart av stortingsmøtet, så vi tar en pause og gjenopptar høringen kl. 10.15.

Høringen ble avbrutt kl. 9.45.

Høringen ble gjenopptatt kl. 10.15.

*Høring med tidligere kultur- og likestillingsminister
Anette Trettebergstuen*

Møtelederen: Da er komiteen klar til å starte opp igjen. Jeg ønsker velkommen stortingsrepresentant Anette Trettebergstuen, som er invitert i egenskap av å være tidligere kultur- og likestillingsminister.

Du kommer til å få inntil 10 minutter til en innledning. Etter innledningen starter komiteens utspørring. Da er det saksordfører Grunde Almeland som får 10 minutter til spørsmål, og deretter får hver partigruppe i komiteen 5 minutter til sine respektive spørsmål. Til slutt blir det en åpen spørsmålsrunde på 10 minutter, og helt til slutt får du muligheten til en kort oppsummering dersom du ønsker det.

Det er en mulighet for at komiteens medlemmer vil avbryte eller være litt pågående i utspørringen. Det er ikke for å være ufine, men rett og slett for å holde fremdrift i et ganske stramt tidsskjema. Så er du forberedt på det.

Du får ordet til en innledning på 10 minutter, vær så god.

Anette Trettebergstuen (A): Tusen takk for det, og tusen takk for muligheten til å komme hit og redegjøre. Jeg skal selvsagt etter beste evne svar på alle de spørsmål som komiteen måtte ha i løpet av høringen.

Da sakene om Tonje Brennass habilitetsfeil ble omtalt i mediene i juni, gjorde jeg det jeg tror alle andre statsråder også gjorde, nemlig å tenke: Er det slik at også jeg kan ha gjort noen feil? Etter å ha tenkt gjennom det ble jeg for første gang usikker på Renate Larsen, og jeg kom også på at jeg måtte sjekke ut utnevnelsen til Folke-museet, der jeg hadde spilt inn Bård Nylund. Jeg tok derfor samme formiddag kontakt med departementsråden i Kultur- og likestillingsdepartementet og også SMKs stabssjef.

Dessverre viser det seg at det har blitt gjort feil når det gjelder utnevnelse av Bård Nylund til to verv. Bård Nylund ble utnevnt til likestillings- og mangfoldsutvalget og til styret i Norsk Folkemuseum. Jeg har et nært vennskap med Bård Nylund, og jeg er klart inhabil i utnevnelser av ham. Når han likevel ble utnevnt uten at det var brukt settestatsråd, er det fullt og helt mitt ansvar. Jeg har også tatt det ansvaret ved å gå av som kultur- og likestillingsminister 28. juni i år.

Jeg vil her og nå beskrive for komiteen hvordan disse feilene kunne skje.

Den første utnevnelsen skjedde like etter at regjeringen hadde tiltrådt. Fra SMK ble vi bedt om at alle nedsatte eller eksisterende utvalg ble gjennomgått og eventuelt supplert med representanter fra partene i arbeids-

livet dersom disse ikke var i de aktuelle utvalgene fra før. Min statssekretær tok kontakt med LO med spørsmål om hvem de ønsket inn i likestillings- og mangfoldsutvalget. LO ga beskjed om at de ønsket Bård Nylund inn. Min statssekretær formidlet dette til fagavdelingen som deretter supplerte Nylund inn i utvalget.

Det er en lang praksis for at partene i arbeidslivet i stor grad selv styrer hvem de ønsker å ha med i slike utvalg, og det var derfor ingen prosess i departementet for å velge ut nettopp Nylund. Formelt sett er det departementet som utnevner utvalgsmedlemmene, og jeg skulle sørget for at saken kom opp til politisk behandling hos en settestatsråd. Jeg kjente imidlertid ikke til at Nylund var spilt inn fra LO, eller at det administrative rundt utnevnelsen var gjennomført.

I vår skulle det foretas et suppleringsvalg av et styremedlem i Norsk Folkemuseum. I dialog med politisk ledelse spilte jeg inn at Nylund var en god kandidat, gitt at han har en profil og en bakgrunn som passet svært godt. Han har studert kulturarbeid ved Høgskolen i Telemark, sittet i kulturkomiteen i Aust-Agder fylke, vært styremedlem i Kilden kulturhus, Sørlandets Kunstmuseum og Næs Jernverksmuseum, og han har en god forståelse for både politikk og forvaltning og bakgrunn fra fagbevegelsen.

Jeg gjorde politisk ledelse oppmerksom på at dersom han skulle velges, måtte det utnevnes en settestatsråd fordi jeg er inhabil. Min statssekretær fulgte opp saken og sendte Bård Nylunds navn til fagavdelingen for vurdering. Vi regnet da med at det ville bli foretatt en vanlig vurdering av geografi, kvalifikasjonskrav og andre relevante egenskaper også sett opp mot styrets helhet, slik det vanligvis gjøres, og at politisk ledelse fikk tilbake fagavdelingens vurderinger med et beslutningsnotat som vi så måtte sendt videre til en settestatsråd.

Da navnet var spilt inn, tenkte jeg ikke noe mer over den saken, og jeg fulgte heller ikke opp. Et slikt notat ble imidlertid aldri utformet, og grunnen til det er at dette var et suppleringsvalg, og Nylund ble da utnevnt administrativt. Jeg vil være krystallklar på at det er mitt ansvar å passe på at jeg har oversikt over de ulike rutinene i slike spørsmål, selv om det normalt sett ikke er statsråden som i praksis følger opp slikt arbeid.

Den viktigste feilen som jeg nå er klar over at jeg har gjort, er at jeg i det hele tatt spilte inn Nylunds navn. Jeg og vi i politisk ledelse trodde at det var selve beslutningen, altså utnevnelsene, vi måtte ha settestatsråd for, men at vi ikke var avskåret fra å kunne drøfte ulike kandidater, foreslå navn, så sant selve beslutningen ble gjennomgått og fattet av en annen statsråd.

Kultur- og likestillingsdepartementet er det departementet som har flest utnevnelser, og i min tid foretok vi mange utnevnelser. I departementet ble det prakti-

sert slik at en kan foreslå personer en er inhabil overfor, men at en må fratre og ikke være en del av vurderingen og beslutningen. Denne praksisen redegjorde også departementsråden for i vårt første møte med SMK. Det ble i dette møtet med SMK klart at juristene på SMK mente at man heller ikke kan foreslå navn en vet en er inhabil overfor. Dette var nytt for oss fra dette øyeblikket.

Renate Larsen ble utnevnt til styret i Den Norske Opera & Ballett den 13. juni i år. Renate Larsen var gjenstand for en grundig vurdering og ble også anbefalt av fagavdelingen i departementet før hun ble utnevnt, og er åpenbart en godt kvalifisert kandidat. Hun er siviløkonom og næringslivsleder og har en rekke styreverv, bl.a. i Bane NOR, Mowi og Norges Håndballforbund, i Helse-Nord er hun styreleder, og hun har vært styreleder i kulturinstitusjonen Hålogaland Teater. Larsens navn har versert i departementet i mange år, gitt hennes kvalifikasjoner.

Larsens navn dukket først opp fra fagavdelingen til mitt bord som ett av en håndfull forslag til navn høsten da jeg tiltrådte, da vi skulle utnevne nytt styre til NRK. Jeg valgte da en annen kandidat som jeg syntes hadde en bedre profil, gitt styrets totalitet. Jeg er venn med Larsen, men det har vært og er min klare vurdering at vennskapet ikke er så nært at det utløser inhabilitet. Dette underbygges av hva lovavdelingen har skrevet i tidligere saker, og jeg siterer:

«Det er antatt i både teori og ved praktiseringen av forvaltningslovens inhabilitetsregler at det som utgangspunkt skal mye til før vennskap i seg selv fører til inhabilitet.»

De viser også til at Sivilombudsmannen har uttalt:

«Det skal foreligge et virkelig nært vennskap før et slikt forhold fører til inhabilitet.»

I tillegg minnes jeg godt at i opplærings samtalen Therese Steen hadde med regjeringskollegiet på SMK etter at vi tiltrådte, ble det sagt at terskelen for inhabilitet heller ikke måtte bli for lav, og at alt dette var vårt ansvar å vurdere selv.

Mitt forhold til Renate Larsen er ikke av en slik karakter at jeg mener at det utløser inhabilitet. Vi møtes noen få ganger i året, sist gang for over et år siden i forbindelse med en vennegruppe. Min tilknytning til gruppen er først og fremst gjennom et par andre som er med. Vi har en lengre og tettere relasjon som går lenger tilbake i tid, og det er slik jeg er blitt kjent med Larsen, som kom inn i gruppen på et senere tidspunkt. Min utnevning av Renate Larsen til styret i Operaen mente jeg derfor var innenfor habilitetsregelverket.

I min skriftlige redegjørelse til komiteen og også i den tidslinjen som ble lagt ut på regjeringen.no 23. juni, redegjorde jeg også for at min venn Tina Stiegler var dis-

kutert til et verv, men ikke ble utnevnt. Jeg skal derfor også redegjøre for det tilfellet her, selv om ingen utnevning skjedde.

Jeg har et nært vennskap til Tina Stiegler. Hun var ett av de navnene jeg tok opp i habilitetssamtalen vi hadde et par dager etter at jeg ble statsråd. Tina Stiegler har vært diskutert i departementet i forbindelse med verv til Den Nationale Scene i Bergen. Stiegler har også tidligere vært involvert i prosesser knyttet til verv i KUD, flere ganger før min tid, og hun innehar en rekke offentlige verv. Blant annet sitter hun i styret i TV 2 og i Posten. Jeg spilte inn Stieglers navn som en mulig styrekandidat til Den Nationale Scene fordi hun fylte kriteriene vi trengte – økonomibakgrunn, tung styreerfaring, kulturerfaring samt at hun er fra Bergen. Vi ønsket i utgangspunktet en annen kandidat som styreleder til institusjonen, men da vedkommende takket nei til ledervervet, ble Stiegler etter intervjuer og samtaler med fagavdeling og rekrutteringsbyrå ansett for å være den beste kandidaten til styrevervet.

Helt fra starten av denne prosessen var det klart at jeg er inhabil overfor Stiegler og ikke kunne utnevne henne. Men etter at Stiegler ble anbefalt som den foretrukne kandidaten til styreledervervet, ble det også klart at jeg ikke bare ville vært inhabil i selve utnevningen av Stiegler, men også i en rekke andre saker knyttet til Den Nationale Scene. Det ville gjort det svært vanskelig å fylle kulturministerrollen overfor den institusjonen. Stiegler ble derfor aldri utnevnt til noe som helst, og vi gikk videre med andre kandidater. Jeg vet nå at det skulle vært satt ned settestatsråd idet Stieglers navn kom på bordet, men som i saken med Nylund trodde jeg – og vi – at det å foreslå navn var greit, og hadde forståelsen av at det var først ved en potensiell utnevning jeg måtte fratre.

Helt til slutt – jeg vet jeg har gått over tiden – ønsker jeg å være tydelig på at jeg ikke har utnevnt mine venner etter advarsler, at jeg ikke med vitende og vilje har brutt regler eller trosset mitt eget embetsverk, slik det etterlatte inntrykket uomtvistelig er hos mange. Dette sier jeg ikke for å bortforklare. Det er mitt ansvar at feil har blitt begått, men jeg er opptatt av at fakta kommer fram, og at inntrykket som her er skapt, er feil.

Da ser jeg fram til å svare på de spørsmål komiteen måtte ha.

Møtelederen: Tusen takk for det.

Da går første spørsmålsrunde til saksordfører Grun- de Almeland fra Venstre, som har 10 minutter til disposisjon.

Grunde Almeland (V): Jeg begynner med et kort oppklaringsspørsmål, så det er klart for hele komiteen: De konkrete habilitetsbruddene du i dag mener du har

begått, er knyttet til to utnevnelser av Bård Nylund og vurderingen av Tina Stiegler. Er det riktig oppfattet?

Anette Trettebergstuen (A): Som sagt skulle aldri Bård Nylund vært utnevnt, og det er helt klart to feil som er begått. Tina Stieglers navn ble diskutert i departementet, men der skjedde det ingen utnevning. Jeg mener fortsatt at jeg er habil knyttet til Renate Larsen.

Grunde Almeland (V): I de tre tilfellene jeg nevnte konkret nå, mener du i dag at du har brutt reglene?

Anette Trettebergstuen (A): Som sagt skjedde det ingen utnevning av Tina Stiegler. Jeg har redegjort for tilfellet Tina Stiegler fordi vi er opptatt av å få fram alle fakta. Vi har gått gjennom alle utnevnelser vi har gjort, og ønsker også å redegjøre for komiteen om alle tilfeller der venner av meg har blitt nevnt, foreslått og diskutert. Men det har som sagt ikke skjedd noen utnevning av Tina Stiegler fordi jeg var inhabil.

Grunde Almeland (V): Da du tiltrådte som statsråd, kom du til et embetsverk med sine egne regler og rutiner knyttet til håndtering av habilitetsspørsmålene. Dette har du i innledningen din selv beskrevet, bl.a. med en praksis knyttet til drodding av navn. Det jeg lurer på, er hvilke grep du selv tok som øverste leder for departementet idet du kom inn, for å sørge for at det var en kultur og rutiner knyttet til habilitetsspørsmål som du selv syntes var tilfredsstillende for at du skulle være trygg på at det var i tråd med regelverket.

Anette Trettebergstuen (A): I og med at jeg sitter her i dag, er svaret at det gjorde jeg åpenbart ikke i stor nok grad. Det angrep jeg jo på, men det er det riktige svaret. Jeg skulle på eget initiativ sjekket opp regelverket grundigere, stilt spørsmål der vi var usikre på regelverket. Jeg er som sagt lei meg for at jeg ikke gjorde det, og at vi derfor sitter her i dag, og at feil har blitt begått.

Grunde Almeland (V): Knyttet til Nylund har du også selv nå i innledningen beskrevet hva som ikke skulle ha skjedd. Men i og med at dette var en person du fra starten av har sagt at det var en særlig bevissthet knyttet til, tok du noe selvstendig initiativ for å sørge for at man – i hvert fall etter din forståelse av regelverket da – ikke skulle havne i en situasjon der du var med på å ta en beslutning hvor du var inhabil?

Anette Trettebergstuen (A): Som vi redegjør for i tidslinjen som ligger ute på nett, og i den skriftlige redegjørelsen til komiteen, var det aldri min intensjon at jeg skulle utnevne Bård Nylund. Det er også derfor jeg sier til statssekretærene mine at det er et godt navn – hvis han etter vurdering skal velges, må det skje med set-

testatsråd fordi jeg er inhabil. Så blir vi først etterpå, i møter med SMK nå i sommer, klar over at vi egentlig heller ikke, ifølge SMKs jurister, kan foreslå navn. Det var ikke klart for oss. Det var også en praksis i departementet der man gjorde det og kunne gjøre det. Den len-te vi oss på. Det er allikevel mitt ansvar at det navnet ble nevnt. Det var også derfor jeg sa til statssekretæren min at jeg ikke kan utnevne Bård Nylund, jeg er åpenbart inhabil knyttet til ham.

Grunde Almeland (V): Du nevner at du foreslår dette for statssekretæren din. Var det et forsøk på å omgå reglene?

Anette Trettebergstuen (A): Nei, absolutt ikke. Det er måten vi gjør det på. Statssekretærene driver med mye mer saksbehandling enn statsrådene gjør. Det var Adelsten Bomann som satt som ansvarlig for kulturfeltet og fulgte opp de aller fleste utnevnelsene til kulturfeltet. Når vi har lagt fram den dialogen vi har hatt knyttet til Bård Nylund, er det fordi vi har vært opptatt av å legge fram alt vi kan av det som i det hele tatt har blitt nevnt og diskutert. Det framkommer der at jeg sier at Bård Nylund kan være et godt navn, men at jeg er inhabil, og at det må tas på den måten. Det har også statssekretær Adelsten Bomann bekreftet i en Facebook-post han la ut samme uke som jeg gikk av, fordi akkurat den snutten med dialog skapte misforståelser hos noen. Men dette var måten vi gjorde det på. Vi diskuterte navn, og så tok statssekretærene det videre den formelle veien til fagavdeling osv.

Grunde Almeland (V): Forvaltningsloven og habilitetsregelverket er bl.a. til for at man ikke skal stille spørsmål ved hvilke intensjoner man har ved beslutninger som tas, og at ikke beslutninger som tas, gjøres for egen vinning. Med den praksisen du også beskriver at det var i Kultur- og likestillingsdepartementet, gjorde du deg selv noen refleksjoner om hvorvidt dette var en praksis som var egnet til å opprettholde den tilliten som regelverket er til stede for?

Anette Trettebergstuen (A): Som jeg sa, er Kultur- og likestillingsdepartementet det departementet som har flest utnevnelser av alle departementer, ofte i en liten kultursektor. Vi utnevnte enormt mange mennesker under min tid som statsråd. Først og fremst var det statssekretærene som holdt i det, sjekket innom meg osv. Jeg reflekterte ikke noe over måten vi gjorde det på, for jeg trodde åpenbart at det var greit at vi foreslo navn vi også visste at vi kunne være eller var inhabile overfor, så lenge vi ikke utnevnte dem.

Det jeg med sikkerhet kan si til komiteen, er at vi – og da snakker jeg om meg og hele den politiske ledelsen

som ett organ – hele veien bare har vært opptatt av å få på plass de beste folkene. Derfor har det ved tre anledninger blitt nevnt og foreslått navn som jeg også hadde kjennskap til, og hvor jeg var inhabil knyttet til to av dem. Men vi trodde som sagt at det var en grei praksis.

Grunde Almeland (V): Da du gikk av, sa du ingenting om at departementet angivelig skulle ha gitt deg advarsler om de utnevnelser du var inhabil overfor. I sin pressekonferanse sa imidlertid statsministeren at utnevnelser skal ha skjedd etter advarsler fra departementet og da på tross av advarsler. Hvordan kan du, departementsråden – ut fra det vi også leser i media – og statsministeren ha så ulik oppfattelse av om du har fått advarsler eller ikke?

Anette Trettebergstuen (A): Som jeg redegjorde for for komiteen i innledningen min, har jeg gjennom sommeren blitt møtt med at det har dannet seg et etterlatt inntrykk av at jeg har fått advarsler – advarsler på en slik måte at det da må bety at jeg har blitt informert om at her er det en praksis, her er det noe du ikke kan gjøre, men at jeg på en måte har valgt å gjøre det allikevel, altså trosset mitt eget embetsverk.

For meg har det vært viktig å ikke svare ut disse tingene i mediene, men svare dem ut i kontrollkomiteen først. Derfor har jeg altså ikke tatt til motmæle mot det. Det er viktig for meg å si at jeg overhodet ikke med vitende og vilje har trosset noe regelverk. Jeg har heller ikke blitt advart mot noen praksis.

Som vi redegjør for i tidslinjen som er lagt ut på regjeringen.no, forekom det en samtale mellom departementsråden og meg på et tidspunkt. Jeg må bare legge til at jeg ikke husker den samtalen, men jeg finner ingen grunn til å betvile at den samtalen har funnet sted, for jeg stoler fullt og helt på departementsråden min. Vi var i en situasjon der vi lette etter medlemmer til mannsutvalget, og dette brukte vi mye tid på å diskutere, også i forbifarten inn og ut av møter – kontinuerlig. Jeg og departementsråden har da i forbifarten snakket litt om navn til mannsutvalget, slik hun husker det, og jeg betviler ikke det, og jeg har nevnt: Kunne Bård Nylund passet inn der? Og hun sier: Nei, det passer dårlig i og med at han er din venn. Ergo: Da ville du blitt inhabil knyttet til hele mannsutvalget. Ok, har jeg sagt, og så går vi ikke videre med det.

Det er mulig at det er den hendelsen det refereres til når det er snakk om en advarsel, men den hendelsen, den dialogen der, var ikke på noen måte noen advarsel slik en advarsel framstilles som, når det blir uttalt på den måten.

Grunde Almeland (V): Mener du da at det også statsministeren har gjentatt i media i ettertid, er feil?

Anette Trettebergstuen (A): Jeg har ikke blitt advart. Jeg kan ikke si hva statsministeren legger i de ordene, men jeg er opptatt av at det etterlatte inntrykket som er der ute etter de ordene, framstiller det som noe annet enn det det egentlig var. Det har vært med på å gjøre saken min mer belastende.

Møtelederen: Takk. Da går vi videre til Arbeiderpartiet, og det er Frode Jacobsen som skal stille spørsmål. Du har 5 minutter.

Frode Jacobsen (A): Takk for det, og takk for at du kommer hit for å svare på våre spørsmål. Du nevner i innledningen også at da du tiltrådte som statsråd, ble Tina Stiegler satt på din liste over personer som du ville være inhabil overfor, mens Bård Nylund ikke sto på en sånn liste. Kan du forklare litt hvorfor det, når du er så tydelig på at ditt forhold til Bård Nylund åpenbart er slik at du er inhabil overfor ham?

Anette Trettebergstuen (A): I den innledende samtalen, habilitetssamtalen, da jeg tiltrådte, var fokuset mitt å få fram hvilke personer jeg hadde nær kjennskap til som på en eller annen måte på det tidspunktet hadde en rolle i de sektorene jeg var ansvarlig for som kultur- og likestillingsminister. Hvis Bård Nylund skulle vært på den listen på det tidspunktet hvor han ikke hadde noen verv eller roller i kultursektoren, måtte det vært fordi jeg rett og slett hadde måttet ramse opp alle venner og alle bekjente jeg har, og det var jo ikke fokuset i den samtalen. Fokuset i den samtalen var folk vi skulle være obs på, og de som sto på den listen, var folk som allerede hadde en tilknytning – verv, ansettelse, den typen ting – til sektorene som jeg hadde ansvaret for. Det hadde ikke Bård Nylund på det tidspunktet.

Frode Jacobsen (A): Så sier du selv i dag at den viktigste feilen du gjorde, var at det navnet ble lagt på bordet, altså Bård Nylund. Det er vanskelig å forstå at selv om du åpenbart tenkte at det var greit å være med og drodle om navn du var inhabil overfor, likevel ikke tenkte at det var galt at du var med på å drodle om et sånt navn. Skjønner du at vi kan stille et sånt spørsmål til deg nå?

Anette Trettebergstuen (A): Det skjønner jeg absolutt. Det har jeg tenkt på stort sett hele sommeren. Det ærlige svaret på det er at vi trodde vi kunne det, og det var en praksis i departementet der man mente at man kunne det. Det gikk først opp for oss at det var uenigheter knyttet til det da juristene på SMK i juni fortalte politisk ledelse og departementsråden at det mente de man ikke kunne. Fram til det trodde vi at det var greit.

Frode Jacobsen (A): Så gjelder det rollen statssekretærene har i dette, når feilen gjøres ved at dere begyn-

ner å diskutere Bård Nylund, og så tas det videre. Jeg antar at du hele tiden har vært kjent med at når du er inhabil, er i og for seg også statssekretærene inhabile. Hvordan reflekterte dere rundt statssekretærenes rolle i en situasjon der du også kunne være inhabil?

Anette Trettebergstuen (A): Det er helt riktig at vi var klar over at når statsråden er inhabil, er også resten av den politiske ledelsen inhabil. Som sagt trodde vi at det først var på et senere tidspunkt i prosessen at man måtte tre ut, og at inhabiliteten ble gjeldende, i og med at vi trodde det var greit å foreslå navn. Det er ingen forskjell på om jeg foreslår et navn, eller om en statssekretær foreslår et navn – det er på vegne av meg uansett. Som sagt var forståelsen vår at vi kunne foreslå navn, og derfor gjorde både jeg og statssekretærene mine det.

Frode Jacobsen (A): Et siste spørsmål fra meg, litt i forlengelsen av det saksordføreren startet med, om Tina Stiegler. Enden er at hun ikke blir utnevnt til noe, mens du jo ved oppstarten i departementet sier at hun er din venn, og at du således vil være inhabil. Jeg fikk ikke helt tak i det, så kan du si noe mer om du var med og diskuterte om hun kunne være aktuell? Kom det navnet fra andre steder? Hvordan ble det brakt på bane i en diskusjon rundt et verv som hun ikke fikk?

Anette Trettebergstuen (A): Det er riktig at Tina Stiegler var en av dem som sto på listen over folk jeg var inhabil overfor fra starten av. Det var i utgangspunktet fordi hun på det tidspunktet, og nå, sitter i styret i TV 2. Stiegler har vært i prosesser knyttet til verv i KUD tidligere, før min tid, gitt hennes erfarings- og kompetansebakgrunn.

Vi hadde en runde rett før jul der departementsråden, jeg og en leder for en fagavdeling snakket om at vi skulle gjennom veldig mange store og tunge utnevnelser i veldig mange kulturinstitusjoner denne våren. Vi snakket litt om behovet for profil, profesjonalisering, bakgrunn osv., og vi var skjønt enige om at det var et generelt problem, også i de styrene vi hadde ansvar for, at vi trengte flere kompetente damer, gjerne med tung næringslivserfaring og økonomibakgrunn, men også med styreerfaring og gjerne erfaring fra kultursektoren, og at det i en del styrer ville være med på å løfte tyngden.

I den forbindelse hadde vi en uformell samtale der vi gikk gjennom og så på hvilke av den typen profiler vi kjente til og hadde rundt omkring. Det var litt sånn «det må vi tenke på når vi til våren skal gjennom mange utnevnelser». Så kom vi nærmere våren, og vi skulle ha et nytt styre og ny styreleder til Den Nationale Scene. Der var det viktig med både økonomierfaring, gitt en del prosesser det styret skulle gjennom, og tung styreerfa-

ring, og det var heller ikke irrelevant at man kom fra Bergen.

Møtelederen: «On that note», som jeg er helt enig i, må jeg avbryte. Vi går videre til neste utspørter, Svein Harberg, fra Høyre.

Svein Harberg (H): Takk for det, leder. I sånne høringer blir det litt sånn at vi må spørre om de samme tingene om igjen for å få det enda mer utdypet. Det er åpenbart – og det redegjør du for, og du sier «vi» – at dere hadde en forståelse av at dere kunne diskutere navn, og at det ikke ble berørt av habiliteten, for det var først senere. Var det ingen rundt deg i den politiske ledelsen eller i departementsledelsen som noen gang antydde at her måtte dere være forsiktige?

Anette Trettebergstuen (A): Som jeg redegjorde for, var det praksis i Kulturdepartementet at man kunne foreslå navn. Den praksisen sto også departementsråden bak og redegjorde for da vi i våre første møter med SMK i juni begynte å gå gjennom disse tingene. Det var først da, i møte med SMKs jurister, at vi ble oppmerksomme på at her er det juridiske uenigheter, og at SMKs jurister mente at det kunne man ikke. Så nei – fordi det var noe vi alle tenkte at vi kunne, reflekterte vi ikke over det. Men jeg vet at mine statssekretærer ved anledninger har spurt om dette virkelig var den riktige forståelsen.

Svein Harberg (H): Det er slik at du har brukt statssekretærer til å gå videre med saker i de tilfellene der du mente at du selv var inhabil. Skjønte du ikke at det var en gal måte å håndtere det på?

Anette Trettebergstuen (A): Nei, for i det nevnte eksemplet, der jeg ba statssekretæren ta det videre, var jeg fullstendig klar over at jeg var inhabil overfor Bård Nylund, men under her ligger som sagt forståelsen av at vi trodde at vi kunne foreslå navn, at det var senere man måtte «hoppe av», når utnevnelsen skulle skje. Gitt den forståelsen kunne derfor statssekretæren min foreslå navn. Når jeg ber statssekretæren min om å ta det videre, er det en beskjed – slik man alltid gjør det. Det er statssekretærene som tar administrativ saksbehandling videre i alle saker etter at statsråden har blitt orientert og kommet med sine forslag.

Svein Harberg (H): Jeg må litt tilbake til presseuttalelsen fra statsministeren. Du uttaler at i ettertid kan det synes som det er etterlatt et inntrykk av – statsministeren sa at du ved flere anledninger har foreslått nære venner du var inhabil overfor, til andre styre og verv, og «[d]ette har skjedd også etter advarsler fra departementet» – «advarsler» i flertall. Da er det vel ikke et

etterlatt inntrykk, da er det vel klare ord fra statsministeren? Har du en kommentar til det?

Anette Trettebergstuen (A): Som sagt er det statsministeren som må svare for hva han legger i de begrepene, og hvilke hendelser han svarer til, men det er klart at når de ordene har blitt brukt, har jeg gjennom sommeren og høsten – fra utenforstående og andre politiske kollegaer – blitt møtt med en forståelse av at jeg har gjort noe som jeg bestemt ikke har gjort.

Svein Harberg (H): Ville det ikke være naturlig å undersøke mer rundt dette når det kommer fram? Hvordan kan statsministeren si dette? Eller er det direkte feil? Det har vi egentlig ikke fått noe svar på.

Anette Trettebergstuen (A): Når jeg sier at jeg ikke vet hva som lå til grunn for at statsministeren valgte de ordene på pressekonferansen, er det fordi han må svare på det selv. Når jeg er så tydelig på at jeg aldri har fått noen advarsler, gitt at jeg aldri med vitende og vilje har brutt noe regelverk, trosset embetsverket og gjort noe jeg visste jeg ikke skulle gjøre, så kan det hende at de ordene er brukt knyttet til den samtalen som jeg redegjorde for som departementsråden og jeg hadde om Bård Nylund.

Svein Harberg (H): Et siste spørsmål: Jeg merker at du legger vekt på at dere hadde bruk for damer med kompetanse, at det var viktig å ha de samtalene, og derfor kunne du drodle videre om Tina Stiegler. Hun ble ikke utnevnt. Har du fremdeles den oppfatning at hvis en ikke blir utnevnt, så trer ikke habilitetsspørsmålene inn?

Anette Trettebergstuen (A): På det tidspunktet da vi snakket om og vurderte Tina Stiegler, men kom fram til at jeg ville være inhabil ikke bare i utnevningen, men også i alle saker knyttet til Den Nationale Scene – det var derfor det ble for komplisert – trodde vi at det var greit, og det var derfor vi gjorde det. Det er først senere og i møte med SMKs jurister at vi er blitt gjort oppmerksomme på at det ikke er greit, men på daværende tidspunkt trodde vi jo det. Ellers ville jeg selvfølgelig ikke ha gjort det.

Møtelederen: Da går vi videre til neste spørsmålsstiller, som er Nils T. Bjørke, fra Senterpartiet.

Nils T. Bjørke (Sp): Takk for det.

Korleis vart temaet habilitet teke opp i dine samtalar med departementsråden i samband med regjeringskiftet?

Anette Trettebergstuen (A): Noen dager etter at jeg tiltrådte, hadde vi – som vanlig praksis er – en samtale

der vi bl.a. gikk gjennom hvilke navn vi burde være obs på, gitt at jeg kunne være inhabil knyttet til noen som opererte innenfor de områder og sektorer som jeg hadde ansvaret for da.

Nils T. Bjørke (Sp): Oppfatta du habilitetsregelverket og dåverande Håndbok for politisk ledelse som vanskeleg å forstå?

Anette Trettebergstuen (A): Jeg kan og må ta det fulle og hele ansvaret for at jeg ikke gjorde nok for å sette meg inn i det regelverket, og ikke gjorde nok for å sette meg inn i den håndboka. Det er mitt ansvar.

Nils T. Bjørke (Sp): I VG den 19. oktober uttalte departementsråd Kristin Berge:

«Trettebergstuen har ikke en riktig beskrivelse av praksis. I departementet har vi praktisert at politikere kan foreslå navn, men hvis det er inhabilitet så skal de straks fratre og ikke være en del av vurderingene og beslutningen.»

Kva er forskjellen på di og departementsråden si oppfatning av praksis?

Anette Trettebergstuen (A): Først må jeg bare si at jeg ikke vet hvilke kilder etc. som ligger til grunn for de par sakene som har versert i høst, så det kan jeg egentlig ikke gå inn i, men jeg tror nok ikke at departementsråden og jeg har en veldig ulik forståelse av hvordan ting ble praktisert. Det er riktig, og det har jeg redegjort for, at også departementsråden i møte med SMK redegjorde for at det var vanlig praksis å kunne foreslå navn.

Så har jo vi i politisk ledelse også trodd at vi kunne være med i vurderingene. Det var det som på mange måter skjedde i tilfellet med Tina Stiegler. Men det er mitt ansvar, ene og alene, at jeg ikke har forstått reglene klart og tydelig. Det burde jeg ha satt meg bedre inn i, slik at vi ikke var her i dag.

Nils T. Bjørke (Sp): Då oppfattar eg det slik at du meiner det er ei felles forståing av kva de kunne gjera og ikkje. Likevel, når det tydelegvis er så stort avvik mellom Kulturdepartementet og SMK sine retningslinjer, korleis trur du ein slik praksis har oppstått?

Anette Trettebergstuen (A): Det er det ikke mulig for meg å spekulere i, men det jeg gjennom sommeren og høsten også er blitt oppmerksom på, er at det blant flere jurister som jobber med habilitetsspørsmål, er uklart hvorvidt bare nevning av navn eller forslag om navn utløser habilitet. Jeg tenker at dette er en av de tingene som komiteen med fordel bør gå inn i og få en fast forståelse av, og dermed kunne rydde opp i, i og med at det hersker uenighet om de tingene.

Nils T. Bjørke (Sp): Det er ei viss oppfatning i delar av kulturmiljøet at det er ein veldig snever krets som gjerne vert oppnemnd i ulike kulturinstitusjonar, til ulike verv og styre. Kan praksisen i Kulturdepartementet ha medført at det har vorte endå meir konsentrert kven som vert utnemnde til ulike verv?

Anette Trettebergstuen (A): Det har jeg overhodet ingen grunn til å tro. Tvert imot kan jeg vitne om at praksisen med å utnevne folk i Kultur- og likestillingsdepartementet er helprofesjonell, og at man er svært opptatt av å finne balanse, ulik bakgrunn, profesjonalitet osv.

Som sagt var vårt fokus hele veien gjennom enormt mange utnevnelser hele tiden å få på plass de beste folkene med de beste kvalifikasjonene.

Nils T. Bjørke (Sp): Takk.

Møtelederen: Da er det Carl Ivar Hagen og Framskrittspartiet – 5 minutter.

Carl I. Hagen (FrP): Takk skal du ha, leder.

Bjørke refererte til departementsråden, og jeg har det samme sitatet. Det står også at departementsråden skriver til VG at «beskrivelsen Trettebergstuen gir av praksisen i departementet er feil». Men så sier hun:

«Trettebergstuen har ikke en riktig beskrivelse av praksis. I departementet har vi praktisert at politikere kan foreslå navn» – slik du også sier – «men hvis det er inhabilitet så skal de straks fratre og ikke være en del av vurderingene og beslutningen.»

Beslutningen har du også bekreftet.

Kan du se at det er noen klar forskjell mellom når man i et møte nevner et navn, og så begynner å snakke om kvalifikasjoner og litt sånn for den kandidaten? Når inntreffer det at man har gått fra å foreslå til å begynne med vurderinger? Er det et veldig sylskarpt skille mellom når man har nevnt et navn, og når de såkalte vurderingene begynner?

Anette Trettebergstuen (A): Det er vanskelig for meg å gi noe helt krystallklart svar på det. Det tror jeg kan være både klart og uklart. I situasjoner der man har behov for raske og løpende avklaringer, kan den typen bli diskutert igjen. Jeg tror nok at en forståelse av når man går fra å foreslå og over til å vurdere, kanskje må innebære at man foreslår, leverer fra seg, og så ikke har noe mer med det å gjøre.

Carl I. Hagen (FrP): Sa departementsråden eller noen andre i embetsverket noen gang i et slikt møte at nå må du slutte å snakke, for du er inhabil, og da kan ikke du være med?

Anette Trettebergstuen (A): Nei.

Carl I. Hagen (FrP): Da høres det ut som det er relativt uklart når skillet mellom en vurdering og et forslag kommer.

Så, i forhold til en del andre tilsvarende saker i andre departementer og andre nåværende og tidligere statsråder: Synes du at dine feil, som du innrømmer, er grove eller milde?

Anette Trettebergstuen (A): Jeg har ikke noe behov for å karakterisere mine feil. Jeg har gjort feil, og jeg har gjort feil som gjorde at jeg mente det var riktig å gå av som kultur- og likestillingsminister – nettopp fordi de feilene jeg har gjort, ikke er spesielt tillitvekkende, og det er mitt ansvar ene og alene.

Carl I. Hagen (FrP): Før du traff din beslutning om å gå av, diskuterte du dette med SMK eller statsministeren?

Anette Trettebergstuen (A): Jeg diskuterte hele sakskomplekset, la alle kortene på bordet. Alt jeg har redegjort for her i dag, de feil jeg har gjort eller er i grenseland for å ha gjort – alt har jeg lagt på bordet. Selvfølgelig diskuterte vi med SMK de to døgnene dette pågikk, og jeg diskuterte det selvfølgelig også med statsministeren.

Carl I. Hagen (FrP): Hva var statsministerens råd til deg?

Anette Trettebergstuen (A): Private samtaler mellom meg og statsministeren har jeg ikke lyst til å redegjøre for, men jeg kan tydelig si at det var jeg som selv tok opp at jeg mente det var riktig å fratre rollen fordi jeg så at dette ikke var spesielt tillitskapende, og at det kom til å bli mye spørsmål rundt dette. Det var han enig i.

Carl I. Hagen (FrP): Det sa han da dere diskuterte det? – Bare «for the record»: Hun nikket bekræftende.

Nylund var, så vidt jeg skjønner, foreslått av LO til et av de vervene, basert på samarbeidet mellom partene. Var det vanlig at når LO foreslo en person, ble vedkommende utnevnt? Egentlig – det vet jeg – gjøres det formelt av statsråden, men reelt sett er det vel da LO som har utnevnt vedkommende?

Anette Trettebergstuen (A): Som jeg redegjorde for, er det en lang tradisjon knyttet til at vi er opptatt av at partene i arbeidslivet skal være representert i viktige utvalg og grupper. Når partene i arbeidslivet da skal fylle funksjoner i den typen råd og utvalg, er det i stor grad partene selv som får lov til å velge hvem de vil ha. Det var derfor vi henvendte oss til LO og til NHO, og det var

de kandidatene som NHO og LO pekte på at de ville ha, som ble utnevnt.

Carl I. Hagen (FrP): Så den reelle beslutningen ble tatt av LO ...

Anette Trettebergstuen (A): Nei.

Carl I. Hagen (FrP): ... selv om den formelle ble tatt av deg.

Et siste spørsmål: Er du forbauset over at en annen statsråd som også utnevnte noen vedkommende var inhabil overfor, ikke fratrådte?

Anette Trettebergstuen (A): Jeg skal ikke gjøre vurderinger av andre statsråders vurderinger eller eventuelle habilitetsfeil. Jeg er her for å redegjøre for mine, og jeg tok den beslutningen jeg tok, fordi jeg mente at den var riktig.

Møtelederen: Da er det SV og Audun Lysbakken, som har 5 minutter.

Audun Lysbakken (SV): Jeg tror vi har behov for å få det helt klart nøyaktig hva som var praksis og den gjeldende forståelsen i Kulturdepartementet. Hvis en ser nøye på det du har sagt og skrevet, oppfatter jeg at den praksisen du beskriver, er at politisk ledelse kunne foreslå navn og så være med i vurderingene et stykke, men ikke med på den formelle beslutningen. Hvis en ser nøye på det departementsråden har skrevet til VG, er det en viktig nyanse i det, for der er beskrivelsen at politisk ledelse kunne foreslå navn, men så måtte fratre umiddelbart.

Hva er den riktige beskrivelsen av det som var praksis og den rådende forståelsen i departementet av de to?

Anette Trettebergstuen (A): Det er riktig redegjort for hva departementsråden og departementet mener har vært praksis og har vært greit. Det stemmer nok. Men det er også slik at vi i politisk ledelse fikk inntrykk av, fordi det skjedde, at man også kunne være med i vurderingene. Det er kun i ett tilfelle det har skjedd – det framgår av tidslinjen og den skriftlige redegjørelsen – og det er i tilfellet med Tina Stiegler. Jeg vil understreke at det kun er i det tilfellet.

Audun Lysbakken (SV): Betyr det at dere var med videre i vurderinger i saker hvor departementsråden var klar over at dere var med videre?

Anette Trettebergstuen (A): Det ble i hvert fall foretatt avsjekk med meg knyttet til Tina Stiegler etter at forslaget var framsatt, men det skjedde jo ikke noen utnevning. Det er i hvert fall det som ble gjort, og det er

derfor vi i politisk ledelse hadde inntrykk av at det var greit.

Audun Lysbakken (SV): Når det gjelder møtet med SMK som du beskrev, hvor departementsråden redegjør for departementets praksis for SMK, hvilken praksis redegjorde hun for da? Den du har beskrevet, eller den hun beskriver skriftlig?

Anette Trettebergstuen (A): I møtet med SMK redegjorde departementsråden for at det var praksis for, og de mente juridisk sett, at det var mulig og riktig å kunne diskutere navn. Så la vi alle tilfeller på bordet der dette hadde skjedd. Vi la også tilfellet Tina Stiegler på bordet selv om det ikke hadde skjedd en utnevning, fordi jeg var veldig opptatt av at alle tilfeller der jeg skal ha foreslått og diskutert navn på folk jeg var inhabil overfor, skulle på bordet. Det kom da fram i det tilfellet at der har jeg vært med på avsjekk etter at forslaget var gitt.

Audun Lysbakken (SV): Når det gjelder den nyanse om politisk ledelse kan være med på vurderinger eller ikke, kan du huske om departementsråden i møtet med SMK beskrev praksis slik at dere kunne være med på vurderingene, eller slik som hun har beskrevet det til VG, at dere skulle fratre umiddelbart?

Anette Trettebergstuen (A): Jeg kan ikke huske i detalj akkurat hva som ble sagt, men jeg har ingen grunn til å tro at departementsråden sa noe annet der enn det hun sier til VG. Men det kom i hvert fall fram, for det som faktisk hadde skjedd ...

Audun Lysbakken (SV): Da går vi videre.

Litt om Stiegler-saken: Slik som den er beskrevet i en sak i Dagens Næringsliv, er det slik at du gir grønt lys for at Stiegler kan få denne styrelederjobben. Og så er det først når Nærings- og fiskeridepartementet kommer med en innvending, at Kulturdepartementet snur. Er DN's gjengivelse av det en riktig beskrivelse?

Anette Trettebergstuen (A): Det er riktig at Nærings- og fiskeridepartementet hadde spørsmål knyttet til nærheten i relasjonen. Det er først når vi forstår at det ikke holder bare å ha en settestatsråd på utnevningen, men at jeg må ha settestatsråd i alle andre saker knyttet til Den Nationale Scene – f.eks. hele statsbudsjettet – at vi skjønner at det ikke går, det blir for komplisert. Da kan jeg ikke fylle rollen, og da går vi ikke videre med navnet.

Audun Lysbakken (SV): På et tidspunkt sier du ja til at hun kan utnevnes. Er departementsråden involvert på det tidspunktet, slik at hun vet at du faktisk er med på å ta denne beslutningen?

Anette Trettebergstuen (A): Jeg diskuterte med departementsråden og en leder av en fagavdeling at det ble for komplisert å skulle være inhabil overfor Den Nationale Scene og ikke bare for utnevnelsen.

Audun Lysbakken (SV): Det betyr jo at departementsråden deltok i en praksis som ikke er i tråd med det hun beskrev som praksis i departementet.

Anette Trettebergstuen (A): Vi hadde i hvert fall en samtale der vi kom fram til at det ikke var mulig å gjennomføre dette på en måte som kun krevde settestatsråd ved utnevnelsen.

Møtelederen: Da er tiden ute.

Vi går videre til Rødt og Seher Aydar, som har 5 minutter.

Seher Aydar (R): Jeg har lyst til å spørre litt videre om vurderinger. Du har svart på de ulike forståelsene av praksis. Hvis vi legger det til side, tenkte du i det hele tatt at man kan være inhabil når man som øverste politisk ansvarlige, øverste leder i et departement, er med på å vurdere og diskutere navn man egentlig er inhabil overfor?

Anette Trettebergstuen (A): Svaret på det er åpenbart nei, ellers hadde jeg ikke vært her i dag. Jeg trodde at det var mulig, at det var innenfor, at det var en praksis i departementet som sa det, og jeg gjorde ikke nok for å sette meg godt nok inn i de juridiske reglene.

Seher Aydar (R): Du skriver i redegjørelsen til komiteen:

«Det har vært min uriktige forståelse av habilitetsregelverket at man kan være med i forberedelsene av utnevnelse, men at selve utnevnelsen må foretas av andre.»

Det bekrefter du for så vidt også her.

Jeg har lyst til å spørre: Mener du at problemet har vært manglende rutiner og retningslinjer, eller rett og slett at du har gjort feil? Er det noe i regelverket, i retningslinjene og i praksisen generelt som kan ha bidratt til at du har havnet der du har havnet?

Anette Trettebergstuen (A): Det er enhver statsråds eget ansvar at alt som skjer i departementet, foregår på riktig måte, uansett hvem i departementet som foretar seg de tingene. Man er øverste leder og står ansvarlig overfor Stortinget. Derfor er det bare mitt ansvar.

Jeg vet at jeg ikke gjorde nok selv for å sette meg inn i habilitetsreglene, det burde jeg ha gjort. Men så er det også slik som jeg har redegjort for, at det kanskje hersker en juridisk tvil i mange miljøer om hvorvidt man faktisk kan foreslå, og om det utløser inhabilitet eller ikke. Det

tenker jeg at det er greit for komiteen å få på bordet og få brakt klarhet i.

Seher Aydar (R): Mener du også at det er juridisk uenighet når det gjelder å være med i vurderingene av personer man er inhabil overfor?

Anette Trettebergstuen (A): Nei, det har jeg skjønt at det ikke hersker noen tvil om.

Seher Aydar (R): Takk. Det er for så vidt bra og riktig at du er tydelig på ditt ansvar. Hvis vi skulle sørget for at departementet du har ledet, får bedre rutiner og praksis – eller generelt – hva mener du må på plass for at man skal unngå å misforstå, slik du har gjort?

Anette Trettebergstuen (A): For at en statsråd skal unngå å misforstå, må statsråden selv ta ansvar og initiativ for å sette seg bedre inn i tingene. Det er verken departementets eller andres ansvar, det er statsrådens eget ansvar.

Jeg har reflektert mye knyttet til dette i hele sommer og høst, og jeg tror nok – som det også har kommet fram i andre skriftlige redegjørelser til komiteen – det har vært ulik praksis knyttet til å foreslå navn i ulike departementer. Jeg tror at man med fordel burde strammet opp og hatt en mer enhetlig praksis fra SMKs ståsted. Jeg mener også at den opplæringen vi statsråder fikk knyttet til habilitet da vi tiltrådte, i etterpåklokskapens lys burde vært grundigere. Den gikk overhodet ikke inn i håndtering av habilitet i prosess. Den gikk kun inn i hva habilitet kunne være, og hva inhabilitet kunne være, men ikke hvordan man håndterer prosessen knyttet til habilitet i et departement.

Seher Aydar (R): Du har sagt at Kulturdepartementet har flest oppnevnelser av alle, og nå sier du at man ikke gikk gjennom rutinene – hele prosessen – for når man er inhabil. Når du har ledet departementet med flest oppnevnelser, burde ikke da det departementet vært best på å ha orden?

Anette Trettebergstuen (A): Det var ikke Kultur- og likestillingsdepartementet jeg sa ikke gikk gjennom reglene, jeg snakket om den opplæringen vi som nye statsråder fikk om habilitetsregelverk. Der var det mye snakk om hva som er habilitet, hva som er inhabilitet, og hvordan det kan se ut. Men vi gikk ikke gjennom hvordan man håndterer en prosess knyttet til inhabilitet. Det tenker jeg i etterpåklokskapens lys kanskje er lurt at man gjør på en bedre måte.

Seher Aydar (R): Bare et siste spørsmål så jeg får det riktig. Du har jo sagt at du trodde du og dere hadde håndtert det riktig. Så begynner du å vurdere om alt har

vært riktig i forbindelse med Bård Nylund – for en ny vurdering. Hvis du trodde at alt hadde vært riktig, hvorfor får du behov for å vurdere det på nytt i etterkant?

Anette Trettebergstuen (A): Jeg hadde ikke noe behov for å vurdere Bård Nylund på nytt i etterkant, for jeg visste at jeg var inhabil knyttet til Bård Nylund. Det jeg ble oppmerksom på da jeg leste om Tonje Brennassaker, var at jeg måtte sjekke ut hva som hadde skjedd med den utnevnelsen, for det var en stund siden. Jeg kom på at vi ikke hadde hørt noe, og at jeg måtte sjekke opp hvordan den hadde blitt håndtert.

Møtelederen: Da skal vi avslutte med Miljøpartiet De Grønne og Lan Marie Berg, som har 5 minutter.

Lan Marie Nguyen Berg (MDG): Tusen takk for det, og takk for at du møter til høring her i komiteen.

Jeg har flere spørsmål. Du skriver i ditt notat til komiteen at embetsverket ikke advarte deg mot å foreslå folk du er inhabil overfor, i prosesser så lenge du ikke har behandlet saken. Du sier også i dag at det er slik du mener det har vært praktisert. Statsminister Støre hevder at du ble advart flere ganger. Hvorfor tror du Støre sier det motsatte av det du gjør?

Anette Trettebergstuen (A): Det må statsminister Støre svare på selv. Det jeg har redegjort for i dag, og som har vært viktig for meg, er å få fakta på bordet og si at jeg oppfatter at jeg ikke har blitt advart, og at min departementsråd heller ikke mener at hun har advart meg.

Lan Marie Nguyen Berg (MDG): Ok, da får vi spørre han om det.

Du skriver også at du i ettertid ser at lovavdelingen i Justisdepartementet med fordel burde ha gjennomført en habilitetsvurdering knyttet til ditt forhold til Renate Larsen, for du er usikker på om du egentlig var inhabil overfor henne, og du sier i dag at du ikke mener at du er det. Men mener du at en eventuelt endret habilitetsvurdering ville ha endret det faktum at du endte med å gå av?

Anette Trettebergstuen (A): Nei, det har jeg ingen grunn til å tro, for jeg mente og mener at jeg er habil knyttet til Renate Larsen. Hvis det skulle vise seg å være annerledes, ville det likevel under mitt ansvar ha vært slik at Bård Nylund var utnevnt til Norsk Folkemuseum og til utvalget.

Lan Marie Nguyen Berg (MDG): Ok, da skjønner jeg. Takk.

Du omtaler jo Renate Larsen som en venn, og jeg synes det er litt påfallende at både du og Tonje Brenna har

utnevnt bekjente som jeg vil si er i grenseland for deres inhabilitet, folk dere omtaler som venner, og at dere i ettertid har vært nødt til å erklære dere inhabile – eller dere lurer på om dere har vært inhabile overfor dem. Vil du si at det er ganske vanlig at statsråder i situasjoner velger å legge seg helt opp mot grensen til sin inhabilitet for å kunne oppnevne venner og bekjente til verv?

Anette Trettebergstuen (A): Nei, det har jeg ingen grunn til å tro. Det var heller ikke slik at fokuset her var å oppnevne en venn. Larsens navn har versert i departementet i en årrekke, hun har hatt verv i kulturinstitusjoner tidligere, hun ble foreslått fra fagavdelingen – opp til meg – som styremedlem i NRK ...

Lan Marie Nguyen Berg (MDG): Jeg skjønner. Beklaget, jeg bare avbryter deg, for jeg har noen flere spørsmål jeg har lyst til å stille.

Jeg skjønner at du mener det ikke er slik, men det er likevel oppsiktsvekkende at flere som blir omtalt som venner, blir oppnevnt. Da lurer jeg på om dette er et kulturproblem i Arbeiderpartiet, eller om det kun er du og eventuelt Tonje Brenna som har opptrådt uaktsomt i forhold til det å oppnevne folk som dere kan være inhabile overfor.

Anette Trettebergstuen (A): Som sagt er det ikke slik innenfor habilitetsregelverket at vennskap i seg selv utløser inhabilitet. Det redegjorde jeg for i min innledning. Det skal være et nært vennskap før en sånn terskel inntreffer. Jeg har vurdert, og vurderte, mitt forhold til Renate Larsen, og jeg mener at vi ikke har vennskap av en så nær karakter at det utløser inhabilitet. Larsens navn ble valgt fordi hun var en av de beste profilene som kunne fylle det vervet. Jeg var også bevisst på – husker jeg – at det heller ikke skal være til ulempe at man har kjennskap til mennesker.

Lan Marie Nguyen Berg (MDG): Jeg skjønner det, men tenker du egentlig at det er god praksis å legge seg så tett opp til det som kan være inhabilitet når man gjør utnevnelser? Er du da helt sikker på at gode og kanskje vel så kvalifiserte eller mer kvalifiserte kandidater ikke har blitt forbigått, når man legger opp til en slik praksis?

Anette Trettebergstuen (A): Ja, det kan jeg med sikkerhet svare på. I dette tilfellet ble det gjort en grundig vurdering, gitt en ønsket kompetanseprofil som var vanskelig å finne. Jeg kan med sikkerhet si at i tilfellet Renate Larsen er det ingen som er forbigått på den måten. Vi var opptatt av å få fram de beste profilene til å fylle viktige roller, og hun viste seg å ha en tilnærmet perfekt profil for å kunne fylle den rollen i Den Norske Opera & Ballett.

Lan Marie Nguyen Berg (MDG): Jeg skjønner.

I en sak i Dagens Næringsliv om diskusjoner om hva du skulle si da du gikk av – oppgi kilder – sto det:

«I Kulturdepartementet er opplevelsen at adferd og beskrivelser som skal gjøre det «verst mulig» for Trettebergstuen tas inn i talepunkter og pressemelding i utkastene fra SMK.»

Mener du at statsminister Støre har forskjellsbehandlet din og Tonje Brennass habilitetssak?

Anette Trettebergstuen (A): Jeg har ingen kommentarer til saker i avisene jeg ikke har bidratt til selv, eller til møter jeg selv ikke har deltatt på.

Møtelederen: Da er vi i mål med utspørringen fra de respektive partier, og vi går over til den åpne spørsmålsrunden på 10 minutter.

Da er det først Audun Lysbakken fra SV, deretter Carl Ivar Hagen.

Audun Lysbakken (SV): Jeg vil gjerne tilbake til Stiegler, bare for å få klarhet i hva som skjedde, for sånn som saken er framstilt i Dagens Næringsliv, gikk det rutinemessig en henvendelse til Næringsdepartementet fordi det forelå en innstilling på Stiegler. Da er det sånn at Kulturdepartementet ved rutine sender den til Næringsdepartementet, og det er når den kommer tilbake, at det blir tatt en beslutning om ikke å utnevne Stiegler likevel. Er det korrekt?

Anette Trettebergstuen (A): Det er korrekt.

Audun Lysbakken (SV): Det betyr i så fall at du visste at du var inhabil, men mente at du likevel kunne ta den reelle beslutningen. Kan du bare forklare hvordan du kunne mene det, for uansett tolkning av habilitetsregelverket er det helt åpenbart at formålet er at den inhabile ikke skal kunne påvirke beslutningen.

Anette Trettebergstuen (A): Nei, det er ikke riktig. Min forståelse av det hele var at jeg var inhabil knyttet til Tina Stiegler, det var et av navnene som sto på observasjonen min fra habilitetssamtalen da jeg tiltrådte. Min forståelse av det var at jeg kunne foreslå henne, jeg kunne åpenbart være med på å ta de vurderingene underveis, men at det var helt klart at jeg selv ikke skulle utnevne henne. Da den beskjeden kom tilbake fra Næringsdepartementet, var jeg ikke klar over at det hadde vært innom der – eller gått så langt. Men det var ingen ting i min forståelse av dette som tilsa at jeg skulle utnevne Tina Stiegler, jeg var og er inhabil knyttet til henne.

Audun Lysbakken (SV): Men innstillingen som gikk til Næringsdepartementet, var på grunnlag av en

beslutning du hadde tatt, at du hadde gitt grønt lys for Stiegler?

Anette Trettebergstuen (A): Ja, men jeg var ikke inne i detaljene i løpet på en sånn måte at jeg visste at det lå der. Men da det kom tilbake, er det riktig at vi skjønnte at det ble for komplisert.

Møtelederen: Beklager – vi er nødt til å gå videre. Neste er Carl Ivar Hagen.

Carl I. Hagen (FrP): Jeg vil følge opp akkurat dette – ordet «innstilling». Så vidt jeg tolker deg, var du ikke oppmerksom på at det var fremmet en innstilling fra ditt departement overfor Næringsdepartementet. Det var ikke du som hadde undertegnet den?

Anette Trettebergstuen (A): Jeg var ikke klar over at man var der i prosessen. Om jeg har undertegnet noe eller ikke, kan jeg ikke med sikkerhet redegjøre for, for å være helt ærlig. Det jeg med sikkerhet kan si, er at jeg mente og visste, og at det var min intensjon, at jeg aldri skulle utnevne henne, nettopp fordi jeg var inhabil knyttet til henne.

Carl I. Hagen (FrP): Om dette som kom fra statsministeren om at du var advart: Da jeg hørte det, og for så vidt leser det, ser jeg for meg en departementsråd som ber om et møte med deg for å gjøre oppmerksom på at det du er i ferd med å gjøre nå, kan du ikke gjøre fordi du er inhabil. Det er sånn jeg tolker en advarsel. Var det noen gang i nærheten av det som skjedde i departementet fra embetsverkets side?

Anette Trettebergstuen (A): Nei, overhodet ikke, og det har både jeg og departementsråden bekreftet.

Møtelederen: Da går vi videre, og det er Høyre og jeg som skal stille spørsmål. Jeg har bare noen korte spørsmål til avklaring:

SMK sier i møte med departementet i etterkant at det er den praksisen som departementsråden beskriver, som er rettsstridig. – Det nikkes. Du har vært innom opplæringen, som du har karakterisert. Jeg leser mellom linjene at du ikke synes den er god nok. Er det riktig forstått at opplæringen fra SMK ikke har vært god nok?

Anette Trettebergstuen (A): Jeg har reflektert mye over dette, hva som kan presiseres og gjøres bedre, slik at habilitetsregelverket kan være tydeligere og enklere å forstå i framtiden. Jeg mener bestemt at det også burde vært lagt vekt på hvordan man håndterer habilitet rent prosessuelt, i tilfeller der man er nært opp til eller er opp til. Det ble ikke omtalt eller berørt i opplæringen som vi fikk.

Møtelederen: Da er det et naturlig siste spørsmål: Har den politiske praktiseringen av habilitetsregelverket og guidingen dere har fått i regjeringsskollegiet, vært god eller utilfredsstillende?

Anette Trettebergstuen (A): Som sagt er det enhver statsråds eget ansvar å sette seg inn i dette, uavhengig av opplæring eller ikke. Men når vi først er her hos kontrollkomiteen og snakker om hvordan ting kan bli bedre framover, mener jeg at den kan bli bedre.

Møtelederen: Da er det Grunde Almeland.

Grunde Almeland (V): Jeg har to ganske korte spørsmål bare for oppklaringens skyld. Mener du fortsatt i dag at det var riktig at du gikk av som statsråd?

Anette Trettebergstuen (A): Jeg har begått feil ved at Bård Nylund ble utnevnt. Det er fortsatt, like mye som i juni, mitt ansvar ene og alene. Jeg står for at jeg tok min hatt og gikk.

Grunde Almeland (V): Du har beskrevet i høringen i dag at du selv var med og tok initiativet til det å gå av, og du beskrev noe knyttet til hvilke vurderinger du gjorde av det, av alvor, at situasjonen kulminerte, for å bruke det ordet, til at det var en riktig beslutning. Mener du på generelt grunnlag, uten å peke på noen spesifikke saker, at når man begår denne typen feil, av denne typen alvorlighetsgrad, er det riktig å sette tilliten til embetet foran sin egen stilling og gå av?

Anette Trettebergstuen (A): Det er ingen av denne typen saker som er helt like, og vurderingene som gjøres, må naturligvis være ulike. Så jeg har ingen generell kommentar til det.

Møtelederen: Da går vi til Miljøpartiet De Grønne og Lan Marie Berg.

Lan Marie Nguyen Berg (MDG): Du sier at Kulturdepartementet er det departementet som foretar flest utnevnelser, at det er en liten kultursektor, og at det derfor i departementet diskuteres navn kontinuerlig. Du har jobbet som kulturpolitiker i mange år og har et stort nettverk i Kultur-Norge, og mange utnevnelser under ditt departement er av folk som du har kjent mer eller mindre godt til. I dag er du opptatt av at et vennskap som ikke er så nært at det eventuelt utløser inhabilitet, ikke skal føre til en ulempe for den personen. Det jeg lurer på, er: Mener du at det ikke er mulig for en kulturminister med stort nettverk i Kultur-Norge å forholde seg til habilitetsreglene, og at det kanskje samlet sett ville være en ulempe for Kultur-Norge å ha en kulturminister med et så stort nettverk?

Anette Trettebergstuen (A): Å forholde seg til reglene skal man kunne gjøre selv om man har stort eller lite nettverk. Jeg synes allikevel det er verdt å reflektere litt over spørsmålet du stiller. I min tid som kulturminister har det vært veldig mange utnevnelser. Det er veldig mange personer jeg har latt være å utnevne fordi jeg mente det ville vært nært opp til grensen til habilitet, eller at jeg ville vært inhabil, navn som har blitt lagt bort. Det er klart at har man lang erfaring fra en liten sektor, vil man også kjenne mange mennesker. Jeg tror det var litt av grunnen til at jeg var kulturminister, men det gjør det selvfølgelig også vanskeligere når man skal utnevne mange mennesker til styrer og råd, utvalg og posisjoner, slik man skal som kulturminister. Da er det ekstra viktig at man har klare regler for og klare oppfatninger av hva som er innenfor, og hva som er utenfor.

Møtelederen: Nils T. Bjørke, vær så god.

Nils T. Bjørke (Sp): Eg vil litt tilbake til Stiegler-saka. Det du seier, er at den saka gjekk til Næringsdepartementet, og så kom det motsegner derifrå. Det vil vel seia at dersom Næringsdepartementet ikkje hadde sett nokon utfordringar, hadde den saka fort gått til avgjersle, og då hadde ein kome langt i prosessen. Eg reknar med at departementsråden var involvert i den prosessen, og då klarer eg ikkje heilt å kopla det som departementsråden seier er praksis, til det som vart gjort i denne saka. Så eg vil gjerne at du utdjupear det litt.

Anette Trettebergstuen (A): Vanligvis er det ikke departementsråden som sitter og følger opp den typen prosesser. Det er folk fra fagavdelingene. Det var folk fra fagavdelingen som sjekket ting innom meg i den prosessen. Jeg visste ikke at det var sendt noen innstilling eller henvendelse til Næringsdepartementet. Jeg var ikke orientert om det. Men det var etter at det kom tilbake med spørsmål eller påtegnelser, at jeg i hvert fall vet at departementsråden kom inn i det, fordi vi hadde den samtalen og ble enige om at det blir for komplisert, du kan ikke bare ha settestatsråd her, og du blir inhabil i alle saker knyttet til Den Nationale Scene. Da blir det umulig å oppfylle rollen som kulturminister overfor institusjonen.

Møtelederen: Til slutt et lynkjapt spørsmål fra Audun Lysbakken.

Audun Lysbakken (SV): Til det siste: Siden innstillingen gikk fra Kulturdepartementet til Næringsdepartementet, må jo embetsverket og eventuelt departementsråden ha vært kjent med det. Viser ikke det at departementsrådets beskrivelse av hva som var praksis i departementet, ikke er riktig?

Anette Trettebergstuen (A): Jeg kan bare redegjøre for hva som faktisk skjedde i saken, ikke om hva som var tidligere praksis, men det er riktig at det er det som skjedde i tilfellet Tina Stiegler.

Møtelederen: Da er vi kommet til veis ende med spørsmålene.

Du har mulighet til en siste runde med avsluttende betraktninger hvis det er ønskelig, begrenset til inntil 5 minutter.

Anette Trettebergstuen (A): Jeg har ikke så mye mer å tilføye, men jeg vil takke for at jeg fikk komme og redegjøre for sakene mine.

Det har vært viktig for meg som avgått statsråd å svare på de spørsmål som komiteen måtte ha. Jeg vil bare gjenta helt til slutt at det er mitt fulle og hele ansvar at feil er blitt begått. Når jeg har redegjort for dem i detalj her i dag, om hvordan det kunne skje, er det fordi jeg, som komiteen, er opptatt av at alle fakta skal på bordet, og at man forhåpentligvis kan trekke noe læring ut av de mange hendelser man har hatt gjennom sommeren og høsten.

Møtelederen: Tusen takk for at du stilte i høringen. Da tar komiteen pause fram til kl. 12.

Høringen ble avbrutt kl. 11.29.

Høringen ble gjenopptatt kl. 12.

Høring med tidligere forsknings- og høyere utdanningsminister Ola Borten Moe

Møtelederen: Da er vi klar til å starte opp igjen, og jeg har gleden av å ønske velkommen til stortingsrepresentant Ola Borten Moe, som er invitert i egenskap av å være tidligere forsknings- og høyere utdanningsminister.

Du kjenner sikkert rutineene, men du får inntil 10 minutter til en innledning. Etter innledningen starter komiteens utspørring. Da er det saksordfører Grunde Almeland som får 10 minutter til spørsmål. Deretter er det 5 minutter til hver partigruppe. Til sist blir det en åpen spørsmålsrunde på 10 minutter, og så får du gi en kort oppsummering til slutt hvis du ønsker det. Så bare advarer vi om at det under utspørringen kan være at representantene vil forsøke å avbryte. Det er ikke for å være uhøflige, men rett og slett fordi det er knapt med tid, og man ønsker kanskje å presisere spørsmålene osv.

Da gjenstår det bare å si vær så god. Du har 10 minutter til en innledning.

Ola Borten Moe (Sp): Takk for muligheten til å komme hit og redegjøre for min sak i denne kontrollhøringen. Jeg tenkte at jeg skulle starte med kort å dra gjennom bakgrunnen for saken, sånn at komiteen er kjent med den.

Fra våren 2022 begynte OKEA, et selskap jeg selv var med og startet i 2015, å utbetale utbytte. Jeg valgte å reinvestere dette i tre brede, børsnoterte norske selskaper. Det var langsiktige investeringer til framtidig sparing for meg selv og min egen familie. De selskapene som ble valgt, var Sparebank 1 Midt-Norge, SMN, det var Yara, og det var Kongsberg Gruppen, i tillegg til OKEA, som jeg nevnte innledningsvis.

Jeg betraktet dette som en varsom, transparent og ansvarlig plassering i et langsiktig perspektiv, i likhet med hvordan veldig mange andre nordmenn plasserer sparepengene sine. Det var i tillegg relativt få selskaper, noe som skulle bidra til at det skulle være enkelt å holde oversikt. Alle kjøp ble fortløpende rapportert og registrert i Stortinget i henhold til det regelverket som da gjaldt. Det er verdt å nevne at alle kjøp ble gjort i etterkant av at utbyttet ble utbetalt, som for OKEAs tilfelle har vært kvartalsvis. Det ble ikke gjort kjøp i budsjettperioden, som det er henvist til i politisk håndbok.

Da disse vurderingene ble gjort, hadde jeg etter eget skjønn et bevisst forhold til egen habilitet og ryddighet i den forstand at jeg som forsknings- og høyere utdanningsminister ikke hadde noen ting å gjøre med disse selskapene, hva gjaldt verken eierskap eller rammevilkår. Det dukket heller ikke opp enkeltsaker på mitt bord knyttet til disse selskapene i perioden.

Så har ikke jeg hatt god nok oppmerksomhet rundt de sakene som behandles i regjering som kollegium, altså det åpenbare faktum at regjeringen også er et kollegium, ikke bare et møtepunkt for den enkeltes konstitusjonelle ansvar. Dette er mitt ansvar, og det er også et ansvar jeg har tatt, og et ansvar som har fått en tydelig konsekvens.

Fram til saken dukket opp i sommer, var jeg ikke kjent med at regjeringen hadde behandlet enkeltsaker som direkte angikk de selskapene jeg hadde investert i. Det kom da fram at dette ikke var riktig, og det er fordi Kongsberg Gruppen eier 49,9 pst. i finske Patria, som igjen eier 50 pst. i Nammo, som regjeringen den 12. januar i år bevilget penger til kjøp av ammunisjon fra. Jeg var til stede på den regjeringsskonferansen.

Om den økonomiske eksponeringen jeg hadde i Nammo gjennom investeringer i Kongsberg Gruppen, er stor nok til å kvalifisere til inhabilitet i juridisk forstand, er i retrospekt et åpent spørsmål som jeg også har redegjort for i brevet til komiteen. Det må også være mulig å tilføye at det i dag har begrenset interesse all den tid jeg har gått av. Det er uansett sånn at habilitetsvurderin-

ger skal gjøres før behandling av enkeltsaker, og det er også sårn at man som enkeltstatsråd plikter å gjøre kollegiet oppmerksom på de bindingene som eventuelt foreligger, sårn at de kan vurderes av kollegiet. I dette tilfellet forutsetter det kjennskap til og ikke minst bevissthet rundt den underliggende strukturen, eller eierskapet til Kongsberg Gruppen, og det ble ikke gjort. Det er mitt hele og fulle ansvar.

Siden inhabilitet i ytterste konsekvens handler om man påvirker saker i egen interesse, mener jeg det er ryddig å nevne at jeg verken skriftlig eller muntlig har påvirket regjeringsbeslutningen den 12. januar i år.

Etterpåklokskap har det ved seg at det er en ganske nøyaktig og presis form for klokskap. Av den grunn kan det av og til også være verdt å høre på den. For det som likevel er hevet over enhver tvil, i hvert fall nå i retrospekt, er at det å sitte som statsråd og eie eller kjøpe enkeltaksjer er uhyre problematisk. Det vil alltid være problematisk i selskaper som ligger så tett opp til staten som selskaper i forsvarsindustrien gjør, men som vi også har fått illustrert gjennom mange andre saker, vil det, avhengig av situasjonen, kunne være problematisk i en lang rekke selskaper og en lang rekke bransjer, rett og slett fordi det fra tid til annen kan være berøringspunkter mellom regjeringen og staten på den ene siden og disse selskapene og bransjene på den andre siden. Gitt størrelsen på det universet regjeringen direkte eller indirekte kan komme i befatning med, er det i alle fall krevene å klare å holde oversikt som enkeltperson.

I det perspektivet, som kanskje er det aller viktigste perspektivet i denne saken, som handler om tillit til at beslutninger fattes uavhengig av personlige bindinger, er det dermed sannsynligvis ikke håndterbart for regjeringsmedlemmer eller nærstående å sitte med enkeltaksjer i den perioden man sitter i regjering, i alle fall ikke uten et helt annet system rundt det. Store private selskaper løser denne typen problematikk gjennom til dels store «compliance»- eller samsvarsavdelinger og systemer.

System og orden i sysakene må man likevel ha, og jeg vil si litt om det. Men først det åpenbare: Som statsråd er det alltid sårn at det til slutt er ditt ansvar som person at regelverk og rutiner følges opp. Det kan heller ikke være annerledes. Alt som har skjedd i denne saken, er dermed mitt ansvar, og det tar jeg. Det er likevel ikke det samme som at system, rutiner og opplæring ikke kan bli bedre. Der vil jeg mene at vi alle har en felles interesse i at de er så gode som overhodet mulig. Jeg tror de aller fleste som innehar politiske verv, ønsker å gjøre en god jobb og unngå å gjøre feil. Det har i alle fall vært viktig for meg.

Jeg er nødt til å ta kritikk for at jeg selv ikke har satt meg godt nok inn i regelverket og sannsynligvis heller

ikke har forstått det godt nok. Men jeg vil også mene at opplæringen kan og bør bli bedre. Regelverket har et potensial for å bli tydeligere, og bevisstheten i hele systemet har også definitivt et potensial for å bli bedre. Det er etter mitt skjønn mange saker i offentligheten som trekker i den retning.

Nå kommer sannsynligvis ikke akkurat dette til å skje en gang til, men erfaringsmessig kan det være noe annet som dukker opp neste gang. En personlig observasjon er også at den smale sti for oss som har drevet og driver politisk virksomhet, blir stadig smalere. Så enda større oppmerksomhet knyttet til systemet rundt politisk virksomhet framover er dermed sannsynligvis nødvendig.

Møtelederen: Tusen takk for innledningen. Da går ordet til saksordfører Grunde Almeland, fra Venstre, som har 10 minutter.

Grunde Almeland (V): I ditt brev til komiteen den 17. oktober peker du på at du mener at den administrative oppfølgingen for åpenhet, habilitet og innsiderelaterte saker burde vært bedre. Det gjentar du også nå i din innledning. Men det er altså en statsråds ansvar som øverste leder i et departement å sette en kultur og rutiner som skal sikre og ivareta regelverket i departementet.

Som forsknings- og høyere utdanningsminister delte du embetsverk med Tonje Brenna. Det var Tonje Brenna som hadde det formelt sett øverste ansvaret i departementet. Mitt spørsmål er: Hvilken dialog hadde du med Tonje Brenna angående hvilken kultur og hvilke rutiner for habilitetsspørsmål dere sammen ville sette for det embetsverket dere delte?

Ola Borten Moe (Sp): Jeg har ikke hatt noen spesifikke samtaler med Tonje Brenna om den tematikken. Jeg har imidlertid behov for å si at jeg ikke synes at det i Kunnskapsdepartementet var en dårlig kultur administrativt knyttet til habilitetsspørsmål. Det var det tvert imot oppmerksomhet rundt og rutiner for, i alle fall så langt jeg opplevde det.

Grunde Almeland (V): Gjorde du selv noen grep for din egen politiske ledelse for å sørge for at man var rigget for å håndtere den typen habilitetsspørsmål på en god måte?

Ola Borten Moe (Sp): Nå har denne habilitetssaken ved seg at den ikke handler om mitt virke som forsknings- og høyere utdanningsminister i form av det konstitusjonelle ansvaret jeg hadde på eget bord. Jeg tror det er en rimelig antakelse å tenke at de ulike fagdepartementene tar ansvar for det man betrakter å være sitt bord, sitt konstitusjonelle ansvar.

Grunde Almeland (V): Det var derfor jeg spurte om den politiske ledelsen, for det er en forskjell mellom det du beskriver at regjeringskollegiet i fellesskap deltar i beslutninger om, og det som – slik du selv helt rett sier – er gjenstand for vurdering i eget embetsverk. Men den politiske ledelsen er normalt også involvert i bl.a. de innspill en som forsknings- og høyere utdanningsminister har til regjeringskonferansen og de ulike sakene som tas opp der.

Ola Borten Moe (Sp): Det tar jeg både i redegjørelsen min her og i brevet til kontrollkomiteen kritikk for at ikke har vært godt nok av helt åpenbare årsaker. Så vil jeg mene at det overordnede ansvaret både for samordning og for oppmerksomhet og regelverksutforming i dette tilfellet ikke ligger på fagdepartementet, men på Statsministerens kontor.

Grunde Almeland (V): Slik jeg leser redegjørelsen og for så vidt hører det du også sier i din innledning her i dag, hevder du bl.a. at forvaltningen ikke er interessert i å lage et system for å rapportere aksjehandel, verken for politikere eller deres nærstående, fordi det har betydd at de som ble underrettet, også måtte forholde seg til det, og at de i noen grad også må være med og ta ansvar for det. Det henger sammen med det du skriver i din redegjørelse:

«(...) det aller meste handler om å ha mest mulig makt, med så lite ansvar som mulig, på toppen.»

Kan du for komiteen utdype hva du mener med dette?

Ola Borten Moe (Sp): Det ene er en generell betraktning som egentlig ikke har så mye med denne kontrollaken å gjøre, men som mer er en betraktning knyttet til hvordan det norske politiske og for så vidt administrative styringssystemet er satt opp – og det kan man jo mene er feil eller riktig, lurt eller dumt.

Det som egentlig var min påpekning når det gjelder denne saken knyttet til habilitet, er at det etter mitt skjønn ikke hadde vært noe i veien for at man kunne hatt rapporteringsplikt også til Statsministerens kontor om eventuelle verdipapir man satt med. Det har man jo ved tiltredelse, men det er et øyeblikksbilde. Og i den grad det er et statisk bilde – det kan det jo være av ulike årsaker, enten, som i mitt tilfelle, at man kjøper, eller at man arver aksjer, for å ta et annet eksempel – er det kanskje rart at man fram til nå ikke har hatt rutiner for å fange opp det.

Grunde Almeland (V): Opplever du at det i din tid som statsråd ikke var tilstrekkelig oppmerksomhet fra statsministeren og Statsministerens kontor om spørsmål knyttet til habilitet?

Ola Borten Moe (Sp): Jeg opplevde på den ene siden – og i hvert fall i etterpåklokskapens lys, og som jeg selv tar kritikk for – at dette er et regelverk som jeg burde ha satt meg tydeligere inn i selv, og som jeg selvsagt først og fremst har et personlig ansvar for. Men systemene kunne vært bedre og oppmerksomheten større. Det vil jeg mene er på det rene, og jeg legger nå merke til at det har skjedd ganske store endringer i disse systemene fra i sommer, både administrativt og politisk, og det kan kanskje støtte opp under en virkelighetsoppfatning som sier at her er det rom for forbedring.

Grunde Almeland (V): Hvilken opplæring, veiledning og råd fikk du knyttet til habilitet utover den innledende samtalen?

Ola Borten Moe (Sp): Vi hadde en felles opplæring på Statsministerens kontor med Therese Steen. Nå er det to år etterpå vanskelig og nærmest uforsvarlig å gå igjennom i detalj hva som ble sagt og ikke sagt der. Jeg vil likevel framheve to–tre moment knyttet til akkurat den opplæringen.

For det første opplevde jeg i alle fall – altså etterlatt inntrykk – at det var mer en gjennomgang av hvordan man kunne håndtere verdipapir, enn hvordan man ikke kunne gjøre det. Det ble oppsummert av statsministeren med at nå er tiden for «day trading» definitivt over. Med andre ord var det for langsiktige investeringer ikke noe regelverk som tilsa at det ikke var mulig. Og endelig var det fokus på det som handlet om det konstitusjonelle ansvaret man hadde i eget departement, mer enn det ansvaret som er veldig utvidet, i den forstand at man møter og vedtar ting som kollegium i de tilfellene det skjer. Det er ikke det samme som at dette ikke ble nevnt, at dette ikke ble gjennomgått, og at dette ikke ble presisert. Nå redegjør jeg kun for det som er mitt etterlatte inntrykk.

Grunde Almeland (V): I ditt svar til komiteen den 17. oktober i år sammenlikner du din sak med sakene til Raymond Johansen og Erna Solberg / Sindre Finnes, og du skriver at du mener at du

«(...) i alle fall ikke var mindre habil enn de to eksemplene jeg har vist til ovenfor».

Det viser til bakgrunnen, som er verdien på aksjepostene det er snakk om. Hvor mener du og oppfatter du at grensen går for når aksjeeierskap gjør deg inhabil?

Ola Borten Moe (Sp): Det er jo et uhyre interessant spørsmål og for så vidt også noe jeg problematiserer som et mulig oppfølgingspunkt. Altså: Alle er enige om at det ikke er null, og alle er enige om at hundretusenvis av kroner i enkeltaksjer åpenbart utløser inhabilitet. Slik det er nå, er man nødt til å gjøre enkeltvurderinger,

og det gjør man ikke selv heller, for de skal være autoritative. De er i ytterste konsekvens nødt til å gjøres av lovavdelingen til Justisdepartementet. Kanskje hadde det vært lettere å forholde seg til en grense – den kan være på 15 000, 25 000 eller 40 000 kr, det har jeg ikke sterke synspunkt på. Men bare det at man har en grense, gjør det veldig mye enklere å håndtere for enkeltpersoner som skal forholde seg til dette regelverket.

Grunde Almeland (V): Jeg må bare gå videre, for i samme svar den 17. oktober skriver du at du har endret ditt syn på hvorvidt du var inhabil som følge av ditt eierskap av Kongsberg-aksjer. Du sier:

«Oppsummert ville jeg nok i dag, med det jeg nå vet, vurdert erkjennelsen av egen inhabilitet annerledes enn jeg gjorde 21. juli i år.»

Da er det interessant for komiteen å høre hva slags råd og veiledning du fikk i etterkant av avsløringen i E24, og hva som gjorde at du kom fram til den konklusjonen du da trakk, for regelverket var jo det samme da som det er nå.

Ola Borten Moe (Sp): Det resonnementet har noen forutsetninger. Som saksordføreren vet, er det heller ikke opp til meg å avgjøre autoritativt om de forutsetningene jeg legger inn, er korrekte eller ikke, men ser man isolert sett på den økonomiske eksponeringen jeg hadde indirekte i Nammo, er det i alle fall snakk om beløp som er under det som tidligere har blitt vurdert av andre som utslagsgivende for inhabilitet. Den vurderingen er jo ikke gjort, og den er kanskje også, som jeg sier, av marginal eller av akademisk interesse nå, all den tid jeg har gått av.

Bare for å være pinlig nøyaktig på det: Jeg sier ikke til komiteen verken nå i dag eller i redegjørelsen min at jeg var habil. Det jeg sier, er at det – etter mitt skjønn – er et åpent spørsmål med utgangspunkt i det vi vet nå, med alle de sakene og den praksis som har vært rullet opp. Den konklusjonen jeg trakk den 21. juli, ble trukket på bakgrunn av både egne vurderinger og de innspillene og rådene jeg fikk fra konstitusjonell avdeling på Statsministerens kontor.

Møtelederen: Da er tiden ute, og vi går til Arbeiderpartiets tilmålte 5 minutter. Det ser ut som det er Frode Jacobsen som skal stille spørsmål.

Frode Jacobsen (A): Takk for at du kommer hit.

Et første spørsmål er om du mener at din egen habilitetssituasjon eller inhabilitet ville vært unngått hvis regelverket og opplæringen dere fikk da dere tiltrådte, var bedre.

Ola Borten Moe (Sp): Det er vanskelig å si. All den tid man har et regelverk som tillater at man som regje-

ringsmedlem kjøper enkeltaksjer, kan ikke jeg med hånden på hjertet love at det ikke ville oppstått problematiske situasjoner. Som jeg både skriver i brevet til komiteen og for så vidt redegjør for i mitt svar nå, tror jeg – i etterpåklokskapens lys – det er uhyre vanskelig for regjeringsmedlemmer og politisk ledelse å sitte med enkeltaksjer, rett og slett fordi universet for mulige berøringspunkt situasjonsavhengig er så stort. Det kan være direkte, det kan være indirekte – sånn som det er i denne saken, med et deleierskap i noe som igjen har et deleierskap. Det krever ganske stor oversikt og enorm kunnskap å klare å holde tungen rett i munnen, og det trekker jo i retning av den konklusjonen Statsministerens kontor også har kommet fram til nå, nemlig at man ikke kan handle eller sitte med enkeltaksjer. Hadde det vært kjørereglene, hadde denne situasjonen helt åpenbart ikke oppstått – eller da hadde den i alle fall oppstått som en konsekvens av at jeg visste at jeg hadde gjort noe galt, og det ville kanskje også vært å foretrekke.

Frode Jacobsen (A): Når det gjelder selskapet OKEA – som du selv nevner – hvor disse pengene kommer fra, har det vært åpent hele veien at du har inhabilitet overfor det. Kan du si noe om hvordan det ble håndtert? Alle visste jo at saker som hadde betydning for det selskapet, kunne ikke du ta hendene dine borti, og heller ikke der hvor du eier aksjer, som åpenbart ble håndtert på en annen måte. Kunne du si noe mer om hvordan det ble praktisert?

Ola Borten Moe (Sp): Det ble håndtert på det viset at ved tiltredelse ble det selvsagt rapportert inn, sammen med alle de andre økonomiske bindingene jeg har. Jeg eier en gård, jeg har gjeld, vi driver med kyllingproduksjon og en del annet småtteri. Det opplever jeg at gikk inn i min personalmappe på Statsministerens kontor, og så ble det håndtert administrativt. Ingen av de sakene som angikk OKEA, deltok jeg i. Jeg opplever vel også egentlig at jeg i og for seg slapp å forholde meg til det, for det var noe embetsverket på Statsministerens kontor holdt i. Det fritar selvsagt ikke meg selv personlig fra å følge med. Det kan hende at det hadde glippet også. Hvis det hadde glippet, ville det fremdeles vært mitt eget ansvar, selvsagt, men det var måten det ble gjort på.

Noe av det som kanskje er litt merkelig, er at sånn som det var, rapporterer du inn et øyeblikksbilde ved tiltredelsestidspunktet, og så er det egentlig ikke noe system for å fange opp eventuelle endringer som måtte oppstå av ulike årsaker.

Frode Jacobsen (A): Det ble gjort noen endringer i regelverket her sommeren 2022. Fikk dere god infor-

masjon om det, og synes du selv at du forsto det – det gikk ikke noen alarm knyttet til Kongsberg?

Ola Borten Moe (Sp): Det var en lovendring Stortinget gjorde i fjor vår, med virkningstidspunkt fra 1. juli 2022, tror jeg. Som jeg også skriver til komiteen – og det må jo jeg ta kritikk for – handlet min forståelse av rettstilstanden veldig mye om det ansvaret man har på sitt eget konstitusjonelle område, og i for liten grad om det ansvaret man har for de beslutningene regjeringen fatter som kollegium. Da ble dette formalisert av Stortinget. Fram til det hadde det vært et unntak for statsråder knyttet til habilitet i fellesskap.

Det juridiske miljøet vil – og helt sikkert med en viss rett – si at det bare er en stadfesting av det som har vært praksis over tid. Jeg har ikke noen annen referanseramme for det, selvsagt, enn refleksjoner rundt hvordan dette ble oppfattet og praktisert forrige gang jeg var statsråd, i Olje- og energidepartementet i perioden 2011–2013.

Møtelederen: Jeg må avbryte der, jeg beklager det. Vi må gå videre i spørsmålsstillingen. Vi har kommet til Høyre, og det er jeg som stiller spørsmålene.

Jeg vil bare grave litt i denne hurtigvurderingen som gjøres på SMK den 21. juli. Du har konsultasjoner med konstitusjonell avdeling der og trekker konklusjonen at du er inhabil. Kan du si mer om hva nøyaktig de vektlegger, og hvilke tilbakemeldinger de gir deg?

Ola Borten Moe (Sp): Min oppfatning av det er at man mener den økonomiske eksponeringen av bindingen er for høy. Jeg var ingen juridisk ekspert på habilitet og inhabilitet på det tidspunktet, og det er jeg ikke nå heller. Jeg har riktignok lært mye mer om det siden juli, så jeg kan mer nå enn noen gang tidligere i mitt liv, det må dog kunne sies. Jeg tror det er rimelig å anta – i hvert fall for min egen del – at når du står i en sånn situasjon, ikke kjenner sakskomplekset inn og ut, saken ser ut sånn som den gjør, og man på en måte åpner en dør inn i et univers man overhodet ikke har tenkt gjennom og ikke har hatt noe forhold til, så var det en rimelig, ærlig og egentlig grei konklusjon å trekke.

Etterpå, med alle de sakene og vurderingene som har kommet opp, har jeg tenkt at det kanskje ikke var så enkelt, rett og slett fordi den økonomiske eksponeringen er så liten og åpenbart også knyttet til hvordan man har håndtert andre ting. Men igjen: Det finnes ikke noen fasit på dette her, all den tid det ikke finnes noen grense, og all den tid det skal vurderes fra sak til sak.

Møtelederen: Jeg synes det er interessant, det du skriver til komiteen om rutinene knyttet til innsidelister. Jeg mener at det har en sterk tilknytning til saken

fordi det dypest sett handler om håndtering av mulige interessekonflikter osv. Du skriver at du har vært på én innsideliste, «og da i et sakskompleks som jeg vil betegne som langt mindre markedssensitivt enn flere andre saker jeg kan tenke på.» Jeg oppfattet det som at du sto på innsidelisten for lakseskatt, var det riktig?

Ola Borten Moe (Sp): Ja, på selve regelverksutformingen i februar 2023.

Møtelederen: Riktig. Hvilke andre markedssensitive saker ble det ikke ført innsidelister på, hvilke er det du sikter til?

Ola Borten Moe (Sp): Jeg ville intuitivt tenkt at selve beslutningen om å innføre grunnrenteskatt på laks åpenbart har et noe større potensial for å være markedssensitiv enn selve regelverksutformingen. Jeg vil gjerne tilføye at man ikke skal overdrive, for det er fort et bilde som tegnes i norsk offentlighet at regjeringen til enhver tid bader i innsideinformasjon. Sånn er det etter min erfaring ikke. De aller, aller fleste sakene er generelle og ikke markedssensitive i den forstand at de kan påvirke kursen til enkeltelskaper.

Møtelederen: Så retter du kritikk mot praktiseringen av innsideprosedyren eller -regelverket. Hvem er den kritikken rettet mot? Den er generelt utformet i brevet, men er det mot embetsverket, eller er det mot den politiske ledelsen i regjeringen du var en del av?

Ola Borten Moe (Sp): Jeg tror at i det samfunnet vi lever i, er det uhyre viktig å ha orden – god orden – på dette. Som jeg skriver: I et system som regjeringssystemet, der man ikke bare på politisk nivå, men også på administrativt nivå, i mange av disse sakene vil ha tilgang på mye informasjon som i visse tilfeller kanskje kan betegnes som markedssensitiv, er det uhyre viktig at systemene er på plass. Det er ikke for at man skal begrense noen, eller at man skal gjøre det vanskelig for noen, men rett og slett fordi det er en nødvendig hjelp og støtte for å unngå at man uforvarende havner i problemer.

Møtelederen: Helt til slutt: Du siterte i sted statsminister Støre på at han internt skal ha sagt at tiden for «day trading» er over. Er det et noenlunde nøyaktig gjengitt sitat fra intern veiledning?

Ola Borten Moe (Sp): Jeg tror ikke det er veldig unøyaktig. En av de helt åpenbare, sterke punktene fra den opplæringen vi hadde, var at kortsiktige plasseringer av verdipapirer skulle vi holde oss langt unna.

Møtelederen: Da går vi videre, og neste utspørter er Nils Bjørke, fra Senterpartiet.

Nils T. Bjørke (Sp): Takk for orienteringa. I brevet ditt til komiteen skriv du:

«I de sakene som nå har vært rullet opp med habilitetsproblematikk knyttet til eierskap av i realiteten beskjedne aksjeposter er min påstand at dette har vært en blindsones for hele systemet, både administrativt og politisk.»

Kan du utdypa litt kva du meiner med «blindsones»?

Ola Borten Moe (Sp): Personlig tar jeg ansvar for at jeg selv ikke har satt meg godt nok inn i det, og det er først og fremst den åpenbare årsaken til at jeg er her i dag. Det er på min kappe, min regning og mitt ansvar.

Jeg vil mene at mange av de sakene som er rullet opp – og for alt jeg vet kan det bli flere – trekker i retning av at dette ikke har vært godt nok håndtert. Det har ikke vært god nok oppmerksomhet om det i systemene våre. Det har ikke vært en sams praksis verken i de ulike departementene eller i regjeringsapparatet som sådan. Jeg føler meg imidlertid helt trygg på at vi kommer til å få det som en konsekvens av dette.

Nils T. Bjørke (Sp): Før me går vidare, og eigentleg litt utvida: Er gjeldande regelverk og rutinar gode nok for å handtera omfattande investeringsporteføljor hos høgtstående embetsmenn og -kvinner?

Ola Borten Moe (Sp): Det er et spørsmål som jeg ser blir stilt i norsk offentlighet. Sånn som jeg oppfatter regelverket – sånn det har vært fram til august, da det ble endret – er det ikke sånn at det er det politiske regelverk som gjelder for embetsverket. Det er motsatt: Det er tjenestemannsprinsippet som gjøres gjeldende for det politiske nivået. Det er på en måte det juridiske utgangspunktet for regelverksforståelsen.

Så er jeg av dem som mener at vi er nødt til å ha et system som gjør at folk kan investere pengene sine selv om man jobber i staten og statsforvaltningen, for det er rett og slett for inngripende å si at det ikke er mulig. Da tror jeg staten over tid får problemer med å rekruttere de beste menneskene. Som stat, regjeringsapparat og statsforvaltning er man helt avhengig av det for at man skal få så høy kvalitet som overhodet mulig.

Det spiller igjen tilbake til om systemene er gode nok, om rapporteringsrutinene er gode nok, om det er nok åpenhet rundt det – alle de tingene som er helt avgjørende for at det ikke bare skal være orden internt i systemet, men også med tanke på et overordnet hensyn som handler om at det ikke skal kunne stilles nok spørsmål ved det eller stilles spørsmål ved det i norsk offentlighet. Vi er helt avhengig av å ha tillit til statsforvaltningen vår, på samme vis som vi har tillit til regjeringen og politisk ledelse.

Nils T. Bjørke (Sp): I brevet ditt nemner du Nidaros Sparebank som eit døme på ei langt meir strukturert, skriftleg og sporbar opplæring enn kva som har skjedd i regjeringa. Er det nokre dømer der du kan tenkja deg å trekkja fram?

Ola Borten Moe (Sp): Jeg trakk fram Nidaros Sparebank i mitt brev til komiteen for hvordan man strukturerer opplæringen, også skriftlig, med tilbakemelding og inkludert nærstående. Det får være et innspill som både komiteen og for så vidt statsforvaltningen får vurdere om er relevant.

Nils T. Bjørke (Sp): Takk.

Møtelederen: Da går vi videre til Fremskrittspartiet og Carl I. Hagen.

Carl I. Hagen (Frp): Takk for det brevet som du har sendt, med mange gode synspunkter som selvsagt kommer til å få en betydning for de tingene som kommer til å skje etter hvert som følge av denne saken. Dette er en problemstilling som dukket opp med den saken vi nå har til behandling i komiteen, og har ikke vært særlig fremme tidligere.

Du sa i et svar nå at man må ha endringer som medfører at man ikke uforvarende havner i problemer. Er du i en slik situasjon at du havnet i problemer som følge av det, uforvarende?

Ola Borten Moe (Sp): I den forstand at jeg, som jeg skrev til komiteen, fram til i sommer var helt sikker på at jeg hadde gjort alt riktig, og at jeg hadde en bevissthet rundt det. Så ser jeg i ettertid at det var feil, det var feilvurdert. Det er mitt ansvar, det må jeg ta på min kappe.

Carl I. Hagen (Frp): Så snakket du om at du var i kontakt med konstitusjonell avdeling på SMK før du traff din beslutning om å gå av. Snakket du kun med konstitusjonell avdeling, eller diskuterte du det med statsminister Støre eller finansminister Vedum?

Ola Borten Moe (Sp): Det var en samtale mellom Statsministerens kontor og meg selv. Og de trekker selvsagt ...

Carl I. Hagen (Frp): Men du snakket ikke med statsministeren personlig eller finansministeren personlig?

Ola Borten Moe (Sp): Ikke om det, nei.

Carl I. Hagen (Frp): Så det var altså kun konstitusjonell avdeling, embetsverket ...

Ola Borten Moe (Sp): Nei, Statsministerens kontor er jo et større apparat enn statsministeren og konstitu-

sjonell avdeling. Jeg vil si at det gjennom hele denne prosessen var tett og god oppfølging og gjennomgåing av saken fra Statsministerens kontors side. Det har jeg egentlig ikke noe å utsette på. De var dyktige og etterrettelige.

Carl I. Hagen (Frp): Var det noen der som prøvde å få deg til å la være å gå av som følge av det mange vil kalle en relativt liten sak?

Ola Borten Moe (Sp): Jeg vil ikke gå inn i akkurat den problemstillingen, men det som kanskje kan være greit å si, er at jeg tror det var helt riktig sånn som det ble – å gå av. Jeg tror det hadde vært uhyre krevende, for ikke å si umulig, å skulle ha sittet som statsråd, med den tilliten man er nødt til å ha, i ukene og månedene som fulgte. Det var sånn dynamikken i den saken utviklet seg.

Carl I. Hagen (Frp): Angrer du i dag på at du gikk av?

Ola Borten Moe (Sp): Nei, det gjør jeg egentlig ikke. Jeg skulle jo selvsagt gjerne sett at denne historien hadde vært helt annerledes, og at jeg hadde sluppet å sitte her i dag, men jeg tror at det å skulle ha fortsatt i det tillitsvervet som det å være statsråd kanskje først og fremst er, ville ha vært helt umulig i den situasjonen som avtegnet seg i etterkant av at denne saken ble kjent.

Carl I. Hagen (Frp): Og det er den offentlige deknningen av saken som du her tenker på?

Ola Borten Moe (Sp): Ja, men også alle de spørsmålene som stilles, og alle de problemstillingene som dukker opp. Hele sakskomplekset er av en sånn karakter at det etter mitt skjønn ikke er forenlig med å fortsette å sitte som regjeringsmedlem.

Carl I. Hagen (Frp): Det er også slik at vi er kjent med at Økokrim etterforsker din sak. Er det innsidehandel som er etterforskningstemaet?

Ola Borten Moe (Sp): Ja, det er jo det som er mandatet til Økokrim. Der har jeg bare behov for å si to ting. Det ene er at jeg er helt trygg på at jeg ikke har gjort noe galt i så anledning, og så må Økokrim selvsagt få gjøre jobben sin på skikkelig vis, og det skal jeg bidra så godt jeg kan til at faktisk skjer.

Carl I. Hagen (Frp): Har Økokrim vært i kontakt med deg, og har de sagt noe om når de forventer å ta en avgjørelse om ... (Møtelederen klubber.)

Møtelederen: Jeg beklager å bryte inn, men å gå inn i påtalemyndighetens arbeid tror jeg vi må holde utenfor akkurat den parlamentariske kontrollen her. Det er i hvert fall komitéleders vurdering.

Ola Borten Moe (Sp): Det er jeg enig i.

Carl I. Hagen (Frp): Da lar vi det være.

Har jeg skjønt saken riktig, at den – la oss si – feilen du har gjort, er at du eide aksjer i Kongsberg Gruppen, som igjen eide aksjer i et finsk selskap, som igjen eide aksjer i Nammo, og at regjeringen i januar behandlet kjøp av en betydelig kontrakt til Nammo? Kjøpte du aksjer i Kongsberg Gruppen like før det regjeringsmøtet eller like etter? Var det noen handler du gjorde, eller solgte du noen aksjer på grunn av kursoppgang? Er det noen handler, annet enn at du har eid aksjer hele tiden og kjøpt noen flere av og til?

Ola Borten Moe (Sp): Nei. Det er det ikke. Jeg har ikke hatt informasjon om at regjeringen har tenkt å kjøpe ammunisjon fra Nammo på det tidspunktet jeg kjøpte.

Carl I. Hagen (Frp): Hva er da i realiteten feilen?

Ola Borten Moe (Sp): Feilen er at det er en binding – riktignok indirekte – mellom Kongsberg og Nammo.

Møtelederen: Da går vi til SV og Audun Lysbakken.

Audun Lysbakken (SV): Komiteen skal jo ikke gå inn i vurderingen av om du var inhabil eller ikke – vi må bare forholde oss til at du erklærte deg inhabil tidligere i år. Men siden vi skal se på rutiner og prosesser, kan det være relevant å gå inn i det når du har tatt opp omstendighetene rundt den vurderingen. Jeg forstår det da sånn at det var fra konstitusjonell avdeling på SMK at du søkte rådgivning, også om det juridiske. Betyr det at den vurderingen du fikk derfra, var at du var inhabil?

Ola Borten Moe (Sp): Det er jo ingen andre å spørre i regjeringsapparatet enn konstitusjonell avdeling på Statsministerens kontor når denne typen saker dukker opp. Så er heller ikke de såkalt autoritative, så skal man ha en kilde som er autoritativ, er det jo Justisdepartementets lovavdeling, som i realiteten har en funksjon som ligger tett opp mot en domstol. For å ha fått et svar med to streker under måtte man ha foretatt en habilitetsvurdering. Det skal for det første gjøres i forkant av at saken er til behandling. Det ble jo ikke gjort i dette tilfellet, som jeg har redegjort for både i brev og i denne redegjørelsen til komiteen. Så blir spørsmålet etterpå hva man tror. Det var jo bakgrunnen for at jeg erkjente inhabilitet den 21. juli.

Audun Lysbakken (SV): Men jeg legger da til grunn at den vurderingen du fikk fra juristene på SMK, var at du var inhabil. Det finnes jo eksempler på at man også på et tidspunkt som dette ber lovavdelingen om råd. Tenker du i dag at saken burde vært vurdert av lovavdelingen før dere offentliggjorde noe?

Ola Borten Moe (Sp): Det er sånt man kan spekulere i at man kanskje kunne ha gjort hvis man hadde hatt tid. Igjen blir det kontrafaktisk, men hvis dette var noe jeg hadde kommet på på egen kjøll og gjort Statsministerens kontor oppmerksom på, kunne man ha tatt seg tid til å be lovavdelingen komme med en sånn uttalelse. Det ville ha tatt noen uker, og man ville ha fått et svar, jf. den prosessen Anniken Huitfeldt kjørte. Men i dette tilfellet var det egentlig ikke mulig, rett og slett fordi saken ble tatt opp av andre, problemstillingen ble identifisert av andre, og det var ikke mulig å håndtere det innenfor det tidsvinduet som var til rådighet.

Audun Lysbakken (SV): Tilbake til opplæringen i begynnelsen av perioden: Du skriver til komiteen at i etterpåklokskapens klare lys er det lett å slå fast at særlig investeringene dine i Kongsberg Gruppen var problematiske. Det begrunner du med at det vil være så nære bånd mellom forsvarsindustrien og regjeringen at det uansett blir problematisk. Kan du huske om det i forbindelse med opplæringen ble pekt på noen langsiktige aksjeplasseringer som kunne være problematiske?

Ola Borten Moe (Sp): Nei.

Audun Lysbakken (SV): Nei. Da er vi over til det jeg synes er interessant, som du skriver i din redegjørelse. Du har noen tanker om hvordan regelverket burde være. Hvis vi ser konkret på aksjer – kan du være konkret på det? Dette er jo noe komiteen må ha vurderinger av. Hva slags regelverk burde gjelde for statsråder når det gjelder aksjer?

Ola Borten Moe (Sp): Etter å ha tenkt mye på det har jeg egentlig for egen del kommet fram til at det er veldig vanskelig å sitte som regjeringsmedlem med enkeltaksjer. Du kan kanskje ha et system som håndterer dem du må ta med deg inn. Det synes jeg uansett man er nødt til å ta høyde for. Vestre eier jo Vestre – det er veldig urimelig, vil jeg mene, å si at han ikke kan gjøre det når han sitter i den norske regjeringen. Jeg var med og startet OKEA. Jeg har veldig tro på det selskapet – det er ikke sikkert jeg objektivt sett har noen grunn til å ha tro på det, men det er nå rart med det. Hadde det vært en regel som sa at jeg ikke fikk lov til å ha den eierpositen om jeg skulle gå inn i regjering, ville det i så fall ha blitt et valg der og da.

Til det å handle flere aksjer og eksponere seg i et større univers mener jeg vi kanskje har fått demonstrert til fulle gjennom sommeren hvilke problemstillinger og mulige ting det åpner for – ikke fordi det nødvendigvis reelt sett er sånn at man er inhabil, men fordi det stilles spørsmål, og det skapes usikkerhet og tegnes et bilde av at det kanskje er noen på toppen her som sitter med helt andre interesser enn fellesskapets beste som tar beslutningene og forvalter makten. Det er uhyre krevende og i sum ikke bra. Alternativt må man ha et bombesikkert system, tenker jeg, som gjør at alle sammen har tillit til at ingen sånne spørsmål kan stilles.

Møtelederen: Seher Aydar, fra Rødt, 5 minutter.

Seher Aydar (R): Jeg har lyst til å gå tilbake til det ene spørsmålet fra saksordføreren, som peker på det du skriver i din redegjørelse:

«Oppsummert ville jeg nok i dag, med det jeg nå vet, vurdert erkjennelsen av egen habilitet annerledes enn jeg gjorde 21. juli i år.»

I ditt svar viser du til beløpsgrensene for habilitet, som har blitt vurdert ulikt av andre mennesker, og viser til at det ikke finnes en egen grense for det – det har for så vidt SMK også svart komiteen før. Er det utelukkende på grunn av denne grensen at du ville vurdert din habilitet annerledes, eller er det også andre grunner til det?

Ola Borten Moe (Sp): Som jeg skriver i svaret til komiteen: For at du skal være inhabil, må det påvises at det er en reell økonomisk interesse i et enkeltvedtak. Det er det som er kvalifikasjonen for at inhabilitet oppstår.

Det er altså to diskusjoner her som jeg tar opp med komiteen. Den ene er hvorvidt det er et slikt bånd mellom Kongsberg og Nammo – det er det mulig å problematisere. Den andre er at hvis svaret er ja, blir det neste spørsmålet hvor stor eksponeringen min i Nammo-systemet er. Det er der den diskusjonen rundt størrelse dukker opp. Der er det slik, som jeg sa innledningsvis, at alle er enige om at den ikke er null, og alle er også enige om at hvis det er hundretusenvise, er man åpenbart inhabil. Men så er det da en gråsonerområde mellom som er – hva skal jeg si – noe krevende å forholde seg til. Det gjør også at jeg ikke er i stand til å konstatere at jeg var habil, men jeg mener at det er grunn til å problematisere konstateringen av at jeg var inhabil.

Seher Aydar (R): Takk for utdypingen.

Du peker også her på systemet, og du skriver ganske grundig om det i brevet. Jeg har lyst til bare å spørre deg om noe, for du skriver:

«At det da ikke føres innsidelister, i kombinasjon med at det ikke har vært rapporteringsplikt

hverken for deg selv eller nærstående, politikere eller embetsverk er i ettertid sett uforsvarlig.»

Mener du at regelverket legger til rette for smutthull som man, hvis man først går inn for det, faktisk kan komme unna med?

Ola Borten Moe (Sp): Nei, det mener jeg ikke. Slik jeg er blitt kjent med den norske politiske kulturen, og for så vidt den norske administrative kulturen eller embetskulturen vår, opplever ikke jeg at det er et utgangspunkt som noen har. Det er også, tror jeg, verdt å legge merke til at i disse sakene er det flere grader av inhabilitet, men i ytterste konsekvens handler inhabilitet om at man påvirker en beslutning til egen fordel, bevisst, for å få personlig gevinst. Ikke sant?

Slik jeg leser de sakene som nå har vært oppe, handler alt egentlig mer om en formal inhabilitet fordi man har knytninger som er tette nok til at det kan stilles spørsmål, mer enn at man reelt sett har vært inhabil. Jeg kan ikke forstå at det er noen av disse sakene som kvalifiserer til at man kan si at enkeltindivider har prøvd å påvirke beslutninger i den ene eller andre retningen fordi man ønsket å komme bedre ut av det selv. Så vi er ikke der.

Seher Aydar (R): Jeg vil understreke at spørsmålet mitt ikke egentlig handlet om enkeltindivider vi behandler i dag, men om regelverket generelt.

Da skal jeg spørre på en annen måte. Hva mener du er den aller største utfordringen med dagens regelverk som du tenker at dette må dere – f.eks. som storting – fikse?

Ola Borten Moe (Sp): Nå har jo regelverket blitt forbedret kraftig, vil jeg si, gjennom høsten. Hadde man hatt det regelverket man har i dag, for ett år siden, hadde ikke jeg vært her i dag. Det er en åpenbar forbedring.

Likevel tror jeg, som jeg skriver til komiteen, at de varslede gjennomgangene som regjeringen for så vidt har tatt – og som jeg også vil mene at kontrollkomiteen kanskje bør ha et forhold til, det får dere velge selv – handler om å ha et regelverk som er mulig å forholde seg til som enkeltindivid, og den diskusjonen om en grense er kanskje naturlig å ta der. Så handler det også om hvordan man forholder seg til rapportering og åpenhet, ikke bare for politikere, men også for sentralt embetsverk.

Møtelederen: Vi går videre til Lan Marie Berg, fra Miljøpartiet De Grønne.

Lan Marie Nguyen Berg (MDG): Takk for at du stiller i denne høringen. Jeg har noen spørsmål, og det første er: Støre peker i sine notater til komiteen på at du var inhabil i forbindelse med behandlingen av letetillatelse den 4. mars 2022, da OKEA var et av selskapene som var involvert. Midlene du investerte i Kongsberg Gruppen,

kom jo som utbytte fra OKEA. Du var olje- og energiminister i 2013, og i 2015 opprettet du OKEA.

I forhandlingene om oljeskattepakken i 2020 var Senterpartiet bl.a. en av pådriverne for at den skulle bli så gunstig som mulig. På det tidspunktet var du nestleder i Senterpartiet, men ikke på Stortinget. Var du på noen måte involvert i noen partipolitisk behandling i forkant av lanseringen av oljeskattepakken våren 2020?

Ola Borten Moe (Sp): Nei.

Lan Marie Nguyen Berg (MDG): Ok, det er i tilfelle bra om du ikke var det, for 15. oktober 2021 kunne vi lese i Finansavisen at OKEA tredoblet inntektene sine. Ifølge en analytiker som er sitert i saken, var oljeskattepakken en av grunnene til at OKEAs balanse og kontantstrøm gikk «fra stram til solid «på rekordtid»». Ser du noen problemer med at det kan stilles spørsmål ved om du har vært på flere sider av bordet i disse sakene?

Ola Borten Moe (Sp): Det er sikkert mulig å konstruere den typen problemstillinger. Det tydeliggjør egentlig også, tror jeg, bare behovet for kjøreregler og et klart regelverk.

Rent generelt vil jeg vel egentlig argumentere for at overgangen mellom politikk og næringsliv, politikk og kanskje administrasjon, er for liten i Norge – altså utvekslingen. Jeg tror at systemene våre kvalitativt sett ville ha vært bedre om folk hadde hatt en bredere erfaringsbakgrunn og mer å trekke på, i stedet for et system som jeg vil si i økende grad er silobasert, der man sitter på hver sin kant.

Bare for å ha sagt det: Akkurat på samme vis som Erna Solberg tidligere i dag redegjorde for hvorfor man som gårdbruker kan engasjere seg i landbruksoppgjør og landbrukspolitikk, eller som lærer i lønnsoppgjøret for lærerne, er det helt legitimt hvis man jobber i et oljeselskap, å engasjere seg i rammevilkårene for norsk olje- og gasspolitikk. Det er ikke noe i veien for det, og det er heller ikke noe annerledes. I de sakene du refererer til, er det generell politikkkutforming det er snakk om, ikke enkeltvedtak som angår enkeltselskaper.

Lan Marie Nguyen Berg (MDG): Jeg skjønner.

Er det slik at du meldte deg inhabil i andre saker knyttet til OKEA i løpet av den tiden du satt i regjering?

Ola Borten Moe (Sp): Jeg var inhabil i det som handlet om letelisenser, og i det som handlet om enkeltprosjekter der OKEA hadde eierandeler.

Lan Marie Nguyen Berg (MDG): Takk, men du meldte deg ikke inhabil i forbindelse med behandlingen av oljeskattepakken i statsbudsjettet i fjor?

Ola Borten Moe (Sp): Nei, og det mener jeg er helt korrekt, rett og slett fordi oljeskatt – eller skatteregimet generelt, enten det er for oljeselskaper eller for selskaper som sådan, eller det er min egen skatteprosent – er en type politikk som angår oss alle sammen, og som ikke er rettet inn mot enkeltelskaper. På samme vis har jeg heller ikke vært inhabil når regjeringen har behandlet jordbruksoppgjøret, selv om jeg er gårdbruker.

Lan Marie Nguyen Berg (MDG): Det som kanskje er litt spesielt med akkurat oljeskattepakken, er at den jo kanskje var ekstra viktig for mindre selskaper som OKEA, men vi kan ta det ...

Ola Borten Moe (Sp): Den ble heller ikke behandlet av regjeringen i denne perioden. Det var noe som lå tilbake til en periode da jeg heller ikke satt på Stortinget.

Lan Marie Nguyen Berg (MDG): Ja, det er jeg klar over, men endringene ble behandlet.

Så har jeg et litt annet spørsmål til slutt, og det er: Du er ganske tydelig på at du mener at regelverk rundt habilitet og aksjehandel ikke har vært godt nok håndtert fram til nå, og at det har vært ulik praksis. Vil du regne det som sannsynlig at også tidligere regjeringer har hatt denne typen utfordringer som det denne regjeringen nå ser ut til å ha hatt, dersom sakene hadde vært rullet opp under en annen regjering?

Ola Borten Moe (Sp): Nei, det vil jeg ikke spekulere i. Det er det helt umulig for meg å ha noen mening om. Det er den til enhver tid sittende regjering og den til enhver tid sittende statsråd som har ansvaret for det som skjer på eget bord og for egne tilknytninger. Hvordan dette har vært før, vet jeg ikke, men jeg er ganske sikker på at det kommer til å bli litt bedre i tiden som kommer.

Møtelederen: Da er vi over i den åpne spørsmålsrunden. Først er det Kirsti Leirtrø, fra Arbeiderpartiet, som er inntegnet.

Kirsti Leirtrø (A): Det kan virke som at du har vært bevisst på det å rapportere din aksjeportefølje riktig, og at du har vært bevisst på habilitet når det gjelder egen portefølje som statsråd, men du nevner at du, som kollegiet, ikke har vært like bevisst på ansvaret i regjering. Vil du si at det er den mangelen på bevissthet eller mangelen på kunnskap om eierforholdet mellom Kongsberg og Nammo som gjorde at du den 12. januar deltok i beslutningen om våpen- og ammunisjonskjøp i Nammo?

Ola Borten Moe (Sp): Jeg håper jo at det er den manglende kunnskapen om bindingen eller i hvert fall

bevisstheten om bindingen mellom Kongsberg og Nammo.

Så blir den typen tankerekker uhyre krevende i retrospekt, rett og slett fordi man ikke vet. Det jeg også tar selvkritikk på, både i brevet til komiteen og i redegjørelsen min i dag, er at jeg gjerne skulle hatt en mye sterkere bevissthet rundt det faktum at regjeringen møttes som kollegium, og en sterkere bevissthet rundt hva jeg opplevde var rettstilstanden. Hadde jeg hatt det, ville jeg sannsynligvis på egen kjøp, helt av meg selv, kommet fram til at dette er uhyre problematisk og vanskelig, og brukt pengene til å nedbetale gjeld istedenfor å sette dem i aksjer. Det ville sannsynligvis også vært betydelig bedre butikk.

Møtelederen: Da er neste spørsmål fra meg og Høyre. Jeg må litt tilbake til dette jeg spurte om i sted, om rutinene for håndtering av innsidere og de interessekonfliktene der. Jo mer jeg har tenkt på det, synes jeg det er ganske oppsiktsvekkende at du sto oppført på en innsidelisten i februar 2023, mens du ved selve beslutningen om å innføre lakseskatt, som jo ble offentlig kjent høsten 2022, fem måneder i forveien, og som førte et kursfall på mellom 20 og 30 pst. i den bransjen, ikke står oppført som innsider på den listen. Det virker som en stor rutinesvikt, ikke fra deg personlig, men som en systemsvikt av stor betydning. Har jeg forstått faktumet riktig, at det er tilfellet?

Ola Borten Moe (Sp): Jeg sto i hvert fall ikke på noen innsidelisten i forbindelse med det.

Frode Jacobsen (A): Det har kommet en saksopplysning.

Møtelederen: Vi må gå videre på listen, men du er oppført på talerlisten. Carl I. Hagen er neste.

Carl I. Hagen (FrP): Du svarte i sted på spørsmålet om hvilke regelendringer som kanskje kunne komme på tale. Der har vi lært at det i enkelte meglerforetak er slik at noen som vil kjøpe aksjer, må søke sjefen sin om tillatelse og forplikte seg til å ikke selge før det er gått seks måneder. Da stopper man jo enhver kortsiktig handel basert på en situasjon. Tror du det kunne være fornuftig å vurdere noe tilsvarende for medlemmer av både byråkrati og politisk ledelse i departementene?

Ola Borten Moe (Sp): Det kan man selvsagt tenke seg. Så er det jo allerede i regelverket en frist på tre måneder, mener jeg – altså at hvis du kjøper et verdipapir, er du nødt til å sitte i minimum tre måneder. Jeg mener det er tre måneder, det kan hende det er seks. Så akkurat det siste forholdet der er ivare tatt.

Møtelederen: Da går vi til Seher Aydar.

Seher Aydar (R): Bare for å følge opp aksjesporet litt til: Du sa at det er vanskelig å sitte med enkeltaksjer når man har en sånn posisjon, og skisserte noen mulige løsninger. For å spørre rett ut: Mener du det ville vært aller ryddigst å bare si at man ikke skal drive med aksjehandler når man sitter i regjering, og hvis man kommer i regjering med aksjer, at de skal settes i fond eller fryses, eller at det på annet vis skal skapes en avstand?

Ola Borten Moe (Sp): Ja, det tror jeg personlig. Nå er det ikke jeg som skal bestemme dette, men det tror jeg kanskje er en ryddig måte å gjøre det på. Man er uansett nødt til å ta høyde for, som jeg også skriver til komiteen, at ikke alle aksjer er aksjer i børssnoterte selskaper. Det finnes også ideelle aksjer. Jeg redegjorde selv for min aksje i Klassekampen. Jeg ville jo tenke at jeg kanskje kan sitte i regjering selv om jeg eier en aksje i Klassekampen. Det kan sikkert være delte meninger om det også, men du må uansett ha en nivellering. Du er også nødt til å ha det sånn at Vestre kan sitte i regjering, og at jeg kan sitte i regjering selv om jeg eier i Moe Korn AS eller i kyllingproduksjonen vår. Det er jo ting man bør sette seg ned og se nærmere på.

Møtelederen: Da er det Grunde Almeland.

Grunde Almeland (V): Du nevner i noen av svarene dine at nettopp det å vurdere om dette er beslutninger som bidrar til egen vinning, er testen på habilitet, og det er riktig at det er ett av flere momenter.

Ola Borten Moe (Sp): I ytterste konsekvens, sa jeg.

Grunde Almeland (V): I ytterste konsekvens – det er i hvert fall ett av flere momenter når du skal gjøre vurderingen av om det er en beslutning du er med på, som evner å svekke tilliten til upartiskheten, bare for å ha nevnt det også. I forlengelsen av dette handler jo regelverket som jeg oppfatter at du er inne på, i større grad også om hvilken tillit man har til de beslutninger som tas. Har du gjort deg noen refleksjoner om hvorvidt det du selv gjorde, i tilstrekkelig grad var tilstrekkelig for å sørge for at folk også kunne ha tillit til at de beslutninger du var med og tok, var tatt på riktig grunnlag?

Ola Borten Moe (Sp): Ja, i de beslutningene jeg har – altså, svaret på spørsmålet ditt er at nei, det var åpenbart feil av meg å sitte med aksjer i Kongsberg Gruppen. Litt situasjonsbestemt kunne det også vært problematisk å sitte med egenkapitalbevis i Sparebank 1 Midt-Norge og for så vidt aksjer i Yara. Det har dog ikke materialisert seg, men det er jo et situasjonsbilde. Hvis du

spør om beslutningen knyttet til Nammo og regjeringens kjøp av ammunisjon, har jeg ikke hatt noen ting med den å gjøre, verken skriftlig eller muntlig, og var heller ikke bevisst på bindingen. Der mener jeg at det ikke er noen grunn til verken å tro eller å spekulere rundt at den beslutningen verken a: er påvirket eller b: er gjort på noe annet enn korrekt grunnlag.

Møtelederen: Da er det Lan Marie Berg, Miljøpartiet De Grønne.

Lan Marie Nguyen Berg (MDG): Jeg vil starte med å si at jeg synes det er positivt at du vektlegger at det å bli sittende som statsråd var avhengig av tillit, og du er ganske tydelig på eget ansvar. Det jeg lurer på, er: I intervjuer du har gitt, og i din redegjørelse, ser det ut til at du mener at du har blitt behandlet strengere enn andre. Din kone uttalte seg også kritisk til Økokrim på Facebook da de valgte å ikke etterforske ektefellen til Erna Solberg. Mener du at du har blitt behandlet strengere enn andre tidligere regjeringsmedlemmer når det gjelder fratredelse fra regjering og etterforskning fra Økokrim, og mener du at Støre forskjellsbehandlet din sak og Huitfeldts sak?

Ola Borten Moe (Sp): Nei, det har jeg ikke noe grunnlag for å si. Som jeg har vært veldig tydelig på overfor komiteen, mener jeg det var helt riktig å gå av den 21. juli, da denne saken kom opp. Det hadde ikke vært mulig å sitte som statsråd. Det er altså ingen menneskerettighet å være statsråd i Norge. Det er et spørsmål om tillit, som handler om veldig mye mer enn formaliteter og formell juss. Så er ikke det det samme som at det i etterkant, etter hvert som kunnskap opparbeides og nye opplysninger kommer på bordet, ikke er mulig å problematisere grunnlaget noe mer enn det som ble gjort den gangen. Det synes jeg det er rimelig og allright å sette spørsmålstegn ved.

Møtelederen: Da er det Frode Jacobsen, Arbeiderpartiet.

Frode Jacobsen (A): Jeg vil tilbake til det som gjelder innsideliste, og jeg tror både du og komitélederen har rett i at det er et tema som bør belyses. Men når det gjelder akkurat den aktuelle saken med lakseskatt som du nevnte, er det – i hvert fall ifølge opplysninger jeg sitter med her, og som er delt med Dagens Næringsliv i oktober 2022 – en innsideliste knyttet til den beslutningen som lå i statsbudsjettet i 2022, og den pressekonferansen på Blaafarveværket, og du står oppført på den innsidelisten. Så det er mulig at du husker litt feil.

Ola Borten Moe (Sp): Jeg er i hvert fall ikke klar over at jeg sto på den innsidelisten.

Frode Jacobsen (A): Hele regjeringen står der.

Ola Borten Moe (Sp): Ja, men det overrasker meg i så fall ørlite grann. Men det er en enkel sak å sjekke opp om det er jeg som husker feil og tar feil. Jeg anklager ingen, og har jeg tatt feil her, er jeg den første til å beklage det, men jeg har altså ikke noe minne om at jeg har signert ut noen innsideliste i den sakens forbindelse.

Møtelederen: Da har vi vært gjennom den åpne spørsmålsrunden, og vi går inn for landing, men det er en mulighet for deg til å si noen avsluttende ord hvis du ønsker det, begrenset til 5 minutter.

Ola Borten Moe (Sp): Nei, det er egentlig ikke så mye å si. Jeg har bare lyst til å si takk for det jeg har opplevd som en god og konstruktiv runde i komiteen med gode, saklige spørsmål. Forhåpentligvis kan både mine svar og mine erfaringer bidra til å bringe verden ørlite grann videre i riktig retning.

Møtelederen: Tusen takk skal du ha selv. Da tar vi pause, og den varer til kl. 13.20.

Høringen ble avbrutt kl. 13.11.

Høringen ble gjenopptatt kl. 13.20.

Høring med tidligere utenriksminister Anniken Huitfeldt

Møtelederen: Da starter komiteen opp igjen, og jeg vil ønske hjertelig velkommen til stortingsrepresentant og tidligere utenriksminister Anniken Huitfeldt, som har med seg utenriksråd Torgeir Larsen og avdelingsdirektør Martin Sørby som bisittere. Velkommen til dere også.

Du kjenner rutinene etter hvert, men du får 10 minutter til en innledning. Så starter komiteens utspørring – først med Grunde Almeland, som er saksordfører. Han har 10 minutter, og deretter er det 5 minutter til hver partigruppe. Til slutt blir det en åpen spørsmålsrunde på 10 minutter, og du får mulighet til en oppsummering på slutten hvis du ønsker det.

Det kan under utspørringen fra komiteen være at man er nødt til å avbryte. Det er ikke for å være ufin, men rett og slett for å holde et stramt tidsskjema og komme til essensen i det som komiteen måtte lure på.

Da vet du det, og med det tror jeg rett og slett vi sier at ordet er ditt. – Vær så god.

Anniken Huitfeldt (A): Jeg er her fordi jeg i min tid som utenriksminister har gjort feil. Min ektefelle har eid aksjer som kan ha gjort meg inhabil i saker jeg håndterte som utenriksminister. For meg er det veldig

viktig å vise full åpenhet og alle sider av denne saken. På eget initiativ ba jeg derfor om en vurdering fra lovavdelingen.

Som statsråd har man ansvar for alt som skjer i et departement, både forhold man vet om, og det man ikke vet om. Det gjelder også denne saken. Jeg tar ansvar for det som har skjedd, uansett. Jeg vil likevel fortelle dere hvorfor denne feilen skjedde, uten at det fratar meg ansvaret.

I mitt politiske liv har jeg alltid vært veldig redd for å gjøre feil knyttet til habilitet. Jeg har fått flere juridiske habilitetsvurderinger. Jeg har fått oppnevnt settestatsråd i forbindelse med personer jeg har vært inhabil overfor. Folk sa også at det ikke var så klokt av meg å ha sparepengene mine på høyrentekonto og ikke i aksjefond, men da jeg så hvilke problemer Jonas Gahr Støre fikk med sine aksjefond, turte jeg ikke å ta noen sjanser. Jeg ville ikke gjøre feil. Jeg ville alltid være på den sikre sida.

Da jeg ble utenriksminister, fikk jeg veldig mange konkrete og detaljerte spørsmål om min egen økonomi, og jeg svarte detaljert på alle. Før jeg selv brakte opp denne saken, har jeg aldri tidligere fått spørsmål om hvilke konkrete aksjeposter min ektefelle har. Jeg opplevde at mitt forhold var bevisst, men ser i ettertid at jeg ikke har gjort tilstrekkelig for å forhindre risiko for inhabilitet.

Så til saken: Min mann jobber og er deleier i et lite konsulentfirma hvor han mottar lønn. Han tar noe utbytte, men det meste av overskuddet sparer han i et eget investeringsselskap med egen pensjonssparing som formål. Mange har lurt på hvorfor vi ikke pratet om aksjer. Vi pratet jo om jobben hans, men ikke om hvordan han plasserte pengene til egen pensjon. Han sparte aller mest i fond, og noe var enkeltaksjer. At han kjøpte og solgte med noen måneders mellomrom, var ukjent for meg – både før og etter at jeg ble utenriksminister. Det var aldri tema mellom oss to. Min forståelse var at han eide noen aksjeposter, og at han kanskje kjøpte seg opp på et par poster til.

Da jeg ble utenriksminister, fikk vi opplæring av Theres Steen på Statsministerens kontor om bl.a. aksjer. Vi fikk beskjed om å lese politisk håndbok og snakke med øverste embetsmann i departementet. Jeg gjorde begge deler. Jeg viste mannen min håndboka og fortalte at aksjer kunne gjøre meg inhabil. Under opplæringen på Statsministerens kontor var det mest vekt på saker enkeltstatsråder hadde ansvar for, altså det som lå på mitt bord, og at vi ikke måtte kjøpe aksjer mellom 1. august og fram til statsbudsjettet ble lagt fram, og at «daytrading» måtte unngås.

Som eksempel på saker som kunne gjøre meg inhabil, sa jeg til mannen min: Våpenaksjer må du holde deg unna. I sommer gjorde han det motsatte – han eide Kongsberg-aksjer i elleve uker. Jeg visste ingenting om det, og han solgte med tap.

Jeg mener det ikke kan være noen som helst tvil om at dette innehavet ikke på noen måte påvirket beslutninger jeg tok i sommer. Lovavdelingen skriver at hans aksjehandel ikke kan ha virket inn på avgjørelser jeg tok, så vedtakene er gyldige.

Det mannen min sier, er følgende: Han er veldig klar over hvor nøye jeg er på ikke å gjøre feil. Det var derfor han ikke snakket med meg om investeringene. Han var opptatt av det som sto i håndboka om aktsomhet. Derfor var hans større aksjeposter i selskaper som ikke kunne havne verken på mitt eller regjeringas bord. For de mindre aksjepostene var det hans oppfatning at de uansett var for små til å utløse inhabilitet. I tillegg hadde han en ekstra sikkerhetsforanstaltning i investeringsvalgene, spesielt i selskaper som i teorien kunne være problematiske. Det var basert på råd han fikk fra selskapet Investtech. Ved å bruke eksterne investeringsråd skulle det ikke være tvil om at investeringene ikke kunne settes i sammenheng med min jobb. Han antok at dette var nok til ikke å skape problemer for meg. Mannen min har nok større kunnskaper om innsideproblematikk enn om habilitet og forvaltningsloven. Han ville beskytte meg, han prøvde å være aktsom, og det var derfor han ikke ville informere meg.

Økokrim har gjennomgått investeringene og skriver:

«Av Økokrims egne stikkprøver av opplyste handler vurdert opp mot Investtechs anbefalinger og markedsanalyser, fremstår det å være en signifikant sammenheng mellom anbefalingene/analysene og de gjennomførte transaksjonene.»

Videre skriver Økokrim:

«Til tross for at Flem har handlet i selskaper som driver med lakseoppdrett kan det ikke oppstilles indikasjon på fordelaktig sammentreff som foranlediger nærmere undersøkelser om dette. Det samme gjelder en mindre aksjepost i Kongsberg Gruppen ASA hvor han i 2023 kjøpte og solgte med tap, og andre selskaper hvor den norske stat har eierandeler eller er kreditor.»

Det er poenget: At han misforsto, er ikke hans problem – det er mitt. Det er jeg som var utenriksminister. Han var ikke det.

I dag vet vi at ektefellers aksjer kan skape store problemer for politikere. Men nærståendes aksjer har det lenge vært veldig lite søkelys på. Det var som å åpne en ny dør. Min frykt for å gjøre feil, som jeg alltid har hatt med meg, dekket ikke dette feltet. Jeg mener det kom en rekke rettslige avklaringer fra lovavdelingen i min sak. Det tror jeg var nytt for meg – og mange andre. Som statsministeren sa om min sak på pressekonferansen den 30. august:

- Dette er problemstillinger lovavdelingen ikke har vurdert detaljert før nå.
- Jeg kan forstå hvorfor statsråder i juni ikke tenkte over ektefeller og aksjer, sakene i juni handlet jo ikke om det.
- Hvis håndboken hadde vært mer presis om å oppgi ektefellers aksjeinnehav fra dag én, hadde denne saken vært unngått.

Om ektefellers aksjer står det i håndboka at aktsomhet er viktig, men også at nærstående står rettslig sett fritt til å handle med finansielle instrumenter. I stedet burde vi vært fortalt at dette er et minefelt. Jeg burde sagt til mannen min: Hold deg unna enkeltaksjer. Det samme vil jeg si til alle som er sammen med en statsråd. Og selv om statsministeren har oppdatert håndboka etter at min sak ble kjent, mener jeg at håndboka i dag også underdriver konsekvensene.

Så til spørsmålet: Har jeg vært inhabil? Det er svært krevende selv å avgjøre habilitet basert på ektefelles aksjer uten å forelegge det konkret for embetsverket, for vurderingene er sammensatte og ikke helt enkle. Aksjepostens størrelse er ett moment, slik Borten Moe var inne på, men det varierer også veldig. Andre vektlegger innvirkning på privatøkonomien. I motsetning til inhabilitet som følge av bånd til personer eller virksomheter hvor jeg langt på vei har kunnet avgjøre det, eller hvis jeg har vært i tvil, har kunnet forelegge det for andre, er det vanskelig å vite om man er inhabil som følge av ektefelles aksjer, uten å ha oppgitt alle disse aksjene til departementet. Det fikk ikke jeg beskjed om. Det fratar ikke meg ansvar, men det forklarer hvorfor det ble som det ble.

Til oss som samfunn og til Stortinget som institusjon vil jeg legge til: Vi må sammen forbedre rammene for handel med verdipapirer og kommunikasjon og kunnskap om inhabilitet. Etter min mening bør dette bli offentlig, slik vi har sett i våre naboland Sverige og Danmark. Jeg håper vi får et bedre og mer enhetlig system med klarere regler og rutiner for oppfølging av habilitetsvurderinger, så vi unngår at politikere havner i slike situasjoner – i hvert fall uten å vite det.

Så vil jeg gjerne bidra med mer. Jeg ser at rekken av habilitetssaker i sum er egnet til å svekke tilliten til demokratiske prosesser, noe jeg tar på det største alvor. Jeg har selv i hele mitt voksne liv – og også i ungdomstiden – deltatt i demokratiet, og jeg føler et veldig sterkt ansvar for at dette skal fungere godt.

Jeg tror at min sak og andre saker viser at handel med aksjer ikke har vært godt nok håndtert i hele vårt politiske system.

Møtelederen: Tusen takk for innledningen. Vi går over til utspørring fra saksordfører, Grunde Almeland, fra Venstre.

Grunde Almeland (V): Takk skal du ha, komiteleder.

Jeg begynner med å stille deg spørsmål om tiden da du tiltrådte som statsråd første gang. Når man blir statsråd – i hvert fall ut fra egen erfaring, fra da jeg ble statssekretær – starter man med en såkalt vetting-samtale, der man også går gjennom nettopp habilitet. Så det første spørsmålet mitt er om du gjennomførte en såkalt vetting-samtale med statsministerens nåværende stabssjef, altså på politisk nivå, før du tiltrådte som utenriksminister. Bakgrunnen for at jeg stiller det spørsmålet, bare så det er klart, er at det i en artikkel i Dagens Næringsliv fra 26. oktober 2023 skrives at flere kilder sier at det ikke skjedde. Da tenker jeg det er naturlig at du får kommentere det selv.

Anniken Huitfeldt (A): Hvis det er første gangen jeg tiltrådte som statsråd, så hadde jeg jo det med Karl Eirik Schjøtt-Pedersen tilbake i 2008. Hvis det er denne gangen ...

Grunde Almeland (V): Jeg tenkte selvfølgelig på den sittende regjeringen som du var en del av.

Anniken Huitfeldt (A): Nei, jeg hadde ikke det. Sannheten er vel at når det gjelder dette forholdet, min manns aksjeinnehav, var ikke det tema på disse vetting-samtalene uansett. Vi hadde samtale da dette oppsto, om at det ikke hadde vært en slik vetting-samtale, og at vi skulle foreta den ganske raskt etterpå. Vi konkluderte begge med at en vetting-samtale omkring disse spørsmålene ikke hadde endret situasjonen, for det var ikke rutine for å spørre om ektefellers aksjeinnehav. Det sa hun også, at dette var som å åpne en helt ny dør. Det var hennes ord. Det var et område det overhodet ikke har vært fokusert på i noe av det politiske liv.

Grunde Almeland (V): Så du mener at en sånn vetting-samtale uansett ikke ville gjort en forskjell?

Anniken Huitfeldt (A): Jeg er for vetting-samtaler. Så er det veldig mye som skjer, hun skulle intervju veldig mange. Vi kunne sikkert ha tatt den senere, men det var ikke noe vetting-samtale med meg, nei.

Grunde Almeland (V): Statsråder skal jo, som du også viser til i din innledning, utvise en betydelig grad av aktsomhet ved aksjehandel. Hva gjorde du selv for å oppfylle lovens bokstav, og mener du at du oppfylte dette i tilstrekkelig grad?

Anniken Huitfeldt (A): Jeg mener at jeg ikke gjorde nok. Det er derfor jeg også ba om en vurdering fra lovavdelingen om hvilken plikt jeg har til å sette meg inn i det som er min ektefelles aksjeinnehav. Her har jeg helt

åpenbart ikke gjort nok. Så er det et veldig dårlig svar på det, og det er at jeg ikke ble spurt.

Min frykt, for jeg har hele mitt politiske liv vært veldig engstelig for å gjøre feil, dekket ikke dette området. Jeg husker at jeg hver dag gikk opp trappa i Utenriksdepartementet og tenkte: Hvilke feil gjør jeg nå som jeg ikke vet om? Det var dette. Så jeg gjorde ikke nok, men jeg trodde jo jeg gjorde nok. Jeg viste ham håndboka, sa hva han skulle være forsiktig med, og så fikk vi – og jeg kjenner meg litt igjen i det Borten Moe sier her – nærmest en slags opplæring i hvordan man skulle ha aksjer og opptre aktsomt. Man skulle ikke handle i budsjettvinduet, og man skulle unngå «daytrading», og så viser det seg at dette altså er et minefelt. Det viser seg også – noe som i hvert fall var ny innsikt for meg, og jeg tror også for veldig mange andre – at ektefellers aksjeinnehav i stor grad skal baseres som om det er mitt eget. Derfor gjorde jeg ikke nok.

Grunde Almeland (V): Angående din manns aksjehandel skriver du også i et svar til oss i komiteen 1. september i år:

«Jeg innser på bakgrunn av de undersøkelsene jeg har gjort i saken etter at jeg ble konkret kjent med aksjehandlene, og på bakgrunn av Lovavdelingens uttalelse, at jeg burde etterspurt mer informasjon om dette tidligere.»

Det referer du også til her i dag. Jeg lurer rett og slett på hva du tenker om hvorfor du ikke gjorde dette, i lys av nettopp det omtalte kravet til personlig aktsomhet?

Hvis det er noe som er knyttet til rutiner og praktisering som du mener er relevant for hvorfor du ikke etterspurte mer informasjon fra din mann, er selvfølgelig også det noe jeg oppfatter som interessant og relevant for komiteen nå.

Anniken Huitfeldt (A): Nå har det vært sagt før i denne komiteen at når ektefeller uttaler seg, fraskriver man seg ansvaret selv, men jeg har altså bedt min mann skrive hvordan han oppfattet samtalen med meg, og det kan gjøres tilgjengelig for dem som ønsker det.

Han gjorde det han kunne for å være aktsom. Han hadde fått opplæring av meg, og jeg trodde ikke at han drev med Investtech-aksjer, jeg hadde ikke kunnskap om det. Så jeg ga ham råd basert på at jeg trodde han hadde fire aksjeposter, og at han kanskje kjøpte seg opp et par steder til, og at han måtte være innmari forsiktig med det. Jeg burde jo ha sagt at jeg må vite alt du har til enhver tid, det må du rapportere til meg. Det er den feilen jeg gjorde.

Det som er spesielt med ektefellers aksjeinnehav, er at det er umulig å gjøre en skjønnsmessig vurdering, man må forelegge det til Utenriksdepartementets utmerkede rettsavdeling, så det mener jeg det burde vært

rutiner for – at man bør legge det fram. Det er også rutinen som nåværende utenriksråd nå har gjennomført i Utenriksdepartementet, og det er jeg glad for.

Grunde Almeland (V): Har det aldri vært en rutine for at man i tilfeller der dette kunne komme på bordet som et problem, tidligere har forelagt det for embetsverket?

Anniken Huitfeldt (A): Ikke på aksjer. Når jeg sa «hold deg unna våpenaksjer», stolte jeg jo på at han skulle gjøre det. Men jeg klandrer ikke min ektefelle for dårlig opplæring, for det er fullt og helt mitt ansvar. Det som han trodde beskyttet han, var Investtech-analysen. Da dette kom opp første gang mellom oss, sa han at han håndterer dette meget bra fordi hans investeringer er like nøytrale som et aksjefond, fordi han baserer seg på Investtechs råd. Da jeg dagen etter at jeg fikk vite det av min ektemann, forela det for utenriksråden, ble det etter kort tid gjort klart at Investtech ikke var det samme som et aksjefond.

Grunde Almeland (V): Du beskriver både rutiner og opplæring som ikke tilfredsstillende, etter det jeg kan forstå. Er det, for din egen del, ditt ansvar eller departementets ansvar, eller er det Statsministerens kontor og statsministerens ansvar å sørge for gode rutiner og opplæring?

Anniken Huitfeldt (A): Ingen statsråd kan fraskrive seg ansvar. Det er det som er det grunnleggende. Men det er ganske vanskelig å skjønne hva slike generelle aktsomhetsvurderinger egentlig innebærer: «egnet til å svekke tillit». Jeg trodde jeg gjorde alt det jeg kunne for å styrke tilliten. Jeg mener at det ikke har vært noen tvil om at de aksjene som jeg ikke visste om, ikke har påvirket min behandling av Kongsberg-saker. Det mener jeg det er ingen som helst grunn til å mistenke meg for, men jeg ser i ettertid at jeg burde ha gjort mye mer, og at vi også burde ha fått en mye grundigere opplæring enn det vi fikk. Det sier statsministeren også: Hvis det hadde stått klart i håndboka fra dag én at du har plikt til å holde deg oppdatert om ektefelles aksjeinnehav, hadde ikke denne feilen skjedd.

Grunde Almeland (V): Mener du at Statsministerens kontor må ta et betydelig større ansvar også for koordineringen av regelverket og håndteringen av regelverket?

Anniken Huitfeldt (A): Jeg gjennomgikk en samtale med daværende utenriksråd hvor vi gikk gjennom nettopp eierskapet til min mann. Vi hadde en lang samtale om dette, og også om aksjer og andre ting. Jeg kan

godt redegjøre for den hvis jeg får spørsmål om det senere.

Det han sier, er at han fikk absolutt ingen opplæring i hvordan disse samtalene skulle gjennomføres. Er det noe vi vet, enten det gjelder vetting-samtaler eller andre ting, er det at slike samtaler må være strukturert, det må være de samme spørsmålene som alle får. Han kan ikke huske at han har fått gjennomgang av hvordan disse samtalene skal foregå, verken i departementsrådslusjer eller på skriftlig måte.

Her mener jeg det er en svakhet, altså at vi under opplæringen får beskjed om at sånn og sånn er regelverket, og å snakke med departementsråden vår om det. Jeg snakket nøye med departementsråden min om alle forhold knyttet til min manns eierskap, aksjer og sanneling – ikke nok, men allikevel. Men han hadde ikke fått noen instruksjon om hvordan disse samtalene skulle gjennomføres. Hvis det der hadde stått «spør ministeren hva slags aksjer både hun og mannen har», hadde jo ikke dette skjedd.

Grunde Almeland (V): Den redegjørelsen du har gitt nå, og for så vidt også i skriftlig svar til komiteen, sentrerer i stor grad rundt hvorvidt du opplever at du har vært innenfor eller utenfor gitt regelverk, og til en viss grad at du ikke kan klandres fordi du ikke visste om din manns aksjehandel, selv om du tydelig sier at det fortsatt er ditt ansvar. Du har nå gått av som utenriksminister, men ifølge statsministeren skal det ikke skyldes din inhabilitet. Du valgte også å bli sittende til du ikke kunne det lenger.

Jeg lurar på i hvilken grad du stilte deg spørsmål om det var heldig for offentlighetens tillit til ditt embete som utenriksminister at du ble sittende, helt uavhengig av om du var uaktsom eller aktsom i inhabilitetssakene. Mente du at tilliten til ditt embete best ble ivaretatt ved at du ble sittende?

Anniken Huitfeldt (A): Det er statsministeren som skal vurdere hvorvidt han har tillit til statsråder eller ikke, og det forholdt jeg meg også til. Så mener jeg det er viktig å gå inn i hver enkelt sak. Hvis en statsråd gjør en feil, skal det ikke automatisk være slik at en statsråd skal gå av. Vi er veldig avhengige av at feil innrømmes, og at alt legges på bordet med en gang. Det gjorde jeg dagen etter. Jeg var på biltur hjem fra hytta og fikk vite dette i samtale med min mann, og morgenen etter gikk jeg til utenriksråden og fortalte om det. Så får andre vurdere om de feilene man har gjort, er nok til å bli sittende eller ikke.

Møtelederen: Da har vi kommet til partienes runde. Vi starter med Arbeiderpartiet og Frode Jacobsen, som har 5 minutter.

Frode Jacobsen (A): Takk for at du er her og svarer på våre spørsmål.

Du sa i et svar tidligere her at feilen du gjorde, var at din mann eide aksjer, og at du ikke gjorde mer for å få vite hva det var. Hvis jeg forstår deg riktig, visste du at han eide enkelte aksjer, men du spurte aldri om hvilke selskaper det var i. Er det riktig?

Anniken Huitfeldt (A): Ja.

Frode Jacobsen (A): Så sier du på spørsmål fra saksordføreren at hvis du da du ble utenriksminister, hadde fått beskjed om å liste opp din manns aksjer, hadde du gjort det og fulgt grundig med på det.

Anniken Huitfeldt (A): Ja, da hadde jeg sagt: Du har en rapporteringsplikt. Eller jeg hadde ikke sagt det, jeg hadde sagt: Hold deg unna!

Dette er noe han ikke en gang har tjent noen penger på, fordi han stort sett har hatt aksjefond. Dette er bare tull å holde på med hvis man er gift med en statsråd.

Frode Jacobsen (A): Du var i din innledning inne på at du har vært opptatt av å ivareta din habilitet hele veien, du har jo vært statsråd i flere departement. Kan du si noe mer om hvordan du har vært bevisst på det både som kulturminister, som arbeidsminister og nå sist som utenriksminister?

Anniken Huitfeldt (A): Jeg gikk på som statsråd første gang i 2008 – da var det bare Carl I. Hagen som var her, tenker jeg. Det var på en habilitetssak – den saken som Manuela Ramin-Osmundsen gikk av på, var en habilitetssak. Det var en tidligere kollega av meg ved forskningsinstituttet som søkte jobben senere, og jeg ble erklært inhabil i den, så jeg mener at habilitet og inhabilitet er noe jeg har hatt et veldig bevisst forhold til.

Så kan vi gå videre på inhabilitet knyttet til min tidligere arbeidsgiver, Fafo. Da jeg gikk på som arbeidsminister i 2012, forela jeg for lovavdelingen hvordan jeg skulle forholde meg til Fafo. Da jeg gikk på som utenriksminister, spurte jeg Torgeir Larsen om jeg bare skulle si opp i Fafo for å være på den sikre siden. Han sa ja, og da gjorde jeg det.

Om personer: Kulturlivet er fullt av veldig mange mennesker, og jeg vil gå så langt som å si at hvis man var kompetent og kjente meg da jeg var kulturminister, var det en ulempe, for jeg var såpass redd for å gjøre feil. Jeg var også sjefen til broren min da jeg var kulturminister. Det var selvfølgelig verst for ham, men vi måtte håndtere det på et eller annet vis. Det ble håndtert på den måten at ingen av de dokumentene som han sendte over til meg, hadde initialene hans på.

Så er jeg inhabil overfor en person som jobber i Utenriksdepartementet nå. Da hun kom hjem fra en

utestasjon, fikk vi umiddelbart en settestatsråd på hennes sak. Jeg var såpass redd for å gjøre feil knyttet til henne at da daværende utenriksråd skulle orientere meg om hvor hun skulle jobbe, sa jeg: Stopp en hal, er ikke jeg inhabil overfor henne, har du lov til å snakke med meg om henne? Det spørsmålet ble forelagt rettsavdelingen, som kom tilbake til meg og sa at de kunne informere meg om det, det var helt innenfor regelverket.

Så jeg vil si at min frykt for å gjøre feil har dekket ganske mye og hjulpet meg ganske godt, men den hjalp meg altså ikke her.

Frode Jacobsen (A): Kan du si noe om hva du tror kunne ha vært gjort? Er det noe du vil peke på som kunne ha hjulpet deg, slik at du ikke hadde kommet opp i den situasjonen som gjør at du sitter her nå?

Anniken Huitfeldt (A): Jeg mener at når lovavdelingen nå sier at det at du er ektefelle til en statsråd, er omtrent som om du er statsråd, så verken var eller er det reflektert i håndboka. Der legges det vekt på helt andre forhold. Det står at det skal utvises stor grad av aktsomhet ved disposisjoner. Det står det om politisk ledelse. Det samme gjelder nærstående, men det skal vurderes på selvstendig grunnlag etter verdipapirhandellovens bestemmelser. På andre områder står det at ansatte med nærstående som har betydelig aktivitet, oppfordres til å orientere sin nærmeste leder om dette. Det står også at nærstående av ansatte i utgangspunktet vurderes på selvstendig grunnlag, men det kan etter omstendighetene oppstå mistanke.

Jeg mener at det lovavdelingen nå skriver, er noe annet enn det som det blir gitt veiledning om i håndboka. Når vi nå får disse tre alternativene når man går på som statsråd, selg, frys eller la noen andre forvalte, er det helt åpenbart at det også må gjelde nærstående. Så håndboka må i dag ha samme regler for ektefeller som for statsråder, og det må være samme rapporteringsplikt til Stortinget, slik det er i våre naboland. Både Sverige, Danmark og Island har det. Sverige har endog at man har opplysningsplikt hvis barna dine har f.eks. aksjefond. Hvis det hadde vært reflektert på en bedre måte, hadde ikke dette skjedd. Når det gjelder opplysningsplikten i seg selv til Stortinget: Hvis det hadde vært et kriterium, hadde ikke dette skjedd.

Møtelederen: Da går vi videre til Høyre og meg selv, som har noen spørsmål.

Jeg er spesielt opptatt av rutinene, opplæring osv. Du har nevnt samtalen med utenriksråden, og du skriver at du opplyste ham om at din ektefelle hadde noen enkeltaksjer. Fikk du tilbakemelding om at du pliktet å skaffe deg kunnskap om hvilke aksjer det var?

Anniken Huitfeldt (A): Nei, men det som det var veldig fokus på under opplæringen og også i min samtale med min mann og med departementsråden, var aksjer som kunne havne på mitt bord. Det var der fokuset var og i mindre grad på saker som vi behandlet i kollegiet. Jeg kan si mer om det etterpå.

Møtelederen: Da fikk du ikke det der. Så går vi til opplæringen i regi av SMK, og da tror jeg at jeg har forstått deg riktig basert på det du har sagt tidligere i høringen, at du heller ikke fikk noen beskjed om dette fra SMK i opplæringen.

Anniken Huitfeldt (A): Jeg fikk beskjeden: Snakk med din departementsråd.

Møtelederen: Ok. Så må jeg spørre som en konsekvens av dette: Har det vært for dårlige rutiner i regjeringen på embetsnivå?

Anniken Huitfeldt (A): Som politiker kan man aldri skyldes på embetsverket, og det gjelder absolutt, uansett.

Møtelederen: Du får lov i kontrollkomiteen, hvis du vil.

Anniken Huitfeldt (A): I og med at jeg velger å være selvkritisk, ville jeg nok kanskje tenkt i konstitusjonell avdeling ved Statsministerens kontor, som er den samme konstitusjonelle avdelingen som både Solberg-regjeringa og nåværende regjering har, at jeg kanskje hadde gått inn i dette med stor grad av ydmykhet.

Møtelederen: Vi politikere er jo litt flinkere til å kritisere hverandre. Vil du kritisere den politiske ledelsen i regjeringen og den politiske oppmerksomheten og håndteringen av regelverket?

Anniken Huitfeldt (A): Dere spør om Kristine Kallset og vetting, og hun hadde en veldig systematisk gjennomgang av det det var fokus på. Hva var det fokus på den gangen? Det var fokus på metoo, det var fokus på pendlerleiligheter, og det var fokus på gaver. Jeg har blitt fortalt av andre at hennes vetting var basert på dette. Verken hun eller andre stilte spørsmål om ektefellers aksjeinnehav, så dette mener jeg i stor grad har vært en blindsones i politikken, og det var også en blindsones for meg.

Møtelederen: I hvilken grad vil du vektlegge at det var dårlig regelverk, og i hvilken grad vil du vektlegge din egen manglende forståelse av regelverket?

Anniken Huitfeldt (A): Til sjuende og sist sitter jeg med ansvaret uansett, man kan aldri fraskrive seg det.

Jeg har tenkt mange ganger når man gjør feil i livet, slik jeg har gjort nå: Bebreider jeg meg selv for det? Da må jeg bare si at jeg lever selv med den feilen jeg har gjort. Jeg forstår hvorfor jeg gjorde den feilen basert på den kunnskapen jeg hadde på det tidspunktet.

Møtelederen: Litt til statsministerens vektlegging og vurdering: Jeg vet at det er et tema du avviser, og du sier at det til syvende og sist er opp til ham, men dere gjør en initiell vurdering av at dette ikke er alvorlig nok til at du skal gå av, og du fortsetter. Endrer det seg på et eller annet tidspunkt, hvor du merker at statsministeren vektlegger denne feilen i større grad enn han gjorde tidligere?

Anniken Huitfeldt (A): Det må du nesten spørre ham om.

Møtelederen: Kan jeg likevel få spørre om din vurdering, og om du opplever et skifte?

Anniken Huitfeldt (A): Jeg hadde ikke noen samtale om denne saken med ham etter at jeg fikk tillit og gikk videre, før han tok initiativ til at jeg skulle gå av.

Møtelederen: Da har jeg ingen flere spørsmål. Vi skal gå videre til Senterpartiet og Nils Børke.

Nils T. Børke (Sp): Takk for orienteringa. Eg synest du er tydeleg og klar om di oppfatning av dette. Opplysninga frå mannen din om at han har mest i aksjefond og noko i enkeltaksjar, vart rapportert til utanriksråd Tore Hattrem. Like etterpå hadde du og Hattrem ein samtale om habilitet og aksjar, og i den samtalen sa Hattrem at det var tryggast å investera i fond. Stemmer det?

Anniken Huitfeldt (A): Ja, men det lå i samtalen hele veien, og det mente også min mann. Det er det jo også, for det er ikke noe særlig penger å tjene på å slå markedet. Så aksjefond gjelder også kommersielt, vil jeg si, ikke bare når det gjelder habilitet. Det responderte min mann på og sa at det aller beste er jo i aksjefond.

Nils T. Børke (Sp): Eg oppfatta at du ikkje følte det var tydeleg nok beskjed, men her får du jo ganske tydeleg beskjed om at det var best å gå i fond. Sjølv om du signaliserte det til mannen din, var oppfatninga di at du ikkje fekk noko råd om at han burde selja desse enkeltaksjane?

Anniken Huitfeldt (A): Jeg fikk ikke noe råd fra noen om at han burde selge enkeltaksjene, men jeg vil si det til alle andre ektefeller: Selg enkeltaksjer, frys dem eller få andre til å forvalte dem.

Nils T. Bjørke (Sp): Så det vil seia at du ikkje oppfatta rådet om at det var best med fond, som eit råd om å selja aksjane?

Anniken Huitfeldt (A): På ingen som helst måte. Det var derimot en henvisning til at ved kjøp og salg av enkeltaksjer skulle aktsomhetsreglene tre inn.

Nils T. Bjørke (Sp): Borten Moe var tydeleg på at han meinte at i dagens situasjon burde rådet vera å frysa aksjane eller å ikkje handla i enkeltaksjar i det heile. Meiner du at det er den fornuftige måten å løysa dette på?

Anniken Huitfeldt (A): Jeg mener man må behandle ektefeller som om de er statsråder, på bakgrunn av den uttalelsen jeg har fått fra lovavdelingen, og håndboka. Reglene bør gjenspeiles, og det bør være den samme opplysningsplikten til Stortinget.

Nils T. Bjørke (Sp): Handboka for politisk leiding er no oppdatert. Meiner du at det enno er svakheiter i den handboka, eller har det forbedra seg?

Anniken Huitfeldt (A): Den ble jo bedre etter at min sak ble kjent. Da kom det opp at man har plikt til å skaffe seg oversikt over ektefellers aksjeinnehav. Da hadde ikke jeg gjort denne feilen, så det hadde kanskje vært nok for meg, men allikevel mener jeg det bør være samme regler for ektefeller som for statsråder.

Nils T. Bjørke (Sp): Eg har ikkje fleire spørsmål.

Møtelederen: Da går vi videre til Fremskrittspartiet og Carl Ivar Hagen, som har 5 minutter.

Carl I. Hagen (FrP): Takk skal du ha, leder, og takk for en god redegjørelse og gode svar hittil.

Jeg vil gjerne følge opp det som nå nettopp var tema, altså hva som eventuelt bør gjøres med håndboken. Er du enig i at man også bør gå gjennom håndboken for å se hvilke bestemmelser der som kanskje bør lovreguleres og ikke bare være retningslinjer?

Anniken Huitfeldt (A): Jeg synes det er veldig vanskelig å svare på det, men kanskje kommer det en komité og representanter for flere politiske partier som nettopp bør se på dette. Jeg mener at dette handler om tilliten til politikken generelt. Da bør man kanskje gå gjennom regelverket fra veldig mange politiske partiers side, fra folk som har arbeidet i dette gjennom flere år, og se på hvordan vi best kan sikre forutsigbare regler.

Carl I. Hagen (FrP): Det er vel også slik at utviklingen her styres av hva som skjer i det offentlige rom, særlig medias dekning. Da du tiltrådte første gang i 2008,

var vel ikke aksjer noe tema i det hele tatt ved opplæring av statsråder, ei heller i 2012. Det er vel først nå aksjeinnehav koblet mot habilitet er dukket opp i det offentlige politiske rom?

Anniken Huitfeldt (A): Jeg kan ikke helt huske hva jeg snakket med Karl Eirik Schjøtt-Pedersen om den kvelden i 2008, men det var jo også forhold knyttet til mannen min. Det har veldig ofte vært spørsmål om hva mannen min gjør. Jeg husker da jeg var arbeidsminister og han jobbet som IT-prosjektleder, at han da f.eks. ikke kunne søke hos IKT Nav. Knyttet til hans jobb har jeg hele tiden tenkt at jeg må være bevisst, slik at det ikke kommer inn på mitt område. Jeg tror det var fokus på aksjer da også, men han hadde ikke noen aksjer, og jeg har jo aldri hatt aksjer.

Carl I. Hagen (FrP): Ser du et behov for å utrede og tenke nøye gjennom konsekvensene av det du sier, når du sier at ektefeller er som nesten-statsråder og må undersøkes – hva de gjør, hva de har gjort, osv.? Hva betyr det for forholdet mellom ektefeller og før man blir ektefeller? Hvis den ene er veldig aktiv i politikken og kan havne som statsråd, vil da andre si: Jeg holder meg unna vedkommende?

Anniken Huitfeldt (A): Ja, det kan skje. Det er en ulempe ved dette som da må behandles, og vi må lage noen felles regler for dette. Jeg spurte departementsråden: Så ingen statsråder kan være gift med noen som er aksjemegler? Vi reflekterte litt omkring dette, og det er klart at det alltid vil være noe mer krevende for kvinner som har menn i privat sektor, enn hvis man har en ektefelle i offentlig sektor. Så det er noen konsekvenser av dette, det er det.

Carl I. Hagen (FrP): Det er også den store utfordringen du nevnte som kulturminister, og vi har jo hatt tidligere kulturministeren her inne på høring. Så vidt jeg kan skjønne, er det omtrent umulig å trekke en sylskarp grense mellom noens bekjente, venner, nære venner og bestevenner. Når inntreier i realiteten habilitetsproblemet?

Anniken Huitfeldt (A): Det er det veldig mange regler for. Når man legger fram dette – jeg har gjort det noen ganger overfor folk jeg har kjent noe, og som jeg er venner med – om hvorvidt vi er inhabile eller ikke, spør man ofte sånn: Var du i 50-årsdagen? Det er greit. Var du i 51-årsdagen? Da er det ikke greit. Så er det hvorvidt man drar på ferie sammen.

Da vil jeg typisk, som jeg også har gjort for rettsavdelingen ved noen anledninger, redegjøre skriftlig for vennskapet, og så vurderer de hvorvidt dette er innenfor grensene av inhabilitet eller ikke. Det er jo komplisert,

men det er enda mer komplisert når det gjelder aksjeinnehav, for jeg kan ikke ta det på gefühlen. Dette er milliardsselskaper, og så eier man aksjer for 40 000 kr. Er det egnet til å svekke tillit? Tjener man på disse aksjene?

Carl I. Hagen (FrP): Kan det også svekke vårt system i realiteten at folk som etter hvert kanskje tenker seg å søke stillinger, styreverv eller annet, må passe seg for ikke å bli venn med en statsråd eller en som kan bli statsråd? Det er vel også slik at statsråder ikke kan benytte folk som kanskje er best kvalifisert, fordi de også har et vennskapsforhold?

Anniken Huitfeldt (A): Dette var en del av den opplæringen vi fikk etter at min sak ble kjent. Da fikk vi en gjennomgang av habilitetsregelverket knyttet til aksjeinnehav, og da fikk vi beskjeden: Er det egnet til å svekke tillit? Ja, da må du tenke gjennom foreldrene dine, barna dine, hvem du drar på ferie med – hvis de da gjør handler som kan settes i sammenheng med de politiske beslutningene du tar, er det egnet til å svekke tillit. Vi spurte: Hvem er dommer her? Da fikk vi til svar: Det er VG.

Det er klart at dette er ganske vanskelig å forholde seg til. Da datteren min begynte på Handelshøyskolen og det var en gruppe der som heter Hun investerer, meldte hun seg ikke på den gruppa. Jeg tror det for veldig mange politikere i dag er en stor grad av redsel for å gjøre feil. Det har fulgt meg gjennom hele mitt politiske virke. Jeg trodde det var nok til å beskytte meg i denne saken, men det var det altså ikke.

Carl I. Hagen (FrP): Så vi burde kanskje ha et kurs for journalister og redaktører også?

Anniken Huitfeldt (A): Jeg bare tror – i alle disse sakene som har vært egnet til å svekke tilliten til politikere, vi har hatt mange, det har vært reiseregninger, pendlerleiligheter, andre forhold – at når det er en stor mediestorm, kan det ofte være vanskelig å bli sittende i en posisjon. Da har jeg lyst til å henlede oppmerksomheten til Eva Kristin Hansen, som gikk av som stortingspresident på bakgrunn av pendlerboligsaken. Hun hadde Riksrevisjonen etter seg, hun hadde skatteetaten etter seg, og hun hadde politiet. Hun ble frikjent på alle punkter. Da var det slik at det var mediestormen som i grunnen avsatte henne. Det var umulig å bli sittende.

Dette må vi tenke gjennom på tvers av alle politiske partier. En dag rammer det det ene politiske partiet; den andre dagen rammer det det andre. Samlet sett bidrar det til å svekke tilliten til det politiske systemet, så vi må tenke over hvilke regler vi har, og hvordan vi behandler våre folk. Alle de årene jeg har sittet på Stortinget, har det vært stor bevissthet om å ikke gjøre feil.

Møtelederen: Da går vi videre til SV og Audun Lysbakken, som har 5 minutter.

Audun Lysbakken (SV): Takk for svarene så langt. Et premiss jeg tenker det er viktig at ligger til grunn her, er at det ikke er nytt at en legger vekt på ektefellers aksjeinnehav i forbindelse med habilitetsvurderinger. Det har vi jo fått dokumentert veldig tydelig i denne prosessen at SMK gjorde for Erna Solbergs mann allerede i 2013. Den gangen ble det satt i gang en grundig prosess rundt dette.

Da er mitt spørsmål: Jeg forstår at det er vanskelig, for det er en grunnregel for politikere å ta ansvaret selv. Men jeg tror at hvis vi skal komme til bunns i hva som må gjøres, må alle som møter til høring her, også føle seg fri til å snakke ærlig om hva en opplever er svakheter på embetsnivå. Er det ikke underlig at ikke Utenriksdepartementet for det første tok opp spørsmålet om aksjer, og så satte i gang en lignende prosess knyttet til deg som det SMK gjorde knyttet til Erna Solberg i 2013?

Anniken Huitfeldt (A): SMK satte i gang en prosess knyttet til Erna Solberg, men vi fikk ikke tilsvarende prosess i løpet av den timen vi hadde opplæring. Da var det gjennomgang av de forholdene jeg snakket om, så det var en mye mer overfladisk gjennomgang. Jeg har aldri fått i nærheten av det hun fikk av oppfølging.

Man kan alltid si at Utenriksdepartementet skulle gjort mer, men de fikk jo ingen veiledning i dette. Så jeg mener at der har daværende utenriksråd rett: Det er og blir statsministerens kontor som har arbeidsgiveransvar for meg som statsråd. Når ansvaret for å følge meg opp blir delegert uten veiledning, går det som det går.

Audun Lysbakken (SV): Ja, for det blir delegert? I praksis er det sånn at statsrådene får beskjed om å henvende seg til sin departementsråd? – Ja. Så det er på det nivået forventningen om en sånn prosess vi nå snakker om, skulle ha foregått?

Anniken Huitfeldt (A): Ja, og uten at vedkommende da har fått noen veiledning eller instruksjon. Alle slike samtaler bør være strukturerte samtaler hvor man får de samme spørsmålene. Det som er strukturert, og som jeg har fått av opplæring, er det skjemaet jeg fikk til Stortinget. Det er veldig strukturert og greit å forholde seg til: – Da oppgir jeg dette. Da blir man bevisst på det. Dette burde også vært gitt til de ulike departementsrådene: en strukturert samtaleguide for å gå gjennom habilitet.

Audun Lysbakken (SV): Jeg oppfatter at det du sier, er at er man klar over dette regelverket, vil den eneste naturlige måten å håndtere det på, være å ha full oversikt over hvilke aksjer ens ektefelle eier. Hvis ikke vil en

i praksis overlate til ektefellen å gjøre i hvert fall deler av habilitetsvurderingen. Er det korrekt oppfattet?

Anniken Huitfeldt (A): Jeg skulle jo sagt til min mann at alt måtte komme til meg – uansett. Så trodde han at 40 000 kr var lite. Det kan man jo diskutere, om 40 000 er lite eller mye. Vel, Økokrim sier i sin gjennomgang at dette er lite. Så han tenkte: Det trenger ikke jeg å rapportere til henne. Det var den forståelsen han fikk, men det var ikke sann at jeg gikk god for forklaringen om at han ikke skulle fortelle det til meg. Det mener jeg er en veldig viktig distinksjon, det var ikke en sann ordning jeg innførte: – Vær så snill ikke å fortelle meg. Det sa jeg aldri til ham. Men det var hans forståelse av aktsomhet.

Audun Lysbakken (SV): Allerede fra den første pressekonferansen har du vært veldig tydelig på at dette var ditt ansvar. Selv om du har forklart omstendighetene, har du vært veldig tydelig på at du har det politiske ansvaret. Hvorfor har du vært så tydelig på det?

Anniken Huitfeldt (A): Jeg har vært opptatt av åpenhet hele veien, for hvis politikere ikke viser åpenhet og ikke innrømmer feil, begynner politikere å skjule feil. Dette var noe som jeg fikk vite selv, og jeg gikk dagen etter til departementsråden, så jeg har aldri følt at jeg har noe å skjule i den saken. Jeg gjorde så godt jeg kunne, det var ikke godt nok. Så vet jeg at som statsråd kan man aldri delegere vekk ansvar verken til departementsråden eller til mannen sin. Det var bare jeg som var utenriksminister, så det var jeg som hadde ansvar for alt hele tida.

Audun Lysbakken (SV): Du har vært statsråd i flere departementer. Det bildet som tegner seg gjennom det arbeidet vi har hatt, er etter mitt syn at det virker som praksis og forståelse av habilitetsregelverket varierer fra departement til departement. Er det ditt inntrykk?

Anniken Huitfeldt (A): Mitt inntrykk er at dette er et område som har blitt strengere og strengere, og at det er betydelig skjønnsmessige utfordringer. Jeg husker en habilitetssak med en statsråd som tok over etter meg i Barne- og likestillingsdepartementet, da departementsråden ga beskjed om å håndtere en inhabilitet med var-somhet. Det er ikke slik inhabilitet skal håndteres, det skal håndteres med settestatsråd. Men det daværende statsråd fikk altså dette rådet fra sitt embetsverk.

Mitt inntrykk er at dette har blitt strammet til, men at det er veldig varierende. Det er en svakhet i vår forvaltning at ofte når det oppstår problemer, kan man alltid henviser til regler om at den enkelte skal vise aktsomhet, at det peker tilbake på meg. Men hvordan skal man

unggå det? Det varierer for mye, så her trenger vi etter min vurdering et enhetlig politisk regelverk.

Møtelederen]: Da går vi videre til Rødt og Seher Aydar.

Seher Aydar (R): Takk skal du ha.

Det er ryddig å ta ansvaret for resultatet uansett. Du sier at statsrådene ikke tenkte på ektefellers aksjehandler. Nå har jeg ikke alle versjoner av Håndbok for politisk ledelse foran meg, så jeg må referere fra et brev vi fikk fra SMK 3. oktober, og det er uten å sammenligne sakene for øvrig, jeg vil understreke det. Det er i forbindelse med Erna Solbergs sak at vi får det svaret, men da viser man til daværende Håndbok for politisk ledelse, og der står det:

«Handel med finansielle instrumenter eller inngåelse av kundeforhold foretatt av medarbeidernes ektefelle/registrerte partner/samboer, vil etter forholdene kunne likestilles med disposisjoner foretatt av medarbeideren selv.»

Det har altså stått i Håndbok for politisk ledelse tidligere. Trengte du da å få særskilt beskjed om det, eller var det som sto der – vi er alle enige om at det var bra at det ble forbedret – tydelig nok til at du skjønnte at det din ektemann handlet med, også ville påvirke din habilitet?

Anniken Huitfeldt (A): Det er et eget kapittel som heter «Særlig om nærståendes handel med finansielle instrumenter» som utdyper dette mer. Der står det følgende:

«Nærstående av ansatte vurderes i utgangspunktet på selvstendig grunnlag, men etter omstendighetene kan det oppstå mistanke om at ektefelle eller annen nærstående har mottatt innsideinformasjon»

Det står videre:

«Ansatte oppfordres derfor, i lys av sin stilling, arbeidsoppgaver og informasjonstilgang, til å være særlig oppmerksom på utfordringene og begrensningene nærståendes transaksjoner kan medføre.»

Så det er ikke slik at den formuleringen du leste, er den eneste, det står også veldig mye mer, som understreker at de skal vurderes på selvstendig grunnlag.

Seher Aydar (R): Men den jeg leste, er fortsatt en del av det, og det er tydelig at det har påvirkning på habiliteten.

Anniken Huitfeldt (A): Nei, du leser nå fra Retningslinjer ved kjøp og salg av finansielle instrumenter. Der står det videre at det samme gjelder politikernes nærstående, selv om de i utgangspunktet vurderes på selvstendig grunnlag.

Det var disse delene jeg også vurderte, at det er selvstendig grunnlag, at de ikke vurderes som deg. Det er noe annet lovavdelingen sier, i hvert fall gir det en ny innsikt.

Seher Aydar (R): Jeg vil påstå at den setningen jeg leste, er nok til å undersøke nærmere, men jeg hører hva du sier.

Jeg vil gå videre med et spørsmål til.

Når vi ser de konsekvensene som har vært, og de behovene for endringer som har vært, mener du i etterpåklokskapens lys at det burde vært et bedre regelverk rundt aksjehandler, f.eks. å fryse fond for både statsråder og deres ektefeller for å rydde all tvil til side?

Anniken Huitfeldt (A): Ja, det mener jeg – samme regler.

Det er greit at du sier at jeg burde forstått det. Jeg har vært i politikken ganske lenge, og jeg fikk veiledning, jeg fikk spørsmål, og det gode svaret på hvorfor jeg ikke var mer aktpågivende, var at jeg ikke fikk spørsmål om det, at ingen journalister brydde seg om det, at det ikke var noen systemer for det. Jeg burde jo forstått det, men jeg gjorde altså ikke det, og jeg står for den feilen jeg gjorde basert på den kunnskapen jeg hadde.

Seher Aydar (R): Jeg har lyst til å fortsette, for i flere saker har din sak blitt sammenlignet med Erna Solbergs sak. Er du enig i at de er sammenlignbare?

Anniken Huitfeldt (A): Jeg vil ikke sammenligne Solberg og meg. Jeg svarer for min sak, og det var vel også det Trettebergstuen svarte på samme spørsmål knyttet til henne og andre saker. Det får andre gjøre. Det er deres jobb.

Seher Aydar (R): Et siste spørsmål: Da Ola Borten Moe var inne, diskuterte han litt hva som kunne blitt gjort med regelverket for at man ikke får slike habilitetssaker som vi har hatt. Har du reflektert noe over det? Er det noen endringer du ser burde komme på plass slik at den situasjonen du er i nå, ikke oppstår verken for deg selv eller andre framover?

Anniken Huitfeldt (A): Det er at det blir samme regler for nærstående som for oss. Og så er jeg nok uenig i den veiledningen som vi fikk hos SMK, at «nærstående» må utvides til å gjelde folk en drar på ferie med og andre, at det kan oppstå mistanker. Da er vi inne i et landskap som er utrolig vanskelig å håndtere. Så her må det settes noen klare grenser. Jeg mener at nærstående ikke må være barn, og det kan ikke være foreldre. Det må være den du bor sammen med, er kjæreste med eller er gift med. Samme regler bør gjelde for den som for

alle, både når det gjelder opplysninger til Stortinget, og når det gjelder reglene om aksjeinnehav.

Møtelederen: Da går ordet videre til Miljøpartiet De Grønne og Lan Marie Berg.

Lan Marie Nguyen Berg (MDG): Takk for at du stiller i høringen og for redegjørelsen så langt. Jeg har noen spørsmål, så jeg håper at du kan svare kort.

Du skriver at din ektefelle etablerte vanntette skott, han delte ikke noe informasjon om aksjedisponeringene i sitt selskap med deg. Selv om du ikke visste at han handlet med aksjer, visste jo han det – og i dette tilfellet også med våpenaksjer til tross for at du var utenriksminister. Du viser til at lovavdelingen mener han ikke kan ha påvirket disse beslutningene, men kan du være helt sikker på at din ektemann ikke har forsøkt å påvirke dine beslutninger knyttet til de aksjainvesteringene han gjorde, f.eks. ved frokostbordet?

Anniken Huitfeldt (A): Helt, helt sikker, for når det gjelder eksportkontroll, som er det jeg har hatt ansvaret for som utenriksminister, er det strengt taushetsbelagte opplysninger. Jeg tar aldri med meg papirer hjem og snakker aldri om det på telefonen, for det gjør man ikke fordi det er taushetsbelagte opplysninger. Jeg er helt sikker på at jeg ikke har diskutert eksportlisenser til våpenindustrien med ham på noe som helst tidspunkt.

Lan Marie Nguyen Berg (MDG): Ok, takk.

Du visste at din ektefelle handlet med aksjer, men du lot det være opp til ham å vurdere hva det ville si å utvise aktsomhet ved kjøp og salg av aksjer. Du sier også nå at du burde gjort langt mer for å få oversikt over din ektefelles aksjehandler. Vil du si at du opptrådte uaktsomt?

Anniken Huitfeldt (A): Jeg gjorde ikke nok for å skaffe meg opplysninger. Så kan du godt få et brev fra ham hvor han sier at han har fått beskjed av meg om at hvis det er betydelig aksjehandel, må han si fra. Det er det som står i håndboka også. Det var det han hadde fått beskjed om. Så tolker han det som at disse små aksjepostene har ikke jeg opplysningsplikt om – dette trenger ikke hun. Han tolket det. Det var jo basert på hva han tolket, men jeg tror du også må forstå at han tenkte innsideproblematikk. Han vet hvor nøye jeg er på taushetsplikten hjemme. Jeg håndterte ikke bare innsideinformasjon knyttet til våpeneksport, men hele min portefølje er jo minelagt med taushetsbelagte opplysninger, enten det handler om krig, konsulære saker eller andre ting. Han er veldig vant til at det er ganske mye vi ikke kan snakke om, og han har ganske god greie på innsidereguleringen, så han håndterte det på den måten.

Lan Marie Nguyen Berg (MDG): Jeg forstår.

Du har lagt vekt på at du burde forstått at dette kunne være utfordrende, men at det ikke har vært fokus på det i media eller i opplæringen.

I 2014 ble Norge kritisert av Europarådets organ mot korrupsjon for lite kontroll med stortingsrepresentanters økonomi, for det er det de først og fremst behandler. De mente at stortingsrepresentanters ektefellers økonomiske interesser også burde loggføres, fordi det ellers ville kunne være fare for omgåelse ved å føre opp verdier i ektefellers navn. Hvis de mener det om stortingsrepresentanter, er det jo grunn til å tro at man også ville ment det om regjeringsmedlemmer. Tror du at dette har vært en blindsoner i politikken – eller en villet blindsoner?

Anniken Huitfeldt (A): Jeg tror ikke det har vært en blindsoner, men det har jo en del å gjøre med regler for hva man kan journalføre og ikke. Det er derfor det har vært sånn at aksjer skal oppgis til Stortinget, for departementet kan ikke journalføre det. Der tror jeg – her må Sørby svare hvis dere spør ham om det – det er særskilte regler knyttet til journalføring og hvilke opplysninger man kan ha og ikke ha i et departement. Det er vel også grunnen til at Norge i oppfyllingen av anbefalingene fra Group of States against Corruption, altså GRECO, da den saken var til behandling, valgte å ikke gjøre som Sverige og Danmark, nemlig å oppgi ektefellers aksjeinnehav. Så det har å gjøre med særskilte regler for journalføring, men jeg mener jo at det ville vært en fordel å følge de anbefalingene.

Lan Marie Nguyen Berg (MDG): Du beskriver at opplæringen ikke har vært god nok. Mener du at det er grunn til å tro at det har vært varierende og for dårlig praksis angående habilitet og disse spørsmålene knyttet til statsråder eller statsråders ektefeller også under tidligere regjeringer?

Anniken Huitfeldt (A): Jeg vil ikke sette meg til doms over andre, men det er jo de samme som har gitt oss råd som tidligere. Jeg tror allikevel at dette til sjunden og sist handler om et politisk ansvar om å lage noen forutsigbare regler som kan gjelde oss alle. Det må tas tak i politisk. Det er der ansvaret ligger.

Lan Marie Nguyen Berg (MDG): Du sier at du gjerne skulle ønske at du hadde forstått dette, men at det har vært lite fokus på det både i media og andre steder. Tenker du sånn sett at det er bra at vi nå har disse sakene så vi får ryddet opp i dette, selv om det hadde en lei konsekvens for deg?

Anniken Huitfeldt (A): Nå hadde ikke det den konsekvensen for meg. Det er jo statsministeren tydelig på

– at jeg ikke har gått på bakgrunn av denne saken. Så får du spørre ham hva som er årsaken til det.

Jeg synes det er utrolig viktig at vi på tvers av politiske partier finner fram til løsninger som er forutsigbare og lette å forstå. I andre land ser man hvordan politiske skandaler kanskje møtes med applaus fra de andre politiske partiene – at man på en måte kan innkassere det som et politisk poeng. Dit bør vi ikke komme i Norge. Tvert imot er vi opptatt av å finne klare regler som vi kan stå sammen om, og at vi har en kontrollkomité som i liten grad er politisert og polarisert.

Møtelederen: Da er vi ferdige med partirunden, og vi går over til den åpne runden på 10 minutter. Der er det noen inntegnede. Den første er Svein Harberg. Vær så god.

Svein Harberg (H): Takk for både innledning og mange tydelige svar – og råd, vil jeg si. Jeg har også lyst til å si takk for at du har vært så åpen om hvordan du har fulgt det opp i ditt forhold hjemme, for med en gang en begynner med ektefelle og eventuelt andre nærstående, er det noe med hvordan en skal greie å ta det ansvaret med å skaffe informasjon.

Spørsmålet mitt må tas i beste mening: Hva når du får et svar fra ektefellen om at her er det ikke noe mer, eller her er det ikke aksjer. Hvordan skal en kunne kontrollere det? Jeg tror du har opplyst om et godt forhold til din ektefelle, men det er jo en utfordring hvordan du kan kontrollere det. Hva kan det forventes at du skal kontrollere av det?

Anniken Huitfeldt (A): Det er jo også behandlet i svaret jeg fikk fra lovavdelingen, og der skriver de vel: Vi kan ikke gå nærmere inn på hvordan det kan kontrolleres. Det er vel svaret de går inn for, så det må eventuelt være noe som kontrollkomiteen kanskje kan gi oss svar på.

Svein Harberg (H): Men ville du følt det riktig å kreve noe dokumentasjon fra din ektefelle på at det han fortalte deg, var riktig?

Anniken Huitfeldt (A): I dag ville jeg nok gjort det, ja, men det er jo ikke sånn det har vært til nå, eller sånn man har det.

Svein Harberg (H): Takk.

Møtelederen: Da er neste inntegnede Carl Ivar Hagen.

Anniken Huitfeldt (A): Jeg fikk i hvert fall utskriften da han hadde solgt seg ut av alle aksjene. Det var et letelsens øyeblikk.

Carl I. Hagen (FrP): La meg først takke for ditt foregående svar på mitt siste spørsmål, som jeg synes var meget godt – om de farene som kan ligge i en del temaer.

I høringen er det tidligere nevnt en sammenligning i og med at de spørsmålene som kom under vettingen, bl.a. var om metoo-sakene. Der gikk det veldig langt, slik at jeg, som har syv barnebarn i tenårene og tyveårene, på et tidspunkt omtrent begynte å bli redd for å gi dem en klem – for ikke å skulle gå og gjøre noe gærent. Er du redd for at det samme kan skje her, at vi nå lager store politiske saker ut av noe som egentlig ikke har vært så veldig viktig? Habilitet er viktig, men noen begynner nå kanskje å synes det går litt langt når det gjelder ektefelle, nærstående, onkler og tanter og andre som kanskje gjør noe, at det kan gå for langt i den grøften.

Anniken Huitfeldt (A): Jeg synes det er ganske problematisk med den typen målsettinger som handler om «egnet til å svekke tillit». Hva er det da til slutt? Er det offentligheten? – Ja, men dette du har gjort, er jo egnet til å svekke tillit. Da blir det en skjønnsmessig vurdering hver eneste gang. Hvis man ikke da har framlagt dette forholdet for embetsverket på forhånd, sitter man igjen med ansvaret. Så jeg vil bare si at det må operasjonaliseres. Da kan det være en fordel at kontrollkomiteen kanskje går inn i det, både når det gjelder inhabilitet knyttet til dem man kjenner og ikke kjenner, og hva slags eierskap man har i ulike selskaper.

Møtelederen: Da er det Grunde Almeland som er den neste.

Grunde Almeland (V): I dine svar opplever jeg at du både har gitt en grundig redegjørelse for feil du har begått knyttet til undersøkelsesplikten, og gjort betraktninger knyttet til aktsomhet. Det jeg fortsatt opplever at ikke er helt klart, er hvorvidt du har vært inhabil. Det er på grunn av at du også innleder med å legge trykk på nettopp «kan».

Vi har i den skriftlige korrespondansen i to omganger spurt om nettopp dette. I det siste svaret ditt refererer du til en del ulike tilfeller både med eksportkontroll og med Kongsberg Gruppen der det er mulig. Men jeg lurer på om du kan utdype for komiteen hvorfor du mener det ikke har vært hensiktsmessig å gå inn i konkrete saker og finne konkrete eksempler på om man har vært inhabil eller ikke.

Anniken Huitfeldt (A): Rettsavdelingen i Utenriksdepartementet har gått inn og sett på om jeg har hatt saker på mitt bord knyttet til disse selskapene. Vi har hatt en veldig stor økning i henvendelser fra næringslivet til Utenriksdepartementet på bakgrunn av veldig

mange sanksjoner, slik at berøringspunktene mellom veldig mange bedrifter og Utenriksdepartementet har vært veldig store og økende. Da har vi f.eks. sett på sanksjonsregelverket, om det har vært sånn at han har hatt aksjeinnehav, ofte hadde han kanskje to måneder – om det har vært berøringspunkter med sanksjonsregelverket og saker vi har hatt til behandling der. Der har vi ikke funnet noe.

Når det gjelder Kongsberg, er jo det en bedrift som nesten kontinuerlig er på Utenriksdepartementets bord, fordi de må ha eksportlisenser. Det er en veldig spesiell del av norsk næringsliv. De kan ikke bare selge til hvem de vil. De må ha eksportlisenser fra oss. Jeg vet ikke om 40 000 er nok til å utløse inhabilitet. Men la meg si det sånn: Hvis jeg hadde kommet hjem til min mann og fått vite «du, jeg kjøpte Kongsberg i dag», hadde jeg gått til departementsråden dagen etter og sagt: Stopp all behandling av Kongsberg umiddelbart inntil han har solgt aksjene sine. Det kan han ikke gjøre når som helst, for det må være basert på når vi får råd om å selge dem. Da jeg spurte «skal vi ikke selge de aksjene med en gang?», fikk jeg jo beskjed om at han skulle beholde dem en viss tid. Jeg ville da fått avklart dette, hvorvidt det skapte inhabilitet. For hvis jeg er inhabil på Kongsberg, er jo hele departementet det.

Grunde Almeland (V): Grunnen til at jeg spør, er ikke at jeg er oppriktig interessert i hva du tenker du vil le gjort, men rett og slett for å finne ut hva det er som gjør dette vanskelig. Du var inne på det med beløpsgrensen. Er det det du mener er kjernen i problemet med å klare å gjøre en konkret vurdering av hvorvidt du har vært inhabil eller ikke?

Anniken Huitfeldt (A): Beløpsgrense kan jo være en måte å gjøre det på, men det vil nok variere fra selskap til selskap. Det som var min manns resonnement, var at dette var svære selskaper, og at da var 40 000 lite. Jeg tror at enten hadde en beløpsgrense vært en fordel, eller at vi fikk beskjed om å legge fram alle aksjeinnehav for embetsverket først, så de kunne gjort den vurderingen.

Møtelederen: Da er neste spørsmål fra MDG og Lan Marie Nguyen Berg.

Lan Marie Nguyen Berg (MDG): Du sier at du skulle ønsket deg en mer strukturert tilnærming til hvordan man skal håndtere habilitet og aksjehandel og den typen ting, og du nevner f.eks. en strukturert samtaleguide. I Frankrike har de en mye mer strukturert tilnærming. Der er det sånn at de har et eget byrå som ved tilfredelse og fratredelse ber om å få grundig rapportering på statsrådets og statsrådets families økonomi, for-

mue, alle eiendommer, hvordan de har finansiert dette, bankkonti i både innland og utland, osv. Det ville jo være en form for veldig strukturert håndtering av dette. Tenker du at en sånn tilnærming kan ha noe for seg?

Anniken Huitfeldt (A): Det må vi tenke veldig nøye gjennom. Det er jo mye mer korrupsjon i Frankrike og i andre land enn det vi har hatt. Jeg tror det er veldig få som tror at de sakene som er på bordet her, handler om korrupsjon eller forsøk på å berike seg. Det som er viktig i det norske systemet, er jo tillit. Da må vi balansere det, et tillitsbasert system, med regler som er mulig å følge. Jeg er ikke sikker på om Frankrike er noe forbilde for oss.

Møtelederen: Vi har tid til enda et spørsmål fra Grunde Almeland.

Grunde Almeland (V): I svarene i dag har du beskrevet en rekke punkter du mener det hadde vært nyttig å regulere tydeligere, enten i form av en veileder eller potensielt i form av mer formelle regelverk. Men i sin natur er jo en rekke av disse vurderingene ganske skjønnsmessige. Mener du at det i tilstrekkelig grad er mulig å regulere seg ut av den problemstillingen at man nettopp må ta individuelle skjønnsmessige vurderinger av hver enkelt sak?

Anniken Huitfeldt (A): Jeg tror ikke man kan regulere seg ut av spesielt forhold som er knyttet til hvem du kjenner, for det er så skjønnsmessig, men jeg tror det er mulig å lage gode regler når det gjelder aksjer. Det tror jeg det politiske liv klarer sammen.

Møtelederen: Jeg gir ordet til Carl I. Hagen.

Carl I. Hagen (FrP): Det er en oppfølging av dette spørsmålet. Du nevnte Frankrike, korrupsjon og innsidehandel, som er helt annerledes der enn det er hos oss. Et spørsmål som har dukket opp i dette, er at vi nå har diskutert veldig mye statsråders og politisk ledelses aksjehandler og regler. Hva vil være din mening med tanke på om vi burde ha tilsvarende regler for embetsverket i de departementer som også kan ha det man kan kalle gode kunnskaper om innsideinformasjon, som ville kunne utnyttes? For det er det klart at embetsverket i flere departementer også har. Burde man ha mye strengere regler også der?

Anniken Huitfeldt (A): Det mener jeg er forbundet med veldig mange dilemmaer. Vi har et svært godt embetsverk i Norge, som nyter høy tillit. Noen av dem går jo ut og inn av norsk næringsliv, mange har ektefeller som er engasjert i privat næringsliv, så hvis vi lager for strenge regler her, blir det et problem for rekrutterin-

gen. Igjen: Skjønnsmessige vurderinger er veldig vanskelig å forholde seg til. Klare regler er det som må til. Hvis det er slik at alle som har tilgang til mappen for regjeringskonferanser, skal underlegges de samme kravene som en minister har, blir det vanskelig, tror jeg, å rekruttere folk til offentlig forvaltning, som i Norge er svært god.

Møtelederen: Vi er kommet nesten til veis ende. Du har en mulighet til noen avsluttende bemerkninger, hvis du ønsker det, begrenset oppad til 5 minutter.

Anniken Huitfeldt (A): Rett etter valget holdt jeg et foredrag for studenter i USA. I spørsmålsrunden fikk jeg et spørsmål om tillit i politikken: Hvorfor var det større grad av tillit i Norge enn det vi så i USA? Jeg tror at kjernen i det handler om at vi i Norge har tillit til institusjonene våre, at vi har tillit til domstolen, og at vi har tillit til kontrollinstansene i politikken. Hvis vi ser på det amerikanske samfunnet, er kontrollinstituttene der i stor grad polarisert. Man jubler nærmest når man oppdager at en politisk motstander har gjort en feil, og så er man den første til å bidra til å undergrave tilliten – er man en skurk, kan man ikke stille til valg.

I Norge har vi vært forskånet for den typen politisering av kontrollinstituttet. Vi har funnet systemer og regler, og vi har avholdt kontrollhøringer som det i stor grad har vært tverrpolitisk enighet om. Ja, ikke alle partiene har sluttet seg til, men mange har gjort det. Jeg tror det viktigste for å gjenreise tilliten til politikken er at vi finner felles regler for alle, at vi ikke jubler over at et annet parti har en skandale, og at vi lager forutsigbare regler.

Det har vært mange skandaler i norsk politikk den siste tida, men den som tror det var bedre før, tar feil. Jeg og mange med meg ser nå på «Makta», om Gro Harlem Brundtlands liv. Ja, en ting er metoo og hvilke forhold kvinner måtte arbeide under på den tida, men den gangen utnevnte man folk på en helt annen måte enn det vi gjør i dag. Skikkelser i denne serien er Bjartmar Gjerde og Einar Førde, som begge ble utnevnt som NRK-sjef etter tidligere å ha hatt politiske stillinger. Vi er ikke der i dag.

Den som tror at norske politikere blir mer og mer korrupte eller utnevner sine venner, tar feil. Jeg har stor grad av erfaring fra mitt politiske liv og har møtt folk fra mange politiske partier, og vi er samtlige redde for å gjøre feil. Ja, det finnes unntak, og vi har en svært god presse som undersøker, stiller kritiske spørsmål. Ja, vi har den frieste pressen i verden. Det skal vi være veldig stolte av. Men vi må også være oppmerksomme på at vi sammen har ansvaret for å gjenskape tillit til politikken. Jeg har gjort det gjennom å bidra med åpenhet, jeg har innrømmet hvilke feil jeg har gjort. Jeg håper at kontrollkomite-

en kan finne fram til felles løsninger for hvordan vi kan både heve tilliten til politikere og øke statusen til dem som velger å påta seg politiske verv. Det er først og fremst en utfordring i lokalpolitikken, hvor det er veldig mange som stilles spørsmål ved, og der man opplever mange vanskelige saker. Hvis vi ikke klarer å øke rekrutteringen til politikk fra alle deler av norsk samfunnsliv, både fra de som har erfaring fra privat, og fra de som har erfaring fra offentlig sektor, er det demokratiet vårt som lider. Min utfordring til kontrollkomiteen – ettersom dere har utfordret meg tilbake – er å finne fram til noen felles løsninger som vi kan få stor tverrpolitisk enighet om.

Møtelederen: Tusen hjertelig takk for at du stilte i høringen.

Da tar vi pause, og den varer fram til kl. 16.

Høringen ble avbrutt kl. 14.29.

Høringen ble gjenopptatt kl. 16.

Høring med tidligere kunnskapsminister Tonje Brenna

Møtelederen: Da er komiteen klar til å gjenoppta høringen.

Vi ønsker hjertelig velkommen til arbeids- og inkluderingsminister Tonje Brenna, som er invitert i egen-skap av å være tidligere kunnskapsminister. Du har med deg departementsråd Dag Thomas Gisholt fra Kunnskapsdepartementet som bisitter. Velkommen til deg også.

Du kjenner til rutineene, men vi tar det fort likevel. Du får inntil 10 minutter til en innledning. Så blir det utspørring fra komiteen, hvor saksordfører Grunde Almeland får 10 minutter. Deretter får hver partigruppe 5 minutter til spørsmål. Til slutt blir det en åpen runde på 10 minutter, og så får du mulighet til å komme med noen avsluttende bemerkninger, begrenset til 5 minutter.

Du vil kanskje også kunne oppleve under utspørringen at du blir avbrutt av noen av utspørrerne. Det er rett og slett bare fordi vi noen ganger må passe på tiden og holde et stramt tidsskjema, så det er ikke for å være ufi-ne, bare så det er sagt.

Da tenker jeg at vi sier vær så god – ordet er ditt.

Statsråd Tonje Brenna: La meg begynne med å takke for muligheten til å redegjøre for komiteen og også gjenta det jeg har gjentatt flere ganger tidligere, nemlig at jeg har gjort alvorlige feil i håndtering av spørsmål om min habilitet. Jeg har håndtert habilitet for sent og for dårlig, og det beklager jeg.

Da jeg tiltrådte som kunnskapsminister i oktober 2021, hadde jeg en tiltredelsessamtale med daværende departementsråd i Kunnskapsdepartementet. Samtalen dreide seg primært om det var forhold vi burde være oppmerksom på i min rolle som kunnskapsminister. I den forbindelse omtalte jeg Frode Elgesem som en god venn, da jeg var klar over at han var styreleder i Raftostiftelsen, som mottar tilskudd fra Kunnskapsdepartementet. Jeg nevnte også at problemstillinger kunne komme opp som følge av at jeg er overlevende etter terroren 22. juli 2011. Mitt utgangspunkt for å nevne disse forholdene var ikke at jeg mente at jeg var inhabil, men at dette var forhold som jeg vurderte berørte Kunnskapsdepartementets portefølje, f.eks. 22. juli-senteret. Andre personer ble ikke trukket fram av meg i samtalen. Jeg burde allerede på dette tidspunktet gått gjennom min habilitet overfor ulike aktører som har eller har hatt en rolle i forbindelse med terroren 22. juli.

I statsbudsjettene for 2022 og 2023 hadde jeg som kunnskapsminister ansvaret for tilskuddet til skoleprosjektet «22. juli og demokratisk medborgerskap». Dette tilskuddet utbetales til det europeiske Wergelandsenteret. Tilskuddet ble i 2022 og 2023 videreført på samme nivå som under Solberg-regjeringen, med 5 mill. kr per år. Jeg foreslo ikke endringer i tilskuddet, men understreker likevel at forslagene om videreføring av tilskuddet i budsjettene for 2022 og 2023 var mitt ansvar som kunnskapsminister. Wergelandsenteret har et tett samarbeid med Utøya AS om skoleprosjektet «22. juli og demokratisk medborgerskap». På dette tidspunktet var verken jeg eller embetsverket i Kunnskapsdepartementet bevisst på at samarbeidet mellom Wergelandsenteret og Utøya AS er å anse som økonomisk støtte til Utøya AS, og at habilitet overfor Utøya AS var det relevant for meg å vurdere.

AUF utnevner styremedlemmene til Utøya AS, og styremedlemmene mottar ikke honorar for sitt styrearbeid. Utøya AS mottar ikke direkte støtte fra Kunnskapsdepartementet. Jeg er nær venn med tre av styremedlemmene i Utøya AS. Ettersom Wergelandsenteret er mottaker av tilskuddet til skoleprosjektet, oppfattet jeg ikke at min relasjon til styremedlemmer i Utøya AS var relevant. Det er feil. Samarbeidet mellom Wergelandsenteret og Utøya AS i dette prosjektet er så tett at tilskuddet til Wergelandsenteret kan anses som økonomisk støtte til Utøya AS. Jeg burde forstått på et tidligere tidspunkt at mitt vennskap med styremedlemmer i Utøya AS kunne føre til at jeg var inhabil i forbindelse med tilskuddet til skoleprosjektet de har i samarbeid med Wergelandsenteret.

I forberedelsene til budsjettet for 2024 ba politisk ledelse om en gjennomgang av støtten til de ulike freds- og menneskerettighetssentrene som lå i min portefølje.

I mai i år mottok min statssekretær en vurdering fra embetsverket om at han var inhabil i saker som berørte Utøya AS på grunn av sitt vennskap med flere personer i AUF-ledelsen. Det ble da nødvendig å finne en annen saksgang i politisk ledelse for å behandle saker med relevans for Utøya AS, inkludert notater fra fagavdelingen om freds- og menneskerettighetssentrene under Kunnskapsdepartementet. I forbindelse med avklaringen av den nye saksgangen ble jeg 16. mai gjort oppmerksom på habilitetsvurderingen til min statssekretær og at habilitet overfor styremedlemmer i Utøya AS var en problemstilling. I samråd med departementsråden ba jeg samme dag om en habilitetsvurdering av meg selv i saker knyttet til Utøya AS. I samsvar med embetsverkets vurdering konkluderte jeg med at jeg er inhabil i saker om økonomisk støtte til Utøya AS på grunn av mitt vennskap med tre personer i styret. Jeg ba deretter statsministeren om at det ble oppnevnt settestatsråd for meg i slike saker.

Frode Elgesem er styreleder i Raftostiftelsen, som mottar tilskudd fra Kunnskapsdepartementet. Han var styreleder allerede da jeg ble kunnskapsminister, og det er ikke Kunnskapsdepartementet som oppnevner styreleder i Raftostiftelsen. Jeg oppnevnte ham i mai i år som styremedlem i Wergelandsenteret. Begge disse institusjonene var en del av min portefølje som kunnskapsminister. Som jeg nevnte innledningsvis, tok jeg ved tiltredelsen selv opp med departementsråden at Frode Elgesem var en god venn, og at min tilknytning til terrorren 22. juli var noe vi måtte være oppmerksomme på. Frode Elgesem og jeg ble kjent da han var AUFs bistandsadvokat etter 22. juli-rettsaken, og vi jobbet tett i årene etter terrorren. Vi har holdt kontakten, og vi er gode venner. I mars i år fikk jeg en sms av Frode Elgesem om en byggesøknad Raftostiftelsen hadde sendt Kunnskapsdepartementet, hvor han nevnte søknaden og fortsatte:

«Saken er selvfølgelig veldig viktig for Rafto, men jeg er ikke helt sikker på hvordan en habilitetsvurdering vil falle ut. Jeg vil bare at du er klar over dette i god tid slik at det kan håndteres ryddig fra alle sider – og slik at saker ikke skaper noen problemer for deg.»

Jeg svarte ham at jeg skulle følge opp, og takket for at han var ryddig. På det tidspunktet vurderte jeg selv at jeg ikke var inhabil overfor Elgesem.

Etter at jeg mottok en habilitetsvurdering i saker knyttet til Utøya AS, ba jeg om en vurdering av min habilitet overfor Frode Elgesem. Embetsverket vurderte som sagt at jeg er inhabil i saker som gjelder økonomisk støtte til Utøya AS. De vurderte imidlertid at jeg ikke er inhabil i saker som gjelder Frode Elgesem. Det er altså først når jeg forstår at habilitet er relevant overfor styremedlemmene i Utøya AS, at jeg på nytt tenker gjennom

habiliteten min overfor Elgesem. Jeg konkluderte selv med at jeg er inhabil overfor ham. Deretter jobbet jeg videre med å kartlegge sakskomplekset. Jeg har selv oppdaget mine feil og vært opptatt av å være åpen, ta initiativ og rydde opp.

Så forventer jeg at det vil komme spørsmål til mine vurderinger i disse sakene. Jeg har forsøkt å redegjøre grundig for dette i mine svar til komiteen. Sakene har til felles at de dreier seg om personer og forhold knyttet til 22. juli. Da jeg forsto at det var relevant å vurdere habilitet overfor personer knyttet til en organisasjon som samarbeider med en institusjon på mitt budsjett, men som selv ikke direkte mottok støtte, tenkte jeg mer grundig gjennom flere forhold. Jeg tenkte på nytt, og på en annerledes måte enn tidligere, gjennom hvorvidt 22. juli som tema kunne gjøre meg inhabil, eller nær grensen for inhabil, overfor personer jeg har delt erfaringer med fra denne perioden.

For å forsøke å forklare hva det er som skjer i hodet mitt i dagene og ukene etter den første habilitetsvurderingen, kan jeg forsøksvis oppsummere det slik: Det som for meg skiller disse relasjonene fra andre vennskapsforhold, er at de felles opplevelsene rundt 22. juli binder oss sammen på en helt spesiell måte. Frode Elgesem var en viktig støtte for meg både under rettsaken og i årene etterpå. Selv om vi ikke har hyppig kontakt og sjeldent snakker om personlige ting, er det noe særskilt ved relasjonen, siden den har bakgrunn fra noe så sentralt i mitt liv som det 22. juli-terrorren er. Dette betyr ikke at alle relasjoner som har en kobling til terrorren, gjør meg inhabil, men enkelte forhold kan være mer spesielle enn det som ellers ville vært tilfellet, eller slik det kan se ut på overflaten. Det er det vanskelig for embetsverket å identifisere og vurdere gjennom de ordinære habilitetsrutinene og spørsmålene som blir stilt. Det mener jeg viser kompleksiteten i disse vurderingene og understreker at ansvaret for habilitetsvurdering ligger til hver enkelt statsråd for å vurdere sin egen habilitet.

Jeg setter pris på muligheten til å belyse alle sider av saken overfor kontroll- og konstitusjonskomiteen og håper å kunne svare på alle de spørsmål komiteen måtte ha.

Møtelederen: Tusen takk for det. Vi gyver rett løs på saksordførers 10 minutter. Vær så god, Grunde Almeland, fra Venstre.

Grunde Almeland (V): Takk for redegjørelsene du har kommet med både skriftlig og for komiteen nå.

Jeg vil begynne med å referere til den skriftlige redegjørelsen din. Der skriver du i ditt svar til komiteen at du tok avgjørelser – i flertall – som du ikke skulle tatt. Kan du for komiteen kort oppsummere hvilke avgjørelser dette dreier seg om?

Statsråd Tonje Brenna: Jeg burde ikke vært involvert i forberedelsene av statsbudsjettet knyttet til Raftostiftelsen i 2022 og 2023. Jeg burde ikke vært involvert i beslutninger i statsbudsjettet for 2022 og 2023 knyttet til skoleprosjektet «22. juli og demokratisk medborgerskap». Og jeg burde ikke oppnevnt Frode Elgesem som styremedlem i Wergelandsenteret.

Grunde Almeland (V): Allerede i din første habilitetssamtale nevnte du Elgesem som en departementet skulle være obs på, som du tydelig også har redegjort for her i dag.

Hvordan kunne du da, selv etter at Elgesem advarte deg, glemme det, eller endre mening eller ikke tro at du var inhabil før du senere til slutt kom til den konklusjonen?

Statsråd Tonje Brenna: Den innledende samtalen med departementsråden var ikke en habilitetssamtale. Det var en generell samtale om forhold Kunnskapsdepartementet og jeg selv skulle være obs på i forbindelse med at jeg tiltrådte som ny statsråd. Så det var en samtale om ting vi burde ha på radaren for å si det på en litt annen måte – bare så vi har med oss det.

Så er det først når jeg forstår at habilitetsvurdering knyttet til styremedlemmer i Utøya AS, altså en organisasjon som samarbeider med en institusjon som ligger på mitt budsjett, at jeg på nytt tenker igjennom hele komplekset med relasjoner jeg har knyttet til 22. juli-terroren.

Det er ikke et forsøk på å bortforklare det som skjer. Realiteten er at jeg går fra å vurdere meg som habil overfor Elgesem til inhabil. Men det at jeg har gjort feil i den første saken og forstår relevansen og hvor tett koblingen er mellom Wergelandsenteret og Utøya AS, og hvor aktuell den habilitetsvurderingen der blir, er det som utløser at jeg på nytt tenker gjennom relasjonen min til Elgesem.

Grunde Almeland (V): Det jeg lurte på i den forbindelsen, er: Var ikke dette tilstrekkelig klart i departementet? Var det ikke en tilstrekkelig forståelse i departementet om denne koblingen før du på dette tidspunktet tok det opp? Grunnen til at jeg spør, er at dette samarbeidet og dette prosjektet ikke var nytt idet du tiltrådte som statsråd.

Statsråd Tonje Brenna: Dette prosjektet står omtalt i statsbudsjettet, Prop. 1 S, som går til Stortinget hvert år, så dette var velkjent samarbeid. Det er i arbeidet med de habilitetsvurderingene vi etter hvert får, at det blir klart også for embetsverket i Kunnskapsdepartementet at samarbeidet mellom Wergelandsenteret og Utøya AS er så tett at det er å anse som økonomisk støt-

te til Utøya AS. Det var heller ikke klart for embetsverket at det var relevant å foreta den typen habilitetsvurdering som jeg da etter hvert gjør overfor styremedlemmene i Utøya AS.

Det er også viktig for meg å si at min habilitet overfor de tre styremedlemmene i Utøya AS er opplagt. Jeg er helt åpenbart inhabil overfor dem – det har jeg ikke trengt hjelp til å vurdere. Det jeg ikke var klar over, var at samarbeidet mellom Wergelandsenteret og Utøya AS, selv om det kun er Wergelandsenteret som mottar støtte på mitt budsjett, var så tett at det var relevant å vurdere habilitet også overfor Utøya AS.

Grunde Almeland (V): Så det du sier er at i departementet har det ikke vært tilstrekkelig oppmerksomhet om at den typen formalisert samarbeid, uavhengig av hvem den økonomiske støtten går til, også kan påvirke bl.a. habilitet?

Statsråd Tonje Brenna: Det var ikke oppmerksomhet knyttet til at dette samarbeidet utløste den typen behov, nei – det stemmer.

Grunde Almeland (V): Hvem i politisk ledelse brakte Elgesems navn på bane da det kom til spørsmål om utnevning til Wergelandsenteret?

Statsråd Tonje Brenna: Det at vi diskuterte Elgesem, det at navnet hans overhodet var på bordet, det at han ble foreslått og senere oppnevnt, er mitt ansvar som statsråd. I samtaler vi hadde i politisk ledelse, spiller det ingen rolle egentlig om det var jeg eller noen andre som var den første som nevnte navnet, for det er uansett mitt ansvar. Grunnen til at jeg svarer på den måten, er at jeg ikke husker hvem som nevnte navnet først, men det spiller ingen rolle. Det er mitt ansvar uansett.

Grunde Almeland (V): Du skriver at du ikke endret budsjettbevilgningen til Wergelandsenteret på 5 mill. kr da du var inhabil. Nå er ikke budsjettsummen egentlig relevant med hensyn til habilitet, men er det ikke slik at deres regjering for budsjettet for 2023 sa at de som ikke fikk kutt, i realiteten var budsjettvinnere?

Statsråd Tonje Brenna: Nå ble jeg litt usikker på om jeg skulle oppfatte det som et polemisk spørsmål.

Jo, det sa vi jo – i en tid med stram økonomisk styring og hvor mange opplevde kutt, var det en tydelig prioritering.

Grunde Almeland (V): La meg tydeliggjøre: Grunnen til at jeg stiller spørsmålet på den måten, er at det kan oppfattes som om man har gjort en bevisst politisk vurdering av hvilke budsjettposter man skal holde på

nivået. Det er egentlig det jeg spør om. Hvis man har gjort en bevisst politisk vurdering knyttet til det, er det ikke nødvendigvis relevant om man har tatt opp eller ned summen – det er hvorvidt man faktisk har vært med og behandlet det.

Statsråd Tonje Brenna: Jeg forstår spørsmålet. Så tenker jeg likevel at om summen ble doblet eller halvert, er jeg akkurat like inhabil uansett.

Grunde Almeland (V): Takk for svar på det.

Så lurte jeg også på om du har noen mer generelle betraktninger knyttet til noe som egentlig har vært tema fra flere i dag. I norsk politikk har spørsmål knyttet til habilitet og ansvar blitt behandlet noe ulikt – fra 2012 da Lysbakken valgte å gå av som statsråd, til eksempelvis i dag, i 2023, da du i ditt tilfelle har valgt å bli sittende. Så det er mange ulike eksempler på hvordan man håndterer dette med ansvar.

Mitt spørsmål er om du kan dele dine generelle betraktninger om når du mener det er riktig for en statsråd å sette tilliten til embetet og institusjonen over egen person og ta ansvar og tre til side. Hvor går en slik grense etter din mening?

Statsråd Tonje Brenna: Jeg synes det er veldig vanskelig å gi noen generelle betraktninger om dette hvor jeg skal sammenligne med noen andres saker. Men hvis jeg skal forholde meg til min sak, som jeg jo er her for å gjøre, oppdaget jeg selv de feilene jeg hadde gjort. Jeg var opptatt av å få belyst feilene i sin fulle bredde og få oversikt over dem. Jeg var opptatt av at jeg skulle fortelle om dem, og jeg var opptatt av å rydde opp i dem.

Vi skal stille høye krav til politikere. Vi skal følge lover og regler. Vi skal også følge gode rutiner. Når vi allikevel kan komme til å gjøre feil fordi vi er mennesker, mener jeg at det vi absolutt bør gjøre, er å rydde opp i de feilene og være ærlige om dem og gjennom det også forsøke å opprettholde tilliten til politikere og politikken.

Grunde Almeland (V): Jeg vil ta oss tilbake til tiden da du tiltrådte som statsråd.

Da kom du til et embetsverk hvor det selvsagt er etablerte rutiner, man hadde et regelverk som ble forstått på en viss måte. Hvilke vurderinger gjorde du som øverste leder for Kunnskapsdepartementet, og hvilke initiativ tok du for å lage rutiner som du visste du var komfortabel med, og som ville sikre at habilitetsregelverket ville bli fulgt i tiden din som statsråd?

Statsråd Tonje Brenna: For det første vil jeg si – åpenbart ikke gode nok initiativ. Ellers hadde jeg ikke sittet her nå.

I Kunnskapsdepartementet var det den gangen ikke skriftliggjorte rutiner for habilitet, men mitt ansvar som

statsråd var veldig tydelig gjennom den opplæringen vi hadde fått ved SMK, og gjennom de tingene man får med seg av både papirer og muntlige beskjeder når man tiltrer som statsråd.

Nå er det laget nye rutiner – det tror jeg er bra. Men det var gjennom den samtalen med departementsråden, hvor vi diskuterte forhold vi burde være obs på i forbindelse med at jeg tiltrådte, vi i all hovedsak behandlet dette, og ellers har jeg jo løpende gjort en rekke habilitetsvurderinger som statsråd i enkeltsaker knyttet til privatskoler som har klaget på vedtak eller andre ting. Så habilitetsvurderinger har jeg gjort løpende. Men jeg har ikke laget nye rutiner for Kunnskapsdepartementet. Det har kommet først nå etter disse sakene har kommet fram.

Grunde Almeland (V): Hadde du på noe tidspunkt noen samtaler med Ola Borten Moe om hvilke rutiner for håndtering av habilitetssystematikken dere skulle ha for det embetsverket dere tross alt delte, selv om det var to ulike politiske ledelser?

Statsråd Tonje Brenna: Nei, det kan jeg ikke huske å ha hatt.

Grunde Almeland (V): Så til slutt: Kontrollkomiteen har fått en rekke innspill i dag om hvordan bl.a. opplæring fra Statsministerens kontor er. Deler du den oppfatningen flere her har målbåret, om at opplæringen fram til nå, i hvert fall for mange, ikke har blitt opplevd som tilstrekkelig for å kunne være godt nok skodd for å håndtere den bredden av regelverket som vi har sett har spilt seg ut i disse sakene?

Statsråd Tonje Brenna: Jeg tror det aller viktigste er at etter man har fått opplæring, som skjer i løpet av det første døgnet man er ny statsråd, må man få hjelp til å operasjonalisere det regelverket når man kommer på jobb på mandag som statsråd dag én og egentlig skal begynne å ta avgjørelser. Så fra teori til praksis tror jeg vi har litt å gå på når det gjelder rutiner. Men ansvaret ligger hos den enkelte statsråd, samtidig som jeg tror departementene kan være flinkere til å ha systemer nderveis som hjelper oss til å komme på når vi skal reflektere over habilitet f.eks.

Møtelederen: Da er saksordførers spørsmålsrunde forbi.

Da fortsetter vi med Frode Jakobsen, fra Arbeiderpartiet med tilmålte 5 minutter.

Frode Jacobsen (A): Takk for at du er her og svarer på spørsmål.

Du inviterte oss litt inn i hodet ditt i innledningen din, og jeg har behov for å grave litt inni der. Du får altså

en sms fra Elgesem 3. mars, og du gjør en egenvurdering om at du ikke er inhabil overfor ham. Så ber du likevel i løpet av prosessen departementet gi en vurdering av ditt habilitetsforhold overfor ham, og de konkluderer med at du er habil – du var altså ikke inhabil og kunne fortsette som før. Likevel kommer du i juni til en annen konklusjon, at du er inhabil. Så kan man tenke at når du først får en vurdering fra embetsverket, er jo det enkleste å forholde seg til den og gå videre, men hva skjer – litt mer inni hodet ditt – med hensyn til at du da likevel konkluderer med at du er inhabil?

Statsråd Tonje Brenna: Når man ber embetsverket om hjelp til å vurdere egen habilitet – og det gjør vi fra tid til annen, det har jeg også gjort flere ganger – er det egentlig en del litt faste spørsmål som blir stilt: Hvor ofte er vi sammen? Reiser vi på ferie? Kjenner du unge til den personen vi vurderer relasjonen til? Hvor ofte snakkes dere? Min opplevelse var egentlig at to ting skjedde på en gang.

Det ene var at de spørsmålene egentlig ikke var relevante for min vurdering av Frode Elgesem, for han er ikke den jeg ringer mest eller snakker oftest med, vi reiser ikke på ferier sammen, vi feirer ikke jul sammen. Men jeg opplevde at han var veldig viktig for meg i en ganske krevende tid i mitt liv, og jeg opplever at vi har en nærhet knyttet til hverandre som baserer seg på noe litt vanskelig som ligger tilbake i tid. Det gjør at vi kanskje har en annen type bånd til hverandre enn det mer hverdagslige omgangsvenner kanskje har, selv om det også kan være nære, gode vennskap. Det er det ene som skjer.

Det andre som skjer, er at i det øyeblikket jeg innser og forstår at jeg, fordi jeg ikke visste at Utøya AS er så tett koblet til Wergelandsenteret at støtte til Wergelandsenteret er å anse som økonomisk støtte til Utøya AS, allerede har gjort én feil, tenker jeg på nytt igjennom potensielt andre feil eller vurderinger jeg har gjort, som ikke har vært gode nok knyttet til habilitet.

Fordi begge disse sakene egentlig er ganske tett koblet på 22. juli som tematikk, er det som skjer i hodet mitt, en slags tankerekke hvor det ene utløser det andre, og dermed kommer jeg også til, gjennom en litt voksende uro, at jeg har gjort feil vurdering av min relasjon til Frode Elgesem, og at jeg er inhabil overfor ham. Det gjør jeg etter en helhetsvurdering hvor jeg tenker gjennom flere sider ved vår relasjon. Det er det som skjer i mitt hode.

Frode Jacobsen (A): Har du i etterkant tenkt at du kanskje var unødig streng mot deg selv i din vurdering av dette?

Statsråd Tonje Brenna: Hvis jeg får sammenligne de to feilene jeg har gjort, mener jeg at når det gjelder

min relasjon til de tre styremedlemmene i Utøya AS, er jeg helt åpenbart inhabil. Det er hevet over enhver tvil. Det er ikke åpent for diskusjon. Jeg trenger ikke hjelp til å vurdere det. Det jeg trengte hjelp til der, var å vurdere de økonomiske bindingene, eller hvor nært det økonomiske samarbeidet var, mellom Utøya AS og Wergelandsenteret.

Med Frode Elgesem opplevde jeg at det egentlig ikke var like beint fram som det var med de tre første, rett og slett fordi, som jeg sa, relasjonen har en litt annen karakter enn det vi kanskje ofte tenker gjennom når vi lurert på om vi er god venn med noen eller nær venn med noen.

Derfor synes jeg det er litt vanskelig å svare på om jeg har vært for streng. Det var ikke en rett ut vurdering. Da hadde jeg jo ikke angret på den vurderingen jeg hadde gjort tidligere. Men jeg mener allikevel det er riktig at jeg er inhabil overfor Elgesem.

Frode Jacobsen (A): Du har nylig byttet departement, og tema rundt hva slags inngangssamtale man har når man kommer som ny i et departement, har vært sentralt. Saksordføreren var inne på det, og det har vært et tema før i dag også. Kan du nå gjøre noen kjappe sammenligninger mellom hva som har endret seg fra du kom inn i Kunnskapsdepartementet for drøyt to år siden, til du kom inn i Arbeids- og inkluderingsdepartementet for ca. tre uker siden, om du merker forskjell på hvordan disse spørsmålene nå håndteres?

Statsråd Tonje Brenna: Det som i hvert fall er helt sikkert, er at både jeg og embetsverket, hele apparatet, tror jeg, har lært en hel del om hvor bevisst man må være på dette. Det er i tillegg sånn at i Arbeids- og inkluderingsdepartementet får man når man er ny statsråd – og det får også hele den politiske ledelsen – opplæring i disse reglene og en del andre regler som gjelder internt for departementet. Vi har en egen samtale, departementsråden og ny statsråd, som handler om habilitet. Vi har en gjennomgang av tilskuddsmottakere og om det er behov for habilitetsvurderinger, og vi har også rutiner for at vi blir minnet om at habilitet kan være relevant i enkeltsaker som vi behandler fra dag til dag i departementet. Det er i hvert fall en ganske god rutine, som selvfølgelig forutsetter at jeg gjør gode vurderinger hver eneste dag som arbeids- og inkluderingsminister, men som i hvert fall hjelper meg et lite stykke på vei til å huske på det.

Møtelederen: Tiden er ute. Da er det Høyre og jeg som skal stille spørsmål.

Da tenker jeg å starte med – i et forsøk på å strukturere lite grann – disse rutinene og hvordan departementet ikke kobler Wergelandsenteret og Utøya AS, og at

ting dermed blir feil. For det første antar jeg at dette nå er tatt tak i, og at denne typen rutiner nå er endret, sånn at den typen ting ikke skjer igjen. Kan vi få høre lite grann om hvilke tiltak som er gjort for å endre rutinene?

Statsråd Tonje Brenna: Har Gisholt lyst til å fylle ut?

Dag Thomas Gisholt: Jeg kan godt gjøre det. De rutinene vi nå har på plass i Kunnskapsdepartementet, minner mye om det statsråd Brenna refererte til fra Arbeids- og inkluderingsdepartementet nettopp.

Når det gjelder punktet om at man kan være inhabil fordi man har en relasjon til en samarbeidspartner av en tilskuddsmottaker, har jeg bare lyst til å understreke at det krever at det samarbeidet er ganske tett. Så det er ikke automatisk at det er slik i alle tilfeller. I relasjonen mellom Wergelandsenteret og Utøya AS ble det definert at her var den koblingen så tett at det ville utgjøre en inhabilitet for statsråden. Det er en vurdering som må gjøres fra gang til gang, men vår oppmerksomhet rundt det er betydelig større nå.

Møtelederen: Ok, takk.

Vi går videre til rutinen for journalføring av denne sms-en som kom. Den ble ikke journalført. Hvorfor det?

Statsråd Tonje Brenna: Det burde jeg gjort. Jeg burde egentlig håndtert den sms-en bedre på to måter. Det ene er at jeg burde gjort en faktisk og mer grundig habilitetsvurdering, og jeg burde også ha journalført den. Begge deler var for dårlig av meg. Den ble journalført i det øyeblikket vi begynte å nøste i denne saken, og det var for sent.

Møtelederen: Jeg skjønner at du sier at det burde vært gjort, og det er for så vidt greit. Men hvorfor ble det ikke gjort? Er det en forglemmelse, eller er det dårlige rutiner, eller hva har skjedd?

Statsråd Tonje Brenna: Jeg har jo løpende journalført ting som har blitt sendt til meg, og jeg har også løpende gjort habilitetsvurderinger når det har vært nødvendig. I dette tilfellet er det både for dårlig og for sent – vurdert både på habilitetssiden og når det kommer til journalføring. Jeg burde journalført sms-en, og jeg burde gjort en grundigere habilitetsvurdering.

Møtelederen: Så det du sier til komiteen, er at det er et slags haleheng eller etterslep, at den ville blitt journalført på et eller annet tidspunkt? Eller hadde du aldri tenkt å journalføre den?

Statsråd Tonje Brenna: Den hadde blitt journalført på et eller annet tidspunkt, men jeg skulle jo ønske at jeg hadde gjort det med en gang.

Møtelederen: Ok.

Så er det habilitetsvurderingen og endringen som skjer. Kan jeg bare spørre – dette er mer en krysssjekk eller et kontrollspørsmål: Det er ikke faktiske hendelser som skjer, eller den type ting, det er bare det at du vektlegger historikken annerledes og dermed kommer til en annen konklusjon?

Statsråd Tonje Brenna: Det er summen av at jeg oppdager at jeg allerede har gjort feil, som gjør at man bør tenke seg om på nytt hvis man har gjort feil. Det er at jeg går tilbake og ser på kontakten Elgesem og jeg har hatt. Det gjør jeg i forbindelse med at jeg ber om bistand fra embetsverket til å vurdere habiliteten min overfor ham på nytt. Da går jeg også gjennom sms-er og den typen ting. Så er det egentlig den helhetsvurderingen jeg gjør, når jeg kommer til både at jeg har vurdert dette for dårlig underveis, og at jeg er for sent ute med å vurdere det, som gjør at jeg rett og slett, helt grunnleggende, gjør en ny habilitetsvurdering av min relasjon til Frode Elgesem og kommer til at jeg har vurdert den feil til nå.

Møtelederen: Men det er egentlig ingen nye fakta, det er bare en endring av vurderingen og at du går tilbake i historikken og tenker – hvis jeg forstår deg riktig?

Statsråd Tonje Brenna: Ja, det er summen av de tingene jeg har oppgitt, også i mine brev til komiteen, som er det som skjer underveis her. Grunnen til at jeg forsøkte å forklare hva det er som skjer i hodet mitt mellom Utøya AS og Frode Elgesem, er at det er en slags assosiasjonsrekke som skjer i hodet mitt.

Møtelederen: Det skal jo veldig mye til for at nære vennskap egentlig skal utgjøre inhabilitet. Når du da endrer konklusjonen til departementet, ber du ikke om en ny kvalitetssjekk eller går til lovavdelingen. Du bare endrer konklusjonen, og så legges det til grunn. Det er en vurdering som kunne vært kvalitetssjekket. Hvorfor gjorde du ikke det?

Statsråd Tonje Brenna: Det å beslutte om en er inhabil eller ikke, er det bare jeg som kan gjøre. Jeg kan be all verdens jurister om hjelp til det, men det er min beslutning, og det er også min feil. Jeg må eie begge deler fullt og helt, og det gjør jeg også når jeg endrer min vurdering av Frode Elgesem.

Møtelederen: Et nytt spørsmål, som vi har touchet innom i korrespondansen: Statssekretæren din ber om en habilitetsvurdering, og det er hevdet – hvis jeg husker korrespondansen riktig – at det skjer helt i et vakuum, uten at dere har noen kontakt eller dialog om det. Kan du bekrefte for komiteen at det er riktig forstått?

Statsråd Tonje Brenna: Han ber om noen habilitetsvurderinger som ikke er knyttet til saker som skal behandles. Hadde vi hatt saker som var til behandling, hadde jeg vært løpende informert om disse habilitetsvurderingene, men dette er habilitetsvurderinger han gjør som en slags forberedelse til et statsbudsjett vi senere skal begynne å jobbe med.

Møtelederen: Riktig.

Da går vi videre til Senterpartiet – Nils T. Bjørke.

Nils T. Bjørke (Sp): Takk for ei grei innleiing.

Fekk du noka orientering om habilitet ved arbeidet i regjeringskollegiet i dei innleiande samtalane du hadde med departementsråden då du starta i Kunnskapsdepartementet? No tenkjer eg ikkje direkte i departementet, men i regjeringskollegiet. Eller var det opplegg som vart lagt frå SMK?

Statsråd Tonje Brenna: Den gjennomgangen vi hadde av de generelle habilitetsreglene, var i forbindelse med opplæringen vi fikk fra SMK den lørdagen etter vi tiltrådte.

Nils T. Bjørke (Sp): Oppfattar eg deg rett når du seier at den jamne kontakten med Elgesem ikkje gjorde at du oppfatta deg som inhabil, men det var bakgrunnen for den fyrste kontakten, relasjonane med tanke på 22. juli, som gjorde at du til slutt landa på at du var inhabil likevel? Er det rett forstått?

Statsråd Tonje Brenna: Hvis man opplever noe veldig traumatisk sammen med et annet menneske, kan det i seg selv bidra til at man får en tettere relasjon. Jeg har jo overlevd terroren på Utøya sammen med veldig mange mennesker. Det betyr ikke at alle de menneskene er så tett på meg eller har den type relasjon til meg, men i årene etterpå, med 22. juli-rettssaken og alt det som fulgte i kjølvannet av terroren, jobbet Frode Elgesem og jeg veldig tett sammen, og jeg opplevde ham som en stor støtte for meg. All den tid det er bakgrunnen for relasjonen, opplever jeg det som annerledes enn mange andre relasjoner jeg har.

Nils T. Bjørke (Sp): No har du starta som minister i eit nytt departement. Det er interessant viss du kan fortelja litt om forskjellen på då du kom dit, og då du kom til Kunnskapsdepartementet, om du oppfatta informasjonen og opplæringa ulikt. Me skal jo prøva å læra litt av dette her òg.

Statsråd Tonje Brenna: I Arbeids- og inkluderingsdepartementet fikk hele politisk ledelse en runde med reglene som gjelder for både habilitet, saksgang og veldig mange andre ting, sånne formelle regler man må ha

under huden når man jobber i og styrer et departement, og så hadde jeg en egen habilitetssamtale med departementsråden. Vi hadde en gjennomgang av tilskuddsmottakere på min nye del av statsbudsjettet. Vi har også etablert rutiner for å varsle om at i den saken man nå skal fatte beslutning i, kan habilitetsvurdering være relevant, sånn at vi får en påminnelse om det. Jeg tror det er klokt at man lager bedre rutiner etter hvert som man oppdager feil og erfarer hva som er godt og ikke godt i de systemene man har, og det har man gjort endringer på i Arbeids- og inkluderingsdepartementet.

Nils T. Bjørke (Sp): Det har vore mykje diskusjon om habilitetsregelverket generelt og handboka for politisk leiing. Korleis oppfattar du det?

Statsråd Tonje Brenna: Jeg vil si at for de sakene der jeg har gjort feil, er det ikke det at opplæringen eller politisk håndbok har vært for lite gode, som er det som har ført til at jeg har gjort disse feilene. Det er det at jeg ikke forsto at samarbeidet mellom Wergelandsenteret og Utøya AS var så omfattende og tett at det var å anse som økonomisk støtte til Utøya AS, og det faktum at jeg vurderte min relasjon til Frode Elgesem for dårlig og for sent, egentlig, som gjør at jeg har gjort de feilene jeg har gjort. Det er egentlig ikke feil noen andre kan hjelpe meg med å unngå. Det er ting jeg selv burde oppdaget.

Til akkurat det som handler om organisasjon som samarbeider med institusjon på statsbudsjett, tror jeg at rutinene nå vil bli endret litt i Kunnskapsdepartementet. Det tror jeg er klokt, for det er ikke helt opplagt å oppdage bestandig, men i min sak sto det i statsbudsjettet rett ut at dette samarbeidet fant sted, så det var kjent for allmennheten, og det var kjent for meg.

Nils T. Bjørke (Sp): Eg forstår at når det gjeld habilitet, er det ein sjølv som må vurdere det, men når det gjeld samarbeid mellom desse organisasjonane, burde det vel vera eit system i departementet som klarar å fanga opp sånne ting, for det er trass alt fagfolk som sit og arbeider med desse tinga, og som ser den samanhangen?

Statsråd Tonje Brenna: Det er jeg enig i, og jeg tror det er ganske vanskelig for en statsråd å overskue omfanget av potensialet for hva eller hvem man må vurdere habilitet overfor hvis man ikke får hjelp til å vurdere hvor det er relevant. Hvor det er relevant å vurdere habilitet, må embetsverket hjelpe oss med, men vurderingen av om man er inhabil eller ikke, må man allikevel gjøre selv.

Nils T. Bjørke (Sp): Takk. Eg har ikkje fleire spørsmål.

Møtelederen: Da går vi til Fremskrittspartiet – Carl Ivar Hagen, vær så god.

Carl I. Hagen (Frp): Takk til statsråden for å møte opp og svare på våre spørsmål.

Slik jeg har forstått det, spurte du departementet første gang dette med Elgesem dukket opp, og de sa du var habil. Det var etter at Elgesem selv i sin sms til deg hadde sagt at dette kunne være et spørsmål. Hvorfor spurte du departementet istedenfor å følge rådet fra Elgesem om å erklære deg inhabil med en gang?

Statsråd Tonje Brenna: Det er viktig å gjenta hva som faktisk sto i sms-en fra Elgesem. Der står det at «jeg er ikke helt sikker på hvordan en habilitetsvurdering vil falle ut», så det er ikke sann heller at Elgesem mener at det er helt opplagt at vi er inhabile overfor hverandre, eller at jeg er inhabil overfor ham.

Jeg var jo helt fram til juni i år sikker på at jeg var habil overfor ham, men jeg fikk en voksende følelse av uro og av at jeg hadde gjort feil etter hvert som Utøya AS-komplekset på en måte skred fram. I forbindelse med at den uroen vokste, fikk jeg behov for rett og slett å diskutere dette med noen som kan noe om habilitet, og det er embetsverket i Kunnskapsdepartementet flinke på, så da hadde jeg en habilitetssamtale med juristene der.

Carl I. Hagen (Frp): Det var da du kom til at den nære forbindelsen mellom styret i Wergelandsenteret og dine tre styremedlemmer i Utøya AS var slik at du fattet en beslutning om at du var inhabil overfor Elgesem?

Statsråd Tonje Brenna: Nei, det er ikke helt rett forstått, for dette er to forskjellige saker, og to forskjellige habilitetsvurderinger. Når jeg oppdager at jeg har gjort feil i den første vurderingen, nemlig ikke å forstå at koblingen mellom Wergelandsenteret og Utøya AS er så tett at jeg burde forstått at det var å anse som økonomisk støtte til Utøya AS, får jeg en voksende uro og tenker på nytt gjennom en del relasjoner jeg har knyttet til 22. juli som tema. Da ber jeg etter hvert om hjelp fra embetsverket til å vurdere min habilitet overfor Elgesem på nytt.

Carl I. Hagen (Frp): Og da fikk du råd fra embetsverket om at ...?

Statsråd Tonje Brenna: At jeg var habil.

Carl I. Hagen (Frp): Ja, at du var habil, nemlig. Så kom det at denne uroen vokste hos deg, og da snakket du ikke med noen, så vidt jeg skjønner, men du besluttet på et litt senere tidspunkt at forholdet til Elgesem var slik at du var inhabil – du besluttet å erklære deg inhabil overfor Elgesem?

Statsråd Tonje Brenna: Jeg ber jo om flere habilitetsvurderinger i løpet av disse ukene hvor dette foregår, og etter hvert ber jeg også om en habilitetsvurdering av Elgesem. Den leser jeg når jeg får den fra embetsverket, tenker meg nøye om, går gjennom kontakt jeg har hatt med Elgesem, tenker over hvordan vår relasjon er, hvordan den har oppstått, og kommer selv – to dager etter at jeg får embetsverkets vurdering – til at jeg er uenig i den anbefalingen og mener at jeg er inhabil. Sann må det nesten være, for det er bare jeg som statsråd som kan vite hvor nær jeg er et annet menneske, men jeg kan få gode råd fra embetsverket på vei i den vurderingen.

Carl I. Hagen (Frp): Du sa også litt tidligere at du hadde gjort tre–fire feilvurderinger og tre–fire feil. Når så din kollega Trettebergstuen valgte å gå av fordi hun – så vidt jeg kan skjønne – hadde gjort én feil, vurderte du å gjøre det samme, slik at det ikke ble forskjell på konsekvenser av feil som ulike statsråder i samme regjering hadde gjort – at man da kanskje burde gjøre det samme?

Statsråd Tonje Brenna: Jeg tenker at det er opp til dere å sammenligne de ulike sakene. Det er ikke opp til meg. Jeg gjorde to gale habilitetsvurderinger som førte til at jeg gjorde tre feil. Jeg var inne i tildelingen til Raftostiftelsen i statsbudsjettet for 2022 og 2023. Jeg var inne i tildelingen til Wergelandsenteret og skoleprosjektet i 2022 og 2023, og jeg oppnevnte Frode Elgesem som styremedlem i Wergelandsenteret. De tre tingene er feil i kjølvannet av de to første feilene jeg har gjort, nemlig for dårlige og for sene habilitetsvurderinger. De oppdaget jeg selv, de nøstet jeg i selv, de meldte jeg selv fra til SMK om, de tok jeg selv ut i pressen i et forsøk på å vise at jeg oppriktig er opptatt av å rydde opp.

Tillit er noe vi har til låns hver eneste dag. Jeg opplever at jeg har tillit. Det er det i og for seg statsministeren som formelt beslutter om jeg har eller ikke. Min inngang til dette var at dette var feil jeg hadde gjort som jeg hadde et oppriktig ønske om å rydde opp i, og det er det vi fortsatt jobber med her i dag.

Carl I. Hagen (Frp): Ser du at publikum og alle vi andre som ser utenfra og inn, synes det er litt rart at den ene statsråden velger å gå av – og åpenbart ikke har lyst, men velger å gjøre det – og en annen statsråd, for noen liknende saker, ikke gjør det samme?

Statsråd Tonje Brenna: Jeg tror folk ser én ting, og det er politikere som gjør feil. Det er dumt for politikere, og det er også dumt for folk, for vi trenger at folk tror på oss og har tillit til de beslutningene vi tar. Så håper jeg at folk ser en ting til: en sittende arbeids- og inklude-

ringsminister som har et stort ønske om å bidra til både å opplyse saken, å rydde opp og å sørge for å ikke gjøre feil i framtiden.

Møtelederen: Audun Lysbakken, SV.

Audun Lysbakken (SV): Det virker som om hovedutfordringen her ikke er en statsråd som ikke har forstått regelverket, men at vurderingene er gjort for sent. Ut fra det lurte jeg på: Etter den første samtalen der du har pekt på koblingen til 22. juli som en mulig utfordring, burde du ikke bedt om at departementet gikk gjennom sitt budsjett og sine tilskuddsmottakere for å vurdere om det var noe som kunne gi deg den slags problemer som du nå har fått?

Statsråd Tonje Brenna: I den første samtalen var ikke tematikken habilitet, men det var temaer som vi skulle være obs på og ha på radaren i forbindelse med at jeg tiltrådte som ny statsråd. Jeg har tidligere fått habilitetsvurderinger f.eks. av statsstøtten til Den nasjonale støttegruppen etter 22. juli fordi jeg var medlem i støttegruppen og ønsker å være ryddig på det, og jeg har fått hjelp til å gjøre flere andre habilitetsvurderinger underveis i mitt virke som statsråd.

Fra den første samtalen hvor jeg nevnte enkelttemaer, burde jeg åpenbart også bedt om at vi gjorde eksplisitte habilitetsvurderinger av de tingene jeg tok opp. Som sagt, habilitet må vurderes fra sak til sak, og jeg burde i det minste tatt dette i forbindelse med at vi behandlet statsbudsjettet rett etter tiltredelse.

Audun Lysbakken (SV): Oppfattet du at samtaler om habilitet var noe du skulle ha med SMK og ikke med din departementsråd – altså helt i begynnelsen, den første gjennomgangen av habilitetsproblematikk?

Statsråd Tonje Brenna: Jeg oppfattet at vi fikk teorien fra SMK den første lørdagen etter tiltredelse, mens praksisen og overholdelsen av regelverket var noe jeg hadde ansvar for å gjøre hver eneste dag som statsråd, og at den samtalen jeg hadde med daværende departementsråd, handlet om ting vi bør være obs på, og ikke var en eksplisitt habilitetssamtale.

Audun Lysbakken (SV): Jeg vil anta at de bevilgningene som ikke ble økt, men videreført, ikke enkeltvis nødvendigvis var på politisk ledelses bord. Om du har oversikt over det, så svar gjerne på det. Men burde ikke departementet da, på eget initiativ fra embetsverkets side, gått gjennom hele sin budsjettportefølje for å se etter relevante saker? Vi har jo fått lagt fram at Barne- og familiedepartementet gjør det f.eks. når en ny politisk ledelse kommer.

Statsråd Tonje Brenna: Det stemmer at vi ikke er inne i enkeltpostene i det første budsjettet vi overtar når vi tiltrer som ny regjering. Det er det rett og slett ikke tid til på grunn av når budsjettet skal legges fram. Det at Kunnskapsdepartementet har endret og bedret rutinene sine, tror jeg er en veldig fordel fordi det er store og små saker som passerer underveis, og det er også store og små f.eks. økonomiske samarbeid mellom tilskuddsmottakere og andre organisasjoner. Så jeg tror det er helt riktig at de rutinene er bedret.

Audun Lysbakken (SV): Hvem oppdaget først at koblingen mellom Utøya AS og Wergelandsenteret kunne innebære en habilitetsutfordring for deg? Var det du eller embetsverket?

Statsråd Tonje Brenna: Jeg ba om hjelp til å få vurdert min habilitet, og i den habilitetsvurderingen framkom det at det var relevant å vurdere habilitet overfor Utøya AS på grunn av samarbeidet mellom Wergelandsenteret og Utøya AS. Det var ikke klart for embetsverket i Kunnskapsdepartementet eller for meg at det var et tema før det.

Audun Lysbakken (SV): På hvilket tidspunkt var dette?

Statsråd Tonje Brenna: Nå ble jeg usikker. Jeg tror det var i tilleggsvurderingen fra 14. juni eller 16. mai – et øyeblikk.

Audun Lysbakken (SV): Men det vil i praksis si etter at alle relevante beslutninger om dette samarbeidet var tatt?

Statsråd Tonje Brenna: Ja, det stemmer.

Audun Lysbakken (SV): Kan du si noe helt kort om hvorfor du først vurderte at du var habil overfor Frode Elgesem?

Statsråd Tonje Brenna: Jeg vurderte først at jeg var habil overfor Elgesem fordi jeg gjorde de vurderingene man vanligvis gjør når man tenker på habilitet: Hvor ofte snakker vi sammen? Reiser vi på ferie sammen? Er vi på helgeturer på hytta sammen? Feirer vi hverandres bursdager hvert eneste år? Svaret på alle de spørsmålene er i grunnen nei. Vi har ikke så jevn kontakt som man ofte har med venner man er nær, og derfor vurderte jeg meg som habil overfor ham for lenge.

Audun Lysbakken (SV): Jeg vil gjerne følge opp en ting som saksordføreren spurte om, nemlig det med lovavdelingen. Selv om det er ditt eget ansvar å vurdere din habilitet, så er det sånn at den fremste kompetansen på dette er det lovavdelingen som har, og du har

også oppsøkt juridisk kompetanse i departementet. Du oppdaget dette selv, så du hadde egentlig tid til å få en sånn vurdering. Jeg spør egentlig en gang til: Vurderte du å be lovavdelingen om å gå gjennom dette, og hvorfor gjorde du det ikke?

Statsråd Tonje Brenna: Jeg vurderte at summen av å ha oppdaget at jeg hadde gjort en feil, som var en stor vekker for meg, de rådene jeg fikk fra mitt eget embetsverk, de samtalene vi hadde i forbindelse med habilitetsvurderingen, og det som på sett og vis modnet på meg, den uroen som vokste i meg, var nok til at jeg kom til at jeg hadde gjort feil. Jeg burde ha vurdert meg selv som inhabil overfor Frode Elgesem tidligere, og jeg fikk behov for å rydde opp i det ved å formalisere den inhabiliteten gjennom en habilitetsvurdering og en beslutning hvor jeg også fikk oversikt over omfanget av saken og kunne rydde opp.

Møtelederen: Da er tiden over. Da er det 5 minutter til Seher Aydar, Rødt.

Seher Aydar (R): Det har blitt stilt veldig mange spørsmål om detaljene, som avklarer litt. Den første vurderingen av habilitet er fortsatt litt uforståelig, men det har du svart på. Jeg tenkte å spørre litt om systemene. Kommunaldepartementet har et system med skje-ma i sammenheng med oppnevnelser og bevilgninger. Stemmer det at Kunnskapsdepartementet ikke har et sånt system? Og kan jeg spørre om hvorfor et sånt system ville bidratt f.eks. til at dette ble oppdaget tidligere?

Statsråd Tonje Brenna: Bare for å ta et steg tilbake: Det er viktig å huske på at departementene er selvstendige organisasjoner, så alt er ikke likt i alle departementer. Men alle departementer skal forholde seg til de samme lovene og reglene. Da jeg tiltrådte som kunnskapsminister, fantes det ikke skriftlige rutiner for disse temaene overhodet i departementet. Den gangen var det ingenting. I dag er det skriftliggjort, formalisert og operasjonalisert på en mye tydeligere måte. Det mener jeg er klokt.

Jeg tror det viktigste vi gjør, er tre ting. Det ene er å sørge for at vi får tilstrekkelig god opplæring, at vi vet hvilke regler som gjelder, hvilke håndbøker vi skal forholde oss til, altså hva reglene er. Det andre er å ha systemer som hjelper oss med å være årvåkne for når det er relevant å vurdere habilitet. Det siste er å vurdere habilitet. Hvis de tre tingene fungerer sammen, så er det én del som handler om opplæring, én del som handler om system, og en siste del som handler om det personlige ansvaret enhver sittende statsråd bestandig vil ha. Fungerer det sammen, tror jeg det blir bra, da kommer vi til å klare å unngå feil i framtiden. Hvis vi f.eks. tror at sys-

tem fratar personen ansvar for å vurdere habilitet, er vi på ville veier, fordi systemet aldri kan sikre helt mot det. Disse tingene må virke sammen.

Seher Aydar (R): Om det er noen systemer som fungerer bedre enn andre i de ulike departementene, kan man jo spørre om det er hensiktsmessig å innføre de samme systemene. Det er derfor jeg spør om dette med praksisen i Kommunaldepartementet. Du sier at da du kom inn, var det ingenting. Vurderte du, som øverste politisk ansvarlige, i det hele tatt å sørge for at det var noen ting?

Statsråd Tonje Brenna: Nei, jeg gjorde egentlig ikke det, for jeg opplevde at jeg hadde vært på opplæring, og trodde at jeg var i stand til å omsette det jeg hadde lært, til det virket jeg skulle utøve hver eneste dag. Samtidig er det sånn at min sak er litt spesiell på den måten at jeg har visst at jeg har vært inhabil overfor styremedlemmene i Utøya AS, jeg har bare ikke visst at habilitet var relevant å vurdere. Der er jo spørsmålet: På hvilket nivå skal sånne rutiner – og jeg er helt sikker på at komiteen er opptatt av å prøve å skissere noen som kan bli bedre for alle departementer – inntreffe? Hva er det de skal lete etter? Det er derfor jeg sier at jeg mener at systemet må minne politikerne på å gjøre habilitetsvurderinger, men det er politikerne som må gjøre habilitetsvurderingen.

Så tenker jeg at det at heller ikke embetsverket i Kunnskapsdepartementet var klar over at det var så tett binding mellom Wergelandsenteret og Utøya AS at det var å anse som økonomisk støtte, ikke var til hjelp for politikerne, men det fratar meg fortsatt ikke ansvaret for at jeg burde tatt den beslutningen om å få habiliteten min vurdert tidligere.

Seher Aydar (R): Jeg er enig i det, men for å spørre videre om systemet: Hva slags endringer burde blitt gjort i systemet som hadde gjort at den koblingen Wergelandsenteret hadde, som gjorde deg inhabil, kunne blitt avdekket tidligere, og før noen beslutning i det hele tatt ble tatt?

Statsråd Tonje Brenna: Jeg tror i hvert fall at hvis vi skal ha systemer som hjelper oss å vurdere habilitet, må vi fullt ut vite hvor det er relevant å vurdere habilitet. Det er punkt én. Det andre er at jeg tror at det å understreke jevnlig overfor hverandre, fra embetsverk til politiker og motsatt, at du bestandig har et ansvar for å vurdere habilitet, er klokt. Så tror jeg vi skal passe oss for å komme inn i et terreng hvor vi tror at vi kan lage skriftlige rutiner og systemer som gjør at vi slutter å tenke kritisk på dette hver eneste dag når vi går på jobb. Jeg er veldig redd for å gjøre feil – det har jeg alltid vært.

Dette er feil jeg synes det er forferdelig å ha gjort, men jeg er redd for at hvis vi tror at svaret på at jeg har gjort feil, er at vi skal lage rutiner som gjør at jeg heller ikke i framtiden må tenke meg om, tar vi et steg tilbake istedenfor et steg fram, så vi må ha rutiner som hjelper oss å tenke oss om, men vi må ikke slutte å tenke av den grunn.

Seher Aydar (R): Absolutt. Man må tenke seg om. Men så var det vel en sånn situasjon hvor du ikke vurderte i det hele tatt om du kunne ha vært habil eller inhabil når det gjaldt Wergelandsenteret, fordi det ikke var noe system som gjorde at du vurderte det. Da er det jo relevant å spørre hva slags endringer som trengs for at du skal kunne ta den vurderingen. Det er egentlig det jeg prøver å spørre om.

Statsråd Tonje Brenna: Åpenbart. Jeg tror å ha opplæring, å ha et system som minner oss på når vi må vurdere det, å vite fullt ut som statsråd hvilke institusjoner en må vurdere sin habilitet overfor, og få bistand til å gjøre de vurderingene, i hvert fall er veldig viktige ting som mer systematisk må på plass.

Møtelederen: Da er tiden ute, og det er Lan Marie Nguyen Berg, fra MDG – 5 minutter.

Lan Marie Nguyen Berg (MDG): Takk for at du møter til høring og for dine skriftlige svar på våre spørsmål.

Din sms-utveksling med Frode Elgesem foregikk den 4. mars 2023, og kun ni dager senere, den 13. mars 2023, mottar du forslag til styrekandidater til Wergelandsenteret fra din administrasjon. Elgesem var ikke blant dem som var foreslått, men du valgte likevel å utnevne ham. Hvordan kunne du overse at du bare dager før hadde mottatt en sms der han advarte deg mot nettopp habilitetsutfordringer dere imellom?

Statsråd Tonje Brenna: Jeg vil igjen minne om hva som står i sms-en fra Elgesem. Det står at han er usikker på hvordan en habilitetsvurdering ville falle ut. Det sier jeg ikke for å frata meg selv ansvar for at jeg har gjort de feilene jeg har gjort, men for å si at det fra hans side ikke var sånn at det var åpenbart at det var en inhabilitet oss imellom. Det var også knyttet til en byggesøknad om et bygg, som jo var en søknad som ikke hadde kommet meg i hende.

Så burde jeg åpenbart både journalført sms-ene fra 3. og 4. mars, og jeg burde også fulgt opp grundigere det han selv pekte på, nemlig at det var grunn til å vurdere habilitet. Det er litt ...

Lan Marie Nguyen Berg (MDG): Unnskyld – takk. Jeg opplevde at du svarte på spørsmålet, så jeg går videre.

Du utnevner Frode Elgesem som styremedlem i Wergelandsenteret og velger altså politisk å foreslå å utnevne en kandidat som du ser på som en god venn, men samtidig har du bare ni dager tidligere blitt advart av denne vennen, som er jurist, om at han ikke vet hvordan en habilitetsvurdering vil slå ut. Da lurar jeg bare på hvordan det kan ha skjedd. Glemte du sms-en, eller tok du ikke den advarselen på alvor?

Statsråd Tonje Brenna: Jeg mente at jeg var habil. Det er hele poenget. Jeg mente at jeg var inhabil overfor Frode Elgesem fram til 16. juni i år.

Lan Marie Nguyen Berg (MDG): Jeg skjønner.

Statsråd Tonje Brenna: Unnskyld – jeg mente at jeg var habil.

Lan Marie Nguyen Berg (MDG): Da var det den siste, da, som du tenker at du ikke tok på alvor.

Statsråd Tonje Brenna: Hvis jeg bare kan legge til en ting til det: Det at embetsverket kommer med mulige kandidater til å bekle styrer og verv, og at politikerne diskuterer andre navn, foreslår andre navn og oppnevner andre navn, er helt uproblematisk. Det skjer hele tiden. Det er ikke det som er problemet. Problemet er at jeg ikke burde ha oppnevnt Frode Elgesem – bare så vi er helt klare på det.

Lan Marie Nguyen Berg (MDG): Ja. Tusen takk for det.

Da er mitt neste spørsmål: Da du tiltrådte som statsråd, omtalte du Frode Elgesem som en god venn i samtale med departementet. Likevel ba du ikke om en habilitetsvurdering og vurderte selv at du ikke var inhabil fordi det «som utgangspunkt skal mye til før et vennskap i seg selv fører til inhabilitet». Men når jeg leser både ditt og Trettebergstuenes svar, slår det meg at det høres ut som det er ganske vanlig praksis at statsråder legger seg opp mot grensen til inhabilitet for å kunne oppnevne bekjente i verv. Er du enig i det?

Statsråd Tonje Brenna: For mitt vedkommende er jeg helt uenig i det. Frode Elgesem er jo – isolert fra min relasjon til ham – en svært kvalifisert kandidat til å sitte i styret i Wergelandsenteret, bare så det er helt klart. Jeg har ikke noen tradisjon for å oppnevne vennene mine til styrer, råd eller noe som helst. Vi er opptatt av å finne kvalifiserte folk, og vi er opptatt av å finne politikere som kan være interesserte i f.eks. å sitte i styrer og råd som det er bra at det sitter politikere i. Det tror jeg gjelder for alle partier. Så det er ingen utbredt kultur for å oppnevne vennene sine, slik jeg opplever det fra der jeg har vært statsråd.

Lan Marie Nguyen Berg (MDG): Da lurer jeg på: Da du var fylkesråd i Viken, utnevnte du Anniken Huitfeldt til styret i bompengeselskapet Vegfinans. I en sak i Dagbladet omtaler du dere som venner og sier at hun er den du setter høyest i partiet. Jeg antar at du da mener at det dermed ikke fantes andre kvinner i Viken som var bedre kvalifisert til å fylle dette vervet?

Statsråd Tonje Brenna: Vegfinans har tradisjonelt hatt et styre som består av stortingspolitikere, og vi var opptatt av å finne en stortingspolitiker med bakgrunn fra Akershus og som hadde bakgrunn fra Arbeiderpartiet, rett og slett fordi det allerede var styremedlemmer i det samme selskapet med stortingsbakgrunn fra andre partier. Det er helt vanlig kutyme ved oppnevning av medlemmer til Vegfinans. Jeg er ikke inhabil overfor henne, og jeg mener at den vurderingen står seg like godt i dag, for det er en viktig del av det å jobbe med NTP, bompengefinansiering og utvikling av veiprosjekter at vi har folk som har bakgrunn fra Stortinget, også i styret i Vegfinans.

Lan Marie Nguyen Berg (MDG): Da har jeg i hvert fall ett spørsmål til nå, og så får jeg kanskje et til senere. Din relasjon til Elgesem har jo ikke endret seg nevneverdig siden du tiltrådte, sånn som jeg forstår deg. Hvis du egentlig har vært inhabil overfor Elgesem hele tiden mens du var statsråd – i hvert fall ifølge din egen vurdering – har du jo ikke bare vurdert din inhabilitet overfor ham for sent, men også gjort feil når du har behandlet saker som omhandler ham. Er du enig i det?

Statsråd Tonje Brenna: Det stemmer, og derfor har jeg sagt at jeg har vurdert min habilitet for dårlig og for sent i relasjon til Elgesem.

Møtelederen: Da er vi ferdige med partiutspørringen og begynner på en åpen runde på 10 minutter. Det er en inntegnet – Grunde Almeland, saksordfører.

Grunde Almeland (V): Jeg begynner med en oppklaring. Du understreket i stad til meg at du ikke ville karakterisere den innledende samtalen da du tiltrådte som kunnskapsminister, som en habilitetssamtale. Samtidig sier du i ditt svar på spørsmål fra Bjørke at du hadde en habilitetssamtale ved tiltredelse som arbeids- og inkluderingsminister. Er det riktig forstått at det da var en ren habilitetssamtale, og at det er to forskjellige typer samtaler man hadde ved tiltredelse i de to ulike departementene?

Statsråd Tonje Brenna: Ja, det stemmer. Den gangen jeg hadde en tiltredelsessamtale da jeg gikk på som kunnskapsminister, var det en generell samtale om interessekonflikt, bindinger og habilitet – den var mer

åpen. Det var ikke en habilitetssamtale i form av vurdering av enkeltmennesker, f.eks. Den samtalen jeg hadde med departementsråden da jeg var ny arbeids- og inkluderingsminister, var en eksplisitt samtale om hvorvidt det var habilitetsutfordringer – enkeltmennesker vi skulle vurdere å gjøre habilitetsvurderinger av.

Grunde Almeland (V): Er den samtalen kommet på plass som et ledd i ny praksis etter at disse sakene er kommet opp, og er dette i så fall også en ny praksis som nå er etablert i Kunnskapsdepartementet?

Statsråd Tonje Brenna: I Arbeids- og inkluderingsdepartementet har man endret rutinene til det bedre etter de sakene som har blitt avdekket gjennom sommeren, bl.a. disse tingene som handler om habilitet. Jeg forstår også på Kunnskapsdepartementet at rutinene der både er skriftliggjort, formalisert og profesjonalisert tydeligere i dag enn det de var tidligere, bl.a. gjennom de samtalene politisk ledelse har med departementsråd og ekspedisjonssjefer når man kommer ny inn i departementet.

Grunde Almeland: Du sa i svar til komitélederen at den habilitetsvurderingen statssekretæren din gjorde, gjorde han i et ledd for å sørge for at det ikke skulle oppstå habilitetskonflikter i forbindelse med statsbudsjettet dere senere skulle starte å jobbe med. Er det riktig forstått?

Statsråd Tonje Brenna: Kan du gjenta spørsmålet?

Grunde Almeland (V): I ditt svar på spørsmålet fra komitélederen nevnte du konkret statsbudsjettet som dere senere skulle begynne å jobbe med. Der hadde din statssekretær gjort habilitetsvurderinger i forkant av å starte opp med det senere. Det er riktig forstått, ikke sant?

Statsråd Tonje Brenna: Det er riktig forstått.

Grunde Almeland (V): Grunnen til at han gjorde den vurderingen, var at det ikke skulle komme habilitetskonflikter?

Statsråd Tonje Brenna: Grunnen til at han gjorde de vurderingene, var at han var ny statssekretær, og han hadde nylig sittet i styret i Utøya AS og styret i AUF, som jo er tett knyttet til de temaene vi her diskuterer. Han ba om en fullstendig liste over de freds- og menneskerettighetssentrene som var en del av vår portefølje.

Grunde Almeland (V): Den habilitetsvurderingen har du skrevet i brev, hvis jeg refererer riktig, at kom 4. mai – nå fant jeg ikke datoen konkret her, men det er i hvert fall referert til i svarbrevet ditt. Mener du at det

arbeidet med statsbudsjettet som ble gjort fram til den datoen – som bl.a. innebærer marskonferansen og en rekke andre prioriteringer som også sendes i departementsfellesskapet – ikke er relevant for å kunne sette deg eller din politiske ledelse i en habilitetskonflikt?

Statsråd Tonje Brenna: Jeg hadde allerede gjort feil i budsjettene for 2022 og 2023. Så var Sindre Lysø ganske ny statssekretær og opptatt av å være ryddig på de tingene han nettopp hadde forlatt som tidligere generalsekretær i AUF. Derfor ba han om habilitetsvurderinger knyttet til dette. Jeg antar at du er opptatt av avstanden mellom da han først ber om hjelp til å få en vurdering, og når jeg også selv gjør en vurdering. Grunnen til at det går så lang tid imellom, er at det er ingen aktuelle saker som ligger på vårt bord. Det var et forsøk på å svare på spørsmålet, at det er ingen saker som skal besluttes, og derfor går det noe tid imellom. – Men det er mulig jeg misforsto spørsmålet.

Møtelederen: Vi går videre.

Da er det meg selv først. Jeg beklager at jeg nå gjentar et tema vi har vært inne på tidligere. Det er rett og slett bare fordi jeg ikke helt klarer å forstå vurderingen, og jeg tror vi må ha en liten runde til om det. Du havner i denne situasjonen: Du får en vurdering om at du er habil, og så ombestemmer du deg – du er ikke habil. Da er du jo i en situasjon hvor du egentlig teoretisk sett, isolert sett, risikerer mistillit i Stortinget. Du risikerer å bli avsatt som statsråd. Du risikerer å kanskje ikke bli nestleder i Arbeiderpartiet. Det er altså en enormt stor risiko. Du risikerer, ved å ta den saken ut i offentligheten, at du skader det politiske omdømmet til deg selv og partiet og til politikken generelt.

Men du har et valg. Du har fortsatt en opsjon, og det er å spørre lovavdelingen en ekstra gang – en lovavdeling som er kjent for å ha skyhøy terskel for å erklære inhabilitet – men du velger å ikke gjøre det. Du benytter ikke den opsjonen. Har du diskusjoner internt? Er det noen som kommer og råder deg og sier: Skal vi sjekke med lovavdelingen en ekstra gang? Det er for så vidt et spørsmål, men du må forklare mer hvorfor du velger å ta all den belastningen i stedet for å gjøre de ekstra, siste avklaringene, for dette er vanskelig. Enten er det idealistisk, eller så er det noe her som har glippet for deg, noe som har skjedd. Alt dette baserer seg også på at det heller ikke har vært noen faktisk utvikling i relasjonen. Det er bare det at du tenker tilbake og revurderer hvordan forholdet egentlig har vært.

Statsråd Tonje Brenna: Da jeg oppdager at jeg har gjort feil knyttet til å ikke vurdere min habilitet overfor styremedlemmene i Utøya AS, fordi jeg ikke forstår at koblingen mellom Wergelandsenteret og Utøya AS er

så tett at det er å anse som økonomisk støtte til Utøya AS at Wergelandsenteret får penger over statsbudsjettet på mine poster, er det en øyeåpner for meg at jeg har gjort feil. Det gjør at jeg enda mer kritisk går gjennom vurderinger jeg tidligere har gjort, også knyttet til habilitet og en del relasjoner jeg har, kanskje særlig knyttet til 22. juli som tema.

Jeg vurderte ikke å spekulere i å være habil for å slippe unna å ha gjort disse feilene. Jeg mener det er riktig at jeg er inhabil overfor Elgesem, og at feilen jeg har gjort, er at jeg kom til den konklusjonen for sent. Den vokste for sakte på meg. Den modnes for sakte. Jeg burde vurdert det tidligere, og jeg burde kommet til den konklusjonen tidligere. Derfor mener jeg egentlig at det er helt unødvendig å be om annen type bistand enn den jeg får fram til jeg kommer til den konklusjonen. For selv med en vurdering fra lovavdelingen i Justisdepartementet som ville ment at jeg var habil, ville jeg ment at jeg var inhabil, og derfor var det ikke relevant å hente inn bistand fra dem.

Møtelederen: Da er det Carl I. Hagen.

Carl I. Hagen (FrP): Vi har snakket en del om regelverket, og du sa: Regelverket kan ikke løse alle problemer; det er den personlige vurderingen enhver statsråd selv må ta. Og du bekrefter at både ditt nåværende departement og det foregående har strammet inn på regelverket etter at denne saken er kommet i det offentlige rom denne sommeren. Tror du det ville være fornuftig at man gikk igjennom håndboken for retningslinjer som er rådgivende overfor det politiske apparat, at man gjennomgikk den for å vurdere om kanskje noe av dette bør lovfestes? For det er veldig lite regler i Norge for hvordan en regjering organiserer sitt arbeid. Burde det være behov for å gå gjennom denne på en ny måte etter de erfaringene vi har gjort oss med denne habilitets-saken denne sommeren og høsten, at man ser hva som bør lovfestes av de reglene?

Statsråd Tonje Brenna: Det er et veldig godt spørsmål. Jeg tror det å være opptatt av at rutinene er så gode som de kan være, er bra. Det at mange departementer nå strammer opp rutinene sine i lys av de sakene som nå har kommet til overflaten, mener jeg er klokt. Det er også naturlig, for etter hvert som vi erfarer at et regelverk eller rutiner er eller ikke er gode nok til å hjelpe oss å håndtere nye problemstillinger som kommer opp, må vi også endre rutinene våre og reglene våre. Så tror jeg på en måte at lover og regler for habilitetsvurderingene er klare. Det det står på der, er rutiner – hjelp til å vurdere når jeg skal vurdere habilitet, og hvis jeg er i tvil, hjelp til å vurdere habilitet.

Jeg er opptatt av at vi får systemer som understøtter statsrådens – og i og for seg alle som jobber i regjeringens apparat, også embetsverket – mulighet til selv å fatte den beslutningen, men samtidig ikke fratar den enkelte beslutningen en selv har ansvaret for. Det er derfor jeg er opptatt av, og jeg tror det er klokt, at rutinene blir bedre for å hjelpe statsråden med å gjøre det, men det er statsråden selv som må vurdere sin habilitet fra sak til sak.

Møtelederen: Audun Lysbakken – til sist.

Audun Lysbakken (SV): Sånn jeg oppfatter det du har fortalt om den innledende samtalen med departementsråden, handlet den om ting å være obs på og ikke konkret om habilitet. Da er spørsmålet: Sett opp mot andre departementer hvor det virker som det har vært en rutine for dette veldig mange steder, er det ikke en åpenbar rutinesvikt i Kunnskapsdepartementet at det ikke legges opp til en samtale om habilitet, og som en følge av det burde ikke du også, da det ikke ble lagt opp til noe sånt, bedt om en spesifikkrunde om habilitet da du kom inn som ny statsråd?

Statsråd Tonje Brenna: Til det siste skulle jeg ønske at jeg hadde gjort det, ja, bedt om en egenrunde om habilitet eksplisitt for meg selv og mine relasjoner da jeg kom inn. Da hadde jeg kanskje sluppet å sitte her nå. Så tror jeg de endringene Kunnskapsdepartementet og andre departementer nå gjør, er kloke, for det å utvikle rutiner og praksis også i lys av at vi lærer av at feil begås, mener jeg er viktig. Embetsverket kan hjelpe den enkelte statsråd et stykke på vei til å fatte rett beslutning, men akkurat habilitetsvurderingen er det den enkelte statsråd som fortsatt må ta ansvaret for.

Møtelederen: Da er vi kommet til veis ende for utspørringen. Du har muligheten for en avsluttende bemerkning på inntil 5 minutter.

Statsråd Tonje Brenna: Tusen takk. Det var en dato som ikke var helt klar i stad da jeg fikk spørsmål om den, så jeg tenkte bare å oppklare det. Det var at Sindre Lysø, min statssekretær, som jeg tror det ble spurt om, konkluderte på sin inhabilitet den 16. mai, og samme dag ba jeg også om en habilitetsvurdering i samme sakskompleks. Jeg håper det kan bidra til å opplyse det.

Jeg vil igjen takke for muligheten til å komme og fortelle og forklare, og jeg håper det har bidratt til å opplyse saken. Så ønsker jeg komiteen all verdens lykke til med et viktig arbeid. Vi må jo sammen prøve å finne en vei videre også etter disse sakene, som gjør at vi både er sikre på at vi forstår hva som gjelder, gjør det vi kan for å sikre at vi ikke gjør feil, og også at vi er helt tydelige på at det er den enkelte statsråd og politiker som er ansvarlig for vurderingen av egen habilitet. For hvis vi går for langt

inn og lager rutiner eller systemer som skal frata den enkelte ansvar, tror jeg vi rett og slett gjør det motsatte av det vi vil, og det er å være tydelige på hvilke regler som gjelder, og hvem som har ansvaret for å gjøre disse vurderingene.

Så all verdens lykke til med et viktig arbeid, og takk for at jeg fikk lov til å komme.

Møtelederen: Tusen takk for det, og takk for at du stilte i høring.

Vi tar pause nå og starter opp igjen kl. 17.25.

Høringen ble avbrutt kl. 17.10.

Høringen ble gjenopptatt kl. 17.25.

Del 2 - Angående regjeringsapparatets håndtering av habilitetsregelverket

Høring med tidligere statsminister Erna Solberg

Møtelederen: Da er klokken 17.25, og komiteen er klar til å gjenoppta høringen.

Vi er nå kommet til del 2, og jeg vil ønske tidligere statsminister Erna Solberg hjertelig velkommen tilbake. I denne delen vil komiteen konsentrere seg om hvordan regjeringsapparatet og departementsfellesskapet har forholdt seg til tolkninger, rutiner osv. av det samme regelverket.

Vi går rett på sak: Vær så god, du har inntil 10 minutter til en innledning.

Erna Solberg (H): Tusen takk, og takk for sist. Jeg har lyst til å takke for muligheten til å innlede om hvordan min regjering jobbet for å etterleve habilitetsreglene.

Det er jo slik at forvaltningslovens bestemmelser om habilitet er saksbehandlingsregler. I regjeringen fattes det vedtak enten i det enkelte departement eller i statsråd, og i begge tilfeller kan sakene på forhånd ha vært drøftet politisk i en regjeringskonferanse eller i andre, mer begrensede fora.

Selv om statsråder tidligere, i egenskap av å være regjeringsmedlemmer i statsråd, regjeringskonferanse e.l., var unntatt fra habilitetsbestemmelsene i forvaltningsloven, ble reglene likevel i praksis fulgt også her. Begrunnelsen for at det var slik i forvaltningsloven, tror jeg også lovavdelingen har vist til: hensynet til beslutningsdyktighet i gitte tilfeller.

Jeg har lyst til å starte med å gi en overordnet beskrivelse av hvordan det ble arbeidet for å unngå brudd på habilitetsregler i regjeringen, og jeg har lyst til å dele beskrivelsen i to. Først vil jeg snakke om de mer formelle

rutinene embetsverket la til rette for. Deretter skal jeg snakke om de politiske rutinene som kom i tillegg. Jeg har lyst til å understreke at jeg her begrenser meg til det som er gjort på regjeringsnivå. Rutiner i de enkelte departementene kommer i tillegg til dette.

Da regjeringen tiltrådte i 2013, fikk alle de nye politikerne opplæring i en rekke lover og regler som de skulle forholde seg til. Habilitetsregelverket var ett av temaene for opplæringen som foregikk i regi av embetsverket. I tillegg ble alle sterkt anbefalt å lese og sette seg inn i Håndbok for politisk ledelse. Ved senere utnevnelser av politikere ble det gitt tilsvarende opplæring. Av praktiske hensyn samlet man opp, slik at det ble en gruppe som fikk opplæringen samlet. I perioder med få utskiftninger kunne det derfor gå noe tid før den felles opplæringen ble gitt, men i tillegg kom som kjent opplæringen i det enkelte departement og selve håndboken. Under opplæringen ble de viktigste lovbestemmelsene innen habilitet gjennomgått. I tillegg ble det trukket frem ulike eksempler for å illustrere praksis.

En annen rutine som embetsverket la til rette for, var det som kalles forberedende statsråd. Her går regjeringen gjennom alle saker som skal besluttet i statsråd. Et av formålene er å sikre at statsrådene som deltar i statsrådet, er habile til å behandle sakene. Er det f.eks. snakk om at det skal nedsettes et utvalg, vil statsråden som fremmer saken, lese opp alle navnene, slik at øvrige statsråder kan melde fra om de har eventuelle habilitetsutfordringer. I tilfeller av inhabilitet sørger man da for at den inhabile statsråden ikke er til stede på det aktuelle statsrådet.

I tillegg var det også politiske rutiner som i utgangspunktet ikke involverte embetsverket. Den viktigste av disse var partienes samtaler med den enkelte kandidat før utnevnelse. Også i disse samtalene var habilitet et viktig tema. Dersom det i samtalen kom opp at det ville være mange habilitetsutfordringer for en kandidat i en aktuell stilling, måtte man vurdere nærmere hvordan man kunne sikre at man ikke kom i inhabilitetssituasjoner i arbeidet. Løsningene her kunne være at man avvirket bindinger som ga habilitetsutfordringer, at man vurderte saksområder politikeren skulle jobbe med, eller at man håndterte utfordringen på andre måter.

Gjennom de årene jeg var statsminister, ble det en gradvis strengere praksis på dette området. Den siste tiden ble det eksempelvis avtalt at aksjer enten måtte selges eller fryses, eller en kombinasjon av disse. En kombinasjon kunne være aktuelt dersom det var snakk om aksjer innen akkurat det saksområdet som politikeren skulle jobbe med. Da kunne disse aksjene bli solgt, mens de øvrige posisjonene ble avtalt fryst og ikke skulle handles med.

En annen viktig politisk rutine i min regjering som jeg har lyst til å trekke frem, dreier seg om utnevnelser til styrer, råd og utvalg. Alle slike utnevnelser, med noen unntak, skulle drøftes i regjeringslunsjene. Unntakene kunne dreie seg om utnevnelser som var gitt på forhånd, f.eks. på grunn av at det var fast representasjon eller styrer, råd og utvalg av mer teknisk karakter.

Hovedformålet med dette var nok egentlig ikke habilitet, men å sørge for at det kunne fremmes nye og andre kandidater enn dem som typisk lanseres. Det trengs å sørges for at det kommer folk fra ulike deler av landet. Vi trenger større mangfold, med tanke på både kjønn, etnisk bakgrunn og representasjon fra hele landet, for å sikre at vi har en god sammensetning.

I disse diskusjonene kom også habilitet ofte opp, enten ved at statsråder erklærte seg inhabile eller forlot møterommet når et navn kom opp, eller ved at de kunne spørre kolleger om råd dersom de var i tvil om egen habilitet. På den måten fungerte diskusjonene i regjeringslunsjene som en ekstra sjekk og bidro til økt bevissthet rundt det.

I tillegg til rutinene jeg har nevnt, vil jeg minne om at habilitet er et tema som ofte kommer opp i en regjerings arbeid. Som vi har vært inne på tidligere i dag, er det en omfattende gjennomgang ved utnevnelser. I tillegg er det stadig saker hvor habilitet skal avklares, enten det skjer raskt, enkelt og uten skriftlighet, eller det er mer kompliserte saker hvor lovavdelingen bes gi en tolkningsuttalelse.

Det er jevnlig statsråder som går ut av regjeringskonferanser eller får forfall til statsråd fordi man er inhabil eller nær grensen. Dette bidrar til at temaet stadig er aktuelt i en regjerings arbeid, og mye oftere enn det man ser fra utsiden.

En tilbakevendende utfordring er at medier ofte legger en annen terskel for inhabilitet til grunn enn embetsverket og lovavdelingen. Særlig gjelder dette saker om inhabilitet på grunn av vennskap. Selv om retningslinjene tilsier at lovavdelingen bare skal spørres ved tvil, har mitt kontor mange ganger rådet politikerne til å be om en uttalelse for å ha noe å vise til i slike tilfeller. Et eksempel på en sann sak fra min regjeringstid var Monica Mælands utnevnelse av Thorhild Widvey som styreleder i Statkraft. Det ble en stor sak i mediene. Monica Mæland selv hadde ikke vært i tvil, men ba på grunn av medieomtalen om en uttalelse fra lovavdelingen. Uttalelsen bekreftet at hun var habil da hun utnevnte Widvey.

Alle de habilitetssakene vi har hatt det siste året, kan etterlate et inntrykk av at politikere forsøker å tøyne regelverket og helst ønsker å behandle saker selv om de er inhabile eller nær grensen. Det er ikke mitt inntrykk etter fire år som statsråd og åtte år som statsminister. Tvert imot opplever jeg at politikerne generelt er svært opp-

tatt av å følge regelverket, og at bevisstheten i de fleste tilfeller er svært høy.

Jeg kan ikke komme på noen tilfeller hvor en politiker har protestert mot at de har fått råd om å melde seg inhabil. Derimot kan jeg faktisk komme på noen eksempler på det motsatte – altså politikere som av ulike grunner ønsker å melde seg inhabil, men som får beskjed om at det ikke er mulig, fordi de er habile til å behandle saken.

Likevel har det altså skjedd feil. Det er bra at det oppdages og tas tak i, for habilitetsregler er viktige for å ivareta tilliten til forvaltningen. Derfor er det nyttig at rutiner gjennomgås for å forsøke å fange opp enda flere feil, selv om det nok trolig ikke er mulig å få det helt perfekt.

Møtelederen: Takk.

Da er det saksordfører Grunde Almeland, fra Venstre, som har 10 minutter.

Grunde Almeland (V): Takk skal du ha, komitéleder.

Du har for så vidt vært litt inne på det allerede, men for å tydeliggjøre og be deg utdype litt vil jeg gå inn på såkalte vetting-samtaler. Som kjent sikkerhetsklarerer verken statsminister eller statsråder, og bl.a. derfor beskrives det i en artikkel i Dagens Næringsliv fra 14. oktober 2021 at man under din regjering hadde en praksis der

«Solbergs stab utarbeidet et skjema alle i regjeringsapparatet måtte fylle ut og skrive under på. Deretter hadde de en samtale. Det ble gjort klart at nå var muligheten for å fortelle om bakgrunnen deres. Om det senere kommer opp saker det burde vært opplyst om oppfattes det som et tillitsbrudd».

En slik samtale beskrives altså som en vetting-samtale. Kan du bekrefte den framstillingen som kom i DN den gangen, og eventuelt gi utfyllende informasjon om denne praksisen?

Erna Solberg (H): Jeg kan bekrefte at det skjemaet eksisterer, og at det er enten fylt ut eller lest høyt fra, og alle har fått det til gjennomlesning for at de skal kunne melde fra om saker som kunne være vanskelige. Det er også et skjema som har vært under utvikling. Det har fått nye spørsmål og blitt lengre for hver gang det har vært en skandale.

Vi innrømmer at i 2013 spurte vi ikke mye om me-too. Det ble sikkert betydelig mer i 2021, og vi gjorde det også mot slutten. Og som jeg sa: For eksempel ble spørsmål knyttet til aksjer og anbefalingene rundt aksjer sterkere i løpet av den tiden.

Grunde Almeland (V): Du bekrefter da at alle statsråder som var i din regjering, enten har fylt ut dette skjemaet eller hatt en vetting-samtale av denne typen?

Erna Solberg (H): Alle statsråder har hatt den samtalen med meg, så jeg kan si at jeg har hatt den samtalen med alle. Alle statssekretærer og alle politiske rådgivere hadde det med statssekretærer fra de angjeldende partiene de skulle jobbe for. Alle statsråder har hatt en samtale med meg hvor de er blitt bedt om å opplyse om det er noe som står i det skjemaet som de har å kunne melde fra om, som kunne være vanskelige saker, eller de har fått det med seg for å kunne se gjennom det og melde tilbake igjen til meg hvis det er noe de har en utfordring med.

Grunde Almeland (V): Så den tilleggsinformasjonen som kom i svaret ditt nå, er at alle i politisk ledelse, både statssekretærer og politiske rådgivere, har hatt en vetting-samtale av den typen, enten med deg eller med statssekretærer fra de respektive partiene, på Statsministerens kontor?

Erna Solberg (H): Ja.

Grunde Almeland (V): Har du inntrykk av at habilitetsspørsmål håndteres ulikt på politisk nivå i nåværende regjering sammenlignet med den du selv ledet?

Erna Solberg (H): Jeg kjenner ikke til de uformelle reglene. Jeg vil anta at de formelle reglene er noenlunde de samme, men de uformelle tingene vet jeg ikke noe om. Jeg har registrert av mediene at nåværende statsminister har sagt at den lunsjrutinen vi hadde, med å drodle navn, lese dem høyt og klarere det på regjeringslunsjen, tok for mye tid, og at de har avvirket den ordningen. Den ordningen syntes vi var verdifull, av habilitetshensyn, men også for å sikre at vi bidro til at vi ble godt representert, og at det kom mer kreativitet inn i tilfanget av navn. En regjering kommer som sagt fra ulike deler av landet, og med ulike referansebakgrunner.

Grunde Almeland (V): Hadde du inntrykk av at habilitet og praksisen rundt dette ble håndtert likt eller ulikt i de ulike departementene?

Erna Solberg (H): Jeg tør ikke være 100 pst. sikker på hvordan det har skjedd i hvert enkelt departement. Det er ingen tvil om at det var ganske stor forskjell fra den gangen jeg i Bondevik II-regjeringen var statsråd i Kommunaldepartementet, til da jeg ble statsminister. Da var det gått åtte år, og det var en tydeligere praksis, selv om vi også hadde de samtalene da jeg var i Kommunaldepartementet. Noen av de temaene som jeg har svart på før i dag – f.eks. om min søsters forhold til

Mowi da hun satt i ledelsen av det store fiskeriselskapet, samt min manns forhold til Norsk Industri og den typen spørsmål – var også temaer den gangen. Så det er et tema som var klart.

Min opplevelse er at det var klar og tydelig beskjed om at man skulle snakke med sine departementsråder, og at det var samtaler hvor man skulle klargjøre og vite om habilitetsutfordringer for den enkelte, men jeg har ikke god nok kunnskap om det enkelte departement. Det kan være noen som har praktisert det litt dårligere.

Grunde Almeland (V): Du refererte til opplæringen særlig ved tiltredelse på ulike tidspunkter i løpet av regjeringssperioden, alt etter når man faktisk tiltrer. Ut over den tiltredelsessamtalen: Var det andre konkrete treffpunkter som var planlagt for å diskutere habilitet i løpet av virket til regjeringen?

Erna Solberg (H): Det var ikke planlagte tidspunkter, og jeg mener at det ville ha vært et styrkingspunkt at man kanskje hadde noen repetisjonsøvelser rundt det. Men siden det var såpass ofte forekommende at statsråder tok opp at de var inhabile og ikke kunne delta, og ba om det, var det ganske ofte et tema, noe som ville gjøre at også andre måtte være bevisst på det. Det er nesten sånn at nesten alle statsråder har en eller annen sak de ikke kan være med på å behandle, fordi de har familie, fordi de har venner, men også fordi de selv har en historie og bakgrunn fra å ha jobbet med enkelte saker.

Grunde Almeland (V): Du har også beskrevet, som du også sier nå, at enkeltstatsråder meldte fra og gikk ut fra kollegiet når beslutninger skulle bli tatt. Men var det en formell prosedyre eller en formell rutine i å ta opp habilitet, f.eks. i starten av et møte i regjeringskollegiet?

Erna Solberg (H): Ja, når en sak ble behandlet, ble det som oftest gitt beskjed om at «denne saken kan ikke jeg delta i, da må jeg gå ut» – hvis man var inhabil. Når det gjaldt mitt forhold i de sakene jeg var inhabil i, var den vanlige rutinen at de ble tatt på slutten av en regjeringskonferanse, at jeg forlot regjeringskonferansen, og at Siv Jensen som regel ledet regjeringen og var fungerende statsminister i de sakene.

Grunde Almeland (V): Da er det riktig forstått at da initieres det hovedsakelig av det enkelte medlem av regjeringen selv.

Erna Solberg (H): Det er den enkelte som har ansvar for å være bevisst. Det er også slik at Statsministerens kontor fører lister, og de minner folk på dette hvis de er klar over det. Men ansvaret ligger hos den enkelte med tanke på å delta. Som oftest har det kommet

en beskjed om dette fra et departement, at man ikke skal delta i behandlingen av denne saken. Det er de samme kompleksene som kommer opp i de fleste saker.

Grunde Almeland (V): Det er også blitt beskrevet fra ulike hold i løpet av denne høringen at man mener det har vært ulik grad av bevissthet knyttet til i hvilken grad aksjer kan påvirke habilitet. Hadde man etter din mening faste rutiner for å se på hvordan aksjer spilte inn på habilitetsvurderinger når det gjaldt enkeltstatsråder, og også når det gjaldt nærstående?

Erna Solberg (H): Det er ingen tvil om hva som står i håndboken knyttet til aksjer, og at det er viktig at man følger de reglene tydelig. Min opplevelse er nok likevel at utfordringene rundt aksjer vokste i løpet av vår regjeringssperiode, bl.a. det jeg sier om at over tid ble håndteringen for statsråder at man sa at hvis man har aksjer, må man enten fryse dem eller selge dem. Og så kan man be om å få gjøre noe med det i gitte tilfeller. Det kan f.eks. være en refinansiering i et selskap, selskaper som går dårlig, der man eier aksjer, og at man kan gå inn og bidra til den typen ting.

Det ble aldri i den sammenhengen tatt opp særlig nærstående på det tidspunktet. Nærstående ble klargjort. Vi har tre versjoner av håndboken, det er den i 2013 og den i 2017, og i 2021 kom det en tydeligere bit knyttet til habilitet inn mot selve aksjene. Men jeg har aldri vært i tvil om at habilitet gjelder for nærstående. Det har vært en del av det som vi startet med allerede i 2013. Det er min oppfatning at det var klart for alle.

Grunde Almeland (V): Er du kjent med at det har vært praksis, om ikke i alle departementer, men i hvert fall i noen departementer, at man har blitt oppfordret til, eller på eget initiativ har hatt rutiner for, å levere inn aksjeposisjonene til nærstående til embetsverket?

Erna Solberg (H): Jeg har ikke særlig kunnskap om hva man har gjort med nærstående i de ulike departementene, men at de enkelte statsrådene har gjort det, ja, og at man har visst hva det er for å kunne håndtere det. På Statsministerens kontor var det som kjent en slik praksis som vi gjennomførte fra jeg tiltrådte, hvor det ble gitt en liste over hvilke eierskap man hadde, og en gjennomgang av de nærstående og problemstillingene som kunne dukke opp.

Grunde Almeland (V): Takk.

Møtelederen: Da er det Arbeiderpartiet og Frode Jacobsen.

Frode Jacobsen (A): Hei, og velkommen tilbake. Jeg vil fortsette der saksordføreren nå slapp. Med tanke på aksjer og nærstående: Mener du det bør være mulig for ektefeller og nærstående å handle aksjer i framtiden?

Erna Solberg (H): Jeg tror at med den erfaringen vi har nå, vil det være naturlig at man ikke gjør det, og at man sørger for at den handelen i så fall underlegges det samme som gjelder for statsråder, at man må fryse eller på en annen måte sikre at det er full tilgang. Det er også basert på min egen erfaring: Hvis det handles med aksjer, er det lett for at det blir vanskelig å få full oversikt.

Frode Jacobsen (H): Hvordan ser du da for deg at dette skal bli fulgt opp? Hvordan skal man kontrollere det? Hva slags systemer bør man ha? Bør det være en muntlig avtale mellom en statsråd og ektefelle, eller skal man gjøre det på en annen måte?

Erna Solberg (H): Det er jo slik at man i så fall vil innføre noe nytt, for det er ikke noen begrensning i ektefellers mulighet til å drive med aksjehandel i dag. Gjøres det, må man også lage et system for å sikre at det eksisterer, og da må man vurdere hva det er. Jeg forstår at man etter 2022 har en liten utfordring i spørsmålet om man har hjemmel til å be om innrapportering av dette. I de reglene som gjaldt for innrapportering i løpet av de årene jeg var statsminister, var det i utgangspunktet i den første fireårsperioden en regel som tilsa at man som statsråd eller annet skulle innrapportere aksjeposisjoner over 50 000 kr. Det ble senket til 20 000 kr i håndboken for 2017. Vi praktiserte på Statsministerens kontor en litt større innrapportering enn det som var utgangspunktet den gangen, ved at også mindre aksjeposter ble det, men det vil kreve et arbeid med nytt regelverk som gjør at man har en juridisk hjemmel til å gjøre dette, hvis man først skal gjøre det.

Frode Jacobsen (A): Og også en eller annen kontrollfunksjon antakeligvis?

Erna Solberg (H): Det må jo være en form for kontrollfunksjon knyttet til dette eller annet, og at man har tilgang. Jeg vet at i en rekke av de selskapene som driver med rådgivning innenfor børser, har man tilgang, og noen eksterne kan gå inn og se på VPS-kontoen din og vurdere dette. Det synes jeg kan være en ordning for å være sikker på at det ikke foregår noen handel. Men det må være hjemmel til det, og man må ha en god diskusjon om på hvilken måte man gjør de endringene.

Så må man huske på at man ikke kan gjøre endringer gjeldende for absolutt alle. For eksempel mener jeg at det ikke vil være riktig å gjøre det for stortingsrepresentanter og deres ektefeller. Man kan velge å si nei til å være statsråd, og man kan velge å gjøre andre disposisjo-

ner. Å være stortingsrepresentant er et verv som man hvis man blir valgt, må påta seg.

Frode Jacobsen (A): Tror du også det bør være tydeligere regler rundt at en påtroppende statsminister bør få f.eks. lovavdelingen til å gjøre en vurdering av ektefelles arbeid, dersom det kan påvirke påtroppende statsministers habilitetssituasjon?

Erna Solberg (H): Jeg mener det må gjøres en vurdering, men det er vel ikke nødvendig at det er lovavdelingen som skal gjøre det, hvis det ikke er tvil. Jeg føler vel nå at representanten forsøker å stille spørsmålene fra forrige omgang til meg på nytt.

Frode Jacobsen (A): Jeg prøver å stille spørsmål om hvilke systemer vi skal ha. Denne delen handler om systemer og hvordan vi kan medvirke til at Stortinget og kontrollkomiteen også belyser systemer som kan gjøre at man unngår å havne i samme situasjon igjen. Det er mitt spørsmål.

Erna Solberg (H): Jeg mener at en viktig del av det vil være å gjøre flere habilitetsvurderinger skriftlig med muligheten for innsyn i de habilitetsvurderingene. I dag er det bare lovavdelingens habilitetsvurderinger som blir offentlige. Andre habilitetsvurderinger kan også i større grad gjøres skriftlig. Min opplevelse var at de fleste habilitetsvurderinger ble gjort i muntlig form i min tid som statsminister. Det var åpenbare saker, det var ikke grunnlag for å gjøre det, men jeg tror det hadde vært bedre og gitt mer rettssikkerhet i kontrollhøringer og overfor Stortinget om man hadde hatt flere av disse skriftlig, og at de hadde vært tilgjengelige. Jeg har samtidig lyst til å si at det kan være noen utfordringer med det.

Frode Jacobsen (A): Jeg har et spørsmål til. Du ble statsminister i 2013, og jeg antar at du arvet et system fra den avgående regjeringen Stoltenberg – at man hadde laget rutiner og systemer – på samme måte som Jonas Gahr Støres regjering arvet systemer og regler etter deg. Synes du kunnskapsoverføringen ved regjeringsskifter er god nok på dette området for å unngå at en ny regjering skal lage nye systemer fra scratch, som antakeligvis er lite hensiktsmessig?

Erna Solberg (H): En av de tingene som skjer når en partikonstellasjon har tapt flertallet i Stortinget, er at statsministeren gir en fullmakt til embetsverket om å snakke med den potensielt nye statsministeren om rutiner og overføring. Det betyr at samtidig som vi behandlet regjeringsplattform og forhandlet, satte vi opp et apparat ledet av Julie Brodtkorb og generalsekretæren i partiet, Lars Arne Ryssdal, som samsnakket om

overganger, rutiner og endringer med embetsverket på Statsministerens kontor. Jeg ga samme fullmakten til embetsverket da jeg var statsminister for at de kunne snakke med Jonas Gahr Støres folk om hvordan de skulle gjøre de endringene.

I den overføringen får man vite litt om hvilke rutiner som har vært tidligere, og man får også ofte forbedringsforslag fra embetsverket på ting de mener kunne komme i tillegg. Derfor vokser det litt for hvert eneste år.

Møtelederen: Da går vi videre på listen, og det er Høyre og Svein Harberg som skal stille spørsmål.

Svein Harberg (H): Takk for innledningen.

Du nevnte rutinen for at utnevnelser til styrer, råd og utvalg skulle drøftes i regjeringslunsjene, bortsett fra de partsoppnevnte. Var det en rutine du overtok fra tidligere regjeringer, eller var det noe du selv etablerte?

Erna Solberg (H): Jeg vet ikke hva regjeringen før meg gjorde, for dette er ikke en del av historieoverføringen fra embetsverket siden de ikke deltok i det. Men vi hadde noen av de samme rutinene i Bondevik II-regjeringen. Det var kanskje ikke så omfattende. Jeg tror vi hadde et litt mer omfattende i vår. Men det var en viktig del av det jeg lærte tidlig som statsråd, at skal du få andre navn enn, for å si det enkelt, Oslo 3-navn, eller den nærmeste kretsen, må du rett og slett bruke kunnskapen som er blant folk i regjeringen og ellers. Så det må jobbes aktivt med å skaffe folk fra andre steder til råd og utvalg.

Svein Harberg (H): Da understreker du at dette hadde flere formål, men opplevde du at habilitet ofte dukket opp i disse sammenhengene?

Erna Solberg (H): Ja, det dukket opp i forbindelse med enkeltpersoner som ble foreslått. Da ble det meldt fra ulike statsråder at denne diskusjonen må jeg gå ut fra, eller den kan jeg ikke delta i, fordi jeg er inhabil overfor den personen. Så det var ikke uvanlig at det dukket opp. Det kan være litt ulike grunner. Noen kan være familie, men veldig ofte skyldes det kanskje at man er venner eller f.eks. har jobbet i samme firma tidligere.

Svein Harberg (H): Bare for å sjekke: Vi har i våre undersøkelser nå kommet over utnevnelser til Werge-landsenteret, mangfoldsutvalget, styremedlem til Den Nationale Scene, Norsk Folkemuseum osv. Er dette en type utnevnelser som i din regjeringstid hadde kunnet dukke opp i disse regjeringslunsjene og fått den vurderingen?

Erna Solberg (H): Ja.

Svein Harberg (H): Når du ser det som nå skjer, med alle disse bruddene på habilitet, har du gjort deg noen tanker om det? Er det for lite opplæring, er det retningslinjene, er det rutiner som mangler? Hva er det som gjør at dette skjer i så stort omfang som vi opplever nå?

Erna Solberg (H): Jeg tror kanskje det dreier seg litt om årvåkenhet om spørsmålene. Jeg tror det er bra rutiner for opplæring i begynnelsen. Men så er vi alle mennesker, og det betyr at vi i en slik opplæring er mest opptatt av de tingene vi da skjønner kan være problematiske for oss selv. Da kan noen av disse spørsmålene gå i glemmeboken i løpet av en periode, og man tenker ikke like nøye over dem, for de var ikke fremtredende på det tidspunktet opplæringen ble gitt. Derfor tror jeg det kan være lurt at man har systemer rett og slett for gjenoppfriskning av hvordan disse reglene er, og gjenoppfriskning av hvilke temaer som er.

Jeg tror nok, litt basert på det jeg har hørt tidligere i dag, at hvis det er veldig ulik praksis for hvordan man gjør dette i departementene, er det kanskje en idé at departementsrådene også deltar på den opplæringen som statsrådene får i begynnelsen, slik at man har samme forståelse av hva man skal snakke gjennom etterpå.

Svein Harberg (H): I sommer, i juli, gikk du ut i media med fire grep som du tenkte burde gjøres, spesielt når det gjaldt aksjekjøp for politikere for så vidt både i regjering og på Stortinget, selv om habilitetsspørsmålet er forskjellig for de to gruppene. Støre-regjeringen har allerede gjennomført noen endringer. Mener du dette kan være tilstrekkelig til å rydde opp i disse situasjonene, eller tenker du at vi må gjøre mer enn det?

Erna Solberg (H): Jeg tror på et regelverk rundt frys og eventuelt salg av aksjer – og salg særlig hvis det berører akkurat det området en statsråd, statssekretær eller andre skal jobbe med. Jeg hadde et slikt tilfelle på Statsministerens kontor, hvor en statssekretær solgte unna bankaksjer fordi han skulle jobbe med finansspørsmål og derfor ikke kunne fortsette å ha noe årelangt eierskap i bankaksjer.

Det er også viktig å si at man ikke handler med aksjer i løpet av den tiden, også med den diskusjonen vi har hatt om min egen sak i mente, at det kan skape mistanke om at motivet er egen vinning i stedet for at motivet er å finne de gode løsningene på sakene.

Svein Harberg (H): Takk.

Møtelederen: Da går ordet videre til Nils T. Bjørke, fra Senterpartiet.

Nils T. Bjørke (Sp): Takk for innleinga.

No er mykje spurt om her, men eg har lyst til å gå litt tilbake. Du var veldig tydeleg tidlegare i dag på at av omsyn til eit fungerande trepartssamarbeid kan ikkje lobbyisme vera grunnlag for inhabilitet.

Eg vil berre visa til SMK sin habilitetsvurdering av deg 11. oktober 2013. Der står det om arbeidsforholdet til din ektefelle at under arbeidsområdet næringspolitikk opplyste Sindre Finnes at han driv nettverksbygging opp mot ulike departement, mest Finansdepartementet og Nærings- og fiskeridepartementet, og noko mot Olje- og energidepartementet og Landbruks- og matdepartementet mv.

Vidare står det:

«Vi forstår det slik at SF av hensyn til påtroppende statsministers habilitet i sitt arbeid ikke vil kontakte statsråder/politisk ledelse i departementene. Vi er enige i dette. Det inngår i SFs stilling å øve press mot myndighetene dersom enkeltbedrifter ønsker det. Vår tilråding er at SF ikke opptre som rådgiver for bedrifter og aktører opp mot staten i enkeltsaker.»

Og vidare:

«Han bør heller ikke ha en aktiv rolle overfor Stortinget, av hensyn til hvordan dette fremstår utad og fordi Stortinget har større innvirkning på utfallet av saker under en mindretallsregjering.»

Er dette tilrådingar du meiner er og var relevante i vurderinga av habiliteten din som statsminister?

Erna Solberg (H): Ja, det er det.

Det understreker også at dette ikke er anbefalinger om at man ikke kan jobbe i en interesseorganisasjon, drive med generell næringspolitikk eller legge til rette for det arbeidet som næringsorganisasjonene gjør. Disse habilitetsvurderingene er store og grundige, også referert til av lovavdelingen, om behovet for at man faktisk har mulighet til å kunne drive slikt arbeid.

Min mann sluttet med det han hadde gjort før, som bl.a. var å være på høringer i Stortinget for Norsk Industri sammen med andre representanter, eller å være til stede med representanter for selskapene i departementene og bygge kontaktene rundt dem. Han endret jobben sin betydelig som en konsekvens av dette fordi det ikke skulle fremstå som om han jobbet med direkte påvirkning, for det kunne være vanskelig for departementene. Jeg vet ikke om det direkte har med habilitetsspørsmålene å gjøre, men det kan også oppfattes som press hvis mannen til statsministeren gjør slikt.

Det er viktig å trekke det generelle skillet at man kan drive næringspolitikk, man kan være med på å kartlegge og jobbe med statsbudsjett i en interesseorganisasjon – om det er en arbeidsgiverorganisasjon, en arbeidstakerorganisasjon eller en interesseorganisasjon for andre.

Det er en del av den demokratiske arenaen og noe jeg synes er bra med trepartssamarbeidet. Men det er viktig at man går opp de grensene, og det var det vi gjorde i 2013.

Nils T. Bjørke (Sp): Samtidig er det fleire døme. I 2016 hadde Finnes innspel til statssekretærer, og hausten 2020 tok han kontakt med statssekretæren på Statsministerens kontor. Er det i tråd med dei tilrådingane som SMK gav?

Erna Solberg (H): Han sendte en kopi av en utredning som vår helsefraksjonsleder hadde bedt om å få tilsendt, og som ble sendt til vår helsefraksjon og næringsfraksjon i Høyre. Han sendte en kopi til statssekretæren på vårt kontor. Han kunne godt latt være å sende den kopien. Jeg tror han gjorde det mest for å gjøre oppmerksom på at han hadde gitt dette til dem.

Og så sendte han en artikkel fra bladet Nature til en annen statssekretær. Dette er nok ikke det jeg vil si han gjorde før, og som var bakgrunnen for – jeg har lyst til å understreke bakgrunnen for de vurderingene som ble gjort av Statsministerens kontor på det tidspunktet. Det var altså at han hadde møtt i høringer i Stortinget. Han hadde vært på møter i departementene som representant for Norsk Industri, sammen med bedrifter, altså direkte lobbyarbeid i enkeltsaker. Å sende en rapport til fem stortingsrepresentanter i Høyre, tror jeg det var, etter at en av dem hadde bedt om det, tror jeg ikke er innenfor den rammen.

Hvis f.eks. et ansattmedlem i Bondelaget – helt tilfeldig, siden det er Senterpartiet som spør – som hadde en tilknytning til en statsråd, hadde sendt tallgrunnlaget for et landbruksoppgjør til stortingsrepresentanter i Senterpartiet, ville det blitt oppfattet som lobbyisme?

Nils T. Bjørke (Sp): Kanskje om det var ektefellen til statsministeren.

Erna Solberg (H): Det er ikke forskjell på det om man er statsråd eller statsminister.

Nils T. Bjørke (Sp) [17:59:23]: Eit kort spørsmål om ektefelle og eigarskap: Du meinte det var forskjell på stortingsrepresentantar og regjeringsmedlemer, noko eg for så vidt støttar. Til dette som gjeld lovverket, om det er lov å krevja rapportering: Er det etter di oppfatning lov å be om fullmakt frå ektefellen til ein statsråd om å rapportera dette, eller må ein gjera ei lovendring?

Erna Solberg (H): I min tid ba vi om dette. Det opphørte i 2022 fordi man da kom til den konklusjon at man ikke hadde en lovhemmel. Det er en juridisk vurdering som er gjort på Statsministerens kontor etter min tid. Vi praktiserte dette annerledes. Det er vel også grunnen til at jeg forstår at Finansdepartementet og

Statsministerens kontor har litt ulik praksis for hva de ber om av det. Dette tror jeg vi bare må oppklare. Jeg mener at det er nødvendig å kunne ta den typen innrapportering, men om man mangler hjemmel til den juridiske innrapporteringen, er altså det en vurdering som er gjort i nåværende regjeringsperiode. Vi praktiserte det annerledes. Hvis man mener at det er et hull der, må vi tette det hullet. Bare si det sånn: Vi tror vel at dette dreier seg om GDPR.

Møtelederen: Da går vi videre til Fremskrittspartiet og Carl I. Hagen, som har 5 minutter.

Carl I. Hagen (FrP): Du sa når det gjaldt habilitet, at det i mange departementer kanskje ofte var muntlig og noen ganger skriftlig. Er du enig i at det burde vært greit å ha den samme regel på de fleste områder som vi nå snakker om, for alle departementer? Du sa også tidligere at du ikke kjente til praksisen i det enkelte departement. Er du enig i at det kan fremstå som et behov for mer likhet i alle departementer?

Erna Solberg (H): Gitt at jeg har hørt på svarene som er gitt av tidligere statsråder som har vært her etter at jeg var her tidligere i dag, tror jeg det kan være grunnlag for at man må sørge for at det er enhetlige samtaler og forståelse av hvordan disse samtalene skal være, og at man kartlegger alle tingene. Men det er basert bare på at jeg har hørt det samme som dere har hørt tidligere i dag.

Jeg mener det ville vært en fordel hvis mer ble skriftlig, og at vi var mer åpne rundt noen av de skriftlige vurderingene. Så er det klart at det er veldig mange helt åpenbare vurderinger som ikke trengs å gjøres. Når jeg melder meg inhabil fordi en av dem som skal utnevnes til et utvalg, for mitt vedkommende, er en jeg har en klubb med og som jeg har kjent i 50 år, selv om vi kanskje ikke går under nære venner – da vil jeg anta at det er helt unaturlig. Det er en åpenbar sak som du ikke trenger å skriftliggjøre. Det gjelder mer tvilstilfeller eller vurderinger, og jeg kan se at det hadde vært en beskyttelse, også for statsråden, om de vurderingene var gjort mer skriftlige, og at man kunne vist hvilke vektlegginger som var gjort i en enkelt sak.

Carl I. Hagen (FrP): Er det i systemet, sånn som du hadde det, sporbart når en statsråd melder seg inhabil og forlater rommet, f.eks. i regjeringskonferanse, forbedrende statsråd eller i andre sammenhenger? Skal det være sporbart? For vi har hatt en del spørsmål der man ikke kan huske om man meldte seg inhabil eller ikke, og så er det ingen protokoller som viser det. Kunne det være en felles regel om at når en statsråd er inhabil, står det i en protokoll?

Erna Solberg (H): Jeg vil jo si at det ikke er sporbart i dag. Det meldes muntlig, og man går ut og deltar ikke. Protokollene fra regjeringskonferansen er heller ikke åpent tilgjengelige før om ca. 25–30 år, litt avhengig av regjeringen, så det vil ikke være innsyn. Og når man har statsråd, er det slik at man må være mer enn halvparten, så man sørger bare for at folk ikke er til stede. Men jeg er enig i at det kunne vært bra. Som oftest vil jo departementene ha ført en liste over hvilke saksområder en person, altså en statsråd, er inhabil i, slik at du kan spore det, men jeg tror man er inne på noe som kunne gjort det lettere å følge noen av sakene.

Carl I. Hagen (FrP): Så er det denne håndboken. Jeg tror du sa «regler». Så vidt jeg har skjønnet, er det «rådgivende retningslinjer» som er statusen, og så vidt jeg vet, er den først og fremst utarbeidet av embetsverket på SMK. Kunne du tenke deg at det var fornuftig å gå gjennom den boken for å se hvilke bestemmelser som bør være en regel eller kanskje en lovbestemmelse? For det er jo mer alvorlig å bryte en lov enn å bryte en rådgivende retningslinje.

Erna Solberg (H): Jeg har egentlig ikke tenkt nøye gjennom om vi skal flytte noen av de reglene over i forskriftsarbeid. Det vil i så fall være i forskrifter til lovverket, f.eks., at man skal gjøre det. Det kan godt tenkes at det er en idé. Det er embetsverket som arbeider med det, men håndboken er politisk besluttet, den er vedtatt politisk. Som sagt arvet vi i 2013 den forrige regjeringens vurderinger av dette. I 2017 var det nye vurderinger som vi hadde satt vårt stempel på, og i 2021 overleverte vi enda en fornyet vurdering til den nye regjeringen.

Carl I. Hagen (FrP): Da har jeg et siste spørsmål. Etter at vi er ferdige med denne saken, med en innstilling fra komiteen og debatt i Stortinget, og det er et åpenbart behov for å gå gjennom en del av disse problemstillingene på nytt, bør det gjøres utelukkende av regjeringen, av Stortinget eller av en kombinasjon av både regjeringen og Stortinget?

Erna Solberg (H): Hvis det skal lages nye regler som utgår av en lov som allerede er der, og det ikke innebærer nye lovregler, er det egentlig regjeringens prerogativ å gjøre det, altså å forskriftsfeste noe av det som i dag er skjønnsmessige regler. Men jeg mener jo det ville være lurt at man har en politisk samsnakking rundt disse spørsmålene, sånn at vi også vet at dette kan fungere i hverdagen. Jeg er opptatt av det å huske at politikk også er en demokratisk arena som alle skal kunne delta i, og at vi ikke lager politikken for vanskelig til at folk kan delta.

Møtelederen: Da går vi videre til SV og Audun Lysbakken.

Audun Lysbakken (SV): Vi vet gjennom det vi har gått gjennom i din sak, at ektefellers aksjeinnehav var tema på SMK i 2013. Vet du om det også var tema i habilitetssamtalene for de øvrige medlemmene av din regjering?

Erna Solberg (H): Jeg er ikke sikker på om det var en del av habilitetssamtalene i samme grad. Det er også viktig å si: De er tydeligere i håndboken når det gjelder habilitet nå, enn de var i 2013, slik at det er tydelig når det gjelder det som er innsideregler og det finansielle i håndboken. Der er det tydeligere. Det er også referert fra komiteens medlemmer. Der er det ikke endret så mye, men det er tydeligere i 2021-varianten av reglene at også ektefellers aksjer kommer inn som habilitet. Det kan være at ikke alle departementene har vært like opptatt av dette på et tidligere tidspunkt på grunn av det, men min oppfatning er at det alltid har vært tydelig at man også må behandle ektefellers aksjer på en sann måte.

Audun Lysbakken (SV): Men du vet ikke om det var rutiner for det i alle departementer. Det er for så vidt i tråd med det bildet som vi ser i dag.

Jeg vil følge opp med et spørsmål tilknyttet regler for aksjer, for det har vært en del diskusjon knyttet til dette med terskler. Oppfatter du at det er behov for en presisering av de reglene, eller vil du si det er avklart? Da tenker jeg ikke bare på det lovavdelingen har sagt nå i forbindelse med Huitfeldt-saken, men at lovavdelingen jo i sitt brev til komiteen nylig viser til det de uttalte rundt Berg-Hansen-saken tilbake i 2010, nemlig at det som hovedregel vil foreligge inhabilitet med mindre det dreier seg om en meget beskjeden aksjepost, både i verdi og i forhold til antall aksjer i selskapet. Tenker du at det trengs noe mer?

Erna Solberg (H): Jeg tenker at det er veldig klokt av komiteen å lage et lite utvalg som kommer med en betenkning rundt disse spørsmålene om hvor habilitetsreglene inntreffer, altså hvor store eierandeler, hvilken kjennskap man har til det, og hva det er. Jeg tror det er en ganske viktig diskusjon i disse spørsmålene fremover. Jeg kjenner mange jurister som skriver brev til meg nå og er uenig i vurderingene som lovavdelingen har gjort. Jeg oppfatter at det er jurister som kanskje har en partiell og annen bakgrunn fra det, men jeg tenker det er fint at vi avklarer de spørsmålene. Da vil jeg ikke ta stilling til at det er klargjort. Jeg tror at det på mange områder ikke er godt nok belyst, særlig hvordan man vektlegger generelle saker. Er det en enkeltsak for et en-

keltfirma, er det enklere, og hvis det er en konsesjon du skal gi, eller en tillatelse du skal gi, er det enkelt, men hva er det når du har bredere politiske vedtak?

Audun Lysbakken (SV): Jeg stopper deg der. Du var innom noe som berører dette med framtidig organisering – som komiteen skal se på – i din pressekonferanse 15. september, for da snakket du om hvordan det var mulig å ordne det i framtiden når det gjelder innsyn i ektefellers eiendeler. Da skisserte du en løsning hvor SMK skulle ha tilgang til ektefelles VPS-konto. Jeg ser at du senere har sagt at løsningen må være en annen, sannsynligvis på grunn av de samme juridiske problemstillingene som vi allerede har vært inne på. Men betyr det egentlig at vi er tilbake igjen til at løsningen på dette er at statsministeren selv må ha innsyn i alle sider av ektefellens økonomi?

Erna Solberg (H): Ja, og at man kan dokumentere at det faktisk ikke foregår handel, og det kan man gjøre, det er mulig. Jeg kjenner jo folk som jobber i finansnæringen hvor det ikke er tillatt å drive med handel, og hvor man faktisk får tilgang til VPS-konto for å se. Arbeidsgivere har det i enkelte bransjer. Det ville også være mulig å gjøre. Så kan det være at hvis det ikke er hjemmel til eller ikke ønskelig at statsministerens kontor skal håndtere det, som jeg forstår at de har svart etter at jeg sa det, må vi eventuelt gjøre det selv eller gjøre det på en annen måte. Men det er hvis det blir en hjemmel, hvis det blir en innrapporteringsplikt. Hvis disse tingene blir tydeligere, vil man også på et tidspunkt kunne si at man har hjemmel til at man skal sikre og kontrollere dette. Det er en del av en diskusjon som jeg tror kan være interessant å ta fremover.

Audun Lysbakken (SV): Siste spørsmål: Du var inne på at i noen tilfeller hadde det i din tid blitt bedt om at lovavdelingen gjorde vurderinger fordi man visste at det ville komme offentlige spørsmål knyttet til statsråders habilitet. Jeg tenker i utgangspunktet at det kan være en fornuftig praksis. Er det behov for en presisering av lovavdelingens oppgaver sånn at det blir lavere terskel for å bruke lovavdelingen?

Erna Solberg (H): Ja, jeg tror det bør være lavere terskel for å bruke lovavdelingen for å stille spørsmål – nå er det når det er alvorlig tvil – rett og slett for å kunne sikre at man har gjort, og kunne vise til at man har gjort, en vurdering av spørsmålene. Så er det sånn at f.eks. Statsministerens kontor sitter med veldig mange veldig dyktige jurister akkurat når det gjelder disse spørsmålene, med lang erfaring og lang tradisjon, men fordi deres vurdering ikke vil være offentlig, blir det vanskeligere hvis du skal kunne vise til at det er gjort i en sak som er

kontroversiell – at her er det faktisk gjort en reell vurdering av habilitet. Da er det enten lovavdelingen, eller at terskelen for hva du offentliggjør, altså hva du skriftliggjør i departementene, og hva du offentliggjør, blir en litt annen enn det den er i dag.

Og så – det jeg hadde tenkt å si i sted, og som på en måte var en følge: Vi må også passe på at det kan være noen saker hvor dette kan være ømtålig. Det kan være personer som er i innledende forhold som skal vurdere habiliteten sin, de kan være gift på forhånd, de kan ha forhold til noen nye personer. Det er ikke alt som alltid blir så greit hvis det blir offentlig, så det er en grunn til at det er en del ting som ikke blir offentlig.

Møtelederen: Da går vi videre til Rødt og Seher Aydar, som har 5 minutter.

Seher Aydar (R): Takk skal du ha.

Jeg har flere spørsmål. Du lanserte i juli noen grep for å formalisere regler for toppolitikere. Der gikk du inn på frys av aksjer osv. og har egentlig også i dag fremstilt det som at det i praksis nærmest var et forbud. Men så viser jo din sak – og også Solveig Horne eide aksjer i selskapet DNO samtidig som regjeringen tilbød letetillatelse til selskapet – at det kanskje ikke var like ryddig som man kunne få inntrykk av.

Sett i ettertid: Hvilke regelendringer eller praksisendringer mener du må på plass for at ikke slike saker som f.eks. du eller din regjering har kommet inn i, skal gjenta seg?

Erna Solberg (H): Når det gjelder aksjer, mener jeg det er regler som også omfatter at ektefeller ikke kan handle aksjer på egen hånd, altså utenom, sammen med begrensninger for statsråder, som var de tingene jeg faktisk lanserte i sommer. Det er frys eller at du setter vekk med armlengdes avstand administreringen av det, som vi også har tilfeller av. Man sitter ikke selv og vet eller har oppfølging av det man eier i. Det er begge deler konstellasjoner som man kan tenke seg, og som vi har praktisert.

Så har jeg lyst til å si, som jeg sa: Dette var noe vi i større grad praktiserte på slutten enn i begynnelsen, så Solveig Hornes sak skjedde nok på et tidspunkt før man hadde gått inn i disse. Dette var statsråder som kom til i de senere periodene, hvor vi hadde større våkenhet, for dette er et tema som har økt i oppmerksomhet i løpet av vår regjeringsperiode.

Seher Aydar (R): Jeg vil bare fortsette videre på spørsmålet om lovavdelingen, for du sa at dere hadde en praksis om å be om uttalelse fra lovavdelingen, men så har vi fått svar om at du ikke gjorde det i ditt eget tilfelle, altså når det gjelder aksjene til din ektemann. Hva

slags endringer i reglementet burde man ha gjort for at også du hadde bedt om de samme vurderingene fra lovavdelingen eller fra ditt embetsverk som statsrådene fikk beskjed om å gjøre i din regjeringstid?

Erna Solberg (H): Jeg har bedt om lovavdelingens vurdering i én sak hvor vi var i tvil. Det var min søsters ansettelsesforhold i SAS og hennes manns ansettelse, inkludert hans fagforeningssammenheng ... (Aydar avbryter).

Seher Aydar (R): Jeg tenkte på aksjer.

Erna Solberg (H): Når det gjelder aksjespørsmålene, var utgangspunktet de to temaene i 2013, det var jo to tema som ble avklart. Det var derfor ikke behov for å be lovavdelingen om å gjøre noen vurderinger, for punkt én: Når det gjaldt spørsmål om tariffavtaler og tvungen lønnsnemnd i forbindelse med det, ... (Aydar avbryter).

Seher Aydar (R): Beklager, det er ikke det jeg spør om

Erna Solberg (H): Jo, men jeg må få lov til å svare på de tingene, for du impliserer ... Det er to spørsmål. Det ene spørsmålet er om det er tvil rundt det. Det var ikke tvil om det, for det var klart med Norsk Industri at han ikke skulle jobbe med det.

Punkt to: Vi hadde en avtale om at vi ikke skulle drive kortsiktig handel, som var bakgrunnen for at embetsverket i utgangspunktet ønsket å ha en vurdering fra lovavdelingen.

Det var klart at ... (Aydar avbryter).

Seher Aydar (R): Beklager, det er ikke det jeg spør om. Det jeg spør om, er egentlig om vurderinger fra lovavdelingen om aksjehandlene til din ektemann generelt, ikke utelukkende for kortsiktige handler og heller ikke om arbeidsplassen til din ektemann. Det var ikke det jeg spurte om. Men jeg registrerer at du ikke svarer på det.

Erna Solberg (H): Jeg kan godt svare på det, men jeg må bare si at slik spørsmålet ble formulert, ble det en henvisning til hva som ble tatt opp av embetsverket, og det var kortsiktig handel med aksjer embetsverket tok opp med meg.

Seher Aydar (R): Det var egentlig ikke det jeg spurte om, men det er greit.

Jeg vet ikke hvorvidt du har fulgt med på høringen, men en fellesnevner fra høringen og spesielt kanskje fra de tre statsrådene som har gått av, var: Hva er egentlig behovet for å stramme opp i regelverket? Hvis du skulle nevnt et par konkrete punkter om hvordan regelverket kan strammes opp slik at vi ikke havner i den situasjon-

en vi er i i dag, med så mange habilitetsbrudd som i dag, hva ville det vært?

Erna Solberg (H): Jeg mener jo at bedre opplæring og oppfølging er ganske viktig, altså gjentatt opplæring, gjentatte runder med disse spørsmålene, for som jeg sa: Vi er mennesker. Derfor har vi en tendens til bare å fokusere på de tingene som vi vet kan være vanskelige, når vi får den typen opplæring i utgangspunktet.

Så tror jeg at det å få gjort ting mer skriftlig, tydeliggjøre i forbindelse med habilitetsvurderinger, vil bidra til at det også blir tydeligere hvordan man har gjort de vurderingene, og at man har fått med alle tingene. Jeg tror at en prosess hvor man skriftliggjør, har en ganske stor betydning. Når det gjelder aksjer, mener jeg at det dreier seg om de fire tiltakene som jeg nevnte i sommer, hvor ett av de viktigste kanskje er å sørge for at du ikke handler aksjer, og hvis det skal handles med aksjer i ditt navn, må det gjøres av noen som er uavhengige, altså at du har satt vekk forvaltningen av pengene dine, som vi også hadde tilfeller av at noen gjorde i vår regjering.

Møtelederen: Da er neste utspørter Lan Marie Berg, Miljøpartiet De grønne.

Lan Marie Nguyen Berg (MDG): Takk for det. Det begynner å bli en lang dag for alle her. Takk også for redegjørelsen din og svarene om hvordan dere organiserte i deres regjeringsperiode.

Flere av statsrådene og eksstatsrådene som har vært inne på høring her i dag, har påpekt at det har vært manglende rutiner i deres departementer knyttet til habilitetsvurderinger og oppfølging. Mener du at det er risiko for at rutinene i de ulike departementene har vært for dårlige også i din regjeringsperiode?

Erna Solberg (H): Jeg har ikke noen grunn til å tro at de departementene som det nå påpekes har hatt dårlige rutiner, hadde bedre rutiner i min periode. Jeg mener at regjeringen som helhet hadde noen punkter som kunne avklart noe mer om habilitet, men jeg har ikke noen grunn til å si at det er forandret holdning i Kulturdepartementet, i Utenriksdepartementet eller i andre departement i forhold til det. Det har jeg ingen holdpunkter for.

Lan Marie Nguyen Berg (MDG): Tusen takk. Så litt om frys og salg: Du sier at det på slutten av din regjeringsperiode ble regler om frys eller salg for statsråder. Hvem var det det gjaldt for? Gjaldt det for alle?

Erna Solberg (H): Det gjaldt for alle som kom inn i regjeringen på det tidspunktet, i de samtalene, og som hadde penger. Og det gjaldt for alle i regjeringen som hadde en viss formue og eierinteresser på det tidspunktet.

Det gjaldt for statsrådene, men som jeg også sa tidligere i dag, gjaldt det ikke for ektefeller. Det skyldes jo at vi hadde noen statsråder som hadde lang tid bak seg i næringslivet, eller statssekretærer som hadde den typen bakgrunn, og som derfor kom inn med områder som kunne skapt habilitetsproblemer på grunn av deres formue.

Lan Marie Nguyen Berg (MDG): Så det betyr at aksjebeholdningen til din ektefelle ikke ble besluttet fryst i forbindelse med det?

Erna Solberg (H): Nei, ingen ektefellers aksjebeholdning ble på det tidspunktet vurdert som en del av frys eller annet – det var direkte eierskap for den enkelte person.

Lan Marie Nguyen Berg (MDG): Hvorfor hadde dere ikke bedre systemer for ektefeller da du var statsminister, når Håndbok for politisk ledelse sa at handlene til ektefeller etter forholdene vil kunne likestilles med statsrådets egen aksjehandel?

Erna Solberg (H): Det er veldig viktig å si at det er forskjell på håndboken fra 2013 og håndboken fra 2021. Under habilitetsspørsmål er det tilført noe i 2021 i forhold til i 2013. Det var ikke i utgangspunktet sett på som en utfordring at man hadde aksjer på det tidspunktet, eller at man handlet litt med aksjer, altså i den form at man justerte porteføljen, solgte og gjorde andre ting i den sammenheng. Men man skulle ha oversikt over det for å vite om habiliteten.

Lan Marie Nguyen Berg (MDG): Ok, fint. Da har jeg to spørsmål til som jeg håper jeg rekker. Det ene er: I 2014 ble Norge kritisert av Europarådets organ mot korrupsjon for for lite kontroll med stortingsrepresentanters økonomi. De mente at de økonomiske interessene til stortingsrepresentanters ektefelle også burde loggføres fordi det ellers ville kunne være fare for omgåelse ved at man førte opp verdier i ektefellers navn. Det er også ganske vanlig i antikorrupsjonsarbeid at man er obs på ektefeller. Er du uenig med Europarådet i dette?

Erna Solberg (H): Jeg husker ikke hvordan Stortinget behandlet den saken og de anbefalingene på det tidspunktet. Regelverket for registrering av økonomiske interesser er i utgangspunktet spørsmål som Stortinget tar stilling til, ikke noe regjeringen tar stilling til i utgangspunktet. Stortinget gjorde vel et valg i oppfølgingen av den om ikke å endre sitt økonomiske regelverk. Jeg var statsminister og ikke deltaker i Stortingets arbeid med det.

Lan Marie Nguyen Berg (MDG): Det er greit. Enkelte byråkrater i departementene kan ha vel så mye børs-sensitiv informasjon som politisk ledelse. Disse har i dag lov til å handle aksjer. Synes du det er greit at høytstående embetspersoner handler mye med aksjer, slik vi også har lest at ekspedisjonssjef på Statsministerens kontor, Therese Steen, har gjort?

Erna Solberg (H): Jeg mener at de reglene som gjelder for alle, om å vurdere sin habilitet, selvfølgelig også gjelder for embetsverket og deltakere i beslutningsprosesser. Man kan ikke handle på innsideinformasjon som man får ved at man sitter nær makten, selv om man er embetsperson. Det skal rapporteres, og det skal være kontroll over disse tingene.

Videre mener jeg at hvis vi generelt hadde sagt at man ikke kan eie aksjer, at det skulle gjelde for absolutt alle som jobber i offentlig sektor, ville vi fått en relativt stor rekrutteringsutfordring. Det vi må sørge for, er at vi har habilitetsregler rundt disse spørsmålene som gjør at det er åpenhet og klarhet, og at det ikke kan stilles spørsmål ved om man har bidratt til beslutninger som ikke skulle vært fattet, fordi man er med på å legge frem saker. Men vi må ikke mene at det å ha aksjer er en kriminell aktivitet, eller at man ikke kan ha det. Av rekrutteringshensyn må vi passe oss for å lage regler som er for strenge.

Møtelederen: Da er vi over på den åpne runden på 10 minutter. Første inntegnede er Frode Jacobsen fra Arbeiderpartiet.

Frode Jacobsen (A): Det gjelder noe du svarte på spørsmål fra Svein Harberg knyttet til hvilke rutiner som gjaldt i din regjering. Jeg sitter her med oversikten vi i komiteen har fått over alle utnevnelser gjort i din siste periode som statsminister og i nåværende regjering de første år. Ut fra det du sier, må jeg tro deg på at når f.eks. Henrik Asheim utnevnte 50 til Nasjonalt fagskoleråd den 15. april, er navnene lest opp i forberedende statsråd eller i regjeringskonferansen, og når Sveinung Rotevatn 19. mai 2020 utnevnte Markarådet, er alle 36 navn lest opp. Var det slik dere jobbet?

Erna Solberg (H): Noen av disse utvalgene, f.eks. det fagrådet, er representasjonsbasert. Det betyr at det er bransjeorganisasjoner og andre som gjør utnevningen. Det vil i utgangspunktet ikke være regjeringen. Det samme gjelder Markarådet. Så akkurat de to eksemplene tror jeg vil være eksempler som utgår. Men hvis man tenker på alle universitets- og høyskolestyrene og kulturstyrene, alle de andre institusjonene, ja, så ble de lest høyt, drøftet og diskutert.

Frode Jacobsen (A): Altså blir de styrene du nevnte som eksempler, utnevnt i statsråd?

Erna Solberg (H): Nei, veldig mange av disse styrene utnevnes ikke i statsråd, men av de enkelte statsrådene.

Frode Jacobsen (A): Men om det var et suppleringsvalg i et utvalg som er satt ned, hvor LO og NHO skal komme med sine representanter, så ville det vært lest opp i statsråd?

Erna Solberg (H): Hvis det ikke er en LO- eller NHO-representant, men det er klart at vi har praksis for å respektere partene i arbeidslivets oppnevning til de utvalgene. Da vil det kanskje være referert at den personen er foreslått, men i utgangspunktet respekterer vi utvalgene. Det er et problem i forhold til geografisk representasjon. Hvis man går inn og ser på både nåværende og forrige regjering og regjeringen før det, er de utvalgene som er mest «biased» geografisk, de som har mest representasjon fra interesseorganisasjonene, for de oppnevner veldig ofte personer i sin egen administrasjon.

Møtelederen: Da går vi videre til Svein Harberg, fra Høyre.

Svein Harberg (H): Ofte behandler denne komiteen saker fra Riksrevisjonen med både funn og anbefalinger. Her opplever jeg at både komitémedlemmene og alle de som har vært på høring, er opptatt av at vi skal komme med anbefalinger for fremtiden. Det har vært veldig mye oppmerksomhet rundt utnevninger knyttet til vennskap og posisjoner, eierinteresser og ektefelles eierinteresser. Er det annet knyttet til habilitet du tenker bør løftes opp når vi nå skal se framover og få gode rutiner rundt dette?

Erna Solberg (H): Det som også er en del av dette, er hvor man kommer fra, hvilken bakgrunn man har, hvilke organisasjoner man har hatt tillitsverv i før. Det er noe som har vært diskutert tidligere, om man har noen tilknytninger, og hvilke tilknytningsformer man har. Jeg er opptatt av at man faktisk ikke skal legge slike begrensninger på dem. Men det er klart at det er «bias» knyttet til hvordan man i generelle saker kan ha et eget økonomisk utbytte av noe, mens man i andre saker har lite og kan være inhabil – at man er habil i andre fordi det er generelle saker. Jeg mener at i et lite land som Norge er det ikke mulig å komme forbi at det vil være slik i enkelte saker. Jeg kan i farten ikke komme på at det er noen slike andre forhold. Litt utfra spørsmålene som deler av komiteen har stilt, synes jeg at i spørsmål knyttet til ansatte, trepartssamarbeidet og interesseorganisasjonene, skal man gå den grensegangen for hva man mener er urimelig, slik at man også vet det, for svært mange i det politiske liv har på et eller annet tidspunkt tilknytning til en interesseorganisasjon.

Møtelederen: Da er det Nils T. Bjørke, fra Senterpartiet.

Nils T. Bjørke (Sp): Berre kort, så eg ikkje misforstår: Eg oppfatta det slik at det ikkje var gjort noko skriftleg vurdering av desse forholda rundt din habilitet som statsminister. Du sa at handboka var annleis i 2013 enn i 2021. Var det at ein ikkje var likestilt som ektefelle, eller var det i forhold til aksjehandel du meinte? Eg oppfatta at det med ektefelle òg stod tidlegare – eller har det vorte endra?

Erna Solberg (H): Det står klarere i 2021 under habilitetsvurderinger enn det stod i de tidlige håndbøkene, når det gjelder de endringene som vi faktisk gjorde.

Når det gjelder det andre spørsmålet, at det ikke ble gjort habilitetsvurderinger: Det ble gjort mange habilitetsvurderinger rundt meg. Jeg må bare minne om at det er en rekke saker jeg har vært inhabil i i regjeringen, og det er grunnen til at jeg har listet opp en del navn. Jeg har vært inhabil i forbindelse med Opplysningsvesenets fond og TV 2s konsesjon, og jeg har vært inhabil i en rekke slike andre forhold. Så det er mange habilitetsvurderinger som er gjort der og da, fordi jeg har nærstående som jobber innenfor det. Det er grunnen til at det er en navneliste i de papirene dere har fått.

Nils T. Bjørke (Sp): Skriftlege vurderingar?

Erna Solberg (H): Nei, dette er jo vurderinger som er gjort på den måten man alltid gjorde det, nemlig vurderinger hvor man fra embetsverket tar opp at dette er en sak, eller jeg tar opp at dette er en sak, et saksområde som berører en person som er nær meg, som gjør at jeg ikke kan delta i behandlingen av det. Det er helt vanlig.

Nils T. Bjørke (Sp): Det var difor eg spurde om det var skriftlege vurderingar.

Erna Solberg (H): Nei, det er sånn at de fleste av dem avklares muntlig. Uansett hva som skjer internt i et departement, er det sånn at om det er gjort skriftlige nedtegnelser, betyr ikke det at det finnes noen dokumenter i utgangspunktet. Det er jo også dette forholdet mellom embetsverk og politisk ledelse.

Møtelederen: Da er det Carl I. Hagen. Vi må få enda kortere spørsmål og svar.

Carl I. Hagen (FrP): I mange sammenhenger er det konsekvenser hvis man begår feil. Kjører du i et kollektivfelt uten egentlig å ha lov til det, får du 7 800 kr i bot, hørte vi i nyhetene i går, men hvis du bryter habilitetsregler – også alvorlig – er det ingen konsekvenser. Ville det være naturlig at man også vurderte noen eventuelle straffereaksjoner juridisk, slik man har i mange andre

sammenhenger i samfunnet? Jeg nevnte trafikk, som er velkjent, men her har man ingen. Ville det være naturlig at man også vurderte noen straffereaksjoner overfor dem som grovt bryter habilitetsreglene?

Erna Solberg (H): Hvis man grovt bryter embetsplikten sin, er det straffereaksjoner. Det har vel denne komiteen også klargjort tidligere at det er. Om du gjør feil ved at du ikke melder deg inhabil i en sak, men det ikke er grovt uaktsomt eller annet, er det et annet forhold. Jeg vet ikke om landet vårt kommer fremover av at det blir straffebestemmelser i denne typen spørsmål. Jeg opplever jo at åtte uker i et evig mediepress i og for seg er en betydelig belastning i en sånn sammenheng.

Møtelederen: Da må vi gå videre til Audun Lysbakken.

Audun Lysbakken (SV): Tilbake til rutinen med opplesning av navn i forberedende statsråd: Det er litt uklart for meg hvor mange utvalg denne praksisen ble brukt på. Så har det vært litt eksempler på ting det ikke ble brukt på. Kan du bare gi oss et bilde av hvor ofte dette skjedde, og ikke minst hvor mange ganger det skjedde at en statsråd meldte seg inhabil som følge av den praksisen?

Erna Solberg (H): Det er ganske mange ganger noen har meldt seg inhabil ved å si: Jeg må gå ut hvis dere skal diskutere den personen til det utvalget, fordi jeg er inhabil. Det skjedde ganske ofte. Åtte år med regjeringsslunsj ofte to ganger i uken gjør at det er litt vanskelig å ha det fulle tallet på det, men det at det dukker opp, er ikke en uvanlig situasjon. Det er sånn at dette dreier seg om utvalg og råd som skal nedsettes, hvis det ikke er fast representasjon, der de og de personene representerer ulike organisasjoner eller ledd eller annet, eller hvis det er mer av teknisk karakter. Så det gjelder jo alle helseforetakstyrene, universitets og høyskolesektoren, alle kulturstyrene. Men som jeg sier: Det var ikke primært, i utgangspunktet, startet som et forsøk på å avklare habilitet. Det var jo for å sørge for at vi fikk gode navn på listen, på idé-listen over hvem en burde spørre.

Møtelederen: Da er det Seher Aydar.

Seher Aydar (R): Du har sagt at dere praktiserte aksjereglene strengere på slutten av din periode. Tok du noen gang initiativ til å få den praksisen dere hadde, inn i reglementet? Og hvis du bare kan avklare dette – jeg er litt usikker på om jeg forsto det riktig: Når det gjelder de navnene som ble lest opp, sa du at det som departementene selv oppnevner, leste dere ikke opp i regjeringsslunsjene? – Jo, det gjorde dere. Takk.

Erna Solberg (H): Jeg vil bare avklare det siste: Jo da, det var kanskje det aller viktigste. Det var jo fordi vi skulle ha flere navn inn.

Jeg har ikke tatt initiativ til å lage nytt regelverk rundt disse forholdene, for dette er jo det regelverket som flyter fra én regjering til neste regjering, i form av de klareringsnotatene som kommer mellom regjeringer, og den listen, som blir lengre og lengre, med spørsmål du blir stilt når du blir spurt om å bli statsråd, som egentlig er en historisk liste over alle saker som har fått medieoppmerksomhet.

Møtelederen: Lynkjapt fra Lan Marie Berg på tampen.

Lan Marie Nguyen Berg (MDG): Det er greit. Jeg lurer på hva du nå, som stortingsrepresentant, mener om Europarådets anbefalinger fra 2014.

Erna Solberg (H): Jeg mener det godt kan tenkes at vi som stortingsrepresentanter skal ha åpenhet om også ektefellers aksjeinvesteringer. Så spør det jo innen hvilke grenser og på hvilket nivå det skal være, hvor strengt det er. Men det er veldig forskjell på å ha åpenhet om og å ha forbud mot. Jeg vil advare sterkt mot at man legger mer begrensning på mennesker som f.eks. har sparepengene sine i aksjer fordi de ikke er offentlig ansatt og må spare på andre måter for å få pensjon, at de skal underlegges hardere eller andre regler enn det som er vanlig der man har generøse tjenestepensjoner, bl.a. i offentlig sektor.

Møtelederen: Da er vi kommet til siste del, hvor den inviterte får mulighet til noen avsluttende bemerkninger, begrenset oppad til 5 minutter, hvis det er ønskelig.

Erna Solberg (H): Jeg tenker at jeg ikke nødvendigvis har så mye mer å tilføre, annet enn at jeg mener at det i dette komplekset av saker, inklusiv min egen sak, er avdekket rom for betydelige forbedringer når det gjelder måter og rutiner og annet som skal gjøres.

Jeg mener at det er viktig, av hensyn til både åpenhet og klarhet, at alle statsråder føler – noe som jeg også føler på at er viktig – en form for sikkerhet rundt hvilket regelverk som eksisterer, sånn at de føler at de kan utøve det, at de vet hvor det er, og at det ikke oppleves som at det i ettertid klargjøres at regelverket egentlig er mer omfattende. Det er et behov for bedre informasjon, det er et behov for kanskje å klargjøre noen regler sterkere.

Det er også et behov for at vi blir enige om at hvis politikken skal være tilgjengelig for alle som har demokratisk rett til å være med på å påvirke, må vi også ta det hensynet med – at det er mulig å ha vært næringsdrivende, være aktiv, gjøre andre ting og drive med politikk,

også for fremtiden. Så alle ting som blir for strenge, ikke i form av hvordan du håndterer det når du er statsråd, men med tanke på bakgrunn, vil virke slik at det reelt medfører at noen ikke vil kunne stille opp for politikken. Det mener jeg i og for seg at flere av de statsrådene som har vært her før i dag, også har tydeliggjort – veldig riktig. Det er viktig at det er statsråder som kan ha eierinteresser i selskaper, og kan ha en bakgrunn f.eks. fra næringslivet, og det er viktig at man ikke har så stramme regler at man ender opp med at politikken blir begrenset til et fåtall, når det egentlig skal være arenaen for de mange.

Møtelederen: Tusen takk for at du stilte i del 2 av høringen også.

Da tar komiteen pause fram til kl. 18.50.

Høringen ble avbrutt kl. 18.38.

Høringen ble gjenopptatt kl. 18.50.

Høring med statsminister Jonas Gahr Støre

Møtelederen: Da er klokken 18.50, og komiteen er klar til å gjenoppta høringen.

Vi kan lese i Dagbladet at statsministeren allerede har vært her og avgitt forklaring til komiteen, men vi som ikke kan reise i tid, ønsker deg hjertelig velkommen til siste del.

Statsministeren kjenner jo absolutt til rutineene, men for ordens skyld går vi gjennom det. Det er 10 minutters innledning til deg. Etter innledningen er det komiteens utspørring, og den starter med saksordfører Grunde Almeland, som får 10 minutter. Deretter er det 5 minutter til hvert parti. Så er det en åpen runde på 10 minutter, og til slutt vil statsministeren få anledning til en 5 minutters avslutning hvis ønskelig.

Da tror jeg vi går rett på og sier at ordet er ditt.

Statsminister Jonas Gahr Støre: Tusen takk, leder. Saksordfører, komitémedlemmer, jeg takker for invitasjonen til å redegjøre for denne saken.

Tillit til politikere og beslutningstakere er helt avgjørende i et demokrati – det er verdt å begynne der. De siste månedene har det kommet fram flere feil knyttet til habilitet, flere av dem svært alvorlige. Det har vært en svekkelse av tilliten mellom folk og oss politikere.

Når jeg er blitt kjent med sakene i min regjering, har jeg vært opptatt av at det skal utvises full åpenhet om hva som har skjedd, og at all informasjon må komme fram. Basert på det har jeg gjort en konkret vurdering av hver enkelt sak, og i flere av sakene har feilene vært så alvorlige at det ikke var forenlig med å fortsette som stats-

råd. Det er et ansvar en statsminister må følge med på. Jeg har vært opptatt av at statsrådene må ta ansvar for sine feil, og det at svært alvorlige feil får konsekvenser, er viktig for å gjenopprette tillit.

Vi har også tatt lærdom av de feil som er begått, og styrket rutiner og retningslinjer for å redusere risikoen for nye feil. Etter å ha hørt mye av dagens runder her, vil jeg si at mange av de forhold som har vært framme, er det tatt grep for å gjøre noe med for å sikre bedre svar mellom rutiner og etterlevelse. Jeg vil nå redegjøre noe for dette arbeidet.

La meg begynne med å slå tydelig fast at habilitet er den enkelte politikers ansvar. Det kan snakkes mye om det som er rundt, men i sentrum står den enkelte statsråd. Som statsråd er man øverste sjef i et departement og ansvarlig for at lover og regler overholdes. Som statsråd har man plikt til å sette seg inn i lover og regler som gjelder for forvaltningen, og som statsråd har man plikt til å være oppmerksom på alle situasjoner der man kan bli inhabil. Det må man gjøre på en oppsøkende måte. Man kan ikke vente på å bli fortalt hva regelen går ut på, eller hva som er de faktiske forhold. Det er bare den enkelte selv som kan ha den fulle oversikt over relasjoner og bindinger i sitt eget liv, og som i sin tur kan lede til inhabilitet. Til slutt: Som statsråd har man en plikt til å be om bistand når man er i tvil om forståelsen av lover og regler, også når man er i tvil om egen habilitet. Eget departement eller lovavdelingen – dere kjenner rekkefølgen.

Det er viktig at vi ikke vanner ut dette ansvaret som ligger på hver enkelt av regjeringsmedlemmene. Vi kan altså be om råd og bistand, støtte oss på veiledning og få opplæring. Alt dette er viktig, og på de fleste områder skjer det en styrking av rutiner, men til syvende og sist er det uansett den enkelte som selv må vurdere eller sørge for å få vurdert sin habilitet.

Som jeg har sagt flere ganger: Noen ganger vil det være lett å slå fast om man er inhabil, f.eks. overfor en søster eller bestevenn. Andre ganger kan vurderingen være vanskelig. Da må man være åpen om de faktiske forholdene og søke råd om den rettslige oppfatningen. Opplæring og veiledning er viktig, men vi kan aldri lage veiledninger eller opplæring som dekker alle tenkelige situasjoner hvor man kan bli inhabil. Heller ikke registreringsordninger vil garantere mot feil – tvert imot risikerer vi at slike ordninger kan skape falsk trygghet og uklarhet om hvem som deretter er ansvarlig for å passe på habiliteten. Det må ikke skje. Når det er sagt, er det både nødvendig og viktig at den enkelte får hjelp til å gjøre gode vurderinger knyttet til habilitet, som – som sagt – kan være krevende avveininger.

Statsministerens kontor har en sentral rolle i veiledningen som gis alle i politisk ledelse. Det viktigste her er Håndbok for politisk ledelse. Den oppdateres jevnlig,

senest i slutten av august i år. Det viktigste her er denne håndboken, som jeg ofte har oppsummert som pensum for statsrådene. Den har et eget kapittel om regler og retningslinjer som skal sikre tillit, og det forutsetter selvfølgelig at departementet også er kjent med den håndboken og hvordan man kan være til støtte for statsråden i etterlevelsen. Der beskrives bl.a. hvordan inhabilitet kan oppstå som følge av nært personlig vennskap eller på grunn av egne og nærstående økonomiske interesser.

I tillegg bidrar Statsministerens kontor i den innledende opplæringen av alle nye politikere, hvor habilitet er ett av mange temaer. Denne overordnede gjennomgangen har aldri vært til erstatning for departementenes ansvar for opplæring, veiledning og løpende rådgivning til egen politisk ledelse. Det er viktig å understreke. Slik har det ikke vært. Vår sentralforvaltning bygger på at ansvar og myndighet ligger i den enkelte departement, ikke hos Statsministerens kontor. Dette gjenspeiles i bemanning og ressursfordeling. Statsministerens kontor er heller ikke et kontrollorgan eller et tilsynsorgan. Etter min mening bør kontoret heller ikke få en slik rolle.

Jeg mener at en slik tydelig ansvars plassering er en styrke for vårt system. Jeg vil derfor være varsom med å legge oppgaver til mitt kontor som skaper uklarhet om hvor ansvar og ressurser skal ligge. Igjen: Det er den enkelte statsråd som har ansvaret.

Forvaltningslovens habilitetskrav har ligget fast siden loven ble vedtatt i 1967. Gjennom praksis og konkrete eksempler har vi fortløpende fått bedre grunnlag for å vurdere spørsmål om habilitet, og slik vil det fortsette. Også lærdommer fra de sakene vi har håndtert den siste tiden, vil inngå i læreboken for framtiden, som i Huitfeldts sak. Det har hele tiden vært klart at en statsråd kan være inhabil på grunn av ektefellens aksjer, men lovavdelingen tydeliggjorde i en lengre betenkning aktivitetsplikten hver statsråd har til å holde seg orientert om hva ektefellen kjøper og selger. Det er blitt en presisering som er nyttig.

Regjeringen har tatt habilitetsreglene på stort alvor. Det er gitt opplæring og veiledning, og alle skal ha lest Håndbok for politisk ledelse. I tillegg er det gjort løpende habilitetsvurderinger i enkeltsaker. Likevel er det altså gjort feil av flere medlemmer av denne og forrige regjering. Det burde ikke ha skjedd, og det har svekket tilliten til oss politikere. Sakene det siste halve året har minnet oss på at opplæring og veiledning er et stort og kontinuerlig arbeid.

Det er også avdekket at praksis har vært noe ulik mellom departementene, og at det noen steder er behov for ytterligere rutiner. Derfor har vi avslutningsvis – la meg nevne dette – videreutviklet opplæringen og veiledningen. Alle i politisk ledelse i departementene og på

Statsministerens kontor har fått en ny gjennomgang av habilitetsreglene etter juni. Vi har fastsatt nye felles retningslinjer for den opplæringen av politisk ledelse som skal skje i alle departementer. De kom i midten av oktober. De er detaljerte og sikrer nå en mye mer enhetlig opplæring på tvers av regjeringen. Disse inneholder en oversikt over temaer statsråden skal få opplæring i. Samtidig må opplæringen ta høyde for at departementene har ulike roller og ulik egenart.

Regjeringen har endret deler av regelverket og praktiseringen av dette, og la meg nevne: I sommer sendte Finansdepartementet ut en rutinemal for hvordan departementene skal føre oversikt over hvem som får innsideinformasjon i enkeltsaker og veiledning i innsidereglerne. I august oppdaterte vi Håndbok for politisk ledelse. Retningslinjene for kjøp og salg av aksjer ble da innskjerpet. Politikere som har aksjer eller andre finansielle instrumenter, må velge mellom salg, frys eller at en uavhengig forvalter tar hånd om porteføljen. Vi tydeliggjorde plikten politikerne har til å skaffe seg kunnskap om ektefellens eller samboerens eierinteresser.

I oktober oppdaterte vi rutinene for å vurdere habilitet i regjeringskonferanser og i Kongen i statsråd. Dette er nå skriftlig og sikrer en helt annen notoritet ved slike spørsmål. Vi gir en grundigere vurdering av habilitetsspørsmål for den enkelte og for kollegiet. Så følger vi opp anbefalingen fra GRECO, Europarådets antikorrupsjonsorgan, senest ved at vi sist fredag fremmet en proposisjon om innføring av samme registreringsplikt for statssekretærer og politiske rådgivere som for statsråder. Departementene har også styrket sitt interne arbeid med opplæring og veiledning.

Kjære komité! Denne gjennomgangen viser etter mitt syn at vi har gjort retningslinjene tydeligere, at vi har forbedret rutinene, og at vi har styrket opplæringen og veiledningen av politisk ledelse. Dette vil jeg samtidig si er et løpende arbeid som man aldri kan si seg helt ferdig med. Målet er selvsagt å unngå feil, og derfor vil vi gjøre justeringer når det er nødvendig. Noen full garanti mot at det kan skje feil i framtiden, kan vi likevel ikke gi. Det vi ikke har endret, og som vi ikke skal endre, er det grunnleggende prinsippet om at ansvaret for å overholde habilitetsreglene ligger hos den enkelte. Det gjelder meg, og det gjelder alle statsråder.

Møtelederen: Tusen takk skal du ha. Vi går løs på utspørringen, og saksordfører Grunde Almeland, fra Venstre, starter med sine 10 minutter.

Grunde Almeland (V): Jeg begynner med et spørsmål som jeg også stilte til tidligere statsminister Erna Solberg. Som kjent sikkerhetsklareres ikke statsministre og statsråder, men som Erna Solberg beskrev, har det over tid vært en praksis med såkalte vetting-samtaler i regjeringen, som – ifølge det Dagens Næringsliv har dokumentert – for din regjering, statsminister, har blitt gjort av din daværende stabssjef, deg eller partilederen i Senterpartiet. Kan du for det første bekrefte at denne typen samtaler har blitt gjort, og kan du utdype litt om hvordan disse samtalene foregår?

Statsminister Jonas Gahr Støre: Det skal jeg gjerne gjøre. Jeg vil først si at det egentlig omhandler forhold som ikke er direkte dekket av mange av de forholdene vi diskuterer her, forvaltningslovens ulike bestemmelser. Disse samtalene, der vi får noen gode spørsmål å stille, som innspill fra Statsministerens kontor, – men det skjer før vi har tiltrådt – er egentlig samtaler som skal kartlegge egnetheten til å bli statsråd, mellom påtroppende statsminister og potensielle statsråder. De er ikke ment å skulle kartlegge en framtidig habilitetssituasjon. Det har jeg lyst til å si, men det er spørsmål man er nødt til å stille innledningsvis.

Jeg kan åpent si her at de samtalene ble gjennomført av meg med alle statsrådene jeg spurte, og jeg stilte overordnede spørsmål. Min påtroppende stabssjef hadde også samtaler med alle, med to unntak. Det var Trygve Slagsvold Vedum og Anniken Huitfeldt. Det var det god grunn til. Trygve Slagsvold Vedum er Senterparti-leder, og jeg skulle danne regjering sammen med Senterpartiet. Anniken Huitfeldt har vært statsråd i to regjeringer, har sittet på Stortinget, og jeg kjente henne godt. Hennes egnethet som statsråd var godt opplyst for meg. Så ville alle statsrådene få sine habilitetssamtaler når de var kommet med i regjeringen, i møte med departementet og alle de prosedyrene.

Grunde Almeland (V): Til det siste du sa: Er det din oppfatning at det gjennom hele din statsministerperiode har vært klare regler for å ha habilitetssamtaler i hvert enkelt departement?

Statsminister Jonas Gahr Støre: Ja.

Grunde Almeland (V): Grunnen til at jeg spør, er at Tonje Brenna i høringen tidligere i dag har beskrevet at hun ikke hadde en slik samtale i Kunnskapsdepartementet.

Statsminister Jonas Gahr Støre: Det vi har hørt og erfart på de spørsmålene vi har stilt, også i svaret til komiteen, er at opplæringen og innføringen har vært ulik. Habilitetsspørsmål har vært et tema i departementet, som Tonje Brenna også sa i høringen i dag. Men dette er en av grunnene til at vi, når vi har sett dette, har gått inn og presisert dette regelverket og laget nye rutiner og en veldig god veiledning for departementene for hvordan slike samtaler skal gjennomføres. Så er det naturlig at Barne- og familiedepartementet vektlegger en del and-

re forhold enn Finansdepartementet, for arbeidsopp-gavene er ulike. Men nå er det gjort betydelig mer en-hetlig, så jeg tror man kommer til å få en mer enhetlig og rutinemessig opplæring.

Grunde Almeland (V): Grunnen til at jeg spør, er at det for Tonje Brennass vedkommende var veldig viktig å presisere overfor kontrollkomiteen at det ikke var en habilitetssamtale som ble gjennomført, men at det i et-terkant av disse sakene har blitt innført den typen kon-krete habilitetssamtaler. Det er riktig at det har vært et tema for samtaler innledningsvis, men det var i hvert fall viktig for henne å skille mellom de to tingene. At du er så krystallklar overfor komiteen nå, er grunnen til at jeg ber deg om å forklare om det har vært slik i hele din statsministerperiode eller ikke.

Statsminister Jonas Gahr Støre: Da har jeg lyst til å si at da vi tiltrådte i oktober 2021, tok vi over rutiner og regler som gjaldt per oktober 2021 – håndboken som gjaldt fra august 2021. Det var det som gjaldt, og som ble vektlagt. Der er det en innføring. Den håndboken har veldig detaljerte omtaler av habilitet. Dette er pen-sum for alle. Dette fikk alle opplæring i første dag regje-ringen var samlet. På det grunnlaget svarer jeg ja. Men rutinene har vært ulike i ulike departementer. Det er grunnen til at det nå er detaljerte føringer for departe-mentene for hvordan slike samtaler skal gjennomføres.

Grunde Almeland (V): En av de rutinene fra forrige regjering jeg forstår du ikke videreførte, var rutinen med frys, salg eller å sette bort styringen av aksjer, som tidligere statsminister Erna Solberg i forrige bolk sa var en praksis mot slutten av hennes regjeringssperiode.

Hva var grunnen til at du da ikke valgte å videreføre det?

Statsminister Jonas Gahr Støre: For det første opp-fattet jeg at hun hadde noen frys-rutiner og hadde til-passet det for enkelttilfeller. Det var ikke ting som sto i håndboken, eller som var regler som skulle følges. Det jeg har gjort i sommer, etter en veldig rask høringspro-cess internt med Finansdepartementet og relevante myndigheter, er å skrive det inn i håndboken. Nå gjel-der at hvis man kommer med aksjer, må man enten fry-se, selge eller sette bort forvaltningen av dem. Nå er det et regelverk som gjelder.

Det som gjaldt da vi tok over, var det generelle akt-somhetskravet, at man må vise aktsomhet – politikkens anseelse i forhold til deg som statsråd og regjeringen, og også ektefeller er nevnt i håndboken.

Grunde Almeland (V): Men dette var jo en konkret politisk initiert rutine. Til tross for at det ikke var ned-skrevet i håndboken, har det vært en rekke rutiner man

har valgt å ha, som har vært beskrevet av ulike statsråd-er i denne høringen, nettopp for å prøve å være sikrere på at man følger det regelverket som eksisterer. Det er også bakgrunnen for at jeg spør om hvilke vurderinger statsministeren gjorde da han valgte å ikke videreføre denne rutinen, som han senere har formalisert.

Statsminister Jonas Gahr Støre: Men igjen: Dette var ikke en rutine som ble overlatt til meg. Dette var en rutine de hadde overfor enkelte statsråder som hadde spesielle situasjoner. Vi hadde en situasjon med næ-ringsminister Vestre, f.eks., som kom fra et familiesel-skap. Der ble det gjennomført en detaljert samtale med ham om hvordan det eierskapet skulle reguleres. Men det er ikke nedfelt i en rutine som den neste regjeringen vil overta. Det ble gjort i forbindelse med den spesielle situasjonen. Men nå er det altså veldig klare angivelser i håndboken om hvordan dette kan gjøres, og det gjelder for alle.

Grunde Almeland (V): En annen rutine som tidlige-re statsminister Solberg har beskrevet, er behandlingen i regjeringslunsj, som statsministeren også har kom-mentert offentlig. Jeg lurar da på det samme: Hvorfor valgte man å ikke videreføre den rutinen?

Statsminister Jonas Gahr Støre: Igjen: Dette er ikke en rutine som sto nedfelt noe sted, så det var ikke en ru-tine jeg var klar over at hun brukte. Lunsjen er en ufor-mell samling, og vi bruker lunsjen til å luften en rekke sa-ker, også navn. Jeg hørte nettopp Erna Solberg si at for-målet med å luften disse navnene i det forumet ikke pri-mært var å gjøre en habilitetsvurdering. Det var for å drøfte navn og ha ulike ideer, noe jeg synes kan være en god idé. Men jeg vil advare mot å tro at det at man lufte et navn til et styre i en regjeringslunsj, er en tilstrekkelig habilitetsvurdering. Det måtte i tilfelle skje ved at jeg nevnte et navn som andre statsråder visste jeg var inha-bil overfor, og så ville man rekke opp hånden og spørre: Er det klokt å gjøre det? Men det kunne jo hende at man kom med et navn på noen som ingen visste hvem var, og som ingen ville ha innsigelser mot, men som man kunne være inhabil overfor. Så som habilitetskon-trollmetode tror jeg ikke det å ha en formell lufting av slike navn i en lunsj er veien å gå. Men vi har en rekke andre prosedyrer, med politikernotater om sentrale posisjoner i styre og råd som kommer til finansmi-nisteren og meg og vårt embetsverk, som får en belys-ning, men ikke primært om habilitet. Og jeg vil tilbake til det: Habilitet må ligge hos den enkelte og den han el-ler hun rådfører seg med.

Grunde Almeland (V): Det er selvsagt klart at det er den enkelte statsråd som har ansvaret for sin egen habi-

litet, men det har vært beskrevet hvilke konkrete initiativer som kan hjelpe den enkelte statsråd med å sørge for at man følger de reglene som er satt. Den pådriverrollen fra Statsministerens kontor er det flere i høringen i dag som har etterlyst. Deler du forståelsen om at man kan ta en større pådriverrolle? Da skiller jeg det kraftig fra det du har kommentert som en kontrollrolle, men en større pådriverrolle for å sørge for at reglene følges.

Statsminister Jonas Gahr Støre: Fra vi overtok, har vi hatt gjennomgang av habilitetsregelverket, i regi av Statsministerens kontor. Jeg kan, som regjeringssjef, si at habilitetsspørsmål er oppe hver uke i forbindelse med forberedende statsråd, navn, folk går ut og inn. Det tas jo tusenvis av helt riktige avgjørelser her – la meg minne om det. Nå holder vi på med tre-fire hvor det har vært feil. Jeg har vist at da vi ble klar over at det var svikt på de områdene vi ble kjent med i sommer – svikt som ikke skjedde i sommer, men som skjedde fra 2021 og fram til i sommer – har jeg lest opp en del helt konkrete grep, hvor jeg mener vi har vært pådrivere for å rette opp:

- alle statsråder skal ta en ekstra gjennomgang av egen habilitet
- ny rutinemal for innsidesaker
- oppdatert politisk håndbok
- fornyet gjennomgang av habilitetsregler
- felles retningslinjer for opplæring, osv.

Basert på denne erfaringen har Statsministerens kontor tatt grep for å gjøre disse rutinene bedre. Så er det igjen hvert departement og hver statsråd som må praktisere dette i det daglige.

Grunde Almeland (V): Helt til slutt vil jeg gå inn på en konkret enkeltsak, og det er Trettebergstuen sak. I høringen beskriver hun tydelig at hun ikke fikk noen konkrete advarsler. Dette har du motsagt i offentligheten. Jeg vil bare spørre deg: Opplever statsministeren at det er to ulike versjoner her, og hvorfor er det slik? Hvem er det i så fall som snakker sant?

Statsminister Jonas Gahr Støre: Jeg tror ingen ikke snakker sant. Det jeg har påpekt, er at det var en samtale mellom departementsråden og Anette Trettebergstuen om navnet Bård Nylund, i forbindelse med mannsutvalget, hvor departementsråden sa at det passet dårlig å utnevne ham fordi det var en nær venn. Det var bakgrunnen for at jeg brukte ordet «advarsel». Men man kan bruke ulike ord – om det er en påpekning, en påminnelse eller hva det måtte være. Poenget er at dette var et bekjentskap som hun selv mente hun var inhabil overfor, men som likevel ble foreslått utnevnt.

Møtelederen: Da går vi videre til partirunden, og vi starter med Arbeiderpartiet og Frode Jacobsen.

Frode Jacobsen (A): Du har vært inne på at en del av reglene og rutinene allerede er endret, og at man kanskje kommer til å måtte gjøre enda flere endringer for å sikre seg mot at de feilene vi har sett nå, gjøres igjen. Hvordan vil du sikre deg mot at det blir en sovepute, og at man tenker at så lenge jeg fyller ut skjemaer og leverer inn de opplysningen jeg blir spurt om, så trenger jeg ikke tenke så mye på dette? Er det en risiko for at det kan bli en sovepute?

Statsminister Jonas Gahr Støre: La meg begynne med å si at det fattes tusenvis av kloke og riktige beslutninger, hvor folk skjønner regelverket, og de vet at de må ta hensyn med tanke på habilitet. Det gjelder både forrige og nåværende regjering. Så tror jeg representanten Jacobsen peker på et godt poeng. Regelverkene, retningslinjene og rapporteringen kan gi en falsk trygghet, så det gjelder å finne den rette balansen. Men jeg har erfart og sett nødvendigheten av å gi bedre rutiner for opplæring og bedre rutiner i håndboken for at vi skal være enda tryggere.

Jeg mener Anniken Huitfeldt har et poeng når hun sier at ektefellers situasjon har blitt mer opplyst gjennom den lovavdelingsbetenkningen som kom i august. Det betyr ikke at ektefeller og verdipapirer ikke var reflektert i den forrige håndboken, men det har blitt tydeligere nå. Men det er en balansegang i dette. Jeg tror ikke vi kan tro at registreringsordninger, detaljerte regler, rapportering og skjemaer løser dette. Det må tilbake til den enkelte, og det synes jeg Tonje Brenna illustrerte på en god måte her, da hun fortalte om hvilke gjennomgang hun måtte ha med seg selv for å avgjøre dette spørsmålet.

Frode Jacobsen (A): Flere har pekt på systemet og ulik praksis mellom departementer. Saksordføreren var også inne på det. Mener du at det er en formildende faktor, når man skal se på de feil som er gjort av statsråder i både din regjering og forrige regjering, at systemene har vært litt uklare, eller at det har vært litt utydelig hva som ligger i politisk håndbok knyttet til det å være akt-som når det gjelder nærstående aksjer, f.eks.?

Statsminister Jonas Gahr Støre: Jeg synes jeg har hørt at statsrådene som har snakket i dag, har begynt med å si at dette var deres feil, at de hadde ansvaret, og at de må ta ansvaret for den feilen som har vært gjort. Det må begynne der, for det er der det ligger. Det er der ansvaret er. Så mener jeg at i vårt demokratiske system skal vi være åpne for å se hvordan vi kan begrense mulighetene for å gjøre feil, og at man deler erfaringer fra

det. Og siden disse sakene kom, fra midten av juni og til i dag, har vi gjort en rekke ting for å legge bedre til rette for at man kan ta de gode og kloke avgjørelsene. Det kan ikke være slik at en statsråd kan si: Jeg gjorde feilen fordi det ikke var noen som sa fra. Det må man tenke på selv. Det ville være en glideflukt bort fra det ansvaret man har som statsråd, og som man har som departement. Statsministerens kontor bidrar, men i vårt system er departementene ansvarlige – og på toppen av departementene statsrådene.

Frode Jacobsen (A): Du snakker nå om ansvar, og du har tidligere – i ulike sammenhenger i forbindelse med denne saken – snakket om ansvarskultur. Kan du utdype hva du legger i «ansvarskultur», og hvordan mener du at du som regjeringssjef skal sørge for at det er en kultur som preger både statsråder og arbeidet i hele forvaltningen?

Statsminister Jonas Gahr Støre: For det første vil jeg si at gjennomgående – og dette gjelder både forrige og nåværende regjering – har Norge etterrettelige politikere som gjør sitt beste for å etterleve regler og handle i tråd med det at de er folkets representanter. De skal ta avgjørelser som er bra for landet, og ikke gi fordeler til seg selv. Det er de gjennomgående etiske standardene, slik jeg ser det. Samtidig har vi sett over tid at det er en holdning ute blant folk at det å begå feil ikke får konsekvenser. Det kan være farlig for tilliten. Jeg mener at de statsrådene som nå har gått av, er flinke og dyktige folk. Jeg har sagt internt at nest etter dem, som opplever å måtte gå av som statsråd – som er en veldig lite hyggelig opplevelse – er det jeg som beklager det mest, for jeg mister dyktige statsråder jeg har valgt, og som jeg var veldig fornøyd med, ut fra jobben de gjorde. Men det har vært nødvendig for å vise at det har konsekvenser når det åpenbart skjer noe som er egnet til å svekke tilliten.

Det er denne definisjonen en statsminister har ansvaret for å gjøre en vurdering av, og det har vært noen av de mest krevende avgjørelsene jeg har måttet ta i den interne håndteringen av laget, at man kommer til det å måtte si til en hardtarbeidende og god kollega at vi nå er ved veis ende på grunn av dette. Så er det forskjell på skyld og ansvar, som vi har belyst en del ganger. Det betyr ikke at man er skyldig i noe, men man må ta ansvaret. Jeg tror det er viktig også overfor offentligheten og borgerne i Norge å se at det har konsekvenser.

Møtelederen: Da går ordet videre til Svein Harberg, fra Høyre.

Svein Harberg (H): Takk til statsministeren for innledningen og orienteringen om tiltak som er satt i verk.

Kontrollkomiteen er jo grunnleggende sett opptatt av tilbakeskuing, og sakene som er bakgrunnen for at vi er her i dag, ligger tilbake i tid.

Jeg vil gjerne tilbake til pensum. Det ble tidligere i dag skapt et inntrykk av at Huitfeldt ikke hadde fått beskjed om eller opplæring i at ektefellers eierinteresser kunne gjøre henne inhabil. Hun refererte da til dagjeldende håndboks vedlegg om retningslinjer ved kjøp og salg av finansielle instrumenter. Det sto også noe om dette i dagjeldende Håndbok for politisk ledelse, under punkt 4.3 Habilitetsregler:

«Følgende typetilfeller gir grunn til å vurdere habilitet (listen er ikke uttømmende):

- Egne eller nærstående økonomiske interesser i utfallet av en sak, eksempelvis som følge av eierskap til aksjer.»

Var dette noe Huitfeldt fikk opplæring i ved de rundene dere hadde om habilitet?

Statsminister Jonas Gahr Støre: Opplæringen besto i at man fikk denne håndboken og beskjed om at man skulle lese og forstå den. Jeg forstår på Huitfeldt at hun tok det på alvor. Hun tok den med seg hjem og viste den også til sin ektefelle. Det står på side 32, punkt 4.5, at politisk ledelse generelt skal utvise betydelig grad av aktsomhet ved sine disposisjoner i aksjemarkedet. Det samme gjelder politikernes nærstående, selv om de i utgangspunktet vurderes på selvstendig grunnlag.

I vedlegg står det:

«Ansatte med nærstående som har en betydelig aktivitet i verdipapirmarkedet, oppfordres til å orientere sin nærmeste leder om dette.»

Så det står ting om dette. Så når dette er pensum, står det her. Nå er det mer utfyllende fordi vi har tatt grep som skal gjøre det mer retningsgivende.

Svein Harberg (H): Fint, da har vi slått fast at det virkelig var en del av pensum.

Både Trettebergstuen, Huitfeldt og Borten Moe har gitt uttrykk for at de mente det var svakheter ved opplæringen som ble gitt, og de retningslinjene som forelå om habilitet. I tillegg har både Brenna og Vestre ved flere anledninger brutt habilitetsreglene. Hvem har det overordnede ansvaret for det?

Statsminister Jonas Gahr Støre: Det er statsråden som har det overordnede ansvaret. Vi har sett at departementene har hatt ulik praksis ved opplæring og i innledende samtaler. Derfor har vi nå laget felles retningslinjer, slik at det ikke skal oppstå usikkerhet om rollefordeling. Men alle departementer må følge de samme kravene i loven. Derfor må vi ha den samme etterlevelsen av habilitetsreglene overalt. Men fordi denne opplæringen har vært forskjellig – det kan delvis skyldes at

departementene har ulike arbeidsområder og ulike ting de må fokusere på, og det kan skyldes at det er ulikt fokus på dette – har vi per medio oktober laget mye bedre retningslinjer for hvordan opplæringen og de innledende samtaler skal gjennomføres.

Svein Harberg (H): Vi har fått klar beskjed om hva som skal gjelde nå, men det var disse sakene og når de oppsto. De er tydelige på at det var manglende opplæring, og så sier du at det var statsrådets ansvar. Men hvis de ikke har fått opplæring nok i det, er det vel vanskelig for statsråden å gripe fatt i det?

Statsminister Jonas Gahr Støre: Jo, men statsråden får et ansvar som statsråd, får en opplæring i habilitet og får en håndbok som detaljerer det. Så er det ikke slik at statsråden går på kurs i flere uker for å beherske det. Dette er noe statsråden må sette seg inn i. Det er også forventet at du kan gå til din egen departementsledelse for å få råd og veiledning om det. Statsministerens kontor bidrar med innspill til det hvis det kommer spørsmål. Du kan gå til lovavdelingen om du trenger fordypning, men det er i departementene det må skje. I Huitfeldts departement har de i tillegg en rettsavdeling som er godt bevandret i de juridiske sidene av dette.

Svein Harberg (H): Det er kjent at Solberg-regjeringen utviklet en praksis når det gjaldt aksjer, der de ble stilt overfor disse valgene: salg, frys eller å sette det bort til andre. Hvordan har det vært praktisert fram til nå, fram til det nå kom nye regler, i din regjering?

Statsminister Jonas Gahr Støre: Det kan hende at det var flere slike spørsmål som var aktuelle for mannskapet til Erna Solberg. Vi hadde én sak fra starten når det gjaldt Jan Christian Vestre, som kom fra en familiebedrift, hvor det var nødvendig å gjøre ordninger på det.

Ellers har ikke dette vært problemstillinger vi har vært klar over at det har vært behov for å ta egne grep overfor, inntil det dukket opp rundt Ola Borten Moes sak da han som statsråd kjøpte aksjer og på grunnlag av det gikk av. Vi ble også kjent med tilfellet for Anniken Huitfeldts ektefelle. I lys av det har vi ikke nå bare laget regler rettet mot dem, men regler som gjelder på tvers, og som er nedfelt i håndboken.

Svein Harberg (H): Takk.

Møtelederen: Da går ordet videre til Nils T. Bjørke, Senterpartiet.

Nils T. Bjørke (Sp): No har me hatt fleire statsrådar, både ein sitjande og avgåtte statsrådar, inne i dag. Eg trur alle har vore veldig tydelege på at det har vore deira

eige ansvar. Samtidig har dei vel peikt på at habilitetsreglane for så vidt er greie, dei får ei kjapp opplæring, og det er travelt å verta statsråd. Det kjenner vel fleire til. Og dei har gjerne etterlyst: Var det mogleg å få omsett det til noko meir praktisk for dei ulike departementa? Faren er sjølv sagt at det vert ulikt, men det er jo litt ulike utfordringar i ulike departement. Har de vurdert å gjera det meir tilpassa ansvarsområdet til den enkelte statsråden?

Statsminister Jonas Gahr Støre: Jeg prøver å trekke det lite grann tilbake til at felles regler gjelder for alle. Jeg respekterer at Barne- og familiedepartementet vil ha ulike vurderinger på det ansvarsområdet barne- og familieministeren har, enn det finansministeren eller næringsministeren har. Det tror jeg er riktig, at det du får opplæring i, og situasjoner du møter, varierer. Men loven er lik for alle. At det er ulik praksis i måten man lærer opp og rådgir på, tror jeg vi skal forstå, men vi har presisert det nå gjennom et felles opplæringsregelverk, og vi kommer nå til å ha skriftlige påminnelser og orientering om det som kommer av nye ting på relevante rettsområder – grundigere mot alle departementer. Vi kommer til å sette av tid på regjeringens møter til en forberedt presentasjon av utvalgte rettsregler og retningslinjer som skal sikre tillit. Vi kommer også til å ha en grundigere gjennomgang av regelverket enhetlig med departementsrådene.

La meg si det slik: Da vi overtok i 2021, var ikke vårt første spørsmål: Hvordan kan regelverket for habilitets-håndtering forbedres? Vi la til grunn at regelverket med opplæring og håndbok var et godt grunnlag, og det tror jeg det er i de aller fleste tilfellene. Men når vi får erfaringer som dem vi har hatt denne sommeren, må vi både håndtere dem og ansvaret knyttet til det, trekke de lærdommene vi kan, og forbedre retningslinjer, opplæring og prosedyrer for det. Det mener jeg vi nå har gjort gjennom flere veldig tydelige grep.

Nils T. Bjørke (Sp): Så vil eg litt inn på aksjehandel i embetsverket. Kan kombinasjonen av aksjeeigarskap hos høgtstående embetsmenn og -kvinner og ansvaret for utforming av habilitetsrutinar for aksjeeigarskap i regjeringa skapa interesseutfordringar?

Statsminister Jonas Gahr Støre: Ja, og derfor er det også regler for det. Der gjelder det et lovverk for etiske retningslinjer, som er felles for alle som jobber i departementer. Så er det muligheter nå for å ha registreringsordninger for ansattes eierskap. De varierer nå mellom departementene, omfanget av det. Det kan man i noen sammenhenger forstå ut fra departementets egenart. Men også her, i lys av det som har vært oppe nå de siste ukene, har jeg bedt Kommunaldepartementet vurdere

om det bør lages mer felles retningslinjer for registrering.

Jeg vil understreke at ved å skulle rekruttere medarbeidere til embetsverk og hele departementsfellesskapet i dag, vil det å sette en absolutt nekt for å eie verdipapirer eller spare i verdipapirer være feil. Men å ramme det inn i et regelverk som sikrer oss at det ikke kommer interessekonflikter, er riktig, og det ønsker vi å få bekreftet at gjøres på en best mulig måte.

Nils T. Bjørke (Sp): Det er vel forholdsvis stor forskjell på om du har spareprodukt i aksjar, anten det er fond eller andre ting, eller om du er aktiv aksjehandler mens du arbeider i eit departement?

Statsminister Jonas Gahr Støre: Helt åpenbart, og derfor må det være regler for det. Det må være regler for opplysning og registrering i departementet. Det kan være tidsperioder rundt et budsjett hvor man ikke har lov til å drive med det. Det har vi nå rundt i de ulike departementene, men vi ser nå på om det er ønskelig og mulig å gjøre det mer enhetlig.

Nils T. Bjørke (Sp): Takk, då var det ikkje fleire spørsmål.

Møtelederen: Da går vi videre til Carl Ivar Hagen, Fremskrittspartiet, som har 5 min.

Carl I. Hagen (FrP): Du har nå redegjort for at det har skjedd en rekke endringer siden denne saken begynte i juni, via august, og du snakket nå om medio oktober, hvor det er gjort endringer for alle. Komiteen kommer sannsynligvis også til å vurdere å skrive noen merknader om fremtiden, det får vi se på, men da ville det vært nyttig om vi kunne få en samlet skriftlig fremstilling av de endringer som er skjedd på dette området siden juni, slik at vi slipper å komme med gode ideer som dere allerede har gjennomført. Så det hadde vært fint om vi kunne få en samlet skriftlig fremstilling av hvilke endringer som er skjedd.

Så snakket du både om retningslinjer og om reglene i håndboken. Har jeg misforstått, eller er det skjedd noen endring her, for jeg trodde det var retningslinjer som var rådgivende i sin juridiske form, mens du omtalte dem som i realiteten regelverk som skal følges? Vil det være på sin plass å endre noen av disse reglene – inn i en forskrift eller et lovverk, f.eks. forskrift til ansvarlighetsloven?

Statsminister Jonas Gahr Støre: For det første er det ikke noe jeg gjør med større glede enn å svare kontrollkomiteen skriftlig. Jeg tror jeg i mine ulike brev, som alle er frankert og sendt ned hit, har redegjort for det vi har gjort. Ellers har jeg også mulighet til å gjøre det

igjen hvis det er ønskelig å få det punktvis, det som er skjedd siden juni.

Håndbok for politisk ledelse er reglement og veileder om arbeidsvilkår mv. Den omfatter også en rekke forhold som er lovregulert, forvaltningsloven, ulike bestemmelser, retningslinjer og prosedyrer. Hvorvidt det er behov for å gjøre endringer knyttet til forskrifter, regelverk og lover, skal jeg ikke utelukke. Jeg er vel opptatt av at man ikke skal lage flere lover og regler og retningslinjer enn nødvendig, men nok til at det er tilstrekkelig til at vi har god sikkerhet. Jeg er helt åpen for det og har forsøkt, med det vi har gjort av oppdateringer nå, å gjøre det så treffsikkert som mulig og så praktisk og byråkratisk som mulig.

Carl I. Hagen (FrP): Det har vært snakket om vetting-samtaler i de ulike departementer mellom de nye statsrådene og som regel departementsråder, men at de har vært ulike. Er du enig i at det ville være en fordel om man hadde en fast, felles struktur for de vetting-samtalene og det man går igjennom, og så selvsagt i tillegg det som er særskilt for det enkelte departement?

Statsminister Jonas Gahr Støre: Igjen vil jeg bare skille mellom hva vetting-samtaler er. Før man tiltrer, er det noe som skjer før du er kommet inn i departementsfellesskapet. Den tas gjerne fra kjøkkenbenken til den tiltredende statsminister og stabssjef, men man har fra Statsministerens kontor fått noen punkter det er verdt å ta opp. Etter at de er i regjering, jeg har utnevnt nye statsråder nå i høst, skjer vetting-samtalene politisk mens vi er på innsiden av systemet. Men vi skiller mellom de samtalene og de samtalene som gjelder habilitet og håndbok når en statsråd kommer inn og er utnevnt. Så vetting-samtaler vil handle om situasjoner, livssituasjoner, om det er uavklarte forhold jeg bør være klar over, som jeg ikke vet om. Det er et forhold mellom statsministeren og den påtroppende statsråd.

Carl I. Hagen (FrP): Så vidt jeg har skjönt, er regjeringskonferanser det forum hvor regjeringer drøfter ting og reelt sett fatter beslutninger om det man blir omforent om å mene som collegium. Men det er vel veldig få regler om regjeringskonferansen, om det er et organ etter lovverket, eller om det er et internt organ? Kunne statsministeren tenke seg å se på de bestemmelsene, som er sterkt omdiskutert i enkelte juridiske kretser, som påpeker at vi har mye i grunnlov og lover og regler, men vi har ingenting om regjeringskonferansen, som kanskje er et av de viktigste reelle beslutningsforaene?

Statsminister Jonas Gahr Støre: Det er et interessant tema, som er litt utenfor hva jeg oppfatter er tema-

et for høringen. Det er riktig at regjeringskonferansen ikke har en formell beslutningsrolle. Det er statsministeren som oppsummerer og trekker konklusjoner, og så treffes de formelle beslutningene av Kongen i statsråd. Det er sånn det er, men jeg husker fra min tid som embetsmann på Statsministerens kontor at det ble laget retningslinjer som het «om regjeringskonferanser». Jeg skal ikke begi meg inn på å plassere regjeringskonferansen inn i det store konstitusjonelle systemet, men ingen av de spørsmålene vi er opptatt av her, opplever jeg blir berørt av måten regjeringskonferansen fungerer på.

Carl I. Hagen (FrP): Da har jeg et siste spørsmål: Vi skal nå selvsagt avgi en innstilling, og så blir det en debatt i Stortinget. Hvis det etter den debatten fremdeles er et behov for å se gjennom alle erfaringene fra denne høsten på dette området, vil statsministeren være enig i at det kanskje er på tide å gi en gruppe – med representasjon fra regjeringsapparatet, storting, juridikum, embetsverk – oppgaven med å gå gjennom erfaringene og se på hvilke endringer som må gjøres i systemet?

Statsminister Jonas Gahr Støre: Jeg vet ikke om jeg vil velge den organisasjonen for å gjøre det, men jeg er sikker på at etter at denne komiteen har avgitt sin innstilling, og Stortinget har drøftet den, og med alt det engasjementet som også er i mediene fra juridiske miljøer og annet, har vi grunnlag for å se på om det er behov for å gjøre endringer – i hele rekkefølgen av hvilke muligheter vi da har, fra lov til en retningslinje. Det er regjeringen selvfølgelig opptatt av å gjøre på best mulig måte.

Møtelederen: Da går ordet videre til Audun Lysbakken og SV.

Audun Lysbakken (SV): La meg først begynne med det statsministeren var inne på når det gjelder ansvarskultur. Jeg synes du sa mye viktig om det. Så er det selvfølgelig sånn at i noen tilfeller vil det innebære at en sak er så alvorlig at det vurderes dit hen at statsråden må gå, og i andre saker kanskje ikke. Jeg tenker det er relevant for komiteen å ha hørt statsministerens vurdering av hvorfor du kom til at Tonje Brenna kunne fortsette som statsråd.

Statsminister Jonas Gahr Støre: Det var den første saken som ble en offentlig sak. Det gjorde det fordi Tonje Brenna tok den opp og la den fram og sa at hun hadde gjort vurderinger knyttet til habilitet som endret forutsetningene for en av de beslutningene hun hadde tatt. Jeg mener det er en alvorlig sak hvis du har utnevnt noen som du kommer til at du er inhabil overfor. Jeg mener hun har redegjort veldig troverdig for at hun først har ment at hun ikke var inhabil overfor Frode Elgesem, og så, gjennom omstendigheter, kommet til at

hun er det. Det mener jeg er godt opplyst, og konklusjonen er trukket av det. Også de forholdene som er knyttet til Utøya og Wergelandsenteret og disse forholdene, mener jeg er av en kategori som kan oppstå, som er feil, og som er alvorlig fordi det handler om habilitet, men det er belyst og ryddet opp i på en måte som jeg mener er – for å bruke et godt norsk ord – innafor. Det er mulig å si at det kan vi gå videre på og trekke lærdommer av.

I Anette Trettebergstuens situasjon er det utnevning til et lønnet styreverv av en person som hun vet hun er inhabil overfor, og ikke bare én gang, men flere ganger. Jeg tror ikke det er med noen vond mening, men det er en mer alvorlig feil knyttet til habilitetsregelverket og tilliten til det. Hvis vi bruker det som mal, så er det en forskjell her. Det er til syvende og sist min vurdering, og det er hengt opp i følgende forhold: Er det egnet til å svekke tilliten til politikken og til regjeringens arbeid? Det er jo en vurdering som vi må gjøre ut fra hva som er holdninger i samfunnet, hva folk skal kunne forvente, og dette er beslutninger som ikke er lette å ta, men som jeg fortsatt mener jeg står ved for de tilfellene hvor fratredelse har blitt konklusjonen.

Audun Lysbakken (SV): Kort også til Anette Trettebergstuens forklaring i dag: En av de tingene komiteen prøver å belyse, er jo ulike praksis departementene imellom, og Trettebergstuen og departementsråden i Kulturdepartementet er enige om at de har hatt en feil praktisering, men de beskriver det ulikt. Trettebergstuen beskriver det som at politisk ledelse i Kulturdepartementet har kunnet bidra, eller ganske langt på vei være med i vurderingene, selv om de er inhabile. Departementsråden har sagt, i en uttalelse til VG, at de praktiserte det sånn at politisk ledelse måtte fratre umiddelbart etter å ha foreslått et navn de var inhabile overfor. Så ser det ut til – i hvert fall i ett, eller kanskje i to av de eksemplene vi nå har i forbindelse med Trettebergstuen-saken – at politisk ledelse langt på vei har vært involvert i behandling av saker. Kan du avklare hva som har vært praksis i Kulturdepartementet, om det er Trettebergstuens eller departementsrådets beskrivelse som er riktig? Hvis du ikke kan det, tenker jeg det kanskje vil være nyttig for komiteen å få den avklaringen fra departementet i ettertid.

Statsminister Jonas Gahr Støre: Det står komiteen fritt til å stille spørsmål om, selvfølgelig, men hvis det har vært en praksis der politisk ledelse deltar i saksbehandling om utnevning av en person som man vet statsråden er inhabil overfor, så er ikke det lov.

Audun Lysbakken (SV): Nei, men begge versjoner her er jo i strid med regelverket, men det er likevel

uklarhet om hva som gjaldt. Og du kan ikke opplyse oss om det nå?

Statsminister Jonas Gahr Støre: Jeg kan ikke gjøre det i detalj, og det har heller ikke vært min oppgave å gå inn og detaljettergå det, men saken knyttet til utnevnelsen og statsrådets ansvar er såpass klar som den er. Så skal jeg være forsiktig med å trekke en konklusjon om hva som har vært praksis, for dette er et departement som oppnevner mange til ulike styre, råd og funksjoner, og jeg må legge til grunn at de følger regelverket.

Audun Lysbakken (SV): Siste spørsmål går på hvordan dette blir framover. Du er opptatt av å avgrense hva SMK skal ha ansvar for, og det kan jeg forstå, men samtidig er det vel sann at SMK må ha et veldig tydelig ansvar for å følge opp at departementene har en enhetlig praksis. Jeg tenker at undersøkelsene våre har avdekket at det har de ikke. Det er veldig ulik praksis, både når det gjelder forståelse, til dels av regler, om det er habilitetssamtaler osv. Så derfor spørsmålet: Vil du si at SMK kommer til å ha et sentralt ansvar for å sørge for enhetlig praksis i departementene framover?

Statsminister Jonas Gahr Støre: Jeg har jo nå forklart at SMK har gjort en rekke ting som skal legges til rette for at retningslinjene og prosedyrene blir likere. Samtidig forstår jeg også at departementene har noe ulik tilnærming gitt departementenes arbeidsområde. Lovverket og prinsippene for habilitet er de samme, men de får litt ulik anvendelse ut fra hva som er det daglige virket i departementets arbeidsområde, og det kan vi ikke slå ut. Så det å ha én A4-måte, A til Å-måte, å gjøre ting på vil frata muligheten til å gi gode råd. Men det SMK kan gjøre, er å sørge for å ha, som jeg har sagt, løpende oppdatering av regelverk som er relevant for disse avgjørelsene, og vi har nå et mye bedre enhetlig opplegg for måten opplæring skjer på, og ellers må vi sørge for at departementsråder... Husk at en regjering ukentlig har habilitetsdiskusjoner rundt navn som kommer opp, og det må bidra til at vi får den grad av enhet som vi trenger.

Møtelederen: Da går vi videre til Rødt og Seher Aydar.

Seher Aydar (R): Jeg vil fortsette litt i sporet med de ulike praksisene i de ulike departementene, for det kommer klarere og klarere fram at det er varierende praksis. Du har sagt i et intervju, og jeg skal sitere:

«Jeg har sett at det er jobb å gjøre med rutinene, systematikken og den enhetlige tilnærmingen til dette på tvers av hele departementsfellesskapet, og det holder vi på med.»

Betyr det egentlig det du nevner nå, altså den felles opplæringstilnærmingen, eller betyr det noe mer i praksis? Hvordan skal de ulike departementenes rutiner og praksis harmoniseres bedre?

Statsminister Jonas Gahr Støre: Vi må ha samme etterlevelse av habilitetsreglene. Denne loven har gjeldt i mange, mange år, og vi kan ha fått ulik praksis for opplæring og innledende samtaler osv. Nå har vi fått felles retningslinjer for det. Så må vi jobbe for at vi er mest mulig trygge på at det blir en lik etterlevelse av habilitetsreglene overalt. Det vil Statsministerens kontor følge godt med på ved å sikre at de prosedyrene er tilpasset departementet, men samtidig ivaretar de grunnleggende bestemmelsene knyttet til habilitet. Og som jeg har sagt flere ganger: Det å avgjøre om du er habil eller ikke habil, kan være et vanskelig spørsmål, men når det er avklart, er det ikke veldig vanskelig, for da skal du ut av saksbehandling.

Det å sørge for at rutinene for det er enhetlige i departementene – det mener jeg at de i veldig stor grad er, men nå belyser jo vi fire ganske forskjellige saker: Tonje Brennass sak knyttet til hennes omstendigheter, utnevnelsen til Anette Trettebergstuen, Ola Borten Moes egne kjøp av aksjer, ektefelle-problematikken til Anniken Huitfeldt. Dette er fire ganske ulike saker, og alle de ulike sakene er jeg opptatt av at skal gi oss god retning for at vi retter opp der det er nødvendig, for å bidra til at det ikke skjer igjen. Men vi er tilbake igjen til det: Det er til syvende og sist den enkelte statsråd og det enkelte departement som må sørge for det.

Seher Aydar (R): Slik jeg ser det, er det ganske stort sprik. Det er bra at man skal prøve å harmonisere det mer. Kommunaldepartementet har et system med et skjema i sammenheng med oppnevninger og bevilgninger, mens vi har fått høre at i Kunnskapsdepartementet hadde ikke Tonje Brenna en habilitetssamtale engang, så det er ganske stort sprik. Er det mer i Kommunaldepartement-retningen dere har tenkt å gå, eller er det noe helt nytt dere skal gjøre for å harmonisere dette bedre?

Statsminister Jonas Gahr Støre: Som jeg sa, er det nå et enhetlig opplegg for opplæring, så hvis vi sitter her i framtiden med dette temaet, tror jeg vi kan si at vi kan vise til regelverket fra medio oktober 2023. Det er ganske detaljert om hvordan det skal foregå, og hvordan det skal gjøres med bedre notoritet. Det er ikke ett departement framfor et annet, det skal være felles for departementene.

Når det gjelder Kommunaldepartementet, følger vi jo opp bestemmelsene fra GRECO i Europarådet. Vi gjør hele tiden ting for å være på linje med det som er de bes-

te europeiske standardene, og det skal gjelde på tvers av alle departementene. Jeg håper at vi kommer til å få det som må være en god regjeringsstandard, ikke en standard for hvert enkelt departement.

Så kommer jeg tilbake igjen til at et departement som skal gi god veiledning til en statsråd, en departementsråd, også skal ta høyde for det departementets særlige oppgaver, og departementene våre har ganske ulike praktiske oppgaver å gjøre. Det må også gjenspeiles i den daglige veiledningen.

Seher Aydar (R): Du nevnte innstramminger i reglementet for aksjehandler for statsråder. Vurderer du at det kan være hensiktsmessig å inkludere ektefeller og samboere i et slikt reglement, ved at de ikke skal handle med aksjer mens de er gift med eller samboer med en som er statsråd?

Statsminister Jonas Gahr Støre: Aktsomheten gjelder, og det er ikke noe å ta lett på. Det må vises aktsomhet, og det står jo hva aktsomhet betyr. Det står nå også fra lovavdelingen at en ektefelle nesten er å anse som statsråden selv. Jeg mener det er ganske klart demonstrert nå at man som statsråd har plikt til å vite hva ektefellen eventuelt er ute av og inne i når det gjelder verdipapirer.

Slik jeg i hvert fall får oppgitt fra jurister som jeg lytter til, skal vi være ganske forsiktige. Vi er på kant med våre EMK-forpliktelser hvis vi skal ha regelverk for ektefeller av statsråder for hva de kan eie og ikke eie. Det kan være ulike forhold som er der. Jeg skal ikke konkludere om det, men jeg tror det ville være et veldig stort skritt hvis vi skal bestemme hva som er den økonomiske situasjonen til en ektefelle, samboer eller nærstående til en statsråd. Aktsomhetsreglene er en veldig god forsikring, og det at man skal vurdere omtrent de samme kriteriene for ektefelle, den mest nærstående, som for statsråden selv, bør langt på vei gi en god forsikring.

Møtelederen: Da går vi videre til Lan Marie Berg, Miljøpartiet De Grønne.

Lan Marie Nguyen Berg (MDG): Takk for det, og takk for at statsministeren møter i komiteen for å kunne svare på våre spørsmål.

Du har sagt mye om opplæringen nå, men helt kort: Mener du opplæringen knyttet til habilitet har vært for dårlig?

Statsminister Jonas Gahr Støre: Når vi har sendt ut retningslinjer nå som er mer detaljerte og mer omfattende, betyr det iallfall at de kommer til å bli bedre. Jeg opplever for min egen del som statsminister at den innføringen jeg fikk, var god og veiledende. Vi fikk en hel dag i plenum. Man kan si at på de første dagene på jobb

som ny statsråd er det mange tanker og mye man skal tenke på, men jeg hadde jo et veldig tilgjengelig embetsverk for å gi meg råd og føringer i mitt arbeid.

Statsministerens kontor behandler færre saker sånn sett, men på den annen side er jeg jo inne i alle saker. Derfor vil jeg også vektlegge at vi nå fokuserer på problemsaker, men jeg sier det en gang til, og jeg hørte Erna Solberg si det samme: Regelen er at dette følges. En regel kan også ha feil, men jeg har bare lyst til å si at det arbeidet som gjøres av embetsverk og av samvittighetsfulle statsråder, i all hovedsak skjer på en god måte.

Lan Marie Nguyen Berg (MDG): Det tror jeg vi kan være enige om.

I dag sa Erna Solberg at hun mener at ektefeller av statsråder heller ikke skal kunne handle i aksjer. Er du enig i dette?

Statsminister Jonas Gahr Støre: Vel, hvis man bruker begrepet «man får snakke for seg selv», så har jo jeg konkludert for flere år siden – før jeg ble statsråd – med at det å eie enkeltaksjer egentlig ikke er forenlig med å ha den type jobb i vårt samfunn som det er å være ledende politikere. Jeg som forvalter en arv, har kommet til at jeg ikke kan gjøre det. Man kan si at jo, men da kan man la ektefellen gjøre det i stedet. Nei, det gjør heller ikke ektefellen.

Jeg hørte utsagn fra flere om at det er en veldig vanskelig situasjon, og jeg tror mange vil komme til at det er krevende, gitt hvor nær man er som ektefeller. Nå har man også plikt til å vite nøyaktig alle endringer som måtte skje, hvis man har en ektefelle som driver med det. Jeg sier det mer på et normativt grunnlag, at jeg tror det er veldig krevende, men derfra til å lovfeste at det er forbudt, er iallfall et skritt jeg ikke vil ta sånn uten videre her og nå, for her reiser det seg ganske mange prinsipielle spørsmål.

Lan Marie Nguyen Berg (MDG): Da vil jeg gjerne spørre litt om embetsverket også, for enkelte byråkrater i departementene kan ha vel så mye børssensitiv informasjon som politisk ledelse. Synes du det er greit at høytstående embetspersoner handler mye med aksjer, slik som ekspedisjonssjef på Statsministerens kontor, Therese Steen, har gjort?

Statsminister Jonas Gahr Støre: Det må skje innenfor veldig strenge regler og rapporteringsplikter. Spørsmål om aktsomhet gjelder til de grader også her. Fra 1. januar i år har det vært hjemlet i statsansattloven at statlige arbeidsgivere kan pålegge sine ansatte å registrere verv og økonomiske interesser. Nå har Kommunaldepartementet gitt ut en overordnet veileder til bestemmelsene som gjelder for hele staten. De fleste de-

partementene har en registreringsordning, men det er ulikhet i hvem som skal registreres, og hva som skal registreres. Derfor har vi også bedt Kommunaldepartementet om å gå gjennom det for å lage det regelverket mer enhetlig.

Når det gjelder den navngitte embetskvinnen på mitt kontor, har jeg ingen grunn til å tro at hun ikke har opptrådt med aktsomhet. Det som har vært hennes eierskap, har vært rapportert i henhold til regler, skrevet ned og ikke skapt problemer med hensyn til tilliten til hennes arbeid.

Lan Marie Nguyen Berg (MDG): Både du og Erna Solberg går inn på dette med at det kan være utfordrende at toppbyråkrater i departementene ikke kan handle i aksjer, for da blir det utfordringer med rekruttering. Jeg lurer på om du kan utdype litt. Mener du at man ikke vil klare å rekruttere ansatte i departementene om de må begrense seg til å spare i f.eks. indeksfond?

Statsminister Jonas Gahr Støre: Flere hundre tusen nordmenn sparer i aksjer. Veldig mange gjør det i fond, færre gjør det i enkeltaksjer. Det skal ikke jeg legge meg opp i, men når vi skal rekruttere til hele vår statsadministrasjon, mener jeg at det å nedlegge et forbud mot det og sidestille det med at det var en bank, et advokatkontor eller en avisredaksjon, ville være dypt problematisk med hensyn til rekruttering.

Vi skal huske på at veldig mye av det et departement driver med, ikke er i berøring med økonomiske forhold og interesser. Jeg mener vi må søke mot et regelverk som er veldig tydelig på aktsomhet, på registrering, som tydeliggjør hvilke begrensninger det er med tanke på hva man kan eie, hvordan man må opptre, og gjerne i tilfeller når man ikke kan kjøpe eller selge fordi det er i nærheten av budsjett. Jeg tror det må være retningslinjene hvis vi skal klare å rekruttere de dyktigste menneskene til forvaltningen vår.

Møtelederen: Da er vi ferdige med den partivise utspørringen og går til den åpne runden på 10 minutter. Der er Kari Henriksen fra Arbeiderpartiet den første inntegnede.

Kari Henriksen (A): Takk for redegjørelsen du har holdt, og svarene du har gitt.

Jeg har lyst til å spørre deg, statsminister, i og med at vi har inne en nåværende statsminister, og vi har hatt en eks-statsminister, og som begge har fått uheldige saker på sitt bord. For ditt vedkommende har det vært en forholdsvis kort periode, men i forrige periode var det over en lengre periode. Jeg har lyst til å få din vurdering av din egen rolle som sjef og statsminister og å være aktiv. Hva er det som er viktig for deg at du har tatt opp og handlet

deretter på såpass kort tid i din regjeringstid? Hvilken måte anser du det er viktig for en statsminister å håndtere slike saker på?

Statsminister Jonas Gahr Støre: Takk for spørsmålet.

Det er to forhold. Det første er min egen situasjon, som jeg er ansvarlig for. Det vil si at jeg ikke setter meg i en situasjon i inhabilitet. Jeg har erklært meg inhabil i noen saker i vår regjeringstid fordi jeg har sett at det har vært et nært forhold til en person som har vært berørt. Og i tillegg må jeg etterfølge reglene knyttet til økonomiske interesser, at det er på stell. Det er det første.

Det neste er å sørge for at det er bevissthet, prosedyrer og rutiner for dette i regjeringen. Og som sagt – vi overtok det regelverket som var i 2021. Vi fikk en grundig innføring i habilitet. Vi fikk en håndbok som var veldig detaljert på dette området, og vi har praktisert det. Da det kom saker i sommer som viste at her er det tilfeller på utsiden, har det vært mitt ansvar å ta tak i det. Som jeg sa i min innledning, ta det raskt, få alle forhold fram og så trekke den vanskelige konklusjonen. Hva er konsekvensen av dette? Er dette noe vi kan si det var en feil, det er rettet opp, og da kan vi gå videre. Vel, et tilfelle har vært i den kategorien. Men det har vært to tilfeller som ledet direkte til at to statsråder måtte gå av. En krevende beslutning, men jeg mener det var riktig å ta den. I det tredje tilfellet var det en medvirkende årsak til at det ble et statsrådsbytte.

Jeg ser det som mitt ansvar at til syvende og sist er det statsministeren som har tilliten til sine statsråder og må ta den vanskelige vurderingen. Det er krevende vurderinger, for vi har dette grenselandet mellom skyld og ansvar, men det er mitt ansvar å ta dem.

I forlengelsen av det: Hvilken lærdom kan vi trekke av disse sakene som gjør at vi må oppdatere håndboken, legge fram noen nye rutiner for opplæring, ha forhøyet oppmerksomhet om dette gjennom løpende veiledning? Det er et ansvar jeg ser jeg har.

Møtelederen: Da går ordet videre til Svein Harberg fra Høyre.

Svein Harberg (H): Jeg vil gjerne stille to spørsmål.

Det første spørsmålet gjelder markedssensitiv informasjon. Forsvarsministeren hadde en sak som kom fram for litt siden, og tidligere statsråd Borten Moe sier at det er dårlige rutiner eller mangelfull oppfølging av rutiner når det gjelder innsideinformasjon. Jeg registrerte ikke at statsministeren oppsummerte noe av det i det nye regelverket. Er det noe som er jobbet med?

Statsminister Jonas Gahr Støre: Da beklager jeg at jeg kanskje ikke var tydelig nok på det, men jeg sa at det

er kommet ny rutinemal fra Finansdepartementet om innsidesaker, som er en bedre mal for hvordan man får folk på innsidelister og sørger for at det fungerer som det skal. Jeg opplever at det regelverket også i dag er veldig tydelig og omfattende. Vi kommer ukentlig på innsidelister når vi har til behandling saker som er børs-sensitive, markedssensitive. Men hvis man tar lærdom fra et eksempel, er det alltid verdt å oppdatere malen og rutinene.

Svein Harberg (H): Et siste spørsmål som jeg bare må stille: Både Trettebergstuen og Borten Moe har i dag satt spørsmålstegn ved om de i det hele tatt var inhabile. Synes statsministeren det er grunn til å stille det spørsmålet nå?

Statsminister Jonas Gahr Støre: Vet du hva, jeg har hørt og sett det. Og jeg har gått tilbake og lest det de to har skrevet til dere. Begge konkluderer jo med at de står ved det at det var riktig å ta beslutningen om å gå av. Det er det grunnleggende.

Så kan jeg forstå at de kan foreta vurderinger rundt egen inhabilitet. Vi har sett eksempler på noen som mener at de ikke var inhabile, og så ble de det. Her er det noen som reflekterer over at de var det, men kanskje ikke var det. Jeg skal ikke trekke noen slutning av det. Men uansett hvilken slutning man måtte trekke, endrer det ikke på at det var riktig av dem å gå av.

I Anette Trettebergstuens sak var det også en helt åpenbar utnevning av en hun var inhabil overfor. Og Ola Borten Moes sak var jo egnet til å svekke tilliten til regjeringen, med de aksjekjøpene som ble gjort. – Da går ikke jeg mer inn i disse habilitetsspørsmålene.

Møtelederen: Da gir jeg ordet til Carl I. Hagen fra Fremskrittspartiet.

Carl I. Hagen (FrP): Da vil jeg følge opp Svein Harberg.

Du har nå vurdert Ola Borten Moe, Trettebergstuen og de andre to, Huitfeldt og Brenna. Vi har jo en sak til, nemlig Erna Solberg. Da vil jeg gjerne spørre deg: Hvis hun hadde vært statsråd i din regjering, ville hun vært innenfor, eller ville hun ha fått beskjed om at hun måtte finne seg noe annet å gjøre?

Statsminister Jonas Gahr Støre: Nå har jeg sittet i to år, og det er en åtteårig sak hun har, så den er litt større.

Jeg vil begrense meg til å si følgende: Jeg mener at den saken er svært alvorlig. Jeg har ment at den bør belyses så godt som mulig. Det har denne komiteen bidratt til gjennom spørsmål og prosess. Utover det mener jeg at det vi er med på i dag, er Stortingets kontroll av regjeringen – også med tidligere regjering. Det mener jeg er riktig at dere gjør. Utover det synes ikke jeg det er riktig

at jeg går inn og har en mening om det. Jeg har meninger om det, men jeg synes ikke det tilligger denne høringen.

Møtelederen: Da gir jeg ordet til Seher Aydar fra Rødt.

Seher Aydar (R): Jeg har lyst til å stille et spørsmål om skriftlighet, for vi vet at det ikke finnes krav om skriftlighet i habilitetsvurderinger. Jeg vil bare understreke at det spørsmålet jeg skal stille nå, ikke handler om at absolutt alle vurderinger skal skriftliggjøres. Hvis man er satt på den listen, er man inhabil – det er ikke det jeg spør om. Men burde det ikke være noen retningslinjer om når eller hvordan habilitetsvurderinger skal skriftliggjøres? Det er flere årsaker til det, også for å få muligheten til å kontrollere i etterkant.

Statsminister Jonas Gahr Støre: De fornyede retningslinjene vi nå har for beslutninger i regjering og statsråd, får større notoritet. Det er slik nå at vi også som organ må foreta en vurdering av habilitet. Det betyr at når vi får liste til statsråd eller en liste med saker til statsrådskonferanse, skriver vi, hver statsråd, ned på et skjema om vi er habile eller inhabile. Det er en skriftliggjøring på de grunnleggende avgjørelser som tas i statsråd eller i regjeringsskonferanse.

Utover det vil det være noe skriftliggjøring når det går til lovavdelingen, det ligger jo der, og kanskje noe i departementene. Men jeg mener fortsatt at habilitetsvurdering kan og vil normalt også være en muntlig sak, en sak hver statsråd gjør for seg selv og kommer til en konklusjon. Jeg vil være varsom med å formalisere det så mye at det kompliserer den vurderingen hver enkelt skal gjøre, som ofte er en vurdering man må ta med seg selv om en del indre avveininger, som ikke alltid er så enkelt å skriftliggjøre.

Møtelederen: Da gir jeg ordet til Grunde Almeland fra Venstre.

Grunde Almeland (V): Jeg vil tilbake til vettingsamtalene, som jeg også stilte spørsmål om innledningsvis. Jeg forstår statsministeren når han sier at dette i hovedsak ikke er en habilitetssamtale, men det er en samtale for å vurdere egnethet.

Likevel kom det fra Huitfeldt opp en påstand i dag om at habilitetsspørsmål ikke er en del av disse samtalerne, mens tidligere statsminister Solberg sa at det for hennes regjering var et punkt på det skjemaet som man går igjennom i disse vettingsamtalene. Så jeg vil egentlig bare ha en bekreftelse på hva som stemmer for dette tilfellet.

Statsminister Jonas Gahr Støre: Poenget er at i en slik samtale vil det være naturlig å stille spørsmålet: Har

du forhold til noen personer, f.eks. et avhengighetsforhold du har, som jeg bør vite om, før jeg nå stiller deg spørsmål om å bli statsråd? Det kan være alt fra: Er du i en rettssak med noen? Har du noen uavklarte saker? Hva er familieforholdet ditt? Står du i noen vanskelige saker? Man er innom habilitetstemaer der, men det er ikke, vil jeg si, formelt sett i forhold til forvaltningslovens bestemmelser. Og politisk håndbok har en rekke eksempler på hvor det kan komme inhabilitet. Det er ikke tema for disse samtalerne.

Man vurderer egnethet. Jeg har hatt samtaler med folk hvor vi konkluderer med at dette ikke er tiden. Det er for mye annet som står på, eller det er situasjoner som gjør at dette nå ikke vil passe. Og jeg har kommet opp i situasjoner hvor folk har sagt fra, som f.eks. Jan Christian Vestre. Da var det viktig for meg å få avklart: Kan vi ramme inn ditt eierskap i familiebedriften på en måte som gjør deg sikker for å kunne være en uhildet statsråd? Og svaret på det var ja. – I dette arbeidet kan vi få til det.

Møtelederen: Da er det siste spørsmål, fra Lan Marie Berg fra Miljøpartiet De Grønne.

Lan Marie Nguyen Berg (MDG): Jeg har et siste spørsmål. Det er tydelig at både Trettebergstuen og Brenna har beveget seg opp mot grensene av inhabilitet når det kommer til utnevnelser av det de omtaler som gode venner. Mener du det er klok praksis, og kan du i så fall forsikre oss om at det da vil være de mest kompetente personene som blir utnevnt til styrer?

Statsminister Jonas Gahr Støre: Sammenhengen i det spørsmålet var litt uklar. Hvis du er ute etter å finne de beste personene og det dukker opp en person som du har et kjennsksforhold til, må det, om du beveger deg opp mot grensen til habilitet, være en vurdering du selv gjør. Men jeg legger til grunn at vi får de beste personene, at statsrådene er ansvarlig for å velge den som er best egnet for det vervet det er snakk om. Men det er mulig jeg ikke helt skjønnte det?

Lan Marie Nguyen Berg (MDG): Det kan være to separate spørsmål. Kan du også besvare om du mener at det er klok praksis å legge seg så tett opp til inhabilitet som de har gjort i sine tilfeller?

Statsminister Jonas Gahr Støre: For Anette Trettebergstuens del var det helt over streken for inhabilitet. Hun var inhabil, og det var kjent med tanke på Nylund. For Tonje Brennass del mener jeg det er et uttrykk for det som på en måte kan skje. Hun har gjort en grundig gjennomtenkning av at hun ikke har vært inhabil, og så har hun i modningen av det spørsmålet kommet til at hun trolig er det. Så det med tett oppunder grensen – det er jo ikke en fysisk definert grense, det er en følelse –

det er i grunnen en veldig god illustrasjon på hva vi har snakket om denne dagen. Den saken handler om at det er den enkelte statsråd som må gjøre den vurderingen, og det er god tilgang på både opplæring, retningslinjer og rådgivning, men til syvende og sist bør du gå for deg selv og tenke gjennom: Er det så nært at det påvirker min mulighet til å ta en uhildet avgjørelse? Det må bli stående.

Møtelederen: Da er vi kommet til veis ende i utspørringen. Vi er nå kommet til den avsluttende seansen, hvor statsministeren får mulighet til noen avsluttende bemerkninger, begrenset oppad til 5 minutter.

Statsminister Jonas Gahr Støre: Jeg skal være kort. Jeg vil i grunnen slutte der jeg nå sluttet, med å si at habilitet er den enkeltes ansvar. Det følger egentlig av den tilliten vi må ha til dem som har politiske verv. Det kan ikke være slik at fordi man ikke er blitt fortalt at en ting ikke er lov, er det greit å gjøre det. Det er en for enkel vei ut. Jeg synes jeg hører noe av det, at det er greit fordi ingen har fortalt at jeg ikke kunne gjøre det. Det er helt sentralt i en ansvarskultur, som jeg mener vi politikere må stå for.

Det har de siste månedene kommet fram eksempler på flere feil, i perioden fra oktober 2021 til juni i år og for tidligere statsministre fra 2013 til 2021. Jeg har vært oppatt av at statsrådene må ta ansvar for sine feil. Det at svært alvorlige feil får konsekvenser, er viktig for tillit. Vi skal ta lærdom av disse sakene og redusere risikoen for nye feil. Jeg har nå nevnt eksempler på det. På oppfordring fra Carl I. Hagen skal vi sende over, punktvis, de eksemplene, så det kommer klart til komiteen.

Vi gjør justeringer når det er nødvendig, men vi kan altså ikke garantere noe. Jeg får ofte spørsmålet: Kan du garantere at det ikke blir flere slike saker? Da er mitt svar at det kan jeg ikke garantere, men vi skal gjøre alt vi kan for å hindre at det skjer.

Jeg vil takke komiteen for en god og grundig gjennomgang av dette sakskomplekset. Så vil jeg avslutte med å si at vi har nå fokusert på forbedringspotensialet, men jeg har lyst til å si til alle de tusen kvinner og menn som jobber for politikerne våre, for statsrådene og for departementene, at det gjøres veldig mye etterrettelig og godt arbeid. Det er hovedregelen, og det ser jeg hver dag. Det mener jeg det er viktig å si i en tid hvor vi ellers har grunn til å være oppmerksom på hvordan vi retter feil.

Møtelederen: Da vil jeg på vegne av komiteen si tusen takk til både tidligere medlemmer av regjeringen og nåværende medlemmer av regjeringen for at de stilte opp i høring. Takk til komiteens medlemmer, takk til ansatte og rådgivere som har gjort denne høringen mu-

lig. Det har vært et stort og imponerende opplegg i denne høringen, som antakelig er den i Stortingets historie som har hatt høyest påtrykk fra media. Det har vært en over tolv timer lang dag hvor vi har jobbet med det vik-

tigste denne komiteen gjør: føre kontroll og sikre tillit til politikken. Det arbeidet fortsetter.

Tusen takk for innsatsen dere gjør. På gjensyn!

Høringen slutt kl. 20.05.